

Κώστα Ιωάννη Κυριάκου

Ημερολόγιο
(παλιότερες εποχές)

Κύπρος 2006

Στα κείμενα ακολουθήθηκε πιστά η γλώσσα και οι γραμματικές απόψεις του συγγραφέα.

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή ή η αντιγραφή με οποιονδήποτε τρόπο χωρίς την γραπτή άδεια του συγγραφέα.

ISBN: 9963-8029-4-X

Κώστας Κυριάκου (Ούτοπος).

Τηλέφωνα. Σταθερό: 26-322334, Κινητό: 99561898 Μακούντα – Πόλη Χρυσοχούς.

Τ. Κ. 8879 Πάφος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρώτο Μέρος	5
Δεύτερο Μέρος	66
Τρίτο Μέρος.....	124
Τέταρτο Μέρος.....	198
Πέμπτο Μέρος.....	257
Σχέδιο Υγίας	314
Σημειώσεις.....	323

Πρώτο μέρος

Πρόλογος

Ιούλιος 1981

Έπρεπε με κάπιο τρόπο ν' άρχιζε και τούτο το βιβλίο. Κάπιος τίτλος έπρεπε ακόμα να μπει. Γιατί αυτόν¹; Ω, θα δείτε. Κι αν δεν δείτε, φτάνει που θα ξέρετε σεις πως όλα εδώ πάνω είναι θέμα ιδιοτροπίας. Και το πώς αρχίζει, πώς προχωρεί και πώς ξοφλάει κανένas. Όλα. Λοιπόν αφού ξέρετε as συντομεύουμε ...

Θ' άρχιζε έτσι: ρωτούσε τον Μάη του 76... αν η τύχη, αν ο Γιάννης, αν το χρέμα... Έτσι τώρα τον Ιούλη που κάθομαι στον ήλιο και γράφω αυτά τα προλεγόμενα, σκέφτομαι πως δεν θάταν κι άσχημα αν έλεγα δύο λογάκια ακόμα.

Δίο λογάκια. Κι έγιναν τέσσερα, κι έγιναν έξι και μπερδεύτηκα τώρα και δεν ξέρω πίο να πρωτοπώ, πίο να πρωτοπετάξω... Να, δηλαδή, πως θα μάθετε σε λίγο για κείνη την μέρα που θέλησα να κατακτήσω τον κόσμο, και θα πείτε: α, τον φαντασμένο! Κι οι γνωστοί: μα δεν είναι εκείνος ο γιος του βοσκού! Ω!... Ω και γω.

Λίγο αργότερα θα μάθετε που θέλησα: ΝΑ ΠΕΘΑΝΕΙ!... και θα πείτε: α, τον τρελλό, τον κακούργο!... Τον βλάκα! Τι τον έπιασε και τα γράφει όλ' αυτά; Ο,τι και να συμβεί πάντως δεν θάσαστε οι πρώτοι που θα εισηγηθείτε την εξέταση μου από ψυχίατρο...

Ε, θα δείτε κι άλλα, και θα πείτε κι άλλα! Και θα βαρεθείτε στο τέλος να λέτε: τώρα τον πιάσαμε, τώρα τον έχουμε στο χέρι. Όμως επειδή εγώ συνηθίζω να πιάνω την σκέψη του άλλου πριν την πιάσει ο ίδιος – άλλο κι αυτό- και για να μην σας βάλω στον κόπο να νομίζετε πως έχετε ώφελος αν με πάρετε στο κυνηγητό, κι ακόμα επειδή από καιρό βαρέθηκα να παίζω το κρυφτούλι, θα σας λέω: αυτή την ημέρα σκέφτηκα αυτό: πιάστε με. Εκείνην έκανα εκείνο: δείρτε με.

Λοιπόν, σ' όλη την έκταση του βιβλίου δεν χάνω καμιά ευκαιρία να βρίζω τον εαυτό μου! Κι αν σ' όλες τι άλλες δεν το κάνω είναι γιατί έγινε εφιάλης μου εκείνο το αξίωμα: τα εννοούμενα παραλείπονται... Με πιάσατε λοιπόν. Μα εγώ ήρθα να παραδοθώ...

Ήταν μια καλή μέρα όταν το αποφάσισα: το ημερόλογο ενός ηλιθίου λοιπόν. Τι έχετε να μου πείτε; Είμαι ηλιθιος; Μα σας το είπα πρώτος εγώ κύριοι. Σας γλίστρησα. Είμαι τρελλός; Είμαι σχιζοφρενής; Ε, θα το προτιμούσα έτσι, όμως νά που δεν το αποφάσισα. Πάντως όσο το έγγραφα σκεφτόμουν πως μπορούσε άνετα κάπιος ειδήμων να το πει: ιδού μια ενδιαφέρουσα περίπτωση σχιζοφρένειας. Άλλου τύπου ίσως, άλλου βαθμού ίσως, όμως σχιζοφρένεια. Σε τελευταία ανάλυση: τι ηλιθιος, τι σχιζοφρενής; Σε πιο τελευταία ανάλυση: είμ' αυτός που είμαι...

... Ενός ηλιθίου... Ω, και θάταν και ερεθιστικό! Κι έτσι ίσως βοηθούσε ναρθεί μια ώρα αρχύτερα εκείνο το μπαμ που καρτερώ χρόνια τώρα. Όμως ο Γιάννης μου έγγραψε από την Θεσ/νίκη ν' αλλάξω τον τίτλο. Μου έγγραψε κι άλλα ο Γιάννης. Θα τα πληροφορηθείτε. Φτάνει νάχετε υπομονή.

Μου έγγραψε ο Γιάννης..., όμως ο Γιάννης ήταν πολύ απασχολημένος για να διαβάσει πως την τάδε ημέρα του τάδε μηνός του τάδε έτους – μην ψάχνουμε τώρα για φύλλου πήδημα – είχα σημειώσει τί θα πρέπει ν' απαντώ σ' αυτά τα σχόλια: «έχω συνηθίσει να παίρνω τίς αποφάσεις μου ανεξάρτητα από τις γνώμες των εντόμων». Θάβλεπε ο Γιάννης αν είχε καιρό, ω, και σεις μην τ' ανοίξετε αν δεν έχετε καιρό γιατί εγώ δεν έγγραφα για την διασκέδαση σας. Λυπάμαι μα...

Ακόμα: εγώ δεν είμαι γραφιάς. Είμαι ηλιθιος εγώ, κι η καλύτερη απόδειξη είναι αυτή η πέννα στο χέρι μου. Ω, θάρθουν κι άλλες, κι άλλες...

Βέβαια το βιβλίο μου είχε τις αδυναμίες του – έκανα τώρα ότι μπορούσα για να τις λιγοστέψω, να τις απαλύνω εκεί που δεν μπορούσα να τις αρνηθώ – τις ήξερα αλλά... ε όχι και να μας λες ρε φίλε πως... Ω, εν καιρώ όμως, εν καιρώ...

Αρκετά όμως με τον Γιάννη, αρκετά! Στο προκείμενο λοιπόν, στο προκείμενο...

Ρωτούσες τον Μάη τού 76: σε πión θα μιλώ για κείνα τα πικραμένα μάτια, για το φωτεινό χαμόγελο της; Τώρα , τον Φλεβάρη τού '81, ρωτάς: πíos τάχα είναι άξιος ν' ακούσει για κείνα τα πικραμένα μάτια, για το φωτεινό χαμόγελο της; Ω, μην μιλήσεις, μην μιλήσεις, μην μιλήσεις. Όμως να τα θυμάσαι, να τα θυμάσαι, να τα θυμάσαι!

Μη, μην μιλήσεις. Όχι, όχι γι' αυτά, κι όχι σ' αυτούς. Μη, μην μιλήσεις! Για κείνα τα μάτια μην μιλήσεις, για το φως, το χαμόγελο που δεν άγγιζες...

Ρωτούσες τότε, ρωτάς τώρα, Τι σημασία έχει τώρα πια για σένα το ερώτημα τού χτες, το ερώτημα τού σήμερα; Σημασία έχει που ρωτάς εσύ, συ χτες, συ και σήμερα...

Και τι σημασία έχει που έχεις μπλέξει, που θα μπλέκεις ολοένα και πιο πολύ, το χτες μέσα στο σήμερα, το σήμερα μέσα στο χτες; Σημασία έχει που είσαι συ, συ το χτες, συ και το σήμερα...

Το παράπονο εκείνου τού Μάη: γιατί φεύγεις, γιατί έφυγες έρωτα που σ' έθρεψα μέσα στην άνοιξη; Κι η απόκριση τούτου τού Φλεβάρη: δεν θ' ακούσεις απάντηση στην κραυγή σου. Μόνο ο αντίλαλος της θα κρατηθεί λίγο στον αγέρα κι ύστερα... Ω, η ιστορία είναι παλιά: ο άνθρωπος είναι ολομόναχος πάνω στην Γη...

Αύριο φεύγει για μακριά. Κι αυτή η ανάμνηση της θα ξεθωριάσει όταν θα πνιγεί μέσα σε κείνες που έρχονται. Με πόνο θα ανακαλείς την θύμιση της, το δάκρυ που γι' αυτήν άφησες το χώμα να πιει. Κι όσο κι αν θυμάσαι, η θύμιση θάρχεται ξερή, ξένη, θύμιση από παλιό βιβλίο, θύμιση από παλιό βιβλίο... Ω, ξέρω εγώ για τα μάτια που δεν βλέπονται, για τα μάτια που λησμονιούνται γρήγορα...

Εσύ την αγάπησες σε κείνη την καμπύλη με τις ακρογιαλιές. Την αγάπησες έτσι όπως αγαπάς μιαν οπτασία που δεν υπάρχει στην Γη, ένα όνειρο που δεν υπάρχει στην Γη. Όμως εσένα δεν σε ρωτούσε τότε κανένας. Τώρα εξακολουθούν να κάνουν το ίδιο...

Μ' είχες ρωτήσει μια μέρα: «θα με θυμάσαι, θα με σκέφτεσαι αύριο;» Να σου κρατούσα κακία γι' αυτό; Για κείνο; Για το άλλο;

Ω, τότε δεν σκεφτόμουν πως μπορούσα να συνεχίσω να ζω χωρίς εσένα, χωρίς το φάντασμα σου, χωρίς αυτό που δεν ήσουν ποτέ... Σήμερα, δεν ξέρω τι να κάνω σήμερα, δεν ξέρω αν πρέπει να ζω σήμερα...

Χτες ήρθαν κάπιοι άνθρωποι απο τις χώρες τού βορρά στο μοναστήρι. Ρυτίδες, άσπρα μαλιά, πρόσωπα που έδειχναν να καταλαβαίνουν την εξουσία αυτού του μεσόγειου ήλιου που τους χτυπούσε μες' το καταχείμωνο, χαμόγελα που ξέρουν πια πως τώρα μπορούν ν' αποχαιρετήσουν τούτη την Γη, όλα εκείνα που τούς μαρτυρούν πως κάτι τέλος πάντων αντέχει μέσα στον χρόνο. Δεν σε θυμήθηκα ούτε χτες. Τρεις ήλιοι σβύσανε και δεν σε θυμήθηκα...

Περνούσαν οι μέρες πάνω από τα γαλάζια ακρογιάλια. Η καρδιά σου έγινε ενα γαλάζιο ακρογιάλι για να παίζει το κύμα. Γινόσουν εκείνη, όλα ήταν εκείνη. Υπόφερες, όμως δεν ήθελες να γιατρευτείς για τίποτα στον κόσμο. Έτσι δεν τόχες γραμμένο στο τετράδιο σου; Για τίποτα στον κόσμο...

Τώρα πλανιέσαι μαζί της, σέρνεις μαζί σου την σκιά της μέσα στα περιβόλια και ψάχνεις για το χάρισμα τών δακρύων. Τ' άφησες εδώ, εδώ τόθαψες, μέσα στους κήπους που ευωδιάζαν και δεν τους ανάσαινε κανείς, εδώ όπου φτεροκοπούσαν οι μέλισσες πάνω από τον ανθό και δεν τις έβλεπε κανείς.

Θλιμμένη μορφή πώς να σε ξεχάσω αφού είσαι ο εαυτός μου;

Περνούσε το πέτρινο γεφύρι. Εσύ φοβόσουν να πιστέψεις πως εκείνα τα μάτια υπήρχαν στην Γη, πως μπορούσε νάχει καταφύγιο αυτή η σπαραγμένη ύπαρξη. Δεν είχε πατρίδα, δεν είχε μάνα, δεν είχε αδελφό, φίλον κανέναν. Είχε όνομα. Και συ την φώναζες με πνιγμένη την φωνή: Ελένη... Ελένη...

Κι αυτή την μέρα δεν σου απάντησε κανείς. Κι έγδαρες την Γη, και πόνεσε η Γη. Ω, πώς μπορεί να είναι καλός, πώς μπορεί να υπάρχει ακόμα αυτός ο Θεός αφού δεν την οδήγησε εκεί που την καλούσα, εκεί που την περίμενα με όλη μου την ζωή, με ότι ευγενικό και με ότι θεικό είχε μέσα της αυτή η ψυχή...

Σε φώναξα, σε φώναξα να σβύσεις την φωτιά που άναψες εσύ...

***

Δεν σ' αγαπώ για την ομορφιά σου, για καμιά χάρη σου πούκλεψες απ' την παράδεισο και την έφερες εδώ για να σου την φτύσουν οι άνθρωποι. Σ' αγαπώ αφού μπλέχτηκες με τις αναμνήσεις

μου, με το αύριο, με τις χίμαιρες μου. Σ' αγαπώ αφού κάθε μέρα που ξημερώνει γίνεσαι πιο πολύ εγώ...

***

Κάπιες συναντήσεις μέσα στον νου, χωρισμοί, χαμόγελα, πικραμένες μορφές. Και νιώθεις την καρδιά σου να γίνεται κομμάτια όπως γίνεται κομμάτια ο ουρανός στην φθινοπωρινή θύελλα.

***

Ω, είναι παλιά η κραυγή, παλιά όσο κι ο εαυτός μου: αυτοί με ρίξαν στην απελπισία, αυτοί μου κλέψαν τα λίγα ψίχουλα τής χαράς για τα οποία μπορεί να ελπίζει κάποιος άνθρωπος εδώ πάνω. Που τριγυρνώ σαν σκιά, σαν φάντασμα μέσα στην νύχτα, αυτοί φταίνε. Αυτοί μ' έχουν ποτίσει μ' αυτή την θλίψη που δεν έχει σύνορα, κι ούτε όνομα έχει. Αυτοί! Κι η κακία τους. Τον ύπνο αυτοί. Και το χαμόγελο αυτοί, αυτοί μου το στερήσανε, όλα αυτοί! Κι αλίμονο τους!...

«Με αποδιώξατε εσείς οι άνθρωποι, δηλαδή με διώξατε με την περιφρονητική σας σιωπή. Στην γεμάτη πάθος ορμή που μ' έσπρωχνε κοντά σας απαντήσατε με μια προσβολή που δεν θα την ξεχάσω ποτέ. Έτσι είχα κάθε δικαίωμα να προστατευτώ από σας μ' ένα τείχος... και να πάω να τελειώσω την ζωή μου μακριά απ' όλους σας αλλά χωρίς μίσος για σας, διατηρώντας το ιδανικό μου μέσα στην ψυχή μου²»

Αμέτρητες φορές ήθελα να το φωνάξω αυτό στους ανθρώπους. Και τώρα εδώ «μακριά» θέλω να το φωνάξω σ' αυτούς πιο πολλές. Ξέρω, ήξερα από τότε, πως αυτή είναι η αλήθεια και πως ακριβώς γι' αυτό δεν θα με καταλάβαινε κανένας. Θέλω να το φωνάξω πάλι σ' αυτούς, όμως ξέρω πως μάταια θα γίνει. Μάταια αφού δεν απέκτησα ακόμα το δικαίωμα να με προσέχουν. Μάταια. Και θάχω πετύχει άλλη μια πληγή στην καρδιά μου.

***

...Ελένη...Ελένη... Ω, κι έκλαψα για σένα; Εκλαψα για μένα; Δεν ξέρω. Μόνο γύρισα ύστερα το πρόσωπο πίσω με νεύρο. Ω, μακριά τώρα από τούτο το γεφύρι. Το μάθημα το χώνεψα γρήγορα, και το χώνεψα καλά. Σήκωσα το βλέμμα ψηλά στον ουρανό, το κάρφωσα σ' ένα σημείο κι είπα με άχτι: αφού είναι έτσι, ας πληρώσουν... Από κείνη την ημέρα ήξερα πως έπρεπε να κατακτήσω τον κόσμο. Ήθελα ένα αντικατάστατο για κείνο που μου στέρησαν αυτοί οι άθλιοι.

Αυτός ο ρόλος πρόβαλε μέσα στην ψυχή μου σαν αναγκαιότητα που... τώρα πια δεν της ξεφεύγεις έτσι εύκολα, δεν της ξεφεύγεις... Τράβαγες πια τον δρόμο τής μοίρας σου και δεν ρωτούσες, δεν νιαζόσουν πού τέλος πάντων θα σ' έβγαζε. Όταν έβλεπες εκείνη την ημέρα το φως, η εντολή τού προφήτη είχε πέσει απάνω σου σαν κατάρα... *«Κανένας δεν μπορεί να χτίσει για λογαριασμό σου το γεφύρι απ' όπου χρωστάς να περάσεις το ρεύμα τής ζωής, κανένας εκτός από σένα τον ίδιο. Υπάρχουν βέβαια μονοπάτια άπειρα και γεφύρια και ημίθεοι πρόθυμοι να σε περάσουν, μα θα ζητήσουν πληρωμή τον ίδιο σου τον εαυτό. Στον κόσμο ένας μόνο δρόμος υπάρχει, κι αυτόν κανένας άλλος δεν μπορεί να τον βαδίσει παρά εσύ. Προς τα πού βγάζεις; Μην το ρωτάς. Τράβα τον μόνο...»³*

Προπαντός δεν έχουμε καιρό για χάσιμο. Ετοιμάζε τά όπλα σου παλλικάρι, ακόνιζε το κοφτερό ξίφος και περίμενε στα στενά. Θαρθεί η μέρα που θα χτυπηθείς. Θα πατήσει κάποιος Πέρσης ανόητος που δεν θα ξέρει πως υπάρχουν και πως την έχεις πάρει εσύ την απόφαση σου, θα πατήσει κάποιος ανόητος την Γη σου, αυτή την Γη που δεν ανήκει σε κανέναν άλλον παρά σε σένα μονάχα, τον αθώο. Θαρθούν ξανά κάπιες Θερμοπύλες και νάσαι έτοιμος. Γι' αυτές τις Θερμοπύλες ζεις, γι' αυτές υπάρχουν κάτω από τον ήλιο. Και πρόσεξε συ τα ναυάγια τών ηρώων, πρόσεξε. Και μην βιαστείς εσύ, μην βιαστείς και χαθείς στην πρώτη μπόρα! Άσε τούς ανόητους να χάνονται μέσα στις μπόρες. Εσύ θα κάνεις υπομονή και θα ξέρεις να υποχωρείς, κι ας σε έχουν για δειλό. Ας σε

έχουν. Φτάνει που εσύ θα ξέρεις.

Ω, πόσο σε γοήτευε πάντα η ανάμνηση εκείνου τού τρέσα, του παλλικαριού που δεν γύρισε πάνω στην ασπίδα νεκρός και δεν γύρισε ούτε νικητής. Και τον δείχνανε με το δάχτυλο οι Σπαρτιάτες και τον περιπαίζαν οι δούλοι. Όμως εκείνος... Ω, ήξερε και κείνος και κρατήθηκε για να τους δείξει στον άλλο πόλεμο ποιοί ήταν οι δειλοί και ποιοί τα παλλικάρια.

Ω, γι' αυτό και συ τώρα που ξέρεις αυτή την ιστορία και ξέρεις και άλλες ιστορίες... θα κάνεις υπομονή εσύ και θα ριχτείς μέσα στις χίλιες θύελλες μαζί. Εσύ θα νικήσεις γιατί τα όπλα που ετοίμαζες, η δύναμη που οπλιζόσουν δεν ήταν για να τσακίζει στις χίλιες θύελλες μαζί κι ούτε και σ' άλλες τόσες θύελλες μαζί... Έτσι...

Στα στενά. Και ξέχνα πως χάθηκε ο Λεωνίδας. Εσύ δεν είσαι ο Λεωνίδας. Είσαι ο Κ εσύ... Στα στενά λοιπόν. Και θα πέσουν.

Έπρεπε τότε να μπω στο Πανεπιστήμιο. Ήθελα να σπουδάσω φιλοσοφία, «την τέχνη, έλεγα, να ζει κανείς, και μάλιστα να ζει παλλικαρίσια. Την τέχνη, δεν έλεγα, να νικά, να συντρίβει κανείς». Έπρεπε να κερδίσω τουλάχιστον τούς ανθρώπους, να κερδίσω τον κόσμο, να κερδίσω! Και σύντομα... Ήξερα από τότε για τους κατακτητές τού Καμύ. Ήξερα κι άλλα τότε...

***

Καταφρόνια, εμπαιγμός. Κι όμως εγώ ξέρω πως υπάρχω, δουλεύω γι' αυτούς, και ξέρω ακόμα πως καμιά άλλη αλήθεια δεν παρουσιάζεται με περισσότερη σαφήνεια μεσ' τον νου μου. Αυτοί νά πώς με ανταμοίβουν γι' αυτό. Ε λοιπόν: να πληρώσουν, πάλι να πληρώσουν...

***

Εσύ ζούσες με την προσμονή τής χαράς, με την προσμονή μιας απέραντης γιορτής. Αισθανόσουν πως αν υπήρχε αυτή η γιορτή είχες και δικαίωμα πάνω σ' αυτήν αφού είσαι από κείνους που πόνεσαν, κείνους που πόνεσαν πολύ κι όμως δεν θέλησαν, όπως όλοι συνηθίζουν, να ξεσπάσουν πάνω στους αδύνατους γι' αυτό, κείνους που κράτησαν για τον εαυτό τους τον πόνο τους και δεν τον έμαθε κανείς, κανείς...

Γι' αυτό «ένας άνθρωπος που πόνεσε, δικαιούται τα πάντα εδώ πάνω». Και το είπες σ' έναν κατατρεγμένο που συνάντησες τότε μια Τετάρτη στην πλατεία Ελευθερίας. Τι σημασία μπορεί να έχει τώρα η συγκεκριμένη αιτία για τον διωγμό του; Όλες οι αιτίες μιάζουν τόσο πολύ μεταξύ τους. Κι όλες στο τέλος καταλήγουν εκεί...

Ήθελες να του δώσεις θάρρος, πολύ θάρρος. Όλα πάνω του κι όλα γύρω του έδειχναν τόσο καθαρά πόσο το χρειαζόταν. Κι όχι για να κερδίσει κάποια νίκη πάνω στους ανθρώπους παρά για να κρατηθεί μόνο, να πιστέψει πως έχει το δικαίωμα να κρατηθεί. Ήθελε μια νίκη πάνω στον εαυτό του, μια νίκη πάνω στο παρελθόν του.

Είπες. Κι είδες ύστερα πως τούτη την φορά δεν το άνοιξες άδικα το στόμα σου, τα λόγια σου δεν αντήχησαν σαν ξερά φύλλα στον άνεμο. Νά που είχε ρθει κι αυτό στην ώρα του για να σου θυμίσει πως δεν είσαι τόσο άχρηστος στον κόσμο όσο σε γοήτευε να πιστεύεις - σε γοήτευε αφού αυτό όπλιζε την θέληση σου για την μέρα τής εκδίκησης, για την μέρα που θ' άφηνες την οργή σου να πέσει σαν κεραυνός πάνω στους κακούς...

Ζούσα με την προσμονή τής χαράς. Δεν την κυνήγησα. Όμως άφηνα σκόπιμα, με δόλο, τα παραθύρια ανοιχτά για να περάσει, να μπει... Την γνώρισα; Δεν την γνώρισα; Δεν ξέρω να πω. Αυτή ήταν όλη η γιορτή; Δεν ξέρω να πω. Ξέρω όμως πως γνώρισα την οδύνη. Κι ας μην την αισθάνομαι τώρα που γράφω αφού τώρα ακριβώς αυτό που αισθάνομαι είναι μια απέχθεια γι' αυτή την ζεστίπωτη εισβολή στο παρελθόν μου, σε ό,τι είχα ιερό...

Η θλίψη μόνο απόμεινε, και τα ευαγγέλια τής χαράς ήτανε τα παράγωγα τής πλάνης σου. Θα πληρώνεις, θα πληρώνεις για καιρό ακόμα για λογαριασμό κάποιων άλλων...

Όμως: μήπως δεν είμαι γω τάχα αυτός που την αρνήθηκε; Μήπως δεν έγινε κι αυτό με κείνη την άλλη θέληση μου, με κείνη την καταχθόνια δύναμη που εξουσιάζει τα πάντα μέσα μου; Μήπως

δεν άφησα να γίνει αυτό παρά για να εξυπηρετηθεί καλύτερα αυτός ο σκοπός που οι καιροί μαρτυρούν πως η πραγματοποίηση του έχει περισσότερη σημασία από την προσωπική μου ευχαρίστηση; Μήπως δεν είμαι εγώ αυτός που ζήτησε, αυτός που θέλησε να πληρώνει;

***

... Εκεί στην γωνία που ξώμεινες και μετρούσες τις μέρες που φεύγανε, τις μέρες που βάραιναν πάνω στην ζωή σου... Τραγουδούσες θλιμμένα αφού φρόντιζες πρώτα να μην σε βλέπει, μην σε ακούει κανείς. Κι έσπαζε σε κάποιο στίχο η φωνή σου κι άφηνες τα δάκρυα σου να τρέξουν απ' τα «μικρά γαλάζια ματάκια», τους λυγμούς σου ν' αντηχίσουν μέσα στην ερημιά, μέσα στην σιωπή που έχτισες γύρω σου...

Πές μου γιατί μοσχοβολάς φεγγάρι στην αυλή μου;

Δεν βλέπεις πως η ερημιά σκεπάζει την ζωή μου;

Ασημένιο φύλλο δωσ' μου να της στείλω. Μια γραφή πικρή, πικρή, φαρμακωμένη, μήπως μετανιώσει πίσω να μου δώσει την καρδιά μου πούναι, πούναι πικραμένη...Κτλ κτλ⁴

***

Αύριο θα σε περιμένω σε κείνο το χωριό. Θέλω ν' ανασάνω τον αέρα που θ' ανασάνεις εσύ, να δω την νύχτα που θα δεις εσύ. Αύριο όμως εσύ θα περάσεις βιαστικά όπως πάντα. Και δεν θα με δεις που θα σε περιμένω. Όμως εγώ θ' ανηφορίσω πάλι εκείνους τούς κάμπους, θα περάσω και εκείνο το ποτάμι για ναρθώ. Θέλω... αγαπημένη αγαπημένη...

Κι ας ξέρω πως ποτέ δεν θα περπατήσουμε μαζί, χέρι χέρι, κάτω απ' το φεγγάρι. Όμως εγώ θα σε περιμένω αγαπημένη, θα σε περιμένω ως την ημέρα που θα περπατήσουμε μαζί, χέρι χέρι, κάτω απ' το φεγγάρι...

***

Άνοιξη, γιατί έφυγες; Και σεις στιγμές που δίνετε την ψευδαίσθηση τής χαράς σε τούτο το σώμα γιατί;

Ω, θέλω να ξημερώσει ξανά εκείνη η μέρα. Ναρθεί η νύχτα μετά και να την περιμένω ξανά κάτω απ' το φεγγάρι. Να κλάψω ξανά για κείνην, για μένα, για την άνοιξη που άργησε φέτος ναρθεί...

***

Στην Λεμεσό ένα απομεσήμερο τον Μάη περπάταγες, γύρναγες μόνος μεσ' τα σοκάκια. Τόκανες αφού ήσουν αδιόρθωτα τρελλός και δεν είχες πια να φοβηθείς τίποτα χειρότερο, αφού δεν είχες όνομα πάνω στην Γη. Ύστερα άφησες πίσω τον κόσμο, άφησες πίσω τα μοχθηρά, τα φιλήδωνα βλέμματα των αφεντάδων αυτού τού κόσμου, τους ήχους που δεν προορίζονταν για σένα.

Δεν ήσουν τίποτα, δεν είχες τίποτα εσύ, τίποτα ν' ακούσεις, δεν είχες τίποτα να δεις, τίποτα να χαρείς. Εκεί στο απόμερο που άραξες είδες το κύμα που φίλησε τις πέτρες. Έσκυφες στοχαστικά σαν πάνω από ένα μυστικό. Πέταξαν στον πρόσωπο σου λίγες σταγόνες αρμύρα. Τ' αγέρι φύσηξε θάλασσα και συ απόμεινες βουβός, όπως ήρθες...

Θάλασσα... θ' αφήσουν να δει ξανά το κύμα, το βότσαλο, την αρμύρα; Θ' αφήσουν να τον δεις εσύ να κάθεσαι ξανά πλάι στον αφρό σου και να πλέκει στίχους;

***

Ύστερα ο Φλεβάρης: άσε να φύγουν, κι αυτά που είπες και εκείνα που άκουσες, αυτά που δεν είπες κι αυτά που δεν άκουσες, που δεν είδες κι ούτε έζησες ποτέ. Τι έγειρες σκεφτικός πάνω στα παλιά σημειώματα σου; Δεν θα γυρίσουν πίσω, δεν θα γυρίσουν. Άδικα ταράζεις τα νερά, άδικα σκορπίζεις την θλίψη γύρω σου. Κανέναν πόθο δεν ανασταίνεις. Μην βασανίζεις άλλο αυτή την καρδιά. Κανέναν δεν συγκινείς αφού εσύ ο ίδιος, εσύ που θρήνησες σπάταλα κάποτε γι' αυτά δεν αισθάνεσαι τώρα τίποτα, τίποτα. Αφού ξέρεις εσύ, αφού έχουν πετάξει και δεν τα γυρίζει κανένας πίσω, κανένας...

***

Προδίνω το πνεύμα, έστω και αν αυτός δεν είναι φυσικά ο μόνος τρόπος για να το κάνω. Δουλεύω μεν για το πνεύμα, κι όμως η δουλιά αυτή που αναλαμβάνω να κάνω δεν είναι πνευματική. Κάνω απλούστατα τον χαμάλη εκείνων των σκέψεων και εκείνων των σπαραγμάτων που γεννήθηκαν κάποτε. Επεμβαίνω αυθαίρετα σε απαγορευμένες περιοχές και κει που συχνά νομίζω πως επεξεργάζομαι αυτό που μου δόθηκε για να το παρουσιάσω πιο καλό, στην πραγματικότητα - εκεί που επιχειρώ αυτή την επεξεργασία - το πετσοκόβω ή, άλλοτε, το φορτώνω με σαβούρα ίσως μπορέσει να επιπλεύσει. Ελπίζω νάχει απομείνει στο τέλος κάτι από τα ψίχουλα που μούφεραν οι νεράιδες και ελπίζω ακόμα να υπάρξει εκείνος που θα μπορέσει ν' ανακαλύψει εκείνη την φωνή που υψώθηκε στον ουρανό χωρίς συμφέροντα, χωρίς στολίδια, χωρίς ιδιοτέλεια και δίχως αξιώσεις...

***

Για πión πότιζες το χώμα κείνη την Παρασκευή, κείνο τον Μάη; Πión θυμήθηκες πάλι κείνο τον Μάη παλλικάρι, παλλικάρι...

Μάη, Μάη πιο προδομένη από τους μήνες, μια μέρα σαν τις τόσες μέρες σου θα ερθει η άλλη συντέλεια που όλοι πασκίζουμε να φέρουμε μια ώρα αρχύτερα. Αφού το γράφουν τα βιβλία πως θαρθεί. Σάμπως κι είναι στο χέρι μας να το εμποδίσουμε; Θάρθει, θάρθει. Θα την φέρεις εσύ μήνα των λουλουδιών. Θαρθεί, θαρθεί. Όμως πión την αντέχει τώρα αυτή την αναμονή; Πión την αντέχει;

«Καλύτερα είναι να καείς μια κι έξω παρά να σβύνεις σιγά σιγά»: αυτά δεν λένε οι άφρονες; Τι σημασία μπορεί νάχει που εσύ σκέφτεσαι διαφορετικά; Εκείνος που κρατάει τ' αστροπελέκι «το προικισμένο με την δύναμη τού κεραυνού τού Ίντρα με τα χίλια μάτια» σκέφτεται έτσι, κι αυτό είναι που έχει σημασία. Εσύ αδύναμο σκουλήκι θα σπαραχθείς αφού αυτή ήταν πάντα η μοίρα σου από τότε που έφτιαξε ο Θεός τον ουρανό, την Γη και και τους αστέρες και απο τότε που εσύ έφτιαξες εκείνον για να του αποθέσεις τις ελπίδες σου και τον έντυσες με κείνα που δεν είχες και τον έκανες εκείνο που δεν ήσουν...

...Μάη Μάη, εσύ θ' αφήσεις ξανά αυτή την κατάρρα να πέσει ξανά πάνω σε τούτο το γένος, θ' αφήσεις ξανά την οργή σου να πέσει ξανά πάνω σε δικαίους και αδίκους, ξανά πάνω στους κάκτους και πάνω στα χρυσάνθεμα. Αφού θέλουν σώνει και καλά να τα δοκιμάζουν όλα, ας το κάνουν, ας το χορτάσουν αφού έτσι το θέλησαν...

«...Είπε ο Αιγύπτιος ιερέας στον Σόλωνα: έχουν υπάρξει και θα υπάρξουν και πάλι πολλές καταστροφές τού ανθρώπινου είδους προερχόμενες από πολλές αιτίες... Τότε, στην συνηθισμένη περίοδο, ο χείμαρρος από τον ουρανό κατεβαίνει σαν λοιμός... Έτσι πρέπει να τα ξαναρχίσετε όλα πάλι από την αρχή, σαν τα παιδιά... Εσείς οι Έλληνες θυμάστε μόνο μια συντέλεια, ενώ υπήρξαν πολλές...»⁵

Θα την δουν ξανά κάποιοι θνητοί και θα απομείνει πάλι κάποιος να μαρτυρήσει για κείνο «το μοναδικό βλήμα το φορτισμένο με όλη την δύναμη τού σύμπαντος... Μια πυρακτωμένη στήλη καπνού και φλόγας, λαμπερή σαν δέκα χιλιάδες ήλιοι, ανυψώθηκε σε όλη της την λαμπρότητα... Αυτό το άγνωστο όπλο, το σιδερένιο αστροπελέκι, ο γιγάντιος αγγελιοφόρος τού θανάτου που αφάνισε ως την στάχτη ολόκληρη τήν φυλή των Βρίσινις και των Αντχάκας. Τα σώματα ήσαν τόσο

καμένα που δεν αναγνωρίζονταν. Τα μαλιά και τα νύχια έπεφταν. Τα κεραμικά έσπαζαν δίχως φανερή αιτία και τα πουλιά γίνονταν άσπρα. Μετά από λίγες ώρες όλα τα είδη διατροφής είχαν μολυνθεί... Για να ξεφύγουν απ' αυτή την φωτιά, οι στρατιώτες ρίχνονταν στα ποτάμια για να ξεπλύνουν το σώμα και όλο τους τον εξοπλισμό... Έπληττε θανάσιμα πλήθη πολεμιστών με άτια και ελέφαντες και αμάξια και όπλα, σάμπως νάταν ξερά φύλλα δένδρων... παίρνονταν από τον άνεμο κι έμιαζαν σαν ιπτάμενα πανέμορφα πουλιά πετόντας μακριά από τα δένδρα... Στο ινδικό έπος περιγράφεται ακόμα μια συνάντηση δύο βλημάτων στον αέρα: τα δύο όπλα συνάντησαν τόνα τ' άλλο στην μέση του αέρα. Τότε η Γη άρχισε να τρέμει μαζί με όλα τα βουνά της και τις θάλασσες και τα δένδρα, και όλα τα ζωντανά πλάσματα κάηκαν από την ενέργεια των όπλων και επηρεάστηκαν άσχημα. Τα ουράνια φλέγονταν και τα δέκα σημεία του ορίζοντα γέμισαν με καπνό...»

Εκείνα «τα μεγάλα σύννεφα που άνοιγαν το ένα πάνω από το άλλο σαν μια σειρά από αρκετά γιγάντιες ομπρέλλες» θα υψωθούν ξανά πάνω από τους κήπους και πάνω από τα ακρογιάλια. Μάη, θα την φέρεις εσυ εκείνη την μέρα και ύστερα δεν θ' αντηχήσει το κλάμα του ποιητή μέσα στην νύχτα, δεν θ' αντηχήσει το τραγούδι του σπουργίτη πάνω στις στέγες και μέλισσα δεν θα φτεροκοπήσει ξανά πάνω από τις παπαρούνες...

27 Μάιου 1976. Ήταν μια μέρα σκοτεινή, μουντή, καταχνιασμένη. Είχα γυρίσει από κάπου μακριά. Ρώτησα για κείνη. Μου είπαν πως αυτοκτόνησε. Ο τάφος της ήταν εκεί πάνω στην έρημη πλαγιά που ξέραμε κι οι διο. Ούρλιαζα, έγδερνα τής σάρκες, παρακαλούσα τον Θεό να μου δώσει την τρέλλα, αυτό το δώρο που χαρίζει εδώ πάνω για τους δυστυχημένους, ήθελα τόσο να τρελλαθώ, όμως ζύπνησα...

Όνειρο μου, εσύ ήξερες πως κάποια μέρα έπρεπε να την χάσω...

***

Και προσπαθώ μεσ' τα πλήθη να σταθώ στα πόδια μου. Φοβάμαι, φοβάμαι αυτές τις βλοσυρές ματιές, τα ύπουλα χαμόγελα που παρελαύνουν πίσω από την πλάτη μου.

..

28 Μάιου. Μια γιορτή ήρθε μεσ' στο απόβραδο. Κορίτσια έσερναν τον χορό απ' το μαντήλι. Ξέπλεκα κορίτσια, ολόδροσα κορίτσια, χωρίς καρδιά.

Τόξερεις. Όμως άφησες να ζήσεις, άνοιξες την καρδιά κι αφέθηκες στην δύναμη του δοξαριού που έπεφτε τρελλά πάνω στο βιολί. Άνοιγες Ορφέα τα μάτια να δεις, να τα δεις όλα: την κάθε πτυχή τής φύστας, την κίνηση του χεριού, των σωμάτων την κίνηση, την αυταρέσκεια τής κόρης, το χαμόγελο που της ξεφεύγει όταν ξέρει έτσι όπως την κοιτάζεις πως θάδινες πολλά μόνο και μόνο για ν' αγγίξεις εκείνο το χέρι κι εκείνο το σώμα, να φιλήσεις εκείνη την άσπρη φούστα της που παιχνιδίζει κάτω από τ' αστέρια...

Κλείσε τά μάτια και φαντάσου το κύμα να χτυπά απαλά πάνω στα βράχια και... άκουσε, άκουσε, άκουσε...

Μαντήλι καλαματιανό, κόρη στον άσπρο σου λαιμό. Έλα πουλλί μου, έλα, αν μ' αγαπάς και μένα...⁶

Υποσχέθηκες τότε στον εαυτό σου να κρατήσεις και από κείνα κάτι για την αθανασία...

***

Αυτό που είναι ωραίο το κάνουμε σπάνιο όχι γιατί είναι δύσκολο να το επαναλάβουμε και να μπορέσουμε έτσι να γευτούμε ξανά την λίγη χαρά που μας δίνει, παρά γιατί δεν μπορούμε να το

εκτιμήσουμε οι πιο πολλοί σαν ωραίο. Κάποιες εξηγήσεις γι' αυτό δόθηκαν προ καιρού. Μια σημείωση που κράτησα από τον Χιούμ μου φαίνεται πως ρίχνει κάποιο φως σ' αυτό το πρόβλημα: « Όταν υπερισχύει, λέει, μέσα σε έναν λαό κακό γούστο στην ποίηση, στην μουσική, στην... και στην..., είναι σπάνιο ή αδύνατο να έχει προτιμηθεί τούτο από ένα αληθινό γούστο ύστερα από σύγκριση και διαστοχασμό. Υπερισχύει συνήθως επειδή απλώς αγνοείται το αληθινό ή επειδή λείπουν τέλεια πρότυπα για να οδηγήσουν τούς ανθρώπους σε μια πιο σωστή αντίληψη και πιο εκλεπτυσμένη απόλαυση εκείνων των προϊόντων τής μεγαλοφυΐας».

Ύστερα, συνεχίζω εγώ, εκεί που προσφέρεται κάποια ευκαιρία να δεις και να απολαύσεις κάτι, οι άνθρωποι έχουν κάνει τέτια την ατμόσφαιρα εκεί ή ως εκεί που σου είναι αδύνατο να μπεις στον κόπο.

Μου συνέβησαν πολλά περιστατικά που έκαναν το κλείσιμο στον εαυτό μου να φαίνεται αισθητά πιο έντονο από κείνο που ήταν από προδιάθεση και από προτίμηση μαζί. Την μια η ευκαιρία αυτή θα στεγαζόταν σε κάποιο υπόγειο, την άλλη θα καπνίζανε. Ύστερα πώς να αντέξεις τίς κενολογίες τών ανθρώπων, τις δυσάρεστες ερωτήσεις, τα σχόλια τών «φίλων», κι ακόμα εκείνα τα μούτρα που κάνουν οι κηδεμόνες τής Γης όταν βλέπουν εσένα τον αλήτη: νάτον που ήρθε τώρα να χωθεί μεσ' τα πόδια μας... Ύστερα πώς να φτάσεις ως εκεί, πώς να αποφύγεις τούς θορύβους, τις σκόνες, τα καυσαέρια, τον κίνδυνο που διατρέχεις μέσα σε μια πόλη... Έτσι κάπως έμενα εκεί στην ερημιά μου καί έπληττα και ανάπνεα αυτό το πρωταρχικό για την ζωή και την υγία, το οξυγόνο.

* *

Είναι από τα πλέον απίθανα να σε δεχτούν ανάμεσα τους οι άνθρωποι τέτιον που είσαι. Θα σε διώξουν και εσύ θα ζήσεις μακριά τους. Όμως τις ώρες που η ερημιά σου θα σε βυθίσει μεσ' την απόγνωση και συ θα γυρέψεις να ξεχάσεις ανάμεσα τους, τότε να φοβάσαι, να προσέχεις εκείνες τις κρίσεις τού ενθουσιασμού που τόσο συχνά έγιναν αφορμή να μισήσεις τον εαυτό σου.

Όμως και πάλι οι περισσότεροι, οι χίλιοι παρά ένας ή παρά δύο στους χίλιους, δεν έχουν σκεφτεί καν για την αναγκαιότητα τής σύγκρουσης ανάμεσα σ' αυτό που λέμε «εαυτό μας» και σ' αυτό που λέμε «κόσμο».

***

Είναι μάταιο να ζητά κανείς την χαρά μακριά από κείνα που τον γέννησαν, μακριά από κείνα που αν υπάρχουμε μεις, υπάρχουμε γιατί υπάρχουν αυτά: ο ήλιος, η σελήνη, τα άστρα, οι κάμποι, οι εξοχές, τα περιβόλια, η θάλασσα, το οξυγόνο που πόσο αν το στερηθούν θα εξακολουθήσουν να ζούν αυτοί που τώρα απειλούν τον πλανήτη;

***

Οι άνθρωποι δεν τραγουδούν, δεν χορεύουν πια μέσα στο φώς. Πιόν φοβούνται; Γιατί κρύφτηκαν μέσα στην γη; Πιού την οργή φοβούνται τέλος πάντων;

***

Θα μπορέσουν αυτοί κάποια μέρα να γίνουν άνθρωποι; Θα μπορέσουν κάποια μέρα να νιώσουν την ευλογία τού ήλιου, την ευλογία τού κρίνου, της πεταλούδας, όλων αυτών που δεν έχουν καμιά αξίωση να γεμίσουν την τζέπη τους, ούτε και να την αδιάσουν; Θα μπορέσουν επιτέλους να δουν - μόνο να δουν!-, να δακρύσουν έστω για κείνους που υποφέρουν, για κείνους που πεινούν, για κείνους που χάθηκαν μεσ' τις φωτιές τών πολέμων, για κείνους που εγκαταλείπουν αυτό τον κόσμο γιατί... δεν γίνεται αλλιώς, δεν γίνεται αλλιώς...

Θέλω την μέρα που θα μπορέσουν να κλάψουν όταν θα ακούσουν εκείνη την ιστορία: ήτανε Θεέ

μου μια φορά τρεις νέοι, τρεις φίλοι, τρία παιδιά..

... Την μέρα που θα ξυπνήσουν και δεν θα φτύσουν τον γλυκό Ιησού, εκείνον που τους θυμίζει το χαμόγελο του, την μορφή του που ήταν όλη συμπόνια, όλη οδύνη, όλη σιωπή...

***

Ήταν έφηβος. Και ήταν όλη του η ζωή απελπισία γιατί δεν έφταιγε σε τίποτα, γιατί είχε την αδυναμία να θέλει, να θέλει πολύ.

***

Αυτό μ' έσωζε πάντα, κι αυτό μ' έκανε πάντα να υπερέχω: μην τους κάνεις την τιμή, μην τους κάνεις την τιμή...

***

Λες πως ξέρεις. Μιλάς για κείνο, μιλάς για το άλλο. Νομίζεις όμως πως ξέρεις. Η αλήθεια είναι απλούστατα πως έχεις ακούσει πολλά. Και δεν ξέρεις πιά να κρατήσεις, πιά είναι για σένα και για την ζωή σου. Δεν ξέρεις πιά απ' όλα υπηρετεί την νίκη σου N...

***

Νύχτα στα γυρογιάλια. Η ώρα γνωστή. Βιολιά κάτω από τις στέγες. Παράπονα εκείνων που δεν είναι πια ανάμεσα μας. Και τρέχει ο νούς μέσα στ' όνειρο. Έφηβε μην ησυχάζεις, μην ησυχάζεις...

Τόχες πιάσει κι αυτό μια μέρα: πως η αγάπη της ήταν που σου έσφιγγε την καρδιά, αυτή που τάραιζε και τον Ακάμα αντίκρου...

5 Ιουνίου 1976. Κοιτάζω τα σύννεφα που ταξιδεύουν στον ουρανό. Μου φέρνει ο αγέρας λόγια που δεν είπα, ούτε άκουσα ποτέ... Τα σύννεφα, ο ουρανός κι η φύση, αυτό το στοιχίο που σε συντροφεύει και σε ξεγελά μαζί ως τον θάνατο...

8 Ιουνίου. Άκουσα από το ράδιο τήν «μυθολογία». Ποτέ ανθρώπινη δημιουργία δεν με άγγιξε τόσο βαθιά. Είπα ένα ζήτη για τον Χατζιδάκη, ένα για τον Ρωμανό, ένα για τον Γκάτσο και ένα για όλους μαζί. Σημείωσα: υπάρχει κάποιος κόσμος κρυμμένος πίσω απ' αυτά τα τείχη. Κι είναι τόσο όμορφος!... Από τότε ήξερα πως έπρεπε να κερδίσω και τούτο τον κόσμο...

***

Ε λοιπόν: Τύρανο δεν θέλετε; Θα τον έχετε!...

Τι σκέφτεσαι, τι θέλεις, και τι σου υπαγορεύει η ζωή να κάνεις. Κάθε ημέρα ήταν θάνατος. Ένα μονάχα σε συντηρούσε: η μέρα τής εκδίκησης σου.

***

Φερμένος πάνω στην Γη μου φαίνεται πως ζω ξανά εκείνους τούς μυθικούς χρόνους στα νερά του Ελληνικού αρχιπελάγους.

***

Στο νησί μετά το πραξικόπημα και την εισβολή των Τούρκων αρκετοί άνθρωποι μιλούσαν για κάπια κάθαρση. Αν έκρινες από την ποιότητα αυτών των ανθρώπων θα καταλάβαινες πού τραβούσε αυτό. Παρακολουθούσα, μα δεν έλεγα τίποτα. Ήξερα βέβαια για κάπια κάθαρση, αλλά δεν νόμιζα πως είχε να κάνει με τίποτε άλλο παρά με την καρδιά του ανθρώπου. Όσο για το ξεκαθάρισμα από τους αμαρτωλούς και τους προδότες, πιστεύω πως αν ήθελε κανείς να ενεργήσει με δικαιοσύνη και είχε και την δύναμη να το κάνει, τότε θα πρέπει να γλύτωναν ως εκατό Κύπριοι από τούτη την κάθαρση. Γιατί από τότε που υπάρχουν Κύπριοι στην Κύπρο δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να την προ δίνουν και να την ξεπουλούν. Αυτή η λύση βέβαια δεν θάταν αρεστή για τον καθένα ξεχωριστά, όμως θάταν η καλύτερη, κι η μόνη ίσως, για την σωτηρία αυτού του τόπου. Γιατί εκατό δίκαιοι δεν θάφερναν ποτέ τον Τούρκο. Εκατό δίκαιοι πάλι - που είναι όμως εκατό δίκαιοι μαζί και όχι χωριστά - θα βρίσκαν πάντοτε τον τρόπο να είναι ακέραιοι και ανεξάρτητοι και ελεύθεροι και πάνω απ' όλα να είναι αξιοπρεπείς. Κι ας είναι ένα, και δέκα ακόμα, εκατομύρια οι εισβολείς. Όμως με εκατό δίκαιους και έναν προδότη, το πράγμα καταντά δύσκολο. Τώρα πώς θα τα βγάλει κανείς πέρα με πεντακόσες, εξακόσες χιλιάδες προδότες;

Όλοι το ξέρουν αυτό, όμως δεν τους συμφέρει να το ξέρουν και έτσι είναι σαν να μην το ξέρουν. Κάποτε θα το μάθουν. Μόνο να μην είναι αργά...

***

Κάθε όχημα που προσπερνά και δεν παίρνει μαζί του τον στρατιώτη, τον οδοιπόρο, τον φτωχό ή τον αλήτη που νεύει στην άκρη του δρόμου, καθένα δίνει και μια μαχαιριά στο κορμί τής λατρευτής πόρνης σας.

Εγώ έχω γίνει αφορμή να φάει πολλές τέτιες μαχαιριές. Ενας Θεός ξέρει πώς βαστάει ακόμα...

***

«Η εξουσία που έχει ο κυβερνήτης τον υποχρεώνει να ζει πάντα μέσα στον φόβο και στον τρόμο»⁸. Και συμπληρώνες εσύ: «ακόμα κι αυτά θα τα υπόμενα, θα τα επιδίωκα αν επρόκειτο για την προκοπή τους». Όμως τώρα διαμαρτύρεσαι στον εαυτό σου: επίδειξη; Προπαγάνδα; Αυτό κατάντησες το βιβλίο σου;

... Ας είναι όμως. Θαρθεί εκείνη η μέρα που θα φωνάξεις κατάμουτρα σ' όλους αυτούς τους υποκριτές: εγώ είμαι από κείνους τούς τρελλούς που «δεν ξεχνούν», κι ας μην έχω βάλει ποτέ κανένα αυτοκόλλητο⁹ πάνω στο σακάκι μου, ούτε και πάνω στην πόρτα μου ... Περίμενε και θαρθεί η μέρα που θα τους φωνάξεις πάλι: από τότε που καθιερώθηκαν οι Βουλές, κι όχι μόνο στην Κύπρο αλλά και σ' όλο τον κόσμο, αμφιβάλλω αν έγιναν ποτέ αιτία για να δει τίποτα καλό αυτός ο πλανήτης. Στην Κύπρο, προπαντός μετά την εισβολή, τι ανάγκη είχαμε από λόγους; Η ίδια η δυστυχία τους κάνει πάντα λιγότερο χρήσιμους από ποτέ.

Όμως αλίμονο!... Εσείς δεν μιλάτε για τίποτε άλλο παρά για τρίχες. Ακόμα κι όταν πρέπει να μιλήσετε γι αυτές, πάλι δεν τα καταφέρνετε. Υποτίθεται πως οι Βουλές σας υπάρχουν για να φροντίζουν για την τύχη του λαού και για να επεξεργάζονται κάπια σχέδια για το καλό και την ευτυχία του. Όμως δεν κάνετε τίποτα απ' όλα αυτά. Τι κάνετε λοιπόν;

Να, αυτό που κάνουν πάντα: *«ομιλούν όχι υπέρ των συμφερόντων τής πόλεως, αλλά δι' εκείνα*

εκ των οποίων ελπίζουν να έχουν κάποια ωφέλεια»¹⁰.. Κι αυτός ο λαός δεν άρχισε να μιάζει λιγότερο ανθρώπιнос παρά από τότε που απέκτησε Βουλή και πίστεψε πως μπορούσε τάχα να σκέφτεται και ν' αποφασίζει.

Αν συνέπεσε ποτέ στην Γη να υπάρχει Βουλή και να γίνεται κάτι καλό, αυτό συνέβη όχι γιατί υπήρχε η Βουλή παρά γιατί η απολυταρχία άντεχε ακόμα, γιατί η σκιά της βασίλευε ακόμα πάνω από κείνο τον τόπο ή γιατί υπήρχαν ανάμεσα στους βουλευτές κάποιες απολυταρχικές ιδιοσυγκρασίες.

... Πόσοι νέοι τρέχουν σε όλες τις γωνιές τής Γης, πόσοι χάνονται μεσ' τις χαώδεις πολιτείες για να γίνουν τάχα επιστήμονες ενώ μπορούν, όταν το θέλουν, να το κάνουν αυτό καλύτερα στο χωριό τους, στον κάμπο, στον αμπελώνα, στην στάνη, στο περιβόλι, στο σπίτι τους, στο δωμάτιο τους ακόμα, μόνοι, με βιβλία ή χωρίς. Αχ! Και πότε, πότε θα πείς για κείνον που πρωτότε «βάλτε με σ' ένα σπίτι και γω θα μάθω τον κόσμο όλο». Πότε επιτέλους θα φωνάξεις για κείνες τις αλήθιες που παρελαύνουν μπροστά στα μάτια μας χιλιάδες χρόνια τώρα καί δεν τις ακούει, δεν τις βλέπει κανείς;... Γιατί να σπαταλούν την ζωή τους μεσ' τις ξένες χώρες τα καλύτερα παιδιά μας; Σκέφτεστε γιατί; Εσύ φτωχή πατρίδα, πατρίδα δίχως ριζικό, σκέφτεσαι τί τιμή τούς κάνεις; Αν θες να σταθείς στα πόδια σου κάλεσε τα. Και σήμερα κιόλας... Γιατί να χαλούν την νιότη τους πιπιλίζοντας τού καθενός τις ανοησίες; Κι εσείς γονιοί γιατί πετάτε τούς καρπούς τών μόχθων σας; Για πión; Γιατί χύνετε τον ιδρώτα σας; Ξέρετε τι κάνετε; Ξέρετε τι θέλετε; Τι σπαταλιέται αυτή η ψωροπατρίδα; Μήπως δεν στάθηκαν αρκετές οι συμφορές της για να πάρει το πρώτο της μάθημα;

Την αλήθεια, την λύση για να μην γινόμαστε τα κορόιδα τού εαυτού μας, την λύση για να μην βγάζουμε τα μάτια ο ένας τ' άλλου την έδωσαν πολλοί προτού δούμε εμείς το φως τού ήλιου. Πολλοί πριν από μένα, πολλοί ύψωσαν την φωνή τους χάριν τής δικαιοσύνης και σταυρώθηκαν ακριβώς γι' αυτό.

Μα, ας πάει στον διάολο η δικαιοσύνη. Εγώ σάς λέω μόνο για το συμφέρον σας, για την υγία και την αυτοσυντήρηση σας. Για να πάψετε επιτέλους να είστε βλάκες και να συμπεριφέρεστε σαν ηλίθιοι, για να πάψετε να είστε τυφλοί καί να συμπεριφέρεστε σαν στραβοί, για να πάψετε να είστε χαζοί και να συμπεριφέρεστε σαν παλαβοί...

Αλλά εγώ ο τάδε γιατί να σπαταλιέμαι τώρα; Γιατί να σπαταλιέμαι τώρα εγώ;...

***

Σκέφτομαι πως παρόλες τις θυσίες, στο τέλος δεν θα κατάφερνα να μιλήσω καλύτερα από τον Χριστό, τον Ισοκράτη, τον Ρουσσώ, τον Βολταίρο ή τον Ντοστογιέφσκη. Ανακαλύψετε τους λοιπόν και υπομείνετε τους...

Ένα δείγμα από τον Ισοκράτη: «δεν είναι αυτά καθεαυτά τα πράγματα τα οποία μάς ωφελούν ή μας βλάπτουν, αλλ' η χρήσις και η εφαρμογή τούτων την οποίαν κάμνουν οι άνθρωποι είναι αι αληθινοί αιτιαί τών συμβαινόντων... Η αυτή παρατήρησις δύναται να εφαρμοσθεί και εις τα διάφορα είδη ομονοίας. Αλλα μεν εξ αυτών ηθέλομεν εύρει ότι έγιναν αιτία πλείστων αγαθών, άλλα δε μεγίστων κακών και συμφορών...» Και γω: ιδού και για σας που φωνασκείτε για ομόνοια και ενότητα και νομίζετε πως θα λύσετε μ' αυτές τα προβλήματα σας. Εκείνος που μίλησε ποτέ, εκείνος που ομιλεί σήμερα γι' αυτές τις έννοιες είναι εκτός πραγματικότητας, είναι ένας κενολόγος, ένας δημοκόπος και μόνη του φιλοδοξία είναι να ξεγελά τούς κουτούς. Γιατί είναι αστείο, είναι γελοίο νάχουμε φτάσει σε τούτο τον αιώνα και να επικαλείται και να χτυπιέται κανείς για την αρετή. Ω! Παρήλθε, παρήλθε πια ο καιρός τής επιείκειας. Αμαρτωλοί! Αναμείνατε τούς τιμωρούς σας. Σεις τους θρέψατε. Σεις!...

Και συ μην σπαταλιέσαι άφρονα, και μην εμμένεις άφρονα, συγκρατήσου. Ασε την επίδειξη κουτέ, οικονομήσου.

Κάτι με πνίγει, κάτι μού φωνάζει: κάψα. Κάτι: όχι! Λυπήσου τούς κόπους σου. Αύριο ίσως γαληνέψεις, αύριο ίσως σκεφτείς διαφορετικά, κι ίσως μετανιώσεις αύριο για την απόφαση σου, για την φωτιά που θα βάλεις σήμερα. Γι' αυτό υπόμεινε!

Ο αντίλογος στον αντίλογο: να υπομείνω! Ως πότε αλήθεια; Αρκετά δεν υπόμεινα μέχρι σήμερα;

Σημειώνω: ποτέ άλλοτε δεν αισθάνθηκα τόσο χαμένος όσο τώρα που πρέπει να αποφασίσω για κάτι που νόμιζα ότι είχα ήδη αποφασίσει από καιρό...

Και ρωτάς και ξαναρωτάς : πιον ενδιαφέρει που έκλαψες εσύ όταν είδες κάπια θλιμμένα μάτια; Που έκλαψες όταν άκουσες εκείνο το ποίημα και εκείνο το τραγούδι; Πιον ενδιαφέρει που έτρεξες στην κραυγή τού κατατρεγμένου; Αχ! Και που αγάπησες εκείνη την Ελένη...

Και εντέλλεις και ξαναεντέλλεις: βάλε την διαβολιά σου να υπηρετήσει αυτή την άγια υπόθεση, την υπόθεση σου αθώε. Πιά η ανάγκη να τα ξέρουν αυτοί όλα; Δώσε τους τώρα τον ποιητή κι άσε τον καίσαρα μέσα σου να ωριμάζει. Μην δώσεις αφορμή στους χωριάτες να σε γελοιοποιήσουν. Προπαντός: ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ!...

Γι' αυτό σημειώνω πιο κάτω: θα πω λίγα και ρωμαλέα. Ναι! Ρωμαλέα. Αυτό που θέλω είναι μόνο ν' αρχίσω, ν' αρχίσω...

Το κεφάλι στην κολόνα: ν' αρχίσω Θεέ μου! Δώσμου κουράγιο. Ξέρεις εσύ πόσο χρειάζομαι αυτή την αρχή! Ερημιά μου! Ξέρεις εσύ πόσο χρειάζομαι αυτή την νίκη!...

Πρόσεξε πάλι: εκεί που νιώθεις πως μετανιώνεις που άφησες το Πανεπιστήμιο γνώριζε ότι λιγοψυχείς κι ότι εκεί είναι που πρέπει να επιχειρήσεις το άλμα. Μείνε πιστός εσύ! Και μην λυγίσεις εσύ! Ούτε να διστάσεις εσύ! Προχώρησε αγαπημένο μου φορτίο. Προχώρησε και θα νικήσουμε...

Προχώρησε! Με κείνη την σοφή στρατηγική που δεν είναι στο χέρι τού καθενός να την ξέρει. Προχώρησε! Γνώριζε ότι η μοίρα σου είναι μπροστά και εσύ την ακολουθείς, πρέπει να την ακολουθείς. Κρατήσου απόμακρα όσο μπορείς, κρατήσου έτσι όπως μόνο οι διάβολοι ξέρουν να κρατιούνται, όπως μόνο εκείνοι που ξανάζησαν εδώ πάνω ξέρουν...

Κρατήσου, όμως μην ξεχνάς πως πρέπει και να χτυπήσεις. Κρατήσου, όμως μην πάψεις ούτε στιγμή να ετοιμάζεις το αστροπελέκι που θα βαρέσει πάνω στους ισχυρούς. Κρατήσου τώρα και θαρθούν οι καιροί που περιμένεις και θα τ' ακούσουν όλα, όλα: για την θέληση, για την μοναξιά, για την Επανάσταση, για την Παράδεισο, για τα παιδιά τού Ιησού. Θαρθούν οι ευκαιρίες και θα μας προσέξουν. Δεν γλυτώνουν. Θα μας προσέξουν!

«Δεν απομένει τίποτα επιτέλους εδώ πάνω;»... Αυτή την φόρμα δεν πήρε ψες το παράπονο σου, η κραυγή που πέταξες μες' το σκοτάδι;... Όμως... Μην την ακούς, μην την ακούς αυτή την φωνή αφού σε φθείρει, μην την ακούς όσο κι αν είναι αληθινή, μην την ακούς όσο κι αν είναι ο ίδιος σου ο εαυτός. Πρόδωσε την, λησμόνησε την, λησμόνησε τόν εαυτό σου για να υπηρετήσεις τα φτωχά, τα ορφανά, τα πληγωμένα...

Έχεις ανάγκη από δύναμη. Ύψωσε τώρα την φωνή σου για να την κερδίσεις. Ακόνισε την γλώσσα σου στην αλήθεια και χτύπα υπολογισμένα, με σύνεση.

Μην κάνεις σαν εκείνους που τα λενε όλα για να μην πουν τελικά τίποτε... Δώσε στην φράση και στον στίχο πιο πολλή μουσική, πιο πολύ μυστήριο. Και κυρίως: συγκέντρωση. Μην διασπείρεις την έμπνευση σου. Δούλεψε σκληρά πάνω σ' αυτά που έχεις τώρα στα χέρια σου κι είναι δικά σου, μόνο δικά σου. Σκληρά! Και μ' αυτά θα κάψεις τον κόσμο, με την ίδια ευκολία που καις αυτά στην φλόγα ενός κεριού.

Υπόταζε τα όλα στην θέληση σου: την πονηριά, την ευθύτητα, την οργή σου και περίμενε την ώρα που θα υψωθείς πάνω από τις στάχτες σου. Ετοίμαζε τα πύρινα μαστίγια που θα εξαπολήσεις πάνω στον κόσμο. Δείξου άσπλαχνος στο παρελθόν, άσπλαχνος, για να νικήσεις...

Ω, και περιμένω τώρα να ζήσω από τι; Αυτά θα υποφέρει καθένας κάθε φορά που θα τολμά να ανατρέψει τον φυσικό νόμο, κάθε φορά που θα γυρίζει στο χτες; Μάζεψα τόσο υλικό - αρκετό τέλος πάντων. Σκοτώθηκα στην δουλιά τόσα χρόνια - αρκετά τέλος πάντων αφού ήσαν άχρηστα - και τώρα καταλαβαίνω καλύτερα από κάθε άλλη φορά πως κι αυτό έγινε άσκοπα. Όλα στο τέλος με απωθούν. Όλα και όλοι!...

Στον σταυρό! Τόσα χρόνια! Και δεν έμαθα ακόμα γιατί; Για πιον; Πιό όνειρο; Πιά λόξα;

Τόσα χρόνια και δεν με κατάλαβε κανείς, τόσα χρόνια ύψωσα αυτή την φωνή τού κολασμένου και δεν την άκουσε κανείς. Μήπως θα γίνει τώρα το θαύμα; Φάνηκε μήπως κάπιο καινούριο αστέρι στον ουρανό;

Έγινε το παράπονο εντολή: ακούμπησε ξανά το κορμί στον τοίχο τής εκκλησίας και θάψε σε

κείνο το ίδιο μέρος εκείνη την κραυγή: «δεν απομένει τίποτα επιτέλους εδώ πάνω; Τίποτα;...» Γείρε ξανά το κορμί στην πέτρα κι άσε την καρδιά σου να πλημμυρίσει η μέρα που θ' αφήσεις αυτή την σιωπή που απειλεί να σε πνίξει, άσε να σε πλημμυρίσει η μέρα που θ' αφήσεις το δάκρυ σου να τρέξει για τελευταία φορά και θ' αποχαιρετήσεις αυτή την φυλακή που διάλεξες για τον εαυτό σου. Γείρε εκεί ξανά κι άσε την καρδιά σου να πλημμυρίσει η μέρα που θα δέσεις στην μέση την ζώνη τού θανάτου και θα ριχτείς στην μάχη, στους καπνούς, στις χίλιες θύελλες μαζί...

***

Η Ελλάδα είχε τον Γιάννη. Γι' αυτό θα μείνει πάντα αθάνατη, πάντα μεγάλη...
Τόγγραφα για κείνον τον Γιάννη που σε κείνα τα προλεγόμενα τον είχα εντάξει στην συνομοταξία των εντόμων. Αυτό γράφτηκε τον Φλεβάρη τού '81, ενώ το άλλο τον Ιούλη τού '81.
Πώς αλλάζουν οι άνθρωποι ε;

***

Ξέρω πως ίσως δεν μπορεί κανείς να συλλέγει καλύτερα από μένα τον Λόγο. Αυτό το ταλέντο μου όμως δεν επέδρασε καθόλου στην επιτυχία που δεν είδα ποτέ. Τι να το κάνω αυτό το ταλέντο μου αφού δεν με βοηθά να ζήσω; Αφού δεν με εμποδίζει τώρα να θέλω να πεθάνω; Αφού δεν με σταματά τούτη την νύχτα που πρέπει, πρέπει να πεθάνω...

***

Σέρνεις περίλυπο το βήμα ανάμεσα στους νεκρούς. Και ζητάς για σένα μια ζωή που θα μπορείς ν' ακούς τις φωνές μέσα από το παρελθόν στις ώρες που θα τις έχεις ανάγκη, πολλή ανάγκη: την ποίηση, την φύση, την μουσική, την φωνή της...
Και μετά την ανάμνηση μιας αγαπημένης μορφής: πως να μιλήσω για σένα; Αφού δεν πρόλαβα καν να μιλήσω για μένα.

***

Ακούς συχνά πολλούς να μιλάνε για ωριμότητα και για πείρα.
Ωριμότητα; Πείρα; Για να καταφέρεις τι; Να σκάβεις; Να σκέφτεσαι; Να περπατάς, να τρέχεις, να γράφεις, να εξαπατάς, να προσβάλλεις, να κυριαρχείς; Να βγάζεις μάτια; Να κόβεις κεφάλια; Για τι πράγμα τέλος πάντων;...
Γνώριζε πάντως πως αυτοί οι άνθρωποι, έστω κι αν τάχουν εκατοστήσει, δεν έχουν μάθει ακόμα να μιλούν ή να αναπνέουν. Πολύ περισσότερο δεν έχουν μάθει να κοιτάζουν, ν' ακούν.
Και τα διακόσια αν μπορούσαν να τα φτάσουν δεν θα μάθαιναν ποτέ, ποτέ!...

***

Όλα γι' αυτούς, για το πλήθος . Όλα για τα γούστα και τα κέφια τής πλειοψηφίας. Όλα! Το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, τα σινεμά, οι δρόμοι, τα πάντα. Κι έτσι δεν μπορούμε ν' ακούσουμε ή να δούμε και μεις τίποτα τής προκοπής.

***

Σε είπαν χαραμοφά, τρελλό. Οι γνωστοί, οι γείτονες, οι συγγενείς - πιο πολύ αυτοί - οι αδελφοί, οι αδελφές. Κι οι γονιοί σου ακόμα σε είπαν.

Είχα στα αριστερά την εκκλησία : ω, ρίξε τώρα τα βέλη σου, τώρα που γέμισε τούτη η ψυχή χολή και φαρμάκι...

***

Είναι γραμμένο από την μοίρα: εμένα κάποια δύναμη με περιμένει να την αγκαλιάσω, κάποια δύναμη που εσύ δεν φαντάστηκες ποτέ πως μπορεί να υπάρχει στην Γη. Αυτή θα μου δώσει εξουσία πάνω σε σένα, σε κείνον, στον άλλο, πάνω σε πολύ, πολύ κόσμο. Για την δική σου τύχη, του άλλου την τύχη, για την τύχη όλου αυτού του συρφετού δεν θα αποφασίσω τότε που θα με κολακεύει και θα με γλείφει. Αποφασίζω τώρα, έχω ήδη αποφασίσει από τότε, από καιρό. Αποφασίζω τώρα που με βρίζετε, που με συκοφαντείτε, τώρα που με χτυπάτε γιατί είμαι αδύνατος, γιατί είμαι φτωχός και είμαι αθώος... Έχω αποφασίσει από καιρό. Από τότε που με βρίζατε και με συκοφαντούσατε, από τότε που με χτυπούσατε γιατί ήμουν αδύνατος, γιατί ήμουν φτωχός, γιατί ήμουν αθώος... αθώος... και μόνος... κατάμονος... κατάμονος Φ. Έχεις νιώσει ποτέ τι σημαίνει αυτό;

***

Αδελφή μου, γιατί δεν κοιμήθηκες εκείνο το βράδυ τού Ιούνη τού 76; Εγώ ξαγρύπναγα τότε αφού έπρεπε να μπω στο Πανεπιστήμιο. Και σε είδα από την μισάνοιχτη πόρτα, κορμί δίχως ανάπαυση και δίχως ησυχία. Σε είδα...

Τι σπαρταρούσε μεσ' το στήθος σου κι όλο πάλευες μεσ' το κρεβάτι; Πάλευες κι αναστέναζες...

Αδελφή μου! Κι αν δεν ήμουν εγώ τώρα στην Γη πιος θα ρωτούσε γιατί δεν κοιμήθηκες εκείνο το βράδυ τού Ιούνη τού 76; Πιός θα ήξερε ότι δεν κοιμήθηκες εκείνο το βράδυ; Και που το σημείωσα κι αυτό εκείνο το βράδυ πιος θα ήξερε;

Πιος θα ρωτούσε γιατί έκλαψες εκείνο το βράδυ; Και γιατί κλαίω εγώ τώρα πιος ρωτά; Πιος;...

Τι έθαβες εκείνο το βράδυ αδελφούλα; Κανείς δεν μας ξέρει εμάς; Κανείς δεν μας θέλει; Κανείς δεν ρωτάει για μας; Αν υπάρχουμε ακόμα στην Γη, αν κοπάζουν ακόμα τον ήλιο εκείνα τα πράσινα μάτια, αν ποτίζουν ακόμα τα λουλούδια εκείνα τα χέρια σου τ' αγαπημένα...

Για πιον σκούπιζες, για πιον σφουγγάριζες, για πιόν έπλενες, για πιόν μαγείρευες, για πιόν έστρωνες το φαί στο τραπέζι για να το βρει έτοιμο όταν σχολάσει;

Ω, θα μπορέσω ποτέ να κάνω κάτι αντάξιο μ' αυτά για σένα; Για κείνο το πιάτο με το φαί; Για την αγάπη σου που την γύρευα ύστερα από σένα σαν την ζωή...

Τότε την πρόσφερες άφθονη γύρω σου. Κι όμως δεν είχα μάτια να την δω, δεν είχα μάτια τότε να σε δω, καρδιά δεν είχα, καρδιά!...Καρδιά να σ' έπινα, να σ' είχα για πάντα μαζί μου σε τούτες τις ώρες τής θλίψης. Να σ' είχα μαζί μου τώρα που είσαι τόσο μακριά αδελφούλα...

***

Τον βλέπετε, τον ακούτε. Κάνει αυτό, κάνει εκείνο, κάνει το άλλο. Τον βλέπετε, τον ακούτε. Όμως δεν ξέρετε τίποτα γι' αυτόν, τίποτα! Πώς μπορείτε να ξέρετε αφού κάθε μέρα τον κοροϊδεύετε; Κάθε μέρα τον φτύνετε, κάθε μέρα τον σκοτώνετε... Όχι! Δεν ξέρετε τίποτα γι' αυτόν. Δεν ξέρετε τίποτα! Πώς μπορείτε να ξέρετε αφού κάθε μέρα θέλετε να πεθάνει; Να πεθάνει για να γλυτώσετε...

Ω, να πεθάνω! Πόσες φορές, αμέτρητες φορές, δεν το θέλησα και γω; Πόσες φορές, αμέτρητες φορές!...

Να πεθάνω! Να πεθάνω!... Ζωή! Δεν θυμάμαι να σ' έχω αγαπήσει ποτέ για να ελπίζω... Αστέρι μου! Δεν υπάρχει θέση για μας εδώ πάνω! Δεν υπάρχει! Δεν υπάρχει!...

Δεν πήρα ποτέ. Όμως θυμάμαι. Και σου το χρωστώ... Ζωή! Θαρθεί ο καιρός που θα μετρηθούμε εμείς οι διο. Θαρθεί...

***

Καλοσύνη, καλοσύνη, ανθρώπινη αγάπη, ανθρώπινη ζεστασιά... Σε ψάχνω, σε ψάχνω, κι όταν σε βρίσκω αισθάνομαι να μην σε αξίζω. Δεν μπορώ να σ' αντέξω, με πνίγεις. Όμως γιατί;...

***

Τα βράδια τού Ιούνη έχουμε τις σκνίπες. Τα βράδια όλου του χρόνου και τις ημέρες όλου του χρόνου έχουμε τούς Κυπρίους Γιώργο. Θ' αντέξουμε...

***

«Η γλώσσα τής καρδιάς είναι γραμμένη μέσα στα μάτια.»

***

Όνειρο μου, μόνο στ' όνειρο μου σε άγγιξα, μόνο στ' όνειρο μου σε είδα...

***

Βουλευτές, δημοσιογράφοι, υπουργοί, προέδροι... Οικτίρω τον Θεό πούδωσε πνοή σε τούτο το γένος. Αυτούς τούς πρέπει να τους πας εκεί στο παζάρι και όλους να τους πουλήσεις όσα όσα...

Βουλευταί, υπουργοί, προέδροι, και σεις δημοσιογράφοι... Έχετε αποκτήσει το δικαίωμα να μιλάτε και δεν βάζετε φωτιά στον κόσμο; Καταραμένη φυλή! Θα σ' αντέξω ως εκεί που θα τολμήσω να σε τσακίσω.

***

Ο κόσμος είναι κακός Κυριάκο; Απλούστατα εμείς που νομίζουμε, εμείς που θέλουμε να περνούμαστε για καλοί, είμαστε δειλοί. Κι εκείνοι είναι δειλοί, πιο πολύ δειλοί. Όμως ξέρουν να προσποιούνται. Ποτέ δεν ρίζανε κανέναν. Ρίζανε μόνο εκείνον που μόνος του ήθελε να πέσει. Είναι δειλοί σου λέω. Δες τους πώς κάνουν μπροστά στον κάθε ανθρωπάκο που κρατά κάποια θεσούλα, δες τους πως τον κοιτάζουν και πώς τον γλείφουν. Δες τους ακόμα και τότε που οι φτωχοί παν διο - διο, εκεί που πάνε οι αδύνατοι τρεις - τρεις. Δες τους κι όταν ακόμα είναι μόνος εκείνος που η καρδιά του το λέει. Δες τους! Εσύ δες τους! Κάνε επιτέλους για μια φορά περιττά αυτά τα φορτικά σχόλια μου.

***

Ξέρεις για κείνη την επιδημία, τον μαύρο θάνατο που θέρισε τα δύο τρίτα τού πληθυσμού τής Ευρώπης; Έτος... Έτος... Έτος... Ίσως νάανι κι αύριο... αύριο... αύριο...

Τι ν' απογίνανε τα δάχτυλα τών δεκαπέντε χρόνων που χτυπούσαν μεθυσμένα στα πλήκτρα; Τα δάχτυλα που χάδευαν την εικόνα τού Χριστού στο προσκεφάλι τους; Τα χείλια τών δεκαπέντε χρόνων...

Τι θ' απογίνουε τα δάχτυλα τών δεκαπέντε χρόνων που χτυπάν μεθυσμένα στα πλήκτρα;

Πιος το περίμενε κείνο το κακό; Πιός το περίμενε κείνο το κακό; Πιος το περίμενε;... Μπάρπαρα, Καρλότε, Ελίζαμπεθ... Όλες πεθάνατε τότε, όλα τα γλυκά ονόματα, όλα τα γλυκά κορίτσια, όλες χαθήκατε μεσ' το θανατικό. Κι όμως σήμερα είστε εδώ πάλι... Ελένη, Χρυστάλλα, Ρεβέκα... Είστε εδώ, εδώ και δεν το ξέρετε σεις, δεν θυμάστε εσείς πως χαθήκατε σε κείνο το θανατικό...

Δάχτυλα τών δεκαπέντε χρόνων... Πιος το περίμενε κείνο το κακό; Πιος το περίμενε;... Δάχτυλα τών δεκαπέντε χρόνων... Ειρήνη, Μαρία, Δέσποινα, Φωτεινή, και συ, εσύ που είδα χτές στον δρόμο, στον δρόμο που δεν βλέπεις για δεύτερη φορά τα ίδια δάχτυλα, εσύ που δεν θα μάθω ποτέ τ' όνομα σου... Τι θ' απογίνουν τα δάχτυλα σας... Τι θ' απογίνουν τα δάχτυλα σας εκείνη την ημέρα; Τι θ' απογίνουν;...

Έτσι, μ' αυτά, με κάτι τέτια περνούσα τον καιρό μου στις ερημιές.

***

Γιαννούλα, άφησα και κει, εκεί στον δρόμο που οδηγούσε στο σπίτι σου, ένα κομμάτι απ' την ψυχή μου...

***

Από κείνους που σήμερα σε πληγώνουν, κανείς δεν σε πληγώνει περισσότερο από κείνον που χτες νόμιζες πως σ' εκτιμούσε. Κανείς περισσότερο από κείνον που σε έραινε ως χτες με επαίνους. Γι αυτό πρόσεξε αυτούς τούς πρόστυχους κι αυτούς τους ανίιδεους. Πρόσεξε γιατί **γι' αυτό** είναι που σε επαινούν σήμερα: για νάχουν αύριο την ευχαρίστηση να ξέρουν πως «από **κείνους** που σήμερα σε πληγώνουν **εκείνος** σε πληγώνει περισσότερο». Πιο βαθιά αφού είναι με γνώση καμωμένο, πιο θανάσιμα αφού είναι μαστορεμένο το χτύπημα που ετοίμαζε για σένα...

Ξέρουν αυτοί. Ξέρουν... Το μαλάζουν πρώτα το σίδερο και μετά το χτυπούν...

***

...Εκείνοι που πίστεψαν πως κέρδισαν με κάποια παρηγόρα λόγια μια κατατρεγμένη καρδιά μπορούν έπειτα να νομίζουν πως έχουν και το δικαίωμα να την ελέγχουν, να την παρατηρούν και να την κηδεμονεύουν... Τότε είναι που την χάνουν για πάντα αυτή την καρδιά.

Ένωσα και γω αυτό τον πειρασμό Ιάκωβε. Χτες σου είχα πει: Ιάκωβε, τι ανάγκη έχεις εσύ να κατηγορείς τον κάθε ηλίθιο; Θέλεις εσύ ν' αρέσεις σε πιούς δηλαδή; Εσύ, που είσαι ο Ιάκωβος, σε πιούς;... Μην τους κάνεις την τιμή. Μην τους κάνεις την τιμή... Σου είπα ακόμα: ο Μακάριος Ιάκωβε, αυτός ο Μακάριος που προσκύνησαν μισό εκατομύριο παλαβιάρηδες, δεν τ' άξιζε το δαχτυλάκι σου...

Ήταν χτες. Και νόμιζα σήμερα - τόσο νωρίς... Όμως κρατήθηκα. Με κράτησες Θεέ μου και σ' ευχαριστώ.

Ιάκωβε, τι βάσταξε, τι βαστάει ακόμα μέσα της αυτή η καρδιά σου! Είμαι περήφανος για σένα, για την καρδιά σου που ξέρει να σιωπά...

***

Ρε ανθρωπάκια, ως πότε νομίζετε πως θα κοροϊδεύετε τον εαυτό σας και θα διασκεδάσετε κι από πάνω γι' αυτό; Θάρθει η μέρα που θα πληρώσετε, η μέρα που θα κλά- ψετε, η μέρα που θα γυρίσει η οργή τ' ουρανού πάνω στα κεφάλια σας. Η Ξένια δεν φώναζε μάταια εκείνη την Τρίτη: όλα εδώ πληρώνονται. Όλα εδώ!...

***

Μια φαντασία, από τις τακτικές και μόνιμες σ' έναν φαντασμένο... Τι έχουν να κάνουν με μένα αυτοί οι άνθρωποι; Τους βλέπω και πλησιάζουν: πρόσωπα γεμάτα αφοσίωση, η ενσάρκωση τής ταπεινοφροσύνης. Σκυλιά όλοι τους. Ναι! Τ' αναγνωρίζω αυτά τα μούτρα, τα θυμάμαι. Μα τι λέω; Κάνω και τίποτε άλλο τόσον καιρό;

Εκείνοι εκεί άκουγες μια μέρα να λένε στους γονείς σου: «να τον δέσετε, ναι! Να τον δέσετε και να τον πάρετε στο ψυχιατρείο.» Για μένα αποφάσιζαν εκείνο το δειλινό, και γω στο δωμάτιο δίπλα κράταγα την αναπνοή μου ν' ακούσω, ν' ακούσω κι άλλα...

Κι αυτός εκεί που είπε για σένα στον Αντώνη όταν αστειευόσασταν ένα απομεσήμερο: «βάζεις τον νου σου με τον πελλόν;» Αυτός που εγέρασε και δεν έμαθε ακόμα να λέει το ναι ναι και το όχι όχι. Ω! Και πιος τόμαθε;... Αυτός, αυτός ο άγιος, αυτός...

Και κείνος είναι ο γαμπρός, εκείνος ο θείος σου, ο συμπτέθερος αυτός. Όλοι εκείνοι που άκουγαν με ευχαρίστηση μια Κυριακή τού Οκτώβρη την μάνα σου - τι μάνα! - που σε κακολογούσε...

Και κείνος που πέρασε από δίπλα σου και δεν σου μίλησε, εκείνος ο Α πούκανε τότε πως δεν σε είδε και προσπέρασε...

Εκείνη είναι η Ε που σε περιγέλασε μια Τρίτη στο νούμερο 78 όταν παρεκάλεσες, όταν απαιτήσες ύστερα ησυχία και απαιτήσες σιωπή για να μπορέσεις να διαβάσεις. Εκείνη την Τρίτη μελετούσες την «Σπουδή τής Ιστορίας», τού Τούνμπυ, ζούσες σ' ένα υπόγειο κι' ένα ζητούσες για τον εαυτό σου: σιωπή...

Εκείνη είναι η ξαδέρφη. Κι ήταν και κείνη στην Θεσσαλονίκη τότε που ήσουν και σύ. Είναι αυτή που ντρεπόταν που ήταν ξαδέρφη σου, που ντρεπόταν γι' αυτό όσο για τίποτε άλλο στον κόσμο, που θεωρούσε σαν το μεγαλύτερο κακό που της επεφύλαξε η τύχη της το γεγονός ότι ήμουν εγώ ξάδερφος της. Αυτή που με κοροϊδευε πίσω μου, αυτή που στάθηκα εγώ αιτία να κάνει εκείνη υποκρισία.

Ω, μέρες τής οργής πότε θαρθείτε; Πότε θαρθείτε; Την θυμάμαι! Μα τι λέω πάλι; Κάνω τίποτε άλλο αυτά τα χρόνια; Θα μπορέσω ποτέ να ξεχάσω εκείνη την γκριμάτσα που την έπιασα να κάνει στην παρέα της όταν της έδειξα μια στιγμή την πλάτη μου στο ΣολΦρίνι στο κατάστρωμα;... Ω! Μέρες τής οργής μου...

Εκείνος ο άλλος σε περιπίαιζε, ή σκέφτηκε πως μπορούσε. Εσένα! Και κείνον, εκείνον τον αθώο, τον φτωχό, τον δυστυχημένο...

Θεέ μου! Και τι δεν είδαν αυτά τα μάτια; Πόσα δάκρυα δεν άφησαν να ποτίσουν την γη;-

Ω! Τώρα! Ρίξε τώρα τα βέλη σου. Τώρα! Τώρα που γέμισε τούτη η καρδιά χολή και φαρμάκι...

Τι θα κάνεις μ' αυτούς; Τι θα κάνεις μ' αυτούς; Στις ώρες που ρύθμιζες τα πάντα για τούτη την μέρα τής οργής τι αποφάσιζες;... Ω! Μέρες τής οργής μου... Θάνατο!... Θάνατο!... Νά τι πόθησα! Θάνατο! Θάνατο! Θάνατο!...

Αυτό δεν πόθησε και σένα η ψυχή σου την Δευτέρα που σε γελούσαν; Την Τρίτη, την Τετάρτη, την Πέμπτη που σε πληγώναν; Την Παρασκευή που σε σταυρώναν κι είδες από κει ψηλά τούς ανθούς τ' Απρίλη στην πλαγιά τού Γολγοθά τι πόθησε η ψυχή σου; Ω, μέρες οργής Κυρίου...

Θεέ μου! Τι πόθησε η ψυχή σου εκείνη την Παρασκευή; Το Σάβато, την Κυριακή που δεν ήρθε ποτέ...

Όμως ούτε σύ τους έκανες την τιμή, ούτε σύ...

Μέρες τής οργής...

***

Θέλω νάμαι κει εκείνη την ημέρα, εκεί πλάι στον Μεγάλο Κριτή. Θέλω να ρωτήσει και μένα για τούτους τους ανθρώπους, τούτους τους ανθρώπους...

***

...Τ' άστρα θολά αφού τα σκιάζουν τα φώτα τής πολιτείας... Κι έτσι δεν γνώρισες, δεν είδες ποτέ τον αστερισμό τού Ωρίωνα...

***

Και σένα σού το χρωστώ μικρή νεράιδα που δεν ήρθες στην Γη που σε περίμενα, στην Γη που σε γύρεψα...

***

Αυτοί που τρέχουν θάχουν προσέξει ένα σημείο στον δρόμο τους που αφού το ξε-περάσουν μπορούν έπειτα να κινούνται με άνεση και ευκολία. Αυτό το σημείο το λένε «νεκρό». Και γω τώρα που γράφω αισθάνομαι σαν νάχω ξεπεράσει το νεκρό μου σημείο. Τώρα πια μπορώ να σηκώνω τις γροθιές κατά τον ουρανό και να τον προκαλώ.

Ω! Τώρα , τώρα θα γνωρίσει ο κόσμος τα πύρινα βέλη που θα ξεράσει η πέννα μου. Τώρα θα καεί αυτός ο κόσμος. Δεν γλυτώνει τώρα αυτός ο κόσμος...

***

Λάκη, το θυμάσαι εκείνο το βράδυ στην Τούμπα; Εκείνο το βράδυ που είπαμε όλο το βάσανο μας... Θυμάσαι τι όνειρα είχαμε τότε; Τι όνειρα; Τι φωτιές; Θυμάσαι; ... Το φεγγάρι είχε μόλις ανατείλει - μια κίτρινη στιφή πέτρα - και μεις τραγουδήσαμε: ...χάρτινο το φεγγαράκι, ψεύτικη ακρογιαλιά, αν με πίστευες λιγάκι, θάσαν όλα αληθινά...

Το ποτάμι, το στεγνό ποτάμι εκεί, το δάσος εκεί, τα ρημαγμένα παγκάκια που χαράξαμε τα ονόματα μας, τις πευκοβελόνες εκεί, τον Ιούλη εκεί. Την σιωπή μας εκεί την θυμάσαι; Την θυμάστε σεις αθώα πεύκα; Την θυμάσαι νύχτα; Την θυμάσαι;...

Εκείνο το βράδυ είχαμε κι οι δυο την ψυχή γεμάτη από τρεις λέξεις: Μίσος Μίσος Μίσος. Τον αγέρα γεμάτο από τις τρεις λέξεις: Μίσος Μίσος Μίσος. Κι ανταλλάξαμε μια μόνο ευχή: να το κρατήσουμε... Και δώσαμε έναν μόνο όρκο: να το κρατήσουμε.

Αργά το ίδιο βράδυ στο σπίτι σημείωνα στο ημερολόγιο που κρατούσα για να κοροϊδεύω τον εαυτό μου: «Λάκη! Θα ξαναδούμε μαζί φεγγάρι ν' ανατέλλει;» ... Λάκη... Λάκη... Εμείς δεν θα σβύσουμε... δεν θα σβύσουμε... Θα ξαναζήσουμε μείς... Θα ξαναζήσουμε γιατί έτσι, έτσι θέλουμε μείς να γίνει.

***

Αυτοί οι άνθρωποι βρωμούσανε, βρωμίζανε τα πάντα γύρω τους κι όμως έφταιγες εσύ που δεν ήθελες να τους πλησιάσεις. Φταις εσύ που δεν μπορείς να τους πλησιάσεις. Στο τέλος εσύ ήσουν πάντα ο μισάνθρωπος. Για όλα έφταιγες εσύ και τώρα εξακολουθείς πάλι να φταις εσύ.

***

Θεέ μου! Και πιος συγκρατεί τώρα τον χείμαρρο που ξεπήδησε μέσα από τούτη την σιωπή; Πιος τον συγκρατεί;...

Ω! Κι οι υποσχέσεις, οι εντολές που έδινες τόσες μέρες στον εαυτό σου;

Ω! Στον διάολο οι υποσχέσεις, στον διάολο κι οι εντολές...

* * *

...Τι; Γράφεις μια παράγραφο, μια φράση και δεν την σφραγίζεις με την οργή σου; Για την πολιτική, για την τέχνη, για την υγία, για τον άνθρωπο; Όταν τα εξετάζει κανείς όλ' αυτά, όταν σκέφτεται την κατάντια μας, τότε το μόνο που του απομένει στο τέλος είναι να χτυπά το κεφάλι του στον τοίχο.

Και συ, εσύ άνθρωπε που καταπιάνεσαι μ' ένα θέμα, με λόγο ή με έργο, και δεν σφραγίζεις την κάθε του σελίδα, την κάθε του γραμμή με την οργή σου, την κάθε του λέξη με το άχτι σου, δεν είσαι άντρας. Είσαι μια πουλημένηπραμάτια.

...Και συ άρχοντα δούλεψες σκληρά για να φτιάξεις με τον νόμο τής σοφίας μια πολιτεία; Να φτιάξεις έναν λαό; Και τώρα αυτός ο λαός σε περιπαίζει;

...Ισοκράτη... Νικοκλή! Νικοκλή! Τώρα πια δεν έχει σημασία αν μιλάς με σοφία, δεν έχει σημασία αν εκεί που τάχτηκες υπηρετείς έτσι τον Λόγο γιατί «έτσι πρέπει να τον υπηρετείς»...

Και σε κείνους που δεν σε καταλαβαίνουν, στον λαό που δεν σε καταλαβαίνει, στον λαό που σε περιπαίζει και σου στήνει πόδι γιατί τον πλήρωσαν άλλοι για να το κάνει, σ' αυτό τον λαό Νικοκλή τι ανάγκη έχεις να δίνεις εξηγήσεις; Τι ανάγκη έχεις να μιλάς σ' αυτό τον λαό; Κι αυτός ο λαός τι ανάγκη έχει από εξηγήσεις; Τι ανάγκη έχει από λόγους αυτό το πλήθος;...

Έχουν ανάγκη την οργή σου Νικοκλή! Μα δεν το κατάλαβες; Μόνο την οργή σου. Χτύπα λοιπόν! Χτύπα Νικοκλή! Μην διστάσεις!

Νικοκλή, υπάρχουν πέντε, δέκα δίκαιοι που θα υποφέρουν αν πέσεις; Αν διστάσεις Νικοκλή;...

Τότε μην διστάσεις! Χτύπα, χτύπα! Χτύπα γι' αυτούς Νικοκλή. Χτύπα εσύ και δεν θα υπάρξει δίκαιος κριτής στον ουρανό και στην Γη να σε κατηγορήσει που χτύπησες Νικοκλή... γι' αυτούς Νικοκλή... γι' αυτούς!... Για τους δίκαιους!...

Χτύπα αυτούς τούς Κυπρίους Νικοκλή!... Γιατί δεν χτύπησες αυτούς τους Κυπρίους Νικοκλή; Γιατί; Γιατί Νικοκλή; Αν τόκανες θα κρατούσε ως σήμερα το χτύπημα σου. Θα κρατούσε! Και πιος ξέρει; Ίσως να είχαν λίγο μιאלό στην κεφαλή τους αυτά τα κορόιδα...

«Μην κατηγορείτε Κύπριοι τα ίδια τα πράγματα αλλά εκείνους που με τις πράξεις τους τα κάνουν να φαίνονται κακά. Ούτε εκείνους που χρησιμοποιούν την γλώσσα για να εξαπατούν και ύστερα τούς φταίει η γλώσσα...» Κάτι τέτια δεν έλεγες στους Κυπρίους Νικοκλή;... *«Πως δεν πρέπει να κατηγορούμε την σωματική δύναμη αν μερικοί χτυπούν παράλογα, ούτε την ανδρεία αν μερικοί σκοτώνουν. Κι όμως εσείς δεν κατηγορείτε εκείνους που κάνουν κακή χρήση των φυσικών προτερημάτων. Δεν κατηγορείτε εκείνους που βλάπτουν τούς συμπολίτες τους με πράγματα που μπορούν να τους ωφελούν. Δεν το κάνετε αυτό. Μόνο μεταφέρετε τήν κακία τών ανθρώπων στα ίδια τα πράγματα.»* Αυτό δεν είναι άλλωστε που κάνουν πάντα οι δειλοί; Γιατί δεν κατηγορείτε τα πλούτη, την δύναμη, την πυγμή; Γιατί θα πέσουν στα κεφάλια σας αυτά...

Κύπριοι, εγώ δεν θα σας πω για πίο πράγμα διαφέρει αυτός ο άνθρωπος από τα υπόλοιπα ζώα: για την δύναμη τής λογικής και της πειθούς. Ούτε πώς, μεσα από πίες διαδικασίες καταλήξαμε σ'αυτές τις πόλεις, ούτε πώς καταφέραμε ύστερα για να έχουμε τα αυτοκίνητα, τα ραδιόφωνα, τις τηλεοράσεις και τα βίντεο μας. Ούτε πώς φέρατε εσείς τούς Τούρκους, τους Άγγλους, τους Φράγκους και τους Ενετούς.

Ο Βολταίρος είχε έτοιμη μιαν εξήγηση πολύ προτού αποφασίσετε σεις να φέρετε γι' άλλη μια φορά τούς Τούρκους: *«είναι φανερό: κανένας δεν μπορεί να έχασε την ελευθερία του παρά μόνο γιατί δεν ήξερε να την υπερασπιστεί... Θέλετε να σας πω πίο είναι το μεγαλύτερο ελάττωμα τού ανθρώπινου γένους;... Είναι το νάσαι ηλίθιος και δειλός. Πιο εύκολα θα παραδεχόμουν πως ο άνθρωπος τίνει προς την βλακεία, περισσότερο προς την δειλία παρά προς το κακό και την αμαρτία»...* Να γιατί λοιπόν την χάναμε πάντα την Κύπρο, γιατί την πουλούσαμε την Κύπρο...

... Όχι! Εγώ δεν θα φέξω με λόγια τούς κακούς κι ούτε θα επαινέσω τούς καλούς με λόγια πάλι. Όχι!...Και ασφαλώς δεν θα μορφώσω με λόγο κανέναν απαίδευτο. Πολύ περισσότερο δεν θα δοκιμάσω με τον λόγο τούς ενάρητους... Εγώ δεν θα θεωρήσω σαν μέγιστο σημείο τής ορθής σκέψης το να μιλώ όπως πρέπει. Εγώ έχω μιλήσει όπως πρέπει στα χρόνια που ήμουν αδύνατος, και τώρα δεν υπάρχει χρόνος για λόγους. Όχι Νικοκλή! Η εικόνα ψυχής υγιούς και ειλικρινούς είναι η γροθιά της, είναι το σπαθί της Νικοκλή...και τα ασφισβητούμενα σημεία είχαν ανάγκη το σπαθί σου Νικοκλή. Όμως εσύ τόχες το σπαθί σου για να το φυλάς και να καμαρώνεις μπροστά στις υπηρέτριες. Ω, τι τους ένιαζε τούς Κυπρίους αν ο λόγος είναι βοηθός όλων των σκέψεων και όλων των έργων μας; Τι τους ένιαζε;... Εσάς τι σας νιάζει;...

Δεν ήταν πατέρας σου Νικοκλή εκείνος που πέρασε την θάλασσα με πενήντα παλ- λικάρια και

ξετίναξε εκείνο τον μεγιστάνα; Δεν ήταν πατέρας σου;

Ήσουν ένα λάθος Νικοκλή...Νικοκλή...

Κύπριοι, εγώ δεν θα σας γνωρίσω τις προθέσεις μου για νάχω το δικαίωμα να οργίζομαι όταν οι πράξεις σας θα είναι αντίθετες. Όχι, όχι, όχι...

Όχι αφού τόχω κάνει αυτό από παλιά. Ξεχάσατε τάχα εκείνο τον Ιησού; Ξεχάσατε τόν Αισχύλο, τον Ρουσσώ, τον Σωκράτη; Δεν είναι για σας τάχα που υψώθηκαν αυτές οι φωνές; Δεν ήταν για σας οι φωτιές, οι σταυροί που υψώθηκαν; Δεν ήταν για σας οι εξορίες, για σας τα δηλητήρια; Για σάς δεν έγιναν όλα τούτα; Και δεν είναι για σας που υψώνω και γω τώρα την φωνή μου;... Κύπριοι!... Κύπριοι!... Πόσους θα φάτε ακόμα ώσπου να καταλάβετε!... Πόσους θα φάτε ακόμα ως την ημέρα που δεν θα υπάρχει κανείς για να φάει κανέναν... Κύπριοι...

...Εγώ Κύπριοι δεν πρόκειται να σας παραστήσω τον δικηγόρο τής μοναρχίας. Δεν έχει ανάγκη αυτή από δικηγόρους. Έχει ανάγκη από υπηρέτες μόνο. Κι ο Χριστός το ίδιο, κι ο Μωάμεθ. Και κείνος και ο άλλος. Και συ μικρέ ανώνυμε ήρωα,προπαντός εσύ... Μην υπολογίζετε λοιπόν πως θα κάνω τον δικηγόρο τού εαυτού μου. Τον υπηρέτη του μόνο θα κάνω.

...Δεν παραμέλησες τίποτα Νικοκλή, τίποτα από κείνα που κάνουν μεγάλη και ευ- δαίμονα μια πατρίδα. Δεν παραμέλησες τίποτα, κι όμως τα παραμέλησες όλα Νικοκλή αφού παραμέλησες το σπαθί σου Νικοκλή... Νικοκλή... Πότε ήταν αρετή το να μην πηδάς την γυναίκα τ' άλλου; Αχ Νικοκλή! Αν ίσως και πηδούσες μερικές μπορεί και να μην έφτανες ως εδώ όπου παρακαλείς αυτούς, αυτούς Νικοκλή, να σε υπακούν, αυτούς που έπρεπε να παρακαλούν εκείνοι εσένα να τους διατάξεις. Αν ήσουν άντρας Νικοκλή...

Πιος ξέρει αν το πόδι δεν το στήσανε εκείνες που νόμιζαν τον εαυτό τους δυστυχή που δεν πηδιούνταν με τον βασιλιά; Πιος ξέρει Νικοκλή τώρα; Πιοι κυβερνούν σήμερα τις πολιτείες των ανθρώπων, πιά πάθη ρίχνουν τις κυβερνήσεις και πιά ανεβάζουν άλλες... Πιος ξέρει Νικοκλή τώρα!...

Ούτε εξορίες, ούτε καταδίκες σε θάνατο, ούτε δημεύσεις περιουσιών; Μ' αυτά γίνονται και δω Νικοκλή, και κάτι παραπάνω μάλιστα... Έλα Νικοκλή, έλα να δεις τι άφησες πίσω σου που δεν χτύπησες. Έλα Νικοκλή, ανίσως και έβαλες γνώση, έλα και φέρε στην Κύπρο το δώρο που της στέρησες, το δώρο που χρωστούσες σ' αυτή την πατρίδα, το δώρο που χρειάζεται σήμερα αυτή η πατρίδα. Φέρε τις εξορίες Νικοκλή καί τις καταδίκες σε θάνατο και τις δημεύσεις περιουσιών κι ακόμα και κείνες τις άλλες συμφορές παρομοίου είδους...

Δεν ακούς Νικοκλή; Ακόμα και οι πέτρες σε φωνάζουν Νικοκλή... Έλα, τύρρανε έλα! Έλα προφήτη ν' απαλλάξεις με το σπαθί σου ένα έθνος, ν' απαλλάξεις την Γη την μεγάλη από τις ανομίες της... Τύρρανε... Τύρρανε... Τι περιμένεις ακόμα; Να θυσιαστούν κι άλλα παιδιά, κι άλλοι αθώοι;

Δεν ακούς Νικοκλή; Πέντε δίκαιοι σε τούτο το νησί σε φωνάζουν και δεν έρχεσαι; Δικαιοσύνη! Ύψωσαν ποτέ την φωνή τους για σένα τόσοι πολλοί μαζί; Πέντε δίκαιοι! Κι οι πέτρες σου Κύπρος... Χίλιοι δίκαιοι! Κι οι πέτρες σου μικρή γαλάζια σφαίρα...

Ω Θεέ! Χτύπα! Πρόλαβε αυτούς που τρέχουν να «χαρούν», πρόλαβε αυτούς που χώνεψαν πια για καλά πως τώρα πια θα χτυπήσει η βόμβα, στο μήνα τών λουλουδιών... Αυτούς που ξέρουν πως τώρα πια δεν την σταματάει κανείς... κανείς... ούτε ακόμα και γω!... Την βόμβα... Μαρία... την βόμβα.

...Τους γνώρισες και συ Νικοκλή αυτούς τους μεγάλους βασιλιάδες που σε κάνουν φίλο στους λόγους για να σε φάνε μια ώρα αρχύτερα...

Λες πως δεν αδίκησες κανέναν Νικοκλή. Νά όμως η πρώτη σου αδικία, κι η πιο μεγάλη Νικοκλή... Νικοκλή τυρρανίσκε... Μην τον επικαλείσαι τον Ευαγόρα. Τον πρόδωσες εσύ που μισήσανε οι Κύπριοι, κι ακόμα ένας που τον λατρέψανε.

Ευεργέτησες πολλούς Νικοκλή. Το ίδιο έκανε κι εκείνος. Όμως εκείνος άφηνε άλλους να το καυχώνται για λογαριασμό του. Ευεργετήσατε λοιπόν πολλούς. Άραγε νάχω δίκαιο που απορώ τώρα εγώ; Νάχω δίκαιο;... Μα, τέλος πάντων, για να κυβερνάτε δεν ήσασταν εκεί που ήσασταν; Τι σχέση, τι δουλιά έχει η διακυβέρνηση ενός λαού με τις ευεργεσίες σας; Σκορπίσατε, σκορπίσατε μόνο εκείνα που μάζεψαν άλλοι.

Ευεργεσίες λοιπόν. Μα αυτό είναι το πιο εύκολο πράγμα: το νάσαι γενναιόδωρος με τα ξένα αγαθά... Κάτι ήξερε εκείνος ο Ρωμαίος... Κι όμως αυτό κάνουν όλοι οι ξεπεσμένοι τών θρόνων, αυτά κάνουν όλα εκείνα τα παιδιά τής τύχης: τα πριγκιποπούλια και οι αγίσκοι. Αυτά κάνουν όλες οι μαριονέτες... Αφήνουν τούς ευνοούμενους τους να κλέβουν αυτά που μάζεψαν οι άλλοι, αυτοί που δεν καταδέχονται να κλέψουν, αυτοί που δεν καταδέχονται να ευεργετηθούν απ' αυτούς τους

τυρρανίσκους...

Προδότες, προδότες μια φορά και χίλιες φορές προδότες. Ευεργετήσατε πολλούς. Δώσατε, δώσατε θέσεις και αξιώματα - είν' αυτοί που δίνουν για να πάρουν - όμως η Ιστορία απάντησε και στους δύο. Στον δεύτερο με τόση ακρίβεια, τόση σαφήνεια! Και τόσο αμείλικτα!... Όμως θα μπορέσουν ποτέ να το δουν αυτοί οι τυφλοί που τον προσκύνησαν; Αυτοί οι τυφλοί που σε ακολούθησαν Μακάριε...

Εσείς τυρρανίσκοι που δεν πεινάσατε, δεν ξαγρυπνήσατε μαζί με πενήντα παλλικάρια στα βουνά τού Ταύρου και στα βουνά τού Μαχαιρά... Εσείς που δεν σηκώσατε σπαθί για να κερδίσετε μια πατρίδα, που δεν ρίζατε βόλι για να κερδίσετε μια πατρίδα και θέλετε τώρα να την κρατήσετε με τους λόγους. Εσείς...

...Νικοκλή, το πλήθος συνηθίζει να κανονίζει τα ήθη του σύμφωνα με τα ήθη εκείνων που το κυβερνούν... Πόσο αληθινά μίλησες Νικοκλή! Και πόσο μοντέρνα!... Γι' αυτό: εσύ πρόεδρε τάδε που δεν μπορείς να κουμαντάρεις αυτή την πατρίδα που σου εμπιστεύτηκαν, μην περιμένεις να την κουμαντάρει για λογαριασμό σου αυτό το πλήθος ή εκείνη η αγέλη των μισθοφόρων που την πληρώνει ο φτωχός αγρότης για να τρέπεται εύκολα σε φυγή αφού δεν αγαπάει αυτή την γη αλλά το τσεκάκι της.

Εσύ πρόεδρε και συ υπουργέ και συ βουλευτή που προδίνεις την πατρίδα σου δεν μπορείς και να μην ξέρεις πως αυτή η εξουσία που «κρατάς» δεν σου ανήκει, δεν είναι για σένα. Δεν μπορείς τέλος πάντων να μην ξέρεις πως είσαι μια μαριονέτα... Γι' αυτό εσύ πρόεδρε, υπουργέ, βουλευτή που πουλάς την πατρίδα σου μην περιμένεις να μην κάνει το ίδιο κι αυτό το τσούρμιο που μοναδικό του ταλέντο - τόπες Νικοκλή - είναι να πιθηκίζει...

Ε λοιπόν πολίτες που δεν υπήρξατε ποτέ πολίτες αληθινοί δεν θ' ακούσετε από μένα αυτή την φωνή. Δεν πρόκειται να σας πω τέπιους λόγους εγώ: *να εκτελείτε το έργο που σας έχει ανατεθεί με επιμέλεια και δικαιοσύνη. Να φροντίζετε εξίσου για τα συμφέροντα τής πολιτείας όπως και για τα δικά σας συμφέροντα. Να απέχετε των ξένων αγαθών για να κατέχετε τα δικά σας με μεγαλύτερη ασφάλεια. Να συμπεριφέρεστε προς τους άλλους κατά τον τρόπο που έχετε την αξίωση να συμπεριφέρονται οι άλλοι σε σας. Να μην νομίζετε το να πάρετε κάτι σαν κέρδος και το να δώσετε σαν ζημιά. Να μην τρέχετε ν' αποκτάτε πλούτη αλλά το καλό όνομα των τίμιων ανθρώπων...*

Νικοκλή... Νικοκλή... λέγονται αυτά τα πράγματα; Είναι βέβαια κουτό να λέει κανείς τέτια σε πολίτες, σε ανθρώπους Νικοκλή, όμως είναι χίλιες φορές πιο κουτό, δεν υπάρχει πιο κουτό πράγμα στην Γη από το ν' απευθύνει κανείς λόγους στους κουτούς, τίποτα πιο κουτό Νικοκλή. Κι όμως εσύ εξακολουθούσες Νικοκλή: *εκείνο που γίνεται Κύπριοι στην κατάλληλη στιγμή και με πνεύμα εντιμότητας να ξέρετε πως είναι πάντα καλό, πάντα ωφέλιμο. Μάθετε να εκτιμάτε την αξία των πράξεων σας. Έχετε για κακές εκείνες που θέλετε να κρατήσετε μυστικές από τους δίκαιους και για καλές εκείνες που όταν τις πληροφορηθούν θα σας εκτιμήσουν περισσότερο. Μην σιωπάτε όταν βλέπετε μερικούς να έχουν κακές διαθέσεις απέναντι στην πολιτεία. Να ξέρετε πως εκείνοι που καλύπτουν τούς ενόχους είναι τόσο άξιοι τιμωρίας όσο και εκείνοι που κάνουν το έγκλημα. Προσέξτε Κύπριοι. Προσέξτε Κύπριοι γιατί από τίποτε άλλο δεν υπόφερε περισσότερο η Κύπρος, περισσότερο η ανθρωπότητα...*

...Προπαντός!... Ναι Νικοκλή, προπαντός: *να μην νομίζετε Κύπριοι ότι μόνο η φυσική ιδιοσυγκρασία είναι η αιτία τής αυστηρότητας ή ηπιότητας τού βασιλιά αλλ' εξίσου και η συμπεριφορά των πολιτών. Νικοκλή... ήξερες Νικοκλή για τους μονάρχες που χτύπησαν; για τους μονάρχες που χτύπησαν Νικοκλή με τραχύτητα και με αγριότητα. Για την κακία των... πολιτών τους Νικοκλή.*

Ω! Ω! Χάρτινα βέλη Νικοκλή, χάρτινα βέλη. Στην φωτιά Νικοκλή, στην φωτιά... χάρτινα βέλη...

Κύπριοι, πάλι: γνωρίζετε ότι η ασφάλεια τής πολιτείας είναι και δική σας ασφάλεια... Να είστε γενναϊόδωροι στις υποχρεώσεις σας στην πόλη. Να προτρέπετε τούς νέους στην αρετή... Να θεωρείτε άθλιους και δυστυχημένους αυτούς που δεν έχουν εμπιστοσύνη σε κείνους που εκδήλωσαν ήδη την εμπιστοσύνη τους σ' αυτούς... Να μιμήστε όχι εκείνους που έχουν αποκτήσει πολλά αλλά τούς δίκαιους. Πάψετε επιτέλους να αποδεικνύετε με τις πράξεις σας πως θεωρείτε την κακία περισσότερο χρήσιμη από την αρετή.

Κι ακόμα: την εύνοια σας στην πολιτεία διακηρύξτε την περισσότερο με τα έργα παρά με τους λόγους σας. Και μην επαινείτε μόνο τούς αγαθούς αλλά και να τους μιμήστε. Μάθετε ακόμα πως εκείνοι που εκτελούν με προθυμία την θέληση τής πολιτείας, σύντομα θα κατορθώσουν να ζήσουν σύμφωνα με τις επιθυμίες τους... σύμφωνα με ότι ευγενικό και ότι ωραίο έχουν μέσα τους. Έτσι δεν είναι Νικοκλή;...

Νικοκλή!... Αυτά είπες στους Κυπρίους σαν το φρόνιμο παιδάκι. Είχες πάει στην Αθήνα και αγόρασες τον λόγο από τον Ισοκράτη και γύρισες στην Σαλαμίνα να τον απαγγείλεις στους Κυπρίους.

Ω! Τι σημασία έχει όμως που αυτοί οι λόγοι δεν βγήκαν από το κεφάλι σου; Βγήκαν από το κεφάλι και από την ψυχή ενός δικαίου Νικοκλή κι αυτό φτάνει, φτάνει, φτάνει!...

Αυτά είπες Νικοκλή στους Κυπρίους. Κι αντήχησε ξανά ο λόγος στην έρημο. Είναι η μοίρα τού Λόγου Νικοκλή, η μοίρα τού Λόγου Ισοκράτη: να προδίνεται...Ω, όμως εγώ δεν θα γίνω αφορμή, δεν θα δώσω ξανά αφορμή στους Κυπρίους να προδώσουν ξανά τον Λόγο. Όχι! Ως εδώ Κύπριοι, ως εδώ...

Όχι. Χίλιες φορές όχι! Εγώ, σας είπα, δεν θα σας πω τέπιους λόγους. Ποτέ δεν θ' ακούσετε από μένα αυτούς τους λόγους. Γιατί εγώ ξέρω, ξέρω πως δεν μπορεί, δεν επιτρέπεται να ομιλεί κανείς για πράγματα γνωστά σε όλους. Γιατί ξέρω πως ξέρετε - κι ίσως καλύτερα από μένα αφού πιο συχνά από μένα θ' ακούτε αυτή την φωνή μέσα σας να εξεγείρεται. Υψώνεται μέσα σας αυτή η φωνή την κάθε μέρα, την κάθε ώρα, την κάθε στιγμή που πατάτε το κατώφλι τής ανομίας, την κάθε στιγμή, και την στραγγαλίζετε την κάθε στιγμή...

Το ξέρετε Κύπριοι πως έτσι πρέπει, αυτά πρέπει στους ανθρώπους, αυτά και στους πολίτες. Το ξέρετε προδότες, το ξέρετε, το ξέρετε! Το ξέρετε αφού φτιαχτήκατε για να το ξέρετε...

Κύπριοι! Προδότες! Το ξέρετε! Πιά τιμωρία, πιά οργή τ' ουρανού θα σας έφτανε, πιά κόλαση θάταν αντάξια σας;

Δεν υπάρχει όμως, δεν υπάρχει για σας αυτή η κόλαση. Υπάρχει μια κόλαση κι είναι για τους δίκαιους Τάσο... Τάσο...Και δω! Εδώ!...

...Ήσουν τελικά ένας δειλός Νικοκλή, ήσουν ένας από τους μεγάλους ενόχους. Ήσουν ένα λάθος Νικοκλή, ένα λάθος, ένα μεγάλο λάθος. Έπρεπε νάταν τότε εκεί ο Μήτρος. Αλλά ο Μήτρος ήταν στην ΣΕΑΠ¹¹, στον εικοστό αιώνα...

***

Εδώ πάνω κανένας δεν εξαγιάζεται πιο σίγουρα από κείνον που χτυπά τον προδότη. Τίποτα πιο σίγουρα από το σπαθί που στάζει από το αίμα τού προδότη. Κανένας πιο γρήγορα από τον δήμιο που το σηκώνει.

***

Όσα κοινά κι αν εύρει κανείς στους προφήτες, στους κοινωνικούς μεταρρυθμιστές, γενικά σε όλους τούς μεγάλους δασκάλους, τίποτα δεν θάναί τόσο ουσιαστικό όσο αυτό: η **οργή** τους. Συνήθως πετυχαίνει καλύτερα, πιο πολλά και πιο γρήγορα ο πιο οργισμένος.

***

Η υπομονή είναι αυτή που τρέφει την οργή - αλλά την οργή Γιώργο, όχι τον θυμό. Είναι η μάνα τής οργής, κι οπωσδήποτε όχι μόνο τής οργής... Η νίκη είναι για κείνους πούχουν μάθει να υπομένουν, για κείνους πούχουν μάθει να οργίζονται...

***

Και σένα θα σε καθαρίσει μια μέρα κάποιος νοικοκυραίος γιατί δεν θα μπορεί να βλέπει την κόρη του ν' αγαπά, ν' αγγίζει στο φως, να προσφέρει γαρύφαλλα σε διο, σε τρεις και σε δέκα αγαπημένους... Κάποιος νοικοκυραίος που σήμερα θάναί ευτυχής αν την πηδήξανε δεκαπέντε σε κάπιο υπόγειο και τούφερε αρκετό χρήμα. Και θα πεθάνει αύριο απ' το κακό του αν την πηδήξανε

μόνο δύο ή τρεις και βρει λίγο το μεροκάματο για να γίνει στουπί. Κι άλλα... κι άλλα... Είναι να μην αρχίσει κανείς αλλιώς δεν έχει τελιωμό αυτό το κακό... δεν έχει τελιωμό...

Γιατί τον καθάρισαν τον Καποδίστρια; Αυτό τον πιστό δούλο τής δικαιοσύνης... Γιατί;... Θυμάσαι ήταν τόσος ο πόθος σου σαν άφηνες τής Πετρούπολης τ' άγια ακρογιάλια. Για μια πατρίδα χαμένη, για παιδιά σκλαβωμένα. Ω, είχες όνειρα γι' αυτούς, είχες αγρύπνιες γι' αυτούς.

Καποδίστρια, τώρα πια δεν ωφελεί να σε κλαίω. Τώρα, τώρα Ιωάννη είσαι πλάι στα κυπαρίσια, εκεί που θάμαι και γώ αύριο γιατί δεν θα θέλω τον λαό μου να καπνίζει, γιατί δεν θα τον θέλω να έχει χρήματα...

Στα κυπαρίσια. Γιατί δεν θα τον θέλεις να θυσαυρίζει στην Γη, γιατί δεν θα τον θέλεις να κυνηγά τα μικρά αθώα πουλλάκια...

Στα κυπαρίσια γιατί θα τον θέλεις να γνωρίσει τα συμφέροντα του, γιατί θα τον θέλεις να γίνει ο εαυτός του...

Στα κυπαρίσια γιατί θα πρέπει να γυμνάζει το σώμα του για νάναι δυνατός, την ψυχή του για νάναι ενάρετος, και τα δύο για νάναι υγιής...

Στα κυπαρίσια γιατί θα τον στρέψεις στην φύση, γιατί θα τον θέλεις να περπατάει γυμνός την άνοιξη και τα καλοκαίρια κάτω από τον ήλιο, γυμνός κάτω από τ' αστέρια και κάτω από το φεγγάρι... γυμνός... και ωραίος και ανυπόδουτος. Και θάναι για πρώτη φορά ευτυχισμένος γιατί πλάστηκε άνθρωπος...

***

...Εγώ δεν είμαι από κείνους που χτυπούν τα γατάκια. Γιά έλα κοντά, γιά... γιά κοίταξε που χαδεύω αυτή την γάτα, κοίταξε που την φιλώ... Γιατί φοβάσαι; Έλα, πλησίασε μικρό μου άγριο γατάκι, πλησίασε... Θέλω να χαδέψω και σένα, θέλω να φιλήσω και σένα... Ελα μικρό μου γατάκι, παραπονιαρίκο, έλα... Τι γέμισαν τα μάτια σου από τρόμο; Γιατί σε ξαφνιάζει έτσι η πιο μικρή κίνηση, κάθε μικρός θόρυβος; Έλα μικρό γατάκι. Τι γράφεις γύρω μου κύκλους όλο δυσπιστία; Και γιατί φεύγεις τώρα που σε πλησιάζω εγώ; Μικρό γατάκι, γιατί δεν μ' ακούς που σε φωνάζω; Έλα μικρό μου άγριο γατάκι και σ' αγαπώ, έλα σε μένα μικρό παραπονιαρίκο, έλα σε μένα που σ' αγαπώ...

...Έλα! Να σε βγάλω και σένα ψηλά στα κλαριά, ν' αγγίξεις με το κορμάκι σου τα λεπτά φυλλαράκια και να μοσχοβολήσει ο κήπος κυπαρίσι. Να τρίψω κι εγώ τα φυλλαράκια σου κυπαρίσι ανάμεσα στις παλάμες για να σε ανασαίνω όλη μέρα. Να σε ανασαίνω όλη την μέρα μικρό κυπαρισσάκι τού παραδείσου, να ανασαίνω εσένα, εσένα που έχω διο μήνες που σέρνω εδώ το λείψανο μου και δεν ήξερα, δεν είδα που ήσουν εκεί και με περίμενες...

Μικρό μου κυπαρισσάκι, αυτοί δεν ξέρουν. Νά! Δεν είναι μόλις τώρα που εκείνος ο γέροντας επικαλέστηκε τούς λόγους τού σοφού του: «βάλτε κάτι να τρώτε, όχι να μυρίζεστε»...

Κυπαρισσάκι, το φώναξε για να τ' ακούσω εγώ, εγώ που σε μύριζα... Αυτός... αυτοί που γέμισαν τα στομάχια τους αμαρτία...

...Έλα μικρό γατάκι, έλα! Να πάω και σένα εκεί στον διόσμο και στα τριαντάφυλλα. Εκεί έλα, για να μυρίσουμε μαζί... Έλα μικρό στον διόσμο και στα τριαντάφυλλα, έλα, έλα μικρό γατάκι, έλα! Έλα σε μένα που δεν χτυπώ τα μικρά γατάκια, έλα σε μένα που σ' αγαπώ...

Έλα! Να αποθέσω και σένα στην άκρη τής λιμνούλας, να δεις και συ τα ψαράκια που κολυμπάνε στα νερά... Έλα σε μένα μικρό γατάκι... αδύναμο... φοβισμένο... έλα... έλα...έλα...

...Μα πώς ναρθείς εσύ! Πώς ναρθείς! Πώς ναρθείς που γλείφεις την πέτρα για να σου δώσει να φας; Αχ! Πώς ναρθείς!...

...Έλα σε μένα μικρό γατάκι... πεινασμένο... κατατρεγμένο. Έλα σε μένα, σε μένα που δεν είμαι άξιος να δώσω φαΐ σ' ένα μικρό πεινασμένο γατάκι, έλα σε μένα που σε καταλαβαίνω. Γιατί... γιατί είμαι κι εγώ ένα μικρό γατάκι, πεινασμένο, κατατρεγμένο... Πλησίασε μικρό γατάκι. Δεν θα σου δώσω να φας, δεν θα σου δώσω να πεις, όμως δεν θα σε χτυπήσω εγώ.

...Εγώ δεν είμαι από κείνους που χτυπούν τα γατάκια...

Μικρό μου άγριο γατάκι παγώνουν και τα δικά σου πόδια κάτω από αυτά τα βαριά σύννεφα τού Φλεβάρη;

***

Εσείς τον λυπάστε σαν τύχει και τον ακούσετε να κλαίει, να μοιρολογεί. Όμως αυτός ποτέ δεν είναι τόσο περήφανος, ποτέ τόσο θείος όσο εκείνες τīs ώρες που κλαίει και μοιρολογεί. Ποτέ τόσο υπέροχος όσο τις στιγμές που φωνάζει τον πόνο του μόνος κάτω από τ' αστέρια.

Και σεις τον λυπάστε σαν τον ακούσετε να τραγουδάει: είμ' αητός χωρίς φτερά, χωρίς αγάπη και χαρά. Χωρίς αγάπη και χαρά...

Αν ξέρατε όμως πόνι λυπάστε! Αν ξέρατε πόσο σας περιφρονεί αυτός! Αν ξέρατε ακόμα εσείς... εσείς που κοιτούσατε ποδόσφαιρο στις τηλεοράσεις σας, σεις άγιοι πατέρες, σεις οι ούτε χαμάληδες τού πνεύματος τού Ιησού, σεις που κοιτούσατε ποδόσφαιρο όταν εγώ μοιρολογούσα, έκλαιγα... Είμ' αητός χωρίς φτερά, χωρίς αγάπη και χαρά...

Χωρίς αγάπη και χαρά Ιησού... Ιησού... είναι και η δική μου ψυχή περίλυπος έως θανάτου... Ιησού... Έως θανάτου...

***

...Κουτέ! Είναι στο χέρι τού καθενός να λέει «θέλω», όχι όμως και να μπορεί να θέλει...

***

Πάντα μετά από ένα κρύο μπάνιο μεσ' τον χειμώνα αισθάνομαι πιο δυνατός, πιο γενναίος... Μετά από τούτο σήμερα: αφού οι στατιστικές μάς λεν πως θα χαθούμε πρώτα ύστερα και μιας και πήραμε αυτό τον δρόμο, τότε ας παίξουμε το παιχνίδι παλλικαρίσια. Ως το τέλος, ως τα άκρα.

***

...Και συ Γιώργο, Βασίλη εσύ, και συ Χριστόδουλε, συ που λυπήθηκες το πουλλάκι που σκότωσες και δεν ξαναπήγες στους κυνηγότοπους... Χριστόδουλε! Τι θ' απογίνεις εσύ; Τι θ' απογίνουμε όλοι;...

***

Γιατί δεν ήρθες πάλι εσύ με κείνο το πράσινο αυτοκίνητο; Κι αυτά τα αναίσθητα δάχτυλα πώς μπορούν και αγγίζουν το πράσινο αυτοκίνητο που άγγιξαν τα δικά σου δάχτυλα, Φρύνη;...

***

...Λίγες, πολύ λίγες συναντήσεις τις χάρηκα όσο αυτήν: αυτό δεν σου είπα όταν σε αποχαιρέτησα και σούδωσα την ευχή μου;... Αυτή η αθώα χαρά που ήρθε εκεί που όλα τα περίμενα, όλα εκτός απ' αυτή την αθώα χαρά.

Ήσουν εσύ Κώστα, παλιέ σύντροφε στον στρατώνα, ήσουν εσύ εκείνος κι ήσουν εσύ η χαρά. Ήσουν εκεί, σε μια στροφή τού δρόμου που φέρνει στο μοναστήρι. Ήσουν εσύ, συ που στα σύνορα φυλάγαμε μαζί τούς Τούρκους... Εσύ κι η Χρυστάλλα. Παντρευτήκατε την περασμένη Κυριακή. Φλεβάρης ακόμα. Κι ο Χριστόδουλος και ο Παναγιώτης, τα μικρά αδελφάκια της, ο πεθερός κι η πεθερά...

Περπατούσα με τον Γιώργο και σε είδα που άναβες τα κάρβουνα. Με είδες και συ. Δυσκολεύτηκα να σε γνωρίσω. Και συ, ναι! Όμως στο τέλος σφίξαμε τα χέρια ζεστά. Ζεστά, αλλά

χωρίς εκείνες τις άσκοπες χειρονομίες των υποκριτών. Και συνέχισες ύστερα να χτυπάς το χαρτί πάνω από την φωτιά. Και γω εκεί κοιτούσα κοιτούσα κοιτούσα. Όπως τόσα χρόνια...

Έβαλες ύστερα το κρέας στο ζεστό κάρβουνο και γω κοιτούσα. Το γύριζες και γω κοιτούσα... Ο Γιώργος στο πλάι μου κοιτούσε κι αυτός, όμως δεν χαμογελούσε αυτός αφού τον είχαν πικράνει εκείνο το απομεσήμερο αυτοί που κηρύσσουν τον λόγο του Ιησού από τους άμβωνες, τον λόγο του Ιησού, του Ιησού που χαμογελούσε εκεί στις ερημιές της Παλαιστίνης...

Κώστα!... Στην Αυστραλία! Για να ζήσεις!... Αφού δεν σ' αφήνουν εδώ να ζήσεις... Κι αν δεν είχε ο Γιώργος τώρα την λόξα να με πάρει να περπατήσουμε δεν θάξερα Κώστα πως υπάρχεις, δεν θάξερα πως δεν σ' αφήνουν εδώ οι άνθρωποι να ζήσεις...

Στην ξενητιά! Τα καλύτερα παιδιά σου Κύπρος... Ω, τότε... τότε ν' αγαπάς την Χρυστάλλα Κώστα, να την αγαπάς πολύ, ν' αγαπάς αυτό το αδύναμο κρίνο που δεν φοβάται να χαμογελά στους ξένους...

Εγώ γράφω Κώστα. Κάπια μέρα θα φύγω από το μοναστήρι. Κάπια μέρα θα πάψω να είμαι «ο τάχα δόκιμος». Νωρίς κάπια μέρα θα αφήσω αυτούς τους «προστάτες»... Γράφω Κώστα, και έχω κάπια όνειρα. Και κάπου εδώ στριφογυρίζουν...

...Λίγες, πολύ λίγες συναντήσεις τις χάρηκα όσο αυτήν... Καλό ταξίδι: αυτό δεν λένε σε κείνους που φεύγουν; Χρυστάλλα!... φεύγουν... τώρα που περιμένω τα χελιδόνια ναρθούν...

Ο γυρισμός με παστίσιο από ινδοκάρυδο, μια μικρή φωτογραφία του γάμου σας κι ένα φιλιό: να ζήσουν Θεέ μου! Και ναρθούν! Ναρθούν!... «Στον Κώστα - εμένα - δι' ενθύμιον»...

Τι μέρα και τούτη Θεέ μου!... Σ' ευχαριστώ... σ' ευχαριστώ Θεέ γι' αυτή την ανθρώπινη μορφή που έδωσες και σε μένα.

***

Ο Χριστόδουλος πήγαινε πάντα με χαρά στο κυνήγι και με το λάστιχο κυνηγούσε τα μικρά πουλλάκια. Ώσπου μια μέρα ένα μικρό πουλλάκι δεν τον άφησε να κοιμηθεί. Γιατί; Γιατί; Το μικρό πουλλάκι Χριστόδουλε, τι σου έφταιξε το μικρό πουλλάκι; Δεν πεινούσες Χριστόδουλε, δεν πεινούσες. Το φαί ήταν και κείνη την ημέρα στο τραπέζι και σε περίμενε. Χριστόδουλε! Τι θα κάνεις τώρα Χριστόδουλε; Το μικρό πουλλάκι είναι τώρα νεκρό και μόλις πριν το καυχίσουν. Είναι νεκρό, νεκρό παντοτινά. Δεν το ανασταίνουν τα φιλιό σου Χριστόδουλε, δεν το ανασταίνουν!... Κι όμως... όμως γιατί Θεέ μου; Γιατί;

Τώρα Χριστόδουλε δεν μπορούσες να σκεφτείς σαν εκείνους που έχουν έτοιμες τις δικαιολογίες. Δεν είπες εσύ: «έτσι ή αλλιώς θα πέθαινε κάπια μέρα, και τόσο σύντομα...» Ναι, τόσο σύντομα! Ζούνε αλήθεια τόσο λίγο αυτά τα μικρά πουλλάκια. Ένα χρόνο; Δίο; Θα κρατούσε ως το άλλο Πάσχα; Θα κρατούσε ως τον άλλο Μάη; Το πουλλάκι που ίσως πέταξε για πρώτη μέρα κι ήρθε ως εκεί πάνω στο δένδρο της αυλής σου για να μάθει τον κόσμο...

Τώρα δεν σκέφτηκες σαν εκείνους Χριστόδουλε. Μόνο σαν είδες πως δεν το ανασταίνουν τα φιλιό σου το πήρες και μέσα στο βαθύ σκοτάδι το απόθεσες μέσα σ' ένα λακκάκι κάτω από ένα μεγάλο δένδρο. Στον τάφο του χάραξες έναν σταυρό.

Κάτω από τον ήλιο του Μάρτη Χριστόδουλε. Ένα πουλλάκι. Είχες πει πως είχε πολλά χρώματα. Θυμάσαι; Είχε όνομα;...

Ήταν ένα μικρό πουλλάκι Χριστόδουλε. Και δεν κοιμήθηκες εκείνη την Παρασκευή. Και γνώρισες τ' αστέρια τα μακρινά εκείνη την Παρασκευή. Για ένα μικρό, ξέγνιαστο πουλλάκι...

Για ένα μικρό ξέγνιαστο πουλλάκι δεν πήγες ξανά να κυνηγήσεις...

Το Σάββατο το δείλι σε είδαν στην εκκλησία Χριστόδουλε. Κουρασμένο, νηστικό, απαρηγόρητο. Για ένα μικρό αθώο πουλλάκι...

Την Κυριακή σε είδαν στην εκκλησία Χριστόδουλε. Ανάλαφρο, γαλήνιο, χαρούμενο. Κι είχες στα χέρια ένα ψωμί. Για ένα μικρό αθώο πουλλάκι...

Ύστερα σ' έβλεπαν συχνά εκεί κάτω από το μεγάλο δένδρο, σκεπτικό, αδυσώπητο... Τι βασάνιζε ακόμα την σκέψη σου Χριστόδουλε; Εκείνα τα αδυσώπητα μάτια τι τα τυρρανούσε; Τι τα τυρρανούσε;

Είναι και η δική μου ιστορία Χριστόδουλε, και η δική μου... Τώρα ... Τώρα είμαι εδώ και

κοιτάζω όπως τόσα χρόνια...

Είμαι δω και κοιτάζω όπως τόσα χρόνια... Κοιτάζω... και περιμένω την μέρα που θ' αφήσεις τις εκκλησίες Χριστόδουλε για ένα μικρό αθώο νεγράκι...

***

...Γιατί οι γενναίοι πρέπει να κάνουν μπάνιο με κρύο νερό. Αν θέλεις να είσαι σαν εκείνους τούς δειλούς φύγε, φύγε μην σε βλέπουν τα μάτια μου...

Ύστερα: κάνω εγώ μπάνιο με κρύο νερό. Έκανες και συ. Κι ο Μανώλης σου είπε: τώρα γίνετε δύο οι τρελλοί... Σου είπα ξανά: να μην κάνεις την τιμή σ' αυτούς τους κουτούς να τους δίνεις απάντηση... Και ναι, μπράβο! Να το σημειώσεις, να το σημειώσεις Γιαννή... Για να θυμάσαι, να θυμάσαι να χτυπήσεις Γιαννή...

***

... Είναι ο τύπος του τέτιος; Τ' είναι τούτο πάλι; Πίσω απ' αυτό το σχήμα κρύβονται οι κακοί: είναι ο τύπος τους τέτιος... Όμως όχι! Ρώτησε τούς ανίσχυρους αν θες να μάθεις για τους ισχυρούς. Ο Αθανάσιος δεν είναι καλός, δεν είναι ο κατάλληλος σύμβουλος...

***

Τον συγχωρείς Γιώργο; Τον συγχωρείς; Όχι! Σε τούτη την Γη δεν υπάρχει θέση για την συγχώρεση. Μην δίνεις αφορμή να σε περιφρονώ. Συγχωρεί κανείς εκείνον που έχει καταδικάσει ο ίδιος έμπρακτα τον εαυτό του για τα εγκλήματα του, για τις προσβολές, την γελοιοποίηση, τις ταπεινώσεις με τις οποίες χτυπούσε τούς ανυπεράσπιστους. Όμως εσύ που θέλεις να είσαι ταπεινός σκέφτεσαι αν έχεις το δικαίωμα να συγχωρέσεις αυτόν τον άνθρωπο; Σκέφτεσαι αν έχεις το δικαίωμα να συγχωρείς; Την μεγάλη καρδιά δεν την κάνει η δύναμη να συγχωρείς τα ασυγχώρητα - δύναμη που δεν είναι του κόσμου τούτου - αλλά η δύναμη να μισείς τα μισητά. Και σαν θες να κάνεις μεγάλη αυτή την καρδιά πάρε την απόφαση σου όσο είναι ακόμα καιρός...

***

Μου είπες: γιά σου Κώστα, τι κάνεις; Καλά; - Καλά... Μόνο που κρυώνω λίγο... κρύωνα θέλω να πω. Όμως τώρα που ήρθες δεν κρυώνω... -Πότε φεύγεις; - Γιατί βιάζεσαι; Σιγά-σιγά. Φτάνει που θα φύγω με το καλό...

Είπα. Και συ με κοίταξες με παράπονο Ελενα... Ελενα... Ελενα... Και στην κάμαρα... στην κάμαρα... Ελενα... Ελενα... Ελενα... Γιατί να γεννηθώ άνθρωπος;... Γιατί να γεννηθώ άνθρωπος;... Ελενα...

Μην με κοιτάς, μην με κοιτάς τώρα με τούτα τα μάτια. Τώρα πια δεν ωφελούν, τώρα φεύγω. Αύριο... Αύριο...

Σου τόπα χίλιες φορές με τούτα τα μάτια τα δικά μου. Τόπα σε σένα που λες πως ξέρεις για την γλώσσα τής ψυχής: μόνο σαν γίνεις τ' όνειρο μου, τ' όνειρο εκείνης της νύχτας που έκλαψα γιατί ήσουν και συ μόνη... κατάμονη, σαν και μένα... Μόνο σαν γίνεις τ' όνειρο μου. Διαφορετικά μην ελπίζεις... μην ελπίζεις... Αύριο...

Τώρα φεύγω. Μην κλάψεις...μην κλαις... μην κλαις... μην κλαις... μην κλαις... μην κλαις... Φεύγω για τ' όνειρο μου, τ' όνειρο που ανάστησες εσύ Έλενα... Έλενα... Μην κλαις... μην κλαις... μην κλαις... μην κλαις... μην κλαις...

Μα πώς κλαίει τώρα; Πιός κλαίει; Κανείς, κανείς δεν κλαίει. Μόνο ο καθρέφτης μου κλαίει. Και γω... γω... Μην κλαις λείψανο μου, μην κλαις... μην κλαις... μην κλαις... μην κλαις... μην κλαις...

Αύριο... αύριο... με το καλό!...

Έλενα... Έλενα... Γιατί να γεννηθώ άνθρωπος; Γιατί να γεννηθώ άνθρωπος... Έλενα...

...Μην με κοιτάς μ' αυτά τα μάτια, μην με κοιτάς... Μην με κοιτάς...

Αύριο...

★

...«Μην με κοιτάς μ' αυτά τα μάτια»... γράφεις, και χτυπάς το κεφάλι στον τοίχο να μην κλάψεις.
Πιοί καημοί τάχουν σκάψει αυτά τα μάτια σου Έλενα;...

***

Μεσονύχτι. Συννεφιά, φως, αδύναμο φως κρυμμένου φεγγαριού, κλάμα αλεπούς, το νερό τής πηγής που πέφτει σιγανά στην δεξαμενή, ξανά συννεφιά και... είναι η άνοιξη αυτό το απαλό κύμα που έπεσε ανάλαφρο σαν χάδι πάνω στην ψυχή μου; Είναι η άνοιξη;....

***

...Έλα, κοιμήσου τώρα. Θα περάσει και τούτη η τρικυμία, θα περάσει και τούτη η αγάπη... Όνομα είναι. Θα περάσει...

***

...Έλα πεταλούδα τής νύχτας, έλα! Το ξέρω πως απόψε θα πεθάνεις και αύριο θα σε βρω ξερή σε μια γωνιά, ξέπνοη...

Έλα πεταλουδίτσα. Άσε τα δάχτυλα μου. Το ξέρω πως απόψε θα πεθάνεις. Έλα! Μην με σκοτώνεις. Για αρκετά δεν έχω κλάψει σήμερα;

Έλα πεταλουδίτσα. Ας κοιμηθούμε κι οι δύο. Όμως θα ξαναιδωθούμε πεταλουδίτσα. Όπως τα παιδάκια στους Καραμάζωφ. Θα ξαναιδωθούμε πεταλουδίτσα. Εκεί δεν θα κρυώνω, δεν θα νυστάζω εκεί... Εκεί τα φτερά σου δεν θάναι τσακισμένα και γω δεν θάμαι χωρίς φτερά εκεί...

Το πρωί σε βρήκα ξερή σε μια γωνιά, και δίπλα σου μίαν άλλη. Πεταλούδες τής νύχτας... και σας πέταξα χωρίς λύπη από το παραθύρι, χωρίς δάκρυ...

***

Αυγή, και για κάποια αφορμή: δεν ζει κανείς γράφοντας ποιήματα; Θα δεις, θα δεις που θα καταχτήσω τον κόσμο εγώ με την πέννα μου...

***

Μνήμη μέσα στην κάμαρα, μνήμη και: τότε που σε γέλασαν παιδί στα δεκαεφτά, τότε που σε γέλασαν έφηβε, έφηβε τότε και τώρα...

***

Αυτοί έχουν τα αμάξια τους τώρα, και τα δωμάτια τής μιας και των δύο ωρών... Όμως εγώ ο

κουτός πότιζα με τα δάκρυα μου τούς κάμπους. Αμέτρητες νύχτες, νύχτες ασήκωτες. Πότιζα με τα δάκρυα μου τούς κάμπους κι όμως δεν την άγγιξα. Ούτε τα χέρια της δεν ακούμπησα στα χείλη μου. Τα μάτια της δεν τα φίλησα.

Έρημοι δρόμοι, αστέρια μακρινά! Εσείς ξέρετε πόσο ήθελα να φιλήσω εκείνα τα μάτια...

Δεν σ' άγγιξα Ελένη. Όμως άντεξα... Πώς άντεξα όμως Θεέ μου! Πώς άντεξα!... Ω! Κι απορούν σήμερα για το μίσος μου, απορούν και για το άχτι μου.

***

Αγαπημένη, αγαπημένη μια φορά και χίλιες φορές αγαπημένη.

***

Έλενα, πώς θ' αγαπήσεις τον κόσμο με μίαν απέραντη αγάπη αν δεν αγαπήσεις εμένα μοναδικά; Γιατί; Ω, δεν ξέρω γιατί, κι ούτε που με νιάζει γιατί. Αυτό ξέρω μόνο.

Έπρεπε ακόμα να μάθεις πως με μένα δεν μπορείς να σκέφτεσαι ότι μπορείς να περνάς έτσι απλά τον καιρό σου χωρίς και να πληρώνεις γι' αυτό.

***

...Ελάτε κοντά μου μικρά κοριτσάκια. Τι με κοιτάτε έτσι συλλογισμένα; Ελάτε, ελάτε. Είμαι τρελλός εγώ κορίτσια και δεν έχετε να φοβηθείτε τίποτα από έναν τρελλό.

Κορίτσια τών δώδεκα! Με κοιτούσατε με απορία εκεί που καθόμουν κάτω από τον ήλιο και κάτω από τα κυπαρίσσια και δεν ξέρατε τι να κάνετε με μένα: να μου χαμογελάσετε; Να με περιπαίξετε; Να με αγνοήσετε μήπως;...

Και νά που άρχισες Άντρη εσύ να μου κάνεις γκριμάτσες. Για να διασκεδάσεις τις φίλες σου; Για να εξετάσεις τις διαθέσεις μου; Για να με διώξεις μήπως; Ω, πώς το φοβήθηκα αυτό το τελευταίο!... Τι έβαλες στον νου σου όταν άρχισα να σου κάνω και γω γκριμάτσες;

Ύστερα κορίτσια ψιθυρίζατε μεταξύ σας. Για μένα! Θεέ μου! Τι μου επεφύλαξες σήμερα; Κορίτσια που με κοιτάζουν και μου χαμογελούν! Ναι! Δεν με γελούν τα μάτια μου, δεν με γελάει ο νους μου...

Ω, σας χαμογελούσα και γω γλυκές σπασίες, σας χαμογελούσα. Κι είχα χίλια μάτια κι είχα χίλιες καρδιές που ικέτευαν: ελάτε κοντά μου μικρά κοριτσάκια, ελάτε κοντά μου...

Κάνατε να με πλησιάσετε αλλά και πάλι διστάζατε. Έτσι έμενα εκεί νικημένος από τον ήλιο κι απ' τα κορίτσια τών δώδεκα. Και κοιτούσα, κοιτούσα...

Κι ύστερα που αρχίσατε να παίζετε το μήλο, πάλι κοιτούσα, κοιτούσα και χαμογελούσα. Κι όταν πιάνατε το μήλο κορίτσια τών δώδεκα χειροκροτούσα απαλά και κει που περίμενα την ματιά σας να πέσει απάνω μου και να με γεμίσει ουρανό...

Ύστερα: «για να δώσετε στο παιχνίδι ζωή πρέπει να πέφτουν πολλές ζωές. Αυτό θα γίνει όταν κάνουμε το γήπεδο μας πιο μικρό. Λοιπόν; Να το μοιράσουμε;»... Όλες με κοιτούσατε με στοργή κι όλες είπατε «ναι»!... Ναι!...Και συ Σάντρα, και συ Άντρη, ρίχνετε την μπάλα πιο γρήγορα, πιο δυνατά. Στριμώξετε τις, δώστε στο παιχνίδι σας ζωντάνια, δώστε και κίνηση. Κι ακόμα: βγήκε, όπια βγήκε, από τις γραμμές που συμφωνήσαμε; Να χάνει τήν ζωή της. Εντάξει;- Εντάξει.

Σε λίγο- σπασμένα μεν αλλά, προπαντός, με προσποιητή αυθάδεια και, πάλι, χαμο- γελόντας; κορίτσια, παίζω και γω μαζί σας;... Αμηχανία και... επιτέλους είπες πρώτη εσύ Άντρη το ναι κι όλες μαζί είπατε το ναι , το ναι που χάρηκα σήμερα όσο τίποτα άλλο στην ζωή μου. Κορίτσια τών δώδεκα...

Λοιπόν, μπες Σάντρα εσύ μέσα. Κορίτσια, αρχίζουμε;... Πάμε!... Το παιχνίδι παιδιά παίρνει το περιεχόμενο του από κείνους που βαράνε. Έλα, γρήγορα Άντρη... Πάει η ζωή σου Εύη... Πάει και η δική σου Έμιλη... Έξω και σύ Μαρία... Ω, μέσα είσαι ακόμα Ελένη;... Και συ έξω... Εσύ πήρες

μήλο Σάντρα; Δώστο Σάντρα, μην φυλάς. Μάθε να παίζεις την ζωή σου, όλη την ζωή σου. Κι είπες: έλα μέσα Εύη. Και γω είπα «μπράβο»... Ύστερα...

Ύστερα... Προσέχετε κορίτσια να μην μας χτυπήσουν οι κατάσκοποι... Αχ! Έπεσες Σάντρα; Περίμενε λίγο και θα σε αναστήσουμε... Πήρες μήλο Έμιλη; Μπράβο... «μέσα Σάντρα»... Έτσι: μάθετε να δίνετε παιδιά, μάθετε να δίνετε. Μακριά από σας ο εγωισμός, μακριά τα θησαυρίσματα... Κι αυτή η μπαλιά είναι μήλο παιδιά, μην το χάσουμε... Μόνο μην φοβάστε κορίτσια. Να τολμάτε. Κάνετε άλματα μπροστά, και κει που κρατάει η μπαλιά κάπιο ύψος... Μήλο! Κι άλλο μπράβο: «μέσα Μαρία»... Μαρία!... Και γω ένα άλλο... Έλα Εύη... Και συ έλα... και συ... Εμείς τώρα παιδιά είμαστε όλοι μαζί. Υπάρχουμε κι αγωνιζόμαστε ο ένας για τον άλλο, θυσιαζόμαστε για τον σύντροφο μας. Εχθροί μας είναι εκείνοι έξω, εκείνοι που μας βαράνε, οι κατάσκοποι παιδιά, οι κατάσκοποι... Παιδιά! Το χρειαζόμαστε αυτό το μάθημα... Αχ! Πρόσεχε Μαρία. Εύη! Θα πάρεις μήλο για την Μαρία... Ω, μάθετε να δίνετε κορίτσια, μάθετε να δίνετε, μάθετε να παίζετε την ζωή σας... Και να θυμάστε: άλματα μπροστά παιδιά. Θέλουμε μήλα παιδιά. Δεν κοιτάμε να μην μας βαρέσουνε μόνο. Θέλουμε και μήλα παιδιά. Για να δώσουμε παιδιά, κι ακόμα: για να κρατήσουμε. Κι όχι για μένα, όχι για σένα παρά για μας... για σας παιδιά... κορίτσια... κορίτσια... Κι ύστερα...

...Ύστερα... «το λεωφορείο παιδιά». Το χάνουμε...» Αχ! Κορίτσια τών δώδεκα τώρα, τώρα φοβάστε και δεν ρωτάτε, δεν σκέφτεστε τίποτε άλλο: θα με ξαναδείτε, θα με ξα- ναδείτε;... Κορίτσια τών δώδεκα... Σάντρα τών δώδεκα... Μαρία... Άντρη... Δέσπω... Αυτά τα μάτια σας που θέλουν να με πιουν... «για να μ' έχουν για πάντα μαζί τους αδελφούλα...αδελφούλα...» Τα μάτια σου Σάντρα τα μαύρα, τα μεγάλα... Μαρία!... Ω! Θαρθώ ξανά. Χίλιες φορές θαρθώ ξανά. Θαρθώ. Μην μου λυπάστε... και να με περιμένετε το άλλο Σαββάτο εδώ, την ίδια ώρα...

Μα, όχι! Όχι! Θα σας περιμένω εγώ από το χάραμα εδώ, εδώ κάτω από τον ήλιο και κάτω από τα κυπαρίσια. Να τα πιω αυτά τα μάτια, να τα πιω ξανά. Να τάχω μαζί μου εκεί στ' αστέρια που θα πάω... εκεί στ' αστέρια που θα πάω Σάντρα... Σάντρα... Το θανατικό... το θανατικό κανείς δεν το περίμενε... Ούτε και τότε το περίμενε κανείς, δεν το περίμεναν τα αθώα κορίτσια... η Μπάρπαρα, η Καρλόττε κι η Ελίζαμπεθ... το θανατικό... το θανατικό δεν το περίμενε κανείς κάτω από τον ήλιο και κάτω από τα κυπαρίσια Σάντρα Σάντρα Σάντρα...

...Γιατί να τραγουδώ όλη μέρα σήμερα; Γιατί να μοιρολογώ όλη μέρα σήμερα;... Σάντρα, μικρή Σάντρα που δεν θα βγάλεις εσύ φτερά μεσ' τον Απρίλη... Σάντρα, εσύ δεν ξέρεις για τα καλοτάξιδα πουλιά, δεν ξέρεις τ' είναι εκείνο που κάνει πληγή κάθε χτύπο, δεν ξέρεις Σάντρα εσύ... Κι άλλη μια πληγή Σάντρα. Κι ήταν σήμερα Εσύ...

...Κορίτσια τών δώδεκα θαρθώ ξανά. Γι' αυτό αναπνέω: για ναρθώ ξανά, ξανά κορίτσια τών δώδεκα, να θυμηθώ...

***

Και συ μικρούλα με τα ξανθά μαλλάκια, μικρούλα με τα μάτια σου τα μελισιά... Έπαιζες πριν τ' αρνάκι κι έτρεχες έτρεχες έτρεχες να σωθείς κάτω από τα κυπαρίσια... Έλαμπε το πρόσωπο σου γιατί ήξερες πως σε κοιτούσα εγώ. Κι ήξερες πόσο αχόρταγα... Ήξερες πως ήθελα να φιλήσω τα μαλλάκια σου ξανθή μικρούλα. Κι ήξερες και πόσο το ήθελα!...

***

...Γιατί κλαις; Γιατί να ντρέπεσαι; Έλα να σε πάω στον μπαμπά σου... Πώς σε λένε εσένα μικρό μικρό κοριτσάκι; Πώς σε λένε;... Εσένα που πήγες βαρκάδα με την «Τούλλα»... -Μπαμπά!... - Τι θέλεις Ιωάννα; - Δεν μπαίνει το σελίνι... Ιωάννα, τριών χρονών κορίτσι, γιατί να κλαις που σου μίλησε ένας ξένος;... Ιωάννα, Ιωάννα έλα να σε πάω στον μπαμπά σου, έλα μικρή Ιωάννα να πας βαρκάδα με την «Τούλλα»...

***

Εσείς που πουλάτε το λάχανο και την ντομάτα, την πατάτα και το μήλο, το σέλινο και το χταπόδι εσείς... εσείς είστε οι πιο αδικημένοι. Και συ κουτή νοικοκυραία που δεν το ξέρεις ρωτάς πάντα λες κι έχει αλήθεια νόημα η απορία σου: τρία σελίνια; Τόσο ακριβό; Δεν γίνεται πιο φτηνό;...

Πιο φτηνό γέροντα! Κι αν το πουλούσες - και πάλι σήμερα - δύο γρόσια το μάτσο, πάλι θα σου τόλεγε η κουτή κυρία που φροντίζει νάχει άλλη μια κουτή κυρία μαζί της για να δίνει κύρος στην απορία της: τόσο ακριβό; Δεν γίνεται πιο φτηνό;

Γέροντα, γέροντα που περιμένεις να ζήσεις από το χαμομήλι και δεν ξέρεις ούτε συ πως είσαι από τους πιο αδικημένους, ούτε και κείνες από τους πιο δυστυχείς...

Γέροντα... Γέροντα... και συ πρωτοψάλτη που πρόσφερες μήλο σε μένα τον οδοιπόρο, σε μένα που γύριζα μεσ' την αγορά και μεσ' το πλήθος κι αγόραζα ψυχές...

Αγόραζα ψυχές... Και την δική σου κοντούλα μικρή που την πούλαγες στους οδοιπόρους...

***

Συνηθίζει να τρέχει κανείς και δεν κουράζεται; Μα, κάθετα κανείς και δεν συνηθίζει, και κουράζεται. Πώς να συνηθίσει λοιπόν όταν τρέχει;...

***

Η βόμβα θα πέσει Ιάκωβε. Και γω δουλεύω για να την προλάβω. Δουλεύω και γω Ιάκωβε. Γράφω ποιήματα για να την προλάβω. Την βόμβα, να προλάβω την βόμβα Ιάκωβε!... Με τα ποιήματα, με τον στίχο, με το αστροτελέκι τού Θεού Ιάκωβε...

***

...Αυτά τα χαμόγελα και αυτά τα αστειάκια και τούτες τις οικειότητες που έχουμε οι δυο μας, όλα αυτά Γιώργο δεν μπορείς να τα έχεις με μένα Γιώργο και ταυτόχρονα με τον Μανώλη. Διάλεξε. Δεν μπορείς να τα έχεις αυτά και με τους δυο. Εδώ πρέπει κάτι να κοπεί, και με μια σπαθιά... Αυτός ο άνθρωπος έχει την εντύπωση πως ένας που διαβάσει δεν μπορεί να τάχει καί τετρακόσια, και μ' έχει για τρελλό απλά και μόνον επειδή κάνω μπάνιο με κρύο νερό. Αν τον προσέξεις πώς με κοιτάζει όταν τρώω δεν θ' απορήσεις που θέλω να πιστεύω πως με κοιτάζει έτσι λες και τρώω από πάνω του... Αυτός είναι ένα στριμμένο, ένα καθυστερημένο που επειδή δεν μπορεί να κάνει τίποτα τής προκοπής κάνει τον σπιούνο για ν' αρέσει σε κείνους που έχει συμφέρον να γίνεται αρεστός. Οι σχέσεις του μαζί σου είναι καθαρή υποκρισία. Δεν προσέχεις το ύφος του όταν σου μιλάει; Μα τι, τι προσέχεις τέλος πάντων;... Αυτός σε μισεί και σε συχαίνεται έτσι όπως μισεί και συχαίνεται τούς γάτους. Σε συχαίνεται. Όμως αν πρόκειται να απομονωθώ εγώ, αν πρόκειται να σακίσω εγώ, δεν διστάζει να σε χρησιμοποιήσει για να το πετύχει. Μην νομίζεις πως χρειάζεται εξυπνάδα για να κάνει κάτι τέτοιο. Γι' αυτό δουλεύει το ένστικτο, το ίδιο ένστικτο που έχουμε όλοι. Οι λύσεις είναι τοποθετημένες στον καθένα από μας και ο δίκαιος ξεχωρίζει από τον άδικο από το ξεδιάλεμα που κάνει. Για το κακό τίποτα δεν δουλεύει καλύτερα όσο η δειλία. Δειλία. Νά η λέξη που σου χρειάζεται να ξέρεις. Και το καλύτερο όπλο τών δειλών είναι η ικανότητα τους ν' αλλάζουν πρόσωπα, πολλά πρόσωπα. Σ' αυτό ο χαμαιλέων δεν είναι τίποτα, τίποτα σου λέω... Κάτι τέτοιους τούς μαθαίνει κανείς εύκολα Γιώργο, πολύ εύκολα. Ο δικός σου Ιησούς θα τους μάθαινε αυτούς τους τύπους με την πρώτη ματιά. Ο Ιησούς θα τους μάθαινε τώρα αυτούς με μια φωτογραφία τους, μόνο με μια φωτογραφία τους Γιώργο... Γιώργο... Μην αφήνεις να γίνεσαι θύμα τόσο εύκολα. Να γίνεις θύμα ενός ξύπνιου ανθρώπου, ε, αυτό είναι υποφερτό να το σκέφτεται κανείς. Όχι όμως και θύμα τού Μανώλη Γιώργο... Σκέψου τα καλά όλ' αυτά που άκουσες και διάλεξε. Αν αρνηθείς, αν διστάσεις να το κάνεις, το κάνω εγώ για λογαριασμό σου. Με την πρώτη φορά που θα σε δω να χαριεντίζεσαι με τον Μανώλη, εγώ έχω και αποφασίσει ήδη: πια μεταξύ μας δεν υπάρχει τίποτα, τίποτα...

***

Δεν μπορώ να νιώσω παρά περιφρόνηση για τον άνθρωπο εκείνο που αποφασίζοντας να κρίνει με βάση τους λόγους, δεν κρίνει από δικούς μου λόγους αλλά από λόγους άλλων για μένα. Μετά από επαινετικούς για μένα λόγους ανθρώπων που εκείνος νομίζει καθήκον του να τους αρέσει, τότε όσο πιο ευγενικά μού μιλεί και μου χειρονομεί - ξέρω εγώ τι υπάρχει πίσω απ' αυτά - τόσο πιο πολύ, τόσο πιο θανάσιμα τον περιφρονώ, τόσο πιο θανάσιμα τον μισώ...

***

Του μιλάς Γιώργο. Και σε τι ελπίζεις; Έγινε εικοσαριών χρονών και δεν έμαθε; Δεν μαθαίνει ποτέ. Οι λόγοι δεν τους αγγίζουν αυτούς... Έχει γούστο να του είπες πως γράφω και ποιήματα για να με εκτιμήσει... Ω! Θα σε μισήσω, θα σε μισήσω... Πιο πολύ κι από θανάσιμα, πιο πολύ...

***

Αν είναι άρωστος κάποιος μπορεί, του επιτρέπεται να κάνει το ένα ή να μην κάνει το άλλο. Όμως ένα υγιές δεν μπορεί να κάνει το ένα ή να μην κάνει το άλλο γιατί... έτσι θέλει.

Ω, χτυπάτε εκείνους που συγχωρούν την άγνοια και καταδικάζουν την άρνηση. Χτυπάτε εκείνους που συγχωρούν την αδυναμία και καταδικάζουν την δύναμη. Χτυπάτε, χτυπάτε γιατί... έτσι πρέπει!

***

...Στο πάρκο έτριψα το πρόσωπο στα φύλλα σου λεύκα και τα φίλησα. Και θυμήθηκα ένα μεσημέρι που ονειρεύτηκα κάτι σαν αυτό; να τρίψω το πρόσωπο στα φύλλα σου λεύκα και να τα φιλήσω πολλές φορές, αμέτρητες φορές. Κι ύστερα να πεθάνω λεύκα, να πεθάνω.

Τέτιο ήταν το σχέδιο μου τότε: να φιλήσω την λεύκα κι ύστερα να πεθάνω...

Σε φίλησα σήμερα λεύκα, μικρή λεύκα σε μικρό πάρκο, μικρό πάρκο σε μικρή, βάρβαρη πολιτεία τής ανατολής. Σε φίλησα σήμερα λεύκα, πολλές φορές, αμέτρητες φορές. Κι ένα μόνο σου ζήτησα; να ζήσω να ζήσω να ζήσω!...

Λεύκα!...

***

Βράδυ, και συ χτυπούσες με θόρυβο τα παπούτσια στις πέτρες. Και το αυτοκίνητο σου έφυγε σφυρίζοντας. Ήρθες και δεν με είδες. Εγώ ήξερα πως ήρθες, πού ήσουν ήξερα, κι όμως δεν ήρθα. Χτες το απόγευμα σου είχα δώσει τόσες ελπίδες. Όμως δεν ήξερες εσύ πως σημείωσα μόλις έφυγες: σου χαμογέλασα για να ελπίζεις ψες, σου χαμογέλασα για να υποφέρεις απόψε. Γιατί μούχες κάνει και συ πολλά! Ω, όμως δεν ήξερες εσύ. Και σήμερα ήρθες και δεν με είδες. Κι έπρεπε να μάθω πως είσαι θυμωμένη. Γι' αυτό λοιπόν χτυπούσες με θόρυβο τα παπούτσια στις πέτρες. Και το αυτοκίνητο σου έφυγε σφυρίζοντας...

Όμως εγώ σου είχα πει από καιρό Έλενα: ή εμένα ή τα σκυλιά. Σου είχα πει κι άλλα Έλενα. Κι αν θέλεις άντρα Έλενα μην κάνεις έτσι. Την καρδιά μου την κουμαντάρω εγώ. Τι κάθεσαι και λες όλη μέρα σ' αυτούς τούς «προστάτες» μου; Γιατί έρχεσαι κάθε μέρα στο μοναστήρι;

Όμως εγώ σου είχα πει από καιρό Έλενα: ή εμένα ή τα σκυλιά...

Έφυγε σφυρίζοντας το αυτοκίνητο σου. Να μου δείξεις πως... Έλενα... Όμως δεν έκανες τον κόπο να μου χτυπήσεις την πόρτα και να μου πεις διο λόγια μόνο, εσύ που σ' αρέσουνε τόσο πολύ τα λόγια...

Τώρα μπορεί ναρθείς με πιστόλι στην κάμαρα μου, όμως ποτέ για να μου πεις διο λόγια Έλενα, διο λόγια μόνο...

***

Στο μαγνητόφωνο η Μούσχορη. Η κασέτα δική μου. Και το τραγούδι: κάθε κήπος έχει μια φωλιά για τα πουλιά...Κι ο Γιαννής: ε, τραγούδι είναι αυτό; Σάχλα... Και γω: Γιαννή, άκουσε. Μ' ενδιαφέρει που άρχισες να διαβάζεις Ντοστογιέφσκη. Θα ήθελα πολύ να συνεχίσεις. Ίσως βοηθούσε σ' αυτό μια εκ μέρους μου ήπια συμπεριφορά σε κάποιες περιστάσεις, όμως δεν μπορώ να μην γίνω έξω φρενών όταν καταδικάζεις έτσι αυτό το τραγούδι προτού καλά καλά αρχίσει. Δεν μπορώ να μην χτυπήσω οργισμένα τις γροθιές στο τραπέζι, δεν μπορώ να μην σου φωνάξω: άει στον διάολο, πάρ' τό μαγνητόφωνο σου και φύγε, φύγε!...

***

...Δι' ενθύμιον... Ω, και τώρα θα αποθέσω και σένα μικρή φωτογραφία εκεί, εκεί όπου αποθέτω όλο τον χαμένο καιρό..

***

Σήμερα πρέπει να φαγωθεί ο Γιώργος, ο προσκυνητής. Τάχα πως δεν δουλεύει. Γι' αυτό κι εσύ γέροντα είπες: ο Άγιος Νεόφυτος είπε πως πρέπει να εργάζεται ο άνθρωπος, πως ο ίδιος εργαζόταν, πως... και πως... Και εγώ που ήξερα πως είχες και τρία παιδιά: πώς τολμάς και επικαλείσαι τούς λόγους τού Αγίου Νεοφύτου σ' αυτό το θέμα ενώ σ' ένα άλλο - σημαντικότερο - έμπρακτα τον αποκυρήσσεις; Αυτή η εικόνα τού Αγίου που φιλάς κάθε πρωί και κάθε εσπέρα ξέρεις τι γράφει απάνω; Σου θυμίζω: ήρθες σε επαφή με γυναίκα, τότε να φεύγεις αμέσως από το μοναστήρι. Και συ τώρα...

Κοίταξε, για μένα όλα αυτά είναι κουρουφέξαλα, κι όσο για τον Άγιο σας έχω από καιρό την ιδέα μου, αλλά μού φαίνεται πως αν σε σέβομαι πρέπει και να σου το πω: πώς τολμάς... Κι αμέσως ο Μακάριος ο... τέταρτος και ο Μανώλης: πώς τολμάς εσύ να κρίνεις;... Ε, καλά: ο Μανώλης μού είχε πει το «πώς τολμάς» και τότε που είχα ρωτήσει τον πάτερ Ιάκωβο πόσο χρονών ήτανε. -Δεν επιτρέπεται, είπε, είναι πατέρας...

«Πώς τολμάς λοιπόν Ιάκωβε;»... Έτσι έμεινα πολλές ημέρες αιχμάλωτος τού θράσους μου. «Σε ταΐζουμε, σε ποτίζουμε κι έρχεσαι και μας κρίνεις κι από πάνω;»...

Ω, ο ηλίθιος! Είχα ξεχάσει προς στιγμήν πως ήμουν και τότε εκεί ένα ψωριάρικο σκυλλί.

***

...Φωνάζεις, παραπονιέσαι μυξιάρικο πως εργάζεσαι μόνο εσύ. Γιατί δεν βλέπεις όμως και πως παίρνεις μόνο εσύ; Πώς μπορείς ακόμα να παραβλέπεις και κείνα που θα πάρεις ακόμα εσύ; Ξετσιπίωτο ανθρωπάκι που θέλεις να υποκύπτω σε όλες τις υποχρεώσεις ενός δοκίμου χωρίς όμως και να απολαμβάνω κανένα δικαίωμα του. Σκέφτηκες πως αν βρεθεί η Μονή στην ανάγκη να με μεταχειριστεί σαν δόκιμο θα ξοδέψει πέντε και δέκα φορές περισσότερα απ' όσο τής κοστίζει το φαί που μου χτυπάς εσύ καθημερινά; Σκέφτηκες πόσα κοστίζεις εσύ στην Μονή; Τα ρούχα, το διαμέρισμα, οι πολυθρόνες σου, το χαρτζηλίκι σου, τα τηλεφωνήματα, η θέρμανση. Κι όσο για το αν προσφέρεις, πήγαινε και πέστο αυτό στον βοσκό, πέστο στον γεωργό και κείνος θα σου δώσει την απάντηση που σου πρέπει. Ξέρω γω τι' ναι κείνο που σας σκανδαλίζει, ξέρω εγώ...

***

Εκεί που απαλύνεται ένας πόνος ή μια προσβολή, νομίζουμε ότι αυτό γίνεται εξ αιτίας κάποιας δύναμης μας να συγχωράμε. Πρόκειται όμως για κάποια δύναμη να ξεχνάμε, ή, μάλλον, για κάποια αδυναμία να θυμόμαστε. Η καθαυτό δύναμη είναι ο χρόνος, κι η απόσταση κατόπιν.

***

Είπες: «είναι η καλοσύνη τού μακαρίτη τού αρχιεπισκόπου που τάκανε όλα τα κακά»... Ιάκωβε! Γενναίε μεσ' τους γενναίους!... Θα μπορέσουν όμως αυτοί να το δουν; Και πώς να σκεφτεί κανείς πώς χειριζόταν όλα τα προβλήματα τού τόπου όταν επί της διακυβερνήσεως του φτιάχνονταν τα γεφύρια τον ένα χρόνο και τα έπαιρνε τον άλλο χρόνο το ποτάμι;

...Είναι η καλοσύνη του... συμφώνησες περιβολάρη από την Παναγιά. Καλό για να το σημειώσω. Κι όμως ρώτησα ύστερα: κατηγορείτε και καταδικάζετε για όλο το κακό που οργιάζει γύρω μας, όμως αν μπει στην ζωή τού τόπου ένας πραγματικά καλός αρχηγός θα τον αναγνωρίσετε σαν τέτιο ή θα τον κρεμμάσετε;

Παρόλο που σου ήταν πάντα ενοχλητική η φωνή μου, και οι ερωτήσεις μου πολύ σκανδαλώδεις, έκανες την παραχώρηση και μου απάντησες με μια παροιμία απ' το χωριό σου. Δεν την θυμάμαι, δεν την ήξερα, ούτε και την κατάλαβα. Μου άρκεσε που κατάλαβα το νόημα της: εσείς τώρα να γελαστείτε, να μην τον καταλάβετε εσείς;...

Επέμεινα: από την καλοσύνη του παίρνει ο ποταμός τα γεφύρια. Εδώ συμφωνείς. Πρόσεξε: μήπως ο Μακάριος ήταν, ας πούμε, καλός ανθρωπάκος, αλλά δεν ήταν και καλός ηγέτης; Μήπως δεν ήταν ο κατάλληλος για να κάνει κουμάντο σ' ένα κράτος;...

Δεν πρόλαβα να αποτελιώσω και σήκωσες το μαχαίρι, το κράτησες μπροστά μου και φώναζες κόκκινος από έξαψη: τι είπες ρε; Εμείς δεν είμαστε άξιοι να αναφέρουμε το όνομα τού Μακαρίου, όχι να τον κρίνουμε - ! - Μην μου ξαναπείς τίποτα για τον Μακάριο γιατί θα σε σφάξω... Άκουσες;... Θα σε σφάξω... Συμφωνήσαμε;

Δεν τούδωσα απάντηση. Μόνο κοιτούσα. Η επιδίωξη μου εκείνης τής στιγμής;μην δείξω ταραχή. Αφού βαρέθηκε όμως να περιμένει απάντηση, κατέληξε: συμφωνήσαμε... Και γω κοιτούσα πάλι... πάλι... Και πλήρωνα πάλι... Και καταριόμουν πάλι: τι ήθελα να μπλέξω; Τι ήθελα ο κουτός; Τάχα δεν ήξερα προτού αποφασίσω ν' ανοίξω το στόμα μου πως δεν θα μπορούσε να έχει καλύτερο τέλος;...

Καταριόμουν. Ω, και το πιο δυσάρεστο: κατέγραφα πάλι... Πάλι...

***

...Αν έκανες καλά; Άκουσε. Όταν αυτά που ακούς τα λες σε κείνον τον άνθρωπο που ξέρει να βγάξει κάτι καλό από το κάθετί, τότε έκανες καλά. Τίποτε άλλο δεν μπορεί να γίνει πιο καλά σε τούτη την Γη... Κι όμως θα το καταδίκασα στην περίπτωση που τον αποσπά από κάτι άλλο που έχει την αξίωση να κάνει πιο πολύ καλό. Όμως και πάλι: «για όλα υπάρχει χρόνος». Γι' αυτό εμμένω: ναι! Έκανες καλά...

***

Συγχώρηση; Ταπείνωση; Αυτά είναι όλος ο Ιησούς; Ταπεινώθηκε βέβαια, σταυρώθηκε αλλά για να φτάσει ως εδώ έκανε κάποια πορεία. Ναι μεν κατέληξε στην σταύρωση, αλλ' όμως πρώτα πέρασε από την οργή, πέρασε από το: δεν ήρθα να φέρω ειρήνη, αλλά μαχαίρι... Ή: εγώ είμαι εκείνος που θα χωρίσει τον γιο από τον πατέρα, την κόρη από την μάνα... Ακόμα: είμαι εκείνος που θα βάλει φωτιά στον κόσμο... Πέρασε από την κατάρα, από το μαστίγιο... νιάνιαρα! Τι ξέρετε εσείς για τον Ιησού;

Η συγχώρηση, η ταπείνωση και όλα εκείνα με τα οποία σάς βομβαρδίζουν κάθε μέρα τα μιαλά

είναι επινοήσεις εκείνων που κατηλεύονται τούς λόγους και την ζωή του Ιησού για να θησαυρίζουν και να κλέβουν. Για να σας υποδουλώνουν και να σας κοροϊδεύουν πιο άνετα...

Όχι παιδιά μου! Να μην συγχωρείτε εσείς τούς κακούς. Να τους μισείτε, να τους χτυπάτε! Και να μην συγχωρείτε εκείνους που κάθονται και κοιτούν τούς κακούς.

Είναι βέβαια κάπως δύσκολο ν' αποφασίσεις τι θα κάνεις μ' αυτούς, όμως τόπαμε κι αυτό παιδιά: μην διστάσετε παιδιά... Χτυπήστε! Για τον Ιησού μας παιδιά, για τον δικό μας Ιησού, για τον Ιησού τών γενναίων παιδιά!...

***

Αυτό που λέει ο πολύς κόσμος μισανθρωπιά ή μνησικακία κι αυτό που - οικονομικότερα κιόλας - λέω εγώ μίσος δεν είναι αποτέλεσμα κάπιας αρώστιας τού νου, αλλ' ακριβώς αποτέλεσμα τής δύναμης, τού χαρίσματος να θυμάται κανείς. Είναι η δύναμη, το όπλο που κάνει τον αδικημένο να υπερέχει. Είναι εκείνο που κάνει την τέχνη να υπάρχει, αυτό που κάνει την ομορφιά να υπάρχει, την ευγνωμοσύνη, την ελπίδα και τον Θεό...

***

...Άγγελιο... Ιησούς Χριστός... Γλυκύτατη - το δεύτερο υ μακρό, πολύ μακρό - ...Αγαλλίασις... Καλήν καρκιάν... Να δούμε: θα μας σώσει ο Κύριος;...

Απ' τα δεκατέσσερα σου χρόνια τα φωνάζεις στα πλήθη, τα φωνάζεις στους διαβάτες και στους νοικοκυραίους και σε περιπαίζουν.

Προσκυνητή με τα παραγμένα μιαλά πέρασες και από τούτο το μοναστήρι κι έφαχνες να βρεις μια γωνιά να σώσεις την ψυχή σου. Όμως νά που εσένα δεν σε θέλει κανείς, δεν σε θέλουν Γιώργο, δεν σε θέλουν. Προσκυνητή με τα παραγμένα μιαλά που ήθελες πολύ τις σοκολάτες και ρώταγες: γιά να δούμε! Θα μας αφήσουν οι σοκολάτες να σωθούμε;... Γιώργο που δεν σε θέλουν γιατί δεν είσαι τού κόσμου τούτου, που δεν μας θέλουν γιατί δεν είμαστε τού κόσμου τούτου...

Ήταν χτες που σου είπα: έλα Γιώργο, πάμε στο δωμάτιο μου. Μίλα Γιώργο, μίλα. Πρέπει να μάθουν και για σένα...

Για τον ξάδελφο σου που σε χτυπούσε για είκοσι λεπτά στην κεφαλή γιατί είχες αφήσει ένα χαρτί στην κάμαρα του, για το κλάμα σου εκείνης τής μέρας γιατί ήσουν και κείνη την ημέρα παλαβός. Έτσι δεν είναι Γιώργο; Γιατί ήσουν και κείνη την ημέρα αθώς... Για τους άλλους, εκείνους που τους έλεγες να μετανοήσουν και τους έλεγες να είναι ειλικρινείς και σε κοροΐδευαν. Για κείνους που σε κοροΐδευαν στο Λονδίνο και σε κοροΐδευαν στην Θεσσαλονίκη και στην Κύπρο και το ήξερες πως σε κοροΐδευαν. Κείνους που σου δώσαν ξύλο... πολύ ξύλο... Για κείνους που σου φτύναν και σου ματώναν το πρόσωπο γιατί τους μίλαγες για τον Ιησού. Κείνους που σε ρίζαν στο χώμα και σε κλωτσούσαν γιατί τους μίλαγες για τον Ιησού...

Όλοι σου λέγαν πως εσύ είσαι ένα βάρος πάνω στην Γη. Σε πιόν το λέγαν; Σε σένα που δεν ήξερες τίποτα παραπάνω απ' αυτό: πως εσύ είσαι ένα βάρος πάνω στην Γη, σε σένα που δεν ζούσες τίποτα πιο βαθιά απ' αυτό: πως εσύ είσαι ένα βάρος πάνω στην Γη.

Ω, δεν χρειαζόταν να σου το πουν αυτό που ήταν όλη σου η ζωή, τόξερές πως δεν χρειαζόταν. Όμως έλεγες εσύ: όταν τούς δείξεις το καλό παράδειγμα δεν θα μπορούν ύστερα να σε κατηγορούν. Γι' αυτό και συ προσκυνητή έλεγες: πρέπει να κάνεις καλά έργα, να κάνεις ελεημοσύνες για να τους δείξεις πως δεν είσαι ένα βάρος πάνω στην Γη. Να δείξεις Γιώργο σ' αυτούς, σ' αυτούς...

Ω, και συ τους συγχώρεσες όλους. Κι όμως θυμάσαι. Θυμάσαι και συγχωρείς προσκυνητή με τα παραγμένα μιαλά, προσκυνητή που ψάχνεις για μια γωνιά να σώσεις την ψυχή σου και όμως δεν σου την δίνει κανείς...

Γιώργο... πώς χωρίσαμε! Σου είπα το Σάββατο πριν την μία: θα χωρίσουμε απλά Γιώργο, χωρίς πολλές χειρονομίες. Γιατί να δίνουμε ευκαιρίες σ' αυτούς τους κάπηλους να μας περιπαίζουν; Έλα Γιώργο, μια τόκα είναι αρκετή... Και θα σε γυρέψω εγώ. Άσε όμως πρώτα να περάσουν αυτοί οι καιροί, αυτές οι μπόρες Γιώργο... Γιώργο που θέλεις να σώσεις και μένα για νάμαστε μαζί στον παράδεισο...

Γιώργο, εσύ συγχωρείς, δεν κρατάς κακία εσύ. Δεν είσαι σαν και μένα που απαιτώ σε κείνες τις ώρες τής ατιμίας: μην σας ξαναδώ στα μάτια μου. Και στην ανάμνηση τους: μην σας ξαναπιάσει ο νους μου... Δεν είσαι συ σαν εμένα που σου φώναζα ψες με αυστηρότητα, με κείνο το ύφος που έχει την αξίωση να πείσει: δεν μπορείς να συγχωρείς Γιώργο εκείνον που σε πλήγωσε σήμερα, εκείνον που ξέρεις πως αύριο πάλι θα σε πληγώσει. Δεν μπορείς να συγχωρείς τούς ισχυρούς που στερούν το φαγητό από τα πεινασμένα παιδάκια, δεν μπορείς Γιώργο, δεν μπορείς, δεν μπορείς... Τ αστροπελέκι εκείνης τής μέρας θα πέσει πρώτο πάνω σε κείνους που είπαν στον αδύναμο, σε κείνους που είπαν στον οδοιπόρο: τι ζεις; Δεν ξέρεις πως είσαι ένα βάρος πάνω στην Γη;...

Ένα βάρος πάνω στην Γη Γιώργο... Εσύ τόξερες, δεν μπορούσες εσύ να περιμένεις τους ανθρώπους να σου το πουν αυτό.

...Έπαθα πολλά αλλά συγχωρώ διότι είμαστε άνθρωποι, είμαστε αδύνατοι... Γιώργο! Συγχώρεσες και την μέρα που σε παίρναν στο τρελλάδικο; Την μέρα που σε μάζεψε η αστυνομία γιατί γύριζες στα μοναστήρια και δεν έλεγες να γείρεις κάπου το κουφάρι σου; Γιατί ήσουν προσκυνητής με ταραγμένα μυαλά, γιατί ήσουν οδοιπόρος, γιατί δεν σε ήθελε κανένας, γιατί εσύ ήσουν Γιώργο ένα βάρος πάνω στην Γη...

Γιώργο, συγχώρεσες και κείνη την μέρα τού Μάρτη, κείνη την μέρα που απόμεινες χωρίς μια στέγη, χωρίς ένα πιάτο φαΐ; Την μέρα που σε μάζεψαν για να σε κλείσουν σ' ένα σκοτεινό δωμάτιο. Κι ήσουν κατασυντριμμένος. Γιατί; Γιατί Γιώργο; Βάραινες τόσο πολύ στον κόσμο εκείνη την ημέρα;...

Την άλλη μέρα ένιωθες να φουντώνει μέσα σου ένα αίσθημα πρωτόγνωρο: ήταν μίσος, μίσος για κείνη την μαύρη στολή. Ένας δαίμονας ορθώθηκε μέσα σου άγγελε τής παραδείσου, ένας δαίμονας που δεν ξέρουν οι καθωσπρέπει κύριοι. Ένας δαίμονας σε τύλιξε προσκυνητή, προσκυνητή με τα ταραγμένα μυαλά κι άρπαξες μια βέργα και βα- ρούσες, βαρούσες την Γη, βαρούσες και ούρλιαζες. Γιατί; Γιατί Γιώργο; Υπήρχε λόγος; Οδοιπόρε που ήσουν ένα βάρος στην Γη γιατί βαρούσες την Γη εκείνη την ημέρα; Με την άνοιξη, με τον ανθό και με τον Μάρτη.

Ύστερα σε χαστούκισαν - για το καλό σου προσκυνητή. Σε τυράνησαν με τις ερωτήσεις τους, σε σπρώξαν, σε περιπαίξαν, γέλασαν, σκάσαν, και στο τέλος αποφάσισαν να σε πάνε στο τρελλάδικο - για το καλό σου, όλα για το καλό σου προσκυνητή... προσκυνητή! Τους γνώρισες και συ αυτούς τους φίλους, αυτούς τους προστάτες τής ανθρώπινης ράτσας. Προσκυνητή, προσκυνητή! Τους συγχώρησες και ύστερα που σε βάλαν στο αυτοκίνητο και σε παίρναν στην Λάρνακα, στον μεγάλο σταθμό; Τούς φώναζες εσύ: λυπηθείτε με, σας παρακαλώ. Δεν είμαι τρελλός... είμαι καλά... λυπηθείτε με.

Φώναζες Γιώργο στους δυνατούς, κι όμως δεν σε άκουγε κανείς. Προσκυνητή! Και γιατί να σ' ακούσουν δηλαδή; Πιά ανάγκη είχαν αυτοί για ν' ακούσουν εσένα; Αυτοί ακούν τούς ανώτερους τους. Αυτό έλειπε τώρα ν' ακούσουν και σένα... Προσκυνητή! Ύστερα άφησες την οργή σου να πέσει απάνω τους:... ΚΑΤΑΡΑΜΕΝΟΙ!...Καταραμένοι, εγώ είμαι καλά. Πού θα με πάρετε έμενα; Τι θα με κάμετε εμένα;... Ω, κρίμα! Αν ήταν πέτρες θα συγκινούνταν πιο πολύ... Κρίμα!

...Προσκυνητή, πήρες και συ με τον Μάρτη τις πτυζάμες τών καταδίκων εκεί... εκεί...εκεί που... προσκυνητή, προσκυνητή πως το άντεξε η καρδιά σου; Προσκυνητή, πώς ν' αντέξει μια καρδιά εδώ πάνω; Πώς ν' αντέξει;... Γυρνούσες εδώ και κει. Το μυαλό σου γύριζε κι αυτό.Κρατούσες μέρες το κεφάλι σου να μην πέσει, μαράζωνες, πετούσες τα φάρμακα και παρακαλούσες: αφήστε με να φύγω, είμαι καλά. Δεν είμαι τόσο άσχημα για νάμαι εδώ μέσα... είμαι καλά. Έχω βέβαια κάτι, αλλά μπορώ να βγω έξω...

Παρακαλούσες. Τόσες μέρες παρακαλούσες! Τόσες φορές κάθε μέρα! Κι αυτοί σ' απειλούσαν πως θα σε κλείσουν στον θάλαμο με τους βαριά άρρωστους. Ακουσον... Και συ Θεέ!...Πού ήσουν εκείνο τον καιρό; Πού ήσουν εκείνες τις μέρες; Πού είσαι σήμερα να γλυτώσεις τ' αδικημένα σου, τα θλιμμένα; Να γλυτώσεις και μένα...

Υπόφερες πολύ, όλα τάβλεπες άνω κάτω, όλα ήταν τρόμος. Και συ ούρλιαζες: θα σκοτωθώ, θα σκοτωθώ! Δεν αντέχω άλλο... Προσκυνητή με τα ταραγμένα μυαλά νά που έζησες και νά που σ' αντάμωσα και γω για να πω μια στάλα από τα βάσανα σου.

Σχιζοφρένεια - ταραγμένα μυαλά. Με μια λέξη: τρέλλα. Νά τι σου βρήκαν οι γιατροί. Και συ δεν έλεγες πως οι γιατροί είναι οι τρελλοί. Εσύ έλεγες απλά πως είναι κι αυτοί άνθρωποι και άφηνες σε κείνους που τολμούν και μιλούν να καταλαβαίνουν ποιοί τελοσπάντων είναι οι τρελλοί...

Πόνος, μαράζι, φόβος. Με την άνοιξη, με το καλοκαίρι... προσκυνητή... Και φώναζες, κάτω από τον ήλιο φώναζες: δεν μπορώ να ζήσω εδώ μέσα, πάρτε με από δω μέσα, δεν είμαι τρελλός, πάρτε

με... Φώναζες, ούρλιαζες ως τον Οκτώβρη που ήρθαν κάποιοι συγγενείς και σε πήραν. Και γύρναγες ξανά τα μοναστήρια. Πήγες στο Άγιο Όρος, πέρασες από την Θεσσαλονίκη και σε πρωτόδα εκεί.

Μια Τετάρτη πέρασες ξανά από κείνη την κόλαση. Είχες πάει να κάνεις και κει το προσκύνημα σου οδοιπόρε. Τους πήρες ρούχα μια Τετάρτη και χάρηκες μια Τετάρτη που βοήθησες αυτούς τους δυστυχισμένους, αυτούς που είχαν ανάγκη... Και σου φώναξαν: έλα μέσα δάσκαλε... Δάσκαλε (ήσουν δάσκαλος αφού τους έψαλλες)... Τους πήρες ρούχα (άπλυτα. Εκείνοι κάνουν καλά...) Κέρασες ύστερα κάποιους παλιούς μαθητές. Και μια κοπέλα σου πήρε το χέρι και σου φώναζε: δάσκαλε... δάσκαλε... δάσκαλε... Ω, τι ένιωθες οδοιπόρε όταν σε κρατούσαν εκείνα τα δάχτυλα να μην φύγεις... μην φύγεις... Τι ένιωθες όταν σε φώναζε εκείνο το στόμα... δάσκαλε... δάσκαλε... δάσκαλε... Και συ της έδωσες ένα σεντόνι.

Ένα σεντόνι! Κι όμως αυτή ήθελε εσένα. Της αγόρασες τσιηπς και σοκολάτα και δεν τόμαθες ποτέ τ' όνομα της, ούτε και γω δάσκαλε... δάσκαλε... δάσκαλε...

Νά τι μου έλεγες προχτές εκεί στην εγκλείστρα, τι έλεγες σε μένα που ξέρω ν' ακούω: πρέπει να θεραπευτούν και να φύγουν από κει μέσα, πρέπει να θεραπευτούν. Είναι κρίμα να τους έχουν εκεί. Δεν τους πρέπει - δάσκαλε! - δεν τους πρέπει. Πρέπει να θεραπευτούν. Το μήνυμα, η δύναμη του Κυρίου μπορεί να τους σώσει όλους... Ω, και πιού να το πεις δάσκαλε;... Δάσκαλε μου!...

Προσκυνητή με τα ταραγμένα μιαλά... Προσκυνητή... Σ' ευχαριστώ, σ' ευχαριστώ που πέρασες και συ...

***

Ο Γιώργος: τι κρίμα να μην μπορώ να πάω στον τόπο που γεννήθηκα... Κι εγώ, γελώντας: άστο αυτό σε μένα. Θα φροντίσω εγώ γι αυτό. Εσύ κοίταξε να με πας στην παράδεισο και θα φροντίσω εγώ να πας στο Βαρώσι...

Στην Τάλα μια μέρα έπαιξε μπάλα με κάποια παιδιά. Σε δεκαπέντε λεπτά έβαλε πέντε γκολ. Πετούσε από την χαρά του. Στον γυρισμό στο μοναστήρι μού έλεγε ολοένα: θα το πεις πάνω πως έβαλα πέντε γκολ; Θα το πεις; Και γω με τις πολλές: θα το πω Γιώργο, θα το πω. Αλλά μόνο σε κείνους που ενδιαφέρονται θετικά.

Εκείνοι όμως δεν υπήρχαν κι έτσι...

Σ' έναν άλλο γυρισμό: ν' αρχίζεις ένα πράγμα μόνο αφού τελιώσεις το άλλο. Έτσι μόνο θα πας μπροστά... Ω, την ήξερα αυτή την σοφία, όμως όταν την άκουσα από τον Γιώργο ήταν σαν να με χτύπησε κεραυνός.

Ύστερα: μας περιπαίξαν εδώ μέσα. Νομίζουν ότι είναι σπουδαίοι αλλά δεν είναι.

Ω, θέλω να πιστεύω πως δεν σημειώνω οτιδήποτε. Και πώς κάποιοι θα ενδιαφέρονται προσωπικά...

Μια μέρα έχασα το κλειδί του δωματίου. Κι ο Γιώργος: θα σκεφτείς ένα κλειδί; Όλη την Κύπρο την πήρανε. Εγώ: ναι, και την Κύπρο την πήρανε γιατί μας έλειπε ένα κλειδί Γιώργο, ένα κλειδί. Πάλι πως... δεν λέω οτιδήποτε...

- Κι αν σου πουν πάλι απόψε να φύγεις, τι θα τους έλεγες; - Θα φύγω πρώτα ύστερα. Τι χάνετε εσείς που θα μείνω εγώ λίγες μέρες ακόμα;...

Ένα χάραμα χτυπούσε την πόρτα τού Γιαννή για να πάει στην λειτουργία: ε παρέα, ε παρέα σηκώστου. Ο άλλος ο παρέας - εγώ - εσηκώστηκεν;... Σηκώστου, είναι πειρασμός να μένεις στο κρεβάτι, είναι τού πονηρού. Σηκώστου... είναι πειρασμός, δεν καταλαβαίνεις;... Ο Γιαννής: άσε με να κοιμηθώ ακόμα λίγο. Κι ο Γιώργος: Κύριελέησον... Κύριελέησον... αφού δεν καταλαβαίνεις: καλήν καρκιάν, μουρμούριζε και λαμνούσε μόνος για την εκκλησία .

***

Δεν υπάρχει τίποτα στον ουρανό και στην Γη που να μην κατορθώνεται με την επιμονή.

***

...Για τον Ιησού που άφηνε μικρός τής συναγωγές για να περπατήσει στους λόφους να δει τα ηλιοβασιλέματα. Τον Ιησού που κρατούσε στο δισάκι του τον ναό τού Υψίστου, τον εξόριστο Ιησού, τον άστεγο, τον ξυπόλυτο οδοιπόρο τής ερήμου, το κρυφό ποτάμι που δεν το ήξερε κανείς ως την ημέρα που χτύπησε...

16 Φεβρουάριου 1981 και... Καταραμένος νάναι αυτός ο κόσμος που με υποχρεώνει τώρα να σκύβω πάνω από ένα παρελθόν που μοναδικό του χαρακτηριστικό στάθηκε η οδύνη.

Υποκύπτω. Όμως δεν θα λησμονήσω να εκδικηθώ και γι' αυτό. Θα παίξω το παιχνίδι σαν μαέστρος, σαν καπετάνιος που άσπρισαν τα μαλιά του μέσα στις φουρτούνες. Θα περάσω και τούτο τον ωκεανό και θα φτάσω εκεί που μούχει γράψει η μοίρα μου να φτάσω! Και θα φτάσω καλά...

Δεν μίλησα ούτε και σήμερα. Μόνο κράτησα με πείσμα την οργή μου για να την αποθέσω εδώ... Ω, καταραμένος νάναι αυτός ο κόσμος που κάνει απαραίτητες τέτοιες ενέργειες. Όλ' αυτά δεν είναι παρά τα κουρέλια μιας ζωής που εμείς το μόνο που κάνουμε μ' αυτήν είναι να την χαρμίζουμε. Μπορείς να θυμάσαι και να γράφεις όσο θέλεις μέσα στο κελί σου. Όμως φτάνει να βγεις έξω στους ανθρώπους για να πεισθείς χωρίς χρονοτριβές πως αυτό γίνεται άσκοπα και πως δεν συντηρεί καμιά υπόθεση τής ζωής.

Κενό κενό κενό. Αίσθηση κενού, γνώριμη, αβάσταχτη... Απόψε μού ζήτησαν να φύγω και από δω. Καί τι να κάνω τώρα; Τι να κάνω; Τώρα που έχω κιάλας αρχίσει να γράφω το βιβλίο μου. Ω, το βιβλίο μου... το βιβλίο σας παιδιά... Και γιατί το γράφω Θεέ μου; Δεν μου το ζήτησε κανένας. Γιατί; Γιατί τελοσπάντων να θέλω να γράψω; Και σήμερα, σήμερα όπως τόσες φορές στο παρελθόν, γιατί να μου ζητούν σήμερα να φύγω; Γιατί; Γιατί;... Ρωτώ, ξαναρωτώ, θυμάμαι και πάλι ρωτώ: γιατί; Γιατί; Πώς είναι δυνατόν αυτοί - αυτοί! - να ζητάνε τώρα από μένα κάτι τέτιο; Γιατί να ζητούν να φύγω; Γιατί να με διώχνουν; Από πιά αρχή ή εξουσία παίρνουν αυτό το δικαίωμα;

Ω, ξέρουν γιατί ήρθα εδώ. Τους είπα πολλά, πολύ περισσότερα κι απ' όσα έπρεπε. Πολλές φορές έχω ντραπεί στην ανάμνηση αυτής της φλυαρίας. Ω, ξέρουν γιατί Θεέ μου! Εσύ ήξερες προτού αποφασίσω να έρθω εδώ τι είχα θυσιάσει γι' αυτό. Ήξερες Θεέ, ήξερες... Και τώρα...

Λείψανο μου τάχεις ζήσει ξανά όλ' αυτά και ξέρεις και τι τράβηξες απ' αυτά, τι υπόφερες γι' αυτά, γι' αυτά και για άλλα...

Λείψανο μου! Εσένα δεν σε τρομάζει πια καμιά φυλακή, δεν σε τρομάζει πια κανένα μαρτύριο τώρα. Λείψανο μου, λείψανο μου! Όταν αποφάσιζες ναρθείς εδώ, όταν έφευγες για δω έχοντας αρνηθεί την αυτοκτονία, αρνηθεί και το έγκλημα, όταν έφευγες κυνηγημένος πάλι εκείνη την μέρα από το καμπύλο ακρογιάλι, όταν έβαζες το σπαθί στο θηκάρι εκείνη την μέρα ήξερες πως δεν θα μπορούσε να μπει ξανά στο θηκάρι τούτο το σπαθί αν το προκαλούσε ξανά η απληστία τού άδικου. Λείψανο μου, τώρα δεν υπάρχει θηκάρι για το σπαθί μας. Το σπαθί που υψώθηκε απόψε πρέπει να χτυπήσει.

Λείψανο μου, τώρα σε θέλω. Δες αυτό τον καθρέφτη που σε φωνάζει: ΑΥΡΙΟ ΘΑ ΠΕΘΑΝΕΙ!... ΑΥΡΙΟ ΘΑ ΠΕΘΑΝΕΙ!... Κι άλλη μια λείψανο μου: ΑΥΡΙΟ ΘΑ ΠΕΘΑΝΕΙ!...

Ω, τώρα πια έχει γραφτεί λείψανο μου, τώρα πια θα πεθάνει... Και τρέμουν τα δάχτυλα, τρίζουν τα δόντια. Η μεταμόρφωση σου λείψανο μου... λείψανο μου τώρα δεν σου ζητώ να μην κλάψεις. Λείψανο μου λείψανο μου, ξέρεις εσύ τι τραβήξαμε μαζί για να φτάσουμε ως εδώ. Ω... γι' αυτό σφίξε τώρα γερά την γροθιά και κράτησε εκεί μέσα την απόφαση σου: αύριο θα βαρέσουμε, αύριο θα πάρουμε μια ψυχή, μια ψυχή για σύμβολο, μια ψυχή για να μας θυμούνται.

Αχ! Τώρα πια δεν μπορείς άλλο να γράφεις, δεν ωφελεί κι αν γράφεις. Τώρα πια δεν μπορείς να χτυπάς το κεφάλι σου στον τοίχο και τώρα πια δεν μπορείς να τρελλαθείς. Τώρα πρέπει κάτι να σώσεις, πρέπει κάτι να σώσεις ψυχή που πόνεσες πολύ, πρέπει κάτι να σώσεις ψυχή μου. Τι σημασία έχει που ούτε σύ ξέρεις τι;

Ω, αύριο, ΑΥΡΙΟ λείψανο μου πρέπει να σώσουμε κάτι εμείς οι δυο, κάτι δικό μας, πολύ δικό μας. Από αύριο είμαστε ικανοί για πολλά, για πιο πολλά...

Ε όχι! Δεν μπορώ άλλο να φεύγω. Το ξέρεις Θεέ μου πως δεν μπορώ, δεν μπορώ. Και πως:

δεν γίνεται αλλιώς, δεν γίνεται, δεν γίνεται...

Έτσι... ΑΥΡΙΟ ΘΑ ΠΕΘΑΝΕΙ!... Κι έχει γραφεί, έχει γραφεί με τα ίδια καρφιά που έχει γραφεί και κείνο το άλλο: «εμένα κάποια δύναμη με περιμένει να την αγκαλιάσω, μια δύναμη που δεν φαντάστηκες ποτέ ότι μπορεί να υπάρχει στην Γη. Κτλ κτλ...» Ω, έχει γραφεί...

Γι' αυτό περίμενε αύριο την ευκαιρία να δώσεις ένα θάνατο, έναν ωραίο θάνατο, ωραίο σαν την παλάμη σου και σαν τα δάχτυλα σου ποιητή...

Θάνατο! Για να μας θυμούνται λείψανο μου. Να μας θυμούνται έτσι αφού δεν τους ήταν αρκετοί οι λόγοι μας, αρκετή η σιωπή μας για να μας θυμούνται.

Να θυμούνται πως με μένα... με μας λείψανο μου λείψανο μου λείψανο μου... δεν μπορούν να κάνουν με μας όπως και με τους άλλους και να μην πληρώνουν, να μην πεθαίνουν γι' αυτό... ΑΥΡΙΟ...

***

...Ω, άγιοι πατέρες τής Ορθοδόξου πίστεως, γιατί να αναγιώντε κυφήνες σαν εμένα; Και γιατί να σας καταξοδεύω με την λάμπα τών 150 βατ που καίει στο δωμάτιο μου ως τα μεσάνυχτα;

Ω, τ' άκουσα κι αυτό σήμερα. Όμως... όμως εγώ που θέλω να βρίσκω πάντα λόγους για να πείθω τον εαυτό μου πως είμαι αθώος, και πως σε τούτη την περίπτωση δεν σας κοστίζω τόσο όσο δίνετε στον καθένα που σας ακούει να εννοήσει, εγώ, λέω, ο μνησικάκος και ο αργός, σας έφερα εδώ μέσα με την φαντασία μου και σας ρωτούσα μ' ένα ύφος γεμάτο μίσος και γεμάτο αηδία: τα πορτραίτα σου γούμενε τα σκέφτεσαι; 500 λίρες το καθένα. Κι όλα σαν τα μούτρα σου. Τα κρεβάτια πολυτελείας; - Απόφαση τής αδελφότητας. -Ω!... Το δέσιμο τών βιβλίων σας; - Κι αυτή. - Και το είδος τών βιβλίων: Ιησού! Το μαστίγιο σου, την φωτιά σου... Τα χαλιά, οι πολυέλαιοι; Και κείνο το μάρμαρο τής Πεντέλης που περιμένετε για να το στρώσετε πάνω από το μωσαϊκό τής εκκλησίας; Οι 8000 λίρες που ξοδέψατε για να αφαιρέσετε τον γύψο από την πέτρα τής εκκλησίας; Και γιατί παρακαλώ: για να δίνει την αίσθηση τού παλιού ε; Κι από την άλλη επιχρυσοι πολυέλαιοι και πεντελικό μάρμαρο. Ω, πιού να το πεις; Ιησού, τ' αστροπελέκι σου! Και μην λυπηθείς, μην λυπηθείς...

Ύστερα τα εξαπτέρυγα από σμάλτο: 200 λίρες αυτό, 400 εκείνο. Τα χρυσά σας ενδύματα; Τα διο ποτηράκια στην Αγία Τράπεζα που καυχίόσουν Αλέξιε πως σας κόσπισαν 800 λίρες - γρόσι λιγότερο. Και το καυχίόσουν βέβαια αφού ο νόμος σας είναι σήμερα αυτός: όσο περισσότερα κοστίζουμε, τόσο περισσότερο εκδηλώνεται η αγάπη και ο σεβασμός σας προς τον Θεό (κι αυτός δικός σας λόγος). Τώρα περιμένεις τα στέρεο Αλέξιε. Πάλι για να δείξεις την αγάπη σου στον Θεό. Περιμένεις. Και γω εδώ μέσα βαρέθηκα να σκέφτομαι: διό μήνες που είμαι στο μοναστήρι σάς κόσπισα πιο πολύ απ' όσο σάς κόστισε μια πολυθρόνα; Ένα ράσο ίσως;

Θα μου πείτε αυτά μένουν ε; Ενώ εγώ... Και δίνουν ε; Ενώ εγώ...

Ω, δεν βρίσκω λέξεις, δεν βρίσκω λέξεις! Πώς να μιλήσει κανείς γι' αυτό το κακό; Και πιά ανθρωπίνη λογική επιτρέπει να γίνονται όλ' αυτά; Πιός διάβολος και πιά δικαιοσύνη; Πιός άνθρωπος με καρδιά μεσ' τα στήθια του δεν ανατριχιάζει για τούτο το κατόντημα; Όχι!

Γι' αυτό: ΝΑ ΠΕΘΑΝΟΥΝ!... ΝΑ ΠΕΘΑΝΟΥΝ!...

Και αύριο, μετά που θα τα τινάξεις όλα στον αέρα, θα φωνάζεις στον μεγάλο ένοχο: ηγούμενε! Να προσέχεις το χτύπημα που έρχεται μετά από το δικό μου...

***

Μεσονύχτι μου, μεσονύχτι στιγμή αγαπημένη, θα μαρτυρήσεις που την θυμήθηκα σε τούτο το χάσμα και ρώτησα: τι θάκανες Σάντρα αν δεν ερχόμουν το Σάββατο να παίξουμε μήλο;... Τι θάκανες;... Μαρία... Σαντραμαρία...

Μα πιος νιάζεται; Πιος νιάζεται τι θα κάνεις εσύ το Σάββατο που δεν θαρθώ να παίξουμε μήλο; Τι θα κάνεις κάτω από τον ήλιο και κάτω από τα καπαρίσια...

Ρώτησα την νύχτα: θα με γυρέψεις; Όπου κι αν πάω, όπου κι αν με πάρουν αύριο θα με

γυρέψεις; Αν αύριο... αύριο...

17 Φεβρουάριου 1981. Πρωί, μπάνιο με κρύο νερό και: πιο γενναίος από χτες, ακόμα πιο γενναίος. Και πάνω από μian άσπρη κόλλα: λοιπόν πιο γενναίε από χτες τι αποφάσισε για σένα η νύχτα; Θα πεθάνει ή θα τινάξεις το μοναστήρι στον αέρα; Λοιπόν; Και πώς τώρα θα γίνουν όμορφα αυτές οι παλλικαροσύνες; Έχεις τα μέσα για να δώσεις ωραίο θάνατο, ωραίο μπουρλότο; Και είσαι σίγουρος πως δεν βρίσκεται κάτι πιο χρήσιμο; Κάτι που να βγαίνει λιγότερο από την καρδιά και όμως να πετυχαίνει κάτι άλλο, κάτι που η πείρα σου μαρτυρεί πως μπορείς να ελπίζεις σ' αυτό σε κάποιο μέλλον που η ευστροφία ενός νου μπορεί να κάνει ολοένα και πιο κοντινό...

Ε, φυσικά αυτά που σκέφτομαι τώρα δα είναι τόσο αποτέλεσμα φρόνησης όσο είναι και αποτέλεσμα δειλίας. Αν θελήσω τώρα να βρω δικαιολογίες που δεν το τολμώ, που δεν το τόλμησα κάπου αλλού, θα βρω πολλές, και ίσως μάλιστα τέτιες που, παρόλο το πλήθος τους, να μην χάνουν σε ουσία. Μπορεί, μπορεί νάναι ακόμα εκείνο το γνωστό, κι ίσως νάναι μόνο αυτό: μην τους κάνεις την τιμή, μην τους κάνεις την τιμή...

Τώρα ... τώρα έχω πάλι μπροστά στα μάτια μου το τετράδιο με τις σημειώσεις που κρατούσα στα δεκαοχτώ μου χρόνια στην τελευταία τάξη τού Λυκείου. Έχουν πυρήνα τους εκείνη την Ελένη, ένα κορίτσι που δεν μπορώ τώρα να βρω στις σημειώσεις μου, ούτε και στις φωτογραφίες της που κράτησα από τότε. Αυτή την Ελένη την αγάπησα σαν Βέρθερος, την αγάπησα τρελλά, παράφορα. Τρελλά και παράφορα και ανθρώπινα, προπαντός ανθρώπινα και τρελλά μαζί γιατί έτσι έπρεπε να γίνει... Από τον Απρίλη - γιατί εκείνο τον Απρίλη γεννήθηκε η Ελένη - ως τον Ιούνιο που βλεπόμασταν στο σχολείο, κι ακόμα πιο ύστερα στον στρατό, στο ΚΕΝ στην Λάρνακα, στην ΣΕΑΠ στο Ηράκλειο, στα σύνορα στην Λευκωσία έκλαψα τόσες φορές για κείνην όσες δεν έκλαψα για καμιά ανθρώπινη ύπαρξη, όσο δεν έκλαψα για είκοσι και για τριάντα αγαπημένες μορφές μαζί. Το ρεφραίν: τι να θυμηθώ!... Πέρασα τότε τόσες συγκινήσεις που αν ήξερα να γράφω όπως τώρα, όπως αύριο για παράδειγμα, σκέφτομαι πως θα άφηνα τις καλύτερες σημειώσεις, τους καλύτερους στίχους που έχουν γραφεί ποτέ για τον έρωτα, για την φύση, για την Ελένη... Αν πάω μάλιστα ακόμα πιο πίσω, αν μπορούσα να πήγαινα ξανά εκεί στους χρόνους που δεν ξέρει κανείς τι είναι οι στίχοι, αν μπορούσα να μετέφερα αυτή την σκέψη που σέρνω τώρα μαζί μου εκεί στους χρόνους των τριών και των τεσσάρων, στους χρόνους των πέντε και των έξι, στους χρόνους που δεν ξέρει να γράφει κανείς ή να διαβάζει κανείς... Θεέ μου! Αν... αν μπορούσα να γράφω στίχους σε κείνα τα χρόνια που δεν άφησαν τίποτα πίσω τους, καμιά ανάμνηση, κανένα στίχο... αν μπορούσα τότε, τότε... για πιές θα διάβαζαν τώρα οι ερωτευμένοι όλου του κόσμου, για πιές θα κλαίγανε τούτο τον Φλεβάρη, τον Φλεβάρη που με διώχνουν;...

Τώρα ίσως και να μην απόμεινα πάλι χωρίς στέγη αν... Ω, αν... σίγουρα δεν θα μπορούσαν να με διώχνουν όπου πάω. Δεν θα μπορούσαν τώρα να με περιπαίζουν, δεν θα μπορούσαν να με γελούν, ούτε θα μπορούσαν τώρα να παίζουν μ' αυτή την καρδιά...

Τόσα χρόνια και δεν ήξερα να γράφω στίχους. Δεν ήξερα κι όμως ήλπιζα κι ήθελα προθεσμία ως την ημέρα που θα ήξερα επιτέλους να γράφω στίχους. Ήθελα προθεσμία να μάθω, να με διδάξετε εσείς με την πίκρα και με το μίσος που στοίβασε πάνω στην ψυχή μου η αδικία, το φέμα, η απονιά και η μοχθηρία σας. Ήθελα προθεσμία για να γράφω στίχους, καλούς στίχους, στίχους για τους εραστές, για την Ελένη, στίχους για τους προδομένους, για τους κατατρεγμένους, για σένα Σάντρα, Μαρία... για σένα Μπάρπαρα που δεν περιμένεις εκείνο το θανατικό...

Ήθελα προθεσμία για να μπορούν να με διαβάζουν οι ζωντανοί, να διαβάζουν τούς στίχους μου τα κορίτσια και ν' αγαπούν τους δικούς μου στίχους πιο πολύ από τους στίχους των άλλων. Για ν' αφήσουν τον Όμηρο για μένα, για μένα τον Σαίξπηρ, για μένα και τον Ευριπίδη. Γιατί ήθελα κορίτσι δίχως όνομα... ήθελα την ψυχή σου, ήθελα να κλέψω την ψυχή σου. Ήθελα αγαπημένη, αγαπημένη, ήθελα να νικήσω, να νικήσω, να νικήσω για σένα, για να μην πεθαίνουν τα δάχτυλα των δεκαπέντε χρόνων, μήτε τα χείλια των δεκαπέντε...

Ω, ήθελα να νικήσω, προθεσμία να νικήσω, να νικήσω μεμιάς. Για να πιάσω στον ύπνο τούς κακούς, να επιβληθώ σαν την καταιγίδα, σαν την βροχή, σαν την άνοιξη και σαν τον ήλιο, σαν τον κεραυνό και σαν το αστροπελέκι τού Ίντρα. Ήθελα να σας αναστήσω δίκαιοι, να σας δώσω σπαθή να μπορείτε να χτυπάτε, φωτιά να μπορείτε να καίτε, να καίτε... Τους κακούς δίκαιοι, τους κακούς!...

Ξανά πάνω από τις σημειώσεις που κρατούσες για να κοροϊδεύεις τον εαυτό σου, ξανά πάνω από τα φαντάσματα και: έλα, δώσε εκείνο το δάκρυ που έτρεχε σαν ποτάμι τον καιρό που έφτανε γι' αυτό να πιάσω την μορφή σου σε τούτο τον νου. Έλα, φέρε ξανά εκείνο τον καιρό που σπάρραζε η καρδιά κάθε φορά που με χτυπούσε η οπτασία σου σε κάποια στροφή τού δρόμου...

Έλα, έλα, έλα να δώσεις ξανά ζωή σε τούτα τα ερείπια, να δώσεις ξανά ζωή σε τούτα τα μάτια που στέρευαν όταν έπαψαν να σε κοιτάζουν, στην σκέψη που νέκρωσε όταν έπαψε να σε πιάνει, στην καρδιά που άδιασε όταν έπαψε να σε θυμάται... Έλα, έλα αγαπημένη μου οπτασία. Έλα, έλα!... Πρέπει κάποια μέρα ν' αρχίσω επιτέλους να ζω... Έλα, έλα Ελένη!... Ελένη αγαπημένη οπτασία, πρέπει να φάω αύριο... αύριο...

Σήμερα δεν έχω στέγη. Με διώχνουν Ελένη, δεν με θέλουν οι άνθρωποι Ελένη, δεν με θέλουν από τότε που μούφυγες εσύ... Ελένη... Ελένη αγαπημένη οπτασία... έλα! έλα!... Η πείνα, το κρύο, ο φόβος Θεέ μου! Κι είναι Φλεβάρης, αδυσώπητος Φλεβάρης... Ω, μην μου αρνιέσαι το φάντασμα σου, μην μου τ' αρνιέσαι. Πρέπει να ζήσω Ελένη. Από στίχους, από σένα Ελένη... Έλα...

...Έλα! Πρέπει να κρατηθώ. Έλα, για να κρατηθώ Ελένη! Για τα φτωχά, τα ορφανά, τα πληγωμένα... Ελένη... Ελένη... τα ξέρεις εσύ αυτά, τα ξέρεις. Ήσουν ένα απ' αυτά Ελένη, ένα απ' αυτά τα μικρά γατάκια. Ήσουν ένα απ' αυτά Ελένη. Και γω ένα άλλο...

Έλα Ελένη! Αφού τώρα δεν μπορώ να σου κάνω κακό. Τώρα δεν μπορείς να φοβάσαι ότι θα σου κάνω κακό. Πώς να κάνω κακό σε μια οπτασία;... Ελένη! Ακούσε αυτή την φωνή που σε καλεί, άκουσε την φωνή που δεν άκουσες εκεί στο πέτρινο γεφύρι.

... Εκεί που «δεν μου απάντησε κανείς, κι έγδαρα την Γη και πόνεσε η Γη...» Έλα! Άκουσε επιτέλους αυτό το παραπονιάρικο που σε ικετεύει... Ελένη που δεν σε συγχώρεσα αφού σε θυμάμαι ακόμα...

Ελένη, σήμερα με διώχνουν πάλι τα σκυλιά. Και γω κάτω από τα σύννεφα παρακαλώ: έλα Ελένη! Έλα να γεμίσεις αυτή την καρδιά που άδιασε, έλα, έλα να χτυπήσουμε μαζί τούς κακούς...

Κάτι μού σφίγγει τον λαιμό. Το ξέρω, το ξέρω αυτό το σημάδι: έρχεσαι Ελένη, έρχεσαι... Οπτασία οπτασίας...

Έρχεσαι! ...Είναι αυτά τα ίδια μάτια, τα μικρά, τα γαλάζια, τα ίδια μάτια, το ίδιο δάκρυ που έτρεχε και τότε για σένα μπροστά στον καθρέφτη...

***

...Έτος 1976. Μήνας θάταν, μέρα θάταν...

Ω, πώς μπορούν έτσι ασυλλόγιστα κι έτσι αδιάντροπα να σου κόβουν τα φτερά; Ως χτες θα μπορούσε να σ' ακούει κανείς να κάνεις λόγο για κάποιους σκοπούς, για κάποιο χρέος, για κάποιο νόημα στην ζωή. Όμως έφηβε τών δεκαοχτώ, τώρα σαν να μην απόμεινε τίποτα. Κανένα χρέος, κανένα νόημα, αλήθεια καμιά... Την βλέπεις την απόγνωση που πέφτει σαν βαριά σκιά πάνω στην ζωή σου. Τώρα μόνο θα θυμάσαι και τούτα τα ερείπια και θα ψάχνεις μέσα στον χρόνο για κείνο που λένε γαλήνη.

Η συνέχεια του: ώρες ώρες με περισφίγγει μια άβυσσος, σκέψεις καμωμένες από φρίκη. Κείνες τις ώρες ένα πράγμα ζητώ: να τρελλαθώ... Τότε με είχες πικράνει εσύ. Σήμερα με πίκραναν τα σκυλιά. Κι επειδή, όπως είπα, δεν μπορώ να τρελλαθώ, γι' αυτό σημειώνω: ΝΑ ΠΕΘΑΝΟΥΝ!... Κι άλλα πολλά.

Τότε σημειώνα: τι να το κάνω το πνεύμα μου χωρίς εσένα; Τι να τις κάνω τις ιδέες μου χωρίς εσένα; Τις φωτογραφίες σου τι να τις κάνω; Αχ! Τι μούχει απομείνει; Τι απόγιναν τα όνειρα που έχτιζα μέχρι χτες, τα όνειρα που ύψωνα για σένα χτες ως ψηλά στ' αστέρια; Ω, τώρα είναι το κενό, είναι η γύμνια τώρα. Τώρα το βλέπω το στεγνό ποτάμι που σφηνώθηκε μέσα στο στήθος. Έλα, σβύσε τώρα, σβύνε τώρα έφηβε, σβύνε παλλικάρι, πλάνο παιδί, προδομένο παιδί, έλα! Τι άλλο περιμένεις δηλαδή;

Έλα! Στην φωτιά τούς πόθους σου, στην φωτιά τις ελπίδες σου. Έλα παλλικάρι. Τι λυπάσαι δηλαδή; Δεν αφήνεις παιδιά πίσω σου, δεν αφήνεις γυναίκα, φίλο δεν αφήνεις. Και τώρα ξέρεις πως δεν αφήνεις ούτε αγαπημένη. Αφού αυτή... αυτή... Έλα, στην φωτιά το παράπονο σου, στην

φωτιά, στην φωτιά το βάσανο σου. Παλλικάρι, τι περιμένεις λοιπόν; Αφού ξέρεις πως πάντα στο κενό θ' αντηχεί η φωνή σου παλλικάρι. Παλλικάρι, κάποια μέρα θα μπουχτίσεις από προδοσίες, σπιουνιές και διαφεύσεις. Κάποια μέρα θα το φωνάξεις κι αυτό: ΩΣ ΕΔΩ! Ω, και θάναι τότε κλειστές όλες οι πόρτες κι όλα τα παράθυρα για τα όνειρα σου. Κάποια πόρτα όμως θάναι ανοιχτή, ορθάνοιχτη - κάποιος ευεργέτης θάχει φροντίσει γι' αυτό- και τότε... παλλικάρι... παλλικάρι...

Η συνέχεια είναι κάπως γνωστή. Είναι η ιστορία πολλών ανθρώπων...

Είναι μήπως εκείνο που λένε γαλήνη;...

Ύστερα σήκωσες τα μάτια από την καρδιά σου και είδες την θάλασσα, τον κόλπο και τα βουνά γύρω, είδες μια στιγμή κάποια πουλιά που περνούσαν από κει. Ύστερα είδες να περνά από τα μάτια σου εκείνος ο μύθος που έπλασες χτες στο περιβόλι με τις λεμονιές. Ήταν ένας μύθος χωρίς πλοκή, χωρίς υπόθεση, ένα όνειρο χωρίς άκρη, ένα κρύσταλλο χιονιού πίσω από φακό. Ήταν ένα τραγούδι που θα σας έκανε καλούς άνθρωποι... καλούς, κι ανθρώπινους...

Ω, να που τελικά τα συντρίμια μου παίρνουν το εξωτερικό περίβλημα τής ελπίδας. Ε, είναι κι αυτό μια διέξοδος...

***

...Κάποια μέρα θ' ακούσεις Ελένη γι' αυτό τον άνθρωπο που διώχνεις. Είναι κρίμα. Δεν μ' αξίζει να με διώχνεις εσύ, ούτε να με λυπάσαι εσύ. Δεν μπορείς να νιώθεις οίκτο για μένα.

Ω, Θεέ, ήταν το γνωστό: μόλις δώσω σε κάποιον άνθρωπο την ελευθερία να εισβάλει στην ψυχή μου, νομίζει πως απόχτησε και το δικαίωμα να μου κάνει τον κηδεμόνα.

Έτσι κι συ αποφάσιζες να με διώξεις σαν καλή νοσοκόμα, μ' έδιωχνες για να με προστατέψεις τάχα που σ' αγάπησα τρελλά. Και γιατί παρακαλώ; Που σ' αγάπησα τρελλά; Ω... παραπνοημένο μου! Ούτε η Ελένη δεν σε καταλάβαινε; Ούτε εκείνη;...

Μια μέρα που δεν ήξερα τ' όνομα σου σου δάνεισα ένα μικρό κόκκινο βιβλίο με διηγήματα τού Τσέχωφ. Ύστερα από λίγες ημέρες που δεν ήξερα τ' όνομα σου με πλησίασες. Κι ήταν μια μεγάλη γιορτή, μια γιορτή με τον Απρίλη, και μου είπες: Κώστα, θέλω να γίνουμε φίλοι, θέλω να μαθαίνω τις σκέψεις σου, τα βάσανα σου... Ω, και πώς ήξερες εσύ για τα βάσανα μου; Αφού δεν μας είχαν καν συστήσει...

Ελένη! Κλαίω τώρα για κείνη την μέρα, κλαίω ξανά ύστερα από πέντε χρόνια, ύστερα από πέντε αιώνες... Ω, πού νάσαι τώρα Ελένη; Σε πιούς βορράδες, σε πιούς ωκεανούς; Πού; Για να σου πω τα βάσανα μου Ελένη, τα βάσανα πέντε χρόνων, τα βάσανα χίλιων χρόνων, τα βάσανα χίλιων Απρίληδων...

Ελένη! Ακόμα ρωτώ, ακόμα σπάζω, κι απόκριση καμιά: πώς τόλμησαν; Πώς τόλμησαν να μπουκάνεμας οι φθονεροί;... Ελένη! Ελένη!... Δεν άκουσα ξανά αυτή την φωνή. Τόσα χρόνια που παραδέρνω μέσα στα πλήθη δεν ήρθε κανείς, δεν ήρθε καμιά Ελένη για να μου πει: Κώστα, θέλω να γίνουμε φίλοι... Κώστα... Ω, και πώς περίμενα!... Τόσα χρόνια!... Τόσα χρόνια!... Ελένη! Ήξερες εσύ πόσο είχα ανάγκη έναν φίλο, πόσο μιαν Ελένη για να μαθαίνει τα βάσανα μου...

...Ελένη, εσύ μ' έμαθες να τ' αγαπώ αυτά τα βάσανα, τα βάσανα που ήρθες εσύ να αποθέσεις σε τούτη την καρδιά τού ασκητή. Βάσανα, πληγές που δεν μπόρεσε κανείς να γιατρέψει, δάκρυ που δεν μπόρεσε τίποτα να στερέψει, πόνος, που δεν μπόρεσε κανείς ν' απαλύνει, πόνος, απέραντος πόνος...

Ελένη! Ελένη... πώς να σ' το πω; Σ' αγαπώ, θα σ' αγαπώ όσο θα θυμάμαι, και θα θυμάμαι όσο θ' ακούγεται μεσ' την σιγή τού μεσονυχτίου αυτός ο γνώριμος χτύπος... Ω, σ' αγαπώ, θα σ' αγαπώ όσο θα θυμάμαι εκείνη την μέρα. Κι όσο θα μεγαλώνει ο χρόνος θα σ' αγαπώ πιο πολύ, πιο πολύ κι όσο θα μεγαλώνει η απόσταση και θα πληθαίνουν οι ωκεανοί πουμανιάζουν ανάμεσα μας...

***

«Διο φίδια ωραία κι αλαργινά, τού χωρισμού πλοκάμια, σέρνονται και γυρεύονται στην νύχτα των δεντρών, για μιαν αγάπη μπιστική σ' ανεύρετα θολάμια, ακοίμητα γυρεύονται, δεν πίνουν και δεν τρων...

Ρόδο άλικο τού ανέμου και της μοίρας, μόνο στην μνήμη απόμεινες ένας βαρύς ρυθμός, ρόδο τής νύχτας πέρασες, τρικύμισμα πορφύρας, τρικύμισμα τής θάλασσας... Ο κόσμος είν' απλός».

Στίχοι κάποιου ποιητή, κάποιου Σεφέρη, στίχοι πούγραφα για να τους διαβάζω κρυφά εκεί που ήταν έγκλημα να διαβάζεις στίχους, στο δεφτεράκι που κρατούσα για να παίρνω σημειώσεις για τα οπλομηχανήματα και για την ταχτική τού πολέμου. Στίχοι πούγραφα για να σε θυμάμαι και να κλαίω, να κλαίω και να σε θυμάμαι. Ελένη, είν' αυτοί που διάβαζα ένα απομεσήμερο κι έκλαιγα στον κάθε στίχο γιατί με πίκραναν οι άνθρωποι, με πίκρανες και συ, γιατί με πικράνατε όλοι, όλοι, και δεν το άξιζα. Γιατί έκλαιγα Ελένη; Γιατί έκλαιγα; Που ήρθες; Που ζούσες; Γιατί; Γιατί; Γιατί έκλαιγα τότε στο κάθε γύρισμα τού στίχου;... Παλλικάρι που πότιζες το χώμα με την δροσιά τ' Απρίλη, πιος ξέρει τώρα γιατί!...

Ω, γι' αυτό το άδικο θα παλέψω, για το άδικο που γίνεται σε μένα, σε σένα, για το άδικο που χτυπά κάθε αθώα καρδιά... Γενναίε ιππότη! Εσύ που ονειρευόσουν πάντα ένα απέραντο πεδίο μάχης, απέραντο σαν την καρδιά σου, νάτο αυτό το πεδίο και νάτην την μάχη που ετοιμάζεις. Παλλικάρι, τώρα θα ζωστεις το σπαθί, θα το σηκώσεις ψηλά στον ήλιο να το ευλογήσει και θα κινήσεις στον πόλεμο. Και σεις αγνές ψυχές, σεις που ζείτε και αναπνέετε για την ώρα τής εκδίκησης, σεις, ελάτε τώρα! Ελάτε να τους δείξουμε πώς χτυπάμε μεις, να τους δείξουμε τα ερείπια που αφήνουμε πίσω μας εμείς όταν χτυπάμε, ελάτε, ελάτε να τους δείξουμε πώς κτίζουμε μεις τον δικό μας κόσμο πάνω στα ερείπια τού δικού τους. Ελάτε να μάθουν πώς ανασταίνουμε και πώς χτίζουμε μεις... Να κάνουμε τον χρόνο να συμβιβαστεί με μας ελάτε, κι αφήστε πίσω μακριά τούς δειλούς που υποτάσσονται. Ελάτε να εκβιάσουμε μεις τον χρόνο, να εκβιάσουμε τον χρόνο γιατί «έτσι πρέπει να γίνει», γιατί «έτσι θέλουμε εμείς να γίνει!...»

Ελένη, δεν θα πάω για σένα σε καμιά Τροία. Δεν θα πατήσω για σένα τα Ασιατικά ακρογιάλια με τα γαλαζόπλωρα καράβια. Θα κάτσω εδώ, εδώ, και θα γίνω το φάντασμα τής δικαιοσύνης. Την αγάπη που μου στέρησαν οι κακοί θα την πληρώσουν με το μίσος μου.

Θεέ! Ξέρεις εσύ πόσο δυνατή ήταν εκείνη η αγάπη. Ξέρεις εσύ και πώς θα πέσει αυτό το σπαθί που υψώθηκε πάνω από τα κεφάλια τών υποκριτών... Ξέρεις εσύ και τι εννοώ όταν λέω ότι μου μπήκε η ιδέα να υπερασπιστώ αυτή την προδομένη καρδιά, να δικαιώσω αυτή την παρθένα ψυχή. Ξέρεις εσύ. Ξέρεις και γιατί αυτή η ψυχή θέλει να πιστεύει πως μπορεί να σκοπεύει στα πάντα, ξέρεις γιατί θέλει να πιστεύει πως δικαιούται τα πάντα. Το ξέρεις αφού έπιασες πολλές φορές τον χτύπο τής καρδιάς του να αντηχεί, να πλημμυρίζει από μίαν ανυπόκριτη, μίαν απέραντη αγάπη για όλα, για όλους, και για τους κακούς σου ακόμα κόσμους...

...«Σκέψεις που διαδέχονται η μια την άλλη, συναισθήματα που διαδέχονται το ένα τ' άλλο. Τώρα απελπισία. Και φάχνω να βρω μίαν εξωτερική αιτία που να την δικαιολογεί. Ζητώ το δάκρυ, όμως δεν έρχεται. Κι είμαι άδιος, χωρίς ιδανικά, χωρίς πίστη, χωρίς Θεό. Άδιος. Ένα κενό μνημείο, και το ξέρω. Και θέλω να φωνάξω, να ουρλιάξω, να ουρλιάξω...»

Είναι συναισθήματα, εικόνες που τις ζω και σήμερα: κρίσεις απόγνωσης, κρίσεις θάρρους. Την μια: θέλω να πεθάνω! Την άλλη: να ζήσω Θεέ μου, να ζήσω!...

Νά και η ψυχή τής αράχνης πάνω από την απελπισία: «αυτό το κενό, αυτή η γύμνια και η ερημιά είναι μια κατάσταση που έχει τούς λόγους της για να υπάρχει. Υπάρχει γιατί υπηρετεί κάπιαν ανάγκη. Λοιπόν έφηβε τών δεκαοχτώ: δεν θα την αφήσεις να περάσει χωρίς στο τέλος να έχεις πείσει τον εαυτό σου πως εσύ την θέλησες, εσύ την ζήτησες αυτή την απόγνωση, αυτό το κενό κι αυτή την απελπισία. Την ζήτησες εσύ γιατί την ζήτησε η μοίρα σου. Την ζήτησες και δεν θα την αφήσεις να φύγει αν δεν την εκμεταλλευτείς κι αυτήν... Αράχνη μου όχι! Δεν θα μείνει απλήρωτη που τόλμησε να μας χτυπήσει και σήμερα. Εσύ θα πάρεις κι απ' αυτήν. Για την τέχνη, για την δημιουργία, για τον άνθρωπο και για την ζωή...

Ιδού! Χαράχτηκαν αυτές οι λέξεις. Όμως θα τις νιώσει μόνο εκείνος που μπορεί να δει την φωνή που βγαίνει μέσα απ' αυτές, την φωνή που κρύβεται πίσω απ' αυτές. Θα τις νιώσει αυτός, εκείνος μόνο που τις έζησε αυτές τις λέξεις...»

Σημειώσεις πιο κάτω: την απελπισία μου την χαίρομαι, την γιορτάζω... Εκείνος που δεν μπορεί να απελπίζεται, δεν χρειάζεται να ζει.

Πιο κάτω είχες πάρει κάποιες σημειώσεις από κάποια βιβλία. Όπως: «Ο κόσμος δεν φτιάχτηκε από σούπα και μαρμελάδα. Υπάρχουν σκληρά κομμάτια που χρειάζονται μάθημα. Πρέπει να τα χωνέψει κανείς ή σκάζει.»

Ή: «Σημασία δεν έχει το τελικό ακκόρντο αλλά ο ίδιος ο δρόμος με τις παραφωνίες που πορεύονται προς την τέλεια, την αλαργινή, προς την απρόσιτη ίσως λύση τους... Δεν ταξιδεύουμε

για να φτάσουμε. Ταξιδεύουμε για να ταξιδεύουμε.» Σημείωσες εσύ πιο κάτω: μπορεί κανείς να ταξιδεύει έτσι που να λείπει ένας άλλος; αυτός ταξιδεύει για να ταξιδεύει. Μπορεί όμως συγχρόνως να ταξιδεύει και για να φτάσει. Μπορεί ακόμα να γίνονται και τα δύο αρκετά υπέροχα για να απορούν οι κουτοί...

Ή: «Νάσαι μέλισσα και να παίρνεις απ' τον κόσμο ότι πιο γλυκό υπάρχει... Μια πεταλούδα που χορταίνει φτερουγίζοντας πάνω απ' τα λουλούδια τού κάμπου.»...

***

Θυμάμαι εκείνο το βράδυ που σε περίμενα χωρίς σχέδιο, δίχως σκοπό... Είχε ρίξει το φεγγάρι τις πρώτες του ανταύγειες πάνω από το βουνό και γρήγορα το είδα να υψώνεται περήφανα στον ουρανό. Το κοιτούσα και προσπαθούσα ν' αδιάσω τις σκέψεις που μ' έπνιγαν. Προσπαθούσα να πάρω κάτι από το φως σου φεγγαράκι...

Άρχισα να στολίζω τον νυχτιάτικο αγέρα μ' ένα τραγουδί που μαράθηκε στα χείλη πριν αρχίσει... Αγαπημένη, μόνο σαν είμαι κοντά σου βρίσκω τον εαυτό μου. Μέρα νύκτα μεσ' τον νου, με σένα ζω, κι αυτή η καρδιά μόνο κοντά σου βρίσκει ανάπαυση...

***

Ένας βρωμόκοσμος όλος ο κόσμος σας που σου τσακίζει τα φτερά, που σου τσακίζει το πρώτο δειλό χαμόγελο που ανθίζει στα χείλη...

Τι απομένει τώρα σε μένα; Όνειρα, τρελλά όνειρα, μεγάλα όνειρα. Σχέδια εκδίκησης, αναμονή και: θέλω το χτύπημα μου να προλάβει την τελευταία ώρα.

***

Την καρδιά μου την σκοτώνουν όλη μέρα και γω την παίρνω ψηλά στ' αστέρια, σε καταπράσινες πεδιάδες και βουνά και σε κρυστάλλινα ρυάκια. Της δίνω όλο τον ουρανό, την παίρνω σε κόσμους μακρινούς να ξεχάσει, όμως δεν ξεχνά. Κι όλο δέρνεται μεσ' το καβούκι της και κλαίει για χαμένες πατρίδες και χαμένες αγάπες.

***

Ανησυχώ γι' αυτό τον τόπο γιατί έπεσε σε χέρια λύκων, και όχι των Τούρκων, μα των δικών μας λύκων. Μ' αυτή την ιδέα σκέφτομαι πως δεν έχω δικαίωμα στην χαρά. Αν ήταν σε σίγουρα χέρια, τότε ίσως γέλαγα και γω, ίσως διασκέδαζα και γω σ' αυτή την ζωούλα. Τώρα αγωνία, τύψεις για τα πάντα. Για το χατήρι πιών τελικά;...

Τέλος πάντων ήξερα από τότε για το παιχνίδι τής υπομονής.

***

Υπάρχει η θάλασσα και τα βουνά τ' ανεξάντλητα. Όμως είναι τυφλοί για να τα δουν. Υπάρχει η βουβή αρμονία τής νύχτας, και μόνο οι τρελλοί την ακούν.

***

Αυτό που δεν μπορώ ν' αντέξω είναι η σκέψη τού αύριο. Φρίκη!... Ω, τι αφήνω και πού με παίρνουν;...

***

Σημείωση από βιβλίο: διπλά αμοίβεται ο μη κοιμώμενος άνδρας. Άλλη: η καρδιά έχει τούς λόγους της τους οποίους αγνοεί η λογική. Και μια άλλη: όπου και ν' αγγίξεις την μνήμη πονά...

***

Δεν έχω κανέναν σκοπό. Ή, μάλλον, έχω αυτόν εδώ: να κάνω ένα ταξίδι σε καινούριες περιοχές τής ψυχής. Νά Ελένη. Δεν σου είναι αρκετός αυτός;...

Κρατούσα μια μέρα ένα ποτήρι με γλυκό μαύρο κρασί, έπινα στάλα στάλα, σκεφτόμουν λίγο, τσουγκρούσα το ποτήρι στον αγέρα και μουρμουρούσα: στην υγιά τής Ελένης, στην υγιά της απελπισίας, στην υγιά τής νίκης μου...

***

Ο παππούς, τα μάτια του από θάλασσα, το πικρό του χαμόγελο. Ω, πού να πήγαν άραγε κι αυτά; Τι ν' απόγινε το χαμόγελο του εκεί στο κρύο μνήμα; Τι απόγινε όλη εκείνη η θάλασσα;

***

Μια μέρα άκουσα μια μελωδία, «έναν υπόκωφο θρήνο βγαλμένο από χίλιους τάφους, από χίλιες θλιμμένες καρδιές...»

Ήταν διασκευή εκείνης τής μουσικής που συνοδεύεται από τους στίχους: δεν έχει δρόμο να διαβώ, σοκάκι να περάσω, νύχτα να μην σε θυμηθώ, ημέρα να μην κλάψω... Έγραψα αυτούς τους στίχους πίσω από την μοναδική από τα παιδικά μου χρόνια φωτογραφία που υπάρχει στα χέρια μου. Κι από κάτω: ΕΛΕΝΗ!...

Πιο κάτω σημείωνα: ζητιανεύω το δάκρυ, έρχεται, κι όμως όταν έρχεται τ' αρνιέμαι. Το βρίσκω ανώφελο...

Προσκυνώ τις άγριες κορφές τού Πενταδαχτύλου. Αυτές με θέριεψαν...

Πιο κάτω: ν' ανήκουμε στην πολιτεία, κι όχι στην οικογένεια.

Κι ύστερα: σε τούτο τον αιώνα τι θάταν γενναίο για να το κάνει κανείς; Τι για να το κάνω εγώ;

***

Μια άλλη σημείωση από βιβλίο: θέλω νάχω τόσα μόνο υλικά και πνευματικά αγαθά που χρησιμοποιούμενα θα μπορούσαν να ωφελήσουν τούς ανθρώπους.

***

...Ο κόσμος είναι σκληρός; Ε λοιπόν! Εγώ θα γίνω κάτι παραπάνω από σκληρός...

Στιχάκια από τραγούδια που αγάπησα: μια φορά θυμάμαι μ' αγαπούσες. Τώρα βροχή. Μια φορά θυμάμαι μού μιλούσες. Τώρα σιωπή...

...Παντέρημοι δρόμοι, στο λιμάνι πέφτει ερημιά. Και συ δεν μου μιλάς...

...Άστο το χεράκι σου, το μικρό σου χέρι, άστο το χεράκι σου, να σου το κρατώ...

...Στα περβόλια μεσ' τους ανθισμένους κήπους... Ω, αυτό τ' αγάπησε και η Ελένη. Κι αυτό: μηνύματα, μηνύματα σου στέλλω με τα κύματα, και με τα φτερουγίσματα φιλιά και χαιρετίσματα... Εκείνο το λεύκωμα τής Κυπρούλλας... Ελένη!...

Θα καταλαβαίνετε, βλέπετε τί συντροφιά είχα στον πόνο μου. Χώρια αυτή η σωτήρια γνώση πως πόνεσαν κι άλλοι πριν από μένα, πριν από μας... Κι άλλοι, και ζήσανε, και κρατηθήκανε για να κάνουν τραγούδι τον πόνο τους...

***

Στην Κύπρο βασιλεύουν οι άνθρωποι που σπρώχνουν τις φύσεις σαν την δική μου στην αυτοκτονία... Ακόμα: εδώ συνεργάζονται όλες οι σκοτεινές δυνάμεις για να φτιάξουν μια νέα Γης Μαδιάμ... Ακόμα: ασχολούνται με το ζήτημα τού νησιού με τέτοιο αναντρο τρόπο που αναγκάζουν τούς νέους να κουτσαίνουν μαζί τους ή να αδιαφορούν. Και κείνους που «κάτι ξέρουν τέλος πάντων» να τους βρίζουν.

Και σε τι φταις εσύ να δακρύσεις γι' αυτό; Σε τι φταις εσύ για να νιώσεις τύψεις; Σε τι για να πονέσεις τούτο τον τόπο; Γιατί να δακρύσεις εσύ γι' αυτούς που είναι ευχαριστημένοι μέσα στο βούρκο τους; Γιατί;

***

Το μόνο αίσθημα που ταιριάζει σε τούτο τον κόσμο είναι η απελπισία. Μόνο τα Αλε-ξαντρινά σου όνειρα σου δίνουν τελικά κάπιο λόγο για να ζήσεις.

Εγγραφα ύστερα για «κάπιους που έχουν την δύναμη να οικοδομούν παλάτια πάνω στα ερείπια.»

Το όνομα, κατόπιν, τού Μιχαήλ Αγγέλου μού θυμίζει πως έσκυψα πολλές ώρες πάνω από τα γλυπτά του και πάνω από τις ζωγραφιές του. Αυτές οι ώρες ήταν από τις καλύτερες, τις πιο εκλεκτές σελίδες τών σπουδών μου. Είχα δει και τον Ντα Βίτσι, τον Ραφαήλ και τον Ντελακρουά, όμως δεν μούδωσαν τίποτα, τίποτα ή σχεδόν τίποτα...

Για τον Μιχαήλ Αγγέλο είχα από τότε την ιδέα που διάβασα σε κάπιο βιβλίο για τον «πολιτισμό» ύστερα από χρόνια: «...αυτή η ποιότητα, που θα την ονομάσω ηρωική, δεν συμφωνεί με την ιδέα που έχουν για τον πολιτισμό οι περισσότεροι άνθρωποι. Περιφρονεί την ευκολία και αρνείται τις απολαύσεις τής λεγόμενης πολιτισμένης ζωής. Είναι δηλαδή εχθρός τής ευτυχίας. Κι ωστόσο παραδεχόμαστε ότι ο άνθρωπος ολοκληρώνεται όταν περιφρονεί τα υλικά εμπόδια και αψηφά τις τυφλές δυνάμεις τού πεπρωμένου. Γι' αυτό επειδή τελικά ο πολιτισμός εξαρτάται από τους ιδιοφυείς ανθρώπους και τις διανοητικές και πνευματικές δυνάμεις τους, τότε πρέπει να θεωρήσουμε την εμφάνιση τού Μιχαήλ Αγγέλου ως ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα στην ιστορία τού δυτικού ανθρώπου...»

***

«Αγάπη έχω τα βουνά, τα στοιχιωμένα δάση...»: από ένα λαϊκό τραγούδι. Τ' αγάπησε η Ελένη πολύ. Και γω επίσης.

Πιο κάτω σημείωσα έναν στίχο από τον «πραματευτή», τού Γρυπάρη: ένα μού κόστισε φιλί, κι όπου εύρω διο την δίνω... Το έλεγε συχνά από το ραδιόφωνο ο Μάνος Κατράκης. Τον είχα δει μια μέρα στο αεροπλάνο που έφευγε για την Αθήνα και μου μπήκε η ιδέα να του συστηθώ: ένα μού κόστισε φιλί, κι όπου εύρω διο την δίνω... Στο τέλος δεν το αποφάσισα.

Ύστερα μια σκέψη: η καταπίεση τού έρωτα σε τούτο το νησί είναι αιτία ροπής στην βαρβαρότητα. Η καταπίνιξη του αντικαθίσταται με κάθε λογής διεστραμμένες συνήθειες... Αυτά τα εμπόδια που προβάλλουν στην φύση πρέπει κάποια μέρα να φύγουν αν πρόκειται να φτιάξουμε έναν ελεύθερο κόσμο κι έναν ελεύθερο άνθρωπο.

Ακόμα κάτι: στο τέλος μαθητή αυτό που σου απομένει είναι ένα τίποτα. Χαραμίζεις τα νιάτα σου και ούτε που κάνεις τον κόπο να ρωτήσεις γιατί.

Άλλο: ο Θεός σου δίνει ένα πλήθος συνταγών. Για σένα απομένει το ξεδιάλεμα, το ζύμωμα κι ακόμα κάτι εντέλει...

Σε μian άλλη σελίδα: απλώνω τα δίχτια τής καρδιάς και μαζεύω πόνο, τον πόνο τών ανθρώπων...

Πιο κάτω: εσύ θα ωφελήσεις την κοινωνία... Μου τόχε πει ένας Σωτήρης μια Τετάρτη. Την ίδια Τετάρτη είχε γίνει μια άλλη σκηνή μ' έναν άλλο Σωτήρη. Είχαμε ανταμώσει εκεί στο δάσος όπου συνήθιζα να διαβάζω μυθιστορήματα. Καθήσαμε πλάϊ στο ρυάκι και μιλήσαμε. Μου είπε για το πλήθος που δεν με καταλαβαίνει και λέει ανοησίες... Όμως ο Σωτήρης δεν ήταν από κείνους. Έχω σημειώσει μια ερώτηση που ο ίδιος με ενθάρρυνε με τον τρόπο του να του κάνω: πιστεύεις στις δυνάμεις μου; Πιστεύεις πως αν πω να κάνω κάτι, όσο μεγάλο και νάναι αυτό, θα το κάνω; Η απάντηση του: ΝΑΙ!...

Ναι! Αυτή η Τετάρτη στάθηκε μια μεγάλη μέρα στην ζωή μου.

Ακριβώς πιο κάτω: για τούτα τα ξεσπάσματα φτιάχτηκε ο κόσμος. Είμαστε εδώ για να ξεπεράσουμε τον εαυτό μας, να εκβιάσουμε τον χρόνο και τις καταστάσεις. Μόνο τότε γράφουμε ιστορία. Σαν τον Αλέξανδρο...

Κάτι από τον Σεφέρη: αν το θέλησα να μείνω μόνος, γύρευα την μοναξιά. Δεν γύρευα τέτια απαντοχή, το κομμάτιασμα τής ψυχής μου στον ορίζοντα...

Μετά σημείωσα για « κάποια μάτια που ψάχνουν να διαβάσουν την τρέλλα στο πρόσωπο μου και δεν την βρίσκουν.» Ω, τα βλέπω και σήμερα τόσο συχνά αυτά τα μάτια...

Μια σημείωση από βιβλίο: όσο πιο μεγάλος είναι ο άνθρωπος, τόσο πιο εύκολα τον βρίσκει το βέλος τής επικρίσεως και του μυκτηρισμού.

Πιο κάτω μια φωνή: πρέπει να τραβάς μπροστά, να προχωρείς. Σαν τον Αλέξανδρο σου. Γι' αυτό και θ' αναστήσω μέσα μου αυτό το παλλικάρι. Πάνω σε τούτο τον ψευτόκοσμο, μόνο αυτά τα τολμηρά και απροσδόκητα αξίζουν κάτι.

Ο Αλέξανδρος γύρεψε με την κατάκτηση την γαλήνη, γύρεψε να ξεδιψάσει την καρδιά του που διψούσε πολύ.

Κι ένας «ξένος» στίχος: ποτέ στην δυστυχία μην προδώσουμε ότι περισσότερο αγαπάμε...

***

Ναι! Θαρθεί ο μαύρος καβαλλάρης! Να τον καρτεράτε. Θαρθεί με τους κεραυνούς, με τους κεραυνούς και θάναι δυνατός και θάναι γενναίος. Και θα τρομάξουν πολλοί, πάρα πολλοί! Μόνο να προλάβει να διώξει την απελπισία...

Αυτός ο καβαλλάρης που ονειρεύτηκα εκείνη την μέρα και κείνη την Τρίτη κι αμέτρητες φορές κατόπιν ήμουν εγώ. Ήμουν εγώ εκείνος που έπρεπε να δικαιώσει αυτά τα μάτια που με κοίταξαν με αγάπη και με στοργή, να δικαιώσει τα μάτια σου Δήμητρα, τα μάτια σου Μαρία, Γιώτα, Κλειώ, ν' ανταμείψω τα χεράκια σας που έκοψαν και μου πρόσφεραν ροδάκινα...

***

Με τον νου τραβώ πάντα για ταξίδια μακρινά. Η Γη είναι ιδανική για να ξεκουράζει εμένα τον ταξιδιώτη...

***

Τον Αισχύλο τον παραδέχεσαι, του βγάζεις το καπέλο. Οι ήρωες του είναι τα πρότυπα των επαναστατών και των ασυμβίβαστων... Στο χέρι μου είναι να τον ξεπεράσω. Θα με δουν πολλές νύχτες τ' αστέρια να πλέκω εκείνους τούς καινούριους κόσμους...

***

Στα σύνορα ξεχάστηκα πάνω από ένα βιβλίο και μ' άφησαν μόνο πίσω από τον κόσμο. Πάντα μόνος, ακόμα και σε τούτο το όνειρο... Μόνος ονειρεύομαι πολέμους μέσα στην φωτιά μιας αγάπης. Μόνος έδωσα απαντήσεις χωρίς να μου τις ζητήσουν. Σπάρηκα πάνω σε βράχους και κει φύτρωσα κι είδα τον κόσμο με την ματιά τού στερημένου, του ξεχασμένου στις κορφές. Έδωσα αγώνες. Πνίγηκα στο ξεκίνημα. Οι παλιοί φίλοι ξεχνούν. Ο εχθρός σε βλέπει χωρίς δυνάμεις, ένα έρμαιο τής τύχης. Σε βασανίζει. Πού πας; Τι θέλεις; Τι γυρεύεις; Τι ζητάς τέλος πάντων;...

Ω, θα φύγω και γω κάποια μέρα για κει στα μνήματα και στα κυπαρίσια. Θα φύγω και γω κάποια μέρα... Θα φύγω... Όμως πριν φύγω θέλω να μαζέψω τα λείψανα και τα συντρίμια μιας καρδιάς που αγάπησε, τα συντρίμια μιας καρδιάς που πόνεσε. Θέλω να μαζέψω τα όνειρα της, τους πόθους, τα βάσανα της. Θέλω ν' αντέξουν αυτά τα όνειρα, ν' αντέξουν οι πόθοι και οι χίμαιρες της. Θέλω να νικήσουν μια μέρα, να νικήσω κι εγώ.

***

Σκηνές άλλου ονείρου: σπασμένοι καθρέφτες μέσα σε οργωμένα χωράφια. Συντρίμια. Πύραυλοι κάτω από το απαλό αγέρι τής νύχτας. Κινήσεις και χειρονομίες άπιαστες, όνειρα, δροσιά που κρατάς μην σου φύγει. Φτερουγίσματα καρδιάς, απαντοχή...

Δεν μύριζαν εκείνη την νύχτα τα θερισμένα στάχια, κι αισθήσεις δεν υπήρχαν να γνωρίσεις το άγνωστο. Ω, ταλαίπωροι τυφλοί, γελοίοι ήρωες, σκέλεθρα που στριμώχνεστε στο φως και στο σκοτάδι... Τρελλοί!...

Εικόνες από τον άλλο πόλεμο... Εικόνες από τον άλλο πόλεμο...

Δεν υπάρχει πια τώρα καιρός για τον οίκτο. Δεν υπάρχει τώρα καιρός για το δάκρυ, για το δάκρυ σου τώρα...

***

Σημείωση από βιβλίο - ίσως κι όχι: γυρίζουμε ξανά και αγαπάμε τριπλά ότι αγαπήσαμε μια φορά... Ότι ζήσαμε θέλουμε να σώσουμε. Όλα τού κόσμου τα ερείπια, όλο τού κόσμου το φύσημα, όλων τών συντρόφων τον ανασαμό.

***

Είμαι ένας βασιλιάς λησμονημένος, χωρίς σκήπτρο, δίχως σπαθί.

***

Όταν ζεις συνέχεια με την σκέψη πως η τεχνολογία και η βλακεία έχουν κατακλύσει τα πάντα, ξαφνιάζεσαι όταν τύχει και συναντήσεις έναν λόγο τής καρδιάς.

***

Γεννήθηκα για ένα όνειρο. Ε λοιπόν: είμαι χαμένος αν αμφιβάλω έστω και μια στιγμή πως αυτό το όνειρο θα φάει ανθρώπινο ψωμί, θα ζήσει και θα θριαμβεύσει.

***

Πιός με φωνάζει πίσω από του χρόνου τα σειστρα; Πιός τολμά να ταραξεί την μικρή μου γαλήνη;
Πιός διώχνει την μικρή μου χαρά;

Μην το ταραζέτε αυτό το ερείπιο... μην το ταραζέτε... Ω, φύγετε, χαθείτε άγιες αναμνήσεις, χαθείτε γλυκοί εφιάλτες, γλυκά μου ονόματα... Χαθείτε! Αφήστε με επιτέλους, αφήστε με ν' αρχίσω και γω να ζω...

***

Κάποιος μου είπε μια μέρα: είσαι ένα σπάνιο μιάλο... Η απάντηση μου ήταν αυτή: κι όμως ένα τέτιο μιάλο σ' έναν τέτιο τόπο είναι μαρτύριο.

***

«Να εκμεταλλεύεσαι το καθετί». Είναι τόσο εύκολο να το πεις όσο είναι δύσκολο να το κάνεις. Έλα! Τι θα κάνεις απόψε μ' αυτή την αϋπνία που δεν την θέλησες; Πώς να βαστάξεις αυτή την στέρηση τής λησμονιάς;

***

Σαν να βρίσκομαι αντιμέτωπος με μια ζωή χωρίς νόημα, χωρίς περιεχόμενο. Είναι κι αυτή μια πραγματικότητα, μόνο που δεν είναι όλη η πραγματικότητα... Και τούτη η απελπισία απειλεί να σε εξοντώσει; Ανάτρεψέ την. Να θυμάσαι: να προχωράς γρήγορα και να χτυπάς δυνατά.

***

Να σε ξεχάσω Ελένη;... Ελένη!... Τότε ας πέσει ο κεραυνός να με κάψει!...

Ω, ως σήμερα έπρεπε νάπεφτε χιλιάδες φορές ο κεραυνός, χιλιάδες φορές έπρεπε να μ' έκαιγε.
Ε, τώρα πιος σκοτίζεται γι' αυτά;...

***

Να μην έρθει η λησμονιά, ω, να μην έρθει. Και κείνη η αγάπη να ζει για πάντα. Η αγάπη που ήξερε πως όσα κι αν υπόφερε εδώ, όσες φορές κι αν πέθαινε εδώ, θ' ανασταίνονταν κάπια Κυριακή στον αυγερινό, εκεί που δωσα τον όρκο να μην επιτρέψω στην λησμονιά να σβύσει τούτο τον έρωτα... Στον αυγερινό ή κάπου σε κάπιο άλλο αστέρι, μακρινό, αγαπημένο... Μην σβύσει η ανάμνηση απ' το πικρό σου χαμόγελο, η ανάμνηση απ' το χαμόγελο που ανάβλυζε μέσα από τα συντρίμια τής καρδιάς και ρίζωνε εκεί στην άκρη τών χειλιών, εκεί που κοιτούσε τότε ένα λησμονημένο παιδί κι ανασταίνονταν.

Ω, και πώς να το ξεχάσω! Πώς να ξεχάσω τώρα πια το χαμόγελο σου; Πιό χάδι θα βρω που θα μου διώχνει την ανάμνηση σου; Πιά Γη;...

Τώρα πια δεν ησυχάζει η καρδιά που άφησε τέτοιο κύμα να την σκεπάσει. Αυτή η αγάπη, αυτός ο μύθος κι αυτό το παράπονο που φτερουγίζε πάνω από τους κάμπους και πάνω από τα ακρογιάλια θα ξαναζήσει μια μέρα.

Έρωτα τού Απρίλη, του Μάη γιορτή, θα ξυπνήσεις κάπιαν αυγή, κάπιο δειλινό, κάπιο απομεινήμερο. Θα ξυπνήσεις και θα ζήσεις ξανά εκεί ή κάπου σε κάπιο άλλο αστέρι, μακρινό, αγαπημένο...

***

Είναι στο ριζικό μου να βασανίζομαι. Με περιπαίζεις ή δεν με περιπαίζεις εσύ, για μένα είναι το ίδιο.

***

Δεν αρκεί να ξέρει κανείς ή νάναι δυνατός. Η γνώση και η δύναμη πρέπει να επιβάλλονται αν θέλουμε επιτέλους να μην λέμε κακό αυτό τον κόσμο που - πώς να το κάνουμε; - δεν είναι κακός, δεν είναι.

***

Αστέρι ξένο, μακρινό, αστέρι δειλό, σε νιώθω τόσο βαθιά μέσα μου! Σ' αγαπώ, σ' αγαπώ τέπια που είσαι: μυστήρια, παράξενη, μόνη...

Αστέρι ξένο, μακρινό, αστέρι δειλό, χωρίς εσένα που θάβρισκα εγώ την χαρά;

Κι αν δεν ήμουν εγώ, αν δεν ζούσα εγώ πιός θα ήξερε, πιός θα ρωτούσε να μάθει αν υπάρχεις εσύ; Αν αναπνέεις εσύ...

Πιός θα ρωτούσε, πιός θα ρωτούσε αστέρι ξένο, μακρινό, αστέρι δειλό, πιός θα ρωτούσε;

Πιός θα σου ψιθύριζε: αστεράκι δειλό σ' αγαπώ, σ' αγαπώ...

***

Το τραγούδι κι η μουσική είναι τώρα η παρηγοριά μου ανάμεσα στα ερείπια. Ως πότε όμως;... Απ' όπου κι αν περνάς, το ριζικό σου είναι να μαζεύεις στάχτη. Κι ο κόσμος είναι μικρός, πολύ μικρός, για να χωρέσει το δάκρυ, τον καημό, την θλίψη σου παλλικάρι...

Η λύση κρύβεται σε σπασμένους καθρέπτες σκορπισμένους στις οκτώ γωνιές τού ανέμου.

***

...Σ' αγαπώ, τι μπορώ ακριβέ να σου πω, πιο βαθύ, πιο απλό, πιο μεγάλο...: από τον «Μεγάλο Ερωτικό».

...Κι όμως την νύκτα δεν τους πιάνει ο ύπνος. Κι όταν δεν ονειρεύονται... τραγουδούν...: από την «Οδό Ονείρων».

***

Στίχοι ενός ποιητή: *πώς να πεις σ' αυτό τον βλάκα πως δεν ζούμε για να ψοφήσουμε μονάχα, αλλά για ν' αγγίξουμε με τα χείλια μας το θαύμα και να φιλήσουμε ρυάκια δροσερά;...*
Λιώνουμε. Σημαντικό είναι να ζεις σαν τα δάση τα κρυστάλλινα...
Δεν σε κατηγορώ που ήρθες και έφυγες. Σ' ευγνωμονώ που πέρασες...
Πρέπει άραγε να σου κοπεί το κεφάλι για να σε προσέξει κανείς;...
Ο κόσμος: σκουπιδαριό πούγινε μουσική...

***

Κάποτε έλεγα πως ο κόσμος ήταν ένα όνειρο. Ονειρεύομαι. Τώρα έμαθα πως είναι ένα πεδίο μάχης για τους γενναίους. Ονειρεύομαι πάλι, πάλι...

Σημειώσεις από τον Φάουστ: ας ριχτούμε μέσα στον βρασμό τού χρόνου, μέσα στα ταραγμένα νερά τού πεπρωμένου. Μονάχα ακούραστος αγώνας δείχνει τον άνδρα...

Στην Θούλη ζούσε κάποτε ένας βασιλιάς που στάθηκε ως τον θάνατο πιστός στον έρωτα του...

Μια ματιά σου, μια λέξη σου μονάχα, μού λέει περίσσια απ' όλου τού κόσμου την σοφία...

Τάχα δεν είμαι γω ο εξορισμένος, ο άστεγος; Το τέρας το χωρίς σκοπό κι ανάπαυση;...

Κακός πουν' ο κόσμος! Έτσι τελιώνει ένα παλιό παραμύθι!...

Από το ελληνικό τραγούδι και πάλι...

Πιός θα σου δείξει αγάπη μου πού είναι τού ονείρου ο δρόμος;...

Μέσα στα μάτια σε κοιτούν διο μάτια δακρυσμένα... Πάνω στα χείλη σου μεθούν διο χείλη απελπισμένα. Αν είναι όλα όνειρα και τα φιλιά χαμένα...Κτλ κτλ.

Γιατί να θέλω όμως τώρα ν' ανακοινώνω πως αγάπησα αυτό ή εκείνο το τραγούδι, που κράτησα αυτήν ή εκείνην την σκέψη, την σκέψη τού ενός ή την σκέψη τού άλλου;...

Βρήκα πριν από λίγο μια δικαιολογία. Αυτήν: μαθαίνεις καλύτερα έναν άνθρωπο ξέροντας τα τραγούδια που αγαπά. Ακόμα καλύτερα από το τι από την ανθρώπινη σκέψη κρατάει. Κι αυτό το βιβλίο είναι η ιστορία μου... Ναι λοιπόν: τα γράφω όλα αυτά έτσι σαν νά- χει σημασία η γνωριμία σας με μένα. Ακόμα: σαν να έχει σημασία η εξέλιξη αυτής της φιλοσοφικής και ποιητικής μου ιδιοσυγκρασίας. Στον νου μου αναδεύει ακόμα κάτι, όμως κάτι άλλο μού λέει πως είναι νωρίς για να του δώσω οπιαδήποτε λεκτική φόρμα...

***

Έχω τώρα μπροστά μου ένα άλλο τετράδιο που πρωτάγγιξα τρεις μέρες προτού φύγω για τον στρατό. Εκείνη δηλαδή τήν ημέρα μού συνέβη κάτι από κείνα που σε μένα ήταν κάτι, ας πούμε, το συνηθισμένο. Ένιωθα κάτι να με βασανίζει, κάτι να ταραάζει την καρδιά μεσ' το στήθος. Παίρνω την πέννα λοιπόν και προκαλώ την ελληνική γλώσσα. Θάκανα καλά να μην άφηνα τίποτα απ' αυτά, θάκανα καλά να τάκαιγα, όπως τόσες φορές αργότερα είχα σκεφτεί να κάνω. Θάκανα καλά να μην απόθετα τίποτα σε τούτο το βιβλίο, τίποτα από κείνα ή από άλλα πριν ή ύστερα. Για να μην έχω να ντρέπομαι για τίποτα ή για να ντρέπομαι τουλάχιστον για λιγότερα.

Κι όμως παρόλη την αλήθεια αυτής της πρότασης, κι ακόμα: παρά την ομολογία μου, θα κρατήσω κάτι από κείνα τα κομμάτια για να γεμίσει ή να μεγαλώσει, έστω, το βιβλίο μου.

Νά λοιπόν με κάποιες επεμβάσεις που επέβαλε το γούστο - γούστο που μεταμόρφωσε και κάποιες άλλες, παλιότερες, σημειώσεις - τι κρατώ...

***

Ανάμεσα από τα μνήματα γύρεψα μιαν αγάπη. Την γύρεψα, στ' αστέρια την γύρεψα, την

γύρεψα μέσα στους ανέμους και μέσα στα φύλλα. Την γύρεψα μέσα στην καρδιά. Ω, δεν σε βρήκα. Καρδιά μου δόλια, προδομένη...

Αγάπη τ' ουρανού! Πάντα πίσω από τα τείχη θα γυρεύω την άκρη από το νήμα σου;...

***

Στους δρόμους για τ' αστέρια έχτισα το παλάτι μου, ένα καντύλι που φέγγει στις νύχτες.

***

Όλα τ' αφήνεις πίσω και φεύγεις. Κι αυτό, αυτό το βλέπεις τώρα για τελευταία φορά. Μην λυπάσαι, μην δακρύζεις παλλικάρι... παλλικάρι...

***

...Παραπετάσματα πίκρας σκορπισμένα στους λόφους... Δεν θα φύγεις νέε, εραστή δεν θα φύγεις. Δεν θ' αφήσεις εσύ αυτούς τους λόφους, δεν θ' αφήσεις τούς κάμπους όπου είδες για πρώτη φορά να τριγυρίζει ο πόνος. Αυτόν τον πονεμένο τόπο, τα πονεμένα ακρογιάλια δεν θα τ' αφήσεις εσύ, δεν θα τα προδώσεις. Θα τους κάνεις θρύλο τούς λόφους, θρύλο τ' ακρογιάλια όπου πρωτοχάρηκε το κορμί σου.

Αυτό δεν είναι το μυστικό που σου έριξε η νύχτα μέσα από τα παραθύρια τού πεπρωμένου;... Ο κόσμος, οι κακοί θέλουν την αντιδύναμη που θα τους συντρίψει. Τώρα πια δεν υπάρχουν περιθώρια για συμβιβασμούς. Κάπιο καιρό, σύντομα κάπιο καιρό, κάπια βιολιά, κάπιες φλογέρες θα ηχήσουν όλο νόημα μέσα στην νύχτα. Κάπιες σκιές θα σκιρτήσουν μέσα στην νύχτα και τότε, σε κείνο τον καθορισμένο από την μοίρα χρόνο, όλα θάχουν ανατραπεί μεμιάς. Όλα! Και το θαύμα θάχει πια πλημυρίσει τούτη την Γη...

***

Λίγο χάδι ζητήσαμε, φτερούγισμα από χάδι, λίγη γαλήνη μεσ' την καταιγίδα.

***

Αγύριστα χάνεται η ζωή μέσα στο φως και μέσα στα περιβόλια.

Το σήμαντρο για την γιορτή χτυπούσε πάντοτε. Όμως η γιορτή ήταν άφαντη. Παι- χνίδισμα τού χρόνου, ξεγέλασμα τού χρόνου...

***

Όσο ζούσαν τούς σταυρώνετε αυτούς τους τρελλούς. Τους λογαριάζατε τότε στον βαθμό που θέλατε να ικανοποιήσετε τα σαρκοβόρα πάθη σας. Τώρα που τους θάψατε τούς βάλατε στις βιβλιοθήκες σας, τους κρεμμάσατε στους τοίχους μέσα σε χρυσό πλαίσιο. Τους λογαριάζατε τώρα στον βαθμό που θέλετε να ξεγελάτε τούς κουτούς.

Τους κρεμμάσατε στους τοίχους. Όμως τα παιδιά, τα αδέρφια αυτών των τρελλών, δεν ξεχνάτε πάλι να τα σταυρώνετε, πάλι να τα κρεμμάτε... σκυλιά.

***

Κράτησε στην χούφτα του ένα πέτρινο φεγγάρι. Άφησε το μάτι του να χαδέψει την πέτρα, το φεγγάρι. Ύστερα άπλωσε την ματιά του πάνω από την θάλασσα κι ένα πικρό χαμόγελο κρεμμάστηκε στην άκρη των χειλιών. Χαμόγελο παγωμένο, πέτρινο, σαν φεγγάρι.

***

Πού πάτε στιγμές όμορφες; Στιγμές όμορφες, στιγμές,στιγμές, πού πάτε; Πού φεύγετε;

***

Πείτε το βάσανο χαρά, την πίκρα χαρά, την κούραση τού κορμιού χαρά κι αυτήν. Και μην ελπίζετε αθώοι σε κείνο που λένε Θεό. Πείτε χαρά τον πόνο σας. Είναι και τούτο δω μια λύση, μια πλάνη που έχει την αξίωση να κάνει κάποιο καλό.

***

Εκεί στο δίπλωμα τού ονείρου, εκεί, χάδι ριγμένο στο κύμα εκεί...
Και κάτι μηνύματα που έρχονται με τα κύματα και με τον άνεμο. Μηνύματα για κείνους που δεν είναι τού κόσμου τούτου.

***

Ο ρυθμός; Ο νόμος; Νάτα στ' αστέρια. Όλα εδώ κάτω είναι συντρίμια.

***

Ο πόνος σου κι οι ελπίδες σου ανώνυμε ήρωα δεν μετράνε εδώ πάνω. Μένουν βέβαια κάτι απ' αυτά στα χαρακτηριστικά τού προσώπου σου και στο βάδισμα σου, όμως πουθενά δεν θα τα βρεις να αποτελούν καλή σύσταση για σένα που τάχεις.

***

Αναζητώ το φαρμάκι στις νότες, το φαρμάκι στον στίχο, το φαρμάκι. Τώρα που έγινε πάλι σήμερα στάχτη η αγωνία σου.

Και κει στην σπηλιά που βρέθηκες χωρίς να ξέρεις και συ πώς, στην σπηλιά που δεν ήξερες και συ τι ζητούσες, απ' την σπηλιά εκεί αγνάντευαν μίση πελεκημένα, χαμόγελα ρημαγμένα χαράσσονταν...

Ρημαγμένα χαμόγελα χαράσσουν και τούτα εδώ τα χείλη, μίσος και άχτι...

***

Δεν παρηγοριέται ο άνθρωπος που η γνώση τον έχει ποτίσει με θλίψη. Μόνο μια ανώτερη

γνώση θα μπορούσε να λυτρώσει αυτή την ύπαρξη και την γνώση αυτή δεν είναι στο χέρι μας να την ξέρουμε εδώ.

***

Κι αυτό; σ' έναν κόσμο μισό, η αγάπη δικαιούται τα πάντα...

***

Ο Γιάννης μου έγραφε από την Θεσσαλονίκη τον Οκτώβρη τού 1975: «Θέλω να πας στο Πανεπιστήμιο, στην Φιλοσοφική για να σ' αγαπώ. Θα νικήσεις!»

Τον Γιάννη τον είχα συμμαθητή στην Θεσσαλονίκη, στην πέμπτη τάξη. Είχε την βιβλιοθήκη στο παράρτημα τής ΧΑΝ στην Καλαμαριά κι είναι ο άνθρωπος που με μύησε στην λογοτεχνία. Μου δάνειζε Κρόνιν, Στάινμπεκ, Χέμινγουεη, Καζαντζάκη και ύστερα Ντοστογιέφσκη. Θυμάμαι και κείνο το αγαπημένο «τ' αδελφία μου οι άνθρωποι», τού Γιάννη Μαγκλή. Για έναν καιρό στάθηκε ο σύμβουλος μου, ο πνευματικός οδηγός που χρειάζομαι τότε πολύ. Μ' αυτόν επίσης πρωτοπήγα στο θέατρο. Το πρώτο μου έργο: ο Όμηρος, τού Μπέρναντ Μπήαν. Θεέ μου! Τι χαρά ήταν εκείνη! Και τα τραγούδια! Το γελαστό παιδί!... Γιάννη Γιάννη!... - «Γι' αυτό επέμενα ναρθείς.»... Γιάννη Γιάννη!... Πόσα χρωστώ σ' αυτό τον άνθρωπο! Πόσα χρωστώ στους Τούρκους!... Ο Γιάννης μου είχε δωρίσει τότε κι ένα βιβλίο. Ήταν «ο βαρκάρης τού Βόλγα!»...

Ήμουν τότε στο «Κεντρικό Νοσοκομείο» για μια εγχείρηση στην μύτη (διάφραγμα). Το πρόσωπο μου ήταν πρησμένο, γεμάτο γάζες, και για τρεις μέρες ανάπνεα από το στόμα. Είχε ρθει εκείνη την μέρα με τρεις συμμαθητές μου και μούφεραν και κάμποσες λιχουδιές που μούστελνε η Νάντια Φράσαρη, μια δασκάλα μου εκεί... Εκείνο τόν Γενάρη τού 1975 στον θάλαμο είχα σκεφτεί πολλά, κι είχα κάνει πολλά όνειρα...

Ο Γιάννης ήταν και ο πρώτος που μου μίλησε για τον Χατζιδάκη. Και ο Φώτης, συμμαθητής μου κι αυτός, έβαλε στην ζωή μου το βαμβάκι στ' αυτιά όταν είσαι εκτεθειμένος στον αέρα κι έχεις τα μαλιά σου βρεγμένα, το μασάζ τής κεφαλής, το ανοιχτό παράθυρο μέρα νύχτα και στο πιο βαρύ κρύο, το κρύο μπάνιο και κάπια άλλα. Όμως ας τ' αφήσω αυτά για μένα, μόνο για μένα...

***

...Είναι η άνοιξη αυτό το απαλό κύμα που έπεσε ανάλαφρο σαν χάδι πάνω στην ψυχή μου;...

Ω, ξέχασα έξω τα ρούχα που άπλωσα ψες. Έλεγα να τα μαζέψω απ' το μεσημέρι μα να: τα ξεχνά κανείς τόσο εύκολα κάτι τέτια... Και τώρα άνοιξα το σακούλι κι ήθελα να δω κάπιες παλιές φωτογραφίες. Ήθελα να θυμηθώ, να προσπαθήσω να ζήσω ξανά για λίγο μια εποχή που μόνο κάπιες παλιές φωτογραφίες απόμειναν για να την θυμίζουν. Γύρεψα τις φωτογραφίες. Όμως έπεσαν τα μάτια μου σ' ένα γράμμα μιας άλλης εποχής.

...Σήμερα είναι Κυριακή. Λάκη, τι κάνεις και τούτη την Κυριακή, την τελευταία Κυριακή τού Φλεβάρη...

Ακόμα λίγο, λίγες κρύες νύχτες ακόμα, λιγότερες κρύες μέρες, και θάχει φύγει και τούτος ο χειμώνας. Και σύντομα μια Κυριακή θα πούμε εκείνο τον στίχο: είναι η άνοιξη αυτό το απαλό κύμα που έπεσε ανάλαφρο σαν χάδι πάνω στην ψυχή μου;...

...Άκουσα, σήμερα πρωί πρωί, άκουσα κάπιον να το λέει. Το είπε και δεν άκουσα εκείνες τις λίγες στιγμούλες το τραγούδι τού σπουργίτη: ο Φλεβάρης κι αν φλεβίσει, καλοκαίρι θα μυρίσει...

Ω, είναι η άνοιξη αυτό το απαλό κύμα που έπεσε ανάλαφρο σαν χάδι πάνω στην ψυχή μου; Είναι η άνοιξη αυτό το απαλό κύμα που έπεσε ανάλαφρο σαν χάδι πάνω στην ψυχή μου; Είναι η άνοιξη;...

Λάκη! Σύντροφε μου στην πόνο, σύντροφε μου στην ερημιά μου, εσένα είχα αφήσει να εισβάλεις σ' αυτή την ψυχή όταν λαμνούσα τούτη την φορά να μαζέψω τα ρούχα, τα ρούχα που

άπλωσα ψες, ψες, στο φεγγάρι...

Απ' την κουζίνα πήρα δυο κομμάτια μακαρόνια τού φούρνου. Ανηφόρισα είκοσι βήματα το ύψωμα πίσω από το κελάρι και κει στάθηκα αντίκρυ στον ήλιο. Έτρωγα αργά και στοχαστικά την λεία μου. Μασούσα κι ένιωθα εκείνη την γαλήνη κι εκείνη την πίκρα που σου φέρνει η ανάμνηση αγαπημένων μορφών. Ο ήλιος αριστερά και πάνω από τον τρούλλο τής εκκλησίας έδειχνε να υπόσχεται να ρίχνει για μια ώρα ακόμα τής αχτίνες του στο μοναστήρι. Εκεί γύρω από τον ήλιο σπασμένα, κομματιασμένα, διάφανα σύννεφα. Έβαλα τώρα τα ματογιάλια κι είχα τούτη την απορία: στέκουν στον ουρανό ακόμα τούτα τα σύννεφα;... Θεέ μου Θεέ μου Θεέ μου... Τα είδα: εικόνα απ' την παράδεισο. Τα είδα κι άφησα να φύγει απ' το παραθύρι μου ένα χαμόγελο. Πλατύ, διάφανο, χαμόγελο απ' την παράδεισο...

Ω, δεν αποτέλιωσα τούτη την εικόνα και τα λευκά σύννεφα έγιναν κόκκινα, τώρα πιο κόκκινα... Θεέ μου Θεέ μου Θεέ μου... Είναι η άνοιξη αυτό το απαλό κύμα που έπεσε ανάλαφρο σαν χάδι πάνω στην ψυχή μου; Είναι η άνοιξη;...

Σύντροφε μου στον πόνο εκεί σε θυμήθηκα κι είχα μέσα στον νου εκείνες τις γραμμές που μούγραψες τον Οκτώβρη τού 1979... «Κώστα, πήρα το γράμμα σου την περασμένη βδομάδα... Έχω αποφασίσει να φύγω λίγες μέρες πριν τα Χριστούγεννα και τότε θ' ανακοινώσω στους γονείς μου πως σταμάτησα τις σπουδές μου. Τώρα δεν έχω το θάρρος και το κουράγιο για να το κάνω... Κάθε μέρα βγαίνω περίπατο στους δρόμους και στα πάρκα με το κεφάλι σκυφτό κοπάζοντας στο χώμα να βρω λίγη αυτοπεποίθηση ή καμιά χαμένη αποφασιστικότητα. Άδικος κόπος! Και οι μέρες περνούν... Σκέφτομαι την ώρα που για πρώτη φορά θα σταθώ γυμνός μπροστά τους, την ώρα που θα γνωρίσουν τον πραγματικό γιο τους. Εικοσιδύο χρόνια ήμουν ένας στρατιώτης που φορούσε την στολή παραλλαγής. Καιρός τώρα ν' αλλάξω κοστούμι... Εδώ ουσιαστικά δεν κάνω τίποτε άλλο από το να βλέπω τις νύχτες να διαδέχονται τις μέρες, τις μέρες να διαδέχονται τις νύχτες... Σε λίγες μέρες λέω να πιάσω δουλιά σε οικοδομή. Πρέπει να γεμίσω τής άδιες μέρες μου, να ξεγελάσω λίγο τον εαυτό μου. Θάνατι μια εμπειρία καινούρια. Μπορεί και ο πρόλογος τής νέας μου ζωής.....»

Σύντροφε μου στον πόνο ήμουν εκεί, εκεί, κι έσερνα αυτή την γαλήνια θλίψη μου, την θλίψη των αγγέλων. Εκεί στο χορτάρι, στις κληματαριές, στους γκρεμμούς και στα σύννεφα. Ήμουν εκεί. Και μια στιγμή είδα πάνω στο χορτάρι ένα πουλλί, σκοτωμένο, νεκρό, χωρίς φωνή, χωρίς πνοή Λάκη...Λάκη σύντροφε μου στον πόνο ήσουν εσύ; Εσύ... Λάκη σύντροφε μου στον πόνο... ήταν ένα πουλλί χωρίς φωνή, χωρίς πνοή... Φτερά νεκρά, νεκρά Λάκη... Σκοτωμένο! Καί με φτερά! Και γω; Πώς θα γλυτώσω εγώ; Πώς θα γλυτώσεις εσύ; Πώς θα γλυτώσουμε μεις, μεις που είμαστε χωρίς φτερά;... Ήσουν εσύ Λάκη;... Λάκη!... που γυρίζεις στους δρόμους και στα πάρκα κι έχεις το κεφάλι σκυφτό...

Λάκη Λάκη Λάκη... είναι η άνοιξη αυτό το απαλό κύμα που έπεσε ανάλαφρο σαν χάδι πάνω στην ψυχή μου;... Ήμουν εγώ εκείνος που στάθηκε ύστερα μπροστά στην μυγαλιά; Εκείνος που στάθηκε μπροστά στους ανθούς της... Κι ο ήλιος με χτυπούσε πάλι, με χάδευε τώρα στην πλάτη. Ω, να μην τέλιωνε ποτέ αυτό το χάδι τού ήλιου στην πλάτη, στον Φλεβάρη...

Ρόδινοι ανθοί, άσπροι ανθοί, ρόδινοι και άσπροι μαζί, μέλισσες, μέλισσες που φτεροκοπούν, μέλισσες που βουίζουν... βουίζουν... Θεέ μου! Είναι η άνοιξη αυτό το απαλό το κύμα που έπεσε ανάλαφρο σαν χάδι πάνω στην ψυχή μου;...

Χτύπησε η καμπάνα για τον εσπερινό. Ύστερα η ίδια μονότονη βουή πάνω από τους ανθούς, πάνω από την ψυχή μου... Σπουργίτια χορεύουν, τραγουδούν, χορεύουν και τραγουδούν στα δέντρα γύρω, χορεύουν και τραγουδούν... Ένα γατίσιο παράπνοο αντήχησε μια στιγμή μέσ' το δειλινό, μια μικρή ομάδα από σπουργίτια πέρασε απ' τα δεξιά με φασαρία, γύρισαν ύστερα πίσω και χάθηκαν πίσω από τα δέντρα. Απόμεινα και κοιτούσα... κοιτούσα...

Ήλιε αγαπημένε αγαπημένε αγαπημένε Λάκη, ήχοι αγαπημένοι... είναι η άνοιξη αυτό το απαλό κύμα που έπεσε ανάλαφρο σαν χάδι πάνω στην ψυχή μου;...

Λίγα βήματα δεξιά. Τώρα αντίο. Το τζην, το γιλέκο, τα βρακιά, οι κάλτσες, οι φανε-λίτσες και... πιο αδύνατος είναι τώρα ο ήχος. Κι ύστερα, ύστερα άκουγα μόνο τον ήχο από τα βήματα μου...Κι όμως ...Μπλαμ... μπλουμ... Στάθηκα ν' ακούσω καλύτερα ...Μπλαμ... μπλουμ... έπεφταν αργά κάπιες στάλες σ' ένα ρημαγμένο υπόστεγο... Μπλαμ... μπλουμ... Κι ύστερα πάλι ο γνωστός ήχος στην άσφαλο κι ύστερα... κι ύστερα τα σύννεφα, τα σύννεφα στο κατώφλι τού ήλιου και στην αυλή τού ήλιου. Κομματιασμένα σύννεφα, σαν την σκέψη μου. Σαν εμένα και σαν το βιβλίο μου... Σύννεφα σύννεφα. Κι η γαλήνια θλίψη μου που απλώνεται παντού...

Όταν περνούσα έξω από την εκκλησία για το δωμάτιο μου έπιασε κάτι τ' αυτί μου από κει μέσα: ...του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος νυν και αεί... Τυφλοί!... Ανθρωποι!...

...Είναι η άνοιξη αυτό το απαλό κύμα που έπεσε ανάλαφρο σαν χάδι πάνω στην ψυχή μου;... Είναι η άνοιξη;... Είναι η άνοιξη;...

Με κάτι τέτια ζω, με κάτι τέτια κοροϊδεύω τον εαυτό μου στην αναμονή τού χτυπήματος... Με κάτι τέτια ετοιμάζω το χτύπημα. Με κάτι τέτια θα νικήσω!...

***

ΚΕΝ ΛΑΡΝΑΚΟΣ - ΣΕΑΠ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αυτές οι εποχές ήταν για μένα σιωπή και τραγούδι κι ίσως γι' αυτό ακριβώς νάτανε οι πιο αθώες στην ζωή μου. Και λέω οι πιο αθώες γιατί δεν επέτρεψαν σ' αυτή την σκέψη τού κολασμένου να φλυαρίσει. Καμιά αφήγηση δεν θα μπορούσε να αποδώσει εκείνο τον χαμένο καιρό, εκείνες τις χαμένες εικόνες. Οι σημειώσεις που κράτησα είναι λίγες και, το κυριότερο, αδύνατο να διαβαστούν. Αρνιόμουν την αφήγηση. Ήθελα να δώσω με στίχους τις καταιγίδες που χτυπούσαν αυτή την καρδιά. Κι αυτό ήταν τόσο δύσκολο να το κάνει κανείς καλά στα δεκαοχτώ, στα δεκαενιά ή στα είκοσι του χρόνια. Οι σημειώσεις και οι στίχοι μου ξέπεφταν σ' ένα άχαρο ύφος, μάλλον ασαφές και επιτηδευμένο. Σ' αυτό φταίει η ανυπομονησία μου να μιλήσω και να «εκφραστώ»...

Έχουν κάποια ευθύνη σ' αυτό τα πρότυπα που είχα τότε στην ποίηση, αλλά και τα δεκαοχτώ κτλ μου χρόνια. Μπορούσα βέβαια να εκτιμήσω και να αναγνωρίσω κάτι το καλό, όμως και σ' αυτό είχα τις πλάνες μου. Είναι αλήθεια πως ξεγελάστηκα σε αρκετά πράγματα, όμως είχα πάντα μέσα μου την δυσπιστία γι' αυτόν τον έφηβο που αρνιόταν να καταδικάσει πιο πολλά πράγματα και πιο πολλούς ανθρώπους. Από παλιά βέβαια είχα αρχίσει να καταδικάζω, όμως δίσταζα σε άλλα που επειδή δεν τα καλοκαταλάβαινα νόμιζα πως έπρεπε να ήταν εκείνη η ανώτατη σοφία, η ανώτατη τέχνη για την κατανόηση τής οποίας υπήρχαν τα Πανεπιστήμια. Ας πούμε πως ανυπομονούσα για την μέρα που θα μπορούσα να καταλάβω καλύτερα το «Άξιον εστί» τού Ελύτη, την «Κριτική τού καθαρού λόγου» τού Καντ, την μέρα που θα καταλάβαινα επιτέλους έναν Ρεμπώ, έναν Εμπειρικό, τον Σεφέρη ακόμα πιο καλά, κι άλλα. Και τώρα απορώ: πώς γελάστηκα! Ω, πώς γελάστηκα!... Ας είναι όμως: ακόμα και τούτα τα ελάχιστα άχαρα θα τα αποθέσω κι αυτά σε τούτο το βιβλίο. Κι ας μην ξαναγυρίσω πια σε κείνους τούς θλιβερούς καιρούς, στους καιρούς που είχα την άγνοια μα και το μίσος, και την σιωπή...

Ξεμπέρδεψα με τις εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο κι άκουσα για τελευταία φορά πριν φύγω τα αγαπημένα μου τραγούδια.

Αύριο φεύγω... Ξέρω πως θα βρω δυσκολίες εκεί που πηγαίνω. Όμως δεν θα λυγίσω, ούτε και η ιδέα μου θα λυγίσει. Ακόμα: πρέπει να βοηθήσω εκεί που πηγαίνω, πρέπει να βοηθήσω!...

Δεν ξέρω αν έφευγαν κι άλλοι τότε για τον στρατό έχοντας μια τέτια σημείωση σε κάποιο χαρτί...

Τρίτος λόχος, πρώτη διμοιρία, θάλαμος δέκα. Προσοχές, αναπαύσεις, ημιαναπαύσεις, μεταβολές, ξανά μεταβολές, και ξανά μεταβολές, βάδην, τροχάδην, φωνές... κακό... Πόσοι άνθρωποι πέρασαν από δω μέσα, πόσοι κλάψαν, πόσοι γελάσαν, πόσοι μισήσαν!... Πορείες κι ασκήσεις νύχτα μέρα, αεροπορίες, βολές, βαρελάκια, σκόνες, αγκάθια, κράνη, ήλιος, ήλιος καυτός πάνω από την άμμο, νύστες και πάλι νύστες. Αναφορές, παρατάξεις, φαί, αγγαρίες, κάπιες ανάπαυλες, λίγο τραγούδι, επισκεπτήριο τις Κυριακές, στην Κρήτη κάπιες εξόδοι, εγερτήρια, συναγερμοί, χαμός.

Μια εικόνα: ξεφύτρωσε το φάντασμα τού αποσπερίτη και σκόρπισε στο πέλαγο μακριά ανταύγειες νοσταλγίας.

Πόσες χιλιάδες ρυθμισμένοι ασκητές! Αθλιότητα, αθλιότητα που την απαλύνει μόνο το πλήθος εκείνων που την υποφέρουν.

Μια Πέμπτη βράδυ κάναμε μάθημα προσανατολισμού: μεγάλη άρκτος, αστέρι τού βορρά. Κάπια φώτα κινούνταν στο σκοτάδι εκεί στον δρόμο, στις καμάρες. Πόσο λυπόμουν τον εαυτό μου που τον είχαν έτσι αλυσοδεμένο στον στρατώνα δεν λέγεται! Όμως κι έτσι δεμένους που ήμουν

προσπαθούσα να φεύγω μακριά: με το μάτι, με την σκέψη, με την φαντασία. Προσπαθούσα να ξεχάσω αυτό το λάθος.

Κάτι στιχάκια: στον δρόμο για την γαλήνη έσειρες τα βήματα σου. Κι είχες την ψευδαίσθηση πως θα ζούσες ξανά μέσα στο δάκρυ τών κρίνων. Όμως γελάστηκες, γελάστηκες έτσι όπως γελιόσουν πάντα εσύ...

Εκεί στο ΚΕΝ αγάπησα τον αυγερινό. Το πρωί με το εγερτήριο, εκείνον αναζητούσα μετά τις αρβύλες και την πετσέτα. Και χαιρόμουν εκδικητικά στην σκέψη πως την χαρά να βλέπω κάθε αυγή τούτο το αστέρι δεν θα μπορούσε κανένας εκεί να μου την στερήσει. Ούτε την χαρά να βλέπω τον ήλιο να ανατέλλει, την χαρά ν' ανασαίνω την δροσιά από το χάραμα τού Ιούλη, του Αυγούστου και του Σεπτέμβρη...

Δεν θα μπορούσε κανένας να μου στερήσει την χαρά να βλέπω την Ελένη να πετά στον ουρανό, να φτερουγίζει εκεί πάνω στα σύννεφα, εκεί πέρα στ' αστέρια τα μακρινά, τα αγαπημένα, εκεί γύρω στο φεγγάρι και στον αυγερινό...

***

Κάτω από τους κλώνους τού κυπαρισσιού μέτρησα τα χρόνια και τα μνήματα. Κι ήμουν βουτηγμένος μέσα στην αναμονή.

***

Πολλές φορές σκέφτομαι πεθαμένους φίλους και - πιστέψτε με - ποτέ δεν λυπήθηκα για την τύχη τους. Μάλλον τούς ζήλεψα.

Τους θυμάμαι πίσω από κυπαρίσια. Μέσα σε νεκρικούς θαλάμους προσεύχομαι.

***

Τ' όνειρο μου στάθηκε ακλόνητο, είτε σερνόταν στο βούρκο είτε φτερουγίζει πάνω από τα λουλούδια.

***

Φωνή θλιμμένη, κερι που σβύνεται στον άνεμο. Ανάμνηση πικρού καιρού. Τι ν' απογίνε όλο εκείνο το παράπονο;

Τώρα ρίχνω φράσεις στο παρελθόν για να γεμίσει. Ρίχνω ανθούς στην φυλακή και τ' όνειρο. Χαμένες μέρες, άδιες μέρες... Χαμένα χρόνια, άδια χρόνια.

***

Στίχοι από τραγούδια: αδέλφι μην βαρυγκομάς, κάνε κουράγιο, θα ξημερώσει και για μας...

Θάλασσα πλατιά μου στο κύμα τ' απαλό θαρθώ να κοιμηθώ...

Πες πως μ' αντάμωσες μια νύχτα σ' ένα όνειρο, πες πως με ξέχασες σαν ήρθε το πρωί. Και μην σκεφτείς ότι για μέ δεν ήσουν όνειρο...

Περιστεράκι τής μικρής μου αυλής ξενύχτισες απόψε μέσ' τα χέρια μου...

Τόσα βράδια σε ζητώ στην κάμαρα μου και με τ' όνομα σου κλαίω και γελάω. Τόσα χρόνια σ' έχω μέσα στην καρδιά μου κι άλλη αγάπη από σένα δεν ζητάω...

Ήρθες εφές στον ύπνο μου και μου ψιθύρισες...
Όταν στον ουρανό τ' άστρο το πρωινό βλέπω να τρεμοσβύνει θυμάμαι κείνη που αγαπώ...
Αυτό το τραγουδούσε ο Ξενάκης, ο ανθυπολοχαγός μου.
Εκεί στην Λάρνακα, και στην Κρήτη αργότερα, το είχα για νίκη αν εύρισκα λίγο χρόνο για να
μπορώ να τραγουδώ αυτά τα τραγούδια και κάτι σαν κι αυτά. Αυτή ήταν όλη η χαρά μου εκεί.

***

Μια μέρα στο ΚΕΝ μάς βάλανε και γράψαμε έκθεση ιδεών για να διαλέξουν εκείνους που
θάπαιρναν για αξιωματικούς. Το θέμα: «το χρέος των νέων για την σωτηρία τής Κύπρου υπό τας
παρούσας συνθήκας.» Κάτι τέτοιο τέλος πάντων. Χωρίς νάχω καμιά επιθυμία να πάω αξιωματικός
-αντιθέτως μάλιστα-προσπάθησα να δώσω κάποια απάντηση στο θέμα. Ήταν εκείνη την ημέρα το
κεφάλι μου πλημμυρισμένο από την Ελένη κι από ένα τραγούδι που άκουσα πρώτη φορά λίγες
μέρες προτού φύγω για τον στρατό και ύστερα δεν το ξανάκουσα ποτέ. Κράτησα κάποιους
στίχους:... *θα γυρίσει κάποιο τραίνο, θάμαι δω να περιμένω... Μου φωνάζεις θα γυρίσεις, μοναχή
μου μην μ' αφήσεις... Θα γυρίσω Ελένη, θα γυρίσω!... Το χρέος των νέων... Και στο πλάι η
φωτογραφία σου που κοιτούσα κρυφά απ' όλους και έγγραφα...*

Μετά συνέβη να πω κάτι από κείνα που έγγραφα σ' έναν φίλο. «Τέρμα, μου λέει, θα σε
απολύσουν.»

Θα τα ξεχνούσα πολύ σύντομα όλα αν η έκθεση εκείνη δεν είχε την τύχη που είχε. Ούτε λίγο
ούτε πολύ με παίρναν και αξιωματικό ακριβώς γι' αυτή την έκθεση. Στην συγκέντρωση τού
τάγματος την ημέρα που ανακοίνωσαν τα ονόματα εκείνων που έφευγαν για αξιωματικοί φωνάζανε
δέκα από τον τρίτο λόχο. Ο ένας ήμουν εγώ. Ο Ξενάκης, ο διμοιρίτης, είπε: ήταν και οι δέκα
υπέροχοι... Ο Καλλάκης, ο λοχαγός: Κυριάκου παλιόψαρο, να δούμε π γλείψιμο έβαλες και συ...

Θεέ μου! Εκείνη την ημέρα είχα φτερά και πετούσα. Νά που βρέθηκαν οι άνθρωποι που με
ανταμοίβανε. Και γιατί Θεέ μου! Θεέ μου! Κι όλα εκεί μέσα είχαν αρχίσει να γίνονται τόσο βαρετά,
τόσο μαύρα!...

Εκείνη η μέρα ήταν η πιο θριαμβευτική στην ζωή μου. Θριαμβευτική! Κι όμως έσβυσε, χάθηκε
και τούτη η μέρα μέσα στις μέρες τής πίκρας, μέσα στους μήνες και στα χρόνια τής πίκρας που
ήρθαν κατόπιν, στα χρόνια τής προδοσίας που με περίμεναν στις πολιτείες των ανθρώπων.

...Έτσι έφευγα από την Λάρνακα. Το δρομολόγιο μετά ήταν γνωστό: Λεμεσός, Ρόδος, Πειραιάς,
Ηράκλειο και ΣΕΑΠ. Ήμουν εκεί στις 6 Σεπτεμβρίου τού 1976. Νά η πρώτη σελίδα από ένα
βιβλιαράκι: τυφέκιον Μ1, αυτόματος αραβίς τόμσον, οπλοπολυβόλον Μπαρ - μα κυρά μου εσύ σαν
τι να λες με την αυγή και κοιτάς τ' αστέρια π' όλο πέφτουν σαν βροχή;... Περίστροφο Σμιθ Γουέσον
0, 38, Α/Τ εκτοξευτής 3,5 - το γιασεμί στην πόρτα σου γιασεμί μου... Τι να μου κάνουν δάκρυα διο
και στεναγμοί σαρανταδιό, μανούλλα μου... Οπλοβομβίδες, όλμος, ΠΑΟ, Εφ Νι και... Γκρεμισμένα
σπίτια μέσα στο σκοτάδι, έτσ' είν' η ζωή μας μεσημέρι βράδυ...

***

...Κι είναι η θύμιση τους απόηχοι μακρινοί, αγέρες που χτυπάν στις καλαμιές...

***

...«Έζησε την δροσιά πίσω από τις φωτιές τού καιρού, και στόλισε με αγέρια γυρογιαλών την
άβυσσο.»

***

Πέμπτη Οκτωβρίου. Θεέ μου! Τι τους έχω κάνει πάλι; Πώς μπορούν και δείχνουν σε μένα αυτά τα μούτρα; Πώς μπορούν! Θεέ μου! Μήπως δεν είμαι γω εκείνος που έκλαψε χτες γι' αυτούς; Και δεν είμαι γω εκείνος που θα κλάψει πάλι αύριο γι' αυτούς; Δεν είναι γι' αυτούς που κάνω τα όνειρα μου; Οι ελπίδες μου Θεέ μου, οι ελπίδες που αποθέτω σε σένα δεν είναι γι' αυτούς;

Αχ Κύπριοι... Κύπριοι. Περάσαμε μαζί την Μεσόγειο για να είστε δω, και να με σκοτώνετε πάλι εδώ... Ω, τι σας έχω κάνει; Τι σας έχω κάνει;...

Παραπονεμένο μου! Εσύ τις ξέρεις, τις ξέρεις από παλιά τις γλώσσες, τις ματιές που σκοτώνουν ανθρώπους, τα χαμόγελα που σκοτώνουν ανθρώπους... Και ξέρεις πως αυτή η καρδιά είναι αθώα και πως κι αυτή η φωνή κι αυτή η σιωπή είναι αθώα.

Πέμπτη Οκτωβρίου. Γι' αυτό και θα τουςβάλω φωτιά, θα τους κάψω. Χωρίς οίκτο, χωρίς λύπηση...

Ω, έτσι εκφράστηκε τότε το μίσος μου, έτσι και η δικαιοσύνη μου: να τουςβάλω φωτιά, φωτιά να γίνουν όλα, ερείπια όλα... Ω, πώς τολμούν αυτοί, πώς τολμούν να περιπαίζουν εμένα; Πώς τολμούν;

Τους βλέπεις; σε περιφρονούν. Δεν σε υπολογίζουν. Δεν σου δίνει κανένας σημασία εσένα, εσένα που ξέρεις πως είσαι εδώ για το πνεύμα σου, γι' αυτό που δεν είναι αυτοί εδώ. Αυτοί οι γλύφτες κι οι υποκριτές, αυτά τα χωρίς αξιοπρέπεια κτήνη. Όλοι, όλοι τους επαναπαυμένοι, όλοι με το φωτοστέφανο τής αυτοπεποίθησης. Όταν θα γυρίσουν πίσω θα καθρώσουν κι αυτό το δίπλωμα τους και θα το κρεμάσουν στον τοίχο. Και συ ανήσυχος, «ένα τέρας χωρίς σκοπό και ανάπαυση», ανήσυχος, διψασμένος και τρελλός... Είσαι αυτός που... ξέρεις εσύ πιος είσαι! Εσύ ξέρεις! Και πιοί είναι κείνοι, πάλι ξέρεις! Κι όμως αυτοί δεν σου δίνουν σημασία. ... Και μακάρι νάταν μόνο αυτό. Αυτοί θέλουν να σε φάνε. Τους ακούς, τους βλέπεις, τους μυρίζεσαι ψωριάρικο μου σκυλλί, σκυλλί που δεν γαυγίζεις, που δεν μιλάς και δεν λες τις ανοησίες και τις βρισιές που λέει ο καθένας, κι αυτοί σ' έχουν για παλαβό. Αν ήξεραν όμως, αν ήξεραν... ω, αν ήξεραν!

Μα πώς να ξέρουν αφού είναι παιδιά δικά σας μεγάλοι Κύπριοι, ενήλικοι Κύπριοι, παιδιά δικά σας μεγάλοι βλάκες, ενήλικοι βλάκες...

Πέμπτη Οκτωβρίου. Αυτοί δεν θα καταλάβουν, δεν θα καταλάβουν πως είμαι δω, μένω εδώ για κείνη την ώρα, κείνη την ώρα την τελευταία, την πρώτη... Για κείνη την ώρα Γκάτσο, την ώρα την μεγάλη, την τελευταία, την ώρα τής μνήμης και του κλαυθμού, την ώρα που θ' ακουστεί το τρίξιμο των δοντιών κι οι γόοι των αμαρτωλών, την ώρα που θ' αντηχήσουν στο στερέωμα οι γόοι σας Κύπριοι, φονιάδες...

Ω, εμείς Αλέξη ξέρουμε πως θαρθεί εκείνη η ώρα. Όμως αυτοί δεν καταλαβαίνουν, δεν ξέρουν πως θαρθεί εκείνη η ώρα και δεν ξέρουν πως είμαι εδώ και την περιμένω...

...Περιμένω... Την μέρα που θα πέσει ξανά τ' αστροπελέκι από τον ουρανό. Περιμένω, περιμένω να γελάσω, να δω την ώρα που θ' αγκαλιάζετε τα δέντρα και τις κολόνες, την ώρα που θα χωθείτε κάτω από τα κρεβάτια τής ηδονής, που θα εύχεστε να σκίσει η γη και να σας καταπιεί, να δω την ώρα που θα ουρλιάζετε... θα ουρλιάζετε άπιστοι και θα σας απαντά το ουρλιαχτό από τ' αδέρφια σας στο έγκλημα... το ουρλιαχτό από τ' αδέρφια σας ή η ηχώ, ο αντίλαλος από τα ουρλιαχτά σας πάνω στις καπνισμένες πέτρες και στα σίδερα...

Περιμένω να γελάσω, να γελάσω όταν θα κλαίτε σεις, σεις, σεις που σκοτώνετε τούς αθώους, σεις που βλέπετε τούς αθώους να σκοτώνονται και κοιτάτε, σεις... σεις που με σκοτώσατε μεσ' τον Οκτώβρη...

Πέμπτη Οκτωβρίου. Μην με ρωτάτε, μην με ρωτάτε γι' αυτή την πίκρα μου που αγναντεύει στο κενό. Μην το ρωτάτε τούτο το κουφάρι, μην το ρωτάτε γιατί πέρασε τούτη την φορά τήν Μεσόγειο...

Κύπριοι, Κύπριοι που χάσατε την μισή πατρίδα, Κύπριοι που χάσατε νεκρούς πολέμου, Κύπριοι που δεν κλάπατε για τίποτα στην ζωή σας. Κύπριοι που χάσατε τον αδελφό σας στην μάχη, στην φυγή, στην προδοσία, που χάσατε παιδιά και δεν κλάπατε, δεν δακρύσατε, που χάσατε αδελφό και δεν σκύπατε πάνω από τις πευκοβελόνες και πάνω από τις πικροδάφνες, δεν σκύπατε πάνω από την καρδιά σας ... Κύπριοι Κύπριοι που δεν έχετε καρδιά... δεν έχετε καρδιά...

Κύπριοι, Κύπριοι θα φάτε την καρδιά εκείνων που έχουν... Κύπριοι, σήμερα θα φάτε την δική μου καρδιά.

Ω, μην με ρωτάτε γι' αυτή την πίκρα που αγναντεύει στο κενό, την πίκρα που ανασταίνουν οι γιοί μιας πουτάνας γης, πουλημένης γης, οι γιοι αυτής της κλαμένης κυρίας που κλαίει και χτυπιέται

μπροστά στους φακούς τής τηλεόρασης κι όμως δεν λυπάται, δεν πονεί. Είναι το κλάμα, τα παρακάλια των δειλών, εκείνων που ξέρουν να χτυπούν μονάχα τούς αθώους και τους αδύναμους.

Πέμπτη Οκτωβρίου. Ελένη! Αν ήξερες και συ τι τραβώ εδώ που με φέραν! Αν ήξερες την ερημιά μου, τον πόνο μου μεσ' την ερημιά, το φαρμάκι που με ποτίζουν... το φαρμάκι Ελένη... αν ήξερες... Το μίσος μου Ελένη, το μίσος μου για ότι δεν σου μιάζει, για ότι δεν είσαι συ... δεν είμαι εγώ Ελένη. Ελένη, γύρω μου, γύρω σου, τριγυρίζουν ερπετά. Είναι οι συμπατριώτες μας Ελένη, οι γείτονες, οι συγγενείς, οι συμμαθητές, οι συνάδελφοι. Είναι ο κόσμος, αυτός ο κόσμος. Τα ερπετά που χτίζουν την γνώση πάνω στην απάτη και πάνω στον φθόνο, πάνω στην ιδιοτέλεια και πάνω στο ψέμα. Και τα μάτια μου, αυτά τα μάτια μου πώς να τ' αντέξουν όλ' αυτά; ...Κάθε μέρα, κάθε λεπτό, κάθε πέμπτη Οκτωβρίου...

Πέμπτη Οκτωβρίου. Ελένη θα πεθάνω. Πόνεσε πολύ αυτή η καρδιά, αρκετά για να μην λογαριάζει μέσα. Πόνεσε πολύ για να... Ελένη θα πεθάνω Ελένη Ελένη Ελένη που δεν γυρίζεις πίσω, δεν γυρίζω πίσω... Χάθηκε τόση αγάπη πριν να έρθει η δική μας, χαθήκανε τόσες ψυχές. Αλεξαντρινά όνειρα μου, μεγάλα όνειρα μου, μεγάλες χίμαιρες μου τώρα... τώρα θα φύγω... τώρα θα φύγω αφού μου'γινε αβάσταχτος αυτός ο πόνος.

Πέμπτη Οκτωβρίου. Γίνετε καλοί άνθρωποι! Γίνετε καλοί. Δεν θέλω, δεν θέλω άνθρωποι να πεθάνω. Γίνετε καλοί, γίνετε καλοί για να μην πεθάνω.

Άνθρωποι!... Κι αυτοί, αυτοί που πρωτοβλέπουν σήμερα το φως σου ήλιε είναι αθώοι. Όμως αύριο... Ω, πώς ξεπέφτουν έτσι αυτοί οι άνθρωποι, πώς ξεπέφτει η ζωή!...

Και γω, εγώ πώς φεύγω! Ω, αυτή η καρδιά δεν βαστάει άλλο, δεν βαστάει άλλο, δεν βαστάει ...

Πέμπτη Οκτωβρίου. Ελένη... Ελένη θα πεθάνω... Ελένη, ήθελα νάμουν κοντά σου τούτη την μέρα, νάσουν εσύ κοντά μου σήμερα σήμερα σήμερα που... Πέμπτη Οκτωβρίου. Ελένη θα πεθάνω. Πέμπτη Οκτωβρίου. Ελένη θα πεθάνω... Ελένη. Θα πεθάνω... Θα πεθάνω!

***

...Δική σου είναι η ζωή μου, και οι στεναγμοί δικοί μου...: από το Ελληνικό τραγούδι.

*

8 Οκτωβρίου. Σκοπιά δέκα ως δώδεκα. Κι έκλαιγα, έκλαιγα... Έτσι: πόσες φορές δεν σκέφτηκα ν' αυτοκτονήσω... κάτω από ένα χλωμό φεγγάρι τον Οκτώβρη!

***

Σ' είδα στ' όνειρο μου απόψε Ελένη, σ' είδα στ' όνειρο μου, σ' είδα. Σου φωνάζω Ελένη: σ' είδα! Γι' αυτό τραγούδησα τώρα την αυγή, γι' αυτό έκανα και γω τούτη την ευχή, γι' αυτό και ψέλισα τούτο το παράπονο: ας ήτανε αληθινό το όνειρο τ' αποψινό, το όνειρο τ' αποψινό ας ήτανε αληθινό...

***

Ένα δειλινό έζησα λίγες στιγμές απέραντης ευτυχίας. Ένας φαντάρος έπαιζε στο ακκορντεόν αυτό το τραγούδι: πήγα στα μέρη που σε είχα πρωτοδεί, μικρό κορίτσι ήσουν κι ήμουνα παιδί...

Ω, σας τόχω πει: σε τούτους τους καιρούς τής καταπίεσης αυτά τα τραγούδια ήταν όλη μου η χαρά, αυτά όλη μου η ζωή. Αυτά, κι η ανάμνηση της... η ανάμνηση σου Ελένη! Ελένη που με μεθούσες με το δάκρυ το καυτό...

Με το δάκρυ μεθούσα. Όπως μέθουσα κι ένα Σαβατόβραδο τον Οκτώβρη, την ώρα που έγειρε απάνω μου η θύμιση σου κι ένας σκοπός αγαπημένος: αναμνήσεις μένουν οι ωραίες στιγμές, τα φιλιό, οι όρκοι κι οι χαρές. Ο καιρός κυλάει κι οι αγάπες περνούν κι οι καρδιές μας όλα τα ξεχνούν... Ελένη!... Ελένη!... Κάπια μέρα φτάνει ένα γκρίζο πρωί που δεν σου γελά πια η ζωή και για συντροφιά σου έχεις την μοναξιά κι αναμνήσεις μέσα στην καρδιά...

***

Πιο κάτω σε κείνο το βιβλιαράκι κράτησα κάποιες σημειώσεις από ένα βιβλίο στρατηγικής που σάπιζε εκεί στην βιβλιοθήκη του ΚΨΜ¹². Αυτές: *μόνον εκείνος που είναι συνηθισμένος με τον πλούτο των πιθανών λύσεων θα ριχτεί σαν άφοβος κολυμβητής στο ρεύμα.*

Η συντριβή του εχθρού δεν είναι υπέρτατος νόμος, παρά έν γενικόν σημείον κατευ- θύνσεως. Η καλύτερη στρατηγική είναι το να είσαι πάντοτε ισχυρός.

Ο πόλεμος είναι συνέχιση των πολιτικών πράξεων με διαφορετικά μέσα. Είναι μόνο μια διαφορετική μέθοδος εκφράσεως του σε γραφή και γλώσσα... Η πολιτική του κράτους είναι η μήτρα εις την οποίαν αναπτύσσεται ο πόλεμος.

Το κάθετι είναι απλό στον πόλεμο, αλλά το απλούστερο πράγμα είναι δύσκολον... Δραστηριότης στον πόλεμο είναι κίνηση εντός ανθισταμένου περιβάλλοντος... Όπως ένας άνθρωπος που περπατεί στο νερό... έτσι και στον πόλεμο ακόμα και με συνήθεις δυνάμεις δεν μπορεί να κρατήσει κανείς την γραμμή μετριότητος.

Το κάθετι λαμβάνει διαφορετικόν σχήμα όταν μεταβαίνομεν από το αφηρημένον εις την πραγματικότητα.

Ο πόλεμος είναι όχι μία ιδεώδης αλλά μία ατομική μέθοδος που κατευθύνεται μάλλον από τους νόμους των πιθανοτήτων παρά από την λογική. Σκοπός του ο αφοπλισμός και η συντριβή του εχθρού. Οι εμπόλεμοι ωθούν την βία ως τα έσχατα όρια της.

Εκείνο που πράττει η μεγαλοφυΐα πρέπει να είναι ο μεγαλύτερος όλων των κανόνων. Η θεωρία δεν πρέπει να καταπνίγει την δημιουργικήν δράσιν.

Ο Ναπολέων κτυπούσε εκεί που δεν τον περίμεναν, μακριά από τους καλούς τρόπους. Ενεργούσε ενάντια σ' όλους τούς συμβατικούς κανόνες... Βάδιζε απορρίπτων τας παλαιάς μεθόδους τής ρουτίνας.

Ο μεγάλος ηγήτορας συνδιάζει σοφή θεωρία με ισχυρό χαρακτήρα.

Οι αρχές τής νίκης είναι αμετάβλητες, ανεξάρτητες από το είδος των όπλων, από τον ιστορικόν χρόνον και από τον τόπον.

Ο Ζομίνι αντιτίθεται στα συστήματα πολέμων που προβλέπουν διά το παν, περιέχουν συνταγάς όπως τα βιβλία τής μαγειρικής και που παρέχουν έτοιμους και ταχείς κανόνες δι' όλα τα ζητήματα τής στρατιωτικής οργανώσεως.

Η εκπαίδευση και πειθαρχία των στρατιωτών δεν είναι η ορθή σκέψις ήτις δύναται να κερδίσει μάχας. Προέχει το θάρρος και η πρωτοβουλία και όχι η λογική. Η διάνοια είναι κυρίαρχος εις την σφαίραν τής στρατηγικής.

Το να διατηρήσει κανείς είναι ευκολότερον από το ν' αποκτήσει. Παν ο,τι δεν συνέβη είναι προς ώφελος του αμυνομένου. Θερίζει εκεί όπου δεν έσπειρεν.

Η άμυνα είναι η ισχυροτέρα μορφή με αρνητικόν σκοπόν. Η επίθεση η ασθενεστέρα με θετικόν σκοπόν.

Μία ταχεία και ρωμαλέα ανάληψις τής επιθέσεως, το απαστράπττον ξίφος τής εκδι- κήσεως, είναι το λαμπρότερον σημείον αμύνης.

Και τέλος: αι φυσικαί δυνάμεις είναι η ξυλίνη λαβίς αλλά αι ηθικαί δυνάμεις η «απο- στράπτουσα λεπίς» του ξίφους...

Αυτό το βιβλίο - σημειώστε , ήταν αρκετά μεγάλο ώστε να το μελετήσω εκεί στον ελάχιστο ελεύθερο χρόνο που μου προσφερόταν, κι έτσι το οικειοποιήθηκα για να το μελετήσω σε μιαν άλλη εποχή. Τόκανα τον Αύγουστο του 1979. Θα δείτε και τι σημειώσεις πήρα τότε.

***

Μια σημείωση παρακάτω μού θυμίζει πως είπαμε κάτι για τα σύννεφα εγώ, ο Αλέξης και ο Ζωράκης, ένας εκπαιδευτής μας εκεί στην Κρήτη. Για το «πώς γενιούνται την μια στιγμή και σβύνουν την άλλη, σαν την ζωή μας»... Χαμογελάσαμε κι οι τρεις κάτω από τον ήλιο. Ήταν ένα γραφικό, ένα παράδοξο επεισόδιο για κει μέσα...

Μια μέρα είπα στον Αλέξη και σε τέσσερα άλλα παιδιά τον «φτωχό ιππότη», τού Πούσκιν. Τον ήξερα από τον «Ηλίθιο», τού Ντοστογιέφσκη, όμως εγώ τον ζούσα πριν τον γνωρίσω. Τον ζούσα από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου. Το όνειρο που μου πότισε τον νου μεσ' τον Οκτώβρη ήταν παλιό μεσ' την ζωή μου. Ήταν η ίδια η ζωή μου.

Νά η φόρμα που πήρε τότε αυτό το όνειρο: είμαι στα δεκαοκτώ μου κι ένα μόνο ζητώ για τον εαυτό μου: να φύγω, να φύγω μακριά. Να γίνω ασκητής, ασκητής χωρίς ράσο, χωρίς πίστη, χωρίς Θεό. Να φύγω Ελένη, να ξεφύγω απ' αυτούς τους ανθρώπους... Πόσο λυπάμαι να σου πω: Ελένη, βρες ένα άλλο αγόρι να σ' αγαπά όπως εγώ... όσο εγώ...

Ελένη, έλεγες και συ μια μέρα θα γινόσουν καλογρηά. Χωρίς Θεό και συ, χωρίς πίστη και συ. Φτάνει μόνο να γλύτωνες από τους λύκους. Ελένη, κι ήθελες για σένα ένα νησάκι, μικρό, τοσοδά, στην μέση τού Ωκεανού, κι ίσως τότε και μένα.

Ω, να φύγω, να φύγω μακριά, πολύ μακριά. Μόνο να γλύτωνα από τους ανθρώπους. Μακριά, μακριά από δώ, κοντά στ' αστέρια που με φωνάζουν.

Ένας ασκητής, κι ένας φτωχός ιππότης. Και να τελιώσω και γω την ζωή μου πάντα αμίλητος και πάντα θλιμμένος. Σαν τρελλός...

***

Κραυγές! Κραυγές απόγνωσης, κραυγές χωρισμού, αυτές οι κραυγές οι δικές μου, κι οι ξένες, θολώνουν πάντα το μυαλό μου.

18 Φεβρουάριου 1981: Τζούλια, Τασούλλα!... Τι χαρά να διαβάζω τώρα τα γράμματα σας, τι χαρά!... Ω, πόσες ελπίδες δεν στηρίζατε πάνω σε τούτο το κουφάρι! Κι όμως εγώ μόνο πίκρα σάς πότισα.

Στασού, αδελφούλα! Έχω τόσο καιρό να δω εκείνα τα XXXXXX σου... Θεέ μου! Είμαι κιόλας εικοστριών χρονών! Κι ακόμα δεν έχω κάνει τίποτα για σας, δεν έχω κάνει τίποτα για τον κόσμο... Αχ Θεέ μου, Θεέ μου... Αυτοί οι άνθρωποι δεν καταλαβαίνουν, δεν καταλαβαίνουν!... Νά η χαρά! Εδώ είναι! Εδώ που αποθέτεις όλο τον χαμένο καιρό. Εδώ! Καί μην το λησμονείς, μην το λησμονείς ποιητή. Εδώ θα ακούσεις τις φωνές που ζητείς, τις φωνές τών αγαπημένων. Εδώ ποιητή μου, εδώ, εδώ που δεν έχει ψέματα και απάτες.

Κι όμως ο Μάκης περιμένει γράμμα μου. Κι η μαμά του το ξέρω πως το περιμένει κι αυτή. Πώς τολμώ λοιπόν και τους στερώ αυτή την χαρά;...

Έλα, τώρα, τώρα να γράψεις στον Μάκη που περιμένει. Έλα λείψανο μου! Μην στερήσεις αυτή την χαρά αφού μπορείς να την δώσεις. Μην την στερήσεις σ' έναν δίκαιο, σ' έναν πονεμένο, σ' έναν φίλο και σ' έναν αδελφό λείψανο μου... Θεέ μου Θεέ μου! Πόσο φοβάμαι ν' ανοίξω αυτή την καρδιά! Έχει τόσες φορές σπαραχθεί που δεν τολμά πια να βγει στο φως. Ω, ποιά την έχουν θάψει αυτή την καρδιά; Ποιά την έχουν θάψει;

Αυτή η καρδιά που σπαράζεται από τους λυγμούς δεν μπορεί παρά νάχει δίκαιο, δεν μπορεί ν' αδικεί η καρδιά που σπαράζεται από την θύμηση σου Μάκη...

Τέλος 1ου μέρους

Δεύτερο μέρος

Πάντα όταν ανοίγετε ένα βιβλίο δυσκολεύεστε στην αρχή να πιάσετε τον ειρμό τής σκέψης εκείνου που το γράφει. Μην παραξενευτείτε αν γίνει το ίδιο και μ' αυτό. Ακόμα κι αν σ' αυτό φτάσετε στο τέλος και δυσκολεύεστε ακόμα, πάλι μην παραξενευτείτε. Πάντως ένας καλοπροαίρετος άνθρωπος ή ένας άνθρωπος που σέβεται τα λεφτά του θα το έπιανε ξανά από την αρχή. Και ξανά από την αρχή αν...

Όμως ομολογώ: ο φρόνιμος άνθρωπος δεν θα τόπαιρνε ποτέ.

Όστε τώρα ο λόγος θάναι για τους άφρονες. Κι η τιμή για πious;

Ιδού και το δεύτερο μέρος λοιπόν αφού εμμένουν οι Κύπριοι...

17 Ιουλίου 1981. Έφευγα κυνηγημένος από την Πάφο όπου πήγα ελπίζοντας σ' έναν μαϊκήνα στο πρόσωπο τού αδελφού μου. Ερχόταν από την Αφρική και τάχε πολλά. Ήταν άλλωστε κι η πρώτη φορά που επέτρεπα στον εαυτό μου να του ζητήσει χρήματα.

Στις 18 ήξερα πως με είχαν όλοι γελάσει. Ένας από μηχανής Θεός: η Τ, και προσφέρεται να χτυπήσει τα χαρτιά μου. Βάζει τον κόπο και το τονίζει: δεν θέλω νάμαι το θύμα.

Στα χέρια μου είναι εξήντα λίρες και ξέρω πως πρέπει να παίξω μ' αυτές. Και φανταζόμουν τον εαυτό μου στην πλατεία Ελευθερίας μ' ένα μάτσο βιβλία που θάβγαζα με φωτοτυπίες και μ' ένα χαρτί με τέτιες περίπου λέξεις: για κείνους που αγαπούν την Κύπρο και τον άνθρωπο.

Όμως... Όμως...

***

Αχ ξαδελφούλα! Μ, αχ!... Αχ ξαδελφούλα πώς σ' αγαπώ!...

Το φουστάνι σου με τα πέταλα. Το σάντουιτς. Το άσπρο φουστάνι ξαδελφούλα κι οι αναστεναγμοί τού απομεσήμερου.

Αχ ξαδελφούλα. Αχ!...

***

19 Ιουλίου. Τσιγγάνα Γιαννούλα γιατί να σ' αγαπώ;

Και ψες πάνω από τα χαρτιά το φάντασμα τού μάρτυρα τού Ιεχωβά. Στην Πάφο όπου πήγα προχτές, αυτός μονάχα μου στάθηκε φίλος και αδελφός.

Ο Σ μού μιλούσε την μια ώρα για τα γονίδια - είναι πατέρας σου, δεν μπορείς να το αρνηθείς, κι είμαι αδελφός σου - για να μου ζητήσει την άλλη εγγύηση για 500 ή 1000 λίρες που του ζητούσα.

Ο Σ στάθηκε αφορμή και γι' αυτό: ανεφάρμοστες; Παρά μετά από εκατό ή μετά από διακόσα χρόνια; Ε ασφαλώς αν περιμέναμε να τις εφαρμόσουν άνθρωποι σαν και σένα δεν θα εφαρμόζονταν ούτε και μετά από χίλια χρόνια κι ίσως ούτε μετά από χίλιους αιώνες.

***

Το αίτημα: να βγάλω 50 ή 100 - όταν θα είναι βολετό - αντίτυπα και να δοθούν σε ανθρώπους που αγαπώ.

Η Τ μού χτυπά στο μεταξύ τα χειρόγραφα. Το κάνει για τον εαυτό της; Ας είναι... Ο Α: να με χέσεις αν...

Περιμένω λοιπόν. Δεν θα μου αρνηθεί ο χρόνος την πληροφορία που μου χρειάζεται τώρα.

***

Κάποιος απ' το αμάξι του με περιγέλασε ψες όταν περπατούσα στον δρόμο κατά το σπίτι με το κοντό μόνο. Του φώναξα: γαμήσου.
Ξεροκατάπιε. Και γω τον δρόμο μου, σαν να μην συνέβη τίποτα.

20 Ιουλίου. Είδα πάλι σήμερα την Τ.
Για τον εαυτό της; Όχι! Χίλιες φορές όχι!...

***

Βράδυ. Το φεγγάρι κατάντικρυ. Και το παράπνοο βαθιά: Θεέ μου! Γιατί να μην μπορώ να ζήσω;
Το τραγούδι: πρωτομηνιά πρωτομηνιά πήρα τούς δρόμους παγανιά... Ξανά. Και ξανά. Και στα ματόφυλλα δάκρυα, πολλά δάκρυα. Από το ραδιόφωνο ακούγεται το χαμόγελο τής Τζοκόντα.
Αίσθηση ευτυχίας μέσ' την απόγνωση.
Το φεγγάρι κατάνπκρυ. Κι η σιγή βαθιά, βαθιά η πληγή. Την λένε Τούλα... Τούλα...
Αχ! Και πώς να το πεις τώρα, πώς να πεις το γιατί: Θεέ μου! Γιατί να μην μπορώ να ζήσω; Γιατί; Γιατί;...
Αχ! Και μην ακούσει ο Γ τ' αναφυλλητά μου, μη...
Φεγγάρι μου γιατί; Γιατί;

21 Ιουλίου. Προτού προχωρήσω στο δεύτερο μέρος να θυμηθώ κάποια κομμάτια από τον «επαναστατημένο άνθρωπο» τού Καμύ.
Η εντολή ήτανε για να πείσω ξανά τον εαυτό μου πως έχω δίκαιο. Κι αν έχει κανείς την διάθεση να με κατηγορήσει που θέλω και θέλω, θάχα να του προτάξω αυτό: ο εξεγερμένος τα θέλει όλα ή τίποτα. Κι άλλα πολλά. Είναι πολύ πιθανό βέβαια νάτριβε τα μάτια του μπροστά στο βάθος τής άγνοιας του, όμως άντε να τον πείσεις πως δεν είσαι φαντασμένος και πως οι φόρμες τής σκέψης σου δεν είναι φόρμες μανίας.

***

Ακουμπούσα στο κάγκελλο όταν θυμήθηκα τον Σ στην Πάφο: αδυνάτησες ρε.
Εγώ τού είπα: είναι η ιδέα σου. Εκείνος επέμενε: αδυνάτησες ρε. Ο κύριος Γιάννης, ο μπαμπάς μου, είχε προλάβει ν' αφήσει ένα από κείνα τα βογγητά τής συμπόνιας που κάποτε με πλήγωναν θανάσιμα και είχαν γίνει αφορμή για πολλούς καυγάδες.
...Αδυνάτησες ρε. Σήμερα θα μούλεγε σε κάποια στιγμή: τρέμεις ρε. Κοίτα τα χέρια σου...

***

Δεν θα κάνω δημοψήφισμα για το αν θα πρέπει να απαγορευτεί το τσιγάρο. Θα απαγορευτεί και στο τέλος θα μου πείτε κι ευχαριστώ.
Κι ούτε αν πρέπει να πάρω εγώ την εξουσία. Θα το κάνω και στο τέλος θα μου πείτε κι ευχαριστώ.

***

Ήμουν στο πάρκο σήμερα κι ένιωσα φρίκη στην σκέψη πως μπορεί να χαθούν τα χαρτιά μου.

Έφερνα στον νου την Τ και ικέτευα. Τ! Μην κουραστείς, μην κουραστείς!...

***

Επαναλήψεις; Ω, βρες και ρώτησε εκείνο το παιδάκι που ξεψύχισε σήμερα αν ήταν πολλές οι εκατό κι οι χίλιες φορές που φώναξε: πεινώ... διψώ... Και κείνην πούπεσε στον Συκουάνα: κόσμε! Ρώτα την Λίζα, ρώτα. Και μην ρωτήσεις εμένα τον κουτό.

***

Η πρακτική μου λέει να πουλήσω δύο λίρες το καθένα από εκείνα τα 50 αντίτυπα που θα βγάλω, και όχι μία ή μιάμιση λίρα. Ξέρετε όμως ποιοι θα μου πουν πως είναι πολλές οι δύο λίρες; Αυτοί ίσα - ίσα που με κατηγορούν πως δεν είμαι πρακτικός άνθρωπος.

***

Αν βγάλω εγώ εφημερίδα, τότε αυτά με τα οποία γεμίζουν αυτοί τις κύριες σελίδες θα κατέχουν τρεις γραμμούλες στην δική μου. Η πρώτη σελίδα θάνατι για τις μέλισσες πχ.

...Κι ο Ανδρέας ας πάει στην Αμερική να... ολοκληρωθεί. Αφού η Ελλάδα δεν τον βοήθησε να το κάνει, τότε ας πάει και στην Αμερική. Εγώ του είπα είναι αναισθητοί και θεώρησε την ομολογία μου απόδειξη πως τον εαυτούλη μου είναι που αγαπάω.

Και προχτές εκεί στα Ιπποδρόμια ο Μάριος, ο Δημήτρης, ο Σάκης και ο Χρίστος. Κάποτε, τον Απρίλη, ήμουν πάλι περαστικός από κει και τους έκανα τον διαιτητή σ'ένα παιχνίδι ποδοσφαίρου. Στο τέλος οι νικητές μου πρότιναν να γίνω προπονητής τους, κι οι άλλοι πως θα με πρότιναν για διαιτητή στην πρώτη κατηγορία. Την θυμόμουν κάπου κάπου εκείνη την μέρα κι ήταν η νοσταλγία ανάμικτη με ευγνωμοσύνη. Κι όμως προχτές... προχτές βγήκαν κυνήγι για τζιτζίκια. Τρόμαξα όταν τα είδα σκοτωμένα σ' ένα πλαστικό κουτί καί -τι νακανα και εγώ;- τους τάψαλα.

Θεέ! Ως πότε θα τα υπομένω όλ' αυτά;

Θύμωνα στα παιδιά όταν ήξερα π' ανάθεμα τα και δω πως το ψάρι βρωμάει από την κεφαλή, κι αυτό το ξέρουν όλοι οι έντιμοι πολίτες.

***

Το ζήτημα μπαίνει εκεί που αποφασίζω να βγάλω τον πόνο μου στην αγορά και καθόλου στο πόσο θα τον πουλώ στα πλήθη.

Λίγες μέρες αργότερα επέκτεινα αυτή την σκέψη μου. Θα την δείτε μετά.

Και το ανικανοποίητο πάλι απόψε. Κι ο φόβος. Κι η Άντρη απόψε. Ήμουν στην ταράτσα την αγαπημένη όταν με φώναξε: ποιητή, τι κάνεις ποιητή;... Και γω εδώ: ποιητή, τρελλέ ποιητή... τι κάνεις;

Ήταν κι η Θέα με το Λενάκι: έλα να βάλουμε κούρσες με τα ποδήλατα. - Μα, θα με δειρουν! - Όχι δεν σε δέρνουν. Εμείς είμαστε δω.

Και κατέβηκα. Κι ήταν η χαρά μου άγραφτη.

Άγραφτη. Όμως η μαμά ύστερα.. Ω, τις μαντάλωνε η μαμά ύστερα και γω έπρεπε να κοιτάζω και πάλι. Κι ήταν η θλίψη μου άγραφτη, γραμμένο το μίσος μου: όμως η μαμά ύστερα... Ω, να πεθάνει η μαμά πιο ύστερα. Να σβύσουν απ'αυτή την γη οι φθονεροί και οι απάνθρωποι.

22 Ιουλίου. Αυτός που θα μ' αγαπούσε αληθινά όταν θα του ζητούσα δύο λίρες για το βιβλίο

μου θα μούλεγε: πάρε πέντε, και δεν θα ξεχνούσε να μου πει κι ευχαριστώ.

***

Σκοτάδια, δρόμοι. Μην κουραστείς Τ, μην κουραστείς!
Και μην τους ακούς Τ, μην τους ακούς!
Μην τους ακούς αυτούς. Τ, μην τους ακούς, μην τους ακούς!

***

Ο Γιώργος μούλεγε προχτές: ξέρω τι γράφεις. Χάνεις τον καιρό σου. Ή: αγοράζεις ένα βιβλίο για να πάρεις μια ιδέα. Τι έχω εγώ να πάρω από σένα;
Σύντομα μετά τον άκουγα που συμβούλευε την Τ - αδελφή του είναι, και ξαδέλφη μου - να μην μου χτυπήσει τα χαρτιά γιατί θα πάθαινα, έλεγε, «όπως τα παιδιά εκείνα που όταν τους δένει η μαμά τα κορδόνια ως τα δεκαπέντε χρόνια τους, μετά δεν μαθαίνουν ποτέ να τα δένουν μόνα τους.»

***

Όλη η Κύπρος συμπυκνώνεται σ' ένα περπάτημα κατά μήκος τού δρόμου που φεύγει από το ΣΟΠΑΖ και καταλήγει στην Αγλαντζιά.
Ένα σκουπιδαριό όλο κι όλο δηλαδή.

***

Ήμουν με το κοντό πάλι και καθισμένος στο πεζούλι τής πολυκατοικίας περίμενα την Τ να σχολάσει απ' την δουλιά. Ένας κύριος με πλησίασε και μου λέει: κάνει πολλή ζέστη ε;
- Φοβερή, του λέω εγώ.
Σε λίγο είχα ξαπλώσει στο πεζούλι. Αμέσως μετά ο ίδιος κύριος: τι κάνεις εδώ ρε παλλικάρη;
Ανακάθησα και τον κοιτούσα σαν χαζός. Πήρε θάρρος: είναι αηδιαστικό! Δεν το καταλαβαίνεις και μόνος σου; - Θυρωρός είστε, τον ρωτώ. - Μάλιστα. – Καλά, του λέω. Θα σας προτινώ για προαγωγή...

***

...Τ, προχτές ήμουν στο πάρκο. Μην κουραστείς! Μη!...

23 Ιουλίου. Ήμουν στην κουζίνα όταν σκέφτηκα: να μιλήσω γι' αυτά που έχω; Γι' αυτά που έκανα; Πώς, αφού αυτά δεν είναι τώρα πια τίποτα για μένα. Τώρα όλος ο κόσμος μου είν' αυτά που δεν έχω κι αυτά που δεν έκανα ακόμα. Αυτό είμαι και γι' αυτό μόνο μπορώ να μιλώ, γι' αυτό μόνο να ζω.

Κι η Τ ψες πάνω από τα πλήκτρα. Έπαιρνε βαθιές εισπνοές και: μυρίζει λάθος... Κι ο Δημητράκης: ήταν έντεκα όταν τελίωσες ψες, και όχι δέκα. Κι η Τ: α, πέστο να τ' ακούσει ο ξάδελφος, να δει το μεράκι μου.

Και γω βυθισμένος στην χώρα και στην αναμονή: Τ μέσ' τον καθρέφτη, μέσα στα μάτια μου και μέσα στα μαλιά μου. Τ στην πίκρα τών χειλιών... Τ ένα δάκρυ στα μάτια.

Τ γιατί; Γιατί;

***

Ήμουν πάνω από τις σημειώσεις μου κι έτσι, έτσι τις είδα, έτσι: για να μην μου πείτε σ' ένα σκηνικό ολέθρου: τόξερες! Γιατί δεν μας προειδοποίησες; Και πώς ήταν δυνατός εκείνος ο καλός κόσμος τόξερες. Γιατί; Γιατί;

Ω, τι ντροπή θάνατι τότε! Τι θάνατος!...

Ω, γι' αυτό και το γράφω, αφού πετούν τα λόγια. Θα το γράψω χίλιες φορές για να μπορέσω να σας αντικρύσω την μέρα που θ' αγκαλιάζετε τις κολόνες και θα μου φωνάζετε: τόξερες! Γιατί; Γιατί;

***

Ω, θα σε φωτογραφίσω Τ στο παραθύρι σου. Θαρθούν εκείνοι οι σίχοι τής προκοπής και θα τους διαβάζεις και θα λυπάσαι που δεν χτυπούσες μια ζωή τα χαρτιά μου για να γεμίζω άλλα χαρτιά με τ' όνομα σου το αγαπημένο.

Τ! Μην κουραστείς. Και θαρθούν οι σίχοι, θαρθούν οι γραφές που θα σου μιάσουν. Τ μη, μην κουραστείς!...

***

Χτες στο δειλινό στο πιάνο: αχ περιστέρι μου μην φεύγεις βιαστικό... Και γω τραγουδούσα μέσ'την χώρα: αχ περιστέρι μου μην φεύγεις βιαστικό...

Σήμερα στο δειλινό στο πιάνο: δω σε του'την γειτονιά στην παραπάνω ρούγα... Αχ! Και θλίψη και χαρά. Δέσπω και Σταυρούλα... Κι η πέρδικα στο Δεύτερο Δημοτικό Πάφου. Αχ! Και τα συντρίμια μου στο Δεύτερο Δημοτικό Πάφου...

Κι όμως εγώ γελώ απόψε στην χώρα: δω σε του'την γειτονιά στην παραπάνω ρούγα... Γειτόνισσα, πώς τ' αγαπώ τα δάκτυλα σου...

***

Μνήμη τού κόσμου και: πώς να τους κάνω να θυμηθούν; Πώς να κλάψουν;
Και μια σκέψη: είναι μήπως και το κίνημα τών Μαρτύρων τού Ιεχωβά από κείνα που έχουν κάπνισμα αξίαν μόνον όσον χρόνον είναι υπό διωγμόν;

24 Ιουλίου... Εγώ θα νιαστώ για τούτο τον κόσμο έτσι σαν να ξέρω πως δεν θα νιαστεί κανένας γι' αυτόν. Κανένας Θεός και κανένας Ιεχωβάς.

***

... Τώρα ; - Όποιος δεν πιστεύει πως θα κάνει αυτό που θέλει να κάνει ΤΩΡΑ, δεν το κάνει ποτέ. Και κείνος που δεν πιστεύει πως θα καταφέρει **τα πάντα** δεν καταφέρνει τίποτα.

***

Εμπρός! Για τον κόσμο που έρχεται μέσα από τις νότες: εκεί ψηλά στον Υμητό υπάρχει κάπνισμα μυστικό...

Τον κόσμο μέσα από τις νότες: είσαι ένα περιστέρι που πετά στον ουρανό... Την μνήμη μέσα από τις νότες Ευριδίκη...

***

Εγώ ξέρω πιος είμαι, και όταν κάποιος μου λέει: είσαι εκκεντρικός, ξέρω καλύτερα πιος από τους δύο είναι ο εκκεντρικός. Και με τα άλλα επίθετα παρομοίως.

***

Ο άλλος πόλεμος δεν θάναι ο τρίτος. Θάναι ο τελευταίος. Έτσι, για να μην παρεξηγούμαστε φίλοι. Θα ξέρετε για τους καλούς λογαριασμούς.

***

Όλα, όλα για την ημέρα που θάχουμε εμείς τον λόγο. Εμείς και το σπαθί...

***

Τ, στο τέλος δεν με νιάζει αν αργήσεις. Θέλω μόνο να τ' αγαπήσεις, να τ' αγαπήσεις πολύ...

***

Περνώ στον δρόμο. Σ' έναν τοίχο έγραφε: τόμπουλα στον Αχιλλέα (σύλλογος αριστερών). Μεγάλα ποσά.

Και γω με τον εαυτό μου: οπωσδήποτε δεν μπορώ να σκεφτώ την νέα πολιτεία με τόμπουλες, με τράπουλες, τράπεζες, πίσσες, κόκα-κόλα, κρέιβεν-εϊ κτλ.

25 Ιουλίου. Σκηνές από τον άλλο πόλεμο μέσα στ' όνειρο. Κι απλώθηκε κρύος ιδρώτας στο μέτωπο. Το φεγγάρι: τόσο μείνε! Γιατί να σβύνεις φεγγαράκι;

Το ξύπνημα μετά. Στο ράδιο ο Λόρκα: αχ Ερωτα!... Κι οι κήποι στην Έγκωμη, και τα τζιτζίκια στην Έγκωμη. Μνήμη ονείρου. Παγωμένος ο ιδρώτας.

Κι οι εικόνες: κάποιος θα πηγαίνει σε μια γειτονιά να θυμηθεί. Κάποιος θα παίρνει το αυτοκίνητο του να πάει στην δουλιά. Ένας άλλος θα κάθεται στο πάρκο στον Άη Κασιανό, εκεί που φύλαγε τα σύνορα έναν καιρό, και θα κλαίει..

Αν θάναι μέρα Σαβάτο, σαν σήμερα, θα κοιμούνται οι εργάτες. Οι νοικοκυρές θ' απλώνουν τα ρούχα στον ήλιο ή θα σκουπίζουν τα μπαλκόνια τους. Τα αστικά λεωφορεία θα διασχίζουν τούς καθορισμένους δρόμους και θα σταματούν στις καθορισμένες στάσεις. Εγώ θα κάθομαι ίσως όπως τώρα στην τσάντα και θα γράφω ή θ' αφήνω κάποιο μοναστήρι για κάποιο Δεύτερο Δημοτικό.

Αν θάναι αυτός ο μήνας δεν θα φεύγει η Άντρη με τις πλεξούδες της για το σχολείο και μαθηματικώς έπεται πως ούτε και θα γυρίζει από το σχολείο. Ένας κύριος θαρθεί να κάνει μετρήσεις για την τοποθέτηση ενός τηλεφώνου στον αριθμό 6 μιας παρόδου.

Θ' ακούγονται οι γνωστοί θόρυβοι στην άσφαλο. Αν θάναι βράδυ, αργά Σαβάτο, θα φεύγει η ξαδέλφη για κάποια ταβέρνα για να διασκεδάσει. Κάποιος θα παίρνει το αεροπλάνο για να κατεβεί στην Μεσόγειο να λουστεί, άλλος να δει στην χώρα κάποιον συγγενή, να πάρει δώρα, να δώσει δώρα. Θάναι βουή και θάναι θόρυβος στην πολύβουη χώρα.

Ω, βουή! Και τότε... τότε...

Τότε θα πέσει η βόμβα και θα πέσει η θλίψη και η σιωπή στην πολύβουη χώρα.

Τότε ξαδέλφη δεν θαρθώ να μου χτυπήσεις τα χαρτιά καί δεν θαρθείς θείε Ηλία να πάρεις το χαλλούμι, δεν θα πούμε για την στραβή την βούρνα μας και δεν θα κάτσεις να μιλήσουμε για κείνα

που πρέπει να κάνουν οι Κύπριοι αν θέλουν να δουν προκοπή. Εσύ Μάριε δεν θα βγεις να κυνηγήσεις τζιτζίκια και γω ο ηλίθιος δεν θα λυπηθώ για ένα σπουργίτι πατημένο στην άσφαλο. Τότε χώρα... Τότε...

***

Ω, γρήγορα Τ! Γρήγορα! Γρήγορα για να μάθουν αυτοί οι γείτονες πώς είναι αυτός ο ηλίθιος που φυλάει ολημέρα την ταρατσα...

26 Ιουλίου. Ήμουν πάνω από κείνες τις επιστολές - θαρθούν ύστερα. Έτσι ήμουν: Τ! Μην καείς Τ, φυλάξου!... Και βούρκωσαν τα μάτια, βούρκωσε και η χώρα. Τ!... Μην καείς...

***

Δεν θα μείνεις απλήρωτος που τραγουδήσες μετά το μεσονύχτι στην γειτονιά, που κοίταξες τ' αστέρια και το φεγγάρι ψες και τα δένδρα προψές και που θυμήθηκες σήμερα τα παιδιά που πεινούν στην Ινδία και στο Βιετνάμ.

***

Δειλινό, Τ, και φοβάμαι πως θα σου το πω σύντομα κάποια μέρα: δεν τ' αγάπησες Τ, δεν τ' αγάπησες.

Ω, και γίνεται σαράντα κομμάτια η καρδιά που το σκέφτεται και θα γίνεται χίλια όταν θα σου το πει αυτό το στόμα: δεν τ' αγάπησες Τ, δεν τ' αγάπησες.

Και γω δεν θέλω να τα χτυπάς αφού δεν τ' αγάπησες Τ, δεν τ' αγάπησες...

***

...Ω, πότε θα μου το φωνάξεις Σαβάκη: βίρα! Για τις χίλιες θύελλες μαζί...

Σκέψεις απομεσήμερου, δειλινές σκέψεις. Ως πότε; Ω, αδυσώπητη σκέψη ως πότε; Αδυσώπητη δράση πότε επιτέλους; Πότε θαρθείς;

Μα ήρθε μόνο ένα τραγούδι στην ταρατσα κι ήρθε η θλίψη. Ένα παλιό παράπονο, ένα καινούριο παράπονο, παλιό και καινούριο μαζί, γνωστό και άγνωστο.

Αχ περιστέρι μου μην φεύγεις βιαστικό, κι από το χέρι μου έλα να πεις νερό. Απόψε δεν θα κοιμηθώ...

Απόψε... Ω, μοναξιά! Και πέρασε η Τ το απομεσήμερο από την ταρατσα μου. Μοναξιά μου θα τα πούμε κι απόψε, και θα κλάψουμε κι απόψε αυτά τα 'κοστρία χρόνια μας.

Μ' ένα μαχαίρι άνοιξε μου την καρδιά... Ω, θάνατε πίσω από τα κάγκελα, νά 'δε τίποτα; Τίποτα;...

Φοβάμαι Τ. Φοβάμαι πως θα σου το πω σύντομα ένα δειλινό Κυριακής στην χώρα: δεν μ' αγάπησες Τ, δεν μ' αγάπησες...

***

Βράδυ, κι ακουμπισμένος πάνω στο ντεπόζιτο τραγουδώ: τα παιδιά τών είκοσι και εικοσιένα... Και διαπέρασε τον νου μου: Τ, αν τ' αγαπήσεις θα τα ζήσω δύο φορές. Κι αν τ' αγαπήσουν χίλιοι θα τα ζήσω χίλιες φορές. Ω, και τότε δεν θάμαι μόνος εγώ. Θάμαι χίλιες φορές εγώ και τότε, τότε δεν

θα τρομάζω εγώ στις χίλιες φορές χίλιες θύελλες μαζί.

Ω, τότε... τότε...

Τα παιδιά των είκοσι. Κι η θλίψη μου Τ. Κι αυτή η μικρή που έδειξε η λάμπα μιας βεράντας εκεί στα δυτικά θα το ξέρει πως εγώ... εγώ... Θα το μάθει ποτέ πως την αγάπησα στον χρόνο που χρειάζεται να φτάσει το φως μιας λάμπας στην ταράτσα μου; Ω, κι αν το μάθει, θα τ' αγαπήσει αυτή αν το μάθει; Αν... τότε... τότε...

***

Με τον γείτονα: το βιβλίο μου πώς πάει ε; Νά, έχω αρκετό υλικό έτοιμο για να εκδοθεί, όμως δεν βρίσκονται τα λεφτά. Μου είπε τα δικά του. Το θεώρησα περιττό να δώσω οπιαδήποτε απάντηση. Αυτός θα σκέφτηκε πως με έθιξε και το γύρισε γρήγορα: σε παραδέχομαι που κοιμάσαι στην ταράτσα. Του είπα «ε» κι αυτά ήταν όλη η ιστορία.

Ύστερα με τον εαυτό μου: ω, αν νομίζετε κύριε πως σας είπα δεν έχω λεφτά για να με συμβουλευέτε πώς να τ' αποκτήσω, γελιέστε. Ή μήπως νομίζετε πως πρέπει και να σας ευχαριστήσω για την συμβουλή σας κύριε;

Θα δείτε αργότερα πως έχω ειδικευτεί σε τούτο τον μηχανισμό άμυνας. Ήθελα δεν ήθελα τον είχα ανάγκη. Άλλωστε είναι τόσο απλός! Και τόσο νόστιμος!...

***

Ω, και θα τα κτυπήσω εγώ αν δεν υπάρξει εκείνη που θα τ' αγαπήσει.

***

Αστέρια και: μόνος! Απέραντα μόνος...

27 Ιουλίου. Στο μαγνητόφωνο: πόσο σ' αγαπώ κανείς δεν ξέρει... μικρό μου ταίρι καλοκαιρινό. Αναμονή. Κι ο πόθος μου: πότε θα περάσεις αδυσώπητη γενιά; Πότε θαρθείς;...

***

Η πρακτική μού λέει ν' αγοράσω μια γραφομηχανή και να τα χτυπώ εγώ αντί να κάθομαι να τα καθαρογράφω στο χέρι για έναν άλλον.

Κι αφού έξω από την δουλιά της η Τ: τι γυρεύεις εδώ; Και το ύφος της: ω!... Χίλιες μαχαιριές αν μούδινε δεν θάταν πιο σπαραγμένη η ψυχή μου.

***

Με τον Σόλωνα στο καφενείο, κι ασφαλώς μετά τα εννοούμενα: εκείνος φτιάχνει τσιγάρα: προσφέρει. Αυτός καλυπτικά και φτιασίδα: το ίδιο. Η πόρνη γαμιέται: εργασία κι αυτή. Ότι κι αν πεις προσφέρει κι αυτή. Μόνο εγώ...

Αστα. Για να θέλει ο πρόεδρος σας σαράντα χιλιάδες λίρες τον μήνα για να τον φυλάνε; Όπου φάγει έφαγε δωμέσα, κλέψει έκλεψε. Ρώτησε τούς φτωχούς και θα σου το πουν.

Ύστερα στην Αιπείας 10 η θεία: να φύγεις από το σπίτι και να μην ξαναπατήσεις εδώ... Άντε. Μάζεψε τα χαρτιά σου και φύγε. Φύγε!... Η τελευταία φορά που σου το λέω...

Άκουγα και τους χτύπους τής καρδιάς μου. - Και γιατί ρε θεία; Δεν θα μου πεις για να ξέρω

τουλάχιστον; - Εντολή τού Θείου σου. Α, τώρα δηλαδή θα μας τσιεκκέρεις; Σπίτι μου είναι. Ότι θέλω κάνω. Τι νιάζεσαι γιατί;... Άκουσες; Τελευταία φορά. Φύγε!...

Έφυγα. Στους δρόμους το αίτημα: να τιναχτεί στον αέρα η Αιπείας 10. Απλούστατα. Δεν θα μας σκοτίζουν δα και πολύ αυτά τα έντομα.

Στον αριθμό 6 στην Έγκωμη περιμένω τώρα την γραφομηχανή. Ω, και θα χτυπώ, θα χτυπώ τα χαρτιά αφού δεν μπορώ να χτυπώ τούς Κυπρίους...

Ο αριθμός 6. Κι αναμονή, αναμονή θανάτου.

***

Η φαντασία μου: δυστυχώς οι κρατούντες δεν έχουν αρχές. Εγώ έχω βέβαια αρχές αλλά είμαι ηλίθιος. Τι να γίνει; - Μα αν είσαι ηλίθιος πώς μπορείς να το ξέρεις; Άρα δεν είσαι ηλίθιος...

Ω, και γω θα πω: λες; Αλήθεια; Δεν είμαι; Αυτός θα μου πει κάτι για κείνον τον νόμο που τον έκανε να συμπεράνει αυτό το απίθανο και καταπληκτικό και γω θα πανηγυρίζω ύστερα μέσ' την χώρα: ακούσατε Άγγλοι, Γάλλοι, Πορτογάλλοι: δεν είμαι ηλίθιος, μα δεν είμαι! Τόπε σήμερα ο Σόλων.

***

...και θα παραμιλώ, με τρόπο όμως για ν' ακούν: αυτοί οι κύριοι από απέναντι πλήρωσαν; Ένα καλοκαίρι τούς προσφέρουμε σκιά κάθε απόγευμα, όμως δεν είδαμε ακόμα το γρόσι τους...

Ήθελα να το πετάξω χτες στην κυρία Γιαννούλα όταν έπεσε η σκιά της τζαμαρίας μου πάνω στο μπαλκόνι της κι έβγαλε έξω τρεις πολυθρόνες για να κάτσει με τον σύζυγο και την κόρη της όταν εμείς εδώ πάνω ψηνόμασταν ακόμα.

***

...Ούτε οι αντιπάθειες έρχονται μια - μια. Τάχα πως περπατάω ξυπόλυτος. Όλα μου τής φταίνε. Τι τα θέλεις...

28 Ιουλίου, Τρίτη. Μην περιμένετε παιδιά να πεισθούν πως «έτσι πρέπει». Μην περιμένετε.

Γι' αυτό: τα φουσέκια κορίτσια τών δώδεκα γιατί αυτός ο αγώνας είναι δικός σας. Κι η νίκη ολόδικη σας.

Τα φουσέκια κορίτσια! Και μην τους λυπηθείτε.

Πληρώνουν στο κράτος περιμένοντας τα εξηταπέντε για να πάρουν την σύνταξη τους. Και θα μας πουν τότε: σκοτώνομαι εγώ τόσα χρόνια για ναρθείς εσύ να μου τα πάρεις με το έτσι θέλω;

Τότε θα μπορούσα να τους πω αυτό το γνωστό: μόνο τον εαυτό σας λογαριάζετε. Τα παιδιά σας σεις τα κάνετε. Γιατί δεν τα σκέφτεστε αυτά;

Θα μπορούσα. Όμως η απάντηση μου θάνατι άλλη, πιο άλλη...

***

Όλη η κακία και όλη η διαφθορά για νάρθει η πέννα μου. Νάρθω και γω...

Αχ Τ! Κι έγινες σήμερα αφορμή να ζητήσω «εκείνη την εποχή όπου οι άνθρωποι δεν θα φοβούνται να λένε αυτό που αισθάνονται, σαν τύχει ευκαιρία.»

Και με τον εαυτό μου πάλι: δεν τ' αγάπησες Τ... - Κώστα, κι αν τ' αγάπησα; - Δεν ξέρω Τ. Αν ήξερα δεν θα τόγραφα. Γράφω, ξέρεις, αυτό που φοβάμαι...

***

Εξυπνάδα; Μπα! Εκτελώ απλούστατα το καθήκον μου στον Λόγο και φροντίζω κάποιες ώρες ν' αφήνω το μυαλό μου ελεύθερο για να μπορέσουν ναρθούν εκείνες οι σκέψεις που χρωστά η θεότης σε κείνον που υπακούει στο θέλημα της. Νά πιά είναι όλο το μυστικό μου, πιά και η ομολογία μου.

Κι είναι γι' αυτό που δεν μπορείς να κάνεις καλή πράξη όταν δεν μπορείς να κάνεις πρώτα καλή σκέψη. Όμως κι η καλή σκέψη θέλει ταλέντο, πολύ ταλέντο. Κι αυτό, να ξέρετε, είναι σπάνιο, πολύ σπάνιο.

***

Όλη η αρώστια μου; Νά: είμαι ουσιαστικός.

***

Μια σκηνή απέναντι και: μάλιστα! Τώρα που είναι κοντά στον θάνατο αρχίζουν και καταλαβαίνουν πως τα παιδιά είναι για να τα παίζουμε και όχι για να τα βασανίζουμε.

***

Κόρη, τι θέλεις; Να κρεμαστώ από τούτα τα κάγκελλα για να πιστέψεις πως σ' αγαπώ; Ω κόρη! Ρίξε τα αυτά τα μάτια σου στην ταρατάσα. Ρίξε τα και στον ήλιο. Ω! Και θα δεις κόρη αν σ' αγαπώ...

Σημειώνω ύστερα για «την Κούλλα, που μου πούλησε το νάυλον.» Νά, ήταν μια παράξενη, μια ευγενική ψυχή δηλαδή και πίστεψα πως με το να σημειώσω τ' όνομα της για να την θυμηθώ σε μαν άλλη εποχή ανταπέδιδα με κάποιο τρόπο το καλό που μου χει κάνει. Το νάυλον - τέσσερα μέτρα, και μισό από την Κούλλα - το έπαιρνα για να ντύσω αυτά τα πενήντα αντίτυπα που θάβγαζα. Δεν μπορούσα δα να φανταστώ το βιβλίο μου σε κάποιο σπίτι με τσαλακωμένο ή λερωμένο εξώφυλλο.

***

Γροθιά τα χέρια, γροθιά οι μνήμες αυτού του δειλινού. Ω, και θάταν ανελέητα τα χτυπήματα στα κάγκελα αν δεν ήταν ο φόβος τού πλησίον. Γροθιά η στερημένη νιότη καθώς κοιτάζει γύρω: έλα Θεέ! Και θα δουν πώς πέφτουν οι Μακάριοι, πώς και οι συγκλητικοί. Πώς οι αγίσκοι και πώς οι τυρανίσκοι!...

29 Ιουλίου. Είχε ρθει φες η μηχανή και γω χτυπούσα ως τις τέσσερις και μισή το πρωί. Και σήμερα όλη την μέρα δεν έκανα τίποτε άλλο.

***

Οι γάμοι τού διαδόχου τού Αγγλικού θρόνου στην τηλεόραση. Στερημένη μου νιότη! Τι έχει να δείξει αυτός ο κόσμος που να μην σε θυμίζει; Μίσος μου! Τι που να μην σε επιβάλλει;

29 Ιουλίου... Πόθησα πάλι σήμερα την μέρα που δεν θα χρειάζεται να βάλω το μαγνητόφωνο για ν' ακούσω ένα αγαπημένο τραγούδι, την μέρα που θα το τραγουδούν τ' αγόρια και τα κορίτσια

στις χώρες και στις γειτονιές.

***

Στην Παλλουριώτισσα με το ποδήλατο, και στον Λη Κασιανό. Και πώς; Πώς; Ω, αν ήξεραν τι αποσιωπούμε κάθε μέρα. Αν ήξεραν!...
Νοσταλγία, μνήμη μου. Αν ήξεραν!

1η Αυγούστου, Σάβατο.

Έγκωμη. Μ' απόμεινε η καρδιά μου στην Αθαλάσσα. Ω, και δεν υπάρχει μνήμη που να μην ταράζει τα σωθικά μου. Δεν υπάρχει Μαρία.

Ήταν κι αυτό εκεί στην αυλή σου που σε περιμένα: αφού μπορείς ακόμα και κλαις μην φύγεις, μην φύγεις...

Ω, δεν υπάρχει μνήμη Μαρία, δεν υπάρχει εικόνα στην αυλή σου, δεν υπάρχει Μαρία, δεν υπάρχει στην Αθαλάσσα...

Δεν υπάρχει Αντρούλλα... Και δεν υπάρχει Ανθή...

Έγκωμη. Και χτυπώ τα χαρτιά στην Έγκωμη. Πάνω από τα πλήκτρα είναι η Αντρούλλα. Κάτι μου λέει πως κλαίει, όλα μου λένε πως κλαίει. Αυτά τα 'κοστρία χρόνια της...

Έγκωμη. Μ' απόμεινε η καρδιά μου στην Αθαλάσσα. Στο μαγνητόφωνο στην Έγκωμη το «νέο κύμα»... Αν είσαι μάνα κι αδερφή, αν είσ' η αγάπη του η μικρή... Ύστερα ήρθε αυτό: πάει κι αυτή η Κυριακή... Και τα ενιά κλωνιά τού φοίνικα που μέτρησα έξω από την αυλή σου, το πλιθάρι, τα κεφαλαία γράμματα στον ασβεστωμένο τοίχο, αυτή η αυλή, αυτή η βρύση... Μαρία εδώ μεγάλωσες, έζησες εδώ είκοσι χρόνια. Ω, κι απορείς που κλαίω Μαρία... Εσύ τον ξέρεις τον στίχο: όπου κι αν αγγίξεις την μνήμη πονά... Μαρία, η αυλή σου Μαρία που παίζατε μικρές κι ήταν όλος σας ο κόσμος...

Ω, πώς μούρθε δεν ξέρω, δεν ξέρω, δεν ξέρω. Όμως μη, μην ρωτάς τον αποσπερίτη που κλαίω, και κείνο τ' αστέρι εκεί ψηλά μην το ρωτάς, μην το ρωτάς, μην το ρωτάς.

Έγκωμη. Κι όμως ήθελανάμενα εκεί ένα φύλλο τού φοίνικα, ένα χορταράκι ή μια πέτρα στην αυλή σου. Ήθελα Αντρούλλα... κόρες μου από την Θήβα. Ήθελα...

Ω, και θυμόμουν εκεί την βόμβα. Θυμόμουν το γατάκι στο παραδείσι, στον Αγιο Νεόφυτο. Θυμόμουν ένα Δεύτερο Δημοτικό: μια Μαρία, μια Σάντρα... Ω, αγκάθια μνήμες μου ήταν και κει αυτό το γνωστό: τι να θυμηθώ!... Τι να θυμηθώ!...

Καί μιλούσα, μιλούσα ύστερα μην κλάψω, γελούσα μην κλάψω, μην κλάψω και με ρωτήσεις ξανά γιατί.

Ω, ας είχε όνομα Μαρία αυτός ο λόγος, ας είχε όνομα αυτή η αφορμή. Ίσως είχε τ' όνομα σου Μαρία, ίσως και το δικό μου. Μα πώς να σ' το πω; Πώς να σ' το πω;

Ίσως ήταν όλα. Και σήμερα εδώ στην Έγκωμη θυμήθηκα τα ακρογιάλια εκεί στην Πάφο και στον Ακόμα όπου με πουλούσαν τ' αδέρφια μου. Τότε που με κυνηγούσανε όλοι, και όλοι ήθελαν να με φάνε.

Ω, είναι η νύχτα τώρα στην Αθαλάσσα. Κι είναι η νοσταλγία της. Είναι η Έγκωμη Αντρούλλα, είναι όλη η χώρα που καρφώθηκε ανάμεσα μας.

Έγκωμη κομματιασμένα όνειρα. Και φτερουγίζουν τρεις κόρες πάνω από τα πλήκτρα. Κι είναι η μνήμη δάκρυ, κι είναι σφίξιμο στην καρδιά. Το μαξιλάρι σου Ανθή που αγκάλιαζες, κι οι πόθοι σου που αγκάλιαζες. Μην φύγουν...

Τι, τι τέλος πάντων, ρωτώ, θα μείνει και από τούτη την νύχτα τής Γης; Τι τέλος πάντων;...

Έγκωμη. Κι απόμεινε η καρδιά μου στην Αθαλάσσα. Ω, να πέφτουν λείψανο μου. Νά τι απόμεινε. Και: πιο γρήγορα λείψανο μου, πιο γρήγορα τα πλήκτρα. Την γροθιά πιο... πιο γρήγορα!...

***

...Θα την δείτε την αδυσώπητη νιότη που θα ξεπηδήσει μέσα από τις σημειώσεις ενός ηλιθίου...

***

Σουρουπώνει στην τζαμαρία μου. Τα τζιτζίκια πίσω μου, τα πλήκτρα μπροστά μου. Δίλημμα μου!...

Μπροστά, πίσω μου, στα πλήκτρα και στα κλαριά η Μαρία, η μοίρα μου!...

Και το πρακτικό αίτημα αυτών των ημερών: κανείς δεν θα πάρει γρόσι από τον πόνο μου, κανείς! Όλα στον αγώνα...

2 Αυγούστου. Λόγοι λαοπλάνων στο ραδιόφωνο. Ω, πιο γρήγορα τα πλήκτρα, πιο γρήγορα!...

***

Σήμερα έκανα την επιλογή μου και στο δειλινό στην ταράτσα περίμενα τον αποσπερίτη. Κι όμως... όμως...

Όμως Μαρία ήρθε το φεγγάρι...Και ρίγησαν τα χέρια, ρίγησε και η καρδιά. Ύστερα... ύστερα ήρθε και φάνηκε ο αποσπερίτης κάτω από το φεγγάρι. Έδεσα τα χέρια, έδεσα και την καρδιά: Θεέ μου! Τι τάχιστα;

Και τι δεν μου θύμισαν Μαρία; Τα χρόνια εκεί στα γυρογιάλια; Τα χρόνια στους στρατώνες; Την Ελένη στους στρατώνες; Τις σκοπιές και τις εφόδους;

Και τι δεν μου θύμισαν Μαρία;

Τσακισμένους στίχους αγαπημένους. Σαν: νάχα το σύννεφο άλογο και τ' άστρι χαλινάρι, το φεγγαράκι τής αυγής ν' αρχόμουν κάθε βράδυ...

Ω, πιός καημός και πιό παράπονο δημιούργησε αυτούς τους στίχους; Αντρούλλα! Πώς μ' άκουγες προμές! Ω, πιά μάτια, πιά χείλη κλαμένα;

...Κυριακή σήμερα. Μ' απόμεινε η καρδιά μου στην Παρασκευή. Και δεν υπάρχει εικόνα, δεν υπάρχει εικόνα...

Χώρα κόλαση. Και τρέχει ο νους μου στην Ουτοπία...

Το φεγγάρι κατάμπροστα μην το ρωτάς. Τον χρυσαφή ουρανό που πλημύρισε την δύση. Τα κυπαρίσια στο αγέρι τού σούρουπου, την Μούσχορη στην κάμαρα και στο παραθύρι.

Ταράτσα. Μ' απόμεινε η καρδιά μου στην αυλή της... Ω, όμως δεν θα περιμένω φεγγαράκι να πέσεις, αστεράκι αγαπημένο και συ. Φεύγω για τα πλήκτρα και για τ' όνειρο μου. Για σένα φεγγαράκι και για την Ουτοπία, για τις τρεις κόρες σου Αθαλάσσα τις πολυαγαπημένες. Να προλάβουμε όνειρο μου τα τραίνα, να προλάβουμε τον κόσμο.

Δεν θα περιμένω φεγγαράκι. Κι ας βγήκαν κι άλλα αστεράκια στον ουρανό δεν θα περιμένω. Δεν νιάζομαι. Με κούρασε, με σκότωσε η τόση προσμονή τής χαράς. Βαρέθηκα φεγγαράκι. Και πώς να χαρώ όταν εκείνη έκλεισε τα παραθύρια της; Πώς να χαρώ αφού θυμήθηκα το βλέμμα τής γειτόνισσας όταν έπαιζα βόλους με τ' αγοράκι της; Και πώς φεγγαράκι όταν και σήμερα πέθαναν τόσα παιδιά;

Ω, τα πλήκτρα, πιο γρήγορα τα πλήκτρα στην χώρα! Πιο γρήγορα και τα βόλια. Πιο γρήγορα αράχνη! Πιο γρήγορα!...

...Νύχτα τώρα. Το φεγγάρι αγκάλιασε τον αποσπερίτη και βούλιαξαν μαζί μέσα στον μαύρο ουρανό που πλημύρισε την δύση...

Ω, πιο, πιο γρήγορα!

...Πέφτει... πέφτει... Ω, ας πέφτει το φεγγαράκι. Ας χτυπιέται το φεγγαράκι. Πόσες φορές με γέλασε κι αυτό! Και τούχω ένα άχτι, ένα άχτι...

3 Αυγούστου. Όχι χειροκροτήματα και όχι συνθήματα. Μετά από τους λόγους μου - αν έρθουν ποτέ - ένα μόνο θάθελα για τον εαυτό μου, σαν άλλοτε: σιωπή, σιωπή μόνο...

Τα κορίτσια στο ραδιόφωνο φωνάζουν τ' όνομα τού Μακαρίου. Ω, και γω εδώ...

Ζήλεψα την δόξα του θα πουν τα κορίτσια. Ας πουν...

***

Σου συνέβη ποτέ εσένα να αισθανθείς πως θα πεθάνεις αν περάσει μια βδομάδα και δεν την δεις; Μιαν Μαρία τώρα και μιαν Αντρούλλα τώρα. Μιαν Ελένη τότε και μια θάλασσα τότε...

***

Μια άλλη Μαρία φτερουγίζει σήμερα πάνω από τα πλήκτρα. Την γνώρισα μαθήτρια εκεί στα γυρογιάλια να κρατεί αγκαζέ την Όλγα και να περπατεί στην αυλή τού σχολείου. Είναι από κείνα τα πρόσωπα που χάραξε ο πόνος, τα πρόσωπα που με συγκλονίζουν...

Την είδα προχτές αναπάντεχα να περπατεί στο πεζοδρόμιο. Εγώ στο ποδήλατο βιαζόμουν. Την είχα κοιτάξει στην αρχή έτσι όπως κοιτάζω όλο τον κόσμο, όμως αυτή η μορφή που κρυβόταν πίσω από τα μαύρα γιαιλιά μου θύμισε τα μαύρα της μαλιά και τα μαύρα μάτια της τότε τα μεγάλα...

Έχω το δάκρυ μου Μαρία τώρα πάνω από τα πλήκτρα, και την ανάμνηση σου εκεί στο ΚΕΝ, στους θαλάμους και στα κυπαρίσια.

«Ελένη, Ελένη», χτυπούν και ξαναχτυπούν τα πλήκτρα, όμως Μαρία αυτό το δάκρυ έχει τ' όνομα σου, έχει και την σιωπή σου...

Μαρία! Πώς ξεπέφτουν αυτά τα όνειρα μας! Πώς ξεπέφτουν κι οι ζωές μας!

4 Αυγούστου. Αρχίζω την μέρα από την σελίδα 57. Κι η ανάγκη μετά το ψεσινό μαρτύριο και τον μεταψεσινό φόβο: να βάζω βαμβάκι στ' αυτιά όταν δαχτυλογράφω.

5 Αυγούστου.

Μεσημέρι. Και σέρνω αργά τα βήματα μου στην Έγκωμη. Έξω από μιαν αυλή ξαπλώνω στην σκιά ενός μεγάλου πεύκου. Θα καταλάβετε τίς διαθέσεις τής ψυχής μου από τούτη την οπτασία. Θα μου πει εκείνη: γιατί ξαπλώνεις εκεί; Κι εγώ θα της απαντούσα: δεν απαγορεύεται να ξαπλώνω εδώ. Μα και στην αυλή σου αν ξάπλωνα, πάλι δεν θα μπορούσες να με διώξεις. - Δεν θα μπορούσα; Ω, τι ξεδιάντροπος! Κιτλ κιτλ. Και θάχαμε τότε ένα καυγαδάκι που χρόνια τώρα ονειρεύομαι να στήσω με την Μπελίζα τών ονείρων μου.

Έρωτα κάτω από τις πευκοβελόνες θα σε παρακαλώ πολύ ακόμα;

6 Αυγούστου. Από την Τ: γιατί το είπες σε τρίτους πως σ' έδιωξε η μάνα μου; Τόκανες για να υψώσεις τον εαυτό σου. Ή: επειδή εδιάβασες σαράντα βιβλία; Όμως είσαι έξω από την πραγματικότητα. Την μάνα σου δεν την εκτιμάς. Γιατί τότε τρως τ' αυγά που σας στέλλει και δεν τα πετάς;... Γιατί νάσαι εγωιστής;

Μούπε κι άλλα πολλά, και έτσι που αν ήταν ζύπνιοι οι γείτονες θα μάθανε τι κάθαρμα είμαι.

Κάτι σημείωσα και από μένα: την ξέρω καλά αυτή την ηθική σας. Απλούστατα την έχω από καιρό χεσμένη... Κι η Μαίρη είπε δεν θα ξαναπατήσει στο σπίτι σας ύστερα απ' αυτό; Μπράβο της! Έτσι τα θέλω τα παιδιά μου. Όμως κι αυτό δεν είναι τίποτα. Την επιθυμία μου δεν άργησα και πολύ να την γράψω: να τιναχτεί στον αέρα η Αιπείας 10. Απλούστατα. - Και τότε που σε διώχναν οι δικοί σου έτσι ήθελες; - Κουτή, τι νόμισες; Θα τους καθάριζα έναν-έναν. Και συ μου λες πως δεν είναι σωστό να πω στον θείο τον Αιμίλιο πως μ' έδιωξε η μάνα σου; Αν ήξερες π δικαιούται ν' ακούσει ακόμα αυτός! Μόνο και μόνο για μια καλή κουβέντα του στους καιρούς που όσοι δεν με περιπαίζαν παρακολουθούσαν ηδονικά. Αν ήξερες... Κι ακόμα: όταν εγώ ξέρω πως εκείνος ο τάδε είναι κλέφτης και είναι απατεώνας - τον έπιασα π' ανάθεμα σε - θα πω στους ανήξερους γύρω: προσέξτε ρε: εκείνος είναι κλέφτης και απατεώνας. Και μόλις μπορέσω να το κάνω ωραία, θα του κόψω το κεφάλι αν δεν του μικράνει ο φόβος τα χέρια και την γλώσσα. - Μπορεί νάναι για σένα κλέφτης. Για τον άλλον μπορεί να μην είναι. - Μα τον είδα ρε κορίτσι μου, τον είδα. Πώς το λεν;... Ή: σ' έδιωξε. Δεν σε χωνεύει. Χαβάς της. Τι τον ενδιαφέρει τον άλλον; - Ωστε θέλεις σώνει και καλά εξήγηση; Πάρτην: χαβάς μου... Σε παρακαλώ: αρκετά.

Μας χώρισε ύστερα μια πόρτα κι ένας τοίχος. Σε λίγο ήρθε σαν νοσοκόμα. Ήθελε να μου χτυπήσει εκείνη την σελίδα από τις δώδεκα - όλες όλες - που μου χτύπησε σε μια βδομάδα. Τα

ελαφρυντικά υπάρχουν, όμως... αρκετά! Μου θύμισε με τρόπο τώρα: γιατί νάσαι εγωιστής; Η απάντησή μου: είναι μέσα στο κεφάλι σου ο εγωισμός που μου αποδίδεις. Κι ύστερα: θα μ' αφήσεις να την χτυπήσω; - Σαφώς: όχι! Σκεφτόμουν μάλιστα και κείνον τον τρόπο που χειριζόταν τα πλήκτρα και τραβούσε τα χαρτιά από την μηχανή: δεν τ' αγάπησες Τ, όταν εγώ τ' άγγιζα έτσι όπως άγγιζαν εκείνα τα δάχτυλα των δεκαπέντε την εικόνα τού Χριστού. Επισήμως δόθηκε αυτή η εξήγηση: δεν καταδέχομαι να ευεργετηθώ από έναν άνθρωπο που δεν με καταλαβαίνει. Θα μου πείτε όμως για τα αυγά τής μάνας μου που δεν τα πετώ αλλά τα τρώω αλλά άντε να βρεις άκρη.

Κι όμως σε τελευταία ανάλυση όλα τα πιο πάνω είναι αποτέλεσμα κουταμάρας. Πώς φτάνω σ' αυτό το συμπέρασμα; Νά, μετά από όλα αυτά σημείωνα διο γραμμές στα χαρτιά μου, έτσι, για να μην ξεχαστεί εντελώς το επεισόδιο, και στο τέλος έκλεισα μ'αυτό: ανοησίες. Θάμουν κουτός αν τις σκάλιζα ξανά.

***

Παιδεραστής ε; Εδώ στην γειτονιά μου τόπανε κι αυτό πάντως, και μ' έναν τρόπο που... είναι φρίκη σου λέω... φρίκη!

Το σκέφτηκα στην στροφή τού δρόμου που φέρνει στο νούμερο 6: πως ως ένα σημείο είναι καλή αυτή η επαγρύπνηση, όμως νά πιον βρήκαν τα ερπετά για να φάνε: βρήκαν πρόχειρο εμένα που παίζω με τα παιδιά και περπατώ ξυπόλυτος. Κι είμαι μόνος. Κατάμονος Φ. Έχεις νιώσει ποτέ τι σημαίνει αυτό;

***

Τέλιωσα στις τέσσερις και μισή με τα πλήκτρα (σελίδες 84), κι έφευγα σαν κυνηγημένος για την χώρα. Γοργά τα βήματα, αποφασισμένα. Ευτυχισμένη ώρα, τρικυμισμένη. Έκανα τον φάκελλο να ιδρωκοπά μέσα στην παλάμη μου. Ω, πόσο καιρό σε περίμενα! Και νά που χρειάστηκε να γίνει μακρύς και τούτος ο δρόμος, όσο κι αν δεν τον θέλησα τέτιον. Άγρια χαρά μου νά που ήρθες. Και τώρα θα τους φωνάξουμε: φτάνει, φτάνει!

Οι φωτοτυπίες όμως δεν μπορούσαν να γίνουν το απόγευμα. Αύριο λοιπόν. Μετά πέρασα από την Κούλλα και με κέρασε γάλα. Ύστερα ο Νικόλας: εγώ δεν θα σε διαψεύσω. Η θλίψη μου και κάπιος Γιώργος ύστερα στο πάρκο που επεχείρησε να την ανατρέψει: θα σε βοηθήσω εγώ να πουλήσεις το βιβλίο σου.

Φυσικά η θλίψη μου δεν είχε να κάνει με την πώληση τού βιβλίου μου, όμως μια τέτια χειρονομία σε τέτιες ώρες από έναν άνθρωπο που την πρώτη φορά - αυτή ήταν η δεύτερη, και τυχαία σαν την άλλη και σαν όλους μας - που με είδε ήθελε να με πάρει και στο δούλεμα με ξάφνιασε. Του είχα δώσει τότε στην αρχή λίγο σκονί αλλά όμως σύντομα τού μίλησα σκληρά. Και θα το σκέφτηκε. Έλεγα λοιπόν πως μια τέτια χειρονομία είναι ικανή να γεμίσει με ευγνωμοσύνη ψυχές σαν την δική μου.

Ω Θεέ μου που ποτέ δεν λείπεις από τις καρδιές τών ανθρώπων...

Δρόμοι, σπίτι ύστερα, μνήμη κι αναμονή.

***

...Κι αν τους συγχωρέσει ο Θεός, τα παιδιά μου δεν θα τους συγχωρέσουν.

7 Αυγούστου. Έφευγαν το μεσημέρι από την Μπουμπουλίνας τα όνειρα μου και γύριζαν με το ποδήλατο για την Έγκωμη.

Μπουμπουλίνα μπουρλοτιέρισσα, δυναμίτη έσερνα να τους κάψω τούς Κυπρίους, να γυρίσω, π' ανάθεμα με, τον τροχό.

Μια γελούσα καί μια έσπαζα με τις σκέψεις μου. Και στην Έγκωμη στο νούμερο 6 ξεθεώθηκα να συναρμολογήσω πενήντα κομμάτια.

Το φαί ύστερα ήταν μαχαίρι στα σωθικά μου, ήταν μνήμη. Η Τ χτες. Ω, σ' έχω πιάσει πολλές φορές Τ να ντρέπεται για μένα, πολλές φορές Τ. Και χτες που σου είπε η Μαρία: μιάζετε, πάλι ντράπηκες. Ω, κι αν ρθει τώρα και μου πει: Κώστα, συγχώρεσε με, εγώ θα της πω: φύγε Τ! Δεν θέλω να σε βλέπω... Φύγε Τ, φύγε!!...

Ήρθαν τα δάκρυα αλλά δεν ήρθε το κλάμα.

Ύστερα το άχτι μου: πού θα μου παν; Θα τους τινάζω!

Μπουρλοτιέρισσα! Δεν μου γλυτώνουν.

Κι η διαπίστωση αυτών των ημερών: μόνο η Κούλλα μού στάθηκε αδελφή. Μάνα και αδελφή και αγαπημένη. Κι η Ιουλία από μακριά.

Ω, αύριο... αύριο...

***

Ένα ουρλιαχτό θέλει να μ' αφήσει, ένα ουρλιαχτό θέλει ν' αντηχήσει στην χώρα. Να μάθουν πως εγώ... εγώ... Ω, πόνε αβάσταχτε, κούραση αβάσταχτη! Κι ήρθε ένας σκοπός μέσ' τον πόνο μου: έπεφτε βαθιά σιωπή στο παλιό μας δάσος... Κι ήρθε ένα όνομα, κι έπεσε ένα δάκρυ στην ταράτσα. Ύστερα ήρθαν «τα παιδιά τών είκοσι»... Κι ήρθαν είκοσι ονόματα, κι έπεσαν είκοσι δάκρυα στην ταράτσα.

Το παράπνο μου χτες στους δρόμους: είμ' αητός χωρίς φτερά.

Ήταν απομεσήμερο χτες και σήμερα είναι σούρουπο. Κι όμως το παράπνο μένει το ίδιο: είμ' αητός χωρίς φτερά, χωρίς αγάπη και χαρά...

8 Αυγούστου.

Ήταν βράδυ όταν μπήκα στο μπάνιο, κι ήθελα να ξεπλύνω όλες τις βρωμιές τούτης τής μέρας.

Θεέ μου! Πόσες φορές σε κάλεσα σήμερα;... Μα έλα, έλα και μην κλαις... μην κλαις... μην κλαις... Απλούστατα είστε ανάξιοι και μόνο να τ' ανοίξετε αυτό το βιβλίο. Όμως πιος, πιος θα τους το πει;

Από χτες ήδη, αλλά και από μέρες πριν, ήξερα πως το πρώτο έπρεπε να το πάρει η Κούλλα.

Μάλιστα μού ζήτησε και της έγγραφα και αφιέρωση. Ήταν αξιολάτρευτη.

Η ταβέρνα «Φόντεξ» ύστερα ήτανε κλειστή για να το πάρει η Γιαννούλλα, κι έτσι το δεύτερο θα τόπαιρνε άλλος. Ήθελα νάταν ο Βασίλης αλλά πρακτικές δυσκολίες δεν το επέτρεψαν. Πέρασα λοιπόν από κείνους τούς στρατώνες στην Αγλαντζιά όπου υπηρέτησα κάποτε σαν σκυλλί ώσπου βρέθηκε ένας λοχαγός και τους έκοψε την φόρα. Αυτός ο λοχαγός είναι ακόμα εκεί, κι όταν πρωτοπήγα να τον δω τότε που ήρθα στην χώρα πήγαινα κατόπιν συχνά. Έβρισκα πάντα εκεί ένα πιάτο φαί και αρκετή καλοσύνη από τους στρατιώτες, πράγμα που η σχέση μου με τον λοχαγό έκανε μοιραία. Όμως και τα μοιραία αλλάζουν πάντα έτσι όπως αλλάζουν οι μέρες στην Αγλαντζιά και στην Έγκωμη.

Ο Περικλής - ο επιλοχίας - έγινε αφορμή για μια - διο σημειώσεις αλλά τώρα δεν αισθάνομαι καθόλου εντάξει όταν αναλογίζομαι το ενδεχόμενο να θυμηθώ και να καταγράψω στις λεπτομέρειες του το επεισόδιο. Γενικά βρηκα αδιαφορία που έδειχνε πως θα γινόταν περιφρόνηση και κοροϊδία αν δεν έφευγα εγκαίρως. Στο μεταξύ είχε πάρει ο Μάριος το βιβλίο με λεφτά που δανείστηκε από τον Περικλή. Στην λίστα αυτών που έπρεπε να το πάρουν ήτανε και ο Σάβας αλλά ήταν απένταρος και δεν καταδεχόταν να δανειστεί από τον Περικλή.

Σύντομα έφευγα. Στον δρόμο για την δεύτερη διμοιρία τραγουδούσα: βάλε να πεις να πιω απ' των φιλιών μας το πιοτό φεγγάρι μου λαμπρό να με χαρείς να σε χαρώ.

Αυτό μας έλειπε τώρα να μας σκοτίζουν και πολύ. Τόχουμε ανάγκη θλίψη μου το τραγούδι μας, κι ας το ακούσει όλη η Αγλαντζιά: βάλε να πεις να πιω...

Ο Τάσος, ο Σολωμού, κι ο Πιέρας ύστερα στην Αθαλάσσα: πήρα ταξί να πάω στην χώρα, ταξί να γυρίσω - απόλυση είναι αυτή - και μου έμεινε μια λίρα μόνο για να πάω στην Λεμεσό.

Στον Ερμή ύστερα: αν έχετε δύο λίρες μπορείτε να πάρετε το βιβλίο μου. - Δίο λίρες; Αμάν!

Όταν έφευγα από κει μού φώναξε ο Πιέρας: θα σου γράψω. - Θα το δούμε κι αυτό. Πάντως ξέρω να περιμένω.

Απέναντι από το στρατόπεδο ήταν η Μαρία και η Αντρούλλα. Έντυσα εκεί τα βιβλία μου και χρησιμοποίησα πρώτη φορά αυτή την κατασκευή που έκανα στο σπίτι φες από τις δύο μέχρι τις τρεις το πρωί. Εκείνο το Σάββατο πάντως ντρεπόμουν για τα 50 βιβλία μου και ήμουν περήφανος γι' αυτή την επιπόηση μου. Όσο και νάναι δεν ξέρεις τι δεινά μπορεί να φέρει στον κόσμο ένα βιβλίο, και τι δεινά στον δημιουργό του. Τώρα, είν' αλήθεια, που ησύχασαν τα πράγματα δεν βλέπω να σκέφτομαι διαφορετικά.

Η Μαρία έφευγε κάπια στιγμή για την χώρα. Μαρία, της λέω, δώστο αυτό στον Σοφοκλή και να μου φέρεις δύο λίρες. Σε μιάμιση ώρα είχε γυρίσει. Ήρθε η ώρα για το φαί κατόπιν και για κάπια αφορμή μού λέει: μην νομίζεις πως είσαι αλάνθαστος. - Σου τόπα αυτό ποτέ; - Είναι απαραίτητο να μου το πεις; Το δείχνεις... Και πάνω από το πιάτο απορούσα κι έσπαζα

. Αργά, πολύ αργά σκέφτηκα: θα πρόλαβε και διάβασε εκείνο τον πρόλογο. Άραγε την ενόχλησε που έγγραφα πως έχω συνηθίσει να παίρνω τις αποφάσεις μου ανεξάρτητα από τις γνώμες των εντόμων;

Σηκώνομαι από το τραπέζι και της λέω: συγνώμη αλλά τώρα δεν μπορώ να φάω... Λυπάμαι Μαρία μα ούτε και να χαμογελάσω μπορώ...

Η μνήμη της Παρασκευής που προσπέρασε: τι ντροπή! Οι λέξεις μου τότε: ω τι ντροπή! Κι όμως: γιατί ενοχλείσαι όταν σε λένε εγωιστή; Ω!

Παράπονο μου!. Ω, κι ήταν ίδιο το αίτημα τού χτες: μίσος σου λέω, κατάμισος!

-Δεν το είπα για να σε πληγώσω... Ω, ήταν αργά, τόσο αργά. Ήδη με πλήγωσες πολύ. Ω, και το σκουφάκι το πήρες για δώρο: μιάμιση λίρα. Όμως δύο λίρες για το Ημερολόγιο τού ηλιθίου σας δεν θα τις έδινες, το ξέρω, ποτέ. Ο φόβος σου μην πέσεις κορόιδο σε μένα που όλοι μ' έχουν για κορόιδο. Σου είπα Μαρία: δέκα μέρες τώρα ξεθεώθηκα, είμαι τσακισμένος. Τι νόμισες; Πώς ήθελα να με λυπηθείς για να σου πάρω τις δύο λίρες; Έλα τώρα! Εγώ πάντως το δήλωσα: βαρέθηκα να παίζω το κρυφτούλι. Κι αυτός ο φαντάρος απέναντι την Παρασκευή ήθελε νάναι ο πρώτος που θα τόπαιρνε. Του είχα πει: θα κάνω τα αδύνατα δυνατά να το κτυπήσω γρήγορα και να σου το φέρω προτού απολυθείς. Να του τόδινα τζάμπια; Δεν γινόταν, λυπάμαι πολύ - κι όμως σήμερα... απόλυση είναι τούτη... Τι να πω; Τις έχω συνηθίσει, τις έχω βαρεθεί αυτές τις διαψεύσεις...

Ω, τόξερεις Μαρία πως ξεθεώθηκα, τόβλεπες, το βλέπεις πως σέρνομαι αλλ' όμως ίσως νάταν αυτή η καλύτερη ώρα για να με γιατρέψεις από αυτό τον εγωισμό μου που, ότι κι αν πεις, τις πιο πολλές φορές είναι περισσότερο επικίνδυνος για τους πλησίον παρά για τον άρρωστο. Ε, έχεις και συ τον τρόπο σου να σκέφτεσαι. Και γω τον τρόπο μου να τον πιάνω.. Όλα καλά.

Τόξερεις Μαρία. Κι όμως εσύ... συ... συ που την Παρασκευή που προσπέρασε... προσπέρασε αχ... γινόσουν λυγμός μεσ' την αυλή σου και μέσα στα μάτια σου.

Η κυρά Ευτυχία: δεν έφαγες το φαί σου. Γιατί φεύγεις;

Ω, και νά κι η Ανθή που έρχεται από την στάση και δεν πρέπει να δει πως κλαίω. Οι δρόμοι: θλίψη μου πούναι το τραγούδι μας; Η άσφαλτος σου Αθαλάσσα και οι λυγμοί κάτω από τον ευκάλυπτο: νάτο το τραγούδι μας. Και πέρα από τον ευκάλυπτο: νάτο το τραγούδι μας...

Ύστερα το ποδήλατο μου. Και στενάζαμε μαζί. Θεέ μου! Την θυμάσαι εκείνη την Παρασκευή. Και ξέρεις τα αισθήματα που ένιωσα γι' αυτήν. Ω, ξέρεις και πως οι λέξεις μου ήταν ανάξιες των αισθημάτων μου, χίλιες φορές ανάξιες...

Τώρα ... τώρα Αθαλάσσα μου γιατί; Η Αγλαντζιά ύστερα: γιατί; Γιατί; Δρόμοι μου! Και τα συντρίμια των χτεσινών ονείρων. Το πηγάδι στον ελαιώνα...Ω, μην πέσεις ποιητή...

Ήταν, ναι, ανάξιες εκείνες οι λέξεις. Και τούτες σήμερα πάλι ανάξιες.

Ξέπλυνα τα δάκρυα στην τρίτη διμοιρία όπου πήγα να βρω τον Νικόλα. Ο Νικόλας όμως ήταν στην πρώτη. Έτσι αποχαιρέτησα τα παιδιά. Βρήκα τον Νικόλα στην πρώτη διμοιρία, αλλά και τον Γιαννή που έπαιζε στο μπουζούκι: είμ' αητός χωρίς φτερά, χωρίς αγάπη και χαρά... Κι ύστερα: πήγα στα μέρη που σε είχα πρωτοδεί... Ω, κι όση πίκρα με πότισαν αλλού, τόση χαρά με πότισαν εδώ. Τα τραγούδια, η καλή κουβέντα και το: τώρα ή ποτέ παιδιά!

Είμ' αητός χωρίς φτερά... Μα γράφονται, να πάρει, αυτές οι στιγμές; Γράφονται;

Ύστερα ο Βασίλης κι η Καίτη. - Αφιέρωση; Μα, τα χέρια μου τρέμουν.- Καλύτερα. - Ε, είναι και ιδρωμένα. - Ακόμα καλύτερα. Θ' αφήσεις και τα αποτυπώματα σου. Η κυρία Θεογνωσία, η πατάτα, ο ντολμάς και: νά ποιοί είν' αυτοί που με αγαπούν: «όταν τους ζητήσεις δύο, θα σου δώσουν πέντε.» Εγώ είχα ζητήσει τέσσερις, για δύο βιβλία, και μούδωσαν πέντε. Ω, να το ξέρουν, να το ξέρουν κι

αυτό. Κι ακόμα πως δεν θα μείνουν απλήρωτοι γι' αυτό.

Η μικρή Αννίτα ύστερα, η Μισιελίνα, ο Σάβας, η χώρα κι η Ερασμία πέρα από την χώρα. Ω, μακριά! Κι η κυρία Αννα: τι κάνεις παιδί;... Γιατί τόσο ακριβά λεβέντη μου; Σου κόστισε πολύ; - 21 σελίνια μόνο η φωτοτυπία.

Η Μαρία στην Φαλήρου: να το δούμε, -ω-... Μήπως μπορείς με τις δύο ματιές που θα του ρίξεις να καταλάβεις ένα βιβλίο; -Όχι. Μα το όχι της σήμαινε...

Μετά από κείνες τις δύο ματιές: είναι πολύ προσωπικές εμπειρίες και κάπως απίθανο γι' αυτό να τις καταλάβει ένας τρίτος... - Ω, και γω την ίδια γνώμη έχω. Χαίρετε. - Γιατί δεν κάθεται λίγο; - Έρχεται ο Αλέξης αυτές τις μέρες. - Ναι! - Θα σε ξαναδούμε; - Όχι, φοβάμαι όχι...

Το αίτημα: μακριά!... Σίγουρα σου φάνηκαν και σένα πολλές οι δύο λίρες ε; Κι όμως μού είπες εσύ για τις εμπειρίες μου. Ω, αυτή η σοφία σας!... Ω, αν ήξερες όμως Μαρία, αν ήξερες!...

Η Χρυστάλλα, ύστερα ο Δημητράκης κι η Ξένια: να διαβάζω τες πελλάρες του; Η Λίτσα: γιατί δεν βάζεις παπούτσια; Ο Κόκος τέλος, το μπάνιο και: μην κλαις... μην κλαις... Νά: είστε ανάξιοι να τ' ανοίξετε μόνο. Ω, θα τους το πεις Βασίλη, θα τους το πεις;... Και συ Καίτη... Γιαννή εσύ, θα τους το πεις;

9 Αυγούστου. Και τραγουδούσα στην κάμαρα: περνούσαμε καλά, βαρκάδα κι αγκαλιά...

Κι από χτες: εγωιστής κι αγάριστος, λένε. Όμως όταν διαβάσουν αυτό και εκείνο θα αρνηθούν να σκεφτούν πόσο λάθος κάνουν.

***

Αυτά που δεν μπορεί να κάνει ο νους Γιώργο, άφηνε τα στην αγάπη.

***

Ο θεός Ηλίας: «Ο αγών μου»; Κάνεις καλά να το κάψεις. Δεν μου τόπες προχτές πως θα έδινες αυτό τον τίτλο στο βιβλίο σου.

Αχ θείε! Κι όμως σ' άρεσαν εκείνα τα κομμάτια που σου διάβασα. Τώρα σκοντάψαμε στον τίτλο.

Η Ξένια: κανονικά έπρεπε να το δώσεις πρώτα σε εφημερίδες και σε περιοδικά για να του κάνουν κριτική. - Κοίταξε: η θεωρία μου δεν είναι ορθόδοξος και ούτε και οι μέθοδοι μου είναι. - Αν θέλεις όμως να καθιερωθείς σαν συγγραφέας, τότε πρέπει να... - Δεν θέλω να καθιερωθώ σαν συγγραφέας. - Τι θέλεις δηλαδή; - Έχω προσδοκίες. Δεν γράφω για να γράφω. Θέλω εξουσία.

Τότε αντάλλαξε με την Σάντυ που κρυβόταν πίσω από την πόρτα ένα γελάκι όλο νόημα. Αχ ένα γελάκι!... Κι όταν άφηνα την Αγίων Ομολογητών μού πέταξε η Ξένια: καλές επιτυχίες.

Ω, αυτή η υποκρισία!

Στον δρόμο ήταν η μνήμη σου Μαρία, τα καρφιά σου Μαρία κι η Αθαλάσσα σου. Η φόρμα: το δάκρυ έφυγε. Όμως κάτι θάχει απομείνει κι από χτες.

Και πως δεν είναι κι απαραίτητο να τα καταλαβαίνεις όλα θείε Ηλία, ούτε και συ Κόκο. Και μην απορείς όταν λέω εγώ πως μόνο εκατό δεν είναι προδότες όταν εσύ λές πως αντιστάθηκαν χίλιοι στο πραξικόπημα. Εγώ σου λέω πως είναι πιο λίγοι κι από εκατό. Πολύ πιο λίγοι.

***

«16 μέρες από την ζωή τού Ντοστογιέφσκη.» Ω, το καταδιωγμένο σας. Μα όχι. Δεν θα καταδεχτώ εγώ αγαπημένε. Θα πληρώσουν και γι' αυτά που τράβηξες εσύ.

***

Σήμερα: είναι θάνατος, θάνατος σου λέω...
Αραγε θα κλάψει για κείνα η Μ; Θα κλάψει εκείνη στην Αθαλάσσα;...

***

Ο θεός Ηλίας μόλις που δεν μου είπε: να φύγεις. Και να μην ξαναπατήσεις στο σπίτι μου... Όμως εκείνη η φρόνησις! Ω!... Σίγουρα θα είπε κάποια καλά λόγια για μένα και τώρα ντράπηκε επειδή είναι «ο αγών μου» ο τίτλος τού βιβλίου μου και γιατί μούρθε να ερεθίσω πιο πολύ τούς νοικοκυραίους. Μου θύμισε κι αυτός εκείνο τον Σωκράτη: πολλές φορές ενώ είμαστε γέροι, κάνουμε σαν τα νήπια.

Κι όμως εγώ σε είχα για πιο σοφό θείε. Με λύπησες.

Και για σένα Τάκη δεν αισθάνομαι τίποτα πια. Ένα κενό είν' αυτό που αισθάνομαι, και κάποιες φορές ένα μίσος.

***

Το γελάκι τής Ξένιας. Αυτό με κυνηγά. Κι είμαι τόσο ευτυχής!...

Και το δικό μου γελάκι στην ταρατσα εκεί που άπλωνα τα ρούχα. Και ξέρω πως ο Θεός που με ξέρει - κι ο Σαβάκης αν με έβλεπε - θα μουρμούρισε: σίγουρα θα σκέφτηκε κάποιον Φ, κάπια Ξ, κάπια Σ που νομίζει πως... ενώ εμείς...

10 Αυγούστου, Δευτέρα, και στις κάμαρες παραμιλώ: τον Σοφοκλή μωρέ, τον Σοφοκλή!...

Σοφοκλή άπιστε Δανέζε σκύλλε, γελάστηκες... Πολύ προσωπικά που... Είναι τα άλλα που λέω καλά... Θάνατε!!... Αντιφάσεις ε; Όχι αντιθέσεις. Το προτιμάς... Σας είπα από πιούς θα με μάθετε...

Και ψες ο Βασίλης: δύο σημεία που σηκώνουν συζήτηση: εγώ τον Καποδίστρια δεν τον έχω και τόσο ψηλά. Και: γιατί γράφεις: πότε ήταν αρετή το να μην πηδάς την γυναίκα τ' αλλουνού; - Κατά τ' άλλα; - Καλό.

Απολογισμός: ανάξιοι, χίλιες φορές ανάξιοι...

Εγώ περίμενα αυτό από σας: θα τους τινάξουμε Ούτοπτε. Δεν γλυτώνουν! Τώρα περιμένω εσένα Μάριε να τους το πεις: δεν γλυτώνουν!...

***

Και ο Γιώργος: θα πάρω και γω ένα για να σε ενισχύσω οικονομικά. Η απάντηση: αν είναι να το πάρεις γι' αυτό, τότε να μην το πάρεις.

Ω, αγάπη πέρα από το μεσονύχτι: ανάξιοι σου λέω, χίλιες φορές κι ακόμα τόσες. Όχι να τ' ανοίξετε. Να τ' αγγίξετε μονάχα. Αχ, και φεγγάρι πέρα από το μεσονύχτι. Κούλλα, και Τούλλα πέρα από το μεσονύχτι: ΑΝΑΞΙΟ!

Νά γιατί, θα πουν: ήθελε την γνωριμία μας για νάχει κάποτε την απαίτηση να αγοράσουμε το βιβλίο του.

***

Προσωπικά; Πώς προσωπικά δηλαδή; Αφού είναι γεμάτος ο κόσμος Σοφοκλήδες και γεμάτος Μιχάληδες, Μαρίες, Πόλες, γεμάτος Τ.

11 Αυγούστου.

Ήμουν στην στάση για την Μονή Κύκκου και για τον Γιώργο όταν έζησα ξανά εκείνο τον πόνο για κάθε γλυκό κορίτσι που περνά μπροστά σου με το ποδήλατο και την κόκκινη τσάντα για να χαθεί στην στροφή κάποιου δρόμου...

Ω, ας φαινόσουν κόρη! Δεν με νιάζει. Κι ας ξαναχανόσουν...

...Κύκκος. Κι έχω μαζί μου το φιλάκι που μου έστειλε η Κούλλα όταν με ξεπροβοδούσε. Πέφτει το δειλινό. Κι η γαλήνη σου θάνατε. Τώρα περιμένω τον Γιώργο να βγει από τον εσπερινό.

Όταν βγήκε τού φώναξα με τον τρόπο τού προσκυνητή: ο Κύριος!... Τότε έτρεξε στα πέτρινα σκαλιά για να μου δώσει το χέρι. Ύστερα...

Ύστερα ήρθαν οκτώ μέρες που δεν άγγιξα την πέννα μου. Όμως είχε στο μεταξύ ρθει εκείνο το σχόλιο τού Μάριου. Ήταν ήδη στα περίπτερα όταν έπαιρνα εγώ το λεωφορείο για τον Κύκκο.

Την Πέμπτη, 13 τού Αυγούστου, άφηνα τον Καλοπαναγιώτη για την Λευκωσία. Μόλις έφτασα στο σπίτι πήρα το ποδήλατο και λαμνούσα με την δροσιά τού πρωινού για τον Βασίλη. Τον βρήκα στο στρώμα, σηκώθηκε και με μισόκλειστα μάτια μούφερε να διαβάσω...

«ΝΕΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ...

Ήρθε χτες και με βρήκε στο γραφείο μου. Έχει την ηλικία την δική μου. Κρατούσε στο χέρι σακίδιο στρατιωτικό και θα τον έπαιρνες για αθλητή ή για άνθρωπο τέλος πάντων που προτιμά να ρίξει με τον αγκώνα του έναν σάπιο τοίχο παρά να κάτσει να αναλύει την σαπίλα του. Κι όμως είναι συγγραφέας.

Ομολογώ πως ξαφνιάστηκα, γιατί νόμιζα πως αυτή η γη έπαψε να βγάζει ανθρώπους με τέτοιες ιδιότητες. Νόμιζα πως έβγαζε μονάχα κάνα - δυο συγγραφείς, καμιά εκατοστή παπαγάλους κι αυτό ήταν όλο.

Νά όμως που γελάστηκα και είμαι χαρούμενος γιατί αυτός ο τόπος δεν έχει πάθει στέρηση τελειωτική. Γεννά τότε - τότε μαζί με τα εκτρώματα και πραγματικούς πνευματικούς ανθρώπους...

Ήρθε λοιπόν και με βρήκε στο γραφείο μου και μούδωσε να διαβάσω το πρώτο του βιβλίο. Ένα βιβλίο που κυκλοφορεί σε λίγα φωτοτυπημένα αντίτυπα. Ένωσα χαρά για την τιμή που μούκανε, κι ένιωσα λύπη για τούτο τον τόπο που αναγκάζει τούς λιγοστούς του συγγραφείς να χτυπούν οι ίδιοι τα χειρόγραφα τους και να γυρίζουν μέσ' την κάψα τού καλοκαιριού να μοιράζουν το πνεύμα τους και το αίμα τής καρδιάς τους...

Μια ματιά έριξα στο βιβλίο. Δεν ξέρω να κάνω κριτική, ούτε από τεχνική τού λόγου, δεν ξέρω να παραθέτω πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα, ούτε και να εξηγώ πώς και γιατί και διότι κι επειδή.

Το μόνο που ξέρω είναι ότι πάνω από τις 84 αυτές σελίδες, τις γεμάτες με γράμματα γραφομηχανής, χτύπησε η καρδιά μου και το αίμα μου κύλησε ζεστότερο στις φλέβες μου. Και λέω πως χθες κουβέντιασα μ' έναν συγγραφέα. Με έναν άνθρωπο δηλαδή που μπορεί να μην ρίχνει με τον αγκώνα του τους σάπιους τοίχους, όμως που υποδείχνει τούς σάπιους τοίχους.

Γιατί εδώ που τα λέμε, όλοι στηρίζουμε συνήθως τις ζωές μας σε κάποιους σάπιους τοίχους χωρίς να το καταλαβαίνουμε, μέχρι που να πέσουν να μας πλακώσουν από κάτω ή μέχρι που νάρθει κάποιος να μας φωνάξει: ε, ξυπνάτε, κάντε πέρα, προσέχετε. Είναι σάπια τα στηρίγματα σας, είναι σάπιοι οι τοίχοι σας, είναι σάπιες οι ζωές σας!

Βέβαια εμείς συνήθως δεν ακούμε τίς φωνές του. Αν τις ακούγαμε δεν θα υπήρχαν σάπιοι τοίχοι. Ίσως ούτε και συγγραφείς πραγματικοί...

Ο άνθρωπος που ήρθε και με βρήκε χθες έχει ένα συνηθισμένο όνομα: Κώστας Κυριάκου. Έγραψε ένα ασυνήθιστο βιβλίο, ένα δυνατό βιβλίο. ΜΑΡΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ.

Είχα την αίσθηση πως κάτι άρχιζε επιτέλους. Και μian ευγνωμοσύνη! Κι έναν πόνο, έναν πόνο!...

...19 Αυγούστου.

Γαλάζιο φεγγάρι μου, τώρα που βρήκα καιρό είπα να σε ρωτήσω: γαλάζιο φεγγάρι μου, θα της το πεις; Πως την αγαπώ, την αγαπώ, την αγαπώ. Γαλάζιο φεγγάρι μου, το ξέρει; Πως την αγαπώ,

πως την αγαπώ, πως την αγαπώ.

Πως την αγαπώ. Την αδελφούλα της...

Τότε είχε κότσο το μακρύ μαλλί. Και τόχε αγαπημένο. Τώρα το είχε κοντό. Και τόχε αγαπημένο. Τότε δεν χαμογελούσε στους ξένους. Όμως το βράδυ στις ανηφορίες...

Γαλάζιο φεγγάρι μου, είναι η όγδοη μέρα που δεν άγγιξα την πέννα μου, η όγδοη που δεν άγγιξα την καρδιά μου. Και νά που απόψε...

Γαλάζιο φεγγάρι μου, το ξέρει; Την αγαπώ, την αγαπώ, την αγαπώ.

Στην Πάφο ήταν θλίψη κι ήταν κακό. Ήταν θλίψη στους δρόμους, στην Λεμεσό και στην χώρα. Γαλάζιο φεγγάρι μου, κι όμως γελούσε η ψυχή μου όταν την έπιανε στους δρόμους και στα συντρίμια τού κόσμου. Η δέκατη μέρα που «γυρίζω μεσ' την κάψα τού καλοκαιριού και πουλώ το πνεύμα μου και το αίμα τής καρδιάς μου.» Και φες Μάριε! Μάριε...

Η δέκατη ώσπου... Γαλάζιο φεγγάρι μου τώρα που σβύσαν τα φώτα στα παραθύρια και μείναμε πάλι οι διό απόψε να μετρήσουμε τον πόνο μεσ' την ερημιά θέλω να σε ρωτήσω φεγγάρι μου: θα της το πεις; Πως την αγαπώ, την αγαπώ, την αγαπώ.

Ο Ακάμας της, το κοντό μαλλί και τ' όνομα της. Γαλάζιο φεγγάρι μου την αγαπώ, την αγαπώ, την αγαπώ.

Και το κλάμα γαλάζιο φεγγάρι μου, τα χίλια δάχτυλα που γράφουν για να το μάθει. Γαλάζιο φεγγάρι μου πως την αγαπώ, την αγαπώ, την αγαπώ.

20 Αυγούστου.

Φεγγάρι μου όταν θα βγεις απόψε στον ουρανό να μην ξεχάσεις να της πεις πως μέτρησα κι απόψε τον πόνο μέσ' την ερημιά. Την σιωπή μέσ' την καταιγίδα. Μην ξεχάσεις να της πεις πως την αγαπώ. Όταν θα βγεις φεγγάρι μου στον Ακάμα και στον Καλοπαναγιώτη, όταν θα βγεις στην Αθαλάσσα και στην χώρα στο νούμερο 6 και πιο κει στο νούμερο 10 μην ξεχάσεις να της πεις πως την αγαπώ. Τα χίλια ονόματα της, τα χίλια μάτια, τους χίλιους χτύπους της. Κι όταν θα βγεις αύριο ήλιε πάνω από την Τράπεζα Κύπρου πες το της: την αγαπώ, την αγαπώ.

Ω, μαχαίρι κάθε βλέμμα τών Κυπρίων. Χίλια μαχαίρια κάθε βλέμμα σου κόρη, χίλια μαχαίρια κάθε χτύπος, κάθε όνομα, κάθε ελπίδα.

Φεγγάρι μου όταν θα βγεις απόψε στον ουρανό και στο πάρκο τού κήπου μην ξεχάσεις να της πεις πως έκλαψα κι απόψε τούτη την νιότη μου και τούτη την ερημιά μου. Και φώναζα, ούρλιαζα κάτω από τις φοινικίες και κάτω από τους ευκαλύπτους. Ν' ακούσεις και συ πως «ζω για να σ' αγαπώ πολύ, γλυκό, τής νιότης μου πουλλί...»

Ήτανε παράπονο μου η ερημιά, κι ήτανε ερωμένη μου η ερημιά. Και τα φαντάσματα διό κοριτσιών στο βορινό περίπτερο τής πλατείας Ελευθερίας. Είχαν σταθεί να πιουν πορτοκαλάδα και γω... στο πάρκο... στο πάρκο εγώ... ω...ζω για να σ' αγαπώ πολύ, γλυκό, τής νιότης μου πουλλί...

Φεγγάρι μου όταν θα πας απόψε εκεί στην αυλή της μην ξεχάσεις να της πεις πως την αγαπώ. Φεγγάρι μου μην ξεχάσεις: στον Ακόμα την αγαπώ, και στην χώρα την αγαπώ. Κι όπου είναι ερημιά την αγαπώ, κι όπου είναι άβυσσος την αγαπώ, την αγαπώ!

Μην ξεχάσεις! Όταν θα πας στην Τάλα φεγγάρι μου και στην Πάφο, στην Αθήνα και στην Θεσ/νίκη, στην Φωκίδα, στην Αγία Νάπα, στον Αη Κασσιανό και στην Παλλουριώτισσα μην ξεχάσεις: την αγαπώ, την αγαπώ.

Μα στον Ακάμα φεγγάρι μου όταν θα βγεις μη, μη, μην ξεχάσεις: πως την αγαπώ, την αγαπώ, την αγαπώ.

***

-...Γιατί τόσο ευαίσθησία; - Αν νομίζετε πως κατέγραψα τις περιπέτειες τής ευαίσθησίας μου για να μου πείτε εσείς «γιατί...» γελιέστε...

Αφορμή η κ Σταυρούλλα.

***

Το ζήτημα έγκειται στο γιατί να βγάλω τον πόνο μου στην αγορά. Από την στιγμή όμως που αποφασίζω να τον βγάλω δεν με νιάζει αν θα τον πουλώ μία ή δύο ή πέντε λίρες. Πάντως δεν προτίθεμαι να τον βγάλω στο ξεπούλημα. Αν θέλει κανείς να τον αγοράσει για να υπηρετήσει εκείνο το αξίωμα: για να χτυπήσεις σωστά κτλ., σ' αυτόν δεν θα επέτρεπα, αν το ήξερα, να το αγοράσει λιγότερο από εκατό. Γιατί αυτός θα τόπαιρνε και με διακόσες. Ένας πάλι που μ' αγαπά και αγαπά την υπόθεση μου θα μου τις άφηνε τις δέκα ευχαρίστως, αρκεί να τις είχε. Σε κείνον πάλι που οικονομήσε σελίνι - σελίνι τις δύο λίρες για να το πάρει, σ' αυτόν θα του το χάριζα, θεωρώντας το μάλιστα τιμή για μένα. Κι όσο για κείνον που το παίρνει γιατί συνέβη κάποιος να γράψουν κάποιο εγκώμιο γι' αυτό ή γιατί το παίρνουν οι άλλοι και κατόντησε πια μόδα, αυτόν θα τον έκανα να το πληρώσει ακριβά. Για να τα ξέρω όμως κύριοι τα κίνητρα τού καθενός θα πρέπει νάχω καμιά εκατοστή ντετέκιβς...

Στο τέλος πάντως αυτού του Σεπτέμβρη περιμένω χίλια αντίτυπα από τον Χριστόδουλο. Ευτυχώς που ήρθε λίγη βοήθεια από την Ιουλία, την Στασού και τον Σωτήρη. Υπήρξαν και εδώ κάποιες ιστοριούλες, αλλ' όμως ξέρω τώρα πως από την τελευταία επίσκεψη που του έκανα στο τυπογραφείο του θα κατάλαβε πως πρέπει να σοβαρευτεί. Να εύχεται λοιπόν νάχει καταλάβει...

***

...Στο θρανίο, κι ακούς τον άνεμο να δέρνει τις πευκοβελόνες. Θα σου ανταποδοθεί κόρη.

...Στην χώρα, και παίρνεις τον δρόμο με τους ευκαλύπτους για ν' ακούσεις τα σπουργίτια. Θα σου ανταποδοθεί κόρη.

...Στον Καλοπαναγιώτη, και σκύβεις πάνω από τα νερά και κυλάς, τρέχεις, τρέχεις και γλυστράς πάνω στις πέτρες και στα βασίλεια τού Ερωτα. Το φύλλο από δίοσμο στα δάχτυλα και στα χείλια σου. Ο βασιλικός, ο ευκάλυπτος. Θα σου ανταποδοθεί κόρη.

...Η τηλεόραση. Και κείνη η φωνούλα που άφηναν στον χορό τα κορίτσια από το Ουτζπεκιστάν, το κρότημα τών χειριών. Κι η όγδοη μέρα που σε κυνηγά. Θα σου ανταποδοθεί κόρη.

Ο πακιστανός στο Προδρόμι, αυτή η τρελλή ανάσα του, κι η πέμπτη μέρα που σε κυνηγά. Θα σου ανταποδοθεί. Το χαμόγελο θα σου ανταποδοθεί, η χαρά που τάχεις, ο πόνος όταν τ' αφήνεις, όταν φεύγεις, φεύγεις και φεύγουν εκείνα που αγαπάς. Ο Ακάμας σου κόρη, τ' ακρογιάλια που χάρηκαν την ματιά σου, τα πετραδάκια που τύλιξαν το γυμνό κορμί σου, ο ήλιος σου κόρη, η θλίψη σου όταν έμαθες πως ήμουν και τούτη την φορά διαβάτης εκεί στις ανηφοριές. Τα μάτια σου όνειρο μου σαν με ξεπροβοδούσαν...

Ω, τίποτα όνειρο μου, τίποτα κόρη, τίποτα! Όλα χαθήκαν. Όπως χάθηκε ο ήλιος σήμερα στην δύση, όπως χάθηκε η Ελένη, όπως η Νίκη σε κείνους τους λόφους κάτω από τον ίσκιο τού Πενταδακτύλου, η Χρυστάλλα στην Τούμπα και στους διαδρόμους τής Φιλοσοφικής. «Τ' όνομα σου Λίζα, τ' όνομα σου Λίζα»... Η Μπάρπαρα κι η Ελίζαμπεθ.

Τίποτα κόρη, τίποτα δεν θα μείνει, τίποτα δεν θα μείνει. Τίποτα στον ουρανό, τίποτα στην γη, τίποτα στον Ακάμα.

Τίποτα δεν θα μείνει κόρη. Τίποτα, παρ' εκτός: Τίποτα...

***

...Φεγγάρι μου όταν θα βγεις απόψε στον ουρανό...

Κόντευε το μεσονύκτι όταν φάνηκε κόκκινο το φεγγάρι πάνω από τις αντένες και τα ντεπόζιτα. Ήρθες φεγγάρι. Και ένα ξέρω τώρα: μού είσαι άχρηστο.

21 Αυγούστου... Η Μαρία, Μαρία που γεννήθηκες σήμερα στην χώρα. Έρωτα που γεννήθηκες σήμερα στην χώρα.

Τα βήματα της στην ανεμόσκαλα και τα μάτια της στην ανεμόσκαλα. Αυτά τα βήματα, αυτά τα μάτια! Κι ήθελα σήμερα να μην είναι άλλη μέσα στο μιλό μου. Όμως νά που αυτή στο νούμερο 6 αγάπησε τα βάσανα μου. Και φρόντισαν να το μάθω. Και νά που μπλέκονται στον ίδιο πυρετό, στην ίδια χίμαιρα, στο ίδιο δάκρυ.

Φεγγάρι μου όλα τάχεις κάνει εσύ. Φεγγάρι μου ας μην περιπαίζομαι: σ' αγαπώ. Κι όταν θα βγεις απόψε θα σου ζητήσω να μου δώσεις την δύναμη να μπορέσω αύριο να της το ψιθυρίσω: Μαρία, πώς σ' αγαπώ!...

***

Νύχτα. Και τραγουδούσα στους δρόμους, τραγουδούσα στις κάμαρες κι έκλαιγα στις κάμαρες: να θυμάσαι πως μ' αγαπάς... Αγκάλιαζα τούς τοίχους και φιλούσα τούς τοίχους: να θυμάσαι πως μ' αγαπάς...

...Μα δεν ακούτε; Όλα τα ωραία τραγούδια μιλούν για την επανάσταση μου. Όλα!...

22 Αυγούστου.

Τα τζιτζίκια στην γειτονιά και οι κότες που τα φάγαν, τα παιδιά και ο Σέργης. - Είναι αλήθεια Σέργη; Ω, αρκετά παιδιά. Δεν είναι δα και η πρώτη φορά. Πρέπει να φύγω... Ο Νίκος: Κώστααα, γύρνα πίσω...

Δεν γύρισα. Έσειρα μόνο τα βήματα μου κατά τον ελαιώνα και το Δημοτικό Έγκωμης. Ώρες αναμονής. Ύστερα τα κουνέλια στον Ντομινίκ και ο πόνος του που κάπια μέρα θα τα σφάζει για τρεις λίρες την οκά, ο Φρανσουά, η Γεωργία, το χαιρέτισμα της, τα φιλάκια της και η χαρά μου στην Έγκωμη...

Κατά τ' άλλα αγόρασα σήμερα μια γραφομηχανή με τέσσερις κορδέλλες για 40 λίρες. Σ' ευχαριστώ Θεέ μου! Αισθάνομαι κάτι ν' αλλάζει στην ζωή μου. Και σήμερα, για πρώτη φορά, ονειρεύτηκα εκείνη την αγαπημένη που θαρχόταν να ζήσει μαζί μου (αφού θα πακετάρουν τώρα και τον Νίκο για την Αφρική), αυτήν που θα δώσει ζωή σε τούτους τους τοίχους στο νούμερο 6.

Δεν ήταν αργά όταν φώναζα την αδελφούλα της: Γιολάντη! Βάλε χίλια φτερά κι έλα, έλα να ζήσουμε.

Γιολάντη σ' αγαπώ. Μην αργείς!

23 Αυγούστου, Κυριακή. Κι ονειρεύτηκα την ημέρα που οι κοπέλλες θα μαθαίνουν γραφομηχανή χτυπώντας: τώρα νυμφούλλα μου χρυσή που βγαίνεις απ'το σπίτι σου, να θυμηθείς πως βγαίνεις σαν τον Αυγερινό, και όχι: ελήφθη επιστολή υπ' αριθμόν...

Το βράδυ ήμουν με τον Βασίλη και την Κάτια στο Γκάρτεν όταν το απαλό χέρι ενός ξαδέλ-φου ακούμπησε μια στιγμή στους ώμους μου. Ω, και τόφερα μαζί μου εδώ στην Έγκωμη για να με κάψει.

***

Σκέψη των τελευταίων ημερών στην χώρα: ο Μακάριος είναι ένας μύθος που πρέπει να πέσει.

***

Στον Κύκκο η μαμά τού Αθανάσιου μόλις άνοιξε το βιβλίο και είδε εκείνο το: «γιατί να γεννηθώ άνθρωπος;» είπε: τι ήθελες γιε μου να γεννηθείς; Γάδαρος;...

Φυσικά είναι χυδαίο να παίζει κανείς με τέτιο τρόπο με τα αισθήματα του, όμως εδώ που φτάσαμε πρέπει να περιμένουμε ακόμα πολλά.

Λίγο αργότερα μού συνέστηνε έναν καλό ψυχίατρο. Και επειδή εγώ δεν βάσταξα να μην γελάσω, συνέχισε: κοίταξε πώς κάνει. Σαν τον άρωστο που του λένε πως είναι άρωστος και δεν το πιστεύει. Σου είπα: το σκουλήκι βρίσκεται στις παιδικές σου εμπειρίες. Εκεί να ψάξεις.

Όταν και πάλι δεν βάσταξα, πρόσθεσε: άμα αποφασίσεις να γιάνεις πέρα από την Βουλή. Είμαι εκεί στενογράφος.

Πιο πριν μού είχε ζητήσει να της γράψω «οτιδήποτε» σ' ένα χαρτί. Και γώ της έγραψα: εν' αστέρι στο χέρι κρατώ... Ύστερα ζήτησε υπογραφή: Ούτοπος.

Την θυμάμαι τώρα κι ένα έχω να πω: μωρέ τι ωραία που τάλεγε όλα: για το γινάτι μου και για κείνες τις αλυσίδες, για όλα. Και γω έπρεπε να παρακολουθώ, να θαυμάζω και να... συμφωνώ. Κι όμως τα είχε αρχίσει όλα με κάτι επαίνους Θεέ μου!

Ύστερα συνέβη να φανερώσει την πίστη της στις Γραφές. Κι η ψυχανάλυση από την άλλη. Μωρέ πώς καταφέρνουν και τα μπαλλώνουν αυτοί οι άνθρωποι είναι να τρελλαίνεσαι. Είπαμε στο μεταξύ κι άλλα ωραία που δεν καταδέχτηκα να σημειώσω. Γράφω βέβαια εγώ, εδώ βλέπω να είναι η κλίση μου, αλλά δεν είναι λόγος αυτός για να γράφω και το κάθετί. Κι άντε τώρα να εξηγήσω πώς μου ήρθε να γράψω κι αυτά που έγραψα.

***

Ο Αντρέας Ζ μού είπε το δειλινό στο πάρκο: πριν τις εκλογές βλέπουνε το μυρμήγκι και του βγάζουν το καπέλο.

Κι αυτό επίσης: αν υπήρχαν πέντε άνθρωποι σαν και σένα σε κάθε χώρα, ο κόσμος δεν θα υπέφερε αυτά που υποφέρει σήμερα...

Ε, φυσικά εκείνος που θέλει να βλέπει παντού τον εγωισμό μου θα σκεφτεί: νάτον που βρήκε την ευκαιρία να επιδειχτεί. Ο τίμιος άνθρωπος όμως θα το μεταφράσει έτσι: αν υπάρχουν πέντε άνθρωποι αποφασισμένοι... Κι ο γενναίος θα πει: είμαι εγώ ο ένας.

24 Αυγούστου... Για τα παιχνίδια που μου παίζει η απελπισία...

Είναι απομεσήμερο. Στον δρόμο αμάξια φεύγουν, έρχονται, περνούν. Και γω πίσω από το παραθύρι αισθάνομαι να θέλω να κλάψω για την ζωή αυτών των ανθρώπων. Για κάποιον χαμένο πια κόσμο τέλος πάντων ή για κάποιον καινούριο που ίσως δεν θαρθεί ποτέ.

Κάτι μαγειρεύει η μοίρα μου. Όλες οι αισθήσεις μου κι όλες οι παραισθήσεις μου αυτό σημειώνουν: κάτι μαγειρεύει η μοίρα μου. Ασύλληπτο, αδυσώπητο. Κάτι μαγειρεύει.

Αναμονή λοιπόν και θα μάθουν.

Και πως ακόμα δεν είπαμε τίποτα, τίποτα...

...Η νύχτα που ήρθε έδειξε το αίτημα καθαρά: όχι άλλες αναβολές. Δώσ' τα όλα, όλα. Και γρήγορα, γρήγορα! Δώσ' τα. Αν θες να πας πέρα από το χτες και πέρα από τους ανθρώπους.

Ξέρω πως έχω υποχρέωση να ντραπώ για πολλά. Και δεν είναι τόσο τα γραφτά μου που με κάνουν να αισθάνομαι έτσι. Υπάρχουν, βασιλεύουν ακόμα αυτοί οι κύριοι που κάνουν πάντα τούς ανθρώπους σαν και μένα να ντρέπονται και μόνο που ζουν. Ω, μου είναι και σήμερα τόσο έντονη αυτή η αίσθηση. Όμως τι να γίνει αφού δεν αποφασίζω να πεθάνω; Θα με υποφέρετε άνθρωποι. Τι να γίνει;

***

Στο μπάνιο ήρθε η απόγνωση. Μάριε, κάτι μου λέει χαθήκαμε. Κωστή, κάτι μου λέει χαθήκαμε. Ω, και κείνα τα δάκρυα δεν ήταν για αγαπημένη. Ήταν για το γένος τών ανθρώπων που χάνεται.

Κάπια στιγμή μ'άφησε εκείνο το κύμα τού πόνου, μα μ'άφησε και κάτι λέξεις: γυρίστε πίσω άνθρωποι, γυρίστε πίσω άνθρωποι...

Μάριε, κάτι μου λέει χαθήκαμε. Ω, να φτάσει στην Αμερική Μάριε, να φτάσει και στην Μόσχα. Κι όπου υπάρχουν σπαθιά κι όπου υπάρχουν καρφιά να φτάσει. Να φτάσει εκεί που διψούν την δικαιοσύνη.

Να φτάσει Μάριε. Μην αργούμε!

***

Θα σε αφήσουν κάποτε και σένα μόνο. Και τότε όλοι θα σου ριχτούν. Τότε θα θυμηθείς, θα καταλάβεις που ζήτησα τότε: πέτρα μην μείνει πάνω στην πέτρα. Κύπριος μην μείνει...

Θα με θυμηθείς άνθρωπε. Στην ερημιά θα με θυμηθείς, στον πόνο θα με θυμηθείς. Και κείνη την Ωρα θα με ζήσεις...

***

Ήταν κοντά το μεσονύχτι όταν ήρθε στον νου μου αυτό: Θεέ μου! Αν ερχόταν τώρα η Τούλα εδώ στην ταράτσα, μου χάδευε τα μαλιά και μου ψιθύριζε με την παγερή ρήση μιας σίβυλλας: αγαπημένε, δεν θ' αφήσω να σε σκοτώσουν. Δεν θ' αφήσω!...

Θεέ μου!... Τελικά η μοναξιά μου παίζει άσχημα παιχνίδια.

***

Χτες άνοιξα τυχαία εκείνη την βαλίτσα του. Είδα τα ρούχα του, εκείνο το στρατιωτικό σακάκι που φορούσε κάτω από την ομπρέλα και κάτω από την βροχή όταν φεύγαμε μαζί εκείνα τα πρωινά για το εργοστάσιο. Είδα τις κασέτες του και τα παπούτσια. Με δυσκολία κράτησα διο δάκρυα. Τώρα στην Αμερική... Θεέ μου! Με δυσκολία και τον λυγμό. Ω, αν ήξερε, αν ήξερε!...

Αστέρια μακρινά θα τον βλέπετε από κει ψηλά να σκύβει πεισματικά σαν κότα πάνω από τα βιβλία για να μπορέσει κάποτε να τους δείξει. Ω, να νοστάλησε τάχα το γαλάζιο ακρογιάλι; Νάκλαψε εκεί μακριά για μια Τ, για έναν Λάκη;

...Γυρίστε πίσω άνθρωποι... γυρίστε πίσω άνθρωποι... Παιδιά, γυρίστε πίσω...

Ω, ξέρατε πión πουλούσατε τότε. Ξέρατε και την αθωότητα του, ξέρατε και την μεγαλοψυχία και ξέρατε και το μίσος του. Τώρα, τώρα θα δείξει η μοίρα μου την συνέχεια...

Ήταν πάντως και μια απόχρωση ανακούφισης πάνω από τα δάκρυα αφού κοιμάται ο Νίκος στο δωμάτιο δίπλα κι έτσι δεν θ' ακούσει. Και που έφυγε ο Γιώργος από το νούμερο 6. Κι έτσι ερημιά μου θάχουμε να πούμε πιο πολλά.

***

Όταν πεθάνω άνθρωποι θα παρακαλείτε να υπάρχει ένας ηλίθιος να σας κλαίει. Ίσως και να παρακαλείτε να σας βρίζει, να σας καταριέται όταν θα ξεπέφτετε.

***

Γιατί το έγγραφο αυτό, γιατί εκείνο και γιατί το άλλο ε; Ω, ρωτήστε πρώτα τον δημιουργό γιατί έφτιαξε τις πεταλούδες και γιατί έφτιαξε τις μαργαρίτες και τα κρίνα. Ε, αν σας δώσει εκείνος καμιά εξήγηση, τότε θα σας δώσω κι εγώ. Το μεγάλο πάντως παράπονό μου είναι που δεν βρήκα ποτέ τον καιρό να μάθω αυτά που έφτιαξε: τα αγριολούλουδα, τα δέντρα και τους αστερισμούς. Και στα σχολεία τόσα χρόνια τι έμαθα;

***

Παραμονές τού θανατικού. Και συ δεν μου μιλάς Κλειώ στην Λήδρας και στα πλήθη γιατί είμαι ξυπόλυτος και δεν φοράω πουκάμισο.

26 **Αυγούστου.** Αυτό: παράσημα μου θάνατι η αγάπη σας. Τίποτε άλλο.
Κι αυτό: η σκέψη χάνει όλη την γοητεία της όταν την ανακοινώνεις. Το ίδιο και ο πόνος.

***

Ψες στην τηλεόραση στον Άγιο Παύλο είδα τα «κορίτσια στον ήλιο». Το αεροπλάνο, τ' όνομα της... Άνναμπελ... Είχε όνομα... Ελένη... Τα πικραμένα πρόσωπα, οι χωρισμοί, τα πικρά χαμόγελα, οι θύελλες που έρχονται... Άρχισε βροχή κι η νύχτα που θαρθεί θα φέρει στα ματόφυλλα ποτάμι...
Όταν αργότερα γύριζα στο σπίτι μούκανε κόλπα η μνήμη μου. Κι έσφιγγα τις γροθιές. Ω, τότε θαρθείς αδυσώπητη γενιά, πότε θαρθείς;

***

Σχέδιο θεατρικού: το παπούτσι που έφτιαξες εσύ με στοργή και με πόνο το φορά ένας άλλος και τώρα έρχεται να σε σκοτώσει... Κυριακή μου, για πιον ράβεις; Σκέψου!

***

Την ώρα που ο καίσαρας μέσα μου σας σκοτώνει, ο άγιος σάς κλαίει και προσεύχεται στον Θεό για σας.

***

Ο Πανίκος Δ. μού καθάρισε ψες τα δόντια και πήγα σήμερα σαν ικέτης να του πω: νομίζω πρέπει να δείτε ξανά τα δόντια μου. Δεν μου τα καθάρισατε καλά. Ένα μάλιστα καθόλου...

Να φαντασθείτε ότι ούτε κι αυτά δεν τόλμησα να του τα πω. Τα μάσησα σαν κανένα σχολαρούδι αλλ' όμως θα κατάλαβε πάνω - κάτω τι συμβαίνει και μου είπε να περάσω το βράδυ.

Και τι ηλίθιος που είμαι. Ντρεπόμενι εγώ γιατί δεν είχε φερθεί εκείνος εντάξει.

Η συνέχεια: οπωσδήποτε αν δημοσίευα καμιά καταγγελία για να του κόψω την πελατεία, αν το μάθαινε ο κ Δ κι ερχόταν κάποιος να «εξετάσει», είναι επόμενο πως θάκανε την δουλιά του ο γιατρός. «Όμως αυτούς τους μαθαίνεις από άλλα Γιώργο, από άλλα»... Ρώτησε τώρα εμένα που με πήρε για κανέναν αλήτη επειδή πήγα με τις σαγιονάρες και το κοντό και πίστεψε ο κουτός πως μπορούσε να με γελάσει. Ω τι φρίκη να σε έχουν για κορόιδο και να σου το αποδεικνύουν κιόλας από πάνω; Και τι χαρά που θα του αποδείξω εγώ ύστερα πως είναι ένας απατεώνας κι ένας πουλημένος στο χρήμα!

Σκεφτόμουνι ψες αργά προτού επέλθει ο ύπνος: ξέρετε τι είναι για μένα αυτές οι τέσσερις λίρες; Όταν αποφάσιζα τέλος πάντων να σας τις δώσω τόκανα για να κάνετε την δουλιά σας. Σας είχαν συστήσει για καλό γιατρό και δεν περίμενα να παρακαλέσω για να μου το φανερώσετε, δεν περίμενα να με ταπεινώσετε πρώτα γι' αυτό κ Δ. Όμως: ν' αρχίζεις καλά, να κάνεις όνομα για νάρχεται ο κοσμάκης και μετά τον δουλεύεις όσο γουστάρεις. Αυτή δεν είναι η στρατηγική σας; Περιττό ε;

Ω, θα πληρώσεις κ Δ, κι εσύ και ο καθένας που γίνεται αφορμή να θυμηθώ τούς χρόνους τής ταπείνωσης μου.

***

Η Άννα Φ ήθελε και σήμερα, όπως και χτες, να μην με ξέρει και προσπέρασε... Το βιβλίο μου τόχει. Διάβασε τάχα κάτι που την σόκαρε ή μου κρατάει κακία που της απέσπασα δύο λίρες; Πριν

λίγο η σκέψη μου έπαιρνε αυτό το σχήμα κι είναι αυτό η αφορμή που πήρα τώρα την πέννα: το λένε φθόνο Άννα, κι είναι δίκαιοι.

Κάποιοι θέλουν να το θάψουν το βιβλίο μου. Ω, δεν θα μπορέσουν Τούλλα, δεν θα μπορέσουν!

***

Εκείνος που θα πάρει το βιβλίο μου δεν θέλω να μην ξέρει για... «κείνον τον γιγάντιο αγγελιοφόρο τού θανάτου που αφάνισε ως την στάχτη ολόκληρη την φυλή των Βρίσινις και των Αντχάκας ή για κείνα τα μεγάλα σύννεφα που άνοιγαν το ένα πάνω από το άλλο σαν μια σειρά από αρκετά γιγάντιες ομπρέλες»... Ούτε για κείνο και ούτε για το άλλο. Νά γιατί!

***

Ξέρετε τι ναι κείνο που με κάνει να μην τολμώ ν' αρχίσω τον δεύτερο τόμο;¹³ Είναι ένας φόβος - αν ξέρετε τι απαίσιος φόβος! - μήπως αυτό που θα δώσω τώρα θάνατι κατώτερο από το πρώτο. Κι όχι δηλαδή πως αισθάνομαι πως έχω κάνει και τίποτα σπουδαίο με τον πρώτο τόμο, όμως νά: φοβάμαι, φοβάμαι πολύ.

Και φοβάμαι κυρίως πως μπορεί κανείς να σκεφτεί πως υπέκυψα και γω σε κείνη την στρατηγική τού κ Δ: ν' αρχίζεις καλά κι ύστερα...

Αυτό όμως φοβάμαι πιο πολύ: θα το τολμήσω. Κι άντε μετά ν' αντέξω τα κτυπήματα.

Μην μου το πείτε όσοι αγαπήσατε τον πρώτο, όσοι αγαπήσατε και μένα. Ω, μην μου το πεις Τούλλα αν μ' αγαπάς, αν με θέλεις μην το πεις.

...Ω, ν' αρχίσω και πάλι. Ν' αρχίσω!...

***

Επαναλήψεις; Ισα - ίσα που αυτές οι επαναλήψεις είναι το κλειδί όλης τής ποίησης και όλης τής δημιουργίας. Είναι η ίδια η ζωή. Η ελπίδα, ο φόβος, το μίσος, οι κραυγές, ο πόνος που κάνει βόλτες δίπλα από την καρδιά σου και χάνεται ύστερα. Είναι η μνήμη κι είναι η νοσταλγία.

Βέβαια ο Θεός στέλνει κάθε χρόνο το φθινόπωρο, κάθε χρόνο την άνοιξη και τις απέραντες μέρες τού καλοκαιριού, όμως οι περισσότεροι δεν θα μπουν ποτέ στον κόπο να ρωτήσουν γιατί το επιτρέπει αυτό ο Θεός. Το καλοκαίρι κουράζει, κουράζει και ο χειμώνας. Ακόμα και η άνοιξη κουράζει κι αυτή συχνά. Σε γεμίζει φορές - φορές με θλίψη και με οδύνη. Φταίει όμως η άνοιξη; Φταίω εγώ φίλε μου αν κουράστηκες πάνω από τις σημειώσεις μου; Φταίει ο ήλιος, φταίει το φως του που κουράστηκα εγώ μέσα στις ανθρώπινες πολιτείες;

***

Ω, όταν θα φύγω και γω από δω θα βρεθεί εκείνος που θα δει το πάπλωμα μου ή την καλύβα και θα κλάψει; Εκείνος που θα αποθέσει διο στίχους σ' ένα χαρτί;

Είναι κι αυτός ο φόβος σήμερα: πως δεν θα μιλούσε κανείς για μένα, απολύτως κανείς, αν δεν τόκανα εγώ.

***

Ψυχρότητα; Ω, είπαμε: το λένε φθόνο έτσι όπως σε λένε σένα Μίκη.

***

Είναι μεσονύχτι, ένας δαίμονας θέλει να ριχτεί στο χαρτί και μόλις που κατορθώνω και τον συγκρατώ.

Κι όμως κάτι μου ξέφυγε: ανερμάτιστη νιότη θα δεις που θα σε τινάξω πάνω από τις στάχτες τους.

Προδότες! Τι νομίζετε πως θα κάνει εκείνα τα δάκρυα να ξεχαστούν; Το σπαθί μπορεί να φέρει σε σας την δικαιοσύνη, όμως δεν θα φέρει σε μένα την παρηγοριά.

Ας καεί ο κόσμος, βάζουν με τον νου τους. Φτάνει αυτοί να εξακολουθήσουν να είναι διευθυνταί επιχειρήσεων και διευθυνταί στα σχολεία «και να απολαμβάνουν τιμές, αξιώματα και θέσεις που δεν τις αξίζουν.» Ροβεσπιέρο! Δεν γελάστηκες. Δεν μου μένει παρά να σε θυμηθώ.

Αγέρωχη νιότη σκέφτηκες πώς τολμούν; Ω, άφησε επιτέλους τα βιβλία και πιάσε τα βουνά. Άφησε τις πέννες και ζώσου τα βόλια. Τι τους θέλεις; Αυτή η φωνή κι αυτή η φύση θα σου μάθουν όλα όσα χρειάζεσαι για την αρετή και για την Ουτοπία.

Είναι ο καιρός νιότη να χτυπήσεις την γροθιά. Και το σπαθί αλεξαντρινά παιδιά πάνω στον άλυτο δεσμό όπου μας έχουν μπλέξει. Είναι ο καιρός σου νιότη να χτυπήσεις.

Μην αργήσεις και μην αναβάλεις. Μην διστάσεις αγέρωχη νιότη. Θα νικήσεις. Αδυσώπητα νιότη μου, αδυσώπητα.

Αδυσώπητη νιότη στην χώρα, αδυσώπητη νιότη στην Πάφο, στην Ασία και στην Αμερική, αδυσώπητη νιότη μου όπου κι αν είσαι μην διστάσεις. Θα νικήσεις! Αδυσώπητα νιότη μου, **α δ υ σ ώ π η τ α !**

27 Αυγούστου. Κατεστημένο είναι η δύναμη όπως είναι και η αδυναμία, είναι το μίσος όπως είναι και η αγάπη, το θάρρος όπως και η δειλία, το πνεύμα όπως και η βλακεία.

Τα σχόλια περιπεύουν.

Στις επτά ήμουν με τον Μάριο στο Σιρόκο για τελευταία φορά. Επτά σελίνια ένα ποτήρι γάλα, κι αν δεν το πεις αμέσως μόλις το φέρει θα το πεις σε λίγο ανακατωμένο με σκόνες και καυσαέριο. Στο πάρκο την άλλη φορά. Συμφωνήσαμε; -Συμφωνήσαμε.

Τον είχα βρει μ' έναν κύριο στο κάθισμα πλάι να του μιλά ολοένα. Τους παρακολουθούσα. Όταν έφυγε μού είπε: πρήστηκα. - Μήπως έφαγες πολύ το μεσημέρι; - Μου μιλά μια ώρα συνέχεια για τον Χατζή. Έκανα τον σκεπτικό, όμως ξέρεις τι σκεφτόμουν; Τα ούλη μου που με πονούσαν. - Εγώ ξέρεις τι σκεφτόμουν Μάριε; Επτά σελίνια ένα ποτήρι γάλα...

Σύντομα πιάσαμε τούς δρόμους κι οι κουβέντες ήρθαν ανάμικτες με το γέλιο και με το καυσαέριο. Η ιστορία για κείνα τα παιδιά που δέσανε τις ζώνες και πέσανε από τον έβδομο όροφο. Αυτή η φρίκη που πέρασε λοξά από τον «Οθέλλο». Κι οι γυναίκες; Το μέτωπο ψηλά και ίσια μπροστά, σαν σταρ τού κινηματογράφου.

Κατά τ' άλλα το αίτημα ήταν άκαμπτο. Και σφίξαμε τα χέρια. Θα τους τινάξουμε Μάριε, θα τους τινάξουμε! Το επόμενο βήμα είναι η εξουσία. Θα την έχουμε!

Στο τέλος όταν χωρίζαμε για να προλάβει κάπια «υπόθεση» μού λέει: ήμουν λυπημένος όταν ήρθα. Τώρα φεύγω χαρούμενος...

Και στις κάμαρες Μάριε... Μάριε... Θα πάρει και τις λέξεις σου ο άνεμος, θα πάρει και την χαρά σου. Και κείνη που σε πήρε στο κατόπι έναν καιρό στην Λάρνακα για να σου πει πως σ' αγαπά και σ' έχασε, και σε πήρε στο τηλέφωνο προχτές για να σου πει πως σ' αγαπά και δεν το τόλμησε. Και κείνη που πέρασε από το πλάι σου να σου ψιθυρίσει: είσαι ωραίο παιδί, παναπεί σ' αγαπώ, και δεν καταδέχτηκες αφού το πρόγραμμα ήταν: «το μέτωπο ψηλά και ίσια μπροστά».

...Μάριε, κάτι μου λέει χαθήκαμε.

Όμως ως τότε ας παίξουμε το παιχνίδι παλλικαρίσια. Αδυσώπητα Μάριε, **αδυσώπητα!**

Μεσονύχτι στο μεταξύ στην χώρα. Κι η συνέχεια είναι τα πλήκτρα. Αύριο...

***

Την λένε πάλι Τούλλα κι είναι τώρα μια βδομάδα που δεν την είδα, μια βδομάδα που αργοπεθαίνω και ψάχνω για στίχους μεσ' τον αγέρα, ψάχνω μάταια μεσ' την νύχτα για τ' όνειρο της.

Στέκω σιωπηλός απέναντι στη νύχτα. Θέλω να ζήσω κι όμως ξέρω πως πεθαίνω. Θέλω να χαρώ κι όμως ξέρω πως πονώ.

Την λένε χίμαιρα. Και πέρασε κι αυτή για να μου θυμίσει πως η ζωή μου είναι χίμαιρα. Δεν θα βγει απόψε το φεγγάρι. Μια φετίτσα του θα φανεί μεθαύριο κατά την δύση, θα παίξει λίγο με τον αποσπερίτη και κείνο το αστέρι που το πλεύρισε τελευταία και θα χαθούν μαζί στον μαύρο ωκεανό της νύχτας.

Και γω θα γράφω Μάριε, όπως εσύ. Θα γράφω και θα νομίζω πως ζω, όπως εσύ. Πως ζω, όταν ξέρω πως πεθαίνω...

Στέκει σιωπηλή η νύχτα απέναντι μου. Το τίποτα απόψε είναι χίμαιρα. Κι είναι αναμονή, αναμονή γιορτής, αναμονή θριάμβων, απέραντων θριάμβων. Διαφορετικά δεν θα σας έκανα την χάρηνάμαι τώρα στην Γη.

Την λένε Τούλλα. Και τον Οκτώβρη θα φύγει για το Πανεπιστήμιο και θα σκύβει κι αυτή σαν κότα πάνω από τα βιβλία. Σαν τόσα κορίτσια, τόσα μάτια που ενώ πρέπει να κοιτούν τούς εραστές σβύνουν και χάνονται μέσα στα χαρτιά και μέσα στις βρωμιές των απάνθρωπων πολιτισμών.

Τούλλα. Και γω δεν θα κοιτάζω δειλά το παραθύρι της αφού θα ξέρω πως έχει φύγει.

Τίποτα λοιπόν. Κι ο πόθος μου: πότε θ' αφήσουν να ζήσετε παιδιά; Πότε θα ζήσετε κόρες; Αδυσώπητη νιότη πότε θα χτυπήσεις; Πότε θα πέφτουν;

***

Έτσι κι έτσι στις 28 προχωρούσα σε κείνη την πρώτη παράγραφο: πάντα όταν αρχίζετε να διαβάζετε ένα βιβλίο... Για ν' αρχίσω επιτέλους...

Δέκα μέρες πάνω από τα πλήκτρα στο μεταξύ κατάφερα να γεμίσω μερικές σελίδες. Η πρώτη σκέψη ήταν να τις αφήνα αυτές για τον τελευταίο τόμο, όμως είναι κάτι μέρες που αισθάνομαι πως πρέπει να δοθούν τώρα.

Λοιπόν...

28 Αυγούστου. Μοίρα μου! Θα μας ακούσουν σε κείνο τον χρόνο: «αν τ' αγαπάτε τα παιδιά σας και αν την θέλετε την ζωή σας καθήστε στ' αυγά σας.» Θα εύχομαι τότε να μην είναι τρελλοί.

...Πάνω από τα πλήκτρα λοιπόν. Και ξέρω πως πρέπει να κάνω τον αναίσθητο αν πρόκειται ν' αντέξω. Τώρα τον λόγο τον έχει ο χαμάλης μου. Ο χρόνος νεκρός. Κι ο κόσμος νεκρός χωρίς αυτόν.

Κατά τ'άλλα με συνοδεύει και σήμερα αυτή η κατάρα που με κάνει να ντρέπομαι για τα γεννήματα τού νου και της πόνου μου.

***

Έλα να πείσεις αυτόν ή εκείνον πως θα καεί αυτός ο κόσμος όταν ψες φυσούσε δροσερό το αγέρι. Να τους πείσεις πως θα γίνεϊ συντρίμια η χώρα τους όταν είχανε το πάρτυ τους χτες, πως θα νυχτώσει όταν είναι ακόμα μεσημέρι και θα ανατείλει ο ήλιος όταν είναι μεσονύχτι. Έλα ηλίθιε να τους πείσεις πως δεν θα μείνει πέτρα πάνω στην πέτρα αν δεν τα μαζέψουν όπου τάχουν...

Ο γείτονας πότισε τα λουλούδια ψες. Τι χαρά! Έλα όμως να τον πείσεις πως...

Και γω φίλησα τους κατιφέδες χτες - προχτές στο πάρκο τού κήπου όπως τότε την λεύκα εκεί στην Πάφο. Όμως αυτά τα φιλιό ήταν ο πόνος που αισθάνομαι πως τα χάνω. Το ξέρω κι όμως δεν μπορώ παρά να γράφω στίχους. Ήταν που τα χάνω, τα χάνω Φλόρα. Και χάνομαι...

***

Τα χέρια ήταν ακουμπισμένα στα κάγκελα, τα μάτια απλώνονταν, απλώνονταν ν' αγκαλιάσουν... Ω, μουντζούρωσε τους νιότη μου. Στο Αιγαίο και στο Λιβικό μουντζούρωσε τους. Μουντζούρωσε τους νιότη μου. Και πες: εμπρός! Και κάνε: **πιο εμπρός!**

***

Νύχτα, μεσάνυχτα. Και γέμισε ο νους μου σκηνές τού πόνου, γέμισε κόρες τής οδύνης, αγόρια τής αναμονής.

Έχω περάσει δυο ώρες κοιτάζοντας τα παιδιά στην πίστα τού πατινάζ. Ωρες χαράς και ώρες ελπίδων. Και κοιτούσα, κοιτούσα και σταματούσε ο νους μου σαν χαλασμένος δίσκος σε τούτη την χτεσινή φόρμα: αδυσώπητη νιότη μου θα νικήσεις!

Νύχτα, μεσάνυχτα. Θα νικήσεις αδυσώπητη νιότη. Όπου κι αν σ' έχουν θα νικήσεις. Στις Θήβες και στο Αργος θα νικήσεις. Θα νικήσεις στην Ελλάδα, στην Τουρκία θα νικήσεις, στα σχολεία και στους στρατώνες. Θα νικήσεις στον κόσμο αδυσώπητη νιότη, στην στεριά και στις θάλασσες. Ανελέητη στο έλεος, λυσσασμένη στην αγάπη. Θα νικήσεις. Σαν λουλούδι και σαν κεραυνός θα νικήσεις, σαν ήλιος και σαν μπουμπουκι τής άνοιξης. Θα νικήσεις νιότη μου, πίστεψε το: **θα νικήσεις!**

***

Θυμάμαι την Άντρη, αυτή την μελαχρινή ομορφιά τής Μεσογείου... Βάρβαροι! Άραγε πιος θέλετε να την αγαπήσει; Πιος να την χαρεί;

...Ποιητή, τρελλέ ποιητή, ένα είναι σίγουρο και το ξέρεις: για την ώρα δεν ζεις. Κι αύριο θα καταλάβεις καλύτερα το γιατί.

Κατά τ' άλλα αυτή ήταν η πρώτη μέρα πάνω από τα πλήκτρα και χτύπησα διόμιση σελίδες. Η διαπίστωση: δημιουργώ ακόμα και πάνω από τα πλήκτρα.

29 Αυγούστου.

Στο γύρισμα κάποιου δρόμου άκουσα μια φωνούλα. Νά, ακούστε άνθρωποι όλα όσα θέλετε για την παράδεισο. Δεν θα σας δοθεί άλλη αν αρνηθείτε αυτήν.

Κι αυτό: όσο πιο πολύ συζητάς για την ζωή σου, τόσο πιο πολύ την φτωχαίνεις.

Πέρασα στο μεταξύ από την Κούλλα. Και σημείωνε - αφού, έλεγε, μ' αρέσουν! Ξέρεις πόσο μ' αρέσουν αυτά; Πώς το είπες;

Εγώ γελούσα κι επαναλάμβανα: η αρετή είναι πάνω από την ελευθερία. Το να κάνεις το σωστό είναι πάνω από το να κάνεις ότι σου καπνίσει. Ή: ο Λόγος είναι το φυσικό επακόλουθο μιας αλυσίδας καλών συνηθειών...

Κι άλλη μια φορά πριν σημείωνε, όμως εγώ δεν σημείωνα. Άλλωστε αυτά που είχε σημειώσει και τώρα και τότε δεν ήταν τίποτα νέο για μένα. Ήταν τα κατασταλάγματα όλης τής πείρας μου και όλου του πόνου μου που ζηλότυπα φρόντιζα να συλλέγω μέσα στις κόλλες. Και τα φύλαγα πώς τα φύλαγα!... Περιμένουν τώρα κι αυτά την σειρά τους για να φτωχύνουν την ζωή μου. Φτάνει μόνο να πλουτίσουν την δική σας κι αν η δική μου φτωχύνει, μια άλλη καινούρια, και δική μου πάλι, θα ανατείλει.

***

Γιατί είναι πονεμένοι οι σίχοι μου; Ω, η εξήγηση είν' απλή: στην ευτυχία μου τι τους θέλω τούς σίχους; Γράφω τον πόνο μου ίσως έτσι μ' αφήσει ήσυχο.

*

30 Αυγούστου. Περπατούσα το μεσημεράκι στους δρόμους τής Έγκωμης. Περνώντας έξω από το σπίτι τού Κώστα, ενός παλιού συμμαθητή μου από το Αρρένων Κύκκου, σκέφτηκα: είμαστε όλοι σκλάβοι τών φόβων μας. Όλοι!

Πιο πέρα έκοψα ένα λεμόνι. Έτριψα το νύχι στην πράσινη επιφάνεια του για να ελευθερώσει άρωμα, πασάλειψα μ' αυτό τα μουστάκια μου - και τι μουστάκια! - να μυρίσουν και κάθησα ύστερα στην σκιά έξω από το Δημοτικό Έγκωμης για να χαζέψω. Γυρνώντας στο σπίτι χάδευα το λεμόνι ή το πετούσα ψηλά και μουρμούριζα: θα κάνουμε και λεμονάδα...

***

Χώρα. Και με φωνάζουν εκείνα τα γαλάζια βουνά στον βορρά. Είν' εκεί που μεγάλωνα και έπαιζα κάποτε κι ήταν όλος μου ο κόσμος. Τώρα πίσω από το παραθύρι ακούω έναν δυνατό σκοπό πολυαγαπημένο, σφίγγω τις γροθιές, σφίγγω την καρδιά κι έχω την αίσθηση πως με φωνάζουν εκείνες οι ξέρες κάτω από τις κορφές τού Πενταδαχτύλου.

...Να μ' αγαπάς, να μ' αγαπάς, να μ' αγαπάς...

Αδυσώπητες κορφές θυμάμαι σάς σκεφτόμουν έναν καιρό εκεί στην Θεσσαλονίκη. Και κει στ' ακρογιάλια τού Ακόμα φοβόμουν πως αν έβλεπα εκείνες τις κορφές δεν θα άντεχα να μην τις πατώ. Όμως έξι μήνες τώρα στην χώρα, έξι μήνες που τις βλέπω και δεν τάραξε τίποτα την καρδιά μου, τίποτα την μνήμη μου. Στην χώρα άλλοτε, τότε που υπηρετούσα στον στρατό, με βασάνιζαν πού και πού. Όμως έξι μήνες τώρα περίμεναν τούτη την Κυριακή και τούτο το απομεσήμερο, περίμεναν να ακούσω έναν δυνατό σκοπό πολυαγαπημένο για να νιωσω πως με φωνάζουν εκείνα τα γαλάζια βουνά στον βορρά, εκεί που μεγάλωνα και έπαιζα κάποτε κι ήταν όλος μου ο κόσμος Μαρία... Μαρία... Αχ, κι η οπτασία σου Αντρούλλα που έσβυσε ψες πάνω από τα πλήκτρα.

Και τώρα: Χώρα τώρα; Είναι μακριά τώρα οι πολυαγαπημένες κι είναι κοντά μόνο ένας σκοπός: να μ' αγαπάς, να μ' αγαπάς, να μ' αγαπάς.

Δεν πειράζει όμως. Εσύ ζήσε τον. Ζήσε τον, και θα φέρει η στέρηση τους την οργή. Θα φέρει και την νίκη.

Το βράδυ πέρασα από τον Γιαννή, στην πρώτη διμοιρία. Όταν χωρίζαμε τού είπα: όταν απομακρύνομαι τώρα θέλω να παίζεις στο μπουζούκι αυτό το τραγούδι: δεν έχει δρόμο να διαβώ, σοκάκι να περάσω...

Όταν βγήκα από την κάμαρα φτερούγιζαν ήδη οι νότες κάτω από τ' αστέρια: δεν έχει δρόμο να διαβώ... Στα είκοσι βήματα στάθηκα και κοιτούσα μιά τον Γιαννή και μιά τ' αστέρια. Κι ήταν η χαρά μου! Ήταν η χαρά μου!...

Αλήθεια! Τι κοστίζουν ολ' αυτά; Τι κοστίζουν για τούτη την απέραντη ευτυχία που θέλει να αναρριχηθεί ως τ' αστέρια; Τι κοστίζει αν κι άλλη μια φορά το τραγουδήσουμε: δεν έχει δρόμο να διαβώ, σοκάκι να περάσω, νύχτα να μην σε θυμηθώ, ημέρα να μην κλάψω...

***

...Κι είχε αναμνήσεις εκεί, τίποτα το ιδιαίτερο δηλαδή. Αναμνήσεις φευγαλέες κάπως, αόριστες κάπως, που όμως τον τυρανούσαν βαθιά. Δεν ήταν καμιά αγαπητική. Ήταν πολλές ανώνυμες μορφές που τις έβλεπε την μια μέρα στις στροφές τών δρόμων για να τις ξεχάσει την άλλη. Φυσικά έκανε όνειρα γι' αυτές γιατί δεν μπορούσε να ζήσει χωρίς όνειρα. Κι όπως ήταν επόμενο, οι διαψεύσεις γίνανε ένα τακτικό επεισόδιο στην ζωή του, έτσι καθώς γίνανε και οι πτώσεις. Κάποιες μορφές από το Θηλέων Παλλουριωτίσσης, στην Λήδρας κάποιες άλλες, κι όλες απλησίαστες. Στο δωμάτιο του ύστερα επιχειρούσε τούς πρώτους του στίχους. Όλα μάταια. Δεν σου τις φέρνουν οι σίχοι, ούτε το δάκρυ σου τις φέρνει.

Τέλος πάντων πέρασε από κει. Έσυρε εκεί τον πόνο του έτσι όπως έσυρε και τα βήματα του. Αόριστα όλα: τα όνειρα, οι φόβοι, οι ελπίδες. Κι όλα τυρανισμένα. Η θύμηση τους: ας μου λείπει αυτό το ποτήρι... Κι ήταν μόνος και κει, σαν σήμερα. Σαν στην Θεσσαλονίκη και σαν στην Αθήνα.

Κάτι λέξεις που έγραψε κάποτε τα λένε όλα γι' αυτό το μαρτύριο που περνούσε κάθε μέρα: «από τούτο το άθλιο δωμάτιο δεν θα περάσει ποτέ δικός, ούτε και ξένος, να ρωτήσει αν είμαι τάχατες ζωντανός;» Εκεί το νούμερο ήταν το 78. Αυτό εδώ είναι το 6.

Τα ζούσε κι αυτές εδώ τις μέρες τόσο έντονα, μα και τόσο σιωπηλά! Όμως αν ήξεραν, αυτοί που πάω και βρίσκω αν ήξεραν! Πώς πονώ αν ήξεραν και πόσο κοντεύω να τους μισήσω!

Μιας μέρας το παραμιλητό του ήταν αυτό: άραγε δεν τους συνέβη ποτέ αυτούς να θυμηθούν έναν άνθρωπο και να αισθανθούν πως πρέπει να τον δουν; Από αγάπη ίσως, από συμπόνια ίσως; Όταν ιδίως πρόκειται για «κείνα τα πρόσωπα πουύγλυψε ο πόνος» και σαν το πονεμένο πρόσωπο σου ποιητή;... Νά, να περνούσαν για να του πουν έτσι απλά: πεθύμησα να σε δω, ν' ακούσω τον πόνο σου, και τ' αστεϊάκια σου ευχαρίστως.

Όμως... όμως... φαίνεται όμως πως δεν υπάρχει άλλος ηλίθιος στην χώρα εκτός από μένα. Στην Θεσ/νίκη τότε κανέναν, κανέναν στην Αθήνα, στον Ακάμα κανέναν.

Ω, παραμιλήματα αυγινά. Ίσως είναι που φεύγει αύριο το καλοκαίρι και γω φοβάμαι, φοβάμαι σάς λέω: δεν έχω ζήσει. Και ξέρω πως δεν έχω ελευθερώσει τα κορίτσια από τα εργοστάσια. Ω τι θάνατος! Και έχω από τον Μάρτη πιάσει τα είκοσι τέσσερα. Ω, είχα ελπίδες γι' αυτά, αμείλικτες ελπίδες. Και τα όνειρα μου γι' αυτά ήταν ακλόνητα έτσι όπως ήταν και η πίστη μου. Όμως κρατηθείτε κορίτσια, κρατήσου νιότη μου, αμείλικτη σαν τις ελπίδες μου. Σαν τα όνειρα μου ακλόνητη.

Στην ταρατσα τώρα που κάθησα στον ήλιο σιγοπιθύριζα με πόνο σε κείνον τον γνωστό τόνο: τι να θυμηθώ! Και ξανά: τι να θυμηθώ!..., καθώς είχα προλάβει να νιώσω αυτή την γεύση τού κρούου που φέρνει ο Σεπτέμβρης.

Νά λοιπόν που ύστερα από τρεις μήνες παρακολουθώ τον ήλιο να γίνεται ξανά μια γλυκιά εμπειρία. Είναι τόσο ανυπόφορος σ' έναν Ιούνη, έναν Ιούλη κι έναν Αύγουστο. Και στον χειμώνα - έναν Φλεβάρη - τόσο αγαπημένος...

...Άρχισε βροχή κι η νύχτα που θαρθεί θα φέρει στα ματόφυλλα ποτάμι. Αύριο 'π' εδώ πώς να περπατώ... Τα κορίτσια στον ήλιο. Εκείνος ο χωρισμός, το σφύριγμα τού αεροπλάνου, η φωνή του, τ' όνομα της, ο πόνος, ο αβάσταχτος πόνος που πρέπει ναρθεί και -το πιο θανάσιμο- πρέπει και να περάσει. Τ' όνομα σου Λίζα... Τ' όνομα σου Ελένη... Ελένη, στο δεύτερο βιβλίο μου θα δεις μια - διο φορές τ' όνομα σου κι ύστερα δεν θα το ξαναδείς. Θα περάσεις, πέρασες...

Όπως θα περάσει και τούτος ο κύκλος τής ιστορίας. Θα πέσει η βόμβα, κάπιοι θα απομείνουν να μαρτυρήσουν και να τα αρχίσουν όλα πάλι απ' την αρχή. Σαν τα παιδιά...

Ω, αυτός ο πόνος, ο απέραντος κάθε πεπερασμένη μέρα και ο μεγάλος κάθε μικρή. Κι η απορία μου που δεν έγραφα ακόμα: αναρωτιέμαι πώς μπόρεσα να ζήσω, να κρατηθώ πώς μπόρεσα...

Δεν την έγραφα αφού ήξερα πως θα την έβρισκα τόσες φορές κατόπιν, πως θα την ζούσα ξανά μια Δευτέρα σαν αυτήν...

Η συνέχεια ήταν στον δρόμο για το τυπογραφείο όπου παράγγειλα τα χίλια αντίτυπα τού πρώτου τόμου. Σφίγγω το χέρι σε γροθιά και μονολογώ: το σίγουρο είναι πως γράφτηκε άλλη μια σελίδα τού βιβλίου μου...

***

Είναι κι αυτή η διαπίστωση σημερινή: τώρα με ενδιαφέρει ουσιαστικά μόνο η εμπορική πλευρά τού «αγώνα μου»: πώς θα διατεθεί, τι κέρδος θ' αφήσει, τι θα το κάνω κτλ. Αντικειμενικός σκοπός: η συντριβή τους.

***

Σχέδιο θεατρικού: εγώ θα τραγουδώ στην κάμαρα μου γι' αυτήν κι αυτή θα μού απαντά από κάτω με το πιάνο της. Έτσι θάναι για μερες και μερες. Και θάναι ένας έρωτας τόσο παράνομος όσο και η ζωή.

***

Ετοιμαζόμουν να μπω στο μπάνιο. Όμως πήγε μπροστά ο νους μου, μα όχι δα και πολύ μπροστά: την ξέρω την ιστορία με τον Ιησού στην Βηθλεέμ. Ξέρω και κείνες τις λέξεις που απόμειναν: ουδείς προφήτης εν τη αυτού πατρίδι... Όμως εγώ σάς λέω πως θα το κάνω το θαύμα, όσο κι αν σκίζεστε για το αντίθετο, Κύπριοι...

2 Σεπτεμβρίου.

Τον θυμήθηκα και πάλι σήμερα. Κι ήταν πίσω από διο βουρκωμένα μάτια ένα άδιο κουτί μπισκότα, ένα άδιο αυγό, ένα άδιο πιάτο, ένα κουτάλι κι αυτή η μαντηλιά με τις ρίγες που απλώνω στο τραπέζι όταν τρώω.

Σεπτέμβρη μου! Να θυμήθηκε εκείνη την Τ; Να βρήκε καιρό;

Εγώ πάντως φώναξα στα δάκρυα: φτάνει πια! Και στον λυγμό που κάλπαζε: φτάνει, φτάνει!

...Πως πέρασε. Όμως καθάριζα το σταφύλι: γυρίστε πίσω παιδιά... γυρίστε πίσω παιδιά... Ω, φτάνει, φτάνει... Και πάνω από το χαρτί: φτάνει, φτάνει!

Κι ο Σταύρος ψες στην ταβέρνα που με κέρασε μπύρα. Κι έγινε η ανάμνηση του οδύνη. Μπορούσε μάλιστα νάταν αυτός αδελφός μου και νάταν τώρα αυτός σε κάποια Αμερική...

***

Η κοτσίδα της έπαιζε με τα βήματα της. Και γω έλεγα: «κοίτα: η κοτσίδα της παίζει με τα βήματα της».

Γελούσε η ψυχή της που την κοιτούσα, γελούσε. Κι όμως η δική μου δεν γελούσε. Ω, και νάταν μόνο αυτό! Θυμάμαι εκείνη την σκέψη εκεί στο γεφύρι: αν είναι νάναι όλα τα καλοκαίρια σαν αυτό, καλύτερα να μην έρθει ξανά καλοκαίρι. Ήταν αυτή η απορία μου τώρα που έφυγε: έζησες; Ω, φοβάμαι όχι, όχι δεν έζησα.

Καί προχωρούσε ο θάνατος σε τούτη την φόρμα: δεν θέλω να με λυπηθείς. Κόρη δεν θέλω να με λυπηθείς...

Εκείνες οι μικρές, η κοτσίδα της, η Άντρη κι η Ηρώ. Κάτι κάναν εκεί πίσω από τα κλαριά. Και ξαναρχόταν εκείνη η πρώτη φόρμα: αν είναι νάναι όλα τα καλοκαίρια σαν αυτό, καλύτερα να μην έρθει ξανά καλοκαίρι. Γιατί ναρθεί δηλαδή;...

Η κοτσίδα της. Όλα, όλα!...

...Λάκη, πού μας κατάντησαν; Φαντάσματα μεσ' τις πολιτείες τους, ερείπια μέσα στα ερείπια.

Ότι κι αν πω, ότι κι αν σκεφτώ, ένα με τρώει: πότε θα ξημερώσει εκείνη η μέρα όπου θα πρέπει να χτυπήσουμε; Πότε παιδιά; Πότε;

***

...ποιητή ...Με είδες σήμερα Άντρη. Πέρασες από το πλάι μου και πέρασα από το πλάι σου. Εγώ σε κοίταξα και συ δεν με κοίταξες.

...ποιητή ...Γιατί δεν μου το φώναξες Άντρη;... Ποιητή... τι κάνεις ποιητή;... Ξέρω πως σου είπαν να μην μου μιλάς, μα δεν με λυπάσαι;... Δεν με λυπάσαι;

Δεν με κοίταξες. Όμως ούτε να με λυπηθείς, μην με κλάψεις όταν φύγω... Δεν θέλω να με λυπηθείς. Που γυρνώ σαν χαζός στους δρόμους και κοιτάζω τα μπαλκόνια και τα καλτερίμια δεν θέλω να με λυπηθείς. Δεν θέλω να με λυπηθείς που κάθομαι στα σκαλοπάτια και στα γεφύρια στα γυρίσματα των δρόμων και ψάχνω στην άσφαλτο και στις αυλές για τις κοτσίδες σας και για το χρυσαφί τής δύσης πίσω από τα δέντρα, που ψάχνω το φεγγάρι και τον αποσπερίτη πάνω από τις ταράτσες δεν θέλω να με λυπηθείς. Κόρη, ότι κι αν γίνει απόψε στην Έγκωμη δεν θέλω να με λυπηθείς. Κι ότι κι αν γίνει στο νούμερο 6 δεν θέλω να με λυπηθείς.

... Κόρη σου λέω... δεν θέλω να με λυπηθείς... δεν θέλω να με κλάψεις...

***

Άκουσα από το ράδιο εκείνη την μελωδία από το «παραμύθι χωρίς όνομα», τού Χατζιδάκη. Κι έσβυσα το φως, έκλεισα πίσω τον κόσμο ν' ακούσω. Ω, κι άκουγα μέσα σε κείνες τις νότες τα παιδιά μου να ορμούν.

Σκέφτηκα: τι θέλω εγώ και γράφω; Σάμπως δεν τα λει όλα για τον νέο κόσμο αυτος ο σκοπός; Τι θέλω και γράφω; Ας τ' ακούσουν αυτό τα παιδιά μου. Ας τ' ακούσουν και θα πέσουν, δίχως άλλο θα πέσουν!

Η συνέχεια: το ράδιο είναι δικό σας όπλο. Όμως νά που το γυρίζω απάνω σας. Έχετε λοιπόν το θάρρος να το παραδεχτείτε: αυτοκτονήσατε. Απλούστατα.

Τί; Τον Χατζιδάκη δεν τον θάψατε. Θα θάψετε εμένα; Ουαί Κύπριοι! Ουαί!

***

Ο Συκουτρής λοιπόν έπαιρνε τα θέματα ως ευκαιρίες για να πει τον πόνο του. Κι ως σήμερα ακόμα ο Ούτοπος αυτό νόμιζε πως έκανε. Όμως απόψε εκεί στο μπάνιο σκεφτηκε αυτό: όχι! Εγώ παίρνω τον πόνο μου ως ευκαιρία για να πω τα άλλα. Και τα λεω έτσι π' ανάθεμα με που ας τολμήσει κανένας να σκεφτεί πως δεν είναι και έτσι. Βγάζω βέβαια τα άπλυτα μου στην φόρα αλλά τι μ' αυτό; Σημασία έχει εκείνο το άλλο να είναι δοσμένο έτσι που να ακολουθεί λες από αναγκαιότητα και να είναι σε θανάσιμο βαθμό πειστικό.

***

Μάριε! Μείνε αμείλικτος στην τιμιότητα σου, μείνε αμείλικτος στην αγάπη σου και όλα θα τάχεις, όλα!

***

Σαν σιφούνια και σαν καταγιγίδες θα πέσουμε απάνω τους. Σαν ερωτική μανία.

***

Αυτό: πως είναι καθήκον κάθε αξιοπρεπούς και προικισμένου ανθρώπου να μην επιτρέψει να οπίζου την ζωή και την τύχη του αναξιοπρεπείς και τιποτένιοι.

Κι αυτό: παιδιά θα χτίσουμε έναν νέο κόσμο. Χωνέψετε το!

5 Σεπτεμβρίου.

Ήταν απόγευμα και ήμουν στην στάση για την Ανθούπολη και για τις τρεις χάριτες, Την Γιάννα, την Τάσω και την Ρίτα. Εκεί που περίμενα νάσου ένα κορίτσι ακριβώς τέτιο που να μου θυμίζει πόσο φτωχή είναι η ζωή μου. Σχεδόν σγουρό το μαλλί της, μαύρο, μελαχρινό το πρόσωπο και ο τόνος της «εικόνα που ανιστορούσαν ταπεινά ζωγράφοι αλλοτινοί».

Άγγιζε ο ίσκιος τής κεφαλής μου τα δάκτυλα τών ποδιών της κι ο ήλιος χρύσιζε το πόδι της. Κι έλεγα καθώς ψες: κοίτα: αγγίζει ο ίσκιος τής κεφαλής μου τα δαχτυλα τών ποδιών της κι ο ήλιος χρυσίζει τα πόδια της... Δεν γίνεται κάτι τέτιο διο φορές στην αιωνιότητα. Και την κοιτούσα, την κοιτούσα ίσα να την πιω.

Στο λεωφορείο την κοίταξα κλεφτά τρεις φορές. Την μια έκανα πως έβλεπα τον Πενταδάχτυλο, Την άλλη - σαν πήρε στροφή το λεωφορείο - πως θαύμαζα τον δύοντα ήλιο και την άλλη πως έβλεπα καπια παιδιά να παίζουν σ' ένα δρομάκι. Είπα μεσα μου καπια στιγμή: θα βρεις τωρα λέξεις γι' αυτήν; Η απόκριση ήρθε αμέσως: τα λόγια δεν τελιώνουν ποτέ. Νά πίο θάναι το θέμα μου λοιπόν: αυτή η απορία: θα βρεις τωρα λέξεις γι' αυτήν; Κι η διαπίστωση: τα λόγια δεν τελιώνουν ποτέ.

Τι να κάνω; Γράφω ανάθεμα με. Νά: στην Ανθούπολη έπαιξα βόλους με κάπια παιδιά, Ξανάπαιξα ύστερα με κάπια άλλα και κουβέντιασα με τις τρεις χάριτες. Έτρωγα ύστερα καθώς πάνω από το κεφάλι μου η κυρία Έλλη μου έπλεκε το εγκώμιο τής μητερας έτσι όπως αμφιβάλλω αν τόχει πλέξει ποτέ κανείς. Έκανα εγώ κάπιο αντίλογο. Όπως: δεν είναι όλες οι μητέρες ίδιες - είναι κι αυτό ένα από τα ευνοούμενα συστήματα μου αμύνης. Ή: όταν εσένα σου πουν αυτό, σου πουν εκείνο, σου κάνουν αυτό και σου κάνουν το άλλο, έλα εσύ μετά να δώσεις στον άλλο να καταλάβει γιατί σκότωσες εκείνον, γιατί σκοτώθηκες εσύ ή γιατί τάκανες και τα δύο. Φυσικά ακολούθησε και εκεί εκείνο τό «αρκετά!». Εκείνη μιλούσε και εγώ την κοίταζα κι ήταν και κει ένα γέλιο, ένα γέλιο! Και με ρωτούσε - πώς με ρωτούσει!: γιατί γελάς; Και γω ασφαλώς γελούσα πιο πολύ. Καθάριζε μπάμιες και μου τάψαλε. Της έλεγα εγώ: σε παρακαλω. Θα με κάνεις να μην φάω.

Καπια στιγμή ήρθε στην κουζίνα η δεύτερη από τις χάριτες: μάνα, άφησε τον να φάει. - Γιατί, κρατώ τον; - Τι του λες τόση ώρα; - Κουβεντιάζουμε. Λέμε τα δικά μας.

Ω, μην αργείς! Νά, σε λίγο θα αφήσουμε τα πλήκτρα και θα πάμε ξανά στις τρεις χάριτες να ζήσουμε.

Που λέτε: έφαγα, ήπια και δύο ποτήρια μπύρα, πληροφορήθηκα πως άρεσε στις δύο μεγάλες χάριτες το βιβλίο μου και πως άρεσε πιο πολύ στην Γιάννα εκείνο το επεισοδιο με το μήλο στο Δεύτερο Δημοτικό Πάφου. Το αλληγορικό σχήμα του κτλ. Είδα μια-μια και βιαστικά τις φωτογραφίες της και κάπιες άλλες που εφερε η Τάσω. Στην τηλεόραση άρχισε ύστερα «η λεηλασία μιας ζωής», έγινε 9 και 20 κι επρεπε νάφευγα για την στάση και για την Έγκωμη.

Στο σπίτι σημείωνα: έφυγα. Κι ήρθα πάλι εδώ στα πλήκτρα και στην ερημια. Το αιτημα παλιό: υπομονή. Θαρθεί και ο κόσμος μας. Θα τον δουν.

***

Α, και τα πάθη που καταχωνιάζω μέρες τώρα μέσα μου, τα ουρλιαχτά και οι σπασμοί που δεν αφήνω να μου ξεφύγουν.

7 Σεπτεμβρίου.

Είναι απομεινήμερο, και μου φαίνεται πως όλες αυτές οι τελευταίες μέρες δεν πέρασαν παρά για να έρθουν τούτες περίπου οι σκέψεις που έπιασα στον δρόμο για το τυπογραφείο...

Να, ο άνθρωπος βάζει κάπιο σκοπό στην ζωή του. Τον πετυχαίνει ή δεν τον πετυχαίνει, ένα είναι σίγουρο: κάτι του λείπει. Την χαρά την έψαξε αρκετά μέσα στις συμβατικότητες για να ανακαλύψει σύντομα ή αργά πως είναι χαμένη. Και μέσα στις μονοτονες μέρες τής ζωής του θέλει να φύγει για κάπου μακριά, να ζήσει, και να ζησει έντονα. Θέλει κάτι ν' αλλάξει τέλος πάντων. Στο μεταξύ μέσα στην πλήξη και στην αδιαφορία για το τι γίνεται γύρω του, κι όταν όλα εξαρτώνται τόσο λίγο απ' αυτόν, ο Ερωτας τού κάνει εφόδους με ένα πλήθος εικόνες, η μια πιο ανίερη από την άλλη. Κι όσο κρατανε αυτές οι εικόνες όση αίσθηση ενοχής κι αν τον ποτίζουν, όμως του ανταποδιδουν με την αίσθηση πως κάτι πρόκειται να συμβεί. Και μια μέρα αυτός ο πόθος παίρνει το περίβλημα τής σοφίας και του πετάει στ' αυτή: μωρέ βλάκα τον βλέπεις τον κόσμο που χανεται και βλέπεις πως όσο κι αν χτυπιέσαι δεν τον σώζεις και δεν σώζεσαι. Αυτή την ζωή σου την βαρέθηκες, ενώ για την χαρά είπαμε. Δεν σκοτώνεσαι προσμένοντας κατι νέο, κάτι που θα ανατρέψει αυτή την μονοτονία και την πλήξη. Αυτό μπορεί βέβαια να σκοντάφει στις ηθικές σου αρχές, όμως κι αυτές τις έχεις από καιρό συχαθεί γιατί δεν είναι αποτελεσματικές. Οι χίλιες γλώσσες τού πόθου σου το φωνάζουν: κατι να γίνει τέλος πάντων. Και νά: μήπως υπόσχεται αυτό την χαρά και δεν το ήξερα τόσο καιρό; Τουλάχιστον θα σου πρόσφερε αυτό την αίσθηση πως κάτι γίνεται στον κόσμο και θα φύγουν μακριά οι μέρες όπου θα πρέπει να καταχωνιάζεις τα ουρλιαχτά και τους σπασμούς σου. Και κάπια άλλη μέρα νάσου η ευκαιρία και στέλλεις στον διάολο όλα τα δεσμά και υψώνεις το λάβαρο: ΟΛΑ!

...Γι' αυτό λοιπόν θα πρέπει να φτιάξουμε εκείνο τον γενναίο κόσμο όπου η ζωή του θα ξυπνά και θα διεγείρει τα ανθρώπινα πάθη τής ψυχής με μεγαλύτερη ένταση απ' όσην αυτός εδώ διεγείρει τώρα τα ζωώδη.

***

Από ψες: Ερασμία, πού είναι το γατάκι; - Χάθηκε. Θα το πάτησε, φαίνεται, κανένα αυτοκίνητο...
Ω, κι έπεσε μια σιωπή στην ψυχή μου...

Μπορεί; Αυτό με δάγκωνε τότε και μου έγλυφε τα δάχτυλα. Μπορεί;
Κι ήταν η χαρά μου! Θεέ μου!... Μπορεί; Στους δρόμους; μπορεί;
Κι όταν περνούσα από κείνο τον «αριθμό 11 κάπιου δρόμου» αναρωτιόμουν: αν ρωτήσω τώρα τον πατέρα της «τι κάνει η Άννα;» και μου πει... Θεέ μου! Και πώς να το πει;...
Θεέ μου! Μπορεί;
Κι αν ζει ο Μάκης - έξι μήνες που δεν μου έγραψε. Και τι να μου έγραφε η μαμά του; Πως ο Μάκης σκοτώθηκε; Για να σκοτωθώ και γω; Πως πέθανε; Να πεθάνω και γω; Τι δηλαδή; Τι;
...Ήταν πάλι εκεί στο μπάνιο η χίμαιρα. Κι ήταν το κλάμα... ήταν το κλάμα...

***

...Βαρέθηκα, δεν θα ξαναφάω: τόλεγε ο Γιώργος... Ω, κι ήταν το γέλιο της όνειρο, όνειρο με χίλια χρώματα...

Και στην Ιπποκράτους έτσι καθώς φεύγαμε μαζί απ' την δουλιά της τής λέω: κι αυτό το αχλάδι είναι γλυκό. Η Κούλλα: σαν εσένα... Ύστερα μου έλεγε: αν είχα αυτοκίνητο και λίγα λεφτά θα σ' έπαιρνα κάθε μεσημέρι να τρώμε και μετά θα σε πήγαινα στο σπίτι σου...

Ω, και θα την περιμένω αύριο το δειλινό να περάσει από τούτα τα ρημάγματα στο νούμερο 6...
Και μια σκέψη που χρωστώ στην κ. Έλλη: σε παρακαλώ: «δεν ήρθα τώρα στην Ανθού-πολη να μάθω τον κόσμο. Ήρθα να ζήσω αυτόν που ξέρω», και νομίζω πως είναι καιρός να γυρίσω σε άλλες εποχές, κι ας πρόλαβα να γεμίσω διό - τρεις σελίδες ακόμα από τούτη την εποχή. Ο Σεπτέμβρης έχει σήμερα 10, είναι δειλινό και στον ουρανό φάνηκαν για πρώτη φορά εκείνα τα σταχτιά σύννεφα τής βροχής. Το ρολόι δείχνει στο μεταξύ πέντε και θα φύγω σε λίγο για την Ανθούπολη.

Παρασκευή, 19 Φεβρουάριου 1981, Άγιος Νεόφυτος.

...My name is nobody... Το όνομα μου είναι κανένας, είπες, και δεν θέλησες να μπούμε στο χωριό. Δεν ήθελες να δεις άνθρωπο.

Δεν ήθελες να δεις άνθρωπο, και γω σου είπα: πάμε στο σχολείο, πάμε στα παιδιά. Αυτά είναι αθώα. Ακόμα και όταν σε βρίζουνε μερικά, το κάνουν αθώα. Πάμε, πάμε Κώστα στα παιδιά...

Έκανες ναρθείς, όμως: «όχι! Τι να πάμε δηλαδή; Να τρομάξουμε κι αυτά τα φτωχά με τα μούτρα μας;»... Κώστα!... Και γύρισες πάλι πίσω. Έσκυψες το πρόσωπο στην γη και ψιθύρισες για να σ' ακούσω: τ' όνομα μου είναι κανένας...

Αγόρι χωρίς όνομα... Αγόρι που και ψες εκεί στους στρατώνες θέλησες πάλι να σκοτωθείς για την Έλενα, αγόρι που «έμαθες πολλά γιατί ήσουν περιέργος», αλλ' όμως δεν έμαθες αυτό το χρήσιμο κι αυτό το απλό: δεν έμαθες να κάνεις υπομονή, να επιβιώνεις, να κρατιέσαι δεν έμαθες... Κώστα χωρίς όνομα... που θέλησες ν' αναστήσεις ξανά τον Ρωμαίο και την Ιουλιέτα.

Κώστα, εγώ σου είπα τι' ταν εκείνο που με κρατούσε πάντα, τι' ταν εκείνο που μ' έσωζε πάντα: μην τους κάνεις την τιμή, μην τους κάνεις την τιμή... Κώστα, σου είπα και το άλλο, αυτό που δεν είπα σε κανέναν: η υπόθεση των δυστυχισμένων είναι το μοναδικό κίνητρο που με κρατά στην ζωή. Σου είπα ακόμα: σε πious; Ξέρεις σε πious θα κάνεις την τιμή ν' αγγίξουν το νεκρό κορμί σου; Σκέψου τήν Έλενα. Δεν είναι άραγε η Έλενα σου αρκετός λόγος για να ζήσεις; Αν όχι, τότε σκέψου τα ορφανά, όλου του κόσμου τούς δυστυχισμένους, τους φτωχούς και τους άστεγους. Αυτούς που πεινάνε δεν τους σκέφτεσαι; Νά! Να ζήσεις γι' αυτούς, να κρατηθείς γι' αυτούς. Δεν σου λέω για την χαρά. Αυτή μόνο για τούτον τον κόσμο δεν είναι. Όμως μπορείς κάτι να κλέψεις κι απ' αυτήν. Για τους γενναίους είναι όλα δυνατά. Κι οι γενναίοι είναι εκείνοι που ξέρουν να κρατιούνται όταν οι

άλλοι πέφτουν. Είναι εκείνοι που ξέρουν να υπομένουν ακόμα, όταν οι άλλοι συντρίβονται.

Κώστα, μάθε να διασκεδάσεις, μάθε να γλεντάς και μάθε να χαίρεσαι τον καημό σου και τον πόνο σου. Μάθε να γελάς με τον εαυτό σου. Κώστα, να κρατηθείς! Πρέπει να κρατηθείς! Για κείνα που πεινάνε Κώστα, για την Έλενα... την Έλενα που θα φρόντισες να μάθει πως τ' όνομα σου είναι κανέννας κι όμως δεν είναι δω τώρα που την φωνάζεις...

...Και με τα χαπάκια Κώστα; Εγώ σου είπα - ω, είπα να μιλήσω για σένα και νά που πάλι για τον εαυτό μου μιλώ - πως αν το αποφάσιζα μια φορά δεν θα χρειαζόταν να το αποφασίσω δεύτερη. Όχι, όχι! Και το δικό μου το λείψανο δεν θα τ' άγγιζε και δεν θα τόβλεπε κανείς, κανείς τους... Εγώ ήξερα, πάει καιρός, εκείνο τον στίχο του Μπάϋρον και για κείνους που θέλουν να μείνουν χωρίς όνομα. Ήξερα για την θάλασσα την βαθιά, την άσπιλη, την μεγάλη. Ήξερα και για την αθώα πέτρα που θα με οδηγούσε στον κόσμο όπου πάνε τ' αγόρια χωρίς όνομα, τα κορίτσια χωρίς όνομα.

Τ' όνομα μου είναι κανέννας... Κώστα... κανέννας... Ω, και πιος νομίζεις πως θα σε νιώσει που είσαι κανέννας;

Τ' όνομα μου είναι κανέννας... Ω, είναι και το δικό μου. Ω, ναι! Κάπιες ώρες, τόσες ώρες... Ναι! Είναι και το δικό μου. Πώς να μην το ξέρω!... Όμως βρήκα άλλο τρόπο να σου το πω. Και δεν θέλησα να σου στερήσω την γοητεία νάσαι κανέννας και νάσαι μόνος εσύ κανέννας. Δεν σου τόπα εγώ. Κι έτσι δεν το ξέρεις και δεν θα το μάθεις ποτέ πως είμαι και γω κανέννας. Δεν το ξέρεις αφού αν το ήξερες δεν θάσουν εσύ κανέννας. Αν το ήξερες αυτό θα ήξερες και για κείνα τα εκατομύρια τα παιδιά που είναι κανέννας γιατί δεν έχουν ούτε να φαν ούτε να πιουν...

Κώστα... έλα, έλα να κρατηθούμε μαζί. Για τα φτωχά, για τα κατατρεγμένα. Έλα, έλα να κρατηθούμε μαζί.

Σάββατο, 20 Φεβρουάριου.

Περίμενα πολύ ώσπου να φανείτε. Φοβήθηκα πολύ. Κι όταν χτύπησε κάπιο κουδούνι πέσατε όλες μπροστά στα μάτια μου. Θεέ μου!...

Όμως εγώ την είχα και τώρα την προαίσθηση. Εγώ τους ήξερα αυτούς τους μοχθηρούς και τους απάνθρωπους έτσι όπως την ήξερα εκείνη την θάλασσα. Σήμερα δεν μας άφησαν να παίξουμε μήλο μαζί. Σήμερα δεν με άφησαν ούτε να σας δω. Σας κρύψανε στην τάξη ενώ οι δάσκαλοι ήταν ξεκάθαροι: μην ξαναρθείς στην αυλή του Δευτέρου Δημοτικού.

Έτσι πέταξε και τούτη η χαρά, σαν σύννεφο πέταξε. Και συ Δημήτρη, δώδεκα χρονών αγόρι, δάκρυσες για μένα που με διώχναν.

Ω, και γιατί δηλαδή; Δεν ήμουν αδελφός, δεν ήμουν φίλος και μόλις είχες μάθει το όνομα μου. Γιατί δηλαδή; Αναρωτηθήκατε ποτέ άνθρωποι γιατί να γίνεται αυτό;

Έκλαψες εσύ. Όμως εγώ κρατήθηκα και δεν έκλαψα εκεί... εκεί κάτω από τον ήλιο και κάτω από τα κυπαρίσσια, εκεί που ήρθα σήμερα να ζήσω...

Δεν έκλαψα. Μόνο ένιωσα να γλιστρούν διό δάκρυα απ' τα ματόφυλλα και βιάστηκα να φύγω. Σας χαιρέτησα, φίλησα τα μαλιά σου Πάμπο και σου είπα: μην λυπηθείς που δεν θα με ξαναδείς, μην λυπηθείς...

Ύστερα χάθηκα αγόρια, κορίτσια τών δώδεκα εσείς, σεις, σεις. Σας παίρναν μακριά μου κι είχατε περίλυπη την μορφή... Ω, χάθηκα μέσα στους δρόμους και μέσα στους φόβους μου.

Τώρα ήρθε βράδυ. Κάνει κρύο και αισθάνομαι τόσο αδύναμος, τόσο νεκρός... Ω, σας θυμάμαι, θυμάμαι τα μάτια σας σαν με ξανάδαν... Δέσπω και Μαρία και Σάντρα, και συ κορίτσι χωρίς όνομα... Σας θυμάμαι, σας θυμάμαι και σπαράζεται αυτή η καρδιά...

Ω, τι να σκεφτώ σήμερα; Τι να θελήσω;... Ω, βιάσου, βιάσου αθώο λείψανο και συ. Για τους τρελλούς, για τα παιδιά, για τα παιδιά του Ιησού. Για τα παιδιά του Δευτέρου Δημοτικού...

28 Φεβρουάριου... και πώς ν' αρχίσω, πώς να μιλήσω και για τούτο το Σάββατο; Πώς ν' αρχίσω; Τι να πω και για τούτη την μέρα; Την τελευταία μέρα του Φλεβάρη...

Ανάμεσα στα δάχτυλα κι ανάμεσα στα μάτια διό φύλλα από χαρτί, διό φύλλα από χαρτί και μια κόκκινη κορδέλα: «στον νέο συγγραφέα. Η τάξη θέλει να μπει στο βιβλίο σας. Με αγάπη Στ 2». Αυτό είναι το ένα φύλλο. Το άλλο: Ονόματα κοριτσιών: Φλωρεντία, Σταουρούλα, Σοφία, Εύη, Δέσπω... η Δέσπω με το κοτσάκι και το μαύρο μαλλί, η Σύλβια... Σύλβια;... Αιμιλία, Χρύσω, Χριστίνα, Κάτια... Κάτια, πως δεν είπα ακόμα τ' όνομα σου... τι μάτια νάχεις εσύ; Πιά μαλιά; Κάτια... Σύλβια και συ; Συ Χριστίνα;... Κωσταντία, Νίκη, Άντρη,... Σάντρα... Μαρία... Μαρία!... κι Ελένη!...

Ονόματα κοριτσιών, τα ονόματα σας. Όλα. Κι όλα υπογραμμισμένα με διο κόκκινες γραμμές. Θεέ μου! Τόση φροντίδα για μένα!... Θεέ μου! Και γω τα υπογράμμισα χίλιες, όλα με χίλιες και το καθένα ξεχωριστά με χίλιες. Σταουρούλα τόση φροντίδα! Για μένα!... «Πώς το λεν το κορίτσι με τα πολλά κοτσάκια;» - Σταουρούλα... Σταουρούλα! Σταουρούλα! Τόση φροντίδα για «έναν καινούριο συγγραφέα»!...

Διό φύλλα από χαρτί ανάμεσα στα δάχτυλα. Χίλια χάρδια, χίλια όνειρα ανάμεσα στα δάχτυλα. Χίλια, χίλιες φορές χίλια χτυποκάρδια...

«Για έναν καινούριο συγγραφέα. Ονόματα αγοριών τής Στ 2: Χριστάκης, Πέλαμ, Λούκας, Κώστας, Σωτήρης, Χάρης, Γιώργος, Πάμπος... ο Πάμπος που φίλησα εκείνη την σκοτεινή μέρα τα μαλιά του και σήμερα με κέρασε χυμό... Ω, και το δικό σου το όνομα Μάριε... Μάριε που με κέρασες τυρόπιτα... Μάριε! Και δεν ήξερες πως δεν χρειαζόταν να το κάνεις για να σ' ευχαριστήσω, πως σ' ευχαριστούσα που ανάπνεες, που ζούσες, που με κοιτούσες και σε κοιτούσα Μάριε... Ύστερα τ' όνομα σου Χριστόδουλε, τ' όνομα σου Δημήτρη. Έκλαιγες για μένα εκείνο το θλιβερό Σάβατο κι έβαλες σήμερα ένα τέρμα. Δημήτρη Δημήτρη, και συ Κώστα. Όλοι, όλα τα ονόματα σας. Για μένα, για μένα, για μένα. Αγόρια τής Στ 2...

Διο φύλλα από χαρτί, διο φύλλα από λεύκα ανάμεσα στα δάχτυλα, διο φύλλα από κυπαρίσσι... Ανάμεσα στα δάχτυλα... όνειρα, όνειρα, όνειρα... φτερουγίσματα από χάρδι. Όνειρα, όνειρα, όνειρα κάτω από τον ήλιο και κάτω από τα κυπαρίσσια.

Ω, πώς να μιλήσω και για τούτο το Σάβατο; Το τρίτο Σάβατο που μπήκατε στην ζωή μου...

Με ρωτήσατε τι κάνω. Και γω σας είπα: γράφω ένα βιβλίο. - Και τι γράφεις στο βιβλίο σου; - Ε... γράφω και για σας... Ω, ήξερα εγώ τι ζητούσαν να μάθουν εκείνα τα μάτια που με ρωτούσαν... -Γράφεις για μένα; - Και για μένα; - Εμένα; - Έχεις γράψει και τα ονόματα μας; - Το δικό μου τόγραψες; - Το δικό μου; - Ω, ναι! Ναι! Όλων. Και το δικό σου... και το δικό σου Σόφη, όλων την φωνή, την ανάσα όλων. Και την δική σου ανάσα Μαρία Μαρία! Είχες κρυφτεί όταν φώναξα τ' όνομα σου για να μην δουν την χαρά σου που σε θυμάμαι Μαρία...

Διο φύλλα από χαρτί, μια κόκκινη κορδέλα και τα ονόματα σας, τα ονόματα που απόθεσες εκεί μυστικά, κρυφά από την δασκάλα, με φροντίδα και με αγάπη... Σταουρούλα Σταουρούλα γιατί;... Ω, γιατί να ρωτώ, γιατί να ρωτώ εγώ, εγώ που ξέρω πως τούτο το βιβλίο είναι δικό σας και πως έτσι κι αλλιώς εσείς θα το γράφατε. Σήμερα, αύριο, μεθαύριο, τ' άλλο Σάβατο, το πρώτο Σάβατο τής άνοιξης, το πρώτο Σάβατο τού Μάρτη...

Διό φύλλα από χαρτί και μια κόκκινη κορδέλα...

Στον καινούριο συγγραφέα. Σε μένα, εμένα που έδωσα συνέντευξη στα κορίτσια τών δώδεκα και τών δεκαέξι. Συνέντευξη. Έτσι δεν τόπες Φλόρα;... Η Φλόρα είναι η θεά τών λουλουδιών... Φλόρα, ναι! Τα παιδιά τα καταλαβαίνουν όλα γιατί είναι ζωντανά, ζωντανά Φλόρα.

Ύστερα όμως, γίνονται πέτρα ύστερα αυτές οι καρδιές, δεν καταλαβαίνουν, δεν ζουν πια αυτές οι καρδιές. Γίνονται σφυριά για να χτυπούν, να χτυπούν τις καρδιές που απόμειναν, τα λουλουδία που απόμειναν Φλόρα... Φλόρα, Φλόρα, Φλόρα θάλασσα, θάλασσα που ρωτάς τι μ' έκανε να γράψω... Μα, γράφω για να κλέψω την ομορφιά, να κλέψω την χαρά από τον χρόνο κι από το παρελθόν. Γράφω για σας, για τα μαλιά και για τα μάτια σας, γράφω για τα νιάτα και για τον νέο κόσμο. Γράφω ακόμα και για τα όνειρα μου, για τα μεγάλα και τα τρελλά όνειρα μου, γράφω για τα όνειρα σας... Γράφω για την δικαιοσύνη τού Θεού, για κείνο που λένε Εκδίκηση... Φλόρα, θάλασσα που ρωτάς τι μ' έκανε να γράψω...

Και τούτο το Σάβατο δεν παίξαμε μαζί το μήλο. Πάλι ο δάσκαλος... «Κακός; Μπα! Δεν το λέω...» Όμως δεν παίξαμε μαζί το μήλο ούτε και τούτο το Σάβατο. Δεν παίξαμε μαζί. Όμως δεν σας πήραν σήμερα να σας κρύψουν από μένα. Έτσι κοιτούσα, κοιτούσα κάτω από τον ήλιο και κάτω από τα κυπαρίσσια. Κορίτσια των δώδεκα κι αγόρια τών δώδεκα κοιτούσα, και δεν συλλογίστηκα σήμερα το θανατικό...

...Όμως, κορίτσια τών δώδεκα, γιατί αφήσατε σήμερα τόσο νωρίς το παιχνίδι; Γιατί φεύγετε;

Πού πάτε; Γιατί; Αφού δεν είναι ακόμα μεσημέρι...

Κορίτσια των δώδεκα φεύγατε για να χορέψετε την πέρδικα. Και κατέβηκα στην τσιμεντένια αυλή και σας είδα εκεί. Σας είδα μαζί με άλλα κορίτσια να χορεύετε την πέρδικα.

Κι ύστερα ήρθε μεσημέρι, ήρθε μεσημέρι και με πήρε μακριά σας. Ως το άλλο Σάβατο, το πρώτο Σάβατο τής άνοιξης, το Σάβατο που μου ζητήσατε να σας διαβάσω κάτι από τούτο το βιβλίο, το Σάβατο που θα μ' ακούσετε να ψελλίζω μπροστά στα μάτια σας: έλα μικρό στον δίοσμο και στα τριαντάφυλλα, έλα, έλα, έλα...

Τελευταίο απομεσήμερο τού Φλεβάρη. Και έχασα το λεωφορείο... το λεωφορείο για τ' αστέρια. Κι άρχισα να περπατώ αργά, στοχαστικά. Άκουγα τον χτύπο από τα βήματα μου, τον στοχαστικό... τον αγαπημένο. Άκουγα, άκουγα και ...κοιτούσα... Θεέ μου! Ήξερες εσύ γιατί έπρεπε να χάσω το λεωφορείο.

Θεέ μου! Για τι τέλος πάντων να σ' ευχαριστήσω; Για τι τέλος πάντων;... Γι' αυτά τα μάτια; Γι' αυτό τον χτύπο;... Θεέ μου! Ήξερες εσύ γιατί έχασα το λεωφορείο στο τελευταίο απομεσήμερο τού Φλεβάρη. Ήξερες εσύ ...

Και σεις, ξέρατε και σεις χορτάρια κι αγριολούλουδα. Ξέρατε και σεις σύννεφα, και σεις πέτρες, βράχοι, σεις τερασιές, σεις κασιόκες, σεις που ακούσατε τον χτύπο από τα βήματα μου... σεις, ξέρατε σεις λιβάδια χωρίς όνομα... ακρογιάλια χωρίς όνομα, και συ θάλασσα, θάλασσα, θάλασσα... θάλασσα που άκουσες τον χτύπο από την καρδιά μου. Θάλασσα... θάλασσα πούπαιζε ο ήλιος με τα σύννεφα πάνω στα νερά σου και πάνω στα κύματα σου, θάλασσα... Θάλασσα απέραντη, καρδιά απέραντη, ίδιος χτύπος, ίδια λαχτάρα.

Θεέ μου! Ήξερες εσύ για το λιβάδι με τις μυγδαλιές, το λιβάδι που είδαν τα μάτια μου πίσω από κάποια παράθυρα, τις μυγδαλιές που είδαν τα μάτια μου στο τελευταίο πρωινό τού Φλεβάρη. Ήξερες πως έπρεπε να το θυμηθώ, να το ζήσω ξανά στο τελευταίο απομεσήμερο τού Φλεβάρη. Ήταν αριστερά, στον δρόμο για την Πάφο, και ήξερες Θεέ, ήξερες για τ' απέραντα λιβάδια που ονειρεύτηκα στο τελευταίο πρωινό τού Φλεβάρη και στο τελευταίο απομεσήμερο τού Φλεβάρη ανάμεσα στα σύννεφα και στ' αγριολούλουδα. Ανάμεσα στ' αγόρια και στα κορίτσια των δώδεκα χρόνων, ανάμεσα στο σούρουπο και στο μεσονύχτι που πλάκωσε στο μοναστήρι κι ανάμεσα στα δάχτυλα σου καινούριε συγγραφέα, ανάμεσα στα δάχτυλα εκείνων που σε ανάστησαν, εκείνων που σε κράτησαν όρθιο μέσα στην νύχτα σου την μεγάλη, την απέραντη.

2 Μαρτίου 1981.

Πρωί: χίλιες εικόνες, χίλιες συγκινήσεις. Για πιάν να πρωτοπείς; Για πιάν να πρωτογράψεις;

***

Ένα κορίτσι έβοσκε πέντε κασιόκια σ' ένα λιβάδι. Πλάι της, σε μια πέτρινη όχθη, διο κοριτσάκια έπαιζαν τις πέντε πέτρες. Η θάλασσα πίσω τους όνειρο, όνειρο με χίλια χρώματα...

3 Μαρτίου 1981.

Πάλι κάποια κρίση, μια άλλη αίσθηση κενού πάνω από τα χαρτιά. Είναι ο Μάρτης; Πολλές σκέψεις, πολλά ερωτηματικά μέσ' το μυαλό. Γεύση από αηδία.

Ο ήλιος ζεστός. Κι άφησα τα γραφτά μου, αυτά τα γραφτά που τούτη την ώρα δεν αντιπροσωπεύουν τίποτα. Βγήκα έξω στον ήλιο και περίμενα. Το καλύτερο που μπορούσα να περιμένω ήταν να πάρει κάποια έκφραση, κάποια λεκτική μορφή, αυτό το κενό, αυτός ο στρόβιλος από αμφιβολίες, αρνήσεις και όνειρα. Πέρασαν δύο, τρεις ώρες κάτω από τον ήλιο, όμως δεν μου φανερώθηκε τίποτα. Στο τέλος ήξερα καλά, καλύτερα τώρα, πως το παιχνίδι με τα χαρτιά έπρεπε να συνεχιστεί.

Διώχνω από τα μάτια μου ένα πλήθος από εικόνες που μόνο για μια στιγμή κρατιούνται στο φως κι ύστερα χάνονται. Διώχνω και τον ήλιο κλεισμένος εδώ στο δωμάτιο μου, όμως μπορώ τουλάχιστον κι ανασαίνω την άνοιξη από το ανοιχτό παραθύρι μου, ανασαίνω τον ήλιο, την δροσιά από το χορτάρι και τους ανθούς, ακούω τα σπουργίτια και το ελαφρύ αγεράκι ανάμεσα στα γυμνά

κλαριά. Ναι, ναι! Τώρα πια ξέρω γιατί θέλω τόσο λίγο να γράψω. Τώρα ξέρω, τώρα είμαι ευτυχισμένος, τώρα ζω, ζω!

Αίσθηση κενού πάνω από τα χαρτιά. Φταίει ο Μάρτης;...

***

Φταίει ο Μάρτης. Όμως πρέπει και το παιχνίδι να συνεχιστεί.

Ξανά μια φευγαλέα ματιά πάνω από τα σχήματα που έπαιρναν οι σκέψεις και τα συναισθήματα μου στους 26 μήνες στον στρατό. Χάνομαι. Και τι μ' αυτό όμως; Ας χαθείτε και σεις. Θα τα δώσω τέτια όπως τα έχω τώρα μπροστά στα μάτια μου. Το παιχνίδι πρέπει να συνεχιστεί...

Σεπτέμβρης τού '81 στο μεταξύ και η συνεχής τριβή μου με τις λέξεις ίσως έκανε ευδιάκριτες και άλλες αδυναμίες, όμως δεν πρέπει και να παραιτηθώ από κείνες τις προθέσεις που με έκαναν να αποφασίσω την δημοσίευση τους: να απαλλαγώ δηλαδή από ένα παρελθόν που όσο κι αν με γεμίζει με περηφάνια δεν λησμονεί να με γεμίζει και με ντροπή. Να ξεφορτωθώ ένα παρελθόν που δεν κατάλαβα ακόμα και που - παρ' ευχήν - οι εμπειρίες αυτών των ημερών δείχνουν πως κάτι το κάνει να γυρίζει και να ξαναγυρίζει πίσω.

Ο Σεπτέμβρης πάλι ίσως επιχειρήσει κάποιες επεμβάσεις, άνκαι τίποτα το ιδιαίτερο. Ας περάσουν λοιπόν.

*

Κρήτη, 28 Οκτωβρίου 1976. Ετοιμασίες, προετοιμασίες, παρελάσεις. Τόση δύναμη πεταμένη στον άνεμο.

***

Στρατιώτης. Και να πας, λες, και στα Γιάννενα και στην Πάτρα και στην Κατερίνη. Να δεις κόσμο και να μάθεις κόσμο. Πώς! Είναι ωραία να γυρνάς εδώ και κει. Όμως ρωτήστε το αηδόνι μέσα στο κλουβί να σας πει τι αισθάνεται.

Χρωστώ και κάτι άλλο σε κείνον τον αξιωματικό που προκάλεσε την πιο πάνω πρόταση. Να, εκεί στην ΣΕΑΠ μάς είχα δείξει μια μέρα την ταινία «η γέφυρα τού ποταμού Κβαί». Εγώ είχα διαβάσει το σχετικό βιβλίο πριν δύο χρόνια στην Θεσ/νίκη. Εκείνο το βιβλίο-προπαντός το τέλος του - είναι από κείνα που φαίνεται να μην ξεχνιούνται ούτε μετά δύο χρόνια ούτε μετά είκοσι. Με είχε ξαφνιάσει τότε γιατί ήταν ακόμα το κεφάλι μου γεμάτο με πατριωτικά ιδανικά. Τι έγινε στην ταινία; Να: ο πρωταγωνιστής -αιχμάλωτος στους Ιάπωνες- εκεί που έπρεπε, σύμφωνα με το βιβλίο, να κάνει το παν για να εμποδίσει την ανατίναξη τής γέφυρας από ομάδα συμπατριωτών του που είχε αποστολή την ανατίναξη της, παρουσιάζεται στην ταινία να πατά στο τέλος ο ίδιος την εκρηκτική συσκευή. Και φυσικά όλα γίνονται συντρίμια.

Αφού είχε πια τελιώσει η ταινία ο κ. ταγματάρχης άρχισε να εγκωμιάζει την πράξη τού ήρωα και οι συμμαθηταί σήκωναν το χέρι για να πάρουν την άδεια να συνεχίσουν αυτοί τα εγκώμια. Μόνο εγώ σε κείνο το υπαίθριο αμφιθέατρο έβραζα από θυμό. Άλλωστε ήταν τόσος ο γενικός ενθουσιασμός που δεν έγινε αντιληπτή η ανησυχία μου. Κάτι ψουψούριζα στον Αλέξη πλάι μου, αλλ' όμως τελικά δεν έμαθε κανένας τίποτα. Δεν φαινόταν νάχε διαβάσει κανείς εκείνο το βιβλίο. Και είχα μια μανία να τους τα ψάλω, μια μανία...

Ήθελα πολύ να είχα τώρα εδώ το βιβλίο και θα παρουσίαζα εκείνες τις τελευταίες σκέψεις τού ήρωα πριν καταφέρει να σώσει με ελάχιστες ζημιές την γέφυρα και να παραδώσει την ψυχή του. Έτσι οι Ιάπωνες γλυτώνανε την γέφυρα και γω σαν τον Άγγλο αξιωματικό παραμιλούσα για μέρες: πιος είσαι εσύ που ήρθες να καταστρέψεις το δημιούργημα μου; Έδωσα όλη την ψυχή και όλο το πνεύμα μου σε τούτη την γέφυρα και θα κάνω τα αδύνατα δυνατά για να σωθεί, όσο κι αν η πατρίδα μου επιθυμεί το αντίθετο.

Ω, ήταν η χαρά μου τότε στην Θεσ/νίκη! Κι ήταν ο πόνος μου στην Κρήτη!... «Για ένα πουκάμισο αδιανό...»

***

Ήμουν στο πάρκο κάπιο δειλινό Σαβάτου. Είχα έξοδο απ' τον στρατώνα κι ήταν η μοναξιά μου απέραντη. Κοιτούσα γύρω σαν χαμένος κι έψαχνα για μια καλή κουβέντα όπως ο Μάκης έψαχνε φέτος στις Σέρρες, και δεν την εύρισκε! Στο τέλος μού έγραψε ένα γράμμα: πως έψαχνε για μια καλή κουβέντα...

Οκτώβρης νάταν; Νάταν Νιόβρης; Πέφταν τα φύλλα; Μα τι σκοτίζεσαι τώρα; Ας πούμε πως πέφταν. Πέφταν κι οι βροχές, φυσούσαν κι οι βορράδες. Θα τόβλεπα αφού δεν είχα τίποτ' άλλο να κάνω. Να τα σημειώσω δεν έμπαινα στον κόπο. Πιό το ύφελος; Κι αν τα σημειώσω φέτος πιό το ύφελος;

Εκεί στο πάρκο ήταν ένα μικρό κορίτσι με την μάνα του, ντυμένες κι οι δυο στα μαύρα. Ένιωθα να θέλω να μπορούσα να το έβλεπα μια ζωή εκείνο το πρόσωπο κι όμως ήξερα πως σε διό ώρες έπρεπε νάπαιρνα το λεωφορείο για τον στρατώνα. Έτσι το κοιτούσα, έτσι ακριβώς: ας ήμουν υπηρέτης στο σπίτι ή στην αυλή της. Φτάνει μόνο να μπορούσα να την έβλεπα...

Περνούσε η ώρα με όλες τις αποχρώσεις τού πόνου. Κι όταν έφτασα στον στρατώνα έγραψα σε κάπιο χαρτί: θα σε δω; Θα σε δω ξανά άγγελε με τα μαύρα;
Για να μην ξεχάσω.

***

Να μπορούσατε ω θεοί να δείτε τούς φίλους που κοιτάζουν την πύλη τού θανάτου και περιμένουν πίσω από τα σκοτάδια μια γραμμένη φρίκη.

Χαράζουν σταυρούς τα μνήματα τους στα άγρια ακρογιάλια και περιμένουν τα σήμαντρα που θα σημάνουν τις αυγές.

Δεν ξαναγουρίζουν πια στους κόσμους τών χρυσάνθεμων. Δεν ξαναγουρίζουν...

***

Θα πάω να βρω τον κόσμο μου. Ακούω τούς νεκρούς που με περιμένουν. Οι νεκροί άλλων Σαβάτων.

Εκεί θάναι παιδάκια και θα χορεύουν. Θάναι πουλιά και θάναι κρίνα. Λουλούδια στα διό μου τα χέρια και γαλήνη στην καρδιά. Θάναι αγάπη καλοκαιριού.

***

Βαδίζω προκαλώντας την μοίρα μου.

***

Ας μην το ξεχνώ: προέχει η αγάπη, ακόμα και μέσα στην φωτιά.

...Τι να θυμάμαι, λέω, κι ως πότε;

Όνειρα, όνειρα, όνειρα, γυρίστε πίσω ξανά στον κόσμο τών αφρών.

Πάνω από αβύσσους προσεύχομαι. Κτίζω ένα όνειρο που το πεπρωμένο του είναι συντρίμια.

***

Γαλήνη, γαλήνη. Μάτια χαράς, κι ένα αντίο πικρό στο χωρισμό. Μια καλή μέρα, στεφάνι στον ορίζοντα. Πουλιά στα φυλλοκάρδια, μια χούφτα χώμα για λίγα λουλούδια. Δεν ζητήσαμε περισσότερα από την πηγή που δίνει αυτό τον κόσμο.

***

Ήταν χτες πίσω από ένα σκοτεινό ηλιοβασίλεμα ακουμπισμένο στα πλευρά κάπιων βουνοκορφών.

Σκεφτόμουν πως έχω ανάγκη από κάτι για να μην θέλω να πεθάνω...

Η λεκτική φόρμα τής ανάγκης: σου φωνάζω θα γυρίσω, μοναχή σου μην σ' αφήσω... Θυμάμαι και τρέμω στην υποψία πως είμαι ο ένοχος ενός τεράστιου εγκλήματος. Βοήθεια! Κράζω μέσα στην παγωνιά μα κανείς δεν απαντάει και κανείς δεν έρχεται.

12 Νοεμβρίου.

Είδα ένα από κείνα τα όνειρα που δεν πιάνει νους ανθρώπου. Φιλήματα στο φως. Μού φωνάζει να γυρίσω κοντά της. Κι ήταν η φωνή της... Ω, θέλω να θυμάμαι, να θυμάμαι πως όλα είναι άδια χωρίς την αγάπη της.

Το δάκρυ μου πέφτει βουβό στους βράχους και στα κύματα.

Θέλω να θυμάμαι αυτή την μέρα κι αυτή την Παρασκευή. Όμως δεν πειράζει. Θαρθούν κι άλλες Παρασκευές σαν κι αυτήν.

Σκέφτηκα σπηλιές και μνήματα, κορφοβούνια απάτητα για ασκητές. Ρώτησα την καρδιά ως πού θα μπορούσε να οδηγήσει η δίψα τής αγάπης.

***

«Πάνω στις πέτρες ανθίζει η ζωή και μεγαλώνει.»

***

Πέρασαν μέρες από τότε που έφυγε. Κι ήταν ένα τσουχτερό βράδυ. Έτσι τον έφερα στο μυαλό μου: εδώ σε τούτη την γωνιά τού ΚΨΜ καθόταν ο Κώστας και διάβαζε. Σαν να τάχει σκεπάσει όλα η σιωπή του...

Κοιτάζω με πόνο τα ερείπια που άφησε πίσω του. Σε θυμάμαι φίλε, σε θυμάμαι...

***

Μαζί σου κλαίνε χιλιάδες ψυχές, μακριά από ήλιους κι από το φως τών καιρών. Πατρίδα από σκοτάδια. Μια απόχρωση γαλήνης μέσα στην καταστροφή...

Ήρθε η ώρα τής εκδίκησης! Την βλέπω πίσω από τις κλειδωμένες καρδιές που με τριγυρίζουν.

***

Αισθήματα αγνώριστα που συγκλονίζουν. Τι φταίω κι αν αγάπησα κάτι περισσότερο από την καρδιά της;

Όμως για πión; Γιατί όλα τούτα τα βήματα στον χρόνο; Και γιατί τα όνειρα τού πολεμιστή; Φρίκη! Φρίκη! Μα πíos φταίει απ' όλους;

Μάταια περιμένω. Και όπου σταθώ μετρώ πάντα τα πλήθη τών δειλών και των σπιούνων.

***

Μικραίνει ο ορίζοντας. Ο χρόνος χτυπά αγωνία. Περίμενε με. Θα σ' ανταμώσω στα σύννεφα

και στους ανέμους. Χάραξα στις πλαγιές τ' όνομα σου. Ελένη...

***

Η σκέψη ήταν ο γυρισμός στην Κύπρο. Κι έλεγα: θ' απομείνω ένα μυστήριο. Μόνη λύση η σιωπή. Δεν θα μάθουν τίποτα για τον πόνο που έδερνε την ψυχή μου σε τούτο το πέλαγος.

20 Νοεμβρίου 1976.

Όνειρα πάνω σε μαύρο στερέωμα. Σκιές μιας νύχτας που συναρμολόγησαν χρόνια από λυγμούς και ερείπια.

21 Νοεμβρίου.

Ψυχή που φοβάται και μόνο την ύπαρξη της. Και τ' αδέρφια μου, αυτοί οι νεκροί οι αχώρητοι. Και κάπιες προσποίσεις που συγκλονίζουν την υπόσταση τού κόσμου.

Η φυγή δεν είναι η μόνη αγωνία. Ως τότε έχω να ζήσω πολλά.

26 Νοεμβρίου.

Μέσα στην Σχολή κυνηγούσε ένας κύριος περιστέρια. Ο Μπασιάκος ήταν έφεδρος αξιωματικός κι ήταν διμοιρίτης στον λόχο μας. Νά τι μου είπε: τι κυνηγά τούτος εδώ τα περιστέρια; Τι σκοτώνουν τα ανυπεράσπιστα ζώα; Πεινούν; Δεν πεινούν. Τους θέλω αν είναι άντρες να πάνε στα βουνά και να ταβάλουν με τους αγριόχοιρους σαν ίσοι προς ίσους.

Μου φώναζε μια μέρα στο μάθημα επειδή δεν πρόσεχα: «Για σας ξελαρυγγίζομαι. Τι συμφέρον έχω εγώ; Τα δικά σας σπίτια πατούν οι Τούρκοι κι όχι το δικό μου.»

Το θέμα μας τότε ήταν το οπλοπολυβόλο Βίκερ. Κι όμως λυπήθηκε τα περιστέρια.

***

Θέλω, και θα κουραστώ γι' αυτά τα παιδιά, όσο κι αν με ποτίζουν φαρμάκι. Μόνο θέλω δύναμη, πολλή δύναμη. Ζω εκείνον που είπε: δώστε μου θέση να σταθώ και θα κινήσω την Γη.¹⁴

***

Από ένα βιβλίο: θα σιγοντάρει η σπασμένη κιθάρα. Θαρθεί ο καιρός που θα αποδειχθεί νηφάλια και συντηρητική όλη εκείνη η επαναστατική διανόηση...

...Οι ποικίλες πλάνες έφεραν νοσταλγία, μεγάλη δίψα και σφοδρό πόθο επιστροφής.

...Διαφορά στους λαούς υπάρχει μόνο στον τρόπο συντριβής τους. Μέσα σε τούτο το σκοτάδι, μόνο θηρία ουρλιάζουν και μαύρες εγκληματικές υπάρξεις διαφεντεύουν.

...Ζουν επειδή βρέθηκαν να ζουν.

...Συνείδηση είναι ότι αρέσει και ηθική ότι συμφέρει.

...Μας πνίγουν τα σκοτάδια. Όπου βρεθείς άναψε ένα φως. Στόμα μου είναι εκείνος που θα γίνει αφορμή να σωθεί μια ψυχή. Όλα τα αμαρτωλά ...πράγματα η Αγία Γοαφή τα λέει «κόσμο».

Και, τέλος: παχεία γαστήρ λεπτόν ού τίκτει νόον.

2 Δεκεμβρίου. Ο Μπασιάκος απολύεται. Τον είδα που έφευγε πίσω από διο δάκρυα.

***

Το νιώθω πως δεν είναι μακριά από την σωτηρία. Όταν γελούν, όταν φοβούνται, όταν κλαίνε. Μια έξυπνη κίνηση δεν είναι και το θαύμα;

***

«Είσαι μιαλό διαβολικό. Αν σε γνωρίσει γυναίκα - γυναίκα όμως, όχι γυναικάκι - θα σ' αγαπήσει και ποτέ δεν θα σ' εγκαταλείψει.» Μου το είπε μια Νίτσα.

«Κάτι που έχουμε δεν μπορούμε να το εκτιμήσουμε και μόνο όταν το χάσουμε ανοίγουμε τα μάτια μας.» Αυτό μου τόπε ο Ζαμβούκος Ιωάννης εκεί.

«Η ιδέα γίνεται μυϊκή δύναμη όταν μπει μεσ' την καρδιά τής μάζας.» από τον Μαρξ.
Στο μεταξύ ήρθε το τέλος, τόσο απλά!

Χαίρε Κρήτη. Τάχεις κλέψει τα όνειρα μας. Περίμενε την δύναμη που ρίξαμε στους ανέμους. Ίσως ξαναγυρίσουμε να φέρουμε από την πατρίδα μηνύματα ανάστασης.

Περάσαμε δίχως να μας νιώσει κανείς. Τι απόμεινε; Τα όνειρα μας Κρήτη τι τάκαμες; Τι χτίσαμε μέσα στον χρόνο; Πιοί ξαγρύπνησαν ίσως κι ακούσουν τα βήματα μας μέσα στην νύχτα;

Σβύσαμε σαν οπτασία απομακρυσμένου ονείρου. Δρόμοι ανοίγουν και δρόμοι κλείνουν, δρόμοι έρχονται και δρόμοι φεύγουν.

Τεσσάρων ημερών άδεια με την άφιξη στην Κύπρο, που την έβγαλα στην Μακούντα, και η Λευκωσία μετά, το Καϊμακλί, στο ξεψύχισμα τού 1976.

Η πρώτη μου σημείωση ήταν αυτή: για την πρόοδο τής ανθρωπότητας απαιτείται συγκέντρωση τών καλών και διασπορά τών κακών ανθρώπων.

***

Μια εικόνα: μέσα στις βαθιές σπηλιές τού καιρού, πριν από την άγρια ερήμωση, τότε, σε κάποιο χάραμα, πίστεψαν στον προφήτη τής ελπίδας.

***

Θυμάμαι όταν παιδί κοιτούσα τ' αστέρια στον ουρανό.

Έψαχνα, θυμάμαι, για κείνο το μυστικό που δεν μπόρεσε κανείς ως τώρα να βρει.

***

Ω! Τους τάφους, τους τάφους άνθρωποι! Ω, πόσο τούς λαχταρώ! Με την ίδια λαχτάρα που περιμένω τώρα τον ήλιο και την άνοιξη.

Τους τάφους άνθρωποι, τους τάφους! Ω, να σας μισήσω που με κάνατε σήμερα να τους ζητήσω; Να σας αγαπήσω μήπως;

***

Τραίνα και ερείπια που μετρούν τον καημό χαμένων ασκητών. Νυχτώνει και φεύγω. Στιγμή στιγμή μικραίνει ο ορίζοντας μέσα στα μάτια όταν ολοένα βυθίζονται. Κι είναι η ζωή μας ένας πνιχτός σιδερένιος ήχος.

***

Γραφές, γραφές και βιβλία! Ο Σαίξπηρ, ο Δάντης, ο Μίλτων, ο Ριμπώ, ο Έλιοτ. Μνήμες γραφών.
Και γω διάβαζα, διάβαζα σαν σήμερα. Το ερώτημα: την δική μου την ζωή πιος θα την γράψει;

***

Θυμήθηκα τα φύλλα που κάπιο δειλινό έβλεπα να πέφτουν και να σέρνονται στο βρεγμένο χώμα... Ω, τους αγαπούσα εκείνους τους ανθρώπους, τους αγαπούσα! Όμως πόσο αργά το μαθαίνω κι αυτό! Αργούμε αλήθεια ν' αγαπήσουμε.

***

Όλοι κι όλα στην Γη είναι αθάνατα αν πιστέψουμε μόνο πως του ανθρώπου η σκέψη είναι βασίλισσα.

Και: να μπορούμε πολλά σ' έναν μικρό χώρο να κάνουμε και μεγάλα σ' έναν μικρόψυχο κόσμο.

***

Αλλιώς φανταζόμουν τού γυρισμού μου τα όνειρα.

Κι η καθημερινότητα: να κάτσεις άνθρωπε εκεί στην σκοπιά, εκεί και να σκεφτείς την ζωή σου. Ίσως έτσι κάτι διασωθεί.

***

«Πού νάβρω ταχυδρόμο να σου στείλω;...» Ήταν Γενάρης ακόμα όταν το άκουσα ένα βράδυ.
Κι ήταν η μνήμη της!...

***

Ο κόσμος δεν με βοηθά. Κι ούτε που τον νιάζει αν μπορώ να τον αναστήσω ακόμα και μέσα από την χαρά τού έρωτα.

***

Θα τους προκαλέσω πρώτα για να βγουν από τις κρυψώνες τους και μετά θα τους χτυπήσω.
Γιατί δεν μπορείς να χτυπάς εκεί που δεν διακρίνεις τον στόχο.

Τώρα, τον Σεπτέμβρη, πέντε χρόνια μετά, διαπιστώνω πως όλες οι κατοπινές ενέργειες μου δεν ήταν παρά λογική συνέπεια αυτού ακριβώς τού αιτήματος.

***

Το λένε μοναξιά και τόκλαφα χίλιες φορές. Δεν ξέρω τι μπορεί ν' αλλάξει αν το κλάψω άλλη μια.
Πέρασαν διόμισι χρόνια στο μεταξύ από το κακό πουύπεσε στο νησί. Τόζησα αυτό το κακό, τόκλαφα σαν την μοναξιά μου. Πιστέψτε με: έχω δώσει και την καρδιά μου ακόμα για να ζητιανέψω από τους σωρούς τής κατάρρας διο ψίχουλα αλήθιας. Τώρα λέω να υψώσω την δική μου φωνή.

Και δεν το κάνω για να παραμερίσω άλλες φωνές. Ας πούμε πως μπαίνω σ' αυτές τις σφαίρες ελπίζοντας να γίνω αφορμή να δουν κάποιες καρδιές την ζωή με μάτι δυνατό και ρωμαλέο.

Θέλησα μόνο να φωνάξω τον πόνο και το παράπονο μου, κι ας γίνω στάχτη. Ναι! Διαλέγω την ανταρσία και την διαμαρτυρία παρά την ατίμωση και την ταπείνωση μέσα σε μια σιωπή που κανείς δεν έχει διάθεση να καταλάβει.

Γενναία παιδιά, ας μην φοβηθούμε που θα βρούμε σκοτάδι και θάνατο στα πρώτα βήματα μας. Τον άνεμο πούρχεται απ' την πατρίδα φυλαχτό στο κορμί μας να δέσουμε και δύναμη να κάνουμε που θ' αστράψει μια στιγμή και θα ζήσει αιώνια.

***

Πριν μας σταυρώσουν, πριν γίνουν μαχαίρι στην καρδιά οι κατάρρες μας, πριν μεγαλώσει στάλα - στάλα η απονιά μας πίσω από το φως και τις σκιές, στους κύκλους που ολοένα στενεύουν αγγίζοντας τον σταθμό τού χωρισμού, τότε, τότε ας δράσουμε.

Αδέρφια! Ας μπορούσατε να δείτε τής μοίρας τα κρυφά βόλια πίσω από τα κλειστά παράθυρα τού θρύλου σαν γενιέται στα σπλάχνα άγριου ονείρου, μυστικού, ανεξιχνίαστου...

***

Μουγγό το δάκρυ μακριά σου. Την καρδιά πούχασα θέλω να βρω.

***

Δεν μας χωρίζουν πια βουνά και θάλασσες, κι οι δρόμοι για την ζωή περνούν μέσα από την άβυσσο. Μένω και περιμένω. Κάποτε θ' ανοίξει ένας δρόμος, κάποιο θαύμα θα γίνει κι ελεύθερος τότε θα τρέξω στην γη τής προδοσίας. Κι ύστερα, αργά ύστερα, θα γείρω στην γωνιά πούκτιζε η σιωπή αιώνες τώρα τα παλάτια μιας μακάριας απελπισίας.

***

Ελπίδα που χύνεται στα περιβόλια, στους ανθούς που τώρα γενιούνται, τάμα στην άνοιξη που περιμένει, στα κρίνα και στα λουλούδια τού κάμπου, στην λευτεριά που έρχεται.

Χώμα αθώο, γη αθώα, ο έρωτας μας για σένα δύναμη θα γίνει, κι ο ληστής θα κλάψει πικρά στα ακρογιάλια και στα κύματα, στις καλαμιές και στα ποτάμια.

***

Να δούνε θέλω μόνο πως έχουμε και μεις την περηφάνια μας και πως δεν είμαστε η πόρνη τους. Πως δεν καυγαδίζουμε για το χώμα, όσο κι αν είναι κι αυτό λιγοστό κι όσο κι αν είναι λίγες οι ρίζες μας. Εμείς θα απλώσουμε αλλού άλλες ρίζες.

Μα και πάλι δεν τα χάσαμε εκείνα τα χώματα και κείνα τ' ακρογιάλια. Τα ζούμε τώρα πιο πολύ, πιο δυνατά.

Μια ευχή είναι κι αυτή μα την βλέπω την μέρα που θα ζήσουμε σαν άνθρωποι και θα χαρούμε σαν θεοί σ' αυτή την γη.

Θα ζήσουμε γιατί έτσι το θέλει αυτή η καρδιά πούχει μάθει να κερδίζει δύναμη από τις συμφορές.

Ω, δεν είμαι γώ ο προφήτης που περιμένετε. Είμαι μια φωνή τής αιώνιας ελπίδας.

***

Ήταν πικρό το χαμόγελο του, και η ματιά του ηλιοβασίλεμα ονείρου. Τώρα είναι το μήνμα του εκεί ψηλά σε μια πλαγιά, εκεί που στέκουν γελαστά τα κυπαρίσια και μεγαλώνουν, και μεγαλώνουν...

11 Ιανουαρίου 1977. Κάθομαι τώρα και λογαριάζω την αξία κάππιων γραφτών μου, λογαριάζω τα χρόνια και τα όνειρα μου, μα πιο πολύ τις νύχτες πίσω από τα παραθύρια. Συλλογίζομαι ύστερα - κι ίσως ξεκάρφωτα-πως αυτή η κατάσταση είναι ένα χάος. Ω, άνθρωποι που ζήσατε μέσα στην κατάρα και βγήκατε μέσα από την κατάρα, έτσι κάνετε; Έτσι κάνουν οι άντρες; Με παρακάλια και με ικεσίες στους ισχυρούς θα φέρετε την ελευθερία;

Κοιτάζω πιο πέρα την σκλαβωμένη μας γη. Καλά, την πατούν οι Τούρκοι. Και τι έγινε δηλαδή; Δεν τους ζηλεύω και δεν τους μισώ. Τόχω αρχή να υπακούω σ' αυτή την μυστική δύναμη που με θρέφει. Ζυγιάζω τούς αιώνες και την ιστορία μ' αυτή την πρόταση: «είναι ίδιο τής ανθρώπινης φύσης να ρέπει στο κακό», ζυγιάζω κι άλλα και βγάζω το συμπέρασμα πως αν πιστέψω εγώ, αν πιστέψει ο καθένας στον εαυτό του, κι αν λογαριάσω τα γεγονότα με βάση εκείνο που λένε «δύναμη τής θέλησης», τότε για μένα σημαίνει πως η παρουσία ή όχι του Τούρκου στον τόπο μας είναι θέμα δευτερεύον και πως οφείλουμε να συνεχίσουμε την πορεία μας σαν άνθρωποι, σαν όντα που κάνουν τα ίδια την εποχή και την τύχη τους. Γιατί δηλαδή να υποδουλωθούμε σε τούτα τα συμβάντα που σύντομα θάχουμε όλοι λησμονήσει αφού δεν τα εκτιμήσαμε σωστά, δεν τα ζήσαμε σωστά και ρυθμίσαμε με χειρότερο τρόπο το μέλλον και τις προσδοκίες μας;

Γι' αυτό επιμένω να λέω πως είμαστε εκτός πραγματικότητας όταν κλαψουρίζουμε και παρακαλάμε τον κάθε ισχυρό, κι όταν διώχνουμε τα δαιμόνια με τις κάθε λογής κατάρες, δηλώσεις και διακηρύξεις. Μου μπήκε η σκέψη πως θα ξεκόψουμε και θ' αφήσουμε στίγμα στον τόπο μας.

Κύπριοι, δεν βαρεθήκατε πια; Και τα παιδιά, τα παιδιά σας Κύπριοι, αυτά που στήριξαν κάποιες ελπίδες σε σας τι φταίνει; Τι φταίνει αυτά τα παιδιά; Ή μήπως θέλετε να συνεχίσουν κι αυτά το ντρόπιασμα τών γονιών τους; Να γίνουν κι αυτά κορόιδα τού εαυτού τους και μαζί οι υπηρέτες και τα γκαρσόνια τών Γερμανών και των Εγγλέζων;

Χάσαμε ήδη πολλά. Θα πάθουμε σαν τις μωρές παρθένες... Με κάνετε και πιστεύω πως θα βρείτε την παράδεισο να σας περιμένει εκεί που θα πάτε. Όμως θα γυρίσει η ζωή, θαρθεί χειμώνας με το κρύο του και μέρες μεγάλες καλοκαιρινές. Και κει πάνω στην πλήξη σας θα σκοτώσετε ξανά τον αδελφό για να σκοτώσετε την ώρα. Θαρθούν μπόρες. Θα μείνουμε δεμένοι στα λιμάνια.

Κι όμως μπορούμε να κινήσουμε για μπροστά, για κει που κινούν πάντα οι γενναίοι...

Μην ξεχνάτε πως κάθε μέρα που ξημερώνει κρύβει το ίδιο μεγάλο μήνυμα που είναι ικανό να ξαναχτίσει από τα ερείπια τον κόσμο. Αναρωτιέμαι όμως κατά πόσον είμαστε έτοιμοι να δεχτούμε αυτό το μήνυμα που κρέμεται μπροστά μας. Συνηθίσαμε να πιστεύουμε μόνο σ' ότι αγγίζει τις αισθήσεις, όμως σ' αυτό τον κόσμο χωρούν κι άλλες εξηγήσεις.

Τάχα δεν είναι γνωστό πως κάθε φορά ο πολιτισμός ξεπροβαίνει μέσα από τα ερείπια, πως έρχεται μέσα από την στέρηση και τον πόνο; Γιατί λοιπόν να μην γίνουμε εμείς ο προφήτης λαός; Τώρα που γυμνό το χώμα, γυμνοί οι νεκροί μάς καλούν, τώρα που γνωρίσαμε αυτή την αγωνία τού θανάτου που κάνει την ανθρωπότητα να πηγαίνει μπροστά γιατί ν' αφήσουμε να μας φύγει αυτό το προνόμιο; Ναι, είμαστε ένας κακόμοιρος λαός, είμαστε οι κληρονόμοι τού πιο άθλιου παρελθόντος, όμως μπορούμε αν το θελήσουμε, σ' όνομα εκείνης τής πίστης που κινεί τα βουνά, να γίνουμε εκείνοι που θα οδηγήσουν τον πολιτισμό στο επόμενο σκαλί. Είναι ο ρόλος μας στα χρόνια που έρχονται άγριος και ωραίος.

***

Πολύ συχνά η **λεπτομέρεια** είναι εκείνη που κρύβει το αληθινό πρόσωπο μιας εποχής και ενός πολιτισμού.

Πρέπει να τους προσβάλουμε ως το σημείο να ντραπούν επιτέλους γι' αυτή την κατάντια. Ίσως μπορέσουν έτσι και βρουνε ξανά την καρδιά τους.

Είναι ένα από τα αιτήματα μιας στρατηγικής που έρχεται και επανέρχεται.

***

Αυτού του κόσμου τον πόνο δικό μου θα κάνω κι ας μην υπάρχει τίποτα εδώ πάνω που να μου ανήκει. Δεν είναι τάχα που θέλω νάμαι συντροφιά με κείνους που θάρθουν ύστερα από μένα;

Γι' αυτό λοιπόν πρέπει να περιφρονήσω αυτές τις καθημερινές έγνιες και ν' αφήσω όλη την δύναμη μου στον Λόγο. Για να με θυμούνται όσο εγώ ήσυχος θα κείτομαι σε κάποια γωνιά αγκαλιά με τις ρίζες τών κυπαρισίων, όταν σίγουρος πια για την αλήθεια τού κόσμου θα ξαναγενιέμαι για μιαν άλλη αρχή, παρέα σαν πρώτα με μια καρδιά. Για να συγχωρέσω ότι κάποτε δεν συγχώρεσα και ότι δεν ένιωσα να νιώσω.

15 Ιανουαρίου. Ζήσαμε την νοτιά μπροστά από τα κυπαρίσια, αγαπήσαμε το μακρινό που κόντευε ν' αγγίξει το όνειρο, εξαντλήσαμε μέσα στον χρόνο την δύναμη μας και γυρίσαμε στην καταχνιά, τυφλοί όπως φύγαμε, νεκροί όπως φύγαμε.

***

Απλήρωτοι πόθοι, δροσιά ζωγραφισμένη στις κάρτες τών Χριστουγέννων.

Κοιτάζω, κοιτάζω σαν μέσα από όνειρο.

Ήταν δική μας εκείνη η θάλασσα, δικός μας κι ο ουρανός που την κοίμιζε, οι νύμφες στα ποτάμια, οι ανθοί στα κλαριά κι η βροχή. Ήταν δικά μας όλα τούτα.

Τώρα τριγυρίζουν οι αναμνήσεις καθώς ο ήλιος μάς ζεσταίνει αναπάντεχα. Τώρα ; Τώρα Κύπριοι μείνατε χωρίς ουρανό, χωρίς κλαριά και δίχως ανθό, χωρίς μάτια και δίχως καρδιά. Κι αλίμονο σας Κύπριοι. Αλίμονο σας!...

***

Η μοίρα σου που σ' αραδιάζει μέσα στο μνήμα χαμογελόντας σου... ...Την δύναμη γύρεψα που πολεμά το κακό.

***

Γράψαμε την πίκρα και τον πόνο μας κι έχουμε τώρα την ψευδαίσθηση πως τον έχουμε διώξει. Γυρνάμε κτυπημένοι από βέλη αξεδιάλυτων μυστηρίων. Σκορπάμε στα πέλαγα και στον ουρανό την δίψα μας για δικαιοσύνη. Κι όλο υποφέρουμε και με λαμπάδες υψωμένες στ' αστέρια τα χέρια καρτεράμε, προσμένουμε κι όλο πεθαίνουμε κι όλο ξαναγενιόμαστε για άλλες, πιο μεγάλες διαψεύσεις, πιο μεγάλες συμφορές.

***

Αυτοί δεν λυπούνται γι' αυτά που περνούν, για κείνα που αφήνουν πίσω τους. Κι όμως ψάχνουν κι αυτοί για την πηγή τής αλήθιας. Ψάχνουν μάταια όμως αφού τις έχουν δοσμένες οι θεοί τις αλήθιας σε κείνους που μπορούν ακόμα να μιλούν για κάποια νίκη, σ' αυτούς που υψώθηκαν πάνω από την ζήλια και πάνω από τον φθόνο τού πλήθους.

Γεμάτη φως προσφέρεται η αλήθεια στην καρδιά. Γιατί τούτη την καρδιά ποτάμια δάκρυα την ποτίζουν και φίδια φαρμακερά την θανατώνουν. Κι όμως αυτή κρατιέται, κι όσο κρατιέται η αστραφτερή λεπίδα ανασηκώνεται πιο ψηλά με την κάθε πίκρα. Πιο ψηλά. Για να πέσει πιο δυνατά.

***

Περπατεί με χάρη, άγγελος χωρίς φτερά, περισσότερά χωρίς φτερά. Ξένη γυρνά η Χάρις κι όμως τόσο δική μας.

Ξένη γυρνά και χαμογελά κι όλο φεύγει κι όλο δακρύζει. Από πόνο δακρύζει και προχωρεί η Χάρις μέσα στο πλήθος. Ανοίγουν τα παράθυρα, γεμίζουν τα μπαλκόνια για να την δουν. Ακούγεται ο αγαπημένος κτύπος ύστερα από τον ήλιο. Κι η Χάρις περνά με μάτια ολόγλυκα, άγγελος χωρίς φτερά, περισσότερά χωρίς φτερά.

Τώρα ζητάς να ξεχάσεις μέσα στο πλήθος και μέσα στ' όνειρο, να ξεχάσεις πως ήσουν κάποτε μικρή κι αγέλαστη ηλιαχτίδα.

***

Γύρισες χωμένος μέσα στο δάκρυ. Όμως ούτε και δώ σε περίμενε κανείς. Κι όταν εσύ έκλαιγες εκεί γι' αυτούς, αυτοί εδώ σε προδίνανε.

Ω, πνοή ατίθαση κι αγέρωχη μην φοβηθείς. Θα βρεις κι άλλους που θα φωνάξουν την σκέψη σου. Μόνο κρατήσου! Μην τολμήσεις και τα ξεχάσεις εκείνα τα βασανισμένα όνειρα. Ζήσε το κάθετι ως τα έσχατα όρια του και... ΚΡΑΤΗΣΟΥ!

***

Μνήμη από τον τελευταίο χρόνο στο σχολείο: έστριβα κάθε απομεσήμερο εκείνη την γωνιά τού σπιτιού τού γείτονα για να χωθώ μεσ' τα βιβλία. Ήταν η απελπισία μου!... Και τα ερωτηματικά!... Θυμάμαι πως ψιθύριζα τότε με άχτι στην ψυχή μου για να την παρηγορήσω: εκδίκηση! Νά τι μας κρατάει!...

***

Φορές - φορές κάτι σαν παράπονο τινάζεται μέσα από την ψυχή μου. Σ' αυτό στηρίζομαι, σ' αυτό ελπίζω.

***

Όλοι προσπαθούν να χτίσουν γύρω μου τείχη. Αν γελάσω γι' αυτό, θα κοροϊδέψω μόνο τον εαυτό μου.

Τους βλέπεις; Με φτύνουν. Και νομίζουν πως με ρίχνουν στον γκρεμμό. Ω, πιο ψηλά, πιο πάνω μόνο με σπρώχνουν, πιο κοντά στην νίκη.

***

Σε λύγισε ο πόνος που σέρνεις κάτω από τον ουρανό. Πέφτεις, κι όμως ορθώνεσαι, κι απ' των ωραίων τα γλυκομιλήματα ξαναρχινάς, σαν πρώτα, σαν άλλοτε, νικάς ξανά.

***

Του Θεού είναι και ο πόνος, όπως είναι και ο ήλιος. Θα τον βαστάξουμε κι αυτόν.

***

Ελάτε κάτω από τ' αστέρια, ελάτε να λούσετε την ψυχή σας.
Κι από το ελληνικό τραγούδι: «...Πιος είδε την αγάπη μου με τα θλιμμένα μάτια;»

***

...Κάπια μέρα θα σβύσει ο δόλος τού ακήρυκτου πολέμου. Τότε θα δούμε πώς είναι ο δυνατός καθάρματα, θα δούμε πώς έχει και τα κότσια. Μισθωτοί! Κύπριοι...

***

Κι είσαι ανυπόμονος, λαχταράς μια ηρωική εποχή. Ξέρω πως σε θέριεψε η κακία τους. Ξέρω και πως περιμένεις να δεις τον τύρρανο τιμωρό τους, να δεις αυτόν που πάνω του στηρίζουνε τις ελπίδες τους οι αδικημένοι, αυτόν που θ' ανεβάσει τον θρήνο ως τους ουραμούς και θα σκορπίσει ασκέρια θανάτου στην Γη, αυτόν που θα κατεβάσει τις ουράνιες στρατιές και θα ερημώσουν χωρίς λύπη αυτό τον κάλπικο κόσμο.

***

Πατρίδα, πατρίδα! Αυτή είναι όλη η πατρίδα; Αυτή είναι η πατρίδα που ονειρευόμουν; Κι είναι αυτός τόπος για να ριζώσουν τα ιδανικά μου;
Ω, νά τι σας χρειάζεται Κύπριοι: ένας δικτάτορας φτιαγμένος από γρανίτη.

***

Φωνές υψωμένες στην ικεσία, μάτια θλιμμένα που περνούν σε σχηματισμό παρέλασης κάτω από τα μπαλκόνια.

***

Πόλεμο σήκωσε στους ανθρώπους για τον άνθρωπο.

***

Έζησα την ζωή μου πίσω από ολόμαυρα πέπλα, μέσα σ' ένα σωτήριο σκοτάδι.

***

Όλα τα βασίλεια τής διαφθοράς θα σωριάζονται σε ερείπια και θα ορθώνεται αδυσώπητη η δικαιοσύνη.

Ω, χυδαίοι τόποι, χυδαία πατρίδα! Πώς να υψώσω τώρα αυτή την φωνή ως τ' αστέρια;

Ε λοιπόν, εμένα δεν θα με κοιμίσετε. Εγώ θα θεριέψω, και θα σας γκρεμμίσω εγώ.
Περιμένετε. Πίσω από τους ρόλους και τις παράτες, πίσω από τα πρησμένα στομάχια σας με
ανασηκωμένο το μαχαίρι βαδίζουν στρατιές οι πόνοι και τα όνειρα τών απόκληρων.
Δεν θ' αργήσει εκείνος ο μαύρος καβαλλάρης. Φαντάζομαι την απορία σας κακόμοιροι...

***

Ήταν η εποχή που πέφταν από τα δέντρα τα φύλλα. Είχε νυχτώσει και μας είχαν βρει και κείνη
την νύχτα τ' αστέρια μονάχους, έρημους σ' έρημη νύχτα. Το πεπρωμένο σκληρό κι αδυσώπητο
δρόμους άλλους, καινούριους, σμίλευε στο σκοτάδι.

***

«Τριάντα χιλιάδες αδελφοί δεν θα μπορούσαν με την αγάπη τους να φτάσουν την δική μου.»
Αμλέτο αδελφέ μου!...

***

Βουτηγμένος στις αναμνήσεις, φωνάζω: δεν ωφελούν!

***

Είπα πως βρέθηκα σε τούτο τον κόσμο για κάποια αποστολή. Χωρίς να έχω κάνει τίποτα,
κατάλαβα μόνο πως διψούσα, διψούσα πολύ. Στην ατμόσφαιρα έψαχνα μάταια για κάποιο στίχο τής
προκοπής. Διάβηκα κάτω από τα σύννεφα και μέσα στον αγέρα έσπειρα αμέτρητα σχέδια
εκδίκησης.

Φοβάμαι όμως πως ποτέ δεν θα ξεδιψάσω. Και παρηγοριά δεν θα μ' αγγίξει ποτέ.

***

Όσο υπάρχουν τρεις, και διό ακόμα, άνθρωποι που πιστεύουν πως είναι ικανοί να γυρίσουν το
πεπρωμένο, θα τρέχει ανήσυχο στις φλέβες το αίμα τού εισβολέα.

***

Ήταν γλυκιά σαν την αυγή κι έλιωνε σαν πάχνη στο χορτάρι. Αγάπη που ειρωνεύτηκε ο χρόνος
και σκέπασε η μαύρη γη.

***

«Θα μιλήσει μια μέρα ο κόσμος γι' αυτόν τον άνθρωπο».
Ευαγόρα, Ευαγόρα, φίλε και αδελφέ μου, θα μου θυμίζεις πολλά στον πόνο μου.

***

Σκέψου καλή μου να πονείς. Και θύμισε μου την εκδίκηση, θύμισε μου την ορφάνια τού κόσμου και τον πόνο τών ανθρώπων.

...Απολογούμαι, με λέξεις απολογούμαι, κι όμως μέσα από τα νοήματα που χτίζουν οι λέξεις γλιστράει περήφανα ο πόθος τής σιωπής.

***

Φοβούνται να με δείξουν στον κόσμο μήπως καί τους ντροπιάσω. Με κρύβουν σαν γεροντοκόρη στην σοφίτα. Καημένοι, πότε θ' ανοίξετε τα μάτια σας;

***

«...Πώς σ' αγαπώ, πώς σ' αγαπώ! Ψάχνω στην νύχτα για να σε βρω...»
Κι αυτό: «Ή αυτοί πρέπει να λείψουν από την πόλιν ή εγώ.»

***

...Στο δειλινό γυρνώ και φωνάζω στην νύχτα. Και δεν ζητώ τίποτε άλλο από το να φύγω, κι ας ξέρω ότι παντού βασιλεύει η ίδια απελπισία.

Όσο πιο πολύ σκέφτομαι, τόσο πιο πολύ μπλέκομαι σε δεσμά άλυτα. Αύριο ξημερώνει η μέρα γιορτή και φοβάμαι πως δεν θα μπορέσω να την ζήσω κι έτσι, σαν πάντα, θάχω μόνο καταφέρει να κάνω άλλο ένα βήμα μακριά από τους ανθρώπους.

Και καθώς τώρα απλώνεται βαριά η νύχτα πάνω από την πόλη, ορθώνω νευρικά το κεφάλι κατάντικρυ στ' αστέρια τ' ουρανού και καταριέμαι.

Ω, άνθρωποι! Τέτιο ξευτέλισμα και τέτια ρουτίνα πώς μπορείτε ακόμα και τ' ανέχεστε;

***

Ψάχνω, μορφή αχώριστη, την ευθεία τού ονείρου που οδηγεί κοντά σου.

***

Σας λυπάμαι γιατί μου δώσατε ακόμα μια δικαιολογία για να θέλω να σας τσακίσω.

Ω κόσμε, το χώνεψα: θα κλάψεις. Και δεν φταίω εγώ γι' αυτό. Αυτή η αδικία που μούγινε σηκώνει αντάλλαγμα. Πρέπει να πονέσουν για να θυμούνται.

Κι άλλωστε τι την νιάζει την ανθρωπότητα αν για άλλη μια φορά βυθιστεί μέσ' το αίμα;

Εγώ δεν ήρθα εδώ κάτω για να σκοντάψω στην περιφρόνηση σας. Αυτά τα μάτια κάπια μέρα θα πάψουν να κλαίνε με παράπονο. Θάρθει η σειρά σας τότε για να κλάψετε...

***

Άγιος Κασσιανός. Και να ξυπνάς μίαν αυγή και να συλλογιέσαι πως η μόνη λύση είναι να πέσεις από το μπαλκόνι.

Ξανά σε ρωτώ εαυτέ μου: την ανέχεσαι αυτή την ζωή; Πολέμησε την, ανάτρεψε την, αλλιώς αυτοκτόνησε. Εδώ είναι το μπαλκόνι...

***

Θα γεράσει κι αυτή. Μην την κοιτάς με λατρεία. Θα σημάνουν και γι' αυτήν κάποια μέρα οι καμπάνες...

***

Θα μας θυμηθείς σε κάποια χρόνια που περιμένουν. Θα κλείνουν οι κοπέλες σαν άλλοτε τα παραθύρια και βουβά θ' ακούγεται μέσα στην νύχτα ο θρήνος τών νεκρών.

***

Ένα χρέος με κατευθύνει που δεν το υπαγορεύει καμιά ανθρώπινη δύναμη. Εδώ είναι ο κόμπος: έχεις πάρει την απόφαση να θυσιάσεις τον εαυτό σου; Τότε τράβα! Τράβα!

Έχω στις χίλιες μια πιθανότητα να κερδίσω; Θα το τολμήσω!...

***

Τους αγάπησα. Γι' αυτό και θέλω να τους εξουσιάσω.

Δαιμονισμένο νησί... Όποιος φοβηθεί να μην σκεφτεί πως θα δει χαρά σε τούτα τα χώματα.

***

Μυστικοί απαρηγόρητοι έρωτες...

«Σαν είν' η αγάπη μπιστική παλιώνει μη (μα) δεν λιώνει
ανθεί και δένει στην καρδιά και ξανακαινουριώνει...»

Και τα ανθρώπινα: βοήθα ν' αντέξω και τούτη την συκοφαντία.

Ένα αίτημα: ποτέ μην παραδοθώ στο μικρόχαρο μίσος και την εκδίκηση.

Μια εικόνα: εσύ δεν είδες τα φθινοπωρινά φύλλα καθώς πέφταν αθόρυβα κάτω απ' το φεγγάρι.

Και για: σκέψεις και συγκινήσεις που τις ζει κάθε άνοιξη ο καθένας.

Και για να θυμάμαι πάλι - κι ας μην χρειαζόταν: μόνος και κείνη την νύχτα, έρημος, θλιμμένος και κείνη την νύχτα.

***

Όταν το σούρουπο κλείνουν τα παραθύρια οι κόρες, μαύρη θλίψη βαραίνει την καρδιά μου.

Όταν το σούρουπο κλείνουν τα παραθύρια οι κόρες δεν υπάρχει στέγη, δεν υπάρχει ουρανός να σηκώσει τον πόνο μου...

***

...Θέλω να θυμάστε μόνο εκείνον που τις νύχτες παρακαλούσε για σας, αυτόν που δεν κατάλαβε κανείς. Ω, και μην νιώσετε οίκτο στον χαμό αυτού του άμιαλου που μίαν αυγή στο φως τού αναγεννώμενου ήλιου είχε πιστέψει πως θα κατεβάσει στην Γη την βασιλεία τών ουρανών.

6 Μαρτίου 1981. Άγιος Νεόφυτος.

Υπάρχεις Θεέ; Δεν υπάρχεις; Τι συμβαίνει τέλος πάντων;
Θ' αφήσεις να σβύσω εγώ που τραγούδησα για σένα, που φίλησα το κυπαρίσσι κι ανάσανα
μέσ' το σούρουπο την αύρα τής άνοιξης;
Θεέ, θ' αφήσεις να σβύσω εγώ που άφησα το δάκρυ μου να τρέξει ανάμεσα στο φως τού ήλιου
και των αστεριών;
...Υπάρχεις; Δεν υπάρχεις; Τι συμβαίνει τέλος πάντων;
Ήταν το τραγούδι: ο ήλιος βασιλεύει, ψυχή μου κάνε φτερά...
Κι ο πόνος!...

***

...Μάρτη! Αυτή η ανάσα σου θα με τρελλάνει!
Θεέ! Αυτή η ανάσα που με μεθάει βγήκε μέσα από το κρύο τού Φλεβάρη; Μάρτη,
Μάρτη. Θα με τρελλάνεις!...

8 Μαρτίου 1981.

Θεέ, φύση εσύ, εσύ άνοιξη, σεις που με ποτίσατε μ' αυτά τα ιδανικά και με τούτα τα όνειρα, μην
με προδώσετε τώρα, μην με εγκαταλείψετε τώρα. Τώρα που αρχίζει τ' όνειρο ν' αλαφροπατεί
πάνω στα χώματα, τώρα που αυτή η ορμή μέσα μου μου φωνάζει πως ήρθε το πλήρωμα τού
χρόνου μην μ' αφήσετε τώρα μόνο, μην μ' αφήσετε μόνο τώρα που άρχισα να χτυπώ τούς κακούς.

Θεέ! Ήμουν ανάμεσα στα χορτάρια, μέσα στον ήλιο και μέσα στην άνοιξη, κι ήταν η ψυχή μου
γεμάτη από φόβο, γεμάτη από θλίψη. Φοβάμαι πως οι άνθρωποι δεν θα σ' αφήσουν να δεις την
πολιτεία σου να κτίζεται πάνω από τα ερείπια τών δικών τους. Δεν θα μας αφήσουν Τ, Τ όνομα
αγαπημένο...

Δεν τους ακούς όλους; Φτωχέ ιππότη, δεν τους ακούς; Ω, φοβάμαι πως δεν θα την δεις εδώ
πάνω την δικαιοσύνη τού Θεού, δεν θα δείς εδώ πάνω τήν Ουτοπία σου και την αγάπη και το φως,
δεν θα δεις την χαρά...

...Θεέ, φύση εσύ, εσύ άνοιξη, σεις που με ποτίσατε μ' αυτά τα ιδανικά και με τούτα τα όνειρα,
μην με προδώσετε τώρα, μην με εγκαταλείψετε τώρα...

Ήμουν ανάμεσα στην χλόη σου ποτάμι, ήμουν ανάμεσα στους ολάνθιστους θάμνους που
μοσχοβολούσαν στις όχθες σου... Ήμουν ανάμεσα στο φως τού δειλινού, ήμουν εκεί, μέσα στην
άνοιξη, και σου φώναξα: εμένα δεν θα με εγκαταλείψεις. Δες: ύψωσα την φωνή μου για σένα. Εμένα
να με δικαιώσεις άνοιξη και να μην μ' αφήσεις να χαθώ. Μην μ' αφήσεις να γίνω εγώ βορά στους
λύκους, εγώ που σε αγάπησα και σε τραγούδησα άνοιξη...

***

Ξέρω πως ο χωρισμός από κείνα τα παιδιά θα μου πρόσφερε έναν λόγο για να αποτελιώσω
αυτό το βιβλίο μια ώρα αρχύτερα. Όμως τα παιδιά!

Παιδιά, που δεν ξεχάσατε ούτε και τούτο το τελευταίο Σάβато να μου δείξετε πόσο μ' αγαπάτε.
Οι λεπτομέρειες; αχ!

Τώρα τί Σάβατα θάναι αυτά που έρχονται μακριά σας; Τι Κυριακές κορίτσια; Και τι
καθημερινές;

***

Μακούντα. Το παραθύρι ανοιχτό. Και γέμισε το δωμάτιο από ανθούς μυγδαλιάς. Άνοιξη!...

***

Μια άλλη Τ μούφερε ο χρόνος, μια άλλη Τ μούφερε η Κυριακή. Τ, Τ όνομα αγαπημένο, λουλούδι αγαπημένο...

12 Μαρτίου 1981. Λευκωσία.

Λίζα! Σε είδα προχτές στον δρόμο που μ' έφερνε εδώ. Λίζα, Λίζα που μου πήρες τα μυαλά. Λίζα, τρεις μήνες εκεί και δεν θυμήθηκα πως υπάρχουν, δεν θυμήθηκα πως ζεις. Λίζα, Λίζα, Λίζα όνειρο τρελλό... Τρεις μήνες χωρίς εσένα!...

Λίζα, μικρή Λίζα, σε είδα στον δρόμο που μ' έφερνε εδώ, σε είδα καθώς περπατούσες στον δρόμο που μ' έπαιρνε μακριά σου. Ήσουν εσύ που έσερνες την όψη σου την αγαπημένη στα ξεχασμένα γυρογιάλια.

Λίζα Λίζα! Ήσουν εσύ! Λίζα! Τρεις μήνες, τρεις αιώνες μικρή Λίζα που σε προσπερνώ ασυλλόγιστα, τρεις αιώνες ομορφιά που ξέρεις μόνο να φεύγεις.

Λίζα Λίζα! Δειλό κορίτσι, ξεχασμένο κορίτσι σε ξεχασμένο ακρογιάλι...

Λίζα, μικρή Λίζα! Σε είδα!

***

Αγαπημένες μορφές, μορφές από τα παιδικά μου χρόνια μέσα στην ομίχλη τής πρωτεύουσας, μέσα στους δρόμους.

Ποιητή, τρελλέ ποιητή, θα σ' αφήσουν να ζήσεις εδώ μέσα; Θα κρατηθούμε εδώ μέσα χωρίς την απέραντη θάλασσα; Θα κρατηθούμε εδώ όπου μόνο η ομίχλη και η άσφαλτος είναι απέραντα; Θάλασσα... θάλασσα... Θα ζήσουμε; Και πώς;...

Κακό που έπεσες πάνω στην ψυχή μου σαν ομίχλη...

12 Μαρτίου 1981

... Έτος 1977. Τι απόμεινε και από τούτο τον χρόνο; Τι απόμεινε; Τι απόγινε η δύναμη σου τότε; Τι απόγινε το θάρρος σου, τι το μίσος σου αητέ;

Πού την πετούσες την δύναμη σου τότε; Τι έκανες την άνοιξη; Τι την έκανες τότε την άνοιξη άθλιε; Τι έκανες τα βράδια τα εξαίσια τού καλοκαιριού; Ω, τι έκανες κάτω από τον ήλιο τότε και κάτω από τα σύννεφα τότε;

...Όνειρο που πέρασε, άβυσσος που πέρασε, χαρτιά πεταμένα στον άνεμο, χαρτιά που μαρτυρούν πως πέρασες.

Έτος 1978. Και τραγουδούσα τις νύχτες στα σύνορα και στα περιβόλια... «Άγιε Νικόλα παρακαλώ σε, τα πέλαγα όλα λουλούδια στρώσε»... Τραγουδούσα και στους κάμπους: όχι ποτέ μου δεν σε δίνω στρατιώτη μου στην ξενιτιά, τραγούδι και χορό εγώ στήνω για σέ στην ακροποταμιά...

Ανάμεσα στις νύχτες κι ανάμεσα στις σκοπιές, ανάμεσα στις νοτιές και στους λεμονανθούς, ανάμεσα σε λησμονημένες ψυχές, σε όνειρα χωρίς προοπτικές. Ζωές ξεχασμένες, παλλικάρια ξεχασμένα, χωρίς όνομα, δίχως χαρά. Στις σκοπιές...

Στις 27 τού Σεπτεμβρη τού 1978 απολυόμουν και έφευγα κυνηγημένος για την Θε- σαλλονίκη. Έτρεχα να προλάβω την μοίρα μου. Έφευγα από δημόσιες αμαρτίες για δημόσιες άλλες αμαρτίες.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα με την σειρά.

Απρίλης 1977. Καϊμακλί. Κι άκουσα για «κάτιο αίσθημα που γέννησε μια κίνηση που πλημύρισε τον κόσμο.»

***

Η Ε, αυτή που κρατούσε στα χέρια της τον ήλιο.
Και: γράψ' το, γράψ' το αυτό. Μην σου το πάρει και τούτο η νύχτα, μην το πάρει και τούτο ο άνεμος.

Εικόνες βλέπετε. Όπως αυτή: μαύρη πορεία μέσα από κείνα τα τείχη που μένουν ασάλευτα μέσ' την νύχτα.

Κι αυτή: πόσες φορές μέσ' το παράπνο μου είπα σε μαύρα ερείπια να γκρεμίσω τον κόσμο για να μερώσει το άχτι μου!

Κι αυτή, με σκηνικό μίαν αυγή στην Αθαλάσσα: ρόδιζε η ανατολή και μύριζαν τα στάχια. Κι ήθελα να μην πάνε χαμένα εκείνα τα χρόνια. Τι κι αν μονάχα νοτισμένοι στις αυγές βράχοι τα θυμίζουν;

***

Όταν γεννιέται το καινούριο φεγγάρι και απλώνεται φευγαλέο στην δύση βελούδινο αντιφέγγισμα, τότε σαν λάβα υφαιστίου αθάνατου τινάζονται οι ελπίδες μου. Μα είναι κι αυτές σαν το φεγγάρι που κρέμεται στον ουρανό, έτσι φευγαλέες κι αυτές, φεγγάρι κι αυτές, σύννεφο κι αυτές.

***

...Γύρισε ύστερα από χρόνια να εκδικηθεί για το άδικο εκείνης της μέρας. Είδε όμως πως ο κόσμος δεν προσφερόταν για εκδίκηση, πως είχαν σβύσει μέσα στον χρόνο εκείνα που τον έκαναν εκείνη την μέρα να θέλει την εκδίκηση.

Θυμήθηκα το παιδί που κοίταζε στον ουρανό τα αεροπλάνα και το πίστευε - δόλιο παιδί - πως του φέρναν τον αδελφό του από την ξενητιά.

Το σκηνικό ήταν η Ανθούπολη κι ένα αγρόκτημα. Το έτος 1970. Ίσως και 1971.

***

Ένας ατέλιωτος κύκλος όπου στροβιλίζεται ο ουρανός... Μα μην νομίσετε ότι είναι ένα ηφαιστειο εκκρό. Όχι! Θάρθει η μέρα που θα ξεράσει τήν λάβα που σιγοκαίει μέσα στα στήθια του μια ζωή.

***

Μια μνήμη και ένας τάφος σε διο γραμμές στο χαρτί. Για σένα που ξεχνάς, που περνάς έτσι άσπλαχνα και φεύγεις.

...Ήταν Θεσσαλονίκη και ήταν Ιούνης. Και με το κεφάλι μου νάναι πάντα γεμάτο απο ένα απέραντο μωσαϊκό από μυθιστορηματικούς ήρωες.

***

Στα πρώτα μου βήματα είμαι ταπεινός μέχρι αηδίας. Έτσι γίνομαι αναγκαστικά το μέτρο τής καλοσύνης των ανθρώπων. Ας έρθει τώρα κανείς να με ψέξει πούγινά θηρίο.

***

Τα συντρίμια θέλω να μαζέψω εκείνης τής πατρίδας που την κάναν κομμάτια. Στολίδι στον τάφο

της να βρει κι ότι στα άγουρα της δεν είχε τα χρόνια.

***

Κι αγάπη σκορπούν, ή την ψευδαίσθηση της, τα φωτεινά της μάτια σαν ρίχνονται στον κόσμο. Είχε σβυστεί η σκιά της στην λαύρα τού μεσημεριού κι είχαν στους στύλλους μείνει μπροστά τα γαλάζια της μάτια.

Το πρόσωπο του διατηρούσε από τότε κάτι από κείνη την σκηνή, κάτι από τα γαλάζια της μάτια...

***

Αυτός με τα χαρακτηριστικά τού διαβόλου, αυτός πού θέλει να παίξει τον κόσμο στα δάχτυλα του και που ζει και κρατιέται για την μέρα όπου θα παίξει τον κόσμο στα δάχτυλα του...

***

...Ω! Και δεν ήταν ούτε επιτύμβια σε τάφους. Κοφτερή ήτανε ματιά. Και συ την είδες πίσω από την αρμύρα κρυμμένη μαύρο και κρύο να χύνει το χαμόγελο της.

***

«Στην Θούλη ζούσε κάποτε ένας βασιλιάς που στάθηκε ως τον θάνατο πιστός στον έρωτα του»...

Βασιλιά ήρωα μου σ' έζησα, βλέπεις, και δω ψηλά που ήρθα να κερδίσω τον κόσμο.

***

Χωρίς να ξέρω τι νάχει κρύψει μέσα στα βάθη τής ψυχής της... Όνειρα τού δρόμου, στις πλατείες εικόνες, κι ότι δεν προλαβαίνει να συλλάβει κανείς μέσα στο πέρασμα και στην βιάση τών μορφών.

Πατρίδα εκδικήτρα, άνθρωποι τίμιοι, τίμιοι ξένοι, αυτά τα παιδιά να τα συμπονάτε γιατί είναι αδικημένα.

Ω, μιανό δαιμονικό, παράξενο, κι αγνώριστο και μόνο! Κάνε φωτιά την καρδιά σου κι ατέλιωτο κάμπο την πλάση για να εκδικηθεί για τα χαμένα όνειρα της.

***

Ήταν, θυμάμαι, στο αεροδρόμιο τού Ελληνικού όταν την σκέφτηκα: πολλές μέρες, και νύχτες ατέλιωτες, ολοζώντανη κράτησα την μορφή σου...

Της τόγραφα όταν έφτασα στο νησί. Ούτε που μου απάντησε.

13 Μαρτίου 1981, Λευκωσία. Και βαρέθηκα ν' απαντώ στους γνωστούς: κάνω προσπάθειες, συγκεκριμένες προσπάθειες, να βρω δουλιά. Τώρα αν θάναι και τα αποτελέσματα συγκεκριμένα δεν ξέρω, δεν μπορώ να ξέρω.

Είδα στο μεταξύ τούς ανθούς τής αμυγδαλιάς, τα πέταλα που έφευγαν στροβιλίζοντας στο φύσημα τού ανέμου.

...Χτες έφερα ένα φύλλο από φιούλι στο σπίτι. Σήμερα δεκατέσσερα φυλλαράκια από κυπαρίσσι, από την κόλαση που πλάκωσε γύρω μου. Δεκατέσσερα φυλλαράκια από κυπαρίσσι στο πάπλωμα μου...

***

Ήταν μια Δευτέρα. Έπαιζε στο ράδιο «ο έρωτας τής Μπελίζας και του Μπέρλιπλιμ», κι εγώ έστελλα γράμμα στην Κούλλα στην Θεσσαλονίκη εκείνη την Δευτέρα... «Αγάπη, αγάπη,κουράστηκα πια να περιμένω... Αγάπη, αγάπη, στο περιβόλι τ' ανθισμένο... Πάνω στο πέτρινο γεφύρι κάθεσαι η νύχτα δροσερή. Έτσι και η όμορφη Μπελίζα στον κήπο θα τον καρτερεί...»

***

Μην φοβάσαι αδελφέ μου και θα νικήσουμε. Πίσω από τούτη την ανάγκη για παρηγοριά θα στράψει στα μάτια τού κόσμου μια νίκη ανείδωτη στον χρόνο.

Τώρα , σε τούτο τον καιρό, όποιος φανεί γενναίος, τέιος θάναι στον αιώνα τον άπαντα.

16 Ιανουαρίου 1978. Προσβάλατε σήμερα την Κύπρο. Παίρνω το μέρος της. Θάνατος στα σκυλιά! Ζυγώνει ο καιρός...

Αν τ' ακούσει ο αγέρας θα κοιμίσω ένα όνειρο υφαίστειο. Φύλα το στην ψυχή, λέξη μην πεις.

Μιαν αυγή ανέλπιδα, σβάρνα θα πάρει τον κόσμο το μήνυμα: η Κύπρος είναι ελεύθερη!

...Τόσα όνειρα! Με πνίγουν Θεέ μου! Κι ήταν η απάντηση παλιά: υπομονή!... .

Και πως πρέπει, σκέφτομαι, να γράψω κάποτε για το θέατρο. Θέλω να βάλω στην σκηνή ατσαλένιους χαρακτήρες, τέιους που σαν εκδηλώνονται να ριγεί και να ανατριχιάζει το πλήθος.

***

Πού με βρίσκει ο Θεός μέρα νύχτα! Είμαι στα είκοσι μου και παπαγαλίζω ακόμα αυτά τα κείμενα. Το Πανεπιστήμιο! Τι τόθελα κι αυτό ο ηλίθιος:

Ξέρεις όμως γιατί τόθελες. Η στρατηγική σου βλάκα, βλάκα! Ως πότε θα κοροϊδεύεις τον εαυτό σου;

***

Αυτό πρέπει νάναι Σαίξπηρ: «η ταπεινοφροσύνη είναι η μάσκα πίσω από την οποία κρύβεται η δύναμη με την φιλοδοξία.»

***

Μη στην απελπισία καλέσω ουρανό, βουνά και θάλασσες ή φανταστώ ποτάμια αφρι- σμένα ή θεριά σε πολιτείες για χατήρι της στιγμής που ζωγραφίζει αχόρταγα ανεύρετα μυστήρια. Προκαλώ την απλότητα.

***

Πως όλα τελικά τα γεννήματα τού ανθρώπινου νου δεν μου είναι παρά συνταγές γνωριμίας με το πνεύμα που δεν εκφράζεται. Μ' αυτό που είναι πάνω απ' όλα και δεν αδιάζει σε κουτά παραδοξα. Του ανθρώπου η πίκρα η γυμνή και η μεγαλοσύνη του.

***

Το λεωφορείο πλησίαζε την Περιστερώνα.
...Τι κρύβεις τα μάτια μην δω τον καημό σου; Χίλιους καημούς και κλάματα βλέπω ν' αναδεύουν στα χείλια σου.

Κι ήταν ο σκοπός: πού νάβρω ταχυδρόμο να σου στείλω; Θάρθει χειμώνας και βροχή. Δεν έχω στην ζωή κανένα φίλο, και συ μ' αφήνεις μοναχή. Γύρνα στ' αραχνιασμένο σπίτι να σε γεμίσω με φιλιά. Γύρνα χαμένο μου σπουργίτι να βρεις την πρώτη σου φωλιά.

Πού νάβρω σκαλοπάτι να καθήσω και παραθύρι να σταθώ; Το βράδυ που θαρθείς να σ' αντικρύσω και καλησπέρα να σου πω. Γύρνα στ' αραχνιασμένο σπίτι να σε γεμίσω με φιλιά. Γύρνα χαμένο μου σπουργίτι να βρεις την πρώτη σου φωλιά.

Κι ήταν το όνομα...

24 Ιουνίου 1978, Θεσσαλονίκη. Κι ήταν αφορμή η Στέλλα: όμορφα τραγουδάς. Πιο όμορφα σφυρίζεις.

***

Όταν με αποδέχονται σαν κυρίαρχο, τότε δείχνω πρόθυμα όλη μου την μεγαλοψυχία. Αν όμως εμπαιζουν και τον κυρίαρχο που είμαι εγώ και τον άνθρωπο που είμαι εγώ, τότε το λένε σαδισμό αυτό που λέω εγώ δυναμική έκφραση τής δικαιοσύνης.

***

Κάποιος Χ το προκάλεσε αυτό, ίσως και κάποιος Ψ: είναι φανερό πως αν δεν υπήρχαν οι συνέπειες θα με σκότωνες. Κοιτάξτε με τον άθλιο από τι κρέμεται η ζωή μου: από τον οίκτο αυτού του ανθρώπου για τον εαυτό του, από τον φόβο του να βλάψει τα συμφέροντα του, μην χάσει την άνεση του. Πολύ φτηνό δεν είναι τάχα αυτό το πεπρωμένο;

***

Ήταν πάλι εκείνο το ραδιόφωνο που ώρες ώρες γίνεται τόσο αγαπημένο... Λίνου Κόκοτου: Οι ώρες... Δώσε μου τα μαλιά σου και γείρε το κορμί, το δένδρο εμαράθη και κλαίει το πουλλί. Πάρε τον δρόμο κι έλα στην ακροθαλασιά και ξάπλωσε κοντά μου στην άσπρη αμμουδιά. Άνοιξη μου δακρυσμένη, ω Ραχήλ αγαπημένη...

Μην πεις άλλο τραγούδι μην κλάψει ο ουρανός, το δένδρο εμαράθη κι εχάθη ο αδελφός. Πάρε τον δρόμο κι έλα στην ακροθαλασιά... Κτλ κτλ.

Σύντομα ήταν «η αρχόντισσα κι ο αλήτης», τού Νίκου Μαμαγκάκη. Κι ένας άλλος δίσκος: δώδεκα συν ένα τραγούδια με την Λίτσα Σακελλαρίου και τον βαρύτονο... Έχω ακόμα να μαθαίνω.

***

Όλα τ' αγαπώ. Κι αυτά που μένουν κι αυτά που φεύγουν, το χώμα όπως και τα σύννεφα... Μια μέρα στον αγέρα ήταν κι αυτή.

Η τελευταία σημείωση εκείνης της περιόδου: ο ανθρωπισμός υπαγορεύει σε περίπτωση συγκρούσεως δύο δικαίων να αφήνεται να κερδίζει ο ασθενέστερος.

Διό - τρεις διευθύνσεις, διό - τρία τηλέφωνα στο δεφτεράκι κι αφήνω γι' άλλη μια φορά το νησί στο ξεψύχισμα τού Σεπτέμβρη...

Τέλος 2ου μέρους.

Τρίτο Μέρος

Όλος ο Οκτώβρης τού 1978 στην Θεσ/νίκη ήταν αθλιότητα (εξετάσεις), και την απάλυνε κι αυτήν το πολύ πλήθος. Ο Νοέμβρης πέρασε με μια εργασία που ανέλαβα να κάνω στα παιδαγωγικά: **δυνατότητες και όρια τής αγωγής.**

Από τότε που άρχισα αυτό το βιβλίο η απόφαση να την παρουσιάσω ήταν παρμένη και τώρα ακριβώς τα χειρόγραφα μου αυτή την εντολή μου αφήνουν.

Κι όμως νά που τώρα (2003) θεωρώ πως δεν αξίζει και τόσο τον κόπο να την περάσω σ' αυτή την έκδοση. Θα κρατήσω όμως κάτι από τα απομεινάρια της. Όπως: «Δεν είναι μονάχα ότι κληρονομούμε από τις manάδες και τους πατεράδες μας που μας στοιχιώνει. Είναι όλων των ειδών παλιές νεκρές θεωρίες, όλων τών ειδών πεπιοθήσεις και άλλα τέτια. Δεν ζουν πραγματικά μέσα μας. Είναι απλώς τοποθετημένα μέσα μας και δεν μπορούμε να απαλλαγούμε απ' αυτά»: από τους Βρυκόλακες τού Ίψεν.

***

«Είν' ένας ήλιος χωρίς ελπίδες, ένα πουλλί χωρίς φτερά, ένα καράβι χωρίς λιμάνι που ταξιδεύει να βρει χαρά...»: από το Ελληνικό τραγούδι.

***

Τα παιδιά τού Δημοτικού και του Γυμνασίου και του Λυκείου - και οι φοιτητές ακόμα - αφήνουν το ένα μετά το άλλο τα στάδια τής εκπαίδευσης με μόνο εφόδιο το μίσος και την ανακούφιση που ξεφορτώθηκαν επιτέλους αυτή την μάστιγα.

Κάθε παιδί το θέλουν και έναν τυφλοπόντικα, λέω, και όσο προχωρώ σ' αυτή την σκέψη τόσο πιο πολλές εικόνες και παραστάσεις μου έρχονται στον νου που όλο και πιο πολύ την δικαιολογούν.

***

...Ο νόμος τής ζωής, αυτός ο νόμος που δουλεύει ασταμάτητα και έτσι θα κάνει πάντα όσο θα υπάρχει αυτή η φύση: ο νόμος που επιβάλλει στην καλή ψυχή να μαζεύει ότι καλό υπάρχει στη φύση και ακόμα ότι κακό να το μετατρέπει σε ωφέλιμο. Ο ίδιος νόμος που κάνει την κακή ψυχή να μαζεύει ότι κακό υπάρχει και ακόμα ότι καλό πέφτει στην εξουσία της να το κάνει βλαβερό. Ο νόμος που επιβάλλει στον δυνατό να επιλέγει για τον εαυτό του ότι πιο δυναμικό υπάρχει στην φύση και χρησιμοποιώντας το να κυριαρχεί στα άλλα όντα και στο είδος του και, σε προέκταση, στην ίδια την

φύση.

***

Δεν υπάρχει θέμα επιλογής. Αν, για παράδειγμα, θα μπορούσες ή όχι να είσαι πικραμένος. Ο ποιητής τον δίνει τον αφορισμό του: η πίκρα σου θα είναι παντοτινή, είτε το θέλησες είτε δεν το θέλησες. Η εκλογή σου πέφτει στο πώς θα εκμεταλλευτείς αυτά τα κομμάτια της ζωής έτσι που να κάνεις την πίκρα σου λιγότερο οδυνηρή. Δεν μπορείς να κάνεις επιλογή των πιο ουσιαστικών κατευθυντήριων θέσεων σου. Αφού πιο πολύ η σκέψη δεν κυβερνιέται από σένα. Για ότι κάνεις και για ότι παραλείπεις να κάνεις, θα είσαι σκλάβος της φύσης σου και κάθε παραγνώριση της θα βαραίνει πάνω στην ψυχή σου σαν τύψη γιατί την ηθική και την σκέψη σου την καθορίζει ο βαθύτερος σου εαυτός.

***

Κάθε άνθρωπος λαβαίνει δύο ειδών αγωγές: την μια που του δίνουν οι άλλοι και την άλλη, που είναι και η σοβαρότερη, που την δίνει ο ίδιος στον εαυτό του: Γκίμπονς.

Μακριά από το παραγέμισμα των κεφαλιών με άστατα φιλοσοφήματα και άχρηστες γνώσεις. Για την νεολαία ένα βιβλίο φτάνει: ο Ροβινσών Κρούσος. Προπαντός ύπαιθρος, κίνηση, αθλητισμός. Αφήστε το παιδί να νιώσει την ευγενική όψη της φύσης, να μάθει να σκέφτεται μέσα σ' αυτήν και να ζει μέσα σ' αυτήν. Οι πολλές γνώσεις έφεραν την αμαρτία στον κόσμο: Ρουσσώ.

Ο άνθρωπος είναι ζώον εκ φύσεως ήμερον. Αν τύχει καλής αγωγής γίνεται θείον, κι αν τύχει κακής γίνεται θηρίον: Πλάτων.

Όταν το παιδί συνηθίσει να χαίρει στα δίκαια και να αγανακτεί στα άδικα, την αυτήν έξιν και συνηθειαν θα έχει και όταν φθάσει και εις την ανδρικήν ηλικίαν: Κοραής.

***

Πως ναι μεν ο άνθρωπος συμπεριφέρεται όπως τον θέλουν οι ισχυροί, είναι αλήθεια, όμως μέσα του κρύβει υφαιστεια που δεν ξέρει κανείς με πιά μορφή θα εκδηλωθούν σε μίαν ορισμένη στιγμή όπου δεν θάχει κανέναν να τον κηδεμονεύει και να τον δυναστεύει.

***

Η πρώτη μόρφωση τού παιδιού πρέπει να απευθύνεται στην καρδιά και όχι στην διάνοια του. Ως σήμερα η αγωγή δεν πέτυχε γιατί δεν κοίταξε να πετύχει αυτούς τους σκοπούς: Πεσταλότσι.

«Όπου λείπει η καλή ανατροφή, λείπει η αρετή. Όπου λείπει η αρετή, εκεί αναγκαστικά υπάρχει κάθε αθλιότητα και δυστυχία.»...

Πίσω από την αγωγή κρύβεται το μυστικό της τελειοποίησεως της ανθρώπινης φύσης: Καντ.

***

Πολλοί τονίζουν την ζημιά που φέρνει η κακή αγωγή. Αναμφισβήτητη. Όμως νά και εδώ κάτι το ύποπτο: προσπαθούμε να λύσουμε το πρόβλημα με γενικεύσεις. Μια καλή βάση θα ήταν η παραδοχή της ύπαρξης διαφορών ανάμεσα στις ανθρώπινες φύσεις για να μπορέσουμε να δούμε σε πious επιδρά θετικά και σε πious αρνητικά. Αν πάρουμε την πλειοψηφία, τότε έχει την θέση της αυτή η άποψη. Δεν μπορούμε όμως να αγνοήσουμε εκείνον τον άλλο παράγοντα που έχει δημιουργήσει ότι καλό υπάρχει στον κόσμο. Δεν μπορούμε να αγνοήσουμε εκείνους τους λίγους

και εκλεκτούς. Τι μπορεί να κάνει σ' αυτούς μια κακή αγωγή και μια βρώμικη κοινωνία; Το πολύ πολύ να τους έδινε λόγους να βιαστούν να την τσακίσουν.

***

Δίο πράγματα διδάσκουν στον άνθρωπο ολόκληρη την φύση του: το ένστικτο και η πείρα: Πασκάλ.

Ο άνθρωπος είναι λύκος για τον άνθρωπο: Πλαύτος.

Η πίστη στην παντοδυναμία τής αγωγής δεν είναι παρά μια ευχή διατυπωμένη αλλιώς.

***

Η ακαδημαϊκή ψυχολογία στην προσπάθεια της να μιμηθεί τις φυσικές επιστήμες και τις εργαστηριακές μεθόδους με τις μετρήσεις και τους υπολογισμούς ασχολήθηκε με οτιδήποτε άλλο εκτός από την ψυχή. Ασχολήθηκε με διάφορους μηχανισμούς, με σχηματισμούς αντιδράσεων, με ένστικτα, και όχι με τα ειδικότερα ανθρώπινα φαινόμενα: την αγάπη, την λογική, την συνείδηση, τις αξίες: Έριχ Φρομ.

***

Ο άνθρωπος είναι το ζώο εκείνο που την συμπεριφορά του δεν μπορούμε να εννοήσουμε με γενικά θεωρήματα.

Δεν κλαίνει όλοι οι άνθρωποι στον ίδιο μουσικό σκοπό, Ευριδίκη...

***

Άραγε τους εγκληματίες πρέπει να φοβόμαστε πιο πολύ ή τους πολιτικούς; Που οι πρώτοι λίγο πολύ δεν φταίνει γι' αυτό που είναι όταν οι δεύτεροι έχουν διαλέξει για επάγγελμα τους το έγκλημα...

***

Όσο πιο σπουδασμένος είναι κανείς, τόσο πιο πολύ ανοίγονται μέσα του οι ορίζοντες τής κακίας. Ας πούμε πως ανακαλύπτει τον διάβολο.

***

Θάρθει ο καιρός... Οι άνθρωποι θα γίνουν καλοί... Θάρθει ο καιρός... Ηχεί τόσο γλυκά η μουσική: ο Τσέχωφ και ο Σαμαράκης.

***

Μόνο ένας εξαιρετικός άνθρωπος καταλαβαίνει τι βάσανο είναι να μην διακρίνονται και να μην άρχουν οι εξαιρετικοί άνθρωποι.

***

Η φύση είναι σωρός αντιθέσεων. Οι μεγαλοφυείς είναι αδιάφοροι σε σχέση με το περιβάλλον ή δημιουργούν νέα περιβάλλοντα πάνω από τα παλιά, γίνονται ο νέος νόμος τού κόσμου.

***

Πώς αντιδρούν οι διάφοροι άνθρωποι τύποι στην αγωγή και στις συνήθειες τού πλήθους; Τις δέχονται τυφλά και γίνονται δούλοι τους ή μήπως επιδρούν πάνω τους δημιουργικά;... Το περιβάλλον σε μερικές ιδιοσυγκρασίες φέρνει αποτελέσματα τελείως αντίθετα από την φύση τού ίδιου τού περιβάλλοντος. Γίνονται η άρνηση του.

Γενικά μιλώντας θάλεγα πως ο υγιής άνθρωπος δείχνει έναν αυθορμητισμό και μian αφελή δεκτικότητα σε κάτι το νέο και το χρήσιμο. Το απομυζά έτσι όπως απομυζά η πεταλούδα το μέλι από τα λουλούδια. Η αγωγή ρυθμίζει βασικά τούς πιο κοινούς τρόπους έκφρασης τού ανθρώπου. Κάποιοι ορίζοντες μένουν απρόσιτοι στην προσπάθεια τής αγωγής. Τα ανώτερα πεδία της σκέψης και του συναισθήματος δεν τα πλησιάζει καν.

***

Καταφεύγουν στο πείραμα λες και τόσων αιώνων δημιουργική εργασία πνευματικών ανθρώπων ήταν μάταιη λογοκοπία. Βασανίζουν τα ζώα σαν να μην ξέρουν πως τα συμπεράσματα όπου τους οδηγούν είναι σχετικά και ανάξια να δώσουν την λύση στο πρόβλημα. Οπωσδήποτε είναι αυτονόητο πως άμα κόψεις απ' το πουλλί τα φτερά του δεν πετά, ο κόσμος να χαλάσει.

***

Τι θέλετε δηλαδή να κάνω; Να πλάθω εγκώμια σ' αυτή την κοινωνία επειδή με έμαθε να μιλώ ή να γράφω; Αυτή η γη είναι ένας τόπος εκμετάλλευσης και παίρνει ο καθένας ότι τον εξυπηρετεί καλύτερα. Έκανα και γω το καθήκον μου κύριοι.

Η παιδεία ίσως μου έχει δώσει χίλια διο πράγματα, όμως δεν μούδωσε αυτό που ήθελα πολύ: την χαρά μου.

***

...Πως μόνο ένας δυνατός και ιδιόρρυθμος άνθρωπος ξέρει τι είναι αυτό που λέμε φύση σε μια ψυχή. Τι είναι αυτό που λέμε κατάρα... Πόσα άτομα δεν έχουν αλλάξει την τύχη τού κόσμου! Μόνος; Μόνος δειλοί. Γιατί όχι δηλαδή;

***

Ανάμεσα σ' αυτά τα απομεινάρια, έχω κάτι από τα γράμματα που έστειλε ο Νεχρού από την φυλακή στην Ιντίρα Γκάντι, την κόρη του: *σπανίως εκτιμούμε κάτι που εύκολα αποκτούμε και γω άρχισα να πιστεύω πως για να ολοκληρώσει ο άνθρωπος την μόρφωση του πρέπει να περάσει μια περίοδο τής ζωής του στην φυλακή.*

Η ανάγνωση τής ιστορίας είναι πολύ ενδιαφέρουσα. Όμως πόσο πιο ενδιαφέρον και πιο ζωτικό

είναι να συμβάλλεις στο φτιάξιμο τής ιστορίας; ...Σε σανσκριτικό βιβλίο υπάρχει το εξής ρητό: για την οικογένεια θυσιάζεται το άτομο, για την κοινότητα η οικογένεια, για την πατρίδα η κοινότητα και για την ψυχή όλος ο κόσμος... Εμείς στις Ινδίες ξεχάσαμε. Το αδικημένο σπλάχνο κάθε λαού πάντα αυτή την πικρή διαπίστωση κάνει... Η υπόθεση μας είναι μέρος ενός γενικότερου αγώνα της ανθρωπότητας για να σταματήσει το κακό τής δυστυχίας και της κακομοιρίας... Τίποτα το ζωντανό δεν μένει στάσιμο. Η φύση αλλάζει μέρα με την μέρα.

14 Μαρτίου 1981, Σάβατο. Καληδών! Το ρώτησα μπροστά στον καθρέφτη την ώρα που στέγνωνα το πρωί το πρόσωπο. Καληδών! Καληδών! Τι να γίνανε τα παλλικάρια σου; Αυτός, εκείνος, ο άλλος... Θεέ μου! Θεέ μου!... Καληδών! Τα παλλικάρια σου, τι τάκανες τα παλλικάρια σου; Καληδών Καληδών, και συ νήσος δίχως όνομα, τι τάκανες; Τι τα κάνεις Κύπρος...

***

Γιατί περνάς θλιμμένο εκεί στις γωνιές των δρόμων; Αγόρι μου, αγόρι δικό μου, γιατί περνάς θλιμμένο;...

Την άκουσα την καρδιά μου να χτυπά σήμερα σε τούτο το παράπνοο εκεί στην γωνιά τού σπιτιού και της αυλής σου. Κορίτσι ανώνυμο και συ, κορίτσι δικό μου και συ... Και δεν νιαζόμουν αν μύριζε δίσμο ή κυπαρίσσι ο κήπος σου.

Αγόρι, αν κάπια είχε καρδιά θα μας ρωτούσε. Αγόρι...

Τώρα σέρνεις την θλίψη σου στις γωνιές των δρόμων, την σέρνεις στα πάρκα - στα πάρκα πάλι - και στις λεωφόρους...

***

...Τότε, πριν από χρόνια, όταν με πήρες στους ώμους σου και πήγαμε σε κείνο το οικόπεδο - θυμάσαι; - μέσα στην νύχτα... Δεν θυμάμαι τα λόγια από το τραγούδι. Θυμάμαι μόνο την φωνή σου, μόνο την φωνή σου. Μόνο... Θέλω να σε φιλήσω και γω...

Αυτά μου τα είπε η Φωτούλλα, δέκα χρονών κορίτσι...

Πέρασε στο μεταξύ το Σάβατο μέσ' τα τρεχάματα, στους δρόμους, στα καυσαέρια και σε μιαν άοση στην Λακατάμια ανάμεσα στις ελιές και στα χορτάρια, ανάμεσα στο αύριο και στο χτες...

Τον **Δεκέμβρη τού 78 και τον Γενάρη τού 79** έκανα αυτή την εργασία στο Πανεπιστήμιο: **σχέσεις τού Σπινόζα με την αρχαία ελληνική φιλοσοφία** και τελικά αποφασίζω να την παρακάμψω κι αυτήν για τους ίδιους περίπου λόγους που παρέκαμψα και την άλλη.

Στα χαρτιά όπου μάζευα το υλικό για την εργασία υπάρχουν κάποιες σημειώσεις. Άλλες αφορούν την εργασία κι όμως δεν ενσωματώθηκαν σ' αυτήν κι άλλες ήταν κάπια λείψανα τής ζωής μου εκεί, πάνω στο θρανίο στις ελάχιστες παραδόσεις όπου πήγαινα, στους δρόμους, στις κάμαρες ή κάπου αλλού στον ουρανό...

Θα σας δώσω μερικές. Όπως...

... Θα δυσκολευόμουν να διαφωνήσω μ' έναν που θα σκεφτόταν πως όλη αυτή η επιχείρηση για ανεύρεση σχέσεων είναι μια εκζήτηση, μια επιχείρηση που είναι αμφίβολη η χρησιμότητα της. Μια ιδιοτροπία τής τέχνης και τής φιλολογίας... Είναι ας πούμε κάπια ανάγκη που σου την υπαγορεύει όχι η ζωή παρά η σχολαστικότητα, ο ακαδημαϊσμός, που ψάχνει για προβλήματα εκεί που θάπρεπε και αν ακόμα υπήρχαν να τα παραβλέψει και να επιδιώξει να στρέψει την προσοχή του σε προβλήματα που πηγάζουν από την κοινωνική πραγματικότητα. Αν πάλι αυτός ο ένας μάς έλεγε πως ενδιαφέρεται να βρει μέσα στην φιλοσοφία εκείνες ακριβώς τις αλήθειες που θα βοηθούσαν στην δημιουργία μιας ανθρώπινης κοινωνίας, θα μπορούσαν, νομίζετε, να τον ικανοποιήσουν όλ' αυτά τα ανούσια ζητήματα;

***

Όταν ένας άνθρωπος αναλαμβάνει κάποιο δύσκολο έργο, όταν επιχειρεί πράγματα που χρειάζονται ανώτερες σωματικές, ψυχικές ή πνευματικές δυνάμεις για να τα βγάλει πέρα και συμβαίνει να το κατορθώνει, αυτό δεν σημαίνει πως ο άνθρωπος αυτός έχει συνηθίσει αυτή την δοκιμασία και είναι αναισθητός όταν θα χρειαστεί να την επαναλάβει. Όχι. Για κάθε νέα δοκιμασία χρειάζεται προσπάθεια, πάλι με τους φόβους του και με τις αδυναμίες του, χρειάζεται να παρθεί ξανά κάποια απόφαση. Και κάθε φορά που κερδίζει μια νίκη έχει το δικαίωμα να δώσει συγχαρητήρια στον εαυτό του. Πάντα στο τέλος φυλάει ένα «μπράβο» και έναν έπαινο για την ματαιοδοξία του.

***

Η τέχνη κι η ομορφιά δεν είναι ζητιάνες, μα ούτε και τίποτα ψωροπερήφανες. Έρχονται, ναι, αλλά μόνο εκεί που τις καλούν.

***

Πως εγώ δεν μπορώ να κρίνω τον Σπινόζα σε πράγματα που αφού δεν καταλαβαίνω, θάταν επόμενο να μην αντέξουν στην κριτική μου. Στο τέλος ή αυτόν ή εμένα τον ίδιο θα κατάφερα να γελοιοποιήσω. Κάνω όμως την κριτική μου εκεί που μπορώ.

Και πως ένας τέτοιος άνθρωπος είναι άξιος για κάποιο κακό που του κάνανε κάποτε - στην περίπτωση τού Σπινόζα δεν λείπανε αυτά τα κακά: επεχείρησαν ακόμα και να τον σκοτώσουν - να κάνει τον κόσμο άνω κάτω. Να συντρίψει και να τσακίσει, ας είναι και με την πέννα. Κι αυτός δεν θάταν παρά ένας ιδιαίτερος τρόπος να δικαιωθεί, να νικήσει με το βάρος τού λόγου του.

***

Μια ρωμαλέα φιλοσοφία δεν μπορεί να νεκρωθεί. Καμιά αμφίβολη θρησκεία και καμιά κυβέρνηση δεν έχει αρκετή ισχύ για να ανακόψει το ξαναγέννημα της εκεί που τα είδωλα θ' αρχίσουν να πέφτουν στην Γη με πάταγο.

***

Πούναι η χαρά; Η ζωή έστω. Πού είναι; Αδελφοί, είδατε, ας είναι και μια στιγμή μονάχα, είδατε να αναδίνεται ελπίδα μέσα από τούτα τα σκουπίδια; Όλες αυτές οι απασχολήσεις δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να διώχνουν τον άνθρωπο μακριά από το ζωτικό θέμα τής ύπαρξης κάτω από τον ήλιο. Δεν ξέρουν να ζήσουν Θεέ μου! Είναι μικροί, τόσο μικροί, κι άλλο δεν σκέφτονται από το να σκοτώνουν ψυχές. Αν περάσει μέρα και δεν σκοτώσουν κάποια ψυχή, τότε είναι σαν ν' αρχίζουν να χάνουν το παιχνίδι.

***

Κάπιο αποτρόπαιο πνεύμα μού φωνάζει ώρες ώρες πως μόνο οι γενναίοι μπορούν να κατευθύνουν την ζωή τους και μαζί όλων των άλλων την ζωή.

Η ανταρσία έχει γίνει ρουτίνα; Μισώ και σιχαίνομαι την ρουτίνα. Γι' αυτό και θα χτυπήσω την ανταρσία.

***

Κανείς δεν βάζει το χέρι στην καρδιά και να μας πει την αλήθεια, κι οι πιο πολλοί νομίζουν πως με το να το βάλουν στο ευαγγέλιο γίνονται αξιόπιστοι.

Οι πλείστοι γράφουν για ν' αρέσουν σε κείνο ακριβώς το κοινωνικό στρώμα απ' όπου πιστεύουν πως θα βρουν ανταπόδοση για τις φιλοφρονήσεις και τις κολακίες με τις οποίες γεμίζουν τα χαρτιά τους.

***

Δεν τόχει καμάρι που είμαι Κύπριος. Αυτό μας έλειπε τώρα. Η Κύπρος πρέπει να τόχει καμάρι που έχει εμένα. Μόνο ύστερα από μένα και εξ αιτίας εμένα κάθε Κύπριος θα τόχει καμάρι που θάναί Κύπριος.

***

Αν συμβαίνει σε όσους δεν αρέσεις να προκαλείς φόβο, τότε έχει γίνει το πρώτο βήμα.

***

Όταν δεν σε ήξερα, όταν δεν ήξερα πως υπάρχεις, ήταν φυσικό να ζω και χωρίς εσένα. Τώρα όμως που το ξέρω, τώρα που ξέρω πως εκείνο το όνειρο έγινε μορφή απόφια, ξέρω και πως δεν μπορώ να ζω χωρίς αυτό, χωρίς εσένα , Έλπη.

***

Όταν μού κατεβαίνει στο μυαλό μια καλή σκέψη τότε που δουλεύω πάνω σε μια εργασία, ακόμα και σε θέμα που δεν επιτρέπει τα ξανοίγματα, σπάζω το κεφάλι μου να βρω έναν χώρο κατάλληλο για να την στριμώξω κι αυτήν εκεί μέσα.

***

Μια καλή στατιστική μέθοδος για να βρούμε πόσο πολύ είναι το κακό στον κόσμο και πόσο λίγο το καλό θάταν η απαρίθμηση όλων των λέξεων με τις οποίες εκφράζεται το πρώτο και εκείνων με τις οποίες εκφράζεται το δεύτερο.

***

Περιφρονώ τούς ανθρώπους που χωρίς να γυρίσουν ποτέ στο παρελθόν τους καμώνονται πως ξέρουν τον κόσμο έτσι λες και τον έχουν φτιάξει οι ίδιοι.

***

Δεν θέλω να ελπίσω ποτέ πως αυτά και εκείνα τα βήματα που ακούγονται στις σκάλες είναι για μένα... Ερημιά μου, μεγάλη ερωμένη, μεγάλη δέσποινα μου...

***

Νάχω, θέλω, τόση περηφάνια που και στην πιο βαριά ερημιά μου να μην σκεφτώ πως περιμένω ή πως ελπίζω οτιδήποτε...

***

Η ευγνωμοσύνη που έχουν μεταξύ τους οι άνθρωποι που κατευθύνονται από την τυφλή επιθυμία είναι στις περισσότερες φορές μάλλον εμπορική συναλλαγή ή απάτη παρά ευγνωμοσύνη: Σπινόζα.

***

Σκέφτομαι πως ίσως αυτή η περιφρόνηση μου για τις κρίσεις και τα σχόλια των πλησίων είναι εκείνο που με κάνει και σιωπώ, και που με κρατά μακριά τους.

***

Κάθε άνθρωπος πρέπει να κρινεται πάντα σε σχέση με την εποχή του, ναι, μα πιο πολύ σε σχέση με την ποιότητα και την δύναμη των εχθρών του.

***

Ένα ποίημα και, κατά προέκταση, οποιοδήποτε καλλιτέχνημα, δεν μεταδίδει μόνο ότι παρουσιάζει, κι ότι πέφτει στις αισθήσεις. Η επίδραση του στον άνθρωπο εξαρτάται από τον πόνο που έχει σταλάξει ο ποιητής στο δημιούργημα του, χωρίς αυτός ο πόνος να είναι και ευδιάκριτος για τον καθένα. Τον εννοώ σαν την μυστική εκείνη δύναμη, την μυστική εκείνη γοητεία που κινεί το ποίημα, που δίνει φτερά στο ποίημα και το φέρνει κοντά στους ανθρώπους. Ενεργεί κρυφά και παντοδύναμα και ακόμα και μέσα από το γύρισμα των αιώνων μεταφέρει εκτός από την γραμμένη σκέψη, το παράπονο ή την χαρά, αυτό που είναι και το βασικότερο, αυτό που δεν γράφεται στα χαρτιά, παρά στον άνεμο μονάχα.

***

Από την τριβή μου με τους απάνθρωπους...: και στα παλιά μου τα παπούτσια να σ' έγραφα, πάλι μεγάλη τιμή θα σουάνα.

***

...Η περίπτωση μου είναι απλή: αυτοκτονώ γιατί αγαπώ την Σ, γιατί την αγαπώ πολύ, κι αυτή δεν δίνει σημασία... Όπως βλέπετε είναι μια συνηθισμένη υπόθεση. Ξέρω πως τα πράγματα μπορούσαν νάταν διαφορετικά. Ίσως καλύτερα, ίσως και χειρότερα. Μπορούσα κάλλιστα ν' αντέξω σε τούτο το αίσθημα τής στέρησης αυτού που ποθώ. Αν ήμουν μόνο λίγο πιο δυνατός, πιο πολιτισμένος ίσως... Μπορούσα, μπορούσα... μπορώ. Ας πούμε πως ήταν κι αυτή μια υπόθεση φανταστική. Και συ φίλε μπορείς να μαντέψεις τι από τούτο το συντρίμι είναι αληθινό.

***

Αρχίζει και γίνεται ανιαρό και τούτο το μάθημα... Η δική μου πατρίδα κύριοι είναι υπόδουλη. Η εμπειρία αυτή με κυνηγά, η ανάμνηση της με σκοτώνει. Σας εξορκίζω κύριοι: αυτό μην το ξεχνάτε.

***

Θα χαρώ την μέρα, όπου κι αν είμαι, που θα δω αυτό τον κόσμο σας να πέφτει με ρυθμό ασταμάτητο στα τάρταρα. Όταν θα έχουν λυθεί πια τα μάγια κι όταν πια οι φυσικοί νόμοι σας δεν θάνατι παρά παραμύθι.

***

Το χρωστώ ακόμα σε μια καθηγήτρια: το όνομα τού Βολταίρου στο στόμα σου αποτελεί ντροπή για κείνον.

Βλέπεις, αυτοί οι κύριοι εγκωμιάζουν τούς Βολταίρους που είναι πεθαμένοι. Τους Βολταίρους όμως που ζουν τώρα μαζί τους τούς πολεμούν, τους φιμώνουν και τους θάβουν ζωντανούς.

***

Της ίδιας εποχής: για την Αφρική; Όχι, δεν θαρθώ στα παλάτια και στα πλούτη σας. Όχι! Είμαι άξιος να μείνω εδώ και ν' ακούω εδώ στην λέσχη των φοιτητών αυτές τις εξαιρετικές μελωδίες, ν' ακούω αυτούς τους αγγέλους να τραγουδούν, ν' ακούω να χτυπάν τα δάχτυλα στα πλήκτρα κι ας λιμοκτονούσα. Πιος ξέρει; Ίσως νάβγαινα και κερδισμένος...

Όμως τούς είδα τους αγγέλους μου την ώρα που σχόλαζαν: άγγελοι που μόνο άγγελοι δεν ήταν. Και το όνειρο μου; Θεέ μου; Και κείνες οι μελωδίες έβγαιναν από τούτα τα στόματα; Ω άνθρωποι χυδαίοι, εσείς δεν ξέρετε τι τραγουδάτε. Και πιο πολύ δεν ξέρετε τι σκέφτηκα εγώ που σας άκουσα σε νύχτα Πέμπτης, σε ξενιτιά και σε χειμώνα.

***

Ανάμεσα σε ασκήσεις λατινικής γραμματικής έχω αυτό: έχει τέτια προσόντα που είναι ικανός όλους εκείνους τούς μεγάλους να τους ξεγυμνώσει και στίσιδους να τους παραδώσει στα βλέμματα των ανθρώπων... Φοβάμαι πως όλοι αυτοί που κάνουν τούς σπουδαίους είναι κούφιοι. Είναι πρόθυμοι να μετανιώσουν για ότι έκαναν και δεν έκαναν. Η σταθερότητα στις απόψεις τους είναι τής πεντάρας. Αλλάζουν κάθε μέρα το προσωπίο τους κι όμως προσποιούνται πως μένουν πάντα οι ίδιοι.

***

Θα θυσιάσω την ζωή μου για να αποδείξω στις πολιτισμένες κοινωνίες πως το πνεύμα δεν είναι μονάχα δικό τους προνόμιο. Ύστερα θα δείξω στον κόσμο πόσο φτηνός είναι αλήθεια!... Σε τούτα τα χρόνια πώς μπορεί ένα παλλικάρι στα είκοσι του να θέλει αυτοκρατορίες; Είναι παράξενο. Όμως πιος φταίει γι' αυτό;

Εν πάση περιπτώσει τον Νοέμβρη τού 78 παρακολουθούσα το Ψυχολογικό - Παιδαγωγικό τμήμα. «Μουόμαι, έλεγα, στις μεθόδους τής ακαδημαϊκής ψυχολογίας για να τις μάθω αρκετά καλά ώστε να μπορέσω να τις καταπολεμήσω.» Δεν άντεξα όμως, και τον άλλο μήνα ήμουν στο Φιλοσοφικό τμήμα. Είχα όμως στο μεταξύ περάσει από τούτο εδώ: «Αυτό που ξέρω καλά και το

αντιλαμβάνομαι σαν το απαραίτητο βήμα για την γαλήνη είναι πως πρέπει να λιποταχτήσω, και δεν θα το θεωρούσα παράξενο που ο εγκαταλειμμένος θα λέγεται Φιλοσοφική Σχολή Θεσ/νίκης». Στο τρίτο έτος λοιπόν: διο μήνες φοιτητής και το Πανεπιστήμιο το έχω πια καταδικάσει. Τώρα τον λόγο τον έχει η στρατηγική μου. Ήρθε και δω η διάψευση. Και τόσο νωρίς... Όμως εγώ οπλιζόμουν. Και περίμενα. Και περιμένω ακόμα.

Οπλιζόμουν και κει. Νά πώς: με τον Λόγο. Ροβεσπιέρο! Ας σ' ακούσουν ξανά λοιπόν, ας πέσει ξανά πάνω στους προδότες και πάνω στους δειλούς η φωνή σου προδομένη τώρα και πάντα.

Ζαν Μασέν: Ροβεσπιέρος.

«Ο λαός κυβερνιέται με τον ορθό λόγο κι οι εχθροί μας με τον φόβο».

Η ιστορία είναι το μεγαλύτερο σχολείο πολιτικής προβληματικής.

Μπορεί κανείς να εγκαταλείψει μια πατρίδα ευτυχημένη και θριαμβική. Όμως όταν αυτή η πατρίδα απειλείται, βασανίζεται και καταπιέζεται, δεν την εγκαταλείπει. Την σώζει ή πεθαίνει γι' αυτήν.

Λιποτάχτησα. Όπως λιποταχτεί κανείς από τα χαρακώματα για ν' ανεβεί στις επάλξεις.

Ας χαθεί η ανθρωπότητα και ας είναι για αιώνες δυστυχισμένο το ανθρώπινο γένος. Φτάνει αυτοί να δέχονται τιμές χωρίς να τις αξίζουν και να είναι διάσημοι χωρίς ικανότητες.

Έχουν καλά ποτιστεί με το αρχαίο γνωμικό που λέει ότι ο λαός είναι ένα ατίθασο τέρας έτοιμο πάντα να κατασπαράξει τούς έντιμους νοικοκυραίους αν δεν το κρατούν γερά με τις αλυσίδες και δεν φροντίζουν να το τουφεκίζουν από καιρό σε καιρό.

Γιατί όλα αυτά ήταν παράνομα όσο παράνομη ήταν και η Επανάσταση. Τόσο παράνομα όσο και η ίδια η ελευθερία.

Οι δρόμοι πίσω μας έχουν κοπεί. Θα προχωρήσουμε θέλοντας και μη.

ΣαιντΖυστ: αυτοί που δεν είναι ικανοί να κυβερνιούνται με την δικαιοσύνη πρέπει να κυβερνιούνται με την βία.

Η αληθινή αρετή είναι μετριόφρονη. Αρνείται τις τιμές που της αξίζουν.

Μαρξ: ο λαός που καταπιέζει άλλον λαό δεν μπορεί να είναι λαός ελεύθερος.

Μην νομίζετε ότι με μικροπονηριές τσαρλατάνων και αυλικές ραδιουργίες θα μπορέσετε να διευθύνετε μιαν Επανάσταση που δεν την αξίζετε. Θα σας παρασύρει σαν μικρά έντομα στην ακατανίκητη πορεία της.

Εκείνο που με κάνει να υποστηρίζω τα συμφέροντα τής τάξης τού μόχθου είναι ένα επιταχτικό αίσθημα που πάντοτε με έδενε με την υπόθεση τών δυστυχισμένων.

Εκείνο που φοβάμαι μόνο είναι μήπως δεν προδοθούμε. Έχουμε ανάγκη από μεγάλες προδοσίες. Εκεί βρίσκεται η σωτηρία μας.

Θέλουν να φέρουν τον λαό κοντά στην Επανάσταση με ομιλίες, ενώ εγώ θέλω για τον ίδιο σκοπό δίκαιους και ευεργετικούς νόμους.

Ο ψευδοεπαναστάτης θα προτιμούσε να ανεμίσει εκατό κόκκινους σκούφους παρά να κάνει μια καλή πράξη.

Το στήριγμα τής λαϊκής κυβέρνησης τον καιρό τής Επανάστασης είναι η αρετή μαζί με την τρομοκρατία. Αυτοί που κάνουν μισοεπαναστάσεις ανοίγουν απλούστατα τον λάκκο τους.

Οι δυστυχισμένοι είναι οι δυνάμεις τής Γης.

Λέω ότι όποιος αυτή την στιγμή τρέμει, είναι ένοχος. Γιατί ποτέ η αθωότητα δεν φοβάται την δημόσια επαγρύπνηση.

Τι σημασία έχουν για μένα οι κίνδυνοι;... Όσο περισσότερο βιάζονται εκείνοι να απο- τελιώσουν την σταδιοδρομία μου σ' αυτό τον κόσμο, τόσο περισσότερο θέλω και εγώ να βιαστώ να την γεμίσω με πράξεις χρήσιμες για την ευτυχία τών συνανθρώπων μου.

Εκείνος που μπορεί να αντικαταστήσει την θεότητα στο σύστημα τής κοινωνικής ζωής είναι για μένα ένα θαύμα μεγαλοφυΐας. Εκείνος που, χωρίς να την αντικαταστήσει, σκέφτεται μόνο να την εξοβελίσει από το πνεύμα τών ανθρώπων μού φαίνεται ένα θαύμα ηλιοθιότητος και διαστροφής.

Μια ηθική αηδία τού απαγορεύει να ειρηνεύσει με κείνους που ο στιγμιαίος τους θρίαμβος προπαρρασκευάζεται ακατανίκητος.

Πιός είμαι γώ που με κατηγορούν; Ένας σκλάβος τής ελευθερίας, ένας ζωντανός μάρτυρας τής

δημοκρατίας, το θύμα όσο και ο εχθρός τού εγκλήματος. Οι πιο αδιάφορες πράξεις, οι πιο νόμιμες όταν γίνονται από άλλους, γίνονται εγκλήματα όταν τις κάνω εγώ. Ένας άνθρωπος συκοφαντείται μόλις με γνωρίσει. Τον δικό μου ζήλο τον θέλουν εγκλημα. Πάρτε τήν συνείδηση μου. Είμαι ο πιο δυστυχημένος ανάμεσα στους ανθρώπους.

Παντού όπου δεν βασιλεύει η δικαιοσύνη, ο λαός άλλαξε αλυσίδες, όχι όμως και τύχη.

Δεν έφτασε ακόμα ο καιρός που θα μπορούν οι άνθρωποι τού καλού να υπηρετούν ατιμώρητα την πατρίδα. Οι υπερασπιστές τής ελευθερίας θα είναι προγραμμαμένοι όσο θα κυριαρχεί η ορδή τών πανούργων.

Ας γκρεμίσουμε αυτά τα μορμούκια. Κι οι καλές τους προθέσεις ακόμα μάς είναι ενοχλητικές.

Αυτό που είναι σίγουρο είναι πως πριν κατατομηθεί, κανείς δεν τον είδε μεθυσμένο. Είναι αλήθεια πως μπορεί κανείς ν' αλλάξει πολύ μετά τον θάνατο του...

Ένας αναμορφωτής πρέπει να βλέπει μακριά. Πρέπει να θερίζει ότι τον ενοχλεί, ότι στέκεται εμπόδιο στο πέρασμα του, ότι μπορεί να βλάψει το φτάσιμο του στο τέρμα που έχει ορίσει στον εαυτό του.

*

Από τον **Σοπενχάουερ**... Η αυτάρκεια τού πνευματικού ανθρώπου και μια βασική του αδυναμία προσαρμογής στον «σωρό τών τρελλών» τον κάνουν αναγκαστικά ακοινωνήτο και απομονωμένο.

Μ' όλο που όλοι ζούμε στο ίδιο περιβάλλον, ο καθένας μας ζει σε διαφορετικό κόσμο. Ο καθένας είναι χωμένος μέσα στην συνείδηση του όπως είναι χωμένος μέσα στο πετσί του.

Όπως την ημέρα που σ' έφερε στον κόσμο ο ήλιος βρισκόταν εκεί να χαιρετίζει τούς πλανήτες, έτσι και συ μεγάλωνες ολοένα σύμφωνα με τον νόμο απ' όπου ξεκίνησες. Έτσι πρέπει να είσαι. Απ' τον εαυτό σου δεν μπορείς να ξεφύγεις. Έτσι τόλεγαν οι Σίβυλλες, έτσι κι οι προφήτες. Και κανένας χρόνος και καμιά δύναμη δεν κομματιάζει την αποτυπωμένη μορφή που εξελίσσεται μέσα στην ζωή; Γκαίτε.

Ουσιαστικά κάθε άτομο είναι τόσο πιο κοινωνικό όσο πιο φτωχό και γενικά πιο χυδαίο έχει το πνεύμα.

Ο κοινός άνθρωπος δεν σκέφτεται παρά πώς να περάσει τον καιρό του ενώ ο ιδιοφυής πώς να τον αξιοποιήσει.

Η ζωή μας αντιπροσωπεύει στην πραγματικότητα μια εντονότερη ή ασθενέστερη ταλάντωση ανάμεσα στην πλήξη και τον πόνο.

Ο πλούτος είναι σαν το αλατισμένο νερό: όσο περισσότερο πίνεις, τόσο πιο πολύ διψάς. Το ίδιο και η δόξα.

Όσο μαθαίνουμε από την πείρα με πόση περιφρόνηση μιλούν σαν τύχει ευκαιρία για τον καθένα από μας όταν δεν μας φοβούνται ή όταν νομίζουν πως δεν θα το μάθουμε... τότε θα καταλάβουμε πως κάνουμε υπερβολική τιμή στους ανθρώπους όταν δίνουμε μεγάλη σημασία στην γνώμη τους.

Κράτει την περηφάνια που ταιριάζει στην αξία: Οράτιος.

Κάνε αστεία με τον δούλο σου και σε λίγο θα σου δείξει τον πισινό του.

Όποιος έχει ξεχωριστά προσωπικά προσόντα θα αναγνωρίσει καλύτερα τα ελαττώματα τού έθνους του. Αφού τα έχει διαρκώς μπροστά στα μάτια του... Εκείνο που ονομάζουμε εθνικό χαρακτηριστικό είναι μάλλον η στενοκεφαλιά, ο παραλογισμός και η διαστροφή τού ανθρώπινου είδους... Κάθε έθνος κοροϊδεύει το άλλο και όλα έχουν δίκαιο.

Όσο πιο πολύ ανήκει ένας άνθρωπος στην αιωνιότητα, δηλαδή σε ολόκληρη γενικά την ανθρωπότητα, τόσο πιο ξένος είναι στην εποχή του.

Η ευτυχία είναι όνειρο. Πραγματικότητα είναι η οδύνη.

Η ζωή δεν υπάρχει για να την απολαμβάνουμε αλλά για να την ανεχόμαστε.

Η ηδονή είναι χαρακτήρας αρνητικός ενώ η οδύνη θετικός... Ανεξέταστα ο νέος φαντάζεται πως αυτός ο κόσμος τον οποίο δεν έχει δει υπάρχει για να τον γεύεται, πως είναι η έδρα μιας πραγματικής ευτυχίας που διαφεύγει μόνο από όσους δεν έχουν την επιδεξιότητα να την αρπάξουν.

Οι θύελες συνταράζουν πιο συχνά το ψηλό πεύκο: Οράτιος.

Τίποτα από τα ανθρώπινα δεν αξίζει να το επιδιώκουμε με μεγάλη σπουδή: Πλάτων.

Τις περισσότερες φορές η χαρά δεν υπάρχει. Μόνο αυτή δεν έχει έρθει στην γιορτή, στην γιορτή με τις φωταβιές... Έρχεται σιωπηλή και ταπεινή σε στιγμές που δεν την περιμένεις με ευκαιρίες τα γεγονότα τής πιο μεγάλης καθημερινότητας.

Όπου υπάρχουν πολλοί συνδαιτημόνες, εκεί υπάρχουν και πολλά καθάρματα.
Η πνευματική υπεροχή πληγώνει, χωρίς να το θέλει, από μόνη την ύπαρξη της.
Όταν η ευπρέπεια έρχεται, η ευθυκρισία υποχωρεί.
Η κοινωνία είναι ύπουλη. Κρύβει απέραντα δεινά, συχνά ανεπανόρθωτα, πίσω από μια επίφαση ψυχαγωγίας, συνομιλιών και διασκεδάσεων.
Εκείνο που κάνει τούς συνηθισμένους ανθρώπους τόσο κοινωνικούς και τόσο συμβιβαστικούς είναι που το βρίσκουν πιο εύκολο να ανεχθούν τούς άλλους παρά τον εαυτό τους.
Ότι έχει πραγματική αξία, ο κόσμος δεν το εκτιμά και ότι εκτιμά δεν έχει αξία.
Η κοινωνικότητα τού καθενός μας είναι αντιστρόφως ανάλογη με την πνευματική του αξία.
Όλα τα δεινά μας προέρχονται από το ότι δεν μπορούμε να είμαστε μόνοι: Λα Μπρυγιέρ.
Η γη είναι γεμάτη ανθρώπους που δεν αξίζει να τους μιλά κανείς: Βολταίρος.
Πάντα γύρευα την μοναχική ζωή. Το ξέρουν οι όχθες και οι εξοχές και τα δασάκια. Για ν' αποφύγω αυτά τα παραμορφωμένα και αλλοίθωρα πνεύματα πούχουν χάσει τον δρόμο τ' ουρανού: Πετράρχης.
Τί χαρές μπορούν να βρουν τα προνομιούχα αυτά πλάσματα στην συντροφιά όντων που οι μόνες σχέσεις που μπορούν να έχουν μεταξύ τους για να δημιουργήσουν μια κοινή ζωή βασίζονται μόνο στο πιο ταπεινό και στο πιο βρωμερό μέρος τής φύσης τους, δηλαδή σε ότι πιο κοινό, ότι πιο πρόστυχο και πιο χυδαίο υπάρχει σ' αυτήν... Μέσα στον κόσμο ένα από τα δύο έχει κανείς να διαλέξει: την μοναξιά ή την χυδαιότητα.
Τα ισχυρότερα ελατήρια που σπρώχνουν στην κοινωνικότητα είναι η αγάπη για τις γυναίκες και το φυλετικό ένστικτο.
Συνήθως δεν χάνουμε έναν φίλο γιατί αρνηθήκαμε να του δώσουμε δανεικά αλλά επειδή του τα δώσαμε.
Χρήσιμο είναι να αφήνουμε να διαφαίνεται στην στάση μας απέναντι στους περισσότερους και κάποια περιφρόνηση. Τότε θα δίνουν ακόμα μεγαλύτερη αξία στην σχέση μας (όποιος δεν εκτιμάει τον εκτιμούν).
Ο άνθρωπος αποκαλύπτει τον χαρακτήρα του στα μικροπράγματα, εκεί όπου δεν σκέφτεται να προσέξει την συμπεριφορά του.
Όποιος παραβιάζει τούς κανονισμούς τής λέσχης του θα παραβιάσει και τούς νόμους τού κράτους του μόλις μπορέσει να το κάνει ακίνδυνα.
Οι άγριοι αλληλοκαταβροχθίζονται και οι πολιτισμένοι αλληλοεξαπατώνται, κι αυτό το λέμε ροή τού κόσμου.
Διώξε τήν φύση. Θα ξαναγυρίσει τρέχοντας.
Η προσπάθεια πάντα προκαλεί την περιφρόνηση. Γιατί πρώτα πρώτα είναι μια απάτη και γι' αυτό μια δειλία γιατί βασίζεται στον φόβο. Ύστερα ενέχει μια καταδίκη τού εαυτού μας από μας τους ίδιους (από σιδερικό που χτυπάει κάποια βίδα λείπει).
Οι ανεκτικοί δίνουν την συγγνώμη και ύστερα την απαιτούν.
Οι φίλοι λένε συνήθως πως είναι ειλικρινείς. Αντίθετα ειλικρινείς είναι μόνο οι εχθροί.
Οι μεγάλες ικανότητες δίνουν περηφάνια. Και εκείνος που τις έχει δεν είναι φτιαγμένος για να κολακεύει εκείνους που δεν τις έχουν.
Τις υψηλότερες θέσεις κατέχει πάντα η καλή και αγαθή μετριότητα.
Όσο λίγη περιέργεια και ικανότητα έχουν οι άνθρωποι για τις «λευκές» αλήθειες, τόσο περισσότερο άπληστοι είναι για τις προσωπικές αλήθειες.
Το «να μην αγαπάς και να μην μισείς» είναι το ήμισυ κάθε σοφίας. Το άλλο: «να μην λες και να μην πιστεύεις τίποτα».
Είναι ανώφελο, είναι επικίνδυνο, είναι άμιαλο, γελοίο και χυδαίο το να δείχνεις θυμό ή μίσος στα λόγια σου ή στα χαρακτηριστικά σου. Μόνο με τις πράξεις σου πρέπει να δείχνεις μίσος. Μόνο τα ψυχρόαιμα ζώα είναι δηλητηριώδη.
Ο καθένας μας έχει ορισμένες έμφυτες και συγκεκριμένες αρχές βαλμένες μέσα στο αίμα και μέσα στην σάρκα του. Είναι αποτέλεσμα όλης της σκέψης, όλου του συναισθήματος και όλης τής βούλησης του. Τις περισσότερες φορές δεν τις γνωρίζει ενσυνείδητα και μόνο όταν γυρίζει και κοιτάζει την προηγούμενη του ζωή καταλαβαίνει ότι αδιάκοπα υπάκουε σ' αυτές και ότι αυτές τον οδηγούσαν σαν ένας αόρατος μίτος.
Σ' αυτό τον κόσμο μόνο με την αιχμή τού ξίφους πετυχαίνεις και πεθαίνεις με τα όπλα στο χέρι: Βολταίρος.

Η θύμιση των παιδικών χρόνων είναι πάντα ανάμικτη με μίαν οδυνηρή νοσταλγία.

Από την Ναυτία, τού Σαρτρ... Τον περισσότερο καιρό εξ αιτίας τής αποτυχίας τους να δεθούν σε λέξεις, οι σκέψεις μου παραμένουν μουντές και συννεφιασμένες. Προσλαμβάνουν αόριστα διασκεδαστικά σχήματα κι έπειτα καταβροχθίζονται. Γοήγορα τις ξεχνώ.

Ωστόσο παρέμενα κοντά στους ανθρώπους, στην επιφάνεια τής μοναξιάς, σταθερά αποφασισμένος σε περίπτωση ανάγκης να βρω άσυλο ανάμεσα τους.

Ίσως δεν υπάρχει τίποτα στον κόσμο που να εκτιμώ περισσότερο απ' αυτή την αίσθηση τής περιπέτειας. Ωστόσο έρχεται όταν της αρέσει. Φεύγει τόσο γρήγορα και τι ξερός που νιώθω σαν έχει φύγει! Μήπως μου κάνει αυτές τις σύντομες ειρωνικές επισκέψεις με σκοπό να μου δείξει ότι η ζωή μου είναι μια αποτυχία;

Αυτή η Κυριακή που πάει να κλείσει τούς άφησε με μια γεύση στάχτης κι οι σκέψεις τους στρέφονται κιάλας στην Δευτέρα. Όμως για μένα δεν υπάρχει Δευτέρα, μήτε Κυριακή. Υπάρχουν μέρες που σπρώχνουν η μια την άλλη και μετά, έτσι μονομιάς, αποκαλύψεις σαν κι αυτήν.

Τσέχωφ: Ο γλάρος... Αγαπώ και τον ήχο που βγαίνει από τα βήματα της... Θα στέκομαι όλη νύχτα στον κήπο και θα κοιτάζω το παραθύρι σου... Μέσα μου ζει η ψυχή τού Σαίξπηρ και της ταπεινότερης βδέλλας...

Οι τρεις αδελφές. Σκηνές 3 και 4... Πλάι στην ακροποταμιά πράσινη βελανιδιά... Πάνω στην βελανιδιά αλυσίδα κρεμαστή... κι η αλυσίδα είναι χρυσή... Θα τρελλαθώ!... Πλάι στην ακροποταμιά πράσινη βελανιδιά... Θα μου φύγει το μισό!... Μια ζωή χαμένη!... Δεν έχει σημασία...

Βουσσινόκηπος. Δεν υπάρχει τίποτ' άλλο παρά λάσπη, χυδαϊσμός, ασιατική απάθεια... Εγώ το ομολογώ: άρχισα να φοβάμαι και να μισώ τα σοβαρά πρόσωπα. Φοβάμαι τις σοβαρές κουβέντες. Καλύτερα να μην μιλάει κανείς... Αδελφέ μου, βασανισμένη αδελφέ μου! Έβγα στον Βόλγα ποταμό... Εγώ είμαι άνθρωπος ελεύθερος. Αυτό που εσείς εκτιμάτε τόσο πολύ, πλούσιοι και φτωχοί, για μένα δεν έχει καμιά αξία. Είναι σαν το πούμπουλο που το παίρνει ο αγέρας. Εγώ μπορώ να κάνω και χωρίς εσάς. Μπορώ να περάσω και να μην σας προσέξω. Γιατί εγώ είμαι δυνατός και περήφανος.

Έρνεστ Κασσίρερ: Δοκίμιο για τον άνθρωπο. Κάθε φιλοσοφική ή άλλη θεωρία γίνεται προκρούστεια κλίνη που πάνω της απλώνονται τα εμπειρικά δεδομένα για να ταιριάξουν σ' ένα σχήμα πούχει συλληφθεί προκαταβολικά. Η αυθαιρεσία αυτή γίνεται όλο και πιο πρόδηλη όσο η θεωρία προχωρεί και παίρνει όψη πιο επεξεργασμένη και επιτηδευμένη. Η πραγματικότητα δεν είναι κάτι ενιαίο και ομοιογενές. Είναι απέραντα διαφορετική και έχει τόσα πολλά καλούπια όσοι διαφορετικοί οργανισμοί υπάρχουν.

Για να γνωρίσεις τον εαυτό σου γνώρισε την ιστορία.

Ο καλλιτέχνης που δεν είναι προικισμένος με δυνατά αισθήματα ποτέ δεν θα κάνει άλλο από ρηχή και επιπόλαια τέχνη.

Η επιστήμη σημαίνει αφαίρεση και αφαίρεση είναι πάντοτε φτώχεια τής πραγματικότητας.

Ο Ζολά ορίζει το έργο τέχνης σαν «γωνία τής φύσης ιδωμένη διαμέσου μιας ιδιοσυγκρασίας».

Σύμφωνα με τον Ντύρερ το πραγματικό χάρισμα τού καλλιτέχνη είναι να αποσπά την ομορφιά από την φύση.

Η πέννα τού πρωτότυπου συγγραφέα μέσα από την γυμνή ερημιά γεννάει την άνοιξη.

Η επίγνωση τής ομορφιάς είναι το πρώτο και απαραίτητο βήμα που οδηγεί στην εμπειρία τής ελευθερίας.

Αποτραβιάμαστε για να πηδήξουμε καλύτερα: Λάιπνιτς.

Διόλου δεν είναι ασυνήθιστο όταν συγκρίνουμε τις σκέψεις που εξέφρασε ένας στοχαστής για το αντικείμενο του να βρίσκουμε ότι τον κατανοούμε καλύτερα απ' ότι κατανοούσε ο ίδιος τον εαυτό του: Καντ.

Ένα γεγονός γίνεται ιστορικά κείμενο αν εγκυμονεί συνέπειες.

Από τον **Άντλερ**. Δεδομένου ότι η ανθρωπότητα δεν είναι προικισμένη με την πα- ντογνωσία και δεν μπορεί να πλησιάσει την απόλυτη αλήθεια παρά από την οδό τού σφάλματος, τα λάθη είναι

πάντα δυνατά.

Τα αισθήματα αποτελούν επιχειρήματα. Ο καθένας έχει τα αισθήματα που ταιριάζουν στον τελικό του σκοπό.

Πλάτων: οι καλοί είναι εκείνοι που αρκούνται στο να σκέφτονται αυτά που οι άλλοι, οι κακοί, διαπράττουν.

Από τον **Βίλχελμ Ράιχ**. Η καρδιά τού προλετάριου είναι σαν και την καρδιά τού πλούσιου: άντρο φλύαρου αισθησιασμού, φωλιά βρωμιάς και υποκρισίας. Το μεγαλύτερο εμπόδιο που πρέπει να ξεπεράσει η εφαρμογή τής ισότητας δεν είναι η ψωροπερηφάνια τού πλούσιου αλλά ο ατίθασος εγωισμός τού φτωχού. Κάθε πραγματική μεταρύθμιση πρέπει να είναι και ηθική μεταρύθμιση στο άτομο. Ο άνθρωπος είναι από την φύση του αμαρτωλός, ουσιαστικά όχι κακοποιός αλλά κακοφτιαγμένος, και η μοίρα του είναι να αναπαράγει διαρκώς μέσα του το ιδανικό του.

Μια τάξη πραγμάτων που θα προωθούσε τα καλά ένστικτα τού ανθρώπου και δεν θα άφηνε να εκδηλωθούν τα υποτιθέμενα κακά.

Τέλος, οριστικό τέλος στην πολιτική! Εμπρός στο έργο τής ζωντανής κοινωνικής ζωής!

Ο ηρωικός αγώνας τών **απομονωμένων** από τις ανθρώπινες μάζες αληθινών επαναστατών ήταν αγώνας στις Θερμοπύλες.

Η μάζα δεν μπορεί αυθόρμητα από μόνη της να απολυτρωθεί. Χρειάζεται μιαν ηγεσία ιεραρχημένη που να παρουσιάζεται αυταρχική αλλά συνάμα προς τα μέσα να είναι αυστηρά δημοκρατική.

Η δημιουργία τών οικονομικών προϋποθέσεων είναι ασήμαντη σε σύγκριση με το καθήκον τής χαρακτηρισολογικής αναδιάρθρωσης τών ανθρωπίνων μαζών.

Οφείλουμε να δούμε σαν αντικειμενικό, ορθολογικό κοινωνιολόγο τον πολιτικόν εκείνον που βοηθάει την ανθρώπινη κοινωνία να αποκαλύψει τόσο διεξοδικά την ύπαρξη τής πολιτικής και της αναγκαιότητας της ώστε κάθε μορφή πολιτικής να γίνει περιττή.

Η διεξαγωγή πολέμων, το χτίσιμο βιομηχανιών, το ανέμισμα τών σημαίων και οι παρελάσεις είναι παιδικά παιχνίδια σε σύγκριση με το έργο τής θεμελίωσης ενός ελεύθερου ανθρώπινου πολιτισμού.

Ιερό είναι ότι προάγει το συμφέρον τού κοινωνικού συνόλου και ανίερο η καλλιέργεια τού ιδιωτικού πνεύματος.

Από τον **Καρλ Γιούνγκ**... Μια φωτιά που δεν μπορεί να σβήσει είναι θεϊκή φωτιά.

Το πολύ ζώο διαστρέφει τον πολιτισμένο άνθρωπο και ο πολύς πολιτισμός δημιουργεί άρρωστα ζώα.

Ας σκεφτούμε όμως μια στιγμή και ας κοιτάξουμε τον κόσμο: μήπως δεν βλέπουμε τ' αναρίθμητα παραδείγματα εκείνων που αγαπούν και πιστεύουν στην αγάπη τους μέχρι να εκπληρωθεί ο σκοπός τους και μετά γυρίζουν την πλάτη τους σαν να μην είχαν αγαπήσει ποτέ;

Μονάχα οι αντιθέσεις προκαλούν και προωθούν την ζωή.

Οι πιο μεγαλοφυείς και οι σημαντικότερες ιδέες τής ανθρωπότητας πλάθονται από τις προπατορικές ιδέες, από το καταστάλαγμα δηλαδή από τις εμπειρίες τής ανθρωπότητας μέσα από τους αιώνες.

Δεν πρέπει ο άνθρωπος να ταυτίζεται με την λογική γιατί δεν είναι, δεν μπορεί να είναι και ούτε θάνατι ποτέ μονάχα λογικός.

Η γλώσσα τών ποιητών οφείλει την αποτελεσματικότητα της σε ότι πιο πρωτόγονο διατηρεί ακόμη.

Το καθολικό υποσυνείδητο αποτελεί την καθοριστική συμπύκνωση τής προγονικής πείρας εκατομμυρίων ετών, την ηχώ τών παγκόσμιων προϊστορικών γεγονότων, που σ' αυτήν ο κάθε αιώνας προσθέτει μόνο μια απειροστή μεταβολή ή διαφοροποίηση.

Όποιος φτάνει στην βαθύτερη συνείδηση τού παρόντος είναι απαραίτητα μόνος.

Υπάρχει μια ορδή ανθρώπων ανίκανων που αποκτούν ένα ύφος συγχρονισμού πηδόντας απατηλά πάνω απ' όλους τούς βαθμούς που αναπαριστούν θλιβερά ζωικά καθήκοντα.

Μόνο εκείνος που έχει ανέβει τις βαθμίδες τής συνειδήσεως τού παρελθόντος μπορεί να φτάσει στην υπέρτατη συνείδηση τού παρόντος... Ο πραγματικά σύγχρονος άνθρωπος βρίσκεται ανάμεσα σε κείνους που φαίνονται άνθρωποι με παλιές αντιλήψεις.

Τι παρακμή στον ουρανό και στην Γη!
Δέκα χρόνια μετά τον δεύτερο μεγάλο πόλεμο βλέπουμε την ίδια αισιοδοξία, τις ίδιες εκφράσεις που προετοιμάζουν άλλες καταστροφές αναπόφευκτες.

Ο γιατρός βλέπει πάντοτε αρώσεις.

Υπάρχουν ανάμεσα στους σοφούς απλοί πνευματικοί αχθοφόροι.

Ο νευρωτικός είναι άρωστος επειδή δεν έχει συνείδηση κάπιων προβλημάτων ενώ ο προβληματισμένος υποφέρει χωρίς να πάσχει από το γεγονός πως έχει συνείδηση αυτών των προβλημάτων.

...Ότι η τέχνη τής ζωής είναι η ανώτερη και η πιο σπάνια από όλες. Πιός λοιπόν θα μπορούσε να πετύχει το άδισμα τού κυπέλλου τής ομορφιάς;

Αποτελεί κίνδυνο το ν' αναλάβει κανείς να αναπτύξει την προσωπικότητα του.

Το γεγονός ότι πολλοί υποκύπτουν στον δρόμο τους, αυτό δεν έχει καμία σημασία για κείνον που θέτει ανώτερους σκοπούς.

Αν αυτός ο ψυχισμός που είναι σκληρός σαν τον γρανίτη και αντικειμενικός και βαρύς σαν το μολύβι αντισταθεί στο άτομο υπό την μορφή μιας εσωτερικής πείρας και του πει με μια καθαρή φωνή: «έτσι πρέπει να γίνει, αυτό πρέπει να γίνει»... τότε νιώθει ότι είναι κλητός, όπως οι κοινωνικές ομάδες στην περίπτωση πολέμου ή επανάστασης.

Η δημιουργική ζωή είναι πάντοτε πέρα από τις συμβατικότητες και γι' αυτό συμβαίνει να είναι αναπόφευκτο να γίνει μια καταστρεπτική έκρηξη δημιουργικών δυνάμεων όταν η απλή ρουτίνα τής ζωής βασιλεύει υπό την μορφή παλαιών παραδοσιακών συμβατικοτήτων.

Ποτέ ένας άνθρωπος δεν φτάνει ψηλότερα παρά όταν αγνοεί πού μπορεί να τον οδηγήσει η μοίρα του: Νίτσε.

Υπάρχουν πολλοί που χάνουν την τελευταία τους αξία αφήνοντας τον ζυγό τους.

Στην δύναμη μας είμαστε ανεξάρτητοι και απομονωμένοι. Μόνοι μας μπορούμε να χαλκεύσουμε το πεπρωμένο μας.

Αυτοί που περνούν στον δρόμο είναι πιο πολύ διαβάτες από μένα;

Από τον **Καμύ (Μύθος τού Σίσυφου)**... Ο άνθρωπος απέκτησε την συνήθεια να ζει προτού αρχίσει να σκέφτεται.

Καμιά φορά οι μεγάλες σκέψεις κι οι μεγάλες πράξεις αρχίζουν κάπως αστεία.

Υπάρχουν μέρες που στο πρόσωπο μιας γνωστής μας ανακαλύπτουμε μιαν άγνωστη.

Μέσα σε τούτη την ειρήνη οι άνθρωποι κατάντησαν απάνθρωποι.

Αφού δεν αποδείχτηκε τίποτα, μπορούν ν' αποδειχτούν τα πάντα.

...Το μάθημα που δίνει το πνεύμα στον εαυτό του: να έχει σιδερένια θέληση.

Φαίνεται πως το σπουδαιότερο πράγμα στον ουρανό και στη γη είναι να υπακούς διαρκώς προς την ίδια κατεύθυνση. Τελικά βγαίνει κάτι όπως, για παράδειγμα, η αρετή, η τέχνη, η μουσική, ο χορός, η δικαιοσύνη, το πνεύμα, κάτι που μεταμορφώνει, κάτι ευγενικό, τρελλό ή θείο που γι' αυτό αξίζει τον κόπο να ζεις πάνω σ' αυτή την γη: Νίτσε.

Συνάντησα κακούς ανθρώπους με ηθική και καθημερινά συμπεραίνω πως η τιμιότητα δεν έχει ανάγκη από κανόνες... Μπορεί να είναι κανείς ενάρτετος από ιδιοτροπία.

Όλες οι εμπειρίες δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον. Υπάρχουν για να εξυπηρετούν ή να μην βλάπτουν τον άνθρωπο. Εάν έχει συνείδηση, τον εξυπηρετούν. Αν όχι, δεν έχουν καμιά σημασία.

Ήταν θλιμμένος τον καιρό που ήλπιζε.

Οι άνθρωποι που ζουν με την ελπίδα, δύσκολα συμβιβάζονται μ' αυτό τον κόσμο όπου η καλοσύνη αντικαθίσταται με την γενναιότητα, η τρυφερότητα με την ψυχική σιωπή, κι η επικοινωνία με το θάρρος τής μοναξιάς.

Μονάχα η απαγορευμένη αγάπη είναι αιώνια.

...Την ανείπωτη πίκρα αυτών που έχουν δίκαιο...

Εκείνο που έχει σημασία δεν είναι η αιώνια ζωή αλλά η αιώνια ζωντάνια.

Ένας άνδρας είναι περισσότερο άνδρας με τα πράγματα που αποσιωπά παρά με τα πράγματα που λέει.

...Ακόμα κι αν κατά βάθος έχουν την καρδιά που χρειάζεται στον δημιουργό, θέλω να πω μια σκληρή καρδιά.

Το μεγαλείο τού κατακτητή βρίσκεται στην καταγγελία και στην χωρίς κέρδος θυσία... Μερικές φορές οι κατακτητές μιλάνε για νίκη και υπεροχή αλλά αυτό που θέλουν είναι να ξεπεράσουν τον εαυτό τους... **Ξέρουν**: αυτό αποτελεί το μεγαλείο τους και είναι κουτό το ότι θέλουν να δουν στην

περίπτωση τους κρυμμένη δυστυχία ή διάψευση ελπίδων... Δεν θέλουν να είναι καλύτεροι. Επιδιώκουν να είναι συνεπείς... Αν η λέξη «σοφός» ταιριάζει στον άνθρωπο που ζει μ' αυτό που έχει χωρίς να αποβλέπει σ' αυτό που δεν έχει, τότε αυτοί είναι σοφοί.

Σ' αυτό το σύμπαν η δημιουργία είναι ο μοναδικός τρόπος για να διατηρήσεις την συνείδηση σου και να προσδιορίσεις τα γεγονότα.

Δεν υπάρχει μυστήριο στην ανθρώπινη δημιουργία. Η θέληση δημιουργεί αυτό το θαύμα. Αλλά οπωσδήποτε δεν υπάρχει αληθινή δημιουργία χωρίς μυστικό.

Για πολλά χρόνια αφέθηκε ο Σίσυφος στην καμπύλη τού κόλπου, στην λάμψη τής θάλασσας, στα χαμόγελα τής γης.

Τα μεγάλα προβλήματα βρίσκονται στους δρόμους: Νίτσε.

Η καρδιά τού ανθρώπου έχει μια περίεργη τάση να ονομάζει μοίρα εκείνο μονάχα που την συντρίβει.

Από τον «Καλιγούλα»... τού Καμύ και πάλι.

Η φιλία είναι ένα αίσθημα που με κάνει να γελάω.

Οι άνδρες κλαίνε γιατί τα πράγματα δεν είναι όπως θάπρεπε να είναι.

Πόσο σκληρό, πόσο στυφό είναι να γίνεσαι άνδρας.

Χρειάζεται μια μέρα για να κάνεις έναν συγκλητικό και δέκα χρόνια για να κάνεις έναν εργάτη.

Όλα εξαφανίζονται μπροστά στον φόβο, αυτό το υπέροχο συναίσθημα που δεν νοθεύεται.

Τι σημασία μπορεί νάχει αφού το κάθετι μέσα μου παίρνει την όψη τής αγάπης; - Είναι η αρετή των μεγάλων ψυχών Σκιπίωνα.

Οι άνθρωποι έχουν μια γλυκιά στιγμή στην ζωή τους που τους βοηθάει να συνεχίζουν. Σ' αυτήν στρέφουνε όταν νιώθουνε πολύ αδύναμοι. Αυτή η γλυκιά στιγμή είναι για τον Καλιγούλα η περιφρόνηση.

Ένας άνδρας με τιμή είναι ένα ζώο τόσο σπάνιο σε τούτο τον κόσμο.

Και κάτι για «την ψεύτικη μυρωδιά αυτών που δεν υπέφεραν ούτε ριψοκινδύνεψαν ποτέ τους τίποτα».

Κι αυτά από τον Καμύ... Όσο ένας άνδρας μένει πιστός στον εαυτό του, όλα συντελούν στον σκοπό του: κυβέρνηση, κοινωνία, κι ο ίδιος ο ήλιος, η σελήνη και τ' άστρα.

Θα επιλεγεί από την πραγματικότητα τού σήμερα ή του χτες ότι προετοιμάζει και υπηρετεί την τέλεια πολιτεία τού μέλλοντος.

Ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός θυσιάζει την τέχνη για έναν σκοπό ξένο προς την τέχνη και που ωστόσο μπορεί να φανεί ανώτερος. Γενικά καταργεί προσωρινά την τέχνη για να επιβάλει την δικαιοσύνη.

Ο μεγαλοφυής μιάζει με όλο τον κόσμο και κανείς δεν του μιάζει.

Αν μπροστά στην ομορφιά τού κόσμου ξέρουμε να μην λησμονούμε τούς ταπεινωμένους...

Οι μεγάλες ιδέες, είπαν, έρχονται στον κόσμο αθόρυβα, όπως το πάτημα των περιστεριών. Ίσως τότε, αν τεντώναμε τ' αυτί, ν' ακούγαμε στο μέσο τής φασαρίας των αυτοκρατοριών και των εθνών, σαν έναν αδύναμο κρότο φτερών, την γλυκιά αναστάτωση τής ζωής και τής ελπίδας.

Ρουσσώ: Αιμίλιος ή Περί Αγωγής.

Πρέπει να ασκήσουμε τον άνθρωπο όχι να υπομένει αλλά να νιώθει τον πόνο.

Ζωή δεν σημαίνει αναπνοή, μα δράση. Είναι η χρησιμοποίηση των οργάνων, των αισθήσεων, των ικανοτήτων μας, όλων των τμημάτων τού εαυτού μας που μας δίνουν την αίσθηση τής ύπαρξης.

Ο πολιτισμένος άνθρωπος γεννιέται και πεθαίνει στην σκλαβιά. Μόλις γεννηθεί τον ράβουσε σε μια φασκιά. Μόλις πεθάνει τον καρφώνουν μέσα σ' ένα φέρετρο.

Τα μισά από τα παιδιά που γεννιούνται πεθαίνουν πριν φτάσουν στα οκτώ τους χρόνια.

Όποιος δεν μπορεί να εκτελέσει τα καθήκοντα τού πατέρα, δεν έχει δικαίωμα να γίνει.

Νιώθει ντροπή κάθε φορά που γίνεται δυσάρεστος και λύπη κάθε φορά που προσβάλλει κάποιον.

Η εφηβεία είναι η ηλικία τής συμπόνιας, της καλοσύνης και της μεγαλοψυχίας.

Τον άνθρωπο τον κάνει κοινωνικό η αδυναμία του. Κάθε στοργή είναι κι ένα σημάδι αδυναμίας.

Ένα πλάσμα πραγματικά ευτυχισμένο είναι ένα πλάσμα μοναχικό.

Ποτέ δεν έκλαψαν βλέποντας έναν αποκαμωμένο άνθρωπο, ένα πρόσωπο χλωμό και

σκαμμένο, μάτια σβυσμένα που δεν μπορούν πια να κλάψουν.

Η γαλήνη τής ψυχής συνίσταται στην περιφρόνηση κάθε αιτίας που μπορεί να την ταραξει... Ο άνθρωπος που νιάζεται πιο πολύ για την ζωή του ξέρει και λιγότερο από κάθε άλλον να την χαρεί, και όποιος λαχταρεί πιο άπληστα την ευτυχία είναι πάντα ο πιο αξιοθρήνητος.

Επιμένω με πείσμα να ακολουθώ την τάξη τής φύσης ενάντια στους νόμους τών ανθρώπων.

Μόνο η χλιαρότητα τής θέλησης μας δημιουργεί την αδυναμία μας. Είμαστε πάντα δυνατοί για να κάνουμε αυτό που επιθυμούμε έντονα. Τίποτα δεν είναι αδύνατο για μια ισχυρή θέληση.

Τέτιοι οι αξιοπεριφρόνητοι άνδρες που δημιουργούν τα έκδοτα νιάτα. Αν βρισκόταν ένας που θα μπορούσε να μείνει μετριοπαθής και συγκρατημένος, ένας που να μπορούσε ανάμεσα σ' όλους αυτούς να διαφυλάξει την καρδιά του, το αίμα του και τα ήθη του από το μεταδοτικό παράδειγμα, ως τα τριάντα του χρόνια θα τσάκιζε όλα αυτά τα έντομα και θα γινόταν αφέντης τους με λιγότερο κόπο απ' όσο θα του χρειαζόταν να μείνει κύριος τού εαυτού του... Θα τους περιφρονούσε όμως πάρα πολύ ώστε να καταδεχτεί να τους υποδουλώσει.

Η αυθάδεια ταιριάζει μόνο στους δούλους. Η ανεξαρτησία δεν χρειάζεται προσποίηση.

Οι ηθικοί άνδρες είναι εκείνοι που λατρεύουν πραγματικά τις γυναίκες.

Δεν χάνει από τα μάτια του το πρότυπο που αναζητάει και πάντα προσέχει περισσότερο αυτές που του το θυμίζουν.

Θα τον συγκινεί περισσότερο ένα χάδι πάρα χίλιοι έπαινοι.

Οι γυναίκες είναι υποκρίτριες, μάς λένε. Γίνονται υποκρίτριες. Το ιδιαίτερο τους χάρισμα είναι η δεξιότητα και η υποκρισία στις αληθινές κλίσεις τού φύλου τους. Ακόμα κι όταν λένε ψέματα δεν είναι καθόλου υποκρίτριες. Γιατί ρωτάτε το στόμα της όταν δεν πρέπει να μιλήσει αυτό; Ρωτήστε τα μάτια, την αναπνοή, το φοβισμένο ύφος της, την χαλαρή της αντίσταση. Αυτή είναι η γλώσσα που της δίνει η φύση για να σας απαντήσει. Το στόμα λέει πάντα όχι, και πρέπει να το λέει. Όμως ο τόνος που προσθέτει η γυναίκα δεν είναι ο ίδιος, κι αυτός ο τόνος δεν ξέρει να πει ψέματα.

Ο Αιμίλιος δεν ανέβηκε ποτέ σε άμαξα και δεν χρησιμοποιεί όχημα αν δεν βιάζεται. Μα τι θα μπορούσε να κάνει τον Αιμίλιο να βιαστεί; Ένα μόνο τον απασχολεί: η χαρά τής ζωής.

Αυτή η υπέρτατη ευτυχία είναι εκατό φορές πιο γλυκιά όταν την ελπίζεις παρά όταν την γεύεσαι.

Σε όλες τις εποχές έχουν γίνει πολλές συζητήσεις γύρω από την καλύτερη μορφή διακυβέρνησης χωρίς να εξεταστεί η περίπτωση πως η καθεμιά είναι η καλύτερη κάτω από ορισμένες συνθήκες και η χειρότερη κάτω από άλλες.

Από τον Ίψεν (Όταν θα ξυπνήσουμε ανάμεσα στους νεκρούς)... Βλέπουμε πάντοτε διο ανθρώπους να περπατούν μαζί μιλώντας... για να μην πουν τίποτα.

Μα ο κόσμος όλος το ξέρει αυτό. - Ο «κόσμος όλος» δεν ξέρει τίποτα, δεν καταλαβαίνει τίποτα.

Για μένα και για τους όμοιους μου δεν υπάρχει ζωή ατόφια. Πρέπει να εργάζομαι, να δημιουργώ το ένα έργο μετά το άλλο.

Ουμπέρτο Σερόνι (Η πολιτική σκέψη)... Δημόκριτος: δημοκρατία όμως όπου η κυβέρνηση θ' ανήκει φυσιολογικά σ' όποιον είναι ανώτερος.

Πρέπει να θανατώνονται με κάθε θυσία όλα τα όντα που προξενούν συμφορές αντίθετα με το δίκαιο.

Σ' αυτόν που υπερέχει ανήκει από την φύση η αρχή.

Να χρησιμοποιείς τούς ανθρώπους σαν μέρη τού σώματος σου: τον καθένα στο έργο του.

... Και ο ηγεμόνας να είναι νέος, να έχει καλή μνήμη, να μαθαίνει εύκολα και να είναι θαραλλέος και μεγαλοπρεπής από φυσικού του, και τυχερός... Διότι καλύτερο και ταχύτερο σχήμα πολιτεύματος απ' αυτό δεν υπάρχει κι ούτε θα μπορούσε να γίνει ποτέ.

Και επειδή οι άνθρωποι όταν ευεργετούνται απ' όσους θα περίμεναν να τους κακοποιήσουν, αφοσιώνονται στον ευεργέτη τους περισσότερο. Γι' αυτό κι ο λαός αφοσιώνεται στον τέτιον ηγεμόνα περισσότερο παρά αν ο ίδιος τον είχε εκλέξει.

Όταν πρόκειται για την υπεράσπιση τής ελευθερίας τών πολιτών κανείς δεν είναι μόνο ιδιώτης.

Γιατί κανένα κτήνος δεν είναι πιο απάνθρωπο από το θηρίο αυτό που έχει το όνομα και την όψη τού λαού.

Οι στρατιώτες μου δεν φεύγουν. Ακολουθούν τον αρχηγό τους...

Συμπεραίνω μονάχα πως είναι ανάγκη ο ηγεμόνας να έχει φίλο τον λαό. Αλλιώς στην δυστυχία

δεν έχει καμιά ελπίδα.

Ένας ηγεμόνας που είναι ικανός να προστάζει κι έχει καρδιά και δεν τρομάζει στην δυστυχία κι είναι έτοιμος σε όλα και μπορεί με την γενναιότητα του και τις προσταγές του να εμψυχώνει τον λαό, αυτός δεν θα προδοθεί και θα νιώσει πως έχει βάλει στερεά θεμέλια.

...Γι' αυτό ο φρόνιμος ηγεμόνας πρέπει ν' ακολουθεί σύστημα τέτιο που οι πολίτες του πάντα και σε κάθε περίπτωση νάχουν ανάγκη από την εξουσία του. Τότε θα είναι πάντα πιστοί.

...Άλλοτε ξεκάνοντας με τρόπο όσους τού φαίνονται υπερβολικά τολμηροί στο κακό. Γιατί ένας που παντού και πάντα θέλει να κάνει τον καλό, είναι φυσικό να καταστρέφεται ανάμεσα σε τόσους κακούς. Είναι λοιπόν απαραίτητο στον ηγεμόνα, αν θέλει να διατηρήσει το αξίωμα του, να μάθει να μπορεί να μην είναι καλός και να το δείχνει ή να μην το δείχνει, ανάλογα με την ανάγκη.

Ας μην νιάζεται που τον κατηγορούν για ελαττώματα που χωρίς αυτά δύσκολα μπορείς να κρατήσεις την εξουσία. Γιατί, αν καλοξετάσουμε, μια πράξη που θεωρείται ενάρετη αν την εκτελέσεις μπορεί να σου φέρει την καταστροφή σου. Κι άλλη που θεωρείται κακή, αν την ακολουθήσεις, θα σου φέρει την ασφάλεια και την ευημερία.

Όλοι βλέπουν ότι φαίνεται. Λίγοι καταλαβαίνουν τι είσαι.

Είναι καλό ν' αποφεύγει κανείς τις μεγάλες ευθύνες. Διαφορετικά να τις αναλαμβάνει με τέτια δύναμη και μεγαλοψυχία ώστε να προκαλεί την βοήθεια και την εύνοια τής τύχης σε κάθε περίπτωση.

Να κάνεις την αλεπού όταν έχεις να κάνεις με αλεπούδες.

Όποιος δεν ξέρει να κρυφτεί δεν ξέρει να κυβερνήσει.

Η μεγαλύτερη αρετή που ηγεμονεύει σε όλες τις αυλές είναι η ικανότητα να δυσπαστείς σε όλους.

Από την **Ουτοπία**, τού **Τόμας Μουρ...** Άνθρωποι που δεν θα δέχονταν ούτε τον παράδεισο αν δεν υπήρχαν σ' αυτόν τάξεις παρακατιανές για να τις ορίζουν.

Από τον **Καντ**: να ενεργείς πάντα με τέτιο τρόπο ώστε να θεωρείς την ανθρωπότητα, τόσο μέσα στο άτομο σου όσο και μέσα σ' όλους τους άλλους, πάντα σαν έναν σκοπό και ποτέ σαν ένα μέσο.

Από την επιτομή τής **«Σπουδής τής Ιστορίας»**, τού **Τόυνμπυ...** Όσο μεγαλύτερη η δυσκολία, τόσο μεγαλύτερη η παρόρμηση, τόσο μεγαλύτερο το αποτέλεσμα.

Και το πνεύμα έχει μερικά οικουμενικά χαρακτηριστικά καθώς και οικουμενικές δυνάμεις και τρόπους ενέργειας.

Για κάποιον περίεργο λόγο οι ανθρώπινες μάζες δεν θέλουν να εμβαθύνουν στο μουσικό τών πολέμων. Φοβούνται τις αλήθειες που θα μπορούσαν να επιφέρουν την οδυνηρή θεραπεία.

Ότι η πηγή τής δράσεως δεν είναι ποτέ αυτή αύτη η κοινωνία αλλά πάντοτε έν άτομον. Ότι η δράσις η οποία είναι πράξις δημιουργίας εκτελείται πάντοτε από μίαν ψυχήν η οποία είναι κατά μίαν έννοιαν μία υπεράνθρωπος μεγαλοφυΐα. Ότι η μεγαλοφυΐα εκφράζεται, όπως κάθε ζώσα ψυχή, διά δράσεως επί των συνανθρώπων της κι ότι εις πάσαν κοινωνίαν αι δημιουργικοί προσωπικότητες είναι πάντοτε μία μικρά μειονότης.

Ότι μόνον εκείνοι παρορμώνται από το θάρρος να κάνουν τον κόσμο άνω κάτω οι οποίοι είναι πεπεισμένοι ότι ήδη, εις μίαν ανωτέραν έννοιαν, υπάρχει η καλύτερα διάθεσις εκ μέρους μιας δυνάμεως της οποίας αυτοί είναι τα ταπεινά όργανα. Αυτή την αντίληψη την συναντά κανείς εις τον Καλβινισμόν.

Υποφέρουμε από ότι κακό υπάρχει μέσα μας...

Και: οι απόντες έχουνσι πάντοτε άδικον...

*

Από το **«τάδε έψη Ζαρατούστρα»**, τού **Νίτσε...** Ιδού, σας ευαγγελίζομαι τον υπεράνθρωπο: αυτός είναι η θάλασσα εκείνη που στα νερά της βουλιάζει η μεγάλη σας περιφρόνηση...

Αγαπάω όπιον σκορπάει χρυσές κουβέντες πριν από τα έργα του και εκτελεί ολοένα και πιο πολλά απ' όσα τάξει: επειδή έτσι θέλει την δύση του.

Ίρβινγκ Στόουν: Αγωνία και Έκσταση. Η ευτυχία, έλεγε η θεία Κασσάντρα, είναι για την άλλη ζωή...

Στράγγισε από μέσα μου την τέχνη και δεν θάχω ούτε σάλιο για να φτύσω...

Κανένας άνθρωπος στον κόσμο δεν γεννήθηκε χωρίς να γεννηθεί μαζί του και η δουλιά του...

- Πού ήσουν Μιχαήλ Αγγελε αυτά τα τρία χρόνια; - Έχανα τον καιρό μου στο σχολείο

γραμματικής τού Φραντσέσκο ντα Ουρπίνo σπουδάζοντας λατινικά και ελληνικά...
Η τέχνη είναι γι' αυτούς που χωρίς αυτήν θα ήσαν δυστυχισμένοι.

Από τους «**Αναρχικούς**»... Η τωρινή τάξη πραγμάτων χρησιμεύει μόνο για να υποχρεώνεται ο άνθρωπος να αγνοεί τα αληθινά του συμφέροντα και να διαγωνίζει τις διαστροφές του.

Το θέμα είναι να τους διαφωτίσουμε και να τους κάνουμε να συνειδητοποιήσουν τα δικαιώματά τους και τότε η επανάσταση θα λειτουργήσει αλάθητα χωρίς να μπορέσει να της εναντιωθεί καμιά ανθρώπινη δύναμη.

Ο ήλιος λάμπει για όλους και η γη δεν ανήκει σε κανέναν. Φίλοι μου, ανατρέψτε αυτή την κοινωνία που δεν σας ταιριάζει.

Είναι καθήκον κάθε αξιοπρεπούς ανθρώπου να εργάζεται για την ανατροπή τού κοινωνικού συστήματος για να θεμελιώσει μια τάξη πραγμάτων που θα συντηρήσει την ευτυχία και την αξιοπρέπεια όλων: Μπουαναρότσι.

Ο Προυντόν έκανε λόγο για την αναγκαιότητα τής εθελοντικής προσφοράς από το κάθε άτομο. Πίστευε γενικά ότι η μεταμόρφωση τής κοινωνίας θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με ειρηνικά μέσα και φοβόταν μήπως η επανάσταση φέρνει μαζί της τούς κινδύνους μιας νέας τυρανίας.

...Το μόνο που τον στενοχωρούσε ήταν που δεν είχε καταφέρει να σκοτώσει κανέναν. Πριν τον εκτελέσουν πρόλαβε και φώναξε: ζήτω ο δυναμίτης!

Για να ξεσηκώσουμε τούς ανθρώπους πρέπει να έχουμε τον διάβολο μέσα μας.

Θα έρθει μια εποχή που η σιωπή μας στον τάφο θα είναι πιο ισχυρή από τις φωνές που στραγγαλίζετε σήμερα.

Ο Κροπότκιν πίστευε πως στο ενδιάμεσο στάδιο τής επανάστασης, πριν θεμελιωθεί τελικά η ιδανική κοινωνία, η αμοιβαία βοήθεια και η ορθοφροσύνη θα έλυναν όλα τα προβλήματα.

Ήμουν πεπεισμένος πως η υπάρχουσα κοινωνική οργάνωση ήταν κακή. Ήθελα να αγωνιστώ ενάντια της για να επισπεύσω την εξάλειψή της. Έφερα μαζί μου στον αγώνα ένα βαθύ μίσος που γινόταν πιο έντονο κάθε μέρα που περνούσε από το αποτρόπαιο θέαμα τής κοινωνίας όπου όλα είναι χαμερπή, όλα είναι γεμάτα δειλία, όπου το κάθετί αποτελεί φραγμό για την ανάπτυξη τών ανθρωπίνων παθών, για τις γενναιόδωρες τάσεις τής καρδιάς, για την ελεύθερη ροή τής σκέψης: Έμιλ Ανρύ.

Είμαι πενήντα χρονών και έζησα πάντοτε ελεύθερος. Αφήστε με και να τελιώσω την ζωή μου ελεύθερος. Όταν θα είμαι νεκρός, ένα πράγμα θέλω να πούνε για μένα: δεν ανήκε σε καμιά σχολή, σε καμιά εκκλησία, σε κανένα ίδρυμα, σε καμιά ακαδημία κι ακόμα σε κανένα καθεστώς, εκτός από το καθεστώς τής ελευθερίας: Γκουστά Κουρπέ.

Οι οργανώσεις που επιβιώνουν στην ιστορία, οι υποθέσεις που θριαμβεύουν, είναι εκείνες που εμπνέονται από μίαν ανορθολογική πίστη στον δικό τους προορισμό και την δική τους αποστολή και όχι εκείνες που βασίζονται σε πνευματικές κατασκευές και ορθολογική ανάλυση: Σορέλ.

Ο κόσμος θα γίνει πιο δίκαιος μόνο στον βαθμό που μπορεί να γίνει πιο ενάρτετος.

Αυτούς που δεν μου έχουν εμπιστοσύνη τούς έχω χεσμένους.

Με την ανελήθη και εξτρεμιστική προβολή τών ανυποχώρητων πεποιθήσεων τους οι αναρχικοί πρόσφεραν ένα παράδειγμα και ένα πρότυπο αμφισβήτησης... Μας έδειξαν πώς δεν πρέπει να γίνεται η επανάσταση.

Ειρήνη με τους ανθρώπους, πόλεμος ενάντια στους θεσμούς.

Λυπάμαι για όλους όσους δεν υπήρξαν αναρχικοί στα είκοσι τους χρόνια: Κλεμανσώ.

Χάδευε μια ήμερη κουνέλα και ταυτόχρονα επαναλάμβανε ότι είναι ανάγκη «όλα να τα σπάσουμε, όλα να τα καταστρέψουμε».

Από τον **Ηράκλειτο**: μόνο οι όνοι θα προτιμούσαν τα άχυρα από το χρυσάφι... Αυτοί που ψάχνουν για χρυσάφι ανασκάβουν πολλή γη και βρίσκουν λίγο... Για μένα ο ένας ισοδυναμεί με χιλιάδες αν είναι άριστος... Σκουπίδια περιχυμένα στην τύχη ο ωραιότατος κόσμος... Το ήθος για τον άνθρωπο είναι ο θεός του... Όλοι οι άνθρωποι έχουν την δυνατότητα να γνωρίσουν τον εαυτό τους και να φτάσουν στην φρόνηση.

Κι αυτό από κάπου: γιατί να μην μπορεί κανείς να ορθώσει φράκτες μέσα στις καρδιές τών ανθρώπων έτσι που να αναχαιτίζει τα πάθη τους την ώρα που πρέπει και έπειτα να τα χρησιμοποιεί δαμασμένα στο κύριο ρεύμα τής ζωής αντί να τ' αφήνει να ξεχύνονται άδικα εδώ και κει;

Θυμάμαι τα πάντα αλλά δεν καταλαβαίνω τίποτα, έλεγε ο Ζένος στα γεράματα του.
Από έργο του **Μπαλζάκ**: αισθάνομαι να μ' αγαπούν αυτή την στιγμή για όλη μου την περασμένη ζωή...

Και: ο θεός δεν είναι αυστηρός σ' αυτό τον κόσμο παρά για τους εκλεκτούς του.

Κι από την βιογραφία του **Βίσμαρκ**, από τον **Λούντβιχ**: «Αν δεν ριψοκινδυνέψεις την ζωή σου, η ζωή δεν μπορεί να κατακτηθεί», πράγμα που εγώ το ερμηνεύω έτσι: έχει ταπεινή εμπιστοσύνη στον Θεό. Φόρεσε τα σπιρούνια σου κι άσε την ζωή, τούτο το φουριόζικο άτι, να σε τρέχει σαν σίφουνας. Πάρτο απόφαση πως θα τσακίσεις το κεφάλι σου και μείνε άφοβος μιας κι ότι σου είναι αγαπητό εδώ κάτω θα πρέπει κάποια μέρα να το αποχωριστείς, έστω κι όχι για πάντα...

«Μ' έχει κυριέψει η επιθυμία νάμαι μια τέτια νύκτα ένα κομμάτι τής νυχτερινής καταιγίδας»....

Οι χιλιετηρίδες κυλάνε και διαδέχονται η μια την άλλη και για όσους είναι πια νεκροί τι σημασία μπορεί νάχει αν τούτη εδώ η ζωή τους στάθηκε χαρά ή πόνος;...

... Αλλά πάντα αργότερα πείθομαι πως ο άνθρωπος μάταια αναζητεί την ευτυχία όσο την αναζητεί έξω από τον εαυτό του.

Νά λοιπόν τι από την ανθρώπινη σκέψη, τι από τον ανθρώπινο Λόγο κράτησα εκεί για να θυμάμαι, τι που σκέφτομαι και σήμερα ακόμα πως αξίζει τον κόπο να ξέρετε και να θυμάστε και σεις. Τώρα θα συνεχίσω με τα δικά μου...

*

Το να πιστεύω πως είμαι κάτι ανώτερο από τούτο τον σωρό από σκουπίδια, είναι το ελάχιστο δικαίωμα που έχω σε τούτην εδώ την γη.

***

«Η ματαιοδοξία μάς κάνει ομιλητικούς, η αλαζονία σιωπηλούς.» ... Τώρα καταλαβαίνω: είμαι αλαζόνας. Ωραίο πορτραίτο μα την αλήθεια.

***

Η δυσκολία είναι ένα πράγμα θετικό και χρήσιμο μόνο όταν πηγάζει από τις ανάγκες τού πολιτισμού και όχι από φτηνές κοινωνικές σκοπιμότητες.

***

Ο άνθρωπος ο αυτάρκης δεν είναι αναγκαστικά ακοινωνήτος. Έχει απλούστατα ένα ιδιαίτερο είδος κοινωνικότητας που εκφράζεται με το να δίνει ότι ξεχειλάει από την ψυχή του. Εδώ ακριβώς έγκειται και το μεγαλείο του.

***

Πως εγώ θέλω να δημιουργήσω την δική μου φιλοσοφία, είναι γεγονός, όμως πρέπει να βάλω πρώτα στην θέση που τους ταιριάζει όλες τις προηγούμενες.

***

Δεν βρίσκω άλλο λόγο να ζω παρά για την νίκη τής δικαιοσύνης, και γι' αυτή την υπόθεση θάφερνα τις ενέργειες μου ακόμα κι ως τα έσχατα όρια τους.

***

Νύχτα και: ναι! Θα ζήσουμε ξανά. Τώρα πια είμαι σίγουρος γι' αυτό. Θα ζήσουμε! Κάπια νύχτα σαν αυτήν...

***

... Πόσο σ' αγαπώ κανείς δεν ξέρει, κι αν θα μ' αγαπάς μικρό μου ταίρι... Να τ' ακούς να μπαίνει κλεφτά από το παραθύρι σου και να παίρνεις ύστερα τούς δρόμους γυρεύοντας την.

***

Να μου γράφεις. Όταν θα βαράει απάνω σου ο κόσμος σαν καταπέλτης να μου γράφεις. Να μου γράφεις όταν θα πονάς, όταν όλα τα θηρία τής γης θάχουν στραφεί εναντίον σου. Να μου γράφεις στην θλίψη σου, στην θλίψη τής κάμαρας και στην θλίψη τών αστεριών. Να μου γράφεις αγόρι μου, να μου γράφεις στην ορφάνια σου και στην ερημιά σου εξόριστε. Να μου γράφεις στην πίκρα, στον καημό, να μου γράφεις όταν θα φεύγουν μακριά τα πουλιά και οι πεταλούδες που απλώνεις τα χέρια σου να χαδέψουν.

***

24 Δεκεμβρίου 1978.

Σε σκέφτηκα κορίτσι. Κι ένιωσα αμέσως ενοχή. Κοιτάχτηκα στον καθρέφτη. Απόρησα αλήθια πώς μπορεί αυτή η ομορφιά σου κι η καλοσύνη σου να φωλιάζουν σε τούτο το κουρελιασμένο μου κεφάλι.

Σ' ένιωθα τόσο κοντά μου που νόμιζα πως αν γύριζα το πρόσωπο απ' τα χαρτιά θα σε έβλεπα μπροστά μου. Σε κάθε άκουσμα βήματος πίστευα πως ήσουν εσύ και καθόμουν με τους γλουτούς στην άκρη τής καρέκλας έτοιμος να σ' ανοίξω να περάσεις.

Τώρα δεν ξέρω να πω αν αυτή η χιμαιρική αναμονή με διασκεδάζει ή με κάνει και υποφέρω. Δεν έχω πάντως καμιά πρόθεση να παραδώσω την σκέψη μου σε μια υπόθεση χωρίς νόημα, όμως από την άλλη νιώθω τελείως ανίσχυρος να ξεφύγω από τα γρανάζια αυτού του πόθου. Είμαι και γω τώρα αλυσοδεμένος μ' αυτή την προαίσθηση τής περιπέτειας. Είναι μια προαίσθηση που μόλις τολμήσεις και της δώσεις διέξοδο καταλαβαίνεις πως ήταν επόμενο να μην μπορεί να εκτιμηθεί παρά σαν ψευδαίσθηση. Μεταφράζεται με την εντύπωση πως αν πάρω τον δρόμο και σύρω τα βήματα μου σε τούτη την ερημιά τής χειμωνιάτικης νύχτας ή, έστω, αν τολμήσω και βγω μόνο έξω από τούτο το δωμάτιο θα σε βρω μπροστά μου και θα κάνουμε μαζί όλα όσα φανταζόμουν πως κάναμε μαζί.

Το τραγικό σ' αυτή την υπόθεση είναι που βασίζει τ' όνειρο πάνω στ' όνειρο και δεν κάνει βήμα πέρα πέρα.

Κι όμως πάλι τα πράγματα δεν τελιώνουν εδώ. Έχω από πείρα σαφή γνώση τού τι θα συμβεί στον ύπνο μου: θα πλακώσουν κάθε λογής χίμαιρες, πράγματα που εκεί που θάπρεπε αλήθια να με διασκεδάζουν μιας και συνηγορούν στην ανοησία και στην φτήνια αυτής της ύπαρξης για την οποία είμαι ήδη πεπεισμένος, εντούτοις μού αποθέτουν μεσ' την ψυχή κάπιο βαθύ συναίσθημα μελαγχολίας με όλα τα παράγωγα του, όπως επίσης και μια κρυφή νοσταλγία για έναν κόσμο που σε κάπιες συγκινησιακές στιγμές μου τον πλάθω με τα δάκρυα...

***

Όταν κάθομαι και σκέφτομαι τα παλιά μου τα χρόνια και τούτες εδώ τις μέρες, με πόνο

ανακαλύπτω πως η αίσθηση τής εγκατάλειψης μου είναι πολύ οικεία. Θάλεγε κανείς πώς μου την έχουν φυτέψει μεσ' την ψυχή και πως και στον τάφο ακόμα πάλι μαζί θα πηγαίναμε.

Ζω, κι ας ξέρω πως κι αύριο πάλι θα με γελάσουν, αύριο πάλι θα με προδώσουν με τους πιο ευγενικούς τρόπους.

Ω, αυτή είναι μια σκέψη που μου σφίγγει την καρδιά.

***

... Τώρα πια σκέφτομαι πως αν αύριο, αν απόψε ακόμα, πεθάνω θα έχω μαζί μου εκεί που θα πάω την παρηγοριά πως μένουν αυτά τα χαρτιά για να μαρτυρούν την ύπαρξη μου. Πως πέρασα και γω κάποια μέρα από τούτο τον λασπώτοπο.

25 Δεκεμβρίου 1978.

Όλοι οι πονεμένοι τού κόσμου φωλιάστε αυτή την νύχτα στην καρδιά μου. Έχω την επιθυμία να σας προστατέψω.

Ω, πόσο θάθελα να πιστέψω πως κι αυτή ακόμα η σκέψη είναι ικανή νάχει απολυτρώσει πολλούς ανθρώπους από το βάσανο τους!... Απόψε κάνω τήν καρδιά μου καταφύγιο για όλους τους δυστυχισμένους τού κόσμου. Ω εσείς Αμλέτοι, Κωσταντήδες, Αρετούσες, Ρασκόλνικοι εσείς, άνθρωποι τής μελαγχολίας και τού μύθου, δεχτείτε και μένα απόψε εκεί στα μέρη σας.

***

Κι αυτό το ξέρω: αύριο - ήρθε ήδη το αύριο: η μέρα γύρισε - όλοι έσείς οι ζωντανοί θα με μισήσετε, θα με στήσετε στον σταυρό καί θα με φτύσετε. Κι αυτού που γιορτάσατε απόψε την γέννηση του τα ίδια δεν του κάνατε τότε; Τα ίδια δεν του κάνατε κι απόψε;

Βήματα ακούστηκαν κάτω. Ήχος από κλειδιά που κάνουν το ξεδιάλεμα. Ακούστηκε ο ξερός ήχος τού κλειδιού στην κλειδαρότρυπα. Κλείσιμο τής πόρτας. Ύστερα σιωπή, μαύρη σιωπή πάλι...

Αυτές τις πέντε γιορτινές μέρες που σύντομα θα γίνουν δέκα και δεκαπέντε έκλαψα για τα νιάτα μου. Αυτές οι μέρες είναι η μικρογραφία όλης μου τής ζωής. Ω, αυτοί όλοι δεν μπορούν να νιώσουν καν το πόσο μόνος είμαι.

***

Άνθρωποι, αν ακούσετε ποτέ κάποιον να λέει πως είναι περήφανος μεσ' την μοναξιά και στην απελπισία του μην τον πιστέψετε. Μπορείτε να νιώσετε οίκτο γι' αυτόν, μπορείτε να αδιαφορήσετε γι' αυτόν. Δεχτείτε όμως την συμβουλή μου: γελάστε, δείξτε του την περιφρόνηση σας αγαπητοί μου κύριοι. Δουλέψετε τον όσο βαστάν τα κέφια σας. Την μέρα πάντως που θα ξημερώσει μπορείτε να πεισθείτε για τις προθέσεις του: ο άνθρωπος μας έφυγε για τον άλλο κόσμο. Μπορείτε να ρίξετε ένα δάκρυ στον δίσκο τής λήθης, μπορείτε να δώσετε λίγες στιγμές σας στην Θεά τής ανυπαρξίας. Όμως καλοί μου άνθρωποι, γιατί τάχα αυτή η οδύνη; Γιατί αυτή η συλλογή; Δεχτείται άνθρωποι την συμβουλή μου: γελάστε, γελάστε, γελάστε. Το γέλιο δίνει ζωή στην ανθρωπότητα...

Αλήθεια: η αυτοκτονία ήταν τελικά πιο πολύ αποτέλεσμα τής απελπισίας ή της περηφάνιας του;

***

Βγήκα στους δρόμους να συναντήσω ένα πρόσωπο, χωρίς ραντεβού, χωρίς τίποτα. Αχ αυτές οι προαισθήσεις! Έπεσα έξω. Κι είμαι πάλι συντριμμένος και τσακισμένος. Και τρέχει, τρέχει πάλι

η νύχτα.

***

Από παλιά με βασάνιζε το πρόβλημα αν είναι οι άνθρωποι αντάξιοι εκείνου τού κράτους δικαιοσύνης που στοίχισε τα όνειρα μου.

***

Αν ήμουν λίγο ακόμα αδιάφορος για τα ανθρώπινα δεν θα ήμουν παρά ένα παραγωγό τού Ξένου, τού Καμύ. Επειδή όμως αυτή η αδιαφορία μου δεν με κάνει τόσο ξένο κι επειδή ακόμα συμβαίνει να μην μπορώ να πάρω διαζύγιο από την ζωή και από τους ανθρώπους, για τούτο αποφασίζω την **Επανάσταση**. Όμως δεν σας φαίνεται παράξενο γι' αυτήν μονάχα την ιδιοτροπία μου να υπάρξει η ανάγκη να χυθεί τόσο αίμα και τόσο δάκρυ στην Γη;

***

Το ζήτημα δεν έγκειται στο αν θάχουν οι άνθρωποι όλα εκείνα τα αγαθά που κάνουν την ζωή εύκολη και άνετη αλλά στην ανάγκη για την δημιουργία μιας ανθρώπινης πολιτείας. Πόσοι άνθρωποι δεν πνίγονται μέσα στα αγαθά τού πολιτισμού και της τεχνικής κι όμως είναι δυστυχημένοι;

***

Στην Κύπρο, μέσα στην άνοιξη και μέσα στα περιβόλια, θα ζήσουν οι πιο θείες σκηνές και εικόνες.

Να, ονειρεύτηκα πάλι μια νύχτα εκεί στα γυρογιάλια και στις ακροποταμιές στον γνωστό και πάντα αγαπημένο σκοπό: πέρα στο θολό ποτάμι έσκυψε η νύχτα να λουστεί, έτσι και η όμορφη Μπελίτζα μ' ένα φιλί θα δροσιστεί. Πάνω στο πέτρινο γεφύρι κάθεται η νύχτα δροσερή, έτσι και η όμορφη Μπελίτζα στον κήπο θα τον καρτερεί...

Αυτό νάχετε στον νου: πως δηλαδή όλο το νησί είναι δικός σας κήπος, έτσι να το σκέφτεστε και ανάλογα να το φροντίζετε.

***

Μα τον Θεό! Δεν χρειάζονται «θάλασσες από αίμα, ούτε εξαιρετική αγριότητα, ούτε θηριωδία στο έργο τής καθυπόταξης». Αυτό που χρειάζεται είναι ο τρόπος.

Στην πραγματικότητα η ζωή μάς δείχνει σε κάθε βήμα, τόσο στην φύση όσο και στην κοινωνία, τα υπολείμματα τού παλιού μέσα στο καινούριο: Λένιν.

Αντίλογοι: ...Δεν υπάρχει κανείς που να μπορεί να με πείσει πως αυτοί οι άνθρωποι που θέτουν ως βασική τους επιδίωξη το «προσωπικό τους συμφέρον» αλλά και την «ζημιιά» τού συνανθρώπου τους θα είναι ικανοί σε δέκα, σε είκοσι, σε σαράντα, σε εκατό ή σε χίλια ακόμα χρόνια να γίνουν άξιοι να κυβερνιούνται μόνοι τους. Η κουμμουνιστική επανάσταση, αυτό το κίνημα που θέλει να δώσει την εξουσία στον λαό (το ψωμί, τον έρωτα, την ελευθερία του - την ελευθερία όμως - ας τάχει) δεν προσφέρει παρά μιαν ακόμα απόδειξη για την έμμονη τάση ανίδεων ανθρώπων να κρατήσουν πόστα που δεν τους ταιριάζουν. Ο λόγος για απονέκρωση τού κράτους δεν είναι παρά ένας ευσεβής πόθος που δεν πρόκειται να φάει ποτέ το ψωμί αυτού του κόσμου. Ίσως με πείθει η

τίμια πρόθεση του, όμως η σοβαρότητα σε τούτη την πρόταση είναι πολύ αμφίβολη, εκτός κι αν ο ίδιος εννοεί πράγματα πέρα απ' αυτά που μπορεί να εννοήσει ένας άνθρωπος διαβάζοντας τον, πράγμα τόσο αμφίβολο κι αυτό...

Άνθρωποι, σας καλώ να φαντασθείτε ένα καθεστώς όπου και το τελευταίο ανθρωπάκι θα κατασκοπεύει τον πλησίον. Θάχουν καταντήσει όλοι μαντρόσκυλα, σπιούνιοι και τραμπούκοι. Και το κουμάντο θα το κάνουν κάπιες κλίκες. Κάπιοι πάλι θα κοιτάζουν τον κόσμο έτσι όπως κοιτάζει σήμερα το τσιφλίκι του ο αφέντης. Και κει οι αφέντες - υπάρχουν αφέντες και αφέντες - και κει οι καταπιεσμένοι. Να φύγουν, ναι, από την μέση οι εκμεταλλευτές. Ας τους πάρει ο διάβολος (σ' αυτό θα κάνω το παν για να θρέψω καλά αυτόν τον διάβολο. Χρειάζεται πάντα μια εξουσία που θα φροντίζει γι' αυτό). Όμως τον άνθρωπο ταλαίπωρο, δεν είναι ο άνθρωπος σκυλλί για να το δέσεις ή γαϊδούρι για να του βάλεις χαλινάρι.

Το φωνάζω αγαπητοί μου: ήταν ένα απόπημα. Κόστισε, μα τον Θεό, πολύ αίμα. Θα ξαναγυρίσει εκεί απ' όπου ξεκίνησε. Το πρόβλημα είναι αλλού. Είναι πάνω απ' όλα ένα δυσκολοξεδιάλυτο πρόβλημα. Αυτό που λέμε αθεράπευτη κακία στον κόσμο είναι αθεράπευτη κακία στον κόσμο. Τίποτα περισσότερο και τίποτα λιγότερο. Είναι μια κακία μασκαρεμένη με χίλιες μορφές και προσωπεία που θα ξεγελά σε κάθε ευνοϊκή περίπτωση και το πιο δεμένο κατεστημένο, την πιο προνοητική περιφρούρηση, την πιο ραφιναρισμένη αστυνόμευση. Θα το δείτε το κακό, το σάπιο, το βρώμικο και το χυδαίο να ξεπηδά σε κάθε περίπτωση. Αυτό ένα προσεκτικό μάτι θα το βλέπει να γεννιέται μέσα από την καθημερινότητα και θα το βλέπει πάλι να φυλάγεται και να παραμονεύει εκεί που θάχει απόλυτο συμφέρον να φυλάγεται και να μην ξεμυτίζει. Δυστυχώς φίλοι μου δεν είναι παρά μια κατάσταση που ενώ την έθρεψε η εκμετάλλευση και το άδικο, θα θρέψει αυτή από αναγκαιότητα, από νόμους απαράβατους, την ίδια πάλι εκμετάλλευση και το ίδιο πάλι άδικο. Η μόνη διαφορά θα είναι που το κακό θα υποστηρίζεται από όλες τις σύγχρονες μεθόδους και μέσα καταστροφής... Τι παραπάνω έχει ο αιώνας μας για να πετύχει αυτό που δεν πέτυχαν, για παράδειγμα, οι πρώτοι χριστιανοί; Την γνώση μήπως; Ίσα-ίσα που αυτή φέρνει πιο εύκολα στο κακό, σ' ένα κακό πιο εξειδικευμένο και πιο περίπλοκο και με ασύγκριτα περισσότερη ευελλίξια στο να επιδείχεται σαν καλό, αλλά και εκεί που δεν τα καταφέρνει σ' αυτό, να βρίσκει πάντα τις πιο ακονισμένες δικαιολογίες και επινοήσεις για να διατηρεί και να ενισχύει την κυριαρχία του... Ύστερα ας μας πουν: με πιά τάχα νομοτέλεια η κατάργηση των τάξεων εξυπακούει την δικτατορία τού προλεταριάτου; Είναι και τούτο δω κάποιο πρόβλημα. Αυτή η επανάσταση δεν ήταν παρά ένας διαφορετικός τρόπος να προκαλέσουμε την μοίρα μας. Θα δείξουν οι καιροί. Πιός ξέρει τώρα;... Ο Μαρξ και ο Ένγκελς θέλουν να αγνοούν αυτό που ονόμασα πιο πάνω ως «αθεράπευτη κακία στον κόσμο». Η απάντηση σε τούτο το θέμα, στην ύπαρξη ή όχι αυτής της κακίας ή στο μέγεθος της, θάχει ανάλογο αντίκτυπο στο πρόβλημα τής δυνατότητας να σταθεί αυτή η κοινωνία που οραματίστηκαν.

Ξύσε τον άνθρωπο - γιατί δηλαδή μόνο τον Ρώσσο; Θα βρεις τον πίθηκο.

Πώς ο Έρωτας - έχετε αντίρρηση; - καταργεί την ύπαρξη των τάξεων.

Και πώς εγώ σάς εγγυούμαι αυτή την πλατωνική Ουτοπία να την κάνω πραγματικότητα.

28 Δεκεμβρίου 1978.

Είμαι και γω, λέω, από κείνους τούς ανθρώπους που στο πέρασμα τους από τούτη την Γη δεν υπακούν αλλά βάζουν νόμους για να υπακούν άλλοι.

***

...Ήταν μια σκέψη που με βασάνισε πολλή ώρα μέχρι να την φέρω ξανά στο μυαλό μου: τώρα που διώχνουνε τον Πλάτωνα και τον Επίκουρο και μαζί τους όλους τους γενναίους, τώρα που τους παραπετούν και τους φαντάζεσαι άστεγους και ξυπόλυτους να γυρνούν μέσα στην νύχτα, θάθελα πολύ να τους δώσω εγώ στέγη, να τους δώσω δύναμη να ριχτούν στον αγώνα τής ζωής πιο γενναίοι και πιο δυνατοί.

Κι αυτή, τέλος, η σκέψη: πώς «το μυαλό τού ανθρώπου είναι το πιο ταχύβολο όπλο».

1η Ιανουαρίου 1979.

Έχω στο πρόγραμμα μου κάποιες στιγμές ειδικά για να συχαίνομαι την ύπαρξη μου. Ύστερα απ' αυτές πάντα ξαναρχίζω θριαμβικά, ακόμα κι αν η ζωή μου έχει σωριαστεί σε ερείπια. Αυτές οι στιγμές είναι οι μοναδικές που με βοηθούν να γνωρίσω τον κόσμο, τους ανθρώπους και μαζί τον εαυτό μου. Τώρα πώς θα μπορούσα να τις προσδιορίσω; Να, τσακώνεις τον εαυτό σου ανίκανο να κάνει οτιδήποτε και τότε το πιο απλό και το λιγότερο χυδαίο πράγμα που μπορείς να κάνεις είναι μια βόλτα ως την θάλασσα, στον ήλιο και στους γλάρους ή ως τ' αστέρια, στο κρύο και στην παγωνιά. Εκείνες τις στιγμές προσπαθείς βασανιστικά να νιώσεις είτε την ζεστασιά, αν είναι μέρα, τού ήλιου, είτε τον μυστικό παλμό τών άστρων, αν είναι νύχτα. Σύντομα είσαι ενήμερος για την ματαιότητα τής προσπάθειας σου. Τότε το νιώθεις πάλι εκείνο το πλάκωμα στην ψυχή κι είτε σούρχεται να ριχτεί στα κύματα είτε να κοιτάς τούς διαβάτες μ' ένα περίεργο βλέμμα, ουσιαστικά δεν κάνεις τίποτε άλλο από το να νιώθεις πιο θανάσιμο εκείνο το βάρος στην ψυχή σου.

Όπως και νάναι όταν περνούν αυτές οι στιγμές αισθάνομαι τον εαυτό μου πολύ εντάξει, σε τέτια κατάσταση μάλιστα που τον ζηλεύω. Ύστερα πάλι τον τσακώνω να μου στέλλει κάτι πρωτότυπες και τολμηρές ιδέες που με τρομάζουν. Είναι ιδέες ωραίες και δυνατές και σκορπούν γύρω μου τόση γοητεία και λάμψη αλλ' όμως μούρχεται αμέσως ύστερα, πάνω στην αντίληψη που σχηματίζω για το πόσο μου μιάζουν, πόσο μόνες και εγκαταλειμμένες είναι κι αυτές, να βάλω τα κλάματα. Κι όμως οι στιγμές αυτές μου είναι λυτρωτικές, τόσο παράξενα λυτρωτικές που, σαν τον φίλο μου τον Καλιγούλα, στις ώρες ύστερα νιώθω την ανάγκη να περιφρονήσω και να συτρίψω ολον αυτό τον κόσμο. Η απέχθεια μου εκείνες τις ώρες για όλα τα ανθρώπινα κατασκευάσματα είναι τόσο μεγάλη που δεν διστάζω να την επιδεικνύω σε κάθε ευκαιρία. Η λύτρωση μου, ο βαθμός λύτρωσης μου έγκειται στον βαθμό περιφρόνησης που αισθάνομαι για τον κόσμο που έχουν φτιάξει οι άνθρωποι. Κι ακόμα η επιθυμία μου να κυβερνήσω ποτέ δεν μου είναι τόσο έντονη και τόσο σαφής όσο μετά από κείνες τις στιγμές...

***

Από κάπου πέρασα και μου πρότιναν να παίξω χαρτιά. Ύστερα στο σπίτι έψαχνα να βρω κάποια δικαιολογία για την άρνηση μου: αν τόκανα κύριοι, αν άφηνα τον χρόνο μου να περάσει έτσι γελοία όταν πρέπει εγώ να δώσω μάχη μαζί του, φοβάμαι πως θάμουν άξιος να σκοτωθώ από ντροπή.

***

Ένωσα συμπόνια για κάποιους ανθρώπους και φαντάστηκα ύστερα πως χωρίς αυτή την συμπόνια μου τώρα που γράφω δεν θα ζούσαν. Αυτό το αίσθημα παρόλο που δεν ξεμύτισε, παρόλο που κανείς, μα κανείς, δεν διανοήθηκε έστω την ύπαρξη του, σκέφτομαι πως έπαιξε έναν θαυματουργικό ρόλο.

Συνεχίζω: τους ανθρώπους τούς κρατάνε στην ζωή η ευχή κάπιων συνανθρώπων τους, έστω κι αν δεν εξωτερικεύεται αυτή με κανέναν τρόπο. Είναι δυνάμεις που εργάζονται υποχθόνια σε κάθε στιγμή τής αιωνιότητας, κι αυτές αποφασίζουν για την ζωή και για τον θάνατο. Τον κόσμο, και το σύμπαν ολόκληρο ακόμα, το κρατάνε με την οδύνη, με το δάκρυ και με το αίμα τους κάποια ανώτερα πνεύματα. Εξαφάνισε τα αυτά τα πνεύματα και θα δεις στην θέση τής φύσης και του σύμπαντος το χάος.

Κι όμως οι άνθρωποι αυτόν έχουν σαν πρώτο τους στόχο στην ζωή τους: να ποδοπατήσουν, να εξαφανίσουν από το πρόσωπο τής γης αυτά τα πνεύματα. Παράλληλα όμως με την μανία τών περισσοτέρων ανθρώπων να γυρίσουν τον κόσμο πίσω στα σκοτάδια, οι εκλεκτοί αυτής τής γής αγωνίζονται να κρατήσουν αναμμένο κάποιο φως, κάτι απ' το φως που κληρονόμησαν από πονεμένους προγόνους. Αυτός ο πόλεμος φαίνεται να μην τελιώνει ποτέ. Ενώ όμως αυτοί οι λιγοστοί και μόνοι κρατούν πάντα αναμμένο ένα φτωχικό λυχνάρι, δεν φωτίζουν παρά τον εαυτό

τους και το μονοπάτι απ' όπου περνούν. Ποτέ δεν καταφέρνουν ν' απλώσουν μακριά αυτό το φως. Όμως είναι άγρυπνα αυτά τα μάτια και όσο λίγα και νάναι είναι άξια να δώσουν και την ζωή τους ακόμα προκειμένου να κρατήσουν κάτω από το αδιάφορο βλέμμα τού ήλιου και κάτω από το πενιχρό φως των αστεριών το δικό τους πνευματικό φως.

***

Μην περιμένεις απ' αυτούς να σου πουν ή να σου δείξουν έστω με κάποιον τρόπο πως σε έχουν για κανέναν έξυπνο άνθρωπο. Και κοίταξε μήπως σακατέψει μέσα σου την πίστη και τα ιδανικά η τριβή μ' αυτούς τους πανούργους. Μείνε στην μοναξιά και φύγε μόνο όταν τα όνειρα σου θα απειλούν να σε πνίξουν. Αυτό θα είναι το σημάδι σου προφήτη, το σημάδι για την ώρα που θα σακίσεις όλους αυτούς που κάνουν αυτό τον κόσμο να μιάζει τόσο απάνθρωπος.

***

Εκτός από τις ώρες τής ανίας και της δημιουργίας οι υπόλοιπες είναι δοσμένες απ' τους ανθρώπους για να ξεχνώ την ύπαρξη μου όταν βαριέμαι ακόμα και να την σιχαίνομαι. Έχω πια βαρεθεί. Έχω τόση ανάγκη από ένα... κορίτσι ας πούμε. Θέλω να ξεχάσω αυτό το άλλο εγώ μου. Είκοσι χρόνια τού παρέδωσα την ψυχή μου και το σώμα μου. Δεν έχω βγάλει τίποτα από τούτη την αυταπάτηση. Νάτες τώρα τις τύψεις που πέφτουν και με πλακώνουν. Έχω αδικήσει τον εαυτό μου, έχω κάνει ένα έγκλημα ενάντια στην ζωή μου και στην ίδια την φύση. Σκέφτομαι τίς εικόνες τής χαράς, αυτές που χάνονταν μόλις διακρίνονταν στον ορίζοντα, σκέφτομαι τίς στιγμές που έδιναν την υπόσχεση τής χαράς, αυτές που αν δεν τις πέταξα ασυλλόγιστα στα σκουπίδια, όμως έβαζα πάντα τον υψηλό μου, τάχα, προορισμό να τις διώχνει. Έκανα, πάει καιρός, μεγάλα σχέδια. Όνειρα τάλεγα, σχέδια τάλεγα. Για μένα ήταν το ίδιο αφού έτσι ή αλλιώς θα πετύχαιναν. Ήθελα τόσο να γινόμουν μεγάλος, πολύ μεγάλος, κι αυτό το πίστευα με τόση δύναμη που αμφιβάλλω αν πίστευε ποτέ άνθρωπος σ' οτιδήποτε με τέτιο πάθος. Βέβαια πως ήμουν μεγάλος, ήμουν βέβαια, ήμουν αφού έτσι γεννήθηκα και έτσι το ένιωθα. Το πρόβλημα ήταν πως έπρεπε να το μάθουν κι οι άλλοι. Όσο πιο πολλοί, τόσο πιο καλά. Τι να κρύβομαι τώρα; Ήθελα να ξεπεράσω και κείνον τον Αλέξαντρο, και κείνον τον Ιησού και όλους, όλους μαζί. Το πίστευα έτσι όπως το πόθησα. Πόσες φορές δεν δήλωσα πως υπογράφω την πραγματοποίηση αυτών των ονείρων, ίσως των πιο μεγάλων που φώλιασαν σε ανθρώπινο κεφάλι. Ίσως ήμουν - ήμουν βέβαια - και παραμένω ακόμα, αλαζόνας. Άλλωστε μού τόχαν πει πολλοί, όμως εγώ δεν έδινα σημασία. Μου αρκούσε να κλείσω αυτά τα μάτια κι έβλεπα μόνο το όνειρό μου να βασιλεύει στον κόσμο. Απομακρύνθηκα απ' τους ανθρώπους - από τις ανθρώπινες χαρές μόνο, αφού το μίσος, την ανάμνηση από το μίσος τους, την έσερνα πάντα μαζί μου - για νάχω όλο τον καιρό να σκεφτώ το όνειρο μου. Πίστευα πως σε τούτο το γύρισμα τού χρόνου ήμουν εγώ ο προφήτης τού Θεού ο εντεταλμένος να επιβάλει το δίκαιο και την χαρά στην Γη. Είχα κάνει πολλά, πολλά όνειρα. Στην τριβή μου με τους ανθρώπους, στις ώρες τής μοναξιάς μου τα έκτιζα αυτά τα όνειρα, τα έκτιζα μέσα από την οδύνη, μέσα από το δάκρυ το πικρό.

Είχα και γω φανταστεί τον εαυτό μου σαν πολεμική μηχανή ενάντια στο άδικο. Τον στρίμωξα σε μια καταπιεστική σκληραγωγία, μακριά, πολύ μακριά από τις μικρές και συνηθισμένες χαρές των ανθρώπων. Οι μεγάλες και ξεχωριστές χαρές που περίμενα πήραν σύντομα κι αυτές την έκφραση και την μορφή τής χίμαιρας. Τώρα θα το θάψω αυτό το κορμί. Και ξέρω πως δεν μπορώ να ελπίζω πως θα διασώσω τίποτα: καμιά τιμή, αξιοπρέπεια, ομορφιά, περηφάνια. Τώρα θα το θάψω αυτό το κορμί και μαζί του όλους τους πόθους και όλες τις χίμαιρες του.

Ω ξεχάστε πιά εκείνον τον άνθρωπο, εκείνη την σκιά «από την παλαιά Καστίλλη πούχε πολλή τιμή».

Ήσουν ένας απο τους ελάχιστους. Τόξερεις. Κι έκανες υπομονή, με πολλή τιμή πάντα, και μάζευες δύναμη, πολλή δύναμη. Βρήκες ανθρώπους που σε πίστεψαν κι ήσαν άξιοι ν' αφήσουν ότι πιο ιερό είχαν ως χτες και να σε ακολουθήσουν όπου κι αν πήγαινες. Ναι, έτσι περίπτωση, όπως εκείνοι οι φαραάδες τής Ιουδαίας τον Ιησού. Από την μορφή σου αντλούσαν την δύναμη. Εσύ όμως

δεν αποφάσιζες να πας πουθενά. Τώρα εδώ που αποφάσισες να πας τι περιμένεις άραγε να βρεις; Τι περιμένεις;...

...Α, κι όσο για τις μικρές -ή τις μεγάλες-χαρές θάλεγα μάλλον πως η χαρά είναι τόσο μεγάλη όσο είναι μεγάλος εκείνος που της δίνει υπόσταση. Για μένα ιδιαίτερα δεν υπάρχουν μικρές χαρές ή μικρές λύπες. Όλα σε μένα, αλλά και στον καθένα, είναι τόσο μεγάλα στον βαθμό που είμαι εγώ ο ίδιος μεγάλος.

Έλεγα πως δεν είχα καιρό. Γελούσα τόν εαυτό μου και το ήξερα. Ήταν απλά ένας τρόπος διαφυγής από τούτο το βάρος που μου πλάκωνε το στήθος.

Ε, μ' αυτό θα πάει ώσπου να σε θάψουν; Ή λοιπόν θα φτιάξεις έναν κόσμο όμορφο, όμορφο και γενναίο και στη μικρότερη του καθημερινότητα ή σβύσε εσύ ο ίδιος για να μην βλέπεις αυτή την κατάντια.

Από τα δεκαοκτώ μου πάντως άρχισα να κτίζω το χρέος που μου φόρτωσε η ζωή. Ήταν ένα χρέος τόσο διάφανο που θάλεγε κανείς πως αρκούσε να σταθώ στα πόδια μου για να τόχω κιόλας ξεπληρώσει.

***

Στις αρχές τού 1979 η Ιουλία μού χάρισε ένα μικρό σημειωματάριο. Την κάθε μέρα μπορούσες να γράψεις τέσσερις γραμμές. Το Σάββατο και την Κυριακή δύο μόνο γραμμές. «Νά, είπα, η ευκαιρία ν' αποφύγεις επιτέλους τις φλυαρίες. Η ευκαιρία να μάθεις να είσαι **ευθύς και συνοπτικός**. Το προσπάθησα. Όμως και πάλι δεν μπόρεσα κάποιες φορές να το αποφύγω.

***

Είναι ωραίος, όμως δεν είναι βλάκας... Από τους ανθρώπους που ξέρουν γιατί γε- νιούνται... Από κείνους που φροντίζουν για την αξιοπρέπεια τους. Αυτά στις 9 τού Γενάρη. Στις 12: αμαρτία μου είναι το γεγονός πως είμαι απόλυτος. Έχω κι άλλες αμαρτίες που θα τις μάθετε με τον καιρό χωρίς να χρειαστεί και να υποφέρετε απ' αυτές.

***

Οι μικρόψυχοι ανταποδίδουν κακό στο κακό. Οι μεγαλόψυχοι συγχωρούν.

***

...Είμαι από κείνους που θέλουν να πιστεύουν πως τα λόγια είναι άχρηστα. Την αξία τους την βασίζω καμιά φορά στην ικανότητα τους να βάζουν στη θέση τους κάποια ανθρωποειδή σαν εσένα...

17 Ιανουαρίου, Τετάρτη. Στιγμές μετά από την οδύνη όπου λαχταρείς να μιλήσεις μ' έναν άνθρωπο κι όμως δεν βρίσκεις κανέναν. Τότε θα σε δουν σίγουρα κάπιοι διαβάτες να κάθεσαι σκυφτός σε κάπιο απόμερο. Εκεί θα πιάσεις και συ τον εαυτό σου να σκέφτεται, να σκέφτεται ολοένα και να κλαίει. Γιατί όμως, γιατί;

18 Ιανουαρίου. Σήμερα σφύριζε ο αγέρας στους δρόμους και στα τσιμεντένια δάση, μα στο κλασσικό σπουδαστήριο κανείς δεν σήκωνε το κεφάλι από το βιβλίο για ν' ακούσει.

***

Αυτός που μου δωσε αυτό το μιάλο δεν μου τόδωσε για να το φαν τα σκυλιά. Όλες αυτές οι ιδέες νάστε σίγουροι πως ξέρουν γιατί γενιούνται. Είναι απλό: για να φάνε την σαπίλα και την ομίχλη που απλώθηκε γύρω μου.

19 Ιανουαρίου. Αυτό: βαριέται κάποτε κανείς να τρέφεται με ξένες σκέψεις και εμπειρίες. Κι αυτό: όλες οι μεγάλες ιδέες ξεκινούν σαν αιρέσεις: Σω.

23 Ιανουαρίου. Κέρδισα δύο χρόνια στο Πανεπιστήμιο μόνο με το χειρότερο μέρος τού εαυτού μου. Με το καλύτερο μέρος του θα το αποτελιώσω μέσα σε μια μέρα.

***

Κατέβα στον μικρό γιαλό και το γυμνό κορμί σου κάντο βαρκούλα να διαβεί τ' αγριεμένο κύμα. Κι αν σε ρωτήσουν να μην πεις πως χάθηκα σαν ίσκιος και τα στενά τής θάλασσας με πήρανε για πάντα: από το «νέο κύμα» και από τα όνειρα μου.

24 Ιανουαρίου. Υπόκυψα σ' αυτό που εσείς πάντα υποκύπτετε: ήθελα να δω λίγες φάτσες για να ξεχάσω την δική μου. Νά τι μ' έφερε σήμερα στην Σχολή...

25 Ιανουαρίου. Η Μαρία μού είπε πως όλοι οι συμφοιτητές και οι συμφοιτήτριες μου - δέκα όλοι κι όλοι - με έχουν για ψυχολογικό πρόβλημα. Με ρώτησε αν έπαθα τίποτα στον στρατό. Μου μίλησε για συστολή, για φοβία, πως οι βοηθοί άρχισαν και κείνοι ν' αναρωτιούνται αν διανοητικά είμαι καλά (άνκαι το «διανοητικά» το διόρθωσε κατόπιν σε ψυχολογικά).

Ζω, είναι αλήθεια, μόνος, χωρίς παρέα και χωρίς φίλους. Πού είναι το πρόβλημα δηλαδή; Φταίω εγώ; Δεν βλέπω κανέναν λόγο τώρα για να δικαιολογώ τον εαυτό μου.

Βέβαια αυτό το τόσο καλόβουλο ενδιαφέρον τής Μαρίας δεν διόρθωσε τίποτα, παρά έκανε ακόμα πιο έντονο το αίσθημα τής μοναξιάς μου και της αναγκαιότητας του. Αν ωστόσο πρέπει για κάποιον να φοβάμαι, μου φαίνεται πως πρέπει να φοβάμαι μάλλον γι' αυτούς παρά για μένα.

26 Ιανουαρίου.

Θάμαι από κείνους που θα πουν κάτι παρόμοιο με το «cogito, ergo sum»¹⁵ για να το διδάσκουν κάπιοι ηλίθιοι σαν και σένα και να τ' ακούν κάπιοι παλαβοί σαν αυτούς. Αυτή η Σχολή είναι το καταφύγιο για όλους εσάς τους δειλούς.

28 Ιανουαρίου. Βάρα την σάλπιγγα πιο γλυκά φαντάρε. Αν ήξερες πώς σ' ακούει αυτό το κορίτσι από απέναντι!...

...Οι φαντάροι ονειρεύονται την ζωή. Οι άλλοι την χαραμίζουν.

29 Ιανουαρίου. Ορκίστηκα να τα βάλω με όλο τον κόσμο, με όλον!

30 Ιανουαρίου.

Δοκιμή λόγου: διώχτε τους. Πώς όμως; Ο δικός μας αγώνας θέλει παλλικάρια. Εμείς όμως έχουμε μόνο βδέλλες. Κοροΐδα... Αν αυτά που σας λέω δεν τα αποδέχεστε, τότε ξεγράψετε με εμένα από την υπόθεση και την πατρίδα σας... Ένα νησί σκλαβωμένο είναι πάντα ιερός τόπος. Εσείς είστε ανίεροι και δεν τ' αξίζετε. Είστε ανάξιοι αυτής της υπόθεσης. Όταν κάποτε αποφασίσετε να γίνετε άνθρωποι, τότε θα βρείτε και το δικαίωμα ν' αναφέρεστε σ' αυτήν. Τώρα δουλιά και σκασμός... Άνθρωποι που στην πρώτη αντίρρηση που θα τους προβάλουν αρχίζουν και τα χάνουν... Σας το υπόσχομαι: ναι! μόνο με τις διαλέξεις τού 79. Έτσι μόνο θα φύγουν οι Τούρκοι. Και με τα κανόνια τού '8... «Συναγωνιστές, συναγωνίστριες»... Εσείς θα νικήσετε την μάζα. Δεν θα την επικαλεστείτε... Πετάξτε την κενοδοξία σας. Στην δουλιά! Ας είναι και κάτω από τα περιφρονητικά βλέμματα τού κόσμου... Στην πραγματικότητα δεν είναι την επιστροφή που θέλετε αλλά αυτό που λέμε δόξα. Πρόκειται απλά για την ικανοποίηση μιας αρώστιας. Η σκλαβωμένη σας γη δεν είναι παρά το πρόσχημα για να επιδείξει κανείς πράγματα και ιδιότητες που ουσιαστικά δεν τον τιμούν. Δεν λέω. Να θέλετε την απελευθέρωση αλλά να ξέρετε πως αυτό είναι το λιγότερο που πρέπει να επιδιώκετε. Και όχι λύση σύμφωνα με τα ψηφίσματα τού ΟΗΕ παρά λύση σύμφωνη με τις υπαγορεύσεις τής καρδιάς... Αφού δεν ξέρετε το δίκαιο, τί την θέλετε την δύναμη;... Να μην ειρωνεύεστε, να μην κοροϊδεύετε τούς ανθρώπους που προσπαθούν για κάτι καλύτερο. Να μην τους απομονώνετε και, προπάντων, να μην τους ζηλεύετε. Δώστε φαγητό στον φτωχό και στην αλήθεια. Κοιτάξτε να κάνετε κάθε μέρα και κάθε στιγμή το καλό και να σας πάρει ο διάβολος αν δεν μ' ακούσετε... Ακόμα κι αν η παράταξη καταφέρει να πάρει την μάζα με το μέρος της μ' όλα αυτά τα καθιερωμένα μέσα (και σας εξορκίζω πάνω σ' αυτό πως αλλάζουν οι καιροί, ακόμα και σ' ενός Κύπριου το κεφάλι) δεν θα μπορέσει να την κρατήσει. Θα την χάσει όπως ακριβώς την κέρδισε: το ίδιο δόλια και ύπουλα κι ίσως ακόμα χειρότερα. Αυτοί οι ίδιοι που χθες ήταν φίλοι σας, αύριο θα γίνουν εχθροί σας. Και απ' όλους οι πιο επικίνδυνοι... Πρέπει αυτό που σας κατευθύνει να πηγάζει μέσα από την καρδιά σας, μέσα από ότι πιο ευγενικό και θείο έχετε μέσα σας. Μακριά από σας ο τυχοδιωκτισμός. Πώς να χαρεί κανείς μια νίκη αν δεν κερδήθηκε τίμια;... Πρέπει πρώτα πρώτα να παραδεχτείτε την φτώχεια μας. Χωρίς την γνώση τών πραγματικών δεδομένων κάνουμε, φίλοι, κακή αρχή. Φαντασθείτε μόνοι το τέλος... Έχουμε ανάγκη από πρότυπα... Ενδιαφερόμαστε για την παιδεία; Θέλουμε έναν υπουργό παιδείας. Για τον πολιτισμό; Έναν τύρανο. Έτσι να σκέφτεστε: σαν τσάροι. Να λέτε κάτι, να ζητάτε κάτι με τέιο τρόπο που να κάνετε τούς άλλους να πιστεύουν πως μπορείτε την άλλη μέρα να τόχετε και να αγωνίζεστε αδιάλειπτα ώσπου να το κατακτήσετε.

***

Εσύ θα τον εξηγήσεις αυτό τον αποπροσανατολισμό τής μάζας κι αυτές τις υπαναχωρήσεις της. Στις πιο καθημερινές στιγμές τους θα σου δείξουν πού πάει το ρεύμα τής ζωής και της εξέλιξης. ...Ακόμα κι ο άνεμος και η βροχή δεν θάρχονται παρά όταν θα τα ζητήσουμε εμείς.

***

Θα σας προσκυνήσω αν κάποιο βράδυ μέσα στην φλόγα τής δύναμης σας πείτε στ' αστέρια: απόψε θα σας κατεβάσω στην Γη.

31 Ιανουαρίου.

Έτρεξα για πρώτη φορά ένα 400άρι στο Καυτατζόγλειο. Ο χρόνος: 52 δευτερόλεπτα. Μούδωσαν να καταλάβω πως πέτυχα κάτι σπουδαίο. Τώρα λοιπόν τρέχουν κι αλλού τα όνειρα μου.

Προφανώς είχε μπει κι αυτό στην ζωή μου για να μεγαλώσει ο πόνος. Αρχίζε για μένα μια άθλια περιπέτεια. Σύλλογος: Ηρακλής, προπόνηση μέρα παρά μέρα. Ήταν μαρτύριο. Δεν έκλεισε μήνας και είχα χάσει επτά κιλά. Όμως εγώ δεν μπορούσα να βγάλω κανένα συμπέρασμα απ' αυτό, ούτε από τους άσχημους χρόνους που είχα κατόπι, από τις γάμπες που είχαν γίνει πέτρα, που κουραζόμουν να περπατήσω, που και που... χίλια που. Δεν ήξερα τότε μα ούτε και καταλάβαινα.

Είχα εμπιστοσύνη και φιλότιμο και υπάκουα σαν φρόνιμο παιδάκι. Όλο τον Φλεβάρη δεν σημείωσα τίποτα στα χαρτιά μου. Προσπαθούσα, φαίνεται, και τότε να μαζέψω τα μυαλά μου που γέμισαν με στίβους. Τον Μάρτη άρχισα να βλέπω ξανά την πέννα να κυλάει μπροστά στα μάτια μου. Πάντως εγώ υπάκουα και τον Μάρτη. Και τον Απρίλη σε άλλους αλλά και τον Μάη, και τον Ιούνη επίσης, σε κάποιους άλλους. Τον Ιούλη, τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβρη άρχισα να ρωτώ. Τον Οκτώβρη άρχισα τούς πειραματισμούς, και τον Νοέμβρη τούς συνέχιζα. Ύστερα άρχισα να συντρίβω τούς μύθους που είχαν χτίσει τόσον καιρό γύρω μου. Αργά αργά - θα δείτε ακριβώς πώς - έχτιζα την δική μου θεωρία. Πέρασα από πολλές ταπεινώσεις και γελοιοποιήσεις. Η περιπέτεια ήταν οδυνηρή. Τώρα θέλω να πιστεύω πως έφτασα κάπου. Και περιμένω. Κάτι και τώρα τέλος πάντων.

***

Στην Ελλάδα μόνο ο αυθάδης ακούγεται και μόνο αυτός έχει δικαιώματα: Αλέκος.

***

Υπάρχει στον ύπνο μια καταδυναστική μαγεία, ένα μυστήριο με εικόνες από αλλόκοτους κόσμους.

***

Κάποιες στιγμές όλοι βλέπουν τον δρόμο που οδηγεί στην αλήθεια. Όμως τούς φαίνεται δύσκολος και τον εγκαταλείπουν πριν καλά καλά νιώσουν τα βήματα τους να πατούν πάνω του.

***

Τρεις μέρες τού Μάρτη πήγα μαζί με τον Αλέκο στο ψυχιατρείο. Ο Αλέκος ήταν φοιτητής τής ιατρικής κι έκανε μερικά μαθήματα ψυχιατρικής. Τον είχα γνωρίσει στο γήπεδο εκείνη την 31η Ιανουαρίου.

Είχαμε περάσει την είσοδο: δύο τσιγάρα ρε παιδιά, δύο τσιγάρα σάς ζήτησα...

Στον διάδρομο οι φοιτητές έκαναν πλάκα με κάποιον: ακόμα μία γυριστή, ακόμα μία, ακόμα μία. Και χτυπούσε κεφαλιές στον αέρα ο Θανασάκης.

Στο διάλειμα: το ψάρι, η θαλασσομάνα... Θυμάσαι τότε που σε ψάρεψα;

Στην αίθουσα διδασκαλίας: με δουλεύετε τώρα; Οι φοιτητές: όχι!!!...Κάποιος άνοιξε την πόρτα και είπε: θα με δειρεί. Έχει ένα μαχαίρι τόσο δα. Θα με σφάζει... Ο άλλος ήτανε κάποτε δικηγόρος. Και κάποια μέρα έπεσε στους τροχούς τών αυτοκινήτων για να σκοτωθεί. Τον είδαμε σε μια ταινία: γιατί ο κόσμος είναι κακός, είναι άδικος... Στην αυλή ύστερα κάθησα σε ένα παγκάκι με μια μικρή. Δεν μου μιλούσε αν δεν μου κρατούσε το χέρι: κοιτάξε να γελάσεις: προχτές πήρα ένα γράμμα από την φίλη μου την Μαρία και μου έγραψε πως στον φάκελλο αντί να γράψω Σταυρούπολη έγραφα Στραβούπολη... Και πριν την έξοδο: μην φεύγεις γιατρέ, θέλω να σε φιλήσω γιατρέ. Έφερε το ένα της χέρι γύρω στο σβέρκο μου, ήταν κοντή, και τα μάτια της ήταν γεμάτα με τον πιο ευγενικό πόθο. Είχε γύρω πολύ πλήθος, και από τους μέσα και από τους έξω, εγώ ήξερα πως μετά απ' αυτά που μου έλεγε έπρεπε να την φιλούσα εγώ, όμως έκανα σαν τον έφηβο που δεν τον ξαναφίλησε γυναίκα, και πραγματικά έτσι ήταν. Το απόφευγα όσο γινόταν πιο ψύχραιμα. Πέρασε ένας από δίπλα μας και κάτι μάς είπε. Δεν κατάλαβα. Την ρώτησα: τι λέει αυτός; - Τα δικά του... Θέλω να σε φιλήσω γιατρέ... Ω γιατρέ, γιατί; Πιός φταίει για ολ' αυτά; Γιατί; Ολόκληρη ζωή έτσι θα πετάξει; Θεέ μου γιατί;...

Πλησίασε ύστερα ένα αγόρι. Μου χαμογέλασε φοβισμένα. Σύντομα την έπαιρνε αγκαζέ και ανηφόριζαν. Εγώ έφευγα για να μην ξαναγυρίσω πια. Λογαριάζω βέβαια μια μέρα να γυρίσω σαν ελευθερωτής αλλά οι λογαριασμοί οι δικόι μου δεν υπάρχει καμιά ανάγκη να σας σκοτίζουν.

Δευτέρα, 12 Μαρτίου 1979.

«Εσύ θα γίνεις μεγάλος αθλητής και να μου το θυμηθείς»: από τον κ. Τσούγκο αυτό. Με φίλησε ύστερα και είδα που ακόμα λίγο και θάβαζε τα κλάματα. Ω, και τι δεν θα κάνω εγώ τώρα για να δικαιώσω αυτά τα δάκρυα που κύλησαν μπροστά μου;

***

Θάλεγες πως κάποια μοίρα σκοτεινή μούχει γράψει να μην γνωρίσω χαρά. Όμως νά η χαρά: κάπου εδώ, κάπου εκεί. Νά η χαρά! Στο χέρι σου είναι να αποφασίσεις αν θα ζήσεις ή όχι κι αν θα χαρείς ή όχι...

Είναι η μοίρα μου που θέλει κι από πάνω να με βασανίζει κι έτσι.

Τόσο κενό πώς να χωρέσει σε μια καρδιά; Τόσες διαψεύσεις πιά νομοτέλεια, πιά σκοπιμότητα τις κατευθύνει; Όμως γιατί εγώ; Δεν βλέπω σε τι έχω φταίξει για να είμαι καταδικασμένος σε τούτη την οδύνη; Ω, και δεν έχω όνομα να την προσδιορίσω. Στοιχιά χωρίς όνομα, στοιχιά που κυρίεψες τούτο το κορμί γιατί το θέλεις τόσο μεγάλο το μαρτύριο μου;

***

Είναι αλήθεια λιγοστός ο χρόνος μας σε τούτη την Γη. Όλοι παραπονιούνται γι' αυτό. Πόσες φορές όμως αυτοί οι ίδιοι άνθρωποι δεν θα καταβρόχθιζαν χρόνια και αιώνες ολόκληρους χωρίς οίκτο - αρκεί να το μπορούσαν - μόνο και μόνο για να γίνει κάτι που επιθυμούν πολύ και που ο ερχομός του δεν εξαρτάται απ' αυτούς παρά από κάποια σειρά γεγονότων που η πραγματοποίησή τους εναπόκειται μόνο στον χρόνο;

***

Είναι ένα κορίτσι που μου άναψε τον πόθο, και τόκανε μόνο για να μου θυμίσει πόσο άδια είναι η ζωή μου.

***

Εμένα δουλέψετε με όσο θέλετε άνθρωποι. Το δούλεμα σας είναι βάλαμο μου. Κάνω όμως υπομονή. Θέλω να δω ως πού θα με φέρει αυτό το παιχνίδι που παίζεται πίσω από την πλάτη μου.

***

Μ' όλον αυτό τον ακαδημαϊσμό προσφέρεται στα παράσιτα η ευκαιρία να θριαμβεύουν.

***

Κομμάτια από ένα γράμμα... Δεν είμαι άξιος να διαβάζω μια τόσο διακοσμημένη γλώσσα... Γράφεις, κι όταν σου απαντούν έχεις πια ξεχάσει τι περίπου είχες γράψει εσύ... Κατέληξα στο συμπέρασμα πως - κι αυτό όχι ύστερα από πολλή σκέψη παρά μάλλον με την συνήθεια που

απόκτησα να κάνω εφόδους στο κατώφλι τού υποσυνείδητου για να συλλαμβάνω όλα τα αμαρτωλά και αξιοπερίεργα - πως η ανία είναι το πιο απαραίτητο, όχι όμως και το μοναδικό, συναίσθημα στις ανθρώπινες σχέσεις και πιο έντονα φαίνεται αυτό στις επιστολές... Σήμερα έκανα έφοδο στον κόσμο. Τρομάξα στ'αλήθεια... Οι άνθρωποι επινοήσανε αυτή την πολύπλοκη και επιτηδευμένη γλώσσα σαν υποκατάστατο τού γνήσιου στοχασμού...Όταν κάποιος αποφασίζει επιτέλους να μιλήσει σοβαρά καταλαβαίνει πως αναγκαστικά κλέβει από την φιλοσοφία... Δεν είναι η οδύνη αυτό που με εκφράζει. Αυτή είναι μάλλον ένα παράγωγο, όχι ένα χαρακτηριστικό, είναι το μοιραίο προϊόν που αφήνει κάθε διάθεση που αξιώνει από τον εαυτό της να σπρώξει μπροστά την ανθρωπότητα. Σ' αυτή την περίπτωση χαρακτηριστικό μου ίσως να είναι κάποια ακριβώς διάθεση που θέλει να υπηρετήσει το δίκαιο, την καλοσύνη, την ειλικρίνεια,την αθωότητα, και η οδύνη είναι ο φόρος που πληρώνω γι' αυτό.Αν τώρα είναι τα πράγματα έτσι, ο καθένας ασφαλώς θα έδινε και την δική του εκδοχή σ' αυτό... Γιατί ο χαρακτήρας ενός ανθρώπου βρίσκεται πάντα σε συνάρτηση με κείνον που τον κρίνει... Έχω ένα τέτιο σύστημα διανοητικής θωράκισης πού με τρομάζει...

***

Διαψεύσεις φάλαγγες, όνειρα που μόνο η στάχτη τους έχει απομείνει... Κατά την αυγή,εκεί που φαίνονταν να σβύνουν και τα τελευταία αστέρια, ήσαν όλα τόσο ελπιδοφόρα. Όλα αυτά τα συναισθήματα ανακατώθηκαν έτσι που νάχει στο τέλος ανάψει μέσα στην ψυχή μια φλόγα άσβυστη που κι αυτή φαίνεται να μην εννοεί να πάρει άλλη μορφή απο την αλαζονία. Όπως: δεν θα ακολουθήσω την πολιτική. Η πολιτική θα ακολουθήσει εμένα. Ή: με φέρατε στην ζωή. Καλά, σας ευχαριστώ. Αφήστε με όμως τώρα ελεύθερο να κάνω την ζωή αυτό που την θέλω εγώ.

***

Είπα πως είχα την δύναμη να συλλαμβάνω τα απόκρυφα μηνύματα τών ανθρώπων. Όμως νά που με γέλασαν ξανά τ' αστέρια.

***

Δεν μπορείς να με δικαιολογήσεις παρά με την προϋπόθεση πως θα σκεφτείς πολύ ευνοϊκά για τον εαυτό σου, για την ομορφιά σου, για όλα σου. Που σ' αγάπησα τρελλή, ένας τρελλός... Ω, γιατί να υπάρχει Θεέ μου η ομορφιά; Κι ο έρωτας γιατί; Γιατί;

Κι όμως πάλι κάποιες στιγμές ανακαλύπτεις πως όλα είναι οδύνη. Τότε γυρίζεις με θλίψη πίσω στον χρόνο για να δοκιμάσεις να αποτυπώσεις σε λέξεις εκείνες τις στιγμές, κάτι από το ξεχείλισμα της ίσως. Ή τ'ονομά της...

***

Α,πόσο ταραίζουν την ψυχή μου αυτά τα μελαγχολικά πρόσωπα!

***

Ακόμα κι αν δεν υπήρχε Θεός εκείνη την νύχτα, ήταν αρκετός ο πόθος μου για να τον πλάσει.

***

Από τα ξεσπάσματα μου: δεν εγκαταλείπω το Πανεπιστήμιο γιατί είμαι ένας δειλός, γιατί φοβάμαι να βγω μόνος στη ζωή, μόνος μ' αυτό που είμαι, και να την αντιμετωπίσω. Το πτυχίο το θέλω, λέω. Το θέλω για να στηριχτώ, λες κι είμαι και γω μια γριά και θέλω δεκανίκια. Εδώ μέσα χάνω τα νιάτα μου, χάνει τα νιάτα της η γριά. Κι όμως αυτή η γριά εξεγείρεται κάπου κάπου και φωνάζει στον άνεμο: την ζωή μωροί, την ζωή! Σκέφτεστε μήπως πού την χαραμίζετε; Ω, δεν αντέχω άλλο εδώ μέσα. Θα φύγω. Επανάσταση ρε ζωντόβολα, Επανάσταση! Να τι χρειάζεται η ζωή! Όλα είναι παραμορφωμένα, βρώμικα. Όλα μονότονα, χοντροκομμένα, όλα στρέφονται ενάντια στην ζωή κι ενάντια σ' ότι αγαπώ.

Αν αρχίσω τώρα και φωνάζω στους ανθρώπους, σίγουρα θα με πάρουν για τρελλό. Όμως δεν είναι αυτός ο λόγος που δεν φωνάζω. Είναι από καιρό που δεν δίνω πεντάρα για την ιδέα τους.

Τι να πω πάλι; Τι να κάνω πάλι; Ω, υπομονή, υπομονή και πάλι υπομονή και πάντοτε υπομονή. Ως την ημέρα που θα επιστρατεύσεις το αξίωμα τού Νταντύν: «τόλμη και πάλι τόλμη και πάντοτε τόλμη». Όμως ίσως εδώ που τα λέμε να μην χρειάζεται ποτέ ανώτερη τόλμη, ούτε και πιο μεγάλη, από κείνην που σου μαθαίνει να υπομένεις. Τέλος πάντων θαρθεί εκείνος ο καιρός που θα τουςβάλω ματογιάλια όλους αυτούς. Να μου το θυμάστε. Για αλλού θα τραβήξω τώρα εγώ. Κι όμως θα ξαναγυρίσω, οπωσδήποτε θα ξαναγυρίσω.

***

Για την χάρη πίων ανθρώπων φωτίζει ο ήλιος; Πίων Ήλιε;

***

Το θάρρος τόχω, και πολύ μάλιστα. Έχω όμως και κάτι παραπάνω. Γι' αυτό διστάζω.

20 **Μαρτίου** 1979. Η μέρα που σημείωνα: από τούτο το άθλιο δωμάτιο δεν θα περάσει ποτέ δικός, ούτε και ξένος, να ρωτήσει αν είμαι τάχατες ζωντανός;

***

Ονειρεύομαι εκείνη την ευλογημένη μέρα που θα πω στον εαυτό μου: Κωστή,έλα. Ήρθε ο καιρός να ξεσπαθώσεις. Όπως τότε ο Ιβάν, ο τρομερός Ιβάν.

***

Τι ερμηνεύει,τι θέλει να πει αυτό το βουβό πρόσωπο που περπατάει στους δρόμους; Είναι μουγγό, είναι παγερό σαν άγαλμα και το ξέρει. Τι θέλει αυτό το πρόσωπο που χάραξε ο πόνος πάνω του τόσο πόνο;

***

Αγαπώ αυτή τήν ανάσα τής άνοιξης που κρέμεται στον αγέρα και κατακλύζει τα άδια σπίτια τών εξορίστων.

***

Θα σου πω να μην πεις τίποτα. Εσύ θα τα πεις όλα και θα προσθέσεις στο τέλος: μην πείτε τίποτα. Το ίδιο θα κάνει και ο άλλος και ο άλλος κι έτσι θα το μάθει όλος ο κόσμος. Έτσι περίπου μαθαίνονται όλα τα μυστικά.

***

...Ο κλονισμός που υπέστη η σύγχρονη συνείδηση με τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο... Αν με ρωτάτε σάς λέω πως θέλω να φυλάξω μια γωνιά γης από τον τρίτο.

***

Τα λόγια μου λένε περισσότερα απ' όσα φαίνεται να λένε στην πραγματικότητα. Με ξεπερνούν: **Χάουπμαν**: το να είσαι ποιητής σημαίνει ότι πίσω από τις λέξεις κάνεις να αντηχεί ο πρωτόγονος λόγος.

***

Μ' αρέσει η σιωπή. Πιο πολύ εκεί που φαίνεται παράλογη, στις ώρες όπου μαζεύονται οι άνθρωποι για να μιλήσουν.

***

...Βρισκόμαστε στα τελευταία χρόνια τής χιλιόχρονης βασιλείας ειρήνης και ευτυχίας. Η αγωνία τού κόσμου παραδέρνει ανάμεσα στην ευτυχία και την απελπισία. Ενώ υπάρχουν οι δυνατότητες αυτά τα χίλια χρόνια να γίνουν δύο και τρεις και εκατό χιλιάδες, όμως οι άνθρωποι τις αγνοούν και ούτε θέλουν να τις ξέρουν. Εκεί ακριβώς περιμένουν την μοίρα να πέσει απάνω τους. Και πέφτει ασφαλώς αφού την περιμένουν.

***

-Σχολή είν' αυτή; - Ωραίο κτίριο,ωραίες γυναίκες. Λίγα σου είναι αυτά;

***

Γιατί σαν εχθρό και όχι σαν φίλο σας άνθρωποι;

...Έχω την διάθεση να κάνω το νησί εκεί περιβόλι. Έτσι θα τους το πω. Ζητώ την βοήθεια σας.Ναι, ας είναι: τώρα με την ψήφο. Έχω τούς ανθρώπους που σε εικοσιτέσσερις ώρες απ' την στιγμή που θα κερδίσω θαρθούν από τις άκρες τού κόσμου και θα ριχτούν στην δουλιά. Μια βδομάδα θα είναι αποκλειστικά για δενδροφύτεμα. Παντού θα ακούγεται μουσική.Θέλω εκεί να μαζέψω τούς εκλεκτούς που έφερε η μοίρα στον δρόμο μου. Σας υπόσχομαι ένα νησί που θα το ζηλεύει όλος ο κόσμος.

Θα σκεφτόμουν τότε: είκοσι, τριάντα χρόνια ονειρευόμουν αυτούς τους καιρούς. Άνθρωποι, βρήκατε μιαν ευκαιρία να γευτείτε την χαρά. Αν την χάσετε χαθήκατε.

...Πώς θα γίνεται η μετακίνηση,πώς θα είναι οι οικισμοί, τα θέατρα,τα πάρκα. Αν χάσω θα γίνω ένας Ρόμπιν τών δασών.Η τέχνη εκεί θα γίνει νόμος.Η εσωτερική μου φωνή αυτά μου παράγγειλε και άλλα πολλά. **29 Μαρτίου 1979**. Άνοιξη πόσο σ' αγαπώ!

Εδώ που έφτασα τώρα, είναι πια αργά για να γυρίσω πίσω. Θα προχωρήσω μπροστά κι όπου

με βγάλει.

***

Πιο δυνατός, πιο όμορφος κι απ'την ανάσα τής άνοιξης... Αγαπώ την άνοιξη, αγαπώ την ανάσα της, όμως το ξέρω πως βρίσκομαι πολύ μακριά για να της μιάσω. Δεν ξέρω πάλι πώς τούρθε τού φεγγαριού να γεννηθεί μια τέτια νύχτα. Αλήθεια, γιατί γεννήθηκε απόψε το φεγγάρι; Κι αυτό το δροσερό αγέρι, πώς τούρθε κι αυτού απόψε να φυσήξει; Ω, αν ήξεραν οι θεοί πως αυτή η ομορφιά και η γλυκάδα γίνεται μαχαίρι καρφωμένο στην καρδιά μου! Και πως αυτά τα κελαρίσματα τού σπουργίτη υπάρχουν για να μου θυμίζουν πόσο η ζωή μου είναι έξω από ελπίδες! Αν ήξεραν... Θάτανε άραγε πιο αληθινός ο κόσμος αν ήξεραν; Όμως θεοί, να, ήρθε κάποιος από την πόλη και είπτε πως θεοί δεν υπάρχουν. Κρίμα! Και γώ που ήθελα πάντα έναν Θεό για να τα βάζω μαζί του!

Απρίλης 1979. Ανθρωποι, βλέπετε πως σάς προκαλώ. Διακηρύσσω σε ανοιχτές συγκεντρώσεις πως θα κρεμμάσω πολλούς από σας. Και αυτά είναι λίγα, δεν είναι τίποτα μπροστά σε κείνα που φοβάμαι πως θα αναγκαστώ να κάνω. Ανθρωποι, προκαλώ τον θάνατο μου. Δεν υπάρχει κανείς να μου τον δώσει τώρα που είναι ακόμα καιρός;

***

Είκοσι, εικοσιένα χρόνια ζω μονάχος. Τι κι αν γίνουν εικοσιδύο, τι 'κοστρία, τι σαράντα, τι χίλια; Όσα κι αν γίνουν τέλος πάντων δεν πρόκειται να ζητιανέψω εγώ την αγάπη σου.

***

Έχω συνηθίσει να παίρνω τις αποφάσεις μου ανεξάρτητα από τις γνώμες τών εντόμων.

***

Από κείνο το είδος τών ανθρώπων που παιδαγωγούν ακόμα και μόνο με την παρουσία τους...

***

... Όμως υποσχέθηκα να ρίζω και κει μια τελευταία ματιά συμπόνιας στους χώρους όπου καταριόμουν την ύπαρξη μου. Αυτό έκανα πάντα σε κάθε μου φυγή, παντού όπου κι αν έσειρα τα βήματα και την θλίψη μου. Έχω μεσ' τον νου την βορειοδυτική σκοπιά στην ΣΕΑΠ, στην Κρήτη, και το λεωφορείο που με έπαιρνε στο λιμάνι.

***

Καίγομαι. Και τούτη την Δευτέρα, 16. Μούρχεται να τραβήξω τα κάγκελα και να τα βγάλω. Όμως αν ρωτήσετε τούς γείτονες θα σας πουν πως έχω το πιο γαλήνιο πρόσωπο τού κόσμου, το πρόσωπο ενός αγίου.

***

Νόμιζα πως ήσουν γυναίκα. Έτσι μου φάνηκε. Όμως τώρα ξέρω πως ήσουν γυναικάκι. Έπεσα έξω. Λυπάμαι Αγγελική, λυπάμαι πολύ. Συγχώρεσε με που μπήκα τόσο απότομα και αστόχαστα στην ζωή σου. Λυπάμαι. Έπρεπε να το περιμένω πως έτσι μόνο θα τέλιωνε.

Αυτές περιμένουν ν'ανοίξουν τις αγκαλιές τους στους βαρβάρους που έρχονται με τα τανκς ή με τα χρήματα. Αυτή τίς ματιές της. Πόνταρε σε γάμο κι αυτή γιατί για τις Κύπριες, αυτό είναι το παν. Είχε πάρει κι αυτή τα κατάλληλα μαθήματα για να το πετύχει: στην αρχή σε κοιτάζει επίμονα (γιατί πρέπει οπωσδήποτε να σε κάνει να την προσέξεις). Κι όταν το πετύχει, τότε κάνει σαν να μην συμβαίνει τίποτα (είναι κι αυτό ασφαλώς στο πρόγραμμα). Βασιζόταν σ' αυτό που εγώ ήξερα και με το παραπάνω: όταν δεν προσέχεις κάποιον, σε προσέχει εκείνος.

Την Αγγελική την πρόσεχα -τα φερσίματα της πρόδιναν άνθρωπο με προσωπικότητα. Για να δείτε την σημασία που έδινε στις ματιές της ορίστε αυτή η σημείωση: «πόσο με κάνουν ευτυχισμένο αυτά τα μάτια σου Α όταν με κοιτούν», όμως μετά που μπήκαμε στο δεύτερο μέρος τής στρατηγικής της ήρθε η καταφρόνια μου. Αυτή η Α προκάλεσε ακόμα μια-δίο σημειώσεις. Ύστερα χάθηκε.

***

Η σκηνή ήταν στον δρόμο, ένα μεσημέρι. Έφευγα από την λέσχη όταν εκείνος πήγαινε: Μπάκου, αγνώριστος έγινες. Γιατί τόσο μικρά τα μαλιά σου; Κι αυτός, γελώντας: πήρα γράμμα χτες από την μάνα μου και μου είπε τόσα να τάχω...

Πόσο ήθελα να σημειώνω τέτια πράγματα!

Ο Μπάκου Αλή Μουσταφά ήταν χωρίς όνομα μια Κυριακή- μεγάλη αφού ήταν μόνος, όπως εγώ. Περπατούσα στην παραλία και πρόσεξα νάρχεται από την αντίθετη κατεύθυνση αργά αργά μια μαύρη σιλουέτα: παγερή, αδυσώπητη, σκοτεινή, όπως την δική μου δηλαδή. Μια αίσθηση συμπάθειας και περιέργειας μαζί μ' έκανε να τον πλησιάσω: ε, δεν μου λες... ξέρεις ελληνικά; - Oh, no excuse me, είπε και απομακρύνθηκε με όση λεπτότητα ήταν ανθρώπινα δυνατή. Υπέθεσα από τότε την αλήθεια για το τι συνέβαινε. Μας σύστησαν ύστερα από δύο μήνες στην Εστία. Θυμήθηκε και εκείνη την Κυριακή και μου είπε αυτό που ήξερα και ζούσα και γω. Ο Μπάκου ήταν από το Σουδάν και σπούδαζε οδοντιατρική. Ήταν και αυτός ένας από τους οργισμένους.

***

Έγιν' η καρδιά μου βροχή, βροχή άσπιλη που χαδεύει την στέγη και τα λουλούδια τού κήπου. Βροχή, βροχή και -αν θέλετε- απελπισία.

Αρχίζω και την αγαπώ τώρα που ξέρω πως ίσως θα κάνω μήνες ώσπου να ακούσω ξανά το τραγούδι της. Ναι, ίσως δεν είμαι άλλο τίποτε από ένα κουφάρι που τάχτηκε να κλαίει αυτά που φεύγουν.

***

Στον ηθικό τομέα πρέπει να κατανικηθούν οι γνώμες των κακών γιατί αν τους αφήσουμε να πιστέψουν πως νίκησαν στην συζήτηση θα εφαρμόσουν και στην πράξη τις ολέθριες θεωρίες τους: Πλάτων.

***

Γιώτα, για σένα κλαίω σήμερα, για σένα τραγουδώ σήμερα: τ' όνομα σου λέω,σε ζητώ και κλαίω... Εσένα γύρεψα σήμερα. Και σένα έκλαψα σήμερα...- Έφυγε για την Αθήνα. -Ναι, τ' άκουσα. Ευχαριστώ...

Απρίλης. Στο σπίτι, στους δρόμους. Κι έτσι: έφυγε. Κέρδισα μια πραγματικότητα. Όμως τι να

την κάνω μια πραγματικότητα που με σκοτώνει;...

Μια μέρα που την πήρα στο κατόπι φεύγοντας από την Σχολή δεν θέλησε να πάμε στο πάρκο. Μου είπε πως έπρεπε να διαβάσει Βυζαντινή ιστορία. Είχε εξέταση, είπε, τον Ιούνιο και δεν ήθελε να την απασχολώ.

***

Ο Λάμπρος Χουσιάδας ήταν καθηγητής ψυχολογίας. Μερικές φορές μιλήσαμε έξω από την τάξη σαν φίλοι. Ίσως από την θέση του, δεν ξέρω, αλλά τον βρήκα ενδιαφέροντα άνθρωπο. Σύντομα είχε έρθει σε σύγκρουση με τους φοιτητές εξ αφορμής μιας ανακοίνωσης πως θα ελάμβανε μέρος σε ένα συνέδριο του ΝΑΤΟ με θέμα την εκμετάλλευση της σύγχρονης Ψυχολογίας για σκοπούς πολέμου. Οι φοιτητές έγραψαν πολλές καταγγελίες και τις κόλλησαν έξω από την είσοδο του γραφείου του. Εκείνος έλεγε πως επρόκειτο για λάθος. Αναφερόταν σ' αυτό με πολύ παράπονο. Τότε ήταν που τον συμπόνεσα. Σημείωσα την απάντηση που έβαλε και αυτός ανάμεσα σε όλες τις καταγγελίες των φοιτητών: όσο υπάρχουν δάσκαλοι, θα υπάρχουν και Ιούδες.

***

Αν υπάρχει η Φιλοσοφία για να την εκμεταλλεύονται και να παίρνουν από την ύπαρξη της έδρες αυτά τα ανθρωπάκια, τότε πρέπει να ομολογήσω πως την καταδικάζω.

***

Πιά ανθρώπινη επαφή θα μπορούσε να αντικαταστήσει αυτή την λαχτάρα για επικοινωνία;

***

Στα δεκαπέντε της σαν περνώ βγαίνει στο μπαλκόνι της για να με δει. Στα δεκαεφτά της θα την υποχρεώσουν να κλείνεται στο δωμάτιό της, και εκείνο το αθώο χαμόγελο της θα έχει χαθεί για πάντα.

***

Αφήστε μου έστω τα παιδιά- μόνο τα παιδιά άνθρωποι- και σας υπόσχομαι να μην σας ενοχλήσω ξανά.

***

... -Αφήνεις να καταλάβει κανείς πως άλλα σκέφτεσαι, άλλα λες και άλλα κάνεις... Από τον συγκατοικό μου αυτά. Κι αυτή η σκηνή το Πάσχα του 79: Έλεγα εγώ: φαίνεται πως μου αποδίδεις... -Μην μου λες εμένα φιλοσοφίες. -Φιλοσοφίες!! - Το «αποδίδεις» τι δείχνει, τι σημαίνει; - Σε πείραξε; Τι συμβαίνει; Δεν σε καταλαβαίνω. - Να, αυτή την λέξη δεν την άκουσα ποτέ από φίλους μου...

Είχε και την πρόθεση να μου κάνει και μάθημα! Δείτε παρακαλώ με πιούς ανθρώπους ήμουν αναγκασμένος να ζω.

***

Ήρθες. Δεν μου μίλησες. Μπορεί να πιστεύεις πως σε αδίκησα κι ήθελες έτσι να εκδικηθείς. Νόμιζες πως θα με σκότωνε σήμερα η σιωπή σου, όπως ήθελα να σε σκότωνε η δική μου χτες. Δεν άκουσα την φωνή σου. Μ' αρκούσε όμως που ήσουν κοντά μου, κι ας ήσουν πιο κοντά σε άλλους. Ήθελα μονάχα να μπορώ να σε βλέπω, να βλέπω το χρώμα σου και να ονειρεύομαι, να βλέπω τα μαλιά σου και να χαίρομαι, να βλέπω την σιωπή σου Αγγελική και να θυμάμαι. Πως ήρθες. Και σ'ευχαριστώ.

***

...Από τους ανθρώπους που δημιουργούν εποχή και ιστορία και πραγματικότητα.

***

... -Πέρασες που τα πέρασες είκοσι χρόνια. Από δω και μπρος θα βλέπεις την πραγματικότητα. Κι η πραγματικότητα βρίσκεται μέσα σε τέσσερις τοίχους. Εντάξει; -Εντάξει, είπα, και γέλασα -Αυτά είναι συμπτώματα τρέλλας. -Καλά, θα προσέχω...

Θα φαντάζεστε κύριοι.

Οι Κύπριοι με περιπαίζαν ασφαλώς την κάθε ημέρα, όμως εγώ επέμενα να τους φαντάζομαι σαν τον προφήτη λαό... Η Κύπρος πάει μπροστά και δίνει το παράδειγμα... Σχέδια σχέδια σχέδια. Από τώρα. Πρόγραμμα από τώρα. Θα δείξουν επιτέλους και οι γυναίκες τι αξίζουν. Από σήμερα Κ φορτώθηκες τον σταυρό σου. Η Κύπρος θα γίνει περιβόλι. Τ' ορκίστηκες στον Θεό σου.

27 Απριλίου 1979... Όλοι οι δυστυχισμένοι τής γης με φωνάζουν. Για την χαρά, για την χαρά. Μην αργείς. Για την χαρά. Ω, ποτέ μην ξεχάσεις τούτο το σταυροδρόμι. Το χρέος παλλικάρι, το χρέος ορκίστηκες μην σε τρομάξει. Ορκίστηκες παλλικάρι. Στον Θεό και στην μοίρα σου...

Χωρίς τίποτα να τους πω νιώσανε τι θέλω. Θα βρεθεί η συνειδηση. Έρχονται δύσκολοι καιροί... Τ' αστέρια με κατευθύνουν και το ξέρω... Από σήμερα - κάπιο σήμερα- η πατρίδα βρίσκεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Όλοι οι Κύπριοι θα γυρίσουν πίσω. Και μην φύγει κανείς. Κατάσταση πολιορκίας... Κι η Κύπρος θα ελευθερωθεί και κανένας φαντάρος δεν θάχει πάθει το παραμικρό... Θα θυμηθώ ξανά την Σπάρτη όταν θα κτίζω τις πολιτείες σου.

... Έταξα την απελευθέρωση σε κάποιους δυστυχισμένους. Η πραγμάτωση της είναι για μένα θέμα τιμής.

***

Στην ζωή μου έβαλα **Έβαν** σκοπό. Παίρνω από την εμπειρία ότι τον εξυπηρετεί. Τα υπόλοιπα μού είναι άχρηστα.

30 Απριλίου. Ένας φίλος στα γήπεδα χτύπησε άσχημα το πόδι του. Θα μείνει για καιρό στο στρώμα. Φαντάζομαι τούς πόθους και τα όνειρα του στα κατώφλια τών κήπων.

***

Το πρόσωπο του πρόδινε τον βαθύ στοχασμό του. Το βήμα του πρόδινε την αποφασιστικότητα του.

1η Μαΐου 1979. Είμαι αθώος. Και αυτός που συντηρεί αυτή την αθωότητα θα μου δώσει και

την δικαιολογία για οποιαδήποτε πράξη μου που θεωρείται ένοχη.

***

...Αν μπορείς όλα τα παιδιά που βρίσκεις στον δρόμο να τα θεωρείς δικά σου παιδιά, τότε πραγματώνεις μέσα σου το ευγενέστερο ιδανικό.

2 Μαΐου... Στην ζωή μου είχα την κατάρα να μην γνωρίσω Θεό. Αυτή την κατάρα την έκανα ευλογία.

***

Ξοφλημένο μου φεγγάρι, ως πότε θα με γελάς και συ; Ως πότε θα με πονάς και συ;

***

-Καθολική νεύρωση: αυτή είναι όλη η αλήθεια για τα ανθρώπινα. - Κατά την γνώμη σου φυσικά. - Ασφαλώς. Εννοείται...

Υπάρχει, θα ξέρετε, ένα είδος ανθρώπων που δεν μπορεί να πει τίποτα πριν το προτάξει αυτό: κατά την γνώμη μου. Για μένα αυτοί δεν έχουν ποτέ γνώμη, αναμασούν τις «γνώμες» άλλων και είναι οι πιο αξιοπεριφρόνητοι.

5 Μαΐου, Σάβατο. Έκανα κάθε μέρα αγώνα για να κερδίσω το φως τού ήλιου. Το χαιρόμουν πιο πολύ κάθε φορά που η σκέψη μου να το εγκαταλείψω παρέδιδε τα όπλα. Στο τέλος μού απόμεινε πάντα μια οικειότητα με την φύση. Πάλι όμως το ξέρω: εγώ που είμαι αυτός που είμαι τα θέλω όλα ή τίποτα.

6 Μαΐου, Κυριακή. Δράμα ο στίβος, δράμα κι εγώ.

Και: η εξουσία μέσο για τον προορισμό τού ανθρώπου... Επανάσταση εκ των άνω.

Το απόγευμα ήμουν στο πάρκο... Την πλησίασα. Δεν ήξερα τι να της πω. Της είπα τελικά: τι κάνεις; Το κοριτσάκι πήρε φόρα κι ανέβηκε στο βουναλάκι με το χορτάρι. Στο κάλεσμά τού πατέρα της αδιαφορούσε. Όμως στο τέλος το πήρε και χάθηκαν καθώς εγώ απόμεινα να κοιτάζω.

Ύστερα ήταν ένα άλλο κοριτσάκι στην κούνια. Το σήκωσα ψηλά, φοβήθηκε λίγο κι έβγαζε την γλώσσα της. Θέλησε να φύγει. Την άφησα. Γύρισα πίσω τσακισμένος. Ανέβηκα εκείνο το βουναλάκι. Γονάτισα πάνω στα δάκρυά μου. Τα θάμνα εκεί κράτησαν το μουσικό μου. Το σκοτάδι που έπεφτε στην πόλη κι έκρυβε κάποιους καημούς έπεφτε και για μένα.

9 Μαΐου... Φιλοδοξία μου είναι να κάνω ως τότε τέττα πράγματα που να πω χωρίς δισταγμό: παραδώστε μου την εξουσία, και να την έχω.

***

Στ' όνειρο μου κάτω από αναπαραστάσεις χυδαίας μορφής είδα γραμμένη τέττα περίπου προσταγή: πολέμησε όλα καί όλους όσους συνηγορούν σε τούτη την άθλια πραγματικότητα.

10 Μαΐου. Πέρασα από το στενό σου. Ρώτησα κάπια λουλούδια τής αυλής σου ίσως κι ήξεραν να μου πουν τι είν' ο έρωτας.

Για το γραφτό: το χρωστώ στην Γιώτα.

11 Μαΐου, Παρασκευή. Τ' όνομα της: Ιωάννα, και δίδασκε Αγγλική Φιλολογία. Στην κάμαρα θυμήθηκα τα χέρια της καθώς άγγιζαν το άψυχο ξύλο και του έδιναν ζωή. Η ευγένεια της, η αιδώ, οι κινήσεις της που τάραξαν τον λογισμό μου... Και να μην έχω το δικαίωμα να κλάψω με την ησυχία μου! - Συγκάτοικε, είπα φύγε. Κάνε πως δεν άκουσες τίποτα... Δεν φεύγεις; Καλά, θα φύγω εγώ.

Κλαίοντας ανακάτωνα το κρύο γάλα κι είχα στην άκρη τών χειλιών έναν σακατεμένο σκοπό...: μην κουραστείς να μ' αγαπάς κι αν κουραστείς μην φύγεις. Κλαίοντας...μια ζωή... «Μια ζωή χαμένη. Δεν έχει σημασία.»

12 Μαΐου. Το αίτημα: να κάνω εκείνο το νησί καταφύγιο για τους δυστυχισμένους. Για σένα Ιωάννα. Αυτό θέλω.

13 Μαΐου, Κυριακή. Είδα σήμερα εκείνο το ανάγλυφο με τον τρύγο στην Αρχαιολογικού Μουσείου, και ζήτησα για την πολιτεία μου αγάλματα, **πολλά αγάλματα.**

15 Μαΐου. Έχειρα λίγο στο κρεβάτι να ξεκουράσω το κορμί μου. Στην σκέψη της - όταν κατέβαινε τα σκαλοπάτια κι όταν καθόταν, θυμάμαι, παλιά στο παγκάκι και χάζευε στους διαδρόμους και στις εξόδους, το δακρυσμένο της βλέμμα- ήρθαν ποτάμι τα δάκρυα. Γιατί; Το θέλησα εγώ αυτό; Γιατί; Γιατί να κλαίω στην θύμηση σου; Ιωάννα... Έτσι αποφάσισα να την βρω και να την ρωτήσω: Ιωάννα γιατί να κλαίω; Γιατί έκλαψα τώρα που σε θυμήθηκα; Γιατί;

16 Μαΐου. Της είπα μεσ' την φασαρία τών διαδρόμων: θέλω να γνωριστούμε. Έτσι, αν θέλετε, μονάχα για την γνωριμία. Αυτή: δεν έχω ιδέα... δεν θέλω να ξέρω τίποτα. Και βιάστηκε να φύγει. Έφευγα και γω μακριά από κείνο τον καταραμένο τόπο και είχα την εντύπωση πως έπρεπε να ντρεπόμουν γι' αυτό που έγινε. Δεν την είδα ξανά εκείνο τον χρόνο, δεν θέλησα να την δω. Δεν πήγα ξανά στο μάθημα της. Μόνο τον άλλο χρόνο, όταν ξαναπήγα στην Θεσ/νίκη και πέρασα σαν νοσταλγός κάπιες ελάχιστες φορές από κείνα τα μέρη, την πήρε μια μέρα η ματιά μου όπως τότε να κοιτά, να κοιτά βαθιά μέσα στην ψυχή της.

17 Μαΐου. Απολογισμός: η ζωή μου είναι μαύρη. Ήταν και τούτη μια διάψευση, μεγάλη και απέραντη. Θ' αφήσει κι αυτή τα κατάλοιπά της.

18 Μαΐου. Νομίζετε πως είναι αρκετά αυτά τα πράγματα και αυτά τα γεμάτα σοβαροφάνεια πρόσωπα να με κάνουν να ξεχάσω την ζωή και τα αιτήματα της; Εύκολα ξεχνώ και γω μια πατρίδα ανθοστόλιστη. Τι να γίνει όμως που είναι σκλαβωμένη;

Κάτι μού απομένει ακόμα: να δικαιώσω τον κόπο τών τίμιων ανθρώπων. Και: η υπόθεση τών δυστυχισμένων είναι το μόνο κίνητρο που με κρατά στην ζωή.

***

Έχω ένα κορμί, μια ψυχή που πνίγεται στην δύναμη και δεν ξέρω τι να την κάνω.

19 Μαΐου. Με σταύρωσαν και σήμερα. Πήραν για την νίκη τους τρόπαιο ένα γεμάτο φεγγάρι. Για μένα το βράδυ ήταν μια ειρωνία. Ναι! Για έναν δυστυχισμένο τι σημαίνει ένα γεμάτο φεγγάρι; Τι σημαίνει για μένα αυτό το φεγγάρι;

Το αγέρι χτυπούσε δροσερά στο πρόσωπο και στα δάχτυλα κι η λάμπα στον στύλλο έδειχνε κάπια κλαριά που πάλευαν με τ' αγέρι. Αρμονία τής νύχτας και τού Μάη. Εγώ ταξίδευα όμως μακριά.

20 Μαΐου. Θα τις επιβάλω τις γενναίες ιδέες. Απλούστατα.

Και στα σκαλοπάτια τής Σχολής πάλι: από πού είσαι συ; -Από δω.
Την πλησίασα ξανά: πίο είναι τ' όνομα σου; - Χρυστάλλα. - Χρυστάλλα! Καί πού μένεις παρακαλώ; - Στην Κάτω Τούμπα...

....Αυτή είναι η συνταγή που πήρα σήμερα, **22 Μαΐου**, για την επόμενη διάψευση.

Νά τα σχήματα και τα συντρίμια τής φαντασίας μου: είσαι αραβωνιασμένη; - Όχι. -Έχεις αγόρι; -Ναι, έχω. - Θάθελες ακόμα ένα αγόρι; - Όχι. -Όχι!! Μ' αρέσει η ειλικρίνια σου. Έστω, ούτε από συμπόνια δεν θάθελες και μένα για αγόρι σου; Όχι; - Όχι. -Όχι!... Πάμε στο δάσος να παίξουμε κυνηγητό. Πού ήσουνα τόσα χρόνια που σε γύρευα;... Μ' αγαπάς;... Ω, πού ήσουνα τόσα χρόνια; Τόσα χρόνια αγαπημένη... Πάμε εκεί στην ποταμιά... Μ' αρέσει τόσο το φουστάνι σου, το χρώμα του, το άρωμα του. Μπορώ να τ' αγγίζω; - Ναι. - Πάμε στον κήπο. Θα σου πω πίο λουλούδι σου μιάζει. Ακόμα ήθελα να σου πω: αν γίνομαι φορτικός μην μου το πεις, μην μου το πει αυτό το στόμα. Όμως αυτό που πιο πολύ ήθελα να πω είναι πως έχεις ένα γλυκό πρόσωπο, έχεις ένα πολύ γλυκό πρόσωπο...

Στον νου μου ένιωθα να καλπάζει ένα γέλιο, σπαραγμένο γέλιο σπαραγμένης ψυχής.

24 Μαΐου. Προστάζω τīs δυνάμεις τού καλού να κινηθούν. Τότε...

Ναι, θ' αλλάξουν τα πράγματα. Και στην Κύπρο και παντού. Θ' αλλάξουν γιατί το θέλω εγώ: από τις δηλώσεις μου.

***

Όσα χρόνια και να περάσουν, τούτες οι χώρες τού ήλιου θα ζουν κάτω από την σκιά μου.

25 Μαΐου. Δοκίμασες εσύ ποτέ να κάνεις μια πρόγνωση ή να πεις, έστω, κάπια μεγάλη κουβέντα; Γιατί δεν το τολμάς; Ή μήπως εσύ δεν έχεις μεγάλες επιθυμίες ή προσδοκίες; Ριψοκίνδυνο; Ναι! Όμως εδώ σε θέλω.

***

Θα γυρίσουμε πίσω μόνο όταν καταλάβουμε τι προνόμιο είναι να πατά κανείς τούτη την γη. Θα γυρίσουμε όταν αποφασίσουμε επιτέλους να γίνουμε άνθρωποι και να συμπεριφερόμαστε σαν άνθρωποι. Ας κοιτάξουμε τώρα να προφυλάξουμε αυτήν που μας έχει απομείνει.

***

Μια έκθεση ζωγραφικής και σκίτσου στην Φοιτητική Εστία. Σημείωσα στο βιβλίο για τα σχόλια τών παρατηρητών: αν δεν μπορεί νάναι η τέχνη γλυκύτερη απ' την ανάσα τού δειλινού την καταδικάζω. Βασίλη, απ' τους φίλους απαιτώ οικονομία.

27 Μαΐου, Κυριακή. Λάκη! Ήρθε επιτέλους η Ωρα: μια οπτασία.

28 Μαΐου. Κάθε φορά που νυχτώνει τα μετράς όλα κι αναρωτιέσαι ξανά και ξανά αν αξίζει τον κόπο να δεις την ημέρα που έρχεται... Είναι η κακία τού κόσμου Θεέ μου!

30 Μαΐου. Έλα πεταλούδα και συ, συ που φέρνεις τούς ξένους, πώς ήρθες τώρα μες'το μεσημέρι; Έλα, το ξέρω πως θάχω ξένο. Είναι η Σούλλα, αυτή που περιμένω. Αυτή που μου φέρνεις πεταλούδα.

Ω, γιατί αργεί όμως; Έπλυνα το πάτωμα να πατήσει τα πόδια της. Και περιμένω.

Στο τέλος ήρθε. Κάπου έπρεπε να πάει και φαίνεται δεν υπήρχε τρόπος να με ειδοποιήσει από πριν. Όταν κάθησε και έπρεπε κάπως ν' αρχίσω τής είπα: προσπαθούσα να πείσω τον εαυτό μου πως με γέλασες και πως δεν θαρχόσουν. Δεν τα κατάφερα. Και να που τελικά ήρθες, δεν είναι; - Ναι ήρθα...

Το βράδυ ήρθε ο άνεμος. Και σημείωνα όταν το θυμόμουν την μεθεπομένη: εγώ ξεσήκωσα τούς ανέμους. Άργησες και έπρεπε κάπου να ξεσπάσει η οργή μου.

31 Μαΐου. Σήκωσα εκεί έξω από την πόρτα σου το βλέμμα ψηλά. Η βροχή φαινόταν να ξεκινά από κει που σμίγει ο ουρανός με τα ντουβάρια κι έπεφτε με πάταγο στο τσιμέντο και στην άσφαλο. Με πάταγο έπεφτε. Έτσι όπως θα πέφτουν μια μέρα τα είδωλα. Βροχή βροχή. Και η χαρά τού πρωτανθρώπου.

Ένα χαμόγελο πάγωνε έξω από την πόρτα σου.

1η Ιουνίου. Η τελευταία γραπτή εξέταση μου στο Πανεπιστήμιο. Κι είχα γράψει: κάθε τείχος που παρέταξε ο σκεπτικισμός στάθηκε αψίδα απ' όπου πέρασαν και περνούν και θα περνούν πάντα οι δογματικές λύσεις... Τους δρόμους για τους ουρανούς δεν ήταν, φαίνεται, γραπτό να τους κλείσει ο σκεπτικισμός. Αμίν.

***

Αυτοί ξέρουν πολύ καλά πως οι **προσωπικότητες** είναι αυτές που κινούν την ιστορία. Λοιπόν θα γίνω αιτία να τεντώσουν τ' αυτιά και ν' ακούσουν την αναταραχή που θα τους φέρω. Τίποτ' άλλο δεν θα τολμήσουν, κι ούτε θα προλάβουν να κάνουν.

3 Ιουνίου. Αυτά τα βήματα που ακούγονται στα σκαλοπάτια είναι δικά της Θεέ μου! Τ' ακούω που ανεβαίνουν, πλησιάζουν Θεέ μου. Ακούγονται τώρα πιο καθαρά.

...Αυτά τα βήματα που ακούγονται στα σκαλοπάτια νάταν για μένα Θεέ μου... Γιατί σταμάτησαν ν' ανεβαίνουν κι άλλη πόρτα τα καλωσόρισε.

***

... «Όλο το βράδυ χτες σ' αναζητούσα, σε ήθελα, ήθελα ναρθώ, να σ' αγγίξω, ν' αγγίξω το κορμί σου με τα χέρια μου»...Βγήκα έξω. Περπατούσα σαν εκείνους τούς ανθρώπους που δεν έχουν προορισμό. Πήγα πέρα, πιο πέρα, πήγα μακριά. Ένιωθα κουρασμένος. Ένας κορμός δέντρου ήταν γερμένος εκεί που τον ζήτησα. Κάθησα και κοιτούσα τούς διαβάτες. Με κυρίεψαν εκείνες οι διαθέσεις φυγής, έφυγα. Δεν ήξερα τούς δρόμους που περνούσα. Είχαν όνομα; Δεν ήξερα. Είχα τόσο κουραστεί. Λες και όλα πέφταν απάνω μου και με λύγιζαν. Ακούμπησα την ράχη μου σ'ένα δέντρο. Ένιωθα γύρω μου μάτια που με κοιτούσαν περιέργα. Μια παγερότη- τα, ένας επιτάφιος θόλος σκίαζε τα πάντα. Δεν ήξερα τίποτα, δεν ζητούσα τίποτα. Από καιρό είχα χάσει το παιχνίδι

τής ζωής. Ακούμπησα τ' αυτί στον κορμό κι ένιωθα το δέντρο να με διώχνει. Σήκωσα τα βήματα. Ένιωθα να τα είχα όλα βαρεθεί εδώ πάνω.

Στους δρόμους και στα καπηλιά οι άνθρωποι μιλούσαν... « για να μην πουν τίποτα»... Όλα τα είδα προσεκτικά, οργισμένα. Είπα στον εαυτό μου: είναι πια καιρός να φύγεις. Όλα είναι χαμένα. Και συ δεν κατάλαβες κανέναν. Τώρα , στο τέλος, τίποτα παραπάνω απ' αυτό: όλα είναι χαμένα... Κανέναν δεν ένιωσες και κανέναν δεν κατάλαβες. Αλλά κι αν ακόμα, όπως λες, τους κατάλαβες εσύ όλους, όμως εσένα -είναι σίγουρο- δεν σε κατάλαβε κανείς. Είναι καιρός να φύγεις, είναι ο καιρός σου που περιμένεις παλλικάρι. Δεν ωρίμασε αλήθεια αυτή η απόφαση; Ω, πότε επιτέλους θα το τολμήσω; Δεν γίνεται ναρθεί χωρίς αργοπορίες και χωρίς λέξεις ο θανατός μου; Προς τι όλη αυτή η ιεροτελεστία τής ντροπής;

Τρία κορίτσια στην αντικρυνή μεριά τού δρόμου με ξύπνησαν από την οπτασία, με κοίταξαν μια στιγμή μ' απορία. Τις είδα εγώ και ρίξαν ευθύς τα μάτια τους σε μια βιτρίνα. Σε λίγο έφτανα στο πάρκο . Γονάτισα στο χορτάρι, μπροστά σε κάπια λουλούδια. Σιωπή ανάμεσα μας, χρυσή σιωπή... Στον γυρισμό αντάμωσα την Σούλλα. Σιωπή ανάμεσα μας, χρυσή σιωπή. Όταν χωρίσαμε μου ευχήθηκε καλές επιτυχίες στις εξετάσεις. Της είπα «ευχαριστώ». Και «επίσης». Ύστερα κίνησε να φύγει με γρήγορο βήμα. Διάβασε σε μια πεταχτή ματιά που μου έριξε το παράπνομό μου. Στάθηκα μια στιγμή, διο, τρεις. Είδα τα βήματα της που χάθηκαν. Μετά κίνησα εγώ για πού; Πού; Ω, τι να τις κάνω τις επιτυχίες; Τι να τις κάνω; Ήξερα πως πήγαινα σε μια γωνιά να κλάψω. Τόχω ανάγκη τώρα το κλάμα... ύστερα απ' αυτά, ύστερα απ' αυτά... Τόχω ανάγκη αυτό το κλάμα. Και πώς το χαίρομαι κάθε φορά που έρχεται!... Τώρα στο σπίτι...τώρα στο σπίτι... Τι να πω Θεέ μου, τι άλλο να πω; Πως πονώ; Τι να πω Θεέ μου; Θυμάμαι και σήμερα την μοίρα τού ανθρώπου που έλεγε: ο επόμενος... ο επόμενος...¹⁶ Γιατί Θεέ μου; Γιατί;

***

Όλα τα πράγματα που είδαν τα μάτια σου σε τούτη την κάμαρα μούγιναν εφιάλτης. Δεν μπορώ να τα κοιτάζω. Όλα τα πλημύρισε η σκιά σου. Έλα!

***

Αυτό το απότομο σπάσιμο τού καιρού μού φέρνει τις πιο γενναίες ιδέες. Δειλινό με ήλιο μετά την μπόρα. Πώς με μεθά αυτή η ανάσα!

***

Πιάνεις πιάνεις...: ένα παιχνίδι τών παιδιών.
Τόπαιξα σήμερα στην Λιτοχώρου. Μια στιγμή είχα σηκώσει τον Βασίλη ψηλά: λοιπόν, θα σε πετάξω ψηλά στο φεγγάρι.

Ένα κοριτσάκι είπε γελόντας: πεταξέ τον να γλυτώσουμε απ' αυτόν...

Κι η Ελενίτσα: εμένα με λένε Ελενίτσα, εσένα σε λένε Κωστή. Στο χωριό έχουμε έναν Κωστή...

Η Ελενίτσα ήταν τότε τεσσάρων χρονών και μου άρεσε να την πειράζω.

Ιουνίου. Όσο πιο σοβαρός είναι κανείς, τόσο πιο πολύ μιάζει με πτώμα: Αλέκος.

***

Ακριβώς γιατί είμαι υγιής. Αυτό είναι που με κάνει να μην νιώθω καλά όταν παρατηρώ όσα

συμβαίνουν γύρω μου.

4 Ιουνίου. Κόπηκα, τελικά, στο γραπτό. Και ήταν αυτό ακριβώς η αφορμή που σημείωνα κατόπιν: δεν υπάρχει στην Γη αυτός ο άνθρωπος που θα σταθεί εμπόδιο στον δρόμο μου. Πολλοί ίσως το δοκιμάσουν. Ο χρόνος θα δείξει πως κι αυτό δεν θα γίνει παρά για να τσακίσουν απλούστατα τα μούτρα τους.

Αρχίζει να μην μου φτάνει η περιφρόνηση... Από σήμερα με κυρίευσε μια αχαλίνωτη οργή. Ζύγισα καλά όλη την κατάσταση που με τριγυρίζει και είπα πως ήρθε ο καιρός για να σύρω το σπαθί μου. Μια πληγή ανοίγεται στο κορμί του κόσμου. Αρχίζουμε...

Υπέφερα, ίσως όχι όσο κανείς άλλος, αλλά υπέφερα πολύ. Όμως ως εδώ πια. Βαρέθηκα. Ως πού τάχα θα τραβούσε αυτή η κωμωδία; Από αύριο θα μου ανήκει ο ήλιος και η ύπαρξη μου. Σάπια είδωλα, έχετε την κατάρα μιας μεγάλης ψυχής-

6 Ιουνίου. Μέσα μου ζει το πνεύμα των αγίων και των καισάρων.

7 Ιουνίου. Τέσσερις η ώρα: ούτε χαράματα. Η πατρίδα μου ζει στο περιθώριο του πολιτισμού, στο περιθώριο του κόσμου και γω είμαι στα ξένα ένας χαραμοφάς... Τέρμα πια. Το Πανεπιστήμιο είναι από σήμερα για μένα παρελθόν. Πάω να υπογράψω την συμφωνία με τ' αστέρια και με το φεγγάρι. Από σήμερα κόβω το νήμα - τις αλυσίδες έλεγε ο Αλέκος- που με δένει με τις κατασκευές των δυνάμεων του διανοητικού μαρασμού. Νάμαι τώρα ένας επαναστάτης... Θα ταξιδέψω διο-τρία χρόνια και εκεί στο καμπύλο ακρογιάλι θα στήσω το ορμητήριο μου.

8 Ιουνίου. Το αίτημα: θα πολεμήσω ενάντια στις δυνάμεις του σκότους. Φυλαχτείτε προδότες! Περπατούσα αργά μ' ένα ατάραχο και αποφασιστικό βήμα. Με το βλέμμα παγωμένο από την περιφρόνηση. Θάλεγες πως προκαλούσα το χώμα που πατούσα, τους ανθρώπους, τις πέτρες που κοίταζα, προκαλούσα τον αγέρα που ανάσαινα.

Θ' αλλάξω το πρόσωπο τής Κύπρου. Ονειρεύτηκα σήμερα την μεγαλύτερη εκπολιτιστική επιχείρηση τής ιστορίας.

9 Ιουνίου. « Στο τέλος όλοι θα μας διαψεύσουν: από την Δήμητρα.

Και: μια δυστυχία με νόημα είναι μια δυστυχία με νόημα. Ίσως και νάχει τούς χτύπους τής ευτυχίας. Ίσως και νάναι αυτή όλη η ευτυχία.

***

...-Ο προορισμός του ανθρώπου είναι να βρει μια γυναίκα, να κάνει παιδιά και να τα τρέφει. - Ω, ναι, είπα, και πήρα το δεφτεράκι μου κι έγραψα: γυναίκα μου είναι η Κύπρος κι η ανθρωπότητα όλη ακόμα, αν θέλετε. Αυτή την γυναίκα θα θρέψω και τα παιδιά της όλα.

11 Ιουνίου. Τώρα θα στήσω την γιορτή μου. Δεν καλώ κανέναν. Κι όμως είναι όλοι παρόντες. Οι άνεμοι έστειλαν πιστό το μήνυμα. Ο θρύλος αρχίζει και πνέει στις καρδιές των ανθρώπων, γίνεται δύναμη και φωτιά. Πιός γλυτώνει τώρα από τούτη την φωτιά; Δυστυχισμένοι! Κρατήστε ακόμα λίγο την ανάσα τής ελπίδας.

12 Ιουνίου. Φτωχός και απένταρος; Και τι μ' αυτό; Στην ανάγκη θα ζητιανέψω από τους φίλους. Υποψιάζομαι πως θα χαρούν να με βοηθήσουν. Όμως εκείνα θα γίνουν και, πολύ φοβάμαι, ασύγκριτα πιο πολλά, πιο μεγάλα.

13 Ιουνίου. Ο δικός μας αγώνας θέλει μεγάλες καρδιές, καρδιές χωρίς μικρόχαρα πάθη. Θα κερδίσουμε μόνο με την αγάπη και την συγγνώμη. Το φάρμακο είναι η μουσική.

***

Άνθρωποι, ως πότε θα σκέφτεστε με ξένα κεφάλια, και θα μιλάτε με ξένες γλώσσες; Πάψετε επιτέλους να χρησιμοποιείτε όλες αυτές τις απατημένες εκφράσεις. Θέλω ανθρώπους ζωντανούς, ανθρώπους που να έχουν για ορμητήριο τήν καρδιά τους, τους πόθους τής καρδιάς τους ή κάπιο ακρογιάλι, κάπιο κομμάτι από τον κήπο της, την αυλή της ή το φουστάνι της.

14 Ιουνίου. Δεν αναγνωρίζω κανένα καθεστώς. Είναι πια καιρός ν' αρχίσουμε να στήνουμε τα δικά μας θεμέλια για την δική μας πολιτεία.

***

Κάθε μέρα που περνά νιώθω ολοένα και πιο πολύ μέσα μου τον πόνο τών μοναχικών ψυχών.

***

Αυτά τα μάτια τα είχαν οι άνθρωποι που άλλαξαν την τύχη του κόσμου. Ζω τόν Χριστό από την αρχή.

***

15 Ιουνίου. Είμαι πολύ φτηνός αν νομίζω πως δεν θα μπορέσω να επιβιώσω χωρίς συστάσεις και διπλώματα.

16 Ιουνίου. Θέλω ν' ακούσω κύριε τούς ήχους τών άστρων. Χαμηλώστε τον ήχο τής τηλεόρασης σας κύριε...

***

Όλοι αυτοί σάς κυβερνούν βασιζόμενοι στις φοβίες σας. Είναι καιρός το καλό να παλέψει με τα όπλα τού κακού: με την μεγαλομανία και την παρανοϊκότητα.

18 Ιουνίου. Ξεκουράσου, δόλια καρδιά ξεκουράσου. Ξεκουράσου αδερφή κι ας μην ξημερώσει η αυγή όπου θα πρέπει να ξαναρχίσουμε.

Όλα γίναν χτες, χτες! Θλιμμένη καρδιά ξεκουράσου. Τόλμησε επιτέλους αυτό το μεγάλο κι αυτό το τελευταίο αντίο... Τι είμαι, τι έγινα, τι θ' απογίνω; Στους γνωστούς λέω πως ξέρω. Άλλοι με πιστεύουν, άλλοι όχι. Άλλωστε τι σημασία έχει τώρα το τι θ' απογίνω...

***

Εγώ τής είπα με λένε Κώστα. Αυτή μου είπε: Κωστήηη σε λένε, όχι Κώστα. Και το σημείωσα. Να θυμάμαι εκείνα τα μάτια και εκείνο το όνομα της και να γελώ, και να θυμάμαι πως υπάρχει και είναι μακριά και να κλαίω.

Η Γιάννα είν' αυτή, εικόνα από τα γήπεδα.

19 Ιουνίου. Θα πουλήσω την ψυχή μου. Δεν την αντέχω άλλο...

***

Στ' όνειρο μου όμως έδειχνες να μ' αγαπάς. Θυμάμαι ακόμα εκείνη την αγάπη που έρεε από τα μάτια σου Αγγελική.

20 Ιουνίου. Αυτό: ο Κ δεν είχε πτυχία. Είχε όμως γενναία καρδιά, κι αυτό ήταν πολύ. Ήταν το παν.

Κι αυτό: μην με κρίνεις με τα κοινά μέτρα. Δεν θα κάνεις σωστή κρίση.

***

Είδα τα μάτια σου να ψάχνουν με αγωνία μέσα στο πλήθος. Θέλω να πιστεύω πως έψαχναν για μένα.

***

«Ξύπνα αγάπη μου, η νύχτα τέλιωσε, τ' αστέρια χάθηκαν, πρέπει να φύγεις». Χώθηκε σήμερα μεσ' τον νου μου έτσι που δεν υπήρχε τόπος να περπατήσω χωρίς να το τραγουδώ.

21 Ιουνίου.

Οι γενιές των ανθρώπων που έφυγαν άφησαν πίσω τους έναν άνθρωπο ανδρείκελο που το ανάγκασαν να συντηρεί και να διαιωνίζει όλες τις σάπιες αρχές τους. Τόσα χρόνια, μικρούς και μεγάλους, σας είχαν μέσα στο σκοτάδι. Μην τους λυπάστε τώρα. Χτυπάτε και ίσως μπορέσουμε έτσι να καθαρίσουμε τον κόσμο από τις βρωμιές που άφησαν πίσω τους.

***

Ήρθα σαν τίμιος άνθρωπος, φεύγω σαν τίμιος άνθρωπος.

27 Ιουνίου. Αυτοί οι άνθρωποι θα συνέχιζαν να ζουν και χωρίς τον αποχαιρετισμό μας. Ας τους αφήσουμε λοιπόν να χαίρονται την ησυχία τους.

Κι αυτό: κάντε σκέψεις και έργα αντάξια μιας ρωμαλέας γενιάς.

***

Το φεγγάρι... Χάθηκε πια απ' την ζωή μου το φεγγάρι. Αυτό το βράδυ με το δροσάτο φύσημα το καταδίκασα κι είπα πως δεν θάχω ξανά μοίρα στην ελπίδα μόλις θ' αρχίσει να γενιέται στον

χαμηλό ορίζοντα.

29 Ιουνίου. Σήμερα το πρωί σκεφτόμουν επίμονα τον πατέρα μου όταν ήρθε στην Λάρνακα την μέρα τής ορκομοσίας. Σκεφτόμουν εκείνα τα μάτια του τα δακρυσμένα.

30 Ιουνίου. «Σήμερα η Σχολή και όλοι εκείνοι οι χώροι που ως χτες πλημύριζαν από ζωή ήταν νεκροί. Αυτή όλη η νέκρα δεν άργησε να γίνει στην καρδιά μου απελπισία»: από τον Γιώργο.
Και μια ευχή σήμερα για τον κόσμο, κι ας απέχει πολύ από το να την αξίζει.

1η Ιουλίου, Κυριακή. Όλο το βράδυ χτες παραμιλούσα... Ω, ερημιά! Πώς σ' αγαπώ!
...Κι όμως τού σπιτιού σου ο δρόμος, ο στενός κι ο σκοτεινός, έχει των ματιών σου τ' άστρα που δεν τάχει ο ουρανός...: από το Ελληνικό τραγούδι.

2 Ιουλίου. Κι όμως αυτή η βρώμικη κοινωνία συντηρούσε με τις συνεχείς αδικίες της τις δικές μου αρχές. Συντηρούσε ότι πιο μεγάλο έχει να επιδείξει αυτός ο κόσμος, ότι πιο ευγενικό: την εξέγερση τού αθώου.

★

... Τότε θα νικήσει το κίνημα που θα συγκεντρώσει στις τάξεις του τούς περισσότερους γενναίους.

***

Έτσι: θα σας σύρω στον δρόμο μου έτσι όπως ο άνεμος σέρνει στον δρόμο του τα έντομα.

3 Ιουλίου. Το βράδυ τής πρώτης μέρας τής εισβολής το βουνό το κάνανε λαμπάδα. Γιατί;;; Ω, αυτά τα τέσσερα ερωτηματικά στην σειρά για κανενός άλλου το χατήρι δεν μπήκανε Τούρκοι. Γιατί;;;

***

Και τι δεν θα κάνω γι' αυτά τα παιδιά και για τις αγγελικές ματιές τους...
Στο πάρκο ήταν πάλι το αίτημα, στο παιδικό θέατρο.

***

Αν πετάξετε από πάνω σας αυτή την προσποίηση, αν φερθείτε απλά κι ερωτικά, τότε θα δείτε να λάμπει το μεγαλείο τού ανθρώπου. Ίσως ακόμα και ο χαμένος παράδεισος.

4 Ιουλίου... Ας μπορούσα ν' αποτυπώσω αυτή την ομορφιά, αυτή την φωτιά που με καίει δίχως αφορμή.

5 Ιουλίου. Είναι στο αίμα μου να θέλω να εξηγή την σιωπή μου με την σιωπή.

***

Από τις εκρήξεις που μανιάζουν μέσα στο σώμα τού ήλιου παίρνετε εσείς το φως. Συζήτηση; Γνώμες; Τι να τις κάνω τις γνώμες επιτόλαιων ανθρώπων; Όταν ο ήλιος αποφασίσει να δώσει το φως και την φωτιά του, δεν ρωτάει τούς πλανήτες.

7 Ιουλίου. Ήταν αργά, πέρα απ' το μεσονύχτι. Στον γιαλό φυσούσε το αγέρι δυνατά στο πρόσωπο. Κοιτούσα ψηλά κατά τ' αστέρια. Το κορμί σκιρτούσε σε ανάλαφρες κινήσεις. Τα χέρια υψώνονταν στον ουρανό κι είχα στα χείλη έναν σκοπό που όσο πιο μανιασμένα φυσούσε τ' αγέρι τόσο πιο πολύ με προκαλούσε να τον φωνάξω πιο δυνατά: κύμα και βότσαλο κι αρμύρα και καλοκαίρι μου ζεστό...

Διο παιδιά κάθονταν στην άκρη τής θάλασσας -δεν μπορούσε νάταν πιο κοντά της- κι ανταλλάζανε τα χείλη τους.

***

- Αυτό το κορίτσι σ' αγαπά. Δες τά μάτια της όταν σε κοιτούν. Σε λατρεύει Κ. - Είναι απόλυτα φυσικό. Φίλε μου, καλέ μου φίλε, θα φοβόμουν για το αντίθετο. Είναι γυναίκα και δεν κάνει παρά το καθήκον της.

***

Κάτω απ' αυτό τον καφετερό ήλιο, κάτω απ' αυτό το αδιάφορο φεγγάρι, μέσα σε τούτο τον απατημένο κόσμο θέλω να ζήσω, να πονέσω, να κλάψω ξανά.

Κάπιες σημειώσεις από τον **Πυγμάχο, τού Μπέρναρ Σω...** Είναι καλύτερο ν' αφήνεις τούς επαίνους παρά να εκθέτεις τον εαυτό σου στην υποψία τής κολακείας...

Ήταν απογοητευτικό νάμαι ο εαυτός μου. Αλλά το να μην είμαι ο εαυτός μου ήταν κάτι σαν θάνατος μέσα στην ζωή...

Υποπτεύομαι πως οι τρόποι του αυτοί δεν είναι παρά μόνο μια διαμαρτυρία, εσκεμμένη μάλιστα, ενάντια στο ψεύτικο λούστρο τής κοινωνικής ευγένειας...

10 Ιουλίου, σε υπόγειο στην Ιωαννίνων... Στους άνω μαζεύτηκε μια παρέα, Κύπριοι και άλλοι. Θέμα τους: η πολιτική. Και τι φωνή ήταν αυτή! Τι πάθος! Θέμα τους ο Μακάριος, ο Γρίβας, ο Λυσσαρίδης, όλοι και όλα. Όταν απαιτήσα ησυχία η Ελενίτσα έκανε έναν από κείνους τούς περιφρονητικούς ήχους.

Είπα με τον εαυτό μου: όταν δεν θεωρείτε αξιοπρεπές να πείτε στους ξένους σας πως έχουν υποχρέωση να μιλούν πιο σιγά, τότε πρέπει να πω πως λυπάμαι για λογαριασμό σας... Σ'ευχαριστώ πάντως Ελενίτσα. Την καταφρόνια σου την διάβασα προτού καλά καλά νιώσεις εσύ την ανάγκη να την εκφράσεις. Προδότες... Αύριο θα παραγγείλουν οι Αμερικανοί να πάρουν και την υπόλοιπη με την ίδια άνεση που παραγγέλνουν τον καφέ τους... Είμαι άγιος, ναι! Όμως μην μ' ενοχλήσετε. Είμαι ικανός να σας κρεμμάσω...

Ω, θα πρέπει ίσως να τους ακούσετε στις καθημερινές τους ομιλίες για να καταλάβετε πόσο απαραίτητη τούς είναι μια δικτατορία.

13 Ιουλίου. Στην δική σας κοινωνία εκείνος που δεν μπορεί να γίνει κάτι σοβαρό γίνεται επίσημα σάτυρος και τότε του τα συγχωρείτε όλα. Αφορμή ήταν ένα ραδιόφωνο, θυμάμαι, και ο

Χάρυ Κλιν.

14 Ιουλίου. Είμαι απόλυτος, λέτε. Ενώ αυτό αποτελεί για τον κόσμο όλο ένα θανάσιμο αμάρτημα, όμως σε μένα **αυτό** ακριβώς πλαισιώνει το μεγαλείο μου.

16 Ιουλίου. Είχα την εντύπωση, και το ίδιο ένιωθαν όλοι όσοι τον γνώρισαν, πως μόνο με την παρουσία του πραγματοποιούσε την μεγαλύτερη επανάσταση που έχει γίνει κάτω απ' αυτό τον ήλιο.

17 Ιουλίου. Σε παλιούς καιρούς θα έφτιαχνα δική μου θρησκεία . Σήμερα τι θάταν αντάξιο μιας τέτοιας δημιουργίας; Ή, ακόμα, πιά κίνημα θα μπορούσε να επισκιάσει κι αυτήν ακόμα την δημιουργία μιας θρησκείας;

18 Ιουλίου. Σκεφθείτε πρώτα τι θα περιμένετε από μια ψυχή σαν του Ναπολέοντα, του Κρόμβελ ή του Ατατούρκ, σκεφθείτε την ψυχή των προτύπων και των ηρώων σας αναστημένη στην Κύπρο και ύστερα αποφασίζετε αν έχω ή όχι δίκαιο όταν θέλω το νησί μου κυρίαρχο, ανεξάρτητο κτλ.

Τούρκοι! Ξυπνήσατε έναν γίγαντα. Φυλαχτείτε!...

***

Έστυψα ακόμα και την καταστροφή. Μέσα από τα μηνύματα είδα να ξεφυτρώνουν μηνύματα ελπίδας. Για ένα γερό μισό όλα στο τέλος είναι θετικά.

20 Ιουλίου. Δεν μπορείς να κατηγορήσεις μια δικτατορία μόνο και μόνο γιατί είναι μια δικτατορία.

21 Ιουλίου. Ωρα δίο, μετά το μέσονύκτι. Κάπια παιδιά τραγουδούσαν στην γειτονιά έναν παλιό κι αγαπημένο σκοπό: τρία παιδιά Βολιώτικα μάς κλέψαν την Αννούλα, κι εγώ σαν να ζούσα στιγμές απ' την παράδεισό μου.

24 Ιουλίου. Τα ενδιάμεσα συστήματα είναι πολυτέλεια στην πολιτεία μου. Όταν αυτό το τέρας καταλάβει πως είναι πια καιρός να γίνει άνθρωπος, θα τα καταφέρει, και υπάρχουν για τούτο κάπιοι τρόποι που η χρήση τους δείχνει ακριβώς και τον σεβασμό που ταιριάζει στην ανθρώπινη ιδιοσυγκρασία. Από δω που είμαστε μπορούμε να προχωρήσουμε κατευθείαν στην διάπλαση ανθρώπων χωρίς οδυνηρές και, στην κατάσταση που βρισκόμαστε, εγκληματικές χρονοτριβές.

Και δείχνει ασφαλώς αφέλεια και άγνοια όπιοις από σας δεν καταλαβαίνει πως και το πιο ιδανικό σύστημα -με δεδομένο πως έχει πραγματοποιηθεί με όλες τις θυσίες που ήταν απαραίτητες γι' αυτό- είναι μια περιττή διαδικασία. Φτιάξε με την τέχνη τον άνθρωπο που θα καταλαβαίνει πως τον συμφέρει να σκέφτεται ο ίδιος για λογαριασμό του, πως τον συμφέρει να βοηθά τούς συνανθρώπους του -κι απ' αυτούς πρώτα τούς πιο δυστυχημένους- κι έχεις κατεβάσει στην Γη την ουράνια πολιτεία.

25 Ιουλίου. Υπέφερα πιο πολύ από την έλλειψη επικοινωνίας παρά από την φτώχεια.

26 **Ιουλίου**. Την απόφαση μου αυτή την ενέπνευσαν οι ελπίδες και οι φόβοι ενός λαού εξακοσίων, και ίσως πολύ περισσότερων, χιλιάδων ψυχών, τα πάθη και τα μίση τους.

28 **Ιουλίου, Σάβατο...** Όλο το βράδυ χτες χόρευες μέσα στο μισό μου... Κορίτσι, να σου πω την αμαρτία μου; Να: πεθύμησα το κορμάκι σου, αυτό που είδα χτες να χορεύει μπαλέτο στο πλάι τού δύνοντος ηλίου...

29 **Ιουλίου**. Ήμουν χωμένος μέσ' το βιβλίο όταν με κεραυνοβόλησε ένας σκοπός: φέρνουνε τα χρόνια τīs ρυτίδες και τα νιάτα κάποτε περνούν... Το αίτημα που ακολούθησε: να δώσω τέττα έργα στον κόσμο που να ηχούν μέσα στην ιστορία σαν θριαμβευτική μελωδία σε θλιμμένη Κυριακή.

30 **Ιουλίου**. Όταν είδα να πέφτει ένα λουλούδι κάτω από το βάρος τής βροχής θυμήθηκα μεμιάς μια νύχτα στο πάρκο, στην παραλία. Περιπατούσα τότε στα πεσμένα φύλλα τού φθινοπώρου. Ήταν χιονιάς κι ήταν πάλι κάποια άσπλαχνη. Είχα κλάψει πολύ εκείνη τη νύχτα για την ζωή μου. Και νά που τώρα αυτή η μνήμη έκανε τούτο το κλάμα πιο δυνατό, πιο σπαραγμένη την ψυχή μου. Σκέφτομαι τώρα τον Λάκη, αυτό το σύμβολο τών μοναχικών ψυχών, σκέφτομαι την Ειρήνη. Έτσι: θα σβύσουμε και μεις. Θάρθει κι η σειρά μας.

Τι να πω; Ή μήπως είναι ψέμα πως αυτός ο λόγος δεν μπορεί παρά να είναι το σήμα κατατεθέν τού πιο απροσποίητου και του πιο ωμού ρεαλισμού;

Έλεγα με τον εαυτό μου εκεί στο πάρκο, μετά τα κλαματά μου: θα γυρίσω τώρα στο σπίτι, θα βγάλω τα ρούχα. Αύριο θα πάω πάλι στο γήπεδο. Θα ξεχάσω για καιρό τον εαυτό μου ώσπου να ξυπνήσει ξανά η μνήμη και η γνώση για τούτο τον αδυσώπητο δρόμο στον θάνατο και θα ρωτήσω και πάλι την σκιά μου: Κώστα... Κωστήηη, δεν νομίζεις πως είναι πολυτέλεια να ζήσεις και αύριο; Αφού ένιωσες ξανά την απελπισμένη δοξαριά τής αλήθειας...

Όμως όχι! Υπάρχει ακόμα κάποια ελπίδα. Υπομονή! Ίσως ως την μεγάλη διάψευση... Το παραμιλητό μου ήταν κάτι σίχοι τού Λαμαρτίνου: πάντα λοιπόν θα τρέχουμε προς άγνωστο ακρογιάλι... χωρίς ποτ' εν' απάνεμο μέσ' την ανεμοζάλη, ούτ' ένα καταφύγιο στην βαρυχειμωνιά;...

1 **Αυγούστου...** Εσύ προδότη που αντάλλαξες τον άνθρωπο για λίγο χορτάρι, για λίγο χώμα και για λίγο νερό.

2 **Αυγούστου**. Πάρε τīs αποφάσεις σου την ώρα που ξέρεις πως έχει ο κόσμος όλος αποφασίσει να σε απομονώσει και να σε εκμηδενίσει. Έτσι τουλάχιστον θάσαι σίγουρος πως δεν θα διαψευσθείς επειδή θάχεις στηρίξει τις ελπίδες σου σε ανθρώπους που είναι από αιώνες κι αιώνες φανερό πως φροντίζουν πρώτα για το κακό τού πλησίον τους και ύστερα για το δικό τους καλό.

3 **Αυγούστου**. Πέρασαν πολλοί σκοποί απ' το παραθύρι μου. Κράτησα αυτόν: πώς ν' αντέξω, πώς; Αχ, δεν μπορώ μοναχός...

***

Έχω να κάνω μ' έναν ηλίθιο που ομολογεί πως συντηρείται -πως συντηρεί δηλαδή την ειλικρίνιά του, την ανθρωπιά και την διαίσθηση του- με το δάκρυ.

4 Αυγούστου. Είδα διο παιδιά καθώς περπατούσαν στον δρόμο αγκαλιασμένοι. Ζήλεψα εκείνο το αγόρι και λυπήθηκα πάλι αυτά τα νιάτα μου που φεύγουν.

6 Αυγούστου. Φυτεύοντας λουλούδια, πεύκα, κυπαρίσια και μυρτιές και μοιράζοντας χαμόγελα εκδικούμαστε για το κακό που μας έγινε.

7 Αυγούστου. Όταν ένα όπλο παλιώσει, Μιχάλη, το πετάμε.

Γι' αυτό υπήρξε αφορμή ένα γράμμα που πήρα εκείνες τις ημέρες από την οικογένεια. Θα πληροφορήθηκα από την Ιουλία που ήταν στην Αθήνα τότε, και της το έγγραφα, πως άφησα το Πανεπιστήμιο.

Κάθησαν τότε όλοι και μου έστειλαν απλώςερα τις συμβουλές και τις γνώμες τους. Ο ένας να λέει δεν εγκρίνει, ο άλλος να λυπηθώ τούς κόπους μου και τα ξενύχτια μου – πραγματικά η ανάμνηση εκείνης της εποχής όπου «έπρεπε να μπω στο Πανεπιστήμιο» πάντα με συγκινεί- ο Μιχάλης για τα όπλα κτλ.

Τι αστεία ήταν όλ' αυτά! Λες κι όταν αποφάσιζα εγώ να μπω στο Πανεπιστήμιο είχα ζητήσει την γνώμη τους και τρέχουν τώρα να μου πουν αν πρέπει ή αν δεν πρέπει να βγώ. Τους κουτούς! Όσο για τα έξοδα τής παραμονής μου στην Θεσ/νίκη εγώ σκίστηκα να τα οικονομίσω γρόσι το γρόσι. Ευτυχώς σαν αξιωματικός που ήμουν έπαιρνα 22 λίρες τον μήνα αντί 4 που έπαιρναν οι στρατιώτες. Μ' αυτά τα λεφτά κατάφερα να πληρώνω και τα αεροπορικά μου εισιτήρια όταν πήγαινα για τις εξετάσεις. Όταν απολύθηκα μού έδωσε και ο Σωτήρης που είχε ρθει εκείνες τις μέρες από την Αφρική 100 λίρες, κι αυτά ήταν όλα. Έφευγα για την Θεσ/νίκη για το τρίτο έτος με διακόσες λίρες και ήξερα ότι έπρεπε να περάσω μ' αυτές ενιά μήνες. Για μένα δεν θάταν δα και τίποτα σπουδαίο.

Βέβαια είναι αλήθεια πως ο πατέρας μου μού είχε στείλει εκείνο τον χρόνο πενήντα λίρες με δική του πρωτοβουλία. Εγώ πάντως δεν καταδεχόμουν ποτέ να ζητήσω λεφτά. Και με πενήντα λίρες - το φαντάζεστε;- νόμιζε ο κύριος πως είχε δικαιώματα πάνω στις αποφάσεις μου. Εν πάση περιπτώσει τούς έστειλα τότε μιαν απάντηση όπου η αλαζονία μου κορυφωνόταν σ' αυτήν περίπου την πρόταση: φαίνεται φταίω εγώ που τόσον καιρό δεν σας έχω δώσει να καταλάβετε πως έχετε να κάνετε με μια ατσαλένια θέληση. Κτλ. Κτλ.

8 Αυγούστου. Κοίταξε μην δείξεις πως σου ταραάζει η άγρια μπόρα αυτό το αβίαστο βήμα. Άστην να χτυπάει. Εσύ μείνε ατάραχος σαν άγαλμα.

***

Υπάρχει άραγε πιο ευτυχισμένη μοίρα από την μοίρα που καταδικάζει τις μέλισσες να τρυγούν τα λουλούδια; Ω, και μένα μια τέτια μοίρα μού έλαχε...

12 Αυγούστου. Σημειώνω για κείνους τους ανθρώπους που μεταμοσχεύουν την ανικανότητα τους να καταλάβουν σε μίσος και σε μανία καταστροφής.

Και: δεν μπορώ να φανταστώ ζωντανό άνθρωπο που να μην λαχταρά τούτο το κορμάκι σου Γιάννα.

13 Αυγούστου. ...Σε λυπάμαι που δεν μπορείς να δεις στο πρόσωπό μου μια σοβαρή αιτία για να εγκαταλείψεις τίσ παλιές σου αρχές: το χρωστώ ακόμα στην Ειρήνη. Έτσι ήταν και μ'αυτήν τα πράγματα δηλαδή: «κορίτσια ξέπλεκα, κορίτσια ολόδροσα, χωρίς καρδιά...»

Λες κι ήθελαν όλες τους ν'αγιάσουν.

***

Όταν τελιώνετε το φαγητό σας σκέφτεστε μήπως καμιά φορά πως υπάρχουν κάπου εδώ γύρω άνθρωποι που πεθαίνουν από την πείνα, που υποφέρουν και δεν φταίνε γι' αυτό;...

14 Αυγούστου. Οι Τούρκοι, φίλοι μου, εγκληματίσανε, ναι! Ανοιξαν πολλές πληγές στο κορμί μας, ναι! Όμως όσοι έχουν μάτια και βλέπουν δεν μπορούν παρά να δουν πως πιο πολύ έχουν ανοίξει ένα πεδίο μάχης που περιμένει τούς γενναίους να γράψουν το πεπρωμένο τους, να δείξουν τι τέλος πάντων αξίζουν κάτω από τον ήλιο. Νά οι τάφοι τών συντρόφων, νά και η δυστυχία, ο εξευτελισμός που παρελαύνει στους δρόμους που πατούμε. Τώρα πολεμάμε για μια πολιτεία ευτυχίας και δικαιοσύνης. Ρωτώ: μήπως δεν είναι αυτός σοβαρός λόγος για ν' αφήσουμε όλες αυτές τις συνθήκες που χρωματίζουν μian άρωστη και ξεπεσμένη κοινωνία; Μήπως δεν είναι αυτός σοβαρός λόγος για να αποτινάξουμε την αθλιότητα που κρέμεται σαν λέπρα πάνω στα κορμιά μας; Άνθρωποι, ανοίξτε τς καρδιές σας στο μήνυμα που πλανιέται στον αγέρα, και κάντε το τώρα. Αύριο ίσως είναι αργά. Οι καιροί είναι εκείνοι που, αν θέλετε, επιβάλλονται.

16 Αυγούστου. Κι αύριο θα την δω. Πώς μου έγινε ανάγκη ούτε που ξέρω να πω. Θα της πω; ήρθα για σένα. Και για μένα... Έτσι κι έγινε. Και συναρμολογούσα πάλι τον πόνο μου: αν ήθελα να σε βασανίσω, από χτες θα σου έλεγα πως σ' αγαπώ. Ω, για να σε βασανίσω Ειρήνη θα σου το πω: πως είσαι τόσο θαυμάσιο κορίτσι που το να σ' αγαπώ μού είναι ανάγκη και καθήκον... Τα μάτια της: «μάτια γαλάζια που μιλούν μέσ' την ψυχή μου, κρύβουν μυστήριο σαν την θάλασσα...» Το χρώμα της, αυτό το χρώμα! Και το χαμόγελο της... ω, Θεοί!!

20 Αυγούστου. Να δημιουργήσουμε τέτιο περιβάλλον, να φέρουμε την φύση τόσο κοντά μας έτσι που μέρα με την ημέρα να γινόμαστε πιο ευγενικοί, πιο καλόκαρδοι, πιο δυνατοί, πιο σοφοί και πιο ανθρώπινοι. Να φτιάξουμε γύρω μας εκείνο το κλίμα που, όπως η ίδια η πείρα αποδεικνύει, επιβάλλει την φιλία, την ειλικρίνεια και την αγάπη αναμεσα μας. Συνίσταται από τέχνη, μουσική, λουλούδια κτλ.

21 Αυγούστου. Πήγα στο πάρκο και κει έκλαψα πολύ, με λυγμούς. Κι ήμουνα μόνος εγώ κι η βροχή. Το παράπρονό μου: η Ειρήνη δεν ήρθε προχτές, δεν ήρθε ούτε χτες.

Χάθηκε κι αυτή, και τώρα την κλαίω. Απ' το χορτάρι μάζεψα ένα λουλούδι πούχε μόλις πέσει στην γη. Ήμουνα μόνος κι ήταν απομεσήμερο. Γύρισα μόνος στο υπόγειο μου. Κάθομαι εδώ πιο πολύ μόνος. Θυμάμαι, θυμάμαι. Όλα τα θυμάμαι και όλα με πνίγουν.

Ω, ας έχω κάποτε την ανάμνηση να λέω πως την παράδεισο μου την γέννησε η στέρηση, η απόγνωση, η θλίψη μου, η ερημιά μου και το χρώμα της. Τα παράπρονα και οι λυγμοί ενός δυστυχισμένου...

Το τραγούδι που σπάραξαν οι λυγμοί: μην κουραστείς να μ' αγαπάς κι αν κουραστείς μην φύγεις. Κι αν φύγεις για παντοτινά, τα μάτια σου ας δω ξανά...Κτλ Κτλ.

27 Αυγούστου. Η διεύθυνση τού Μάκη και του Θεόφιλου ανάμεσα στις σημειώσεις μου. Και την ίδια μέρα έπαιρνα το τραίνο για την Αθήνα. Το πρωί τής 29ης πετούσα για την Κύπρο. Να πω πως ήξερα τι με περίμενε; Τι σημασία έχει; Εγώ πετούσα πάντως. Για άλλες σημειώσεις...

★ ★

11 Φεβρουάριου 1981. Άγιος Νεόφυτος.

Τ, αυτό που σου ζητώ δεν είναι ίσως σωστό, όμως το επιχειρώ αφού βασίζομαι στην αγάπη

σου. Τ, δεν άκουσες ποτέ μια φωνή μέσα σου να σου φωνάζει: νά, πάρτα όλα και δεν θέλω πια να σε ξέρω... Μετά από κείνο το γράμμα προπαντός; Δεν θέλησες ποτέ να μου το πετάξεις στα μούτρα -κι όλα τ' άλλα μαζί- και να μου πεις: νά, πάρτο, πάρτα όλα, φύση διεστραμμένη κι ηλίθια... Τ, θέλω όλα τα γραφτά μου που έχεις στα χέρια σου, όλα. Να σκεφτώ πως έρχομαι σαν από μηχανής Θεός για να σε απαλλάξω από ένα βάρος που αποτελεί για σένα θανάσιμο κίνδυνο; Το τολμώ. Αν πάλι θες να τα κρατήσεις, στείλε μου φωτοτυπίες και σου υπόσχομαι να τα χρησιμοποιήσω έτσι που να μην θιγεί η τιμή και υπόληψις σου.

Τ, σταματώ εδώ γιατί φοβάμαι πως αυτή εδώ η καρδιά θα βάλει σε ανησυχίες εκείνη την καρδιά, την δική σου, που πλάστηκε για να γοητεύεται από καρδιές σαν την δική μου. Τ, το σκέφτηκα καλά προτού σου το ζητήσω. Τα θέλω, τα θέλω πολύ...Τ, στείλε κι αυτό... κι αυτό... Κι ύστερα ξέχασε με. Δεν σου ζητώ τίποτε άλλο σε τούτη την Γη... Τ... Σύννεφα σκιάζουν τ' άστρα, το φεγγάρι... Τ!...Τ!... Τι να κάνεις τούτη την ώρα!... Τι να κάνεις!... Μετά από μας θα ξέρει κανείς αυτή την ιστορία;...

Κώστας.

Μου τάστειλε κύριοι μ' ένα γραμματάκι που είχε συνολικά 8 ορθογραφικά λάθη - στην ορθογραφία στο Δημοτικό ήμουν πάντα άσπος σ'αυτά και δεν το ξεχνώ ποτέ. Με κάνει μάλιστα έξω φρενών αυτός ο άνθρωπος που δεν ξέρει πέντε κανόνες γραμματικής και έρχεται να μας πλασάρει ιδέες ή συμβουλές. Κι η Τ τώρα γράφει το παρελθόν με ωμέγα και έρχεται τώρα να μου δώσει ορμήνιες. Αστεία πράγματα! Και τα βάθη με ύψιλον. Κτλ. Εν πάση περιπτώσει διορθώνω τα ορθογραφικά λάθη, και το παραδίνω κι αυτό στους περιέργους: δυσκολεύτηκα αρκετά, συγκρούστηκα με τον εαυτό μου χιλιάδες φορές. Όχι τώρα αλλά στο παρελθόν. Πόσες φορές έκλαψα... όχι για τον εαυτό μου αλλά για σένα. Από τα βάθη τής καρδιάς μου σε παρακαλώ να γυρίσεις πίσω. Μια ζωή σε περιμένει, υπάρχουν ακόμα αρκετά αγνά κορίτσια. Αγώνιστου και θα βρεις το ιδανικότερο. Γύρνα... σ' το φωνάζω. Μια θέση κάπου θα βρεις, μια γωνιά να μείνεις. Και να ξέρεις η πραγματική ευτυχία έρχεται όταν μια αγνή ψυχή σε νιάζεται. Μην αργείς. Τ.

Απορούσα πιά θα ήταν εκείνη η σκέψη μου -σε κείνα τα γράμματα ή αλλού- που της έδινε το δικαίωμα να μου απαντήσει σ' αυτό το ύφος. Βέβαια και γώ; Θα πείτε. Άσε, εγώ συγκινούμαι συχνά με το ταλέντο μου σ'αυτά και, βλέπετε, καταφέρνω κάποτε να παρασέρνω και άλλους. Της απάντησα πως, απ' ότι ξέρω, όταν κλαίει κανείς δεν ξέρει καλά καλά γιατί κλαίει και για το πόσο γοητευτικό είναι για έναν άνθρωπο να σκέφτεται πως ένας άλλος κλείστηκε εξ' αιτίας του σε μοναστήρι. Και κάτι άλλα, πολύ λίγα, που τα ξέρετε ήδη. Εκείνες τις μέρες στο μεταξύ μεσολαβούν στο μοναστήρι κάποια άλλα επεισόδια και σημειώσεις που θα περάσουν στα πλήκτρα αργότερα.

Ήμουν στο Καϊμακλί, στο πατρικό της σπίτι, όταν πήρε την απάντησή μου. Πρώτα όμως είδε εμένα- α, και τι δεν θα φαντάστηκε! - και ύστερα άνοιξε το γράμμα. Έκανε τότε ένα γέλιο πολύ αγαπημένο. Σε λέξεις θα σήμαινε... άστα όμως αφού εκείνη δεν έχει ιδέα...

Φυσικά με όλα αυτά -άσε τα άλλα- η τιμή και η υπόληψις τής ξαδέλφης μου πάνε περίπατο. Δεν βαριέσαι όμως. Άλλωστε κι η ίδια αυτοκαταχωρήθηκε στους μοντέρνους νέους. Τι να της κάνει η δημοσίευση ανοησιών σε μορφή επιστολών που καταλήγουν σε μίαν εξομολόγηση; Αστεία πράγματα 'Ισα μάλιστα που την κολακεύει και δεν θα προσέξει -είναι σίγουρο- κανένα γραφτό μου εκτός απ' αυτό που αναφέρεται σ' αυτήν. Τ' άλλα μπορεί να τα ψάξει έτσι για να δει μήπως υπάρχει κάτι γι' αυτήν και δεν της το είπαν οι άλλοι. Σκέφτονται πολλοί έτσι φυσικά αλλά τώρα ο λόγος είναι για την ξαδέλφη.

...Έτσι λοιπόν κατάφερα νάχω στα χέρια μου εκείνα τα γράμματα. Γράφτηκαν όλα σ'αυτούς τους έντεκα μήνες στην Θεσ/νίκη. Τι κάνω τώρα μ' αυτά; Ε, ασφαλώς δεν δικαιολογούν καθόλου αυτό τον όλο πάθος τόνο με τον οποίο τα ζήτησα. Τι να γίνει αφού είμαι αδιόρθωτος; Στο τέλος όμως πιστεύω πως αξίζει τον κόπο να κρατήσω κάτι τέλος πάντων και απ' αυτά.

2 Οκτωβρίου 1978. Το ταξίδι ήταν υπέροχο. Έβγαλα και μια φωτογραφία τα σύννεφα.

17 Οκτωβρίου 1978. Κάποιοι ισχυρίζονται πως πουθενά αλλού δεν γνώρισαν τα ανθρώπινα δικαιώματα τέτιον εξευτελισμό... Ίσως τότε που αυτοί οι κανόνες δεν ήταν καταχωρημένοι σε χάρτες το δίκαιο να επικρατούσε πιο εύκολα, πιο δύσκολα το άδικο. Δεν ξέρω. Σε παλιούς καιρούς ίσως ήταν άλλες οι αντιλήψεις για τα δικαιώματα των λαών και των ανθρώπων και κατά κάποιο τρόπο ο κόσμος υπάκουε σε νόμους άγραφους βασισμένους στην κοινή διάθεση για την ύπαρξη... Όλα

αυτά είναι φυσικά ανοησίες μα τι θάλεγε κανείς για πρόλογο; Η αλήθεια είναι πως όποιος προσπαθεί με γενικεύσεις να βγάλει συμπεράσματα αναλαμβάνει δύσκολο έργο... «Τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Κύπρο» λοιπόν. Τραβώντας τον δρόμο μας θα κάναμε στον εαυτό μας κάποια ερώτηση για το τι είναι πραγματικά αυτά τα δικαιώματα: φτηνή λογοκοπία μήπως; Μορφή κι αυτό εξαπάτησης; Ίσως. Εδώ είναι όμως το πρόβλημα. Και «το ύφος είναι ο άνθρωπος»... Ας ρωτήσουμε: σ' έναν κόσμο όπου βασιλεύει το άδικο για πιά ανθρώπινα δικαιώματα να μιλήσουμε; Όσο για την Κύπρο, ναι, είναι αλήθεια πως πήρανε την γη μας. Αυτή την γη όμως, την ιερή και την αθώα, πώς την είχε νιώσει ποτέ μέσ' την ψυχή του; Ναι, πιος απ' αυτούς τους δειλούς τολμά και μιλά για κείνη την γη;... Μια σκέψη: αν έπαιρναν την περιουσία κάποιου ανθρώπου που μόνο άνθρωπος δεν είναι, θα ένιωθα τόσον οίκτο όσο αν έκαναν το ίδιο σ' ένα άγριο θηρίο. Μπορεί και νάβρισκα το ξερίζωμα αυτού του ανθρώπου σαν λύση. Μπορεί μάλιστα και δίκαιη λύση. Το πιθανότερο είναι πως θα μου ήταν αδιάφορο. Κι εδώ που τα λέμε, τέτια περίπου στάθηκε για μένα η κατοχή... Γιατί η ζωή έχει σκληρές αλήθειες. Όχι μόνον επιτρέπει, μα επιβάλλει στον ισχυρότερο να εξαφανίσει τον ασθενέστερο. Και οι Κύπριοι όφειλαν να το ξέρουν αυτό και να λάβουν τα μέτρα τους. Η Τουρκία υπάκουσε στον φυσικό της προορισμό. Αυτοί τι κάνανε για να την εμποδίσουν;... Τέλος πάντων εγώ θεωρώ τούς ανθρώπους ικανούς να διακρίνουν το σωστό και, με λίγη θέληση, να το κάνουν. Αν όμως ξόδεψαν την ζωή τους σε προστυχίες που δεν δικαιώνουν την αποστολή τού ανθρώπου στην Γη, τότε εγώ ισχυρίζομαι πως το υγιές κοινωνικό συμβόλαιο δεν θα επέτρεπε ποτέ να εκτιμηθούν ως ανθρώπινα όντα. Πώς να το κάνουμε δηλαδή; Είναι άλλο πράγμα το νάσαι άνθρωπος. Όταν καταληστεύουν αυτά τα όντα που ζούσαν και ευημερούσαν με την ληστεία -πες ρε Τ: μήπως δεν ήθελε ο ένας να φάει τον άλλον;- δεν θα μιλούσαμε για καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το λογικό θα ήταν να μιλούσαμε για την καταπάτηση δικαιωμάτων θηρίων που κι αυτά πάνε περίπατο αφού η εξέλιξη μετρά με άλλο μέτρο κι όχι με κείνο τών αφελών, των ανόητων και των δειλών, όλων εκείνων που μιλάνε για την πραγματικότητα και μόνο αυτήν δεν μπορούν να συλλάβουν. Μιλάμε ωμά ε; Κι αυτή πιστεύω νάταν απαρχής η συμφωνία μας... Ας πούμε πως ξεκαθαρίζουν λιγάκι τα πράγματα... Τ, θα μιλούσα για ανθρώπινα δικαιώματα μόνο σε περιπτώσεις που αδικούνται άνθρωποι σαν εσένα, αθώοι δηλαδή. Πρόβλημα; Ναι! Πάντως εμμένω. Και μην πιστέψεις πως είμαι κανένας απόγονος τού Νίτσε. Όχι. Έχω απλά και σκέτα συνείδηση τού τι παναπεί να είσαι άνθρωπος και να μην είσαι ερπετό. Είναι μεγάλο πράγμα λέω. Ή νάσαι ή να μην είσαι. Δεν έχει αστεία. Και δεν υπάρχει τρίτη εκλογή, τρίτη μοίρα δεν υπάρχει...Να σκεφτόταν μόνο έτσι ένας ζωντανός άνθρωπος -εκτός από μένα φυσικά- και θα τον φιλούσα. Μόνο να τον ήξερα. Αυτοί που ξέρω όμως είναι αναμνήσεις από βιβλία, αναμνήσεις αναμνήσεων... Ο άνθρωπος έχει το δικαίωμα να τραφεί αφού γεννήθηκε, να διαπαιδαγωγηθεί όσο είναι εύπλαστος και να δείξει από τι πάστα είναι καμωμένος. Αν δείξει πως είναι εκλεκτός και αν στην ζωή του παλέψει και πονέσει για να γίνει ο ίδιος καλύτερος και να φέρει και άλλους στον σωστό δρόμο (έτσι, σαν καλός γιατρός ψυχών), τότε αυτός ο άνθρωπος δικαιούται τα πάντα: ότι φανταστείς κι άλλα τόσα. Όμως ο ίδιος, το ξέρω, δεν θα ζητούσε τίποτε για τον εαυτό του.

Ίσως κάποιες χειμωνιάτικες νύχτες ποθούσε να δει κάποιο αστέρι, τον αστερισμό τού Ωρίωνα ίσως, ή λίγο χορτάρι να φυτρώνει στις ξέρες. Τίποτ' άλλο. Κάποτε ίσως σκοτώσει, και ίσως πολλούς. Όμως δεν θα το κάνει παρά γι' αυτό: για να μπορεί να βλέπει ακόμα κάποιος άνθρωπος από τούτη την Γη τον αστερισμό τού Ωρίωνα, ή για να εξακολουθήσει αυτή η γη να βγάζει λίγο χορτάρι. Όσο τα χέρια και το μυαλό είναι δεμένα, δεν μπορούμε να ξέρουμε τις δυνάμεις που μπορεί να έχει ο άνθρωπος. Μόνο όταν είναι ελεύθερος και, στον βαθμό τού δυνατού, αδέσμευτος από εξωτερικές πιέσεις μπορεί να δείξει από τι πάστα είναι. Κι όλοι οι αγώνες του ως πριν τόσα χρόνια - κάπου και σήμερα ακόμα- ήταν να λύσει τα δεσμά του και να βγει κολυμβητής στο ρεύμα. Ας πούμε πως έψαχνε να βρει το στοιχείο του, να γνωρίσει τον εαυτό του, ως πού τέλος πάντων έφταναν οι δυνατότητες του. Αυτό φυσικά δεν μπορούσε να το πετύχει παρά με προϋπόθεση την ελευθερία του. Μύριοι ορίζοντες ανοίχτηκαν μπροστά στα μάτια του. Και νάτον ελεύθερο, αφέντη και σκλάβο συνάμα τών έργων του... Τα μέτρα για τον άνθρωπο αλλάζουνε με τους καιρούς. Κι ότι κι αν πεις είναι λίγες οι στιγμές στην ιστορία όπου πολλοί μαζί απέκτησαν το πνεύμα τών ηρώων. Ίσως όταν κινδύνευε μια πατρίδα, τότε ναι! Εμείς πάντως την χάσαμε αυτή την ευκαιρία... Ε, κι αυτά όλα είναι ανοησίες, μα τι θά- λεγα για να συνεχίσω;... Θάλεγα, Τ, περιορίζοντας τīs απόψεις μου στην τρίτη έκθεση, πως τα ανθρώπινα δικαιώματα παραβιάστηκαν στην Κύπρο μόνο υπό την

προϋπόθεση πως ήμασταν ένα υγιές και δίκαιο κράτος. Τέτιο μόνο όμως δεν ήμασταν. Και σαν άτομα το ίδιο. Σταθήκαμε εμείς δίκαιοι απέναντι στους αδύναμους; Τίμιοι ανάμεσα μας; Κι αφού η απάντηση είναι όχι, χίλιες φορές όχι, τότε πώς έχουμε μούτρα να μιλάμε μεις για δίκαια;... Δεν έγινε τίποτα παραπάνω σε τούτο τον πόλεμο απ' ότι γίνεται σε όλους τους πολέμους. Αφού ο νόμος είναι η κυριαρχία. Οι Κύπριοι δεν ήταν άξιοι να διατηρούν τέτια δικαιώματα και σαφέστερη απόδειξη τής προτάσεως είναι το γεγονός πως δεν μπορέσαμε να τα σώσουμε σε μια ώρα όπου η ανάγκη επέβαλλε την σωτηρία τους. Δεν έγινε τίποτα παραπάνω σε τούτη την προδοσία. Αφού ο νόμος είναι -όχι λιγότερο στην ειρήνη- η κυριαρχία. «Ο θάνατος σου είν' η ζωή μου». Αυτό δεν ήταν το ευαγγέλιο τους; Τι νομίζεις πως κάνουν κάθε μέρα και μια ζωή; Κι όμως έχουν ακόμα το θράσος και μιλούν για δικαιοσύνη... Τι νομίζεις; Όλα τα παρεξηγούμε μεις. Τάχα πως δεν καταλαβαίνουμε. Ας είναι όμως Δεν είναι γ'αυτ'άχα που πάθαμε ότι πάθαμε στους αιώνες που πέρασαν από πάνω μας σαν επιδημίες; Αιώνες σκλαβιάς, καταπίεσης και απάτης που έκαναν πραμάτια την ψυχή τών ντόπιων. Ψυχές και σώματα που αγοράζονται στο πι και φι μόλις ηχήσει το κέρμα στο τραπέζι... Είναι γι' αυτό που δεν μπορώ να χειριστώ το θέμα χωρίς να κάνω κάπιο ξεκαθάρισμα τών εννοιών και τών αξιών... Τώρα ας πούμε κάτι περισσότερο προσωπικό: όπως αρχίζεις το γράμμα σου μ' αρέσει. Να, μιλούσες για το κρύο, τον χειμώνα, και το φεγγάρι... Αυτό το θέμα που μου βάζεις να σου γράψω μου προσφέρει έναν τρόπο για να εκδικηθώ. Όλα τούτα βάρεσαν έναν καιρό πάνω μου, κι είχα ρωτήσει πολλά τον εαυτό μου γι' αυτά, και για άλλα. Από διάφορες πάντως εκθέσεις το καλύτερο θάταν να διαλέξεις εκείνην όπου θα μπορούσες να εκφράσεις τις πιο βαθιές εμπειρίες και σκέψεις σου, εκείνην όπου θα έκλεινες μέσα της ένα κομμάτι από τον εαυτό σου. Κι αν ακόμα στο θέμα σου παραθέτεις αρνητικά στοιχεία, όταν γίνεσαι ένας ανελέητος κριτής, αυτό δεν σημαίνει αναγκαστικά και άρνηση. Τόσο μάλλον που προεικάζει μια θέση δυναμική, μια ψυχή παλλικαρία. Πάνω σ' αυτό ποτέ μην φοβηθείς.

Χτύπα αυτούς τους κερατάδες όσο σου είναι δυνατό. Εκφράσου ελεύθερα και δυνατά, με τέτιο τρόπο ώστε να καμαρώνεις για τον εαυτό σου όταν θα αναπολείς κάποτε αυτά τα τολμήματα... Αν καταδικαζόσουν στην πρώτη έκθεση - για τους αναγνώστες: ανθρώπινα δικαιώματα. Τι είναι και πώς εξελίχτηκαν χρονικά;- θα αράδιαζες ένα κείμενο ψυχρό και νεκρό χωρίς καθόλου την σφραγίδα τής καρδιάς. Η εντολή μου είναι αυτή: να πηγαίνεις εκεί που μπορείς ν' ανάψεις φωτιά, να καις τα κουρέλια και να προχωρείς. Όσο για την δεύτερη -προστασία τών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην θεωρία και στην πράξη- φαντάζομαι όλες τις βλακειές που θάγραφες προκειμένου να γεμίσεις δι-τρεις σελίδες για να ξεφορτωθείς και αυτούς και τον εαυτό σου. Θάταν μάταιο... Δεν μπορώ νάμαι απλοϊκός και ούτε μπορώ να είμαι κουτός. Σου ξεκαθαρίζω τίς προθέσεις μου: μ' αρέσει και εκτιμώ την πρωτοτυπία, εκτιμώ την τόλμη, μα πιο πολύ τούς τολμηρούς. Έτσι έμαθα να ζω, έτσι και να μιλώ. Σαν φίλος θα σου φώναζα: έλα, κάν' το, δοκίμασε το και συ. Να ξέρεις όμως πως για να το κάνεις καλά, χώρια από το ότι χρειάζεται μια κάπια κλίση, χρειάζεται επίσης και πολλή δουλιά...

ΥΓ. Δεν είμαι ευχαριστημένος από το κείμενό μου. Η αλήθεια είναι πως έχει κάπιες καλές σκέψεις, όμως σαν σύνολο είναι αρκετά κομματιασμένο για νάναι κείμενο. Κατά τ' άλλα θα σε παρακαλούσα να γράφεις τις απόψεις σου πιο καθαρά. Υποψιάζομαι όμως πως αυτά που λες «απόψεις» σου πρόκειται για κάπιες σκέψεις που σας έχει δώσει η καθηγήτρια στην τάξη... Να γράφεις λοιπόν εσύ την εκθεσή σου. Να βάλεις την φαντασία σου να δουλέψει, ν' αφήσεις λιγάκι τις καθημερινές σκοτούρες, να επεξεργαστείς το ύφος και να χωνέψεις πως είναι καιρός ν' αφήσεις τα προχειρολογήματα... Άλλη φορά βρες κάτι δικό σου να μου γράψεις, κι αυτό πάλι μόνο σε περίπτωση που θα σου κάνει κέφι. Ο Κώστας δεν έχει τίποτα άλλο να πει. Ας πούμε πως για την ώρα ξόφλησε...

8 Νοεμβρίου 1978. Ο Κωστής σου παραγγέλλει και ποτέ -πίστεψε το- δεν θα μετανιώσει γι' αυτό: Τ, κάψε το μιαλό σου και στείλε μου την στάχτη του. Την διεύθυνση μου την έχεις στον φάκελο... Τέτια χοντροκοπιά, ασάφεια, ασυναξία και στενοκεφαλιά δεν θα την δικαιολογούσα και δεν θα την συγχωρούσα ποτέ σ' έναν άνθρωπο που θέλει να έχει σχέσεις μαζί μου. Δεν μπορώ να πω παρά πως λυπάμαι, και λυπάμαι πολύ. Ξέχνα με εμένα για διο μήνες, έχε όμως κατά νουν αυτά που τώρα διαβάζεις... Αμάν! Τι μου απομένει να πω; Είσαι έφηβος χρυσή μου, δεν είσαι γριά. Πώς είναι δυνατόν να σκέφτεσαι και να εκφράζεσαι έτσι; Με σκότωσες, με διάψευσες, τι να πω; Μυρίζεις

πρωμαίλα. Όσο για την εκθεσή σου: κάνει παρέα με τ' άλλα σκουπίδια. Όπως είπαμε: σε δυο μήνες...

ΥΓ. Αν άργησα να σου γράψω είναι γιατί μου ήρθε το γράμμα σου μέσα στον πυρετό των εξετάσεων. Την επιείκεια σου παρακαλώ... Ίσως περιμένεις αλλιώςτικα γράμματα. Λυπάμαι που γελώ τις ελπίδες σου, όμως σου τ' ορκίζομαι πως είμαι εξαναγκασμένος να ξετινάξω με το μαστίγωμα ότι βρώμικο, γέρικο και σάπιο υπάρχει σε μια ψυχή, σ' ένα μυαλό που τώρα αρχίζει να διακρίνει πίσω από τα μισοσκόταδα τον ήλιο. Αν δεν ακούς εμένα, άκουε αυτούς που σ' αγαπούν. Όμως γράψε μου το να το ξέρω, και αν ακόμα σου γουστάρει ανταπόδώσέ μου τ' άισα, πράγμα που, αν επιθυμείς να γίνει, προεξοφλώ λέγοντας σου πως άδικα θα γίνει. Κωστής... Αν σε ρωτήσουν τι σου γράφω πες τους πως δεν ξεχνώ κανέναν.

25 Δεκεμβρίου 1978. Αν σου πέρασε Τ απ' το μυαλό η ιδέα πως ότι έκανα με σένα τόκανα με κακές προθέσεις, να ξέρεις πως αδικείς πρώτα τον εαυτό σου και ύστερα εμένα. Θα παρακαλούσα ήδη για την συγνώμη σου αν ένιωθα πως έχω πράξει ενάντια στην συνείδηση μου κι ενάντια στο συμφέρον των ανθρώπων που αγαπώ. Από την αρχή υποσχέθηκα στο εαυτό μου να μην σου γράψω παρά λίγα μόνο, να δω τις διαθέσεις σου απέναντι μου κι αν με το καλό διαπιστώσω πως η Τ είναι αυτή που θέλω να είναι, τότε να σου γράψω ότι θα είχε κάποιες αξιώσεις να σ' ευχαριστήσει... Η αλήθεια είναι πως δεν έχω τίποτα καινούριο να σου πω. Όλα γύρω μου, ο εαυτός μου πιο πολύ, είναι τόσο ανιαρά. Νιώθω σαν φυλακισμένος που παλεύει με τον χρόνο γύρω του. Φυλακή κι ερημιά, και το παράξενο είναι που η αιτία γι' αυτά μου είναι πολύ γνωστή: για όλα φταίω εγώ και κανείς άλλος, όμως αυτό είναι κάτι που δεν αφορά την Τ... Αν σε έκανε καθόλου να αναρωτηθείς γιατί δεν σας έστειλα κάρτα για τις γιορτές, νά: έγινε γιατί δεν συνηθίζω να στέλλω κάρτες. Ακόμα και στο σπίτι μου δεν έστειλα, ούτε και σε κανέναν άλλον. Κώστας.

19 Ιανουαρίου 1979. Το να σε λυπήσει εκείνο το γράμμα ήταν, ας πούμε, κάτι που το περίμενα. Τώρα το αν σε λύπησε μόνο και δεν σου προκάλεσε και κάτι άλλο, αυτό για μένα σημαίνει είτε πως μου συγχωρείς πράγματα που δεν μου αξίζει να μου τα συγχωρέσεις είτε πως δεν τα βλέπεις τα πράγματα τόσο ωμά όσο θέλω να σου τα παρουσιάσω. Την περίπτωση πάντως πως μπορούσε να σε λυπήσει την είχα φανταστεί και -ξαναεξηγούμαι- όχι γιατί ήθελα να σε λυπήσω αλλά γιατί η διάθεσή μου να τα σκέφτομαι όλα-όλα, ακόμα και τα πιο απίθανα -δεν με εγκατέλειπε ούτε τότε. Αν σε ενδιαφέρουν οι προθέσεις μου -που κι αυτές, σου θέτω υπόψιν, μόλις τώρα τις εκτιμώ με λογική σειρά ενώ τότε ό,τι σου έγραφα το έγραφα με ένα πνεύμα ευθύτητας και αυθορμητισμού (ίσως αυτή η ευθύτητα και ο αυθορμητισμός να είναι τελικά όλη η λογική μου)- ήθελα να σε μαστιγώσω μέχρι που να σε πιάσει ναυτία, να μην λυπηθείς απλώς παρά να νιώσεις αηδία για τον εαυτό σου και για ότι συνέβαλε ώστε να είναι το κεφάλι σου τόσο κούφιο. Δεν γράφω για να σε στενοχωρέσω. Σου λέω όμως πως αν δεν μπορείς να συχαίνεσαι όλες τις χοντροκοπιές και όλη την υποκρισία που οργιάζει γύρω σου, δεν θάχεις ποτέ το δικαίωμα να υπηρετήσεις τον άνθρωπο. Έτσι θέτω το ζήτημα και έτσι θα το θέτω πάντα. Τ, ήθελα κάτι να σπάσω μέσα σου... Δεν γράφω άλλη πρόταση σε τούτο τον τόνο γιατί φοβάμαι πως θα σε τσάκιζε. Μπορείς άλλωστε να φανταστείς ένα σωρό πράγματα που θάθελα να σου γράψω. Κάτι απ' όλο τον σωρό: μαζί μου θέλω να ωριμάζεις, να γίνεσαι όλο και πιο πολύπλευρη, πιο αντάρτισσα, να γίνεσαι συνειδητά ένα πνεύμα που ξεφεύγει και που το θάρρος του υπόσχεται να συντρίψει όλα τα καθιερωμένα και βέβηλα. Σημείωσε επ' ευκαιρίας πως αυτός που έχει ανάγκη να γράφει είσαι συ. Ο Κώστας δεν ξέρει να γράφει, δεν ξέρει να απαντά ωραία και, το κυριότερο, δεν ξέρει να ευχαριστεί. Είναι αργά πια για να θέλει κάτι τέτιο... Επιπλέον: δεν θα γράψω στην Αγγλική -και σε συμβουλευώ και σένα να κάνεις το ίδιο- παρά αφού είμαι πρώτα σίγουρος για την γνώση τής Ελληνικής. Δηλαδή, αν το πάρουμε το πράγμα όπως το θέλεις, τι θάβγαζες άραγε; Μάθε πρώτα την δική σου γλώσσα, και μάθε την καλά, μάθε να γράφεις ζωντανά και ύστερα βλέπουμε αν είναι ή αν δεν είναι προτιμότερο να αλληλογραφούμε στα αγγλικά. Μην ζητάς να δολοφονήσεις κι άλλη γλώσσα. Δεν έχεις δα ένα τέτιο δικαίωμα, ούτε και γω τόχω... Έπειτα όταν κάνεις λόγο για τις ασυνταξίες σου δεν πέφτεις και έξω. Ύστερα ζητάς την συμπεριφορά και τα προβλήματα τού Ελληνισμού. Σου γράφω: έλα να τα

γνωρίσεις. Τέλος... αφού ρωτάς για τις γιορτές, σου λέω ότι τις πέρασα μόνος μόνος μόνος. Κώστας.

18 Μαρτίου 1979. Η Τ γράφει μόνο και μόνο για να με ξεφορτωθεί, κι αν στενοχωριέμαι εγώ γι' αυτό δεν υπάρχει κανείς για να μ' ακούσει. Πριν πάρω το γράμμα σου έλεγα στον εαυτό μου πως είχε νόημα αυτό που περίμενα. Όπως και νάναι, κι όπως συμβαίνει συχνά με μένα, αμοιβή μου ήταν η διάψευση. Όμως όλα κατάντησαν νάναι πράγματα χωρίς σημασία. Όσο για τ' άλλα, άκουσε :το να είναι κανείς καχύποπτος και να φαντάζεται πως σκέφτονται οι γύρω του να του κάνουν κακό ας πούμε πως είναι κάτι που πολλές φορές δεν εξαρτάται από μας τούς ίδιους να ελέγξουμε. Μπορείς να έχεις σαν δεδομένο πως οι σκέψεις μας δεν μας ανήκουν ολοκληρωτικά. Ίσως έρχονται κι αυτές από κάποιους κόσμους που δεν είναι σε θέση ούτε ακόμα και να τους φανταστεί κανείς εδώ. Πιος ξέρει; Ίσως νά 'χουμε εκατό αισθήσεις και να ξέρουμε μονάχα πέντε. Δεν ξέρω αν κατάλαβες την θέση που έχουν αυτές οι κουβέντες αλλά, είναι αλήθεια, δεν τα γράφω μόνο για την γραφή, παρά τα χρησιμοποιώ σαν προλογίζουσες κουταμάρες γι' αυτό το πρόβλημα τής συμπεριφοράς που εσύ θέτεις, πρόβλημα που, όπως και να το κάνουμε, απασχολεί πολύ κόσμο... Σκέφτομαι πως επειδή αυτό το πρόσωπο θα το βλέπεις, θέλεις δεν θέλεις, καθημερινά μπροστά σου, είναι αρκετό για να σου θυμίζει τις κακές σχέσεις σας και όλες τις δυσάρεστες συνέπειες αυτών των σχέσεων. Σκέφτεσαι εσύ πως έχει σχεδιάσει και άλλα χειρότερα λόγια να πει και χειρότερα πράγματα να κάνει. Φοβάσαι πως παρεξηγεί τήν κάθε σου κίνηση, της φαίνεται γελοίο και αξιοκαταφρόνητο κάθετί που λες ή κάνεις. Κι αν ακόμα έχεις συναίσθηση τής ανωτερότητας σου δεν σου είναι δύσκολο να φανταστείς πως αυτή το μυρίζεται και κάνει ότι περνά από το χέρι της για να σε ταπεινώσει. Μερικές φορές πάλι θα της βρίσκεις δίκαιο γιατί έρχονται πάντα εκείνες οι στιγμές όπου και συ η ίδια σκέφτεσαι πως σου αξίζει να πάθεις πολύ χειρότερα. Άλλες φορές πάλι όλ' αυτά γίνονται καπνός. Και αυτό μόνο και μόνο γιατί απασχολείς την σκέψη σου με κάτι άλλο. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως δεν υπάρχει και τότε αυτό το πρόβλημα -απ' την στιγμή που τέθηκε υπάρχει και περιμένει την λύση του (περιπτώ να σου πω πως δεν αισθάνομαι πως μπορώ να βοηθήσω στην λύση του αλλά τι να κάνω αφού μ' έμπλεξες; Τουλάχιστον θα φλυαρίσω)... Με την ευκαιρία σου λέω πάντως πως ακόμα και στην περίπτωση που θα είμαι για όλο τον κόσμο τρελλός, ακόμα και τότε θα λυπάμαι για λογαριασμό σου. Ήμουν με την εντύπωση πως εμείς οι δυο είχαμε κάτι τέλος πάντων να πούμε. Έκανα αρκετή υπομονή, αρκετή για να καταλάβω πως έπεσα έξω, πολύ έξω. Είμαι σε θέση τώρα να σου πω πως αυτό ακριβώς το γράμμα σου δείχνει τον ρόλο που παίζουν ορισμένα πράγματα στην ζωή σου, πάνω απ' όλα δείχνουν την προσωπικότητα σου και φανερώνουν πως εμένα και αυτά που εκφράζω δεν μας παίρνεις καθόλου στα σοβαρά. Θα σου πω πως δεν πόνεσες, δεν υπόφερες ποτέ σου αφού ποτέ σου δεν αγάπησες δυνατά. Εσύ ασφαλώς δεν θα με πιστέψεις. Θα σου πω πως δεν στάθηκες ποτέ σου άξια να δεις το βάθος και την οδύνη που κρύβεται μέσα στην ζωή. Αναρωτιέμαι αν έκλαψες καμιά φορά που δεν είναι ο κόσμος όπως θάπρεπε να είναι. Πολύ φοβάμαι πως ούτε που το σκέφτηκες καν... ω, ναι, και αυτά είναι οπωσδήποτε πράγματα χωρίς σημασία... Ύστερα τό πώς πρέπει να συμπεριφέρεται κανείς κατάντησε κι αυτό μια υπόθεση ιδιωτική. Κοίταξε προς το παρόν να κάνεις εφόδους στην συνείδηση σου και κάνοντας το αυτό συχνά θα δεις μονάχη τι θα πρέπει να κάνεις και τι να μην κάνεις, τι είναι αυτό που τιμά και τι είναι αυτό που ντροπιάζει τον άνθρωπο. Άλλωστε θάταν αφέλεια το να πιστεύει ένας ζωντανός άνθρωπος πως μπορεί να έχει έναν αυστηρά καθορισμένο τρόπο συμπεριφοράς. Όπως είναι η ζωή ένα σύμπλεγμα αντιθέσεων, όμοια είναι και η ανθρώπινη φύση, κι όσο γι' αυτό ελπίζω να έχεις ακούσει καμιά φορά. Αν είμαι πάντως τόσο ξερός, το κάνω από τον φόβο πως όσα σου γράφω δεν θα βρουνε ανταπόκριση, πράγμα που, έστω και τώρα, νομίζω χρήσιμο να τονίσω... Αν μου επιτρέπεις σου λέω πως δεν έχεις κανένα λόγο να είσαι επιθετική, να σκέφτεσαι υπεροπτικά, να μισείς, ακόμα και να κρατάς κακία ή να δίνεις στον άλλο την εντύπωση πως συμβαίνει κάτι τέτιο. Από την άλλη σου λέω πως έχεις την υποχρέωση να βοηθάς όπως μπορείς, ακόμα κι αν χρειαστεί να γελοιοποιηθείς γι' αυτό. Να είσαι ειλικρινής απέναντι στον εαυτό σου: αυτή είναι η βάση για νάσαι το ίδιο ειλικρινής και απέναντι στους άλλους. Ν' αγαπάς τούς ανθρώπους, ναι! Γ ιατί όχι; Να τους συμπονάς και να κάνεις μαζί τους υπομονή ώσπου να αποδειχτούν ανάξιοι για την αγάπη και την συμπόνια σου. Να είσαι ταπεινή, σχεδόν αγαθή, στην ανάγκη να τους

ζητήσεις συγχώρεση για πράγματα που νομίζουν πως τους φταις. Έτσι μόνο θα μπορέσεις να μάθεις αυτούς τους ανθρώπους... Ακόμα: να μην φοβάσαι να είσαι μόνη όταν οι άλλοι είναι πολλοί. Κάποτε μάλιστα είναι απαραίτητο να βαριέσαι τον εαυτό σου και γι' αυτό νάχεις υπόψιν πως δεν φταις εσύ. Τι να σου πω; Νάσαι περήφανη τότε, νάσαι περήφανη στην μοναξιά και στην απελπισία σου. Όταν θα είσαι κάποτε σίγουρη πως για κάποιο καιρό έμιασες σε κείνο τον γλυκό Ιησού, πως έκανες τον εαυτό σου θυσία και δεν το αναγνώρισαν, τότε, αν ρωτάς, έχεις κάθε δικαίωμα να τους περιφρονείς. Πώς να τους περιφρονείς τώρα;... Τι να σου πω; Περίπλοκη υπόθεση, γι' αυτό κι ο ξάδελφος σου ζει μόνος, σε μεγάλη σιωπή, σε αλαζονία, περηφάνια, απόγνωση κι υπομονή. Τέλος πάντων. Εσύ δεν τον καταλαβαίνεις τον ξάδελφο σου και φοβάμαι πως δεν θα τον καταλάβεις ποτέ. Μήπως τάχα καταλαβαίνεις αυτά που δεν σου έγραψα;...

30 Μαρτίου. Δεν ξέρω αν κάνει καλό στην υγία μου αλλά το γεγονός είναι πως έκλαψα. Τ' ομολογώ και τολμώ να πω πως το ευχαριστήθηκα το κλάμα μου. Είχα πολλά καταχωνιάσει μέσ' την ψυχή και συ μου θύμισες... μου θύμισες... μου θύμισες ένα σωρό. Τι δικά σου, τι δικά μου, τι εκείνων των άγνωστων ηρώων που το πήραν απόφαση να υποφέρουν αυτοί με την ελπίδα πως θα ελαφρύνουν τα βάσανα τού κόσμου. Τα συναισθήματα, οι σκέψεις, όλα ένας ανεμοστρόβιλος μέσ' το μιαλό. Και δεν ξέρω πιά να πρωτοσυμμαζέψω, δεν ξέρω πιά θάταν αυτό το συναίσθημα ή η σκέψη, αυτό ή εκείνο το κάτι που θάταν άξιο να περάσει στην δική σου ζωή. Μακάρι να μπορούσα και να μην κοσκίνιζα αυτό το συνοθύλευμα, μακάρι να μπορούσα να σου χαρίσω όλη την σοδιά, όλη την οδύνη και όλη την χαρά αυτής της εμπειρίας... Τώρα κρατώ στα χέρια μου μια φωτογραφία σου, την κοιτώ και βάζω τα κλάματα. «Δείχνω μια παλιά σου εικόνα»... Αυτός ο στίχος και ο σκοπός μπερδεύτηκε ανάμεσα στα ανόητα δακρυά μου. Ναι! Είναι η ομορφιά που με κάνει να κλαίω συχνά. Και η στέρηση της. Όμως... καλά, δεν πειράζει. Τί να πειράζει δηλαδή;... Την μοίρα όμως τών ανθρώπων που θυσιάζουν καθημερινά την ζωή τους σε κάτι που ούτε οι ίδιοι καταλαβαίνουν καλά-καλά, επέτρεψε Τ, αυτή την μοίρα να μην είμαι πάλι εγώ αυτός που θα την κλάψει. Δεν ξέρω τι θ' άξιζε να στοιχηματίσω πάνω σ' αυτό αλλά ορκίστηκα, κι είναι γι' αυτό μάρτυρες μου όλα τα πνεύματα που σεργιανίζουν σε τούτους τους ουραμούς, πως αυτούς τους ανθρώπους θα τους τάξω εκεί που τους ταιριάζει. Και αν, κακή ώρα, συμβεί και ξεχάσω τούτο τον όρκο μου, η ανθρωπότητα θα σ' ευγνωμονούσε αν μου το θύμιζες κάποιο χάραμα σε κάποιο ακρογιάλι. Πρέπει να το πω: σήμερα πήρα το πιο όμορφο γράμμα που πήρα ποτέ. Και το πήρα, είναι αλήθεια, πάνω στην ώρα που είχα αρχίσει να σε θάβω. Τώρα όμως σε αφήνω στο τραπέζι να με περιμένεις. Είναι σχεδόν πέντε και πρέπει να πάω για προπόνηση. Αν θες σε παίρνω μαζί μου. ... Τ, ήρθε η άνοιξη! Ήρθε η άνοιξη! Δεν νιώθεις την μοσχοβολιά που μπαίνει κρυφά απ' το παραθύρι; Τ, αγαπώ την άνοιξη, αγαπώ την ανάσα της, αυτό το γαλάζιο χρώμα που κρεμάστηκε πάνω από την Γη... Θα τα ξαναπούμε το βράδυ. Ως τότε...

Όμως τό «ως τότε» ήταν για σένα ένα γύρισμα τής στιγμής... Είναι βράδυ τώρα και δεν καταλαβαίνω γιατί φυσάει ένας τρελλοβοριάς και ούτε καταλαβαίνω γιατί να σε νιώθω τόσο δυνατά. Ίσως είναι... ίσως... ίσως... Όμως, είμαι πολύ ποταπός, πολύ χυδαίος, τουλάχιστον ανάξιος σου, κι αν το γράμμα μου αυτό καταλήξει να είναι χειρότερο από την πρόθεση που είχε, θάλεγα στον εαυτό μου, για να τον παρηγορήσω, πως εσύ έχεις την μεγάλη καρδιά και την δύναμη να συγχωρείς παραστρατημένους σαν εμένα. Ω, και δεν είμαι τόσο ρομαντικός, δεν είμαι τόσο λυρικός έτσι που να μπορέσω να σε συγκινήσω, ούτε και είμαι τόσο αθώος, τόσο αγνός ώστε να μην σε γελάσω, έστω κι αν είχα όλες τις διαθέσεις να μην σου το κάνω αυτό. Γι' αυτό πρέπει να προσέχει κανείς μαζί μου. Γιατί είμαι σιφός, γιατί είμαι ωμός και χωρίς συμπόνια κι ας συμβουλευώ τους άλλους να την σκορπούν απλώς. Αν δεν σε ήξερα έτσι ως σήμερα πες πως δεν έφταιγα εγώ γι' αυτό. Όμως στο βάθος πίστεψα πολύ σε σένα, πίστεψα με τέττα εγκαρτέρηση που ομολογώ πως δεν θα μπορούσε να εκφραστεί καλύτερα απ' τον βομβαρδισμό που σου εξαπέλυσα. Αν κάποτε εκφράζομαι απαισιόδοξα, ενδόμυχα όμως τρέφω την πεποίθηση, που δεν κλονίζεται με τίποτα, πως οι δυνάμεις τού καλού είναι τεράστιες και πως όσο θα φωτίζουν τον δρόμο μου αυτές οι ακτίνες τού ήλιου, τούτο το καλό, εκείνο το δίκαιο κι αυτή η ανάσα τής άνοιξης που μπαίνει κρυφά απ' το παραθύρι και αισθάνεσαι την ξαδέρφη ν' ανοίγει την αγκαλιά να την δεχτεί θα βασιλέψει σε κείνους τούς ξερόβραχους που ροκανίζουν ανελέητα -ω, δε βλέπεις τις φριχτές δαγκάνες τους;- την νιότη

μας... Ύστερα πρέπει να το πω και αυτό: εμένα δεν με χάνεις. Μ' ενδιαφέρει η ζωή σου, η καρδιά σου, η αγάπη σου όπως και το μίσος σου. Ήθελα νάξεραι το μυστικό των ματιών σου... Έπειτα έχε υπόψιν: έχω σχέδια για το νησί και σου παραγγέλλω νάσαι έτοιμη να αναλάβεις καθήκοντα ανά πάσαν στιγμήν. Πρέπει να ξέρεις τόσο βαθιά την ανθρώπινη ψυχή ώστε να το έχεις υποχρέωση σου να βοηθήσεις να δει λίγη χαρά εκείνος ο προδομένος τόπος... Ο ξάδερφός σου συστήνει να διαβάσεις λογοτεχνία. Φρόντισε μάλιστα να παίρνεις σημειώσεις απ' αυτά που διαβάζεις. Να κρατάς αυτά που σε εκφράζουν ή αυτά που σου προκαλούν την περιέργεια και γράφε παράλληλα και τις δικές σου σκέψεις. Όταν γράφεις κάτι μην γράφεις πολύ. Ας είναι μια φρασούλα. Φτάνει που θάσαι απόφια. Το πολύ είναι εξεζητημένο και περικλείει πάντα κινδύνους. Και μια παράκληση: προτού στείλεις ένα γράμμα φρόντιζε να το ξαναδιαβάζεις. Έχεις χοντρά ορθογραφικά λάθη που, άπαξ και δεν καταδικάζεις την ορθογραφία, δεν δικαιολογούνται. Για παράδειγμα:... Ακόμα απόφευγε τις ασυνταξίες που, πάλι, άπαξ και δεν είσαι σουρρεαλίστρια, ούτε κι αυτές δικαιολογούνται. Κατά τ' άλλα ο Κωστής ομολογεί την έκπληξη και την ευχαρίστηση του... Τώρα λέω πως ήρθε η ώρα να σ' αφήσω. Ελπίζω πως δεν θασαι και πάλι παραπνευμένη με το γράμμα μου. Το τι περιμένω τώρα μόνο εσύ το ξέρεις... Είναι ακόμα Μάρτης. Αύριο ξεψυχάει. Τον Μάρτη πούφυγε Τ τον ξεπροβόδησες τάχατες στην αυλή σου ή τον άφησες κι έφυγε όπως ήρθε, χωρίς να τον προσέξεις;...

3 Μαΐου 1979. Είπα, Τ, να βάλω φρένο σε τούτη την χίμαιρα. Μπορεί να μην εκφραστή με τον τρόπο που θάθελες, όμως θα απαιτούσα και πάλι να εκτιμήσεις τις καλές μου προθέσεις. Αν δεν με καταλαβαίνεις τώρα, εύκολα μπορώ να πείσω τον εαυτό μου πως θα γίνει και αυτό με τον καιρό.

Μια ώρα στάθηκα σκεπτικός πάνω από το χαρτί και μόλις τώρα πήρα την πέννα. Μπορούσα και να μην έγραφα τίποτα. Εύκολα θάβρισκα μια δικαιολογία και γι' αυτό. Για μένα θάταν το ίδιο, φοβήθηκα όμως πως δεν θάταν το ίδιο και για σένα. Δεν με πιέζει ο χρόνος. Πέρα από τα προβλήματα κι όλους τους καημούς και πέρα από τις ανάγκες που τα υπαγορεύουν, η ζωή για μένα έχει λίγη σημασία. Αν λυπάμαι για κάτι, αυτό είναι η απόσταση που μας χωρίζει. Δες, παρακαλώ, την χίμαιρα μου... Κατά τ' άλλα αποφάσισα και σου στέλλω δύο φωτογραφίες. Να, είναι λέω κι αυτός ένας τρόπος επικοινωνίας... Σημείωσε αυτό: ποτέ δεν είπα κανένας κάποιο μυστικό του σε μένα και να μετάνιωσε γι' αυτό. Όμως και πάλι απ' αυτά που μου φανερώνει κανείς, πιο πολύ καταλαβαίνω αυτά που μου κρύβει. Ας πούμε πως έχω έναν παράξενο τρόπο να έρχομαι σ' επαφή με τους ανθρώπους. Είναι αυτό που κάνει συχνά-πυκνά αδιάφορη σε μένα την πείρα. Μια μεγάλη καρδιά δεν υπολογίζει στα χρόνια και στην ποσότητα... Έπειτα και η κακία ακόμα δεν είναι παρά μια λέξη δίχως νόημα. Αφού όταν είσαι καλός και δυνατός μαζί, το κακό είναι ανύπαρκτο. Επιβάλλεις τότε με τον τρόπο σου την καλοσύνη και την φιλία. Γέμισε λοιπόν την καρδιά σου με δύναμη και με ανθρωπιά μαζί. Όσο το πετυχαίνεις, τότε στο πρόσωπό σου, στο περπάτημα σου, σε όλα σου, θα αποτυπώνεται αυτή η σφραγίδα τής κλίσης. Ε λοιπόν σου υπόσχομαι πως δεν θα υπάρξει στην γη εκείνος που δεν θα υποκλιθεί μπροστά σου. Ναι, νάσαι δυνατή, αμείλικτη στην δύναμη. Όπου γυρνάς, ακόμα και στις πιο μαύρες ώρες τού παρελθόντος, να αντλεις δύναμη. Και μην ξεχνάς πάλι: ο γιατρός υπάρχει για τους άρρωστους.

Κάτι από σένα: « πρέπει να κάνουμε συντροφιά με πρόσωπα που χρειάζονται αγάπη, που θέλουν την παρηγοριά και την συμπόνια μας». Ναι, νάσαι κοντά στους ανθρώπους, κοντά στους αδύναμους. Να κάνεις πράξη τα γλυκά όνειρα που σου φέρνει η μοναξιά σου... Σου το θυμίζω: τα πιο ευγενικά σου όνειρα μην τα ξεχνάς. Θα σου τα ζητήσω κάποτε, σύντομα εύχομαι. Μόνο κάνε υπομονή...

Ξέρω πως εσύ την υπαγορεύεις αυτή την νύξη: η μάνα σου δεν είναι σκληρή. Η μάνα σου δεν θα μπορούσε να σε καταλάβει και δεν φταίει γι' αυτό. Μην κρατήσεις έχθρα. Μόνο κάποια απόσταση. Κάνε να φανεί πως μπορείς, όταν θέλεις, να είσαι θετική. Ευκολότερα κερδίζει κανείς με κατάλληλους ελιγμούς... Έπειτα από σήμερα η Μ ας υπάρχει χωρίς εκείνα τα κακά που τις αποδίδεις. Όπως παίρνεις τούς ανθρώπους, έτσι περίπου και είναι. Δεν είναι ακριβώς το «ότι δείξεις στον καθρέφτη», αλλά έχε το στον νου. Κρατάς εσύ την απόσταση σου και προσπαθείς να δείχνεις πως δεν την υπολογίζεις και πολύ, ούτε πως είναι η μνησικακία αυτό που σε κρατά μακριά της. Δείχνε λίγη αδιαφορία στην στάση σου με τους πλείστους, αρκεί όμως να την βρίσκεις απαραίτητη

και να την αισθάνεσαι. Νάσαι ειλικρινής κι ας γελούν οι πολλοί. Κατά βάθος σε ζηλεύουν. Κι όταν το σκεφτούν μόνοι τους, πολύ θάθελαν να σου έμιαζαν. Διαβάζοντας και σκεφτόμενη αυτά που διαβάζεις και όλα όσα συμβαίνουν γύρω σου θα καταλάβεις τι είναι περίπου αυτή η κακία. Θα δεις και πού παραδίνει ευκολότερα τα όπλα. Έχε αυτή την αρχή: να δίνεις στους άλλους την εντύπωση πως τους αποδίδεις τα ευγενέστερα κίνητρα. Μην μουτρώνεις. Το καλό το βγάζεις με το χαμόγελο, με την κατανόηση, με την αθωότητα που ξεχειλάει από τα μάτια... Το «Έγκλημα και τιμωρία» μην το εκτιμήσεις για τις καλές του ιδέες. Κοίταξε τήν άβυσσο τής ανθρώπινης ψυχής, τον πόνο και την σιωπή, την διάθεση για το καλό μέσα στην απελπισία. Τ' άλλα θα μου τα πεις εσύ. Σιγά σιγά. Έχε επίσης υπόψιν τα διηγήματα τού Τσέχωφ και τον Αιμίλιο τού Ρουσσώ... Και: πότε επιτέλους θα καταλάβεις πως ο κόσμος δεν είναι σκληρός; Άφηνε για τους δειλούς αυτές τις ομολογίες. Να λες εσύ πως ο «σκληρός» κόσμος βρήκε τον αφέντη του... Επιπλέον: απόφευγε την ανθοστόλιστη γλώσσα. Δεν απέφυγες κάποιες ασυνταξίες ενώ εμμένεις ακόμα στα ορθογραφικά λάθη. Προτού κλείσεις τον φάκελλο κοίταζε ξανά το γράμμα σου. Διαφορετικά αυτά θα υπάρχουν, όσο προσεκτική και νάσαι... κι όσο για την Αγγλία: ναι, πήγαινε. Όχι όμως για να μην μπορούν να σου πουν τίποτα, για να μην σε ελέγχουν και να μην τους ακούς. Κι έτσι νάταν δεν θάταν αρκετό. Πρέπει πάντα νάχεις και συ κάτι να πεις στο τέλος... Όμως: «αύριο θα πάνε όλα καλύτερα». Δικό σου αυτό, αν θυμάσαι. Κώστας.

9 Αυγούστου 1979. Τ αγαπημένη... Δεν σου γράφω, δεν σε σκέφτομαι. Και μόνο η σκέψη στην αναζήτηση τής αιτίας γι' αυτό, με τρομάζει, με συντρίβει. Παίρνω το γράμμα σου. Δεν μπορώ να μην σε σκεφτώ, κι όπως πάντοτε συμβαίνει όταν έρχεσαι μέσα στο μυαλό μου, το κεφάλι μου ζαλίζεται. Με ζαλίζει η στεριά, η θάλασσα που μπήκε ανάμεσα μας. Δεν φοβάμαι να το πω: η απουσία σου αυτές τις ώρες μου γίνεται μαρτύριο, με σκοτώνει. Στιγμές στιγμές μούρχεται να χτυπήσω το κεφάλι μου στον τοίχο. Υποφέρω και είναι ασφαλώς και τούτη η υπόθεση προσωπική. Το πολύ πολύ νάναι και δική σου, όμως αυτό δεν μπορώ να το ξέρω. Ίσως κρυμμένη πίσω απ' όλες τις ανοησίες που γράφουμε να υπάρχει και η αιτία για τούτο το δράμα μου, όμως κι αυτό ασφαλώς είναι μόνο μια εικασία. Εσύ μου λες «να σ' ανοίξω την καρδιά μου», μια έκφρασή που, ομολογώ, την απεχθάνομαι. Κι αν τώρα το κάνω δεν το κάνω επειδή μου το ζήτησες εσύ. Αυτή η ανάγκη ψηνόταν καιρό μέσα μου κι αν τώρα μόνο βρήκε την ευκαιρία να βγει στο φως, αυτό είναι το πιο ασήμαντο σε όλη την υπόθεση. Έλα τώρα: μπορείς να το βαστάξεις αυτό το ξεχείλισμα; Αν πάλι και συ ανακάλυπες πως υποφέρεις στην σκέψη μου θα μπορούσες άραγε να εκφράσεις και την αιτία γι' αυτό; Πιά αξιώματα, πιά μυστήρια και πιοί πόθοι σου το υπαγορεύουν; Όλα αυτά σου τα γράφω γιατί σε σέβομαι, σέβομαι τής διαθέσεις τής καρδιάς σου, τις βασανιστικές και λανθάνουσες αναζητήσεις σου. Ναι, κι επειδή στις σχέσεις μας έχω βάλει μπροστά την ειλικρίνεια που φτάνει ως εκεί που καταντά έγκλημα για τους καθωσπρέπει ανθρώπους, και ύστερα τούς καλούς τρόπους, για τούτο και θα προχωρήσω πιο πέρα. Πες μου τι νομίζεις Τ: από την στιγμή που ένιωσα ότι αξίζεις την αγάπη μου, πες μου, θα μπορούσες μήπως να με σκεφτείς να μην θέλω απ' τα βάθη τής ψυχής μου και τής καρδιάς μου να χαδέψω τα μαλιά σου, το πρόσωπο σου, να σε φιλήσω στο στόμα; Θα μπορούσες να σκεφτείς να μην θέλω να φιλήσω το κορμί σου, να σε σφίξω δυνατά στο στήθος μου ή να κάνουμε έρωτα; Αναρωτιέμαι αν και συ μέσα απο τούτα τα γράμματα μου δεν βλέπεις το κορμί μου να στριφογυρίζει σε χίλιες κινήσεις και σχήματα, αναρωτιέμαι... Αν με κατάλαβες πες, αν είσαι γυναίκα πες: μπορούν όλα τούτα να μένουν κρυμμένα; Μπορούν; Σ' το ξαναλέω: δεν φοβάμαι πια τίποτα. Και τι με νιάζει που είσαι ξαδέρφη μου; Έχω από καιρό σπάσει αυτά τα δεσμά. Ναι, και μόνο με την παρουσία μου κάτω απ' αυτόν τον ήλιο έχω σπάσει δεσμά που ένας κοινός άνθρωπος δεν μπορεί ούτε να φανταστεί. Για ένα πράγμα είμαι πάντως σίγουρος: όσο θα υπάρχουν μέσα στη νιότη σου και θα αναδίνεις ζωή και φως στον αγέρα που σε τριγυρίζει, εγώ πάντα θα σε σκέφτομαι μέσα απ' αυτό το πάθος. Έτσι ξέρω ν' αγαπώ. Αυτή η αγάπη με γεμίζει, αυτή με εξυψώνει. Αν σου φαίνεται επικίνδυνη, αν δεν μπορείς να υποφέρεις την ειλικρίνεια που φέρνει ως εδώ, τότε εγώ πρέπει να σε περιφρονώ, κι ας είναι λίγο αυτό. Δεν μπορώ ν' αντέξω την σκέψη πως η Τ χρειάζεται την επαφή μαζί μου για να δέχεται συμβουλές. Ναι σου λέω: δεν μπορώ να την αντέξω... Σου ορκίζομαι πως ότι έγραψα -ανάλυσε αν θες την κάθε λέξη- τόγραφα μόνο και μόνο γιατί καταλαβαίνω πως αν ήθελα να σε σέβομαι και να σ' αγαπώ για ότι είσαι για μένα, δεν

θα μπορούσα να κάνω διαφορετικά. Νά λοιπόν τι κρύβει η καρδιά μου: φωτιές. Φυλάξου μην καείς...
Τ: ιδού η ευκαιρία. Στο γράμμα σου μου έλεγες για ένα πρώτο βήμα. Περιμένω. Θα σου πω την γνώμη μου έτσι σαν να μην είμαι αυτός που σου έγραφε μόλις πριν. Κώστας.

4 Απριλίου 1982, Λευκωσία. Τι ανακούφιση να τελιώνω μ' αυτές τις λέξεις! Και τι βάσανο ν' αρχίζω με άλλες! Βεβαίως δεν φταίτε σεις, μα ούτε και γω αισθάνομαι να φταίω. Απλώς σκέφτομαι πως πρέπει να το υποστώ αφού τέτιος είναι ο κόσμος.

Σημειώσεις και πάλι από τις μελέτες μου.

Οι δημιουργοί τής νέας Στρατηγικής, από Μακιαβέλη μέχρι Χίτλερ.

Η ανθρώπινη καρδιά είναι αφετηρία όλων των ζητημάτων τα οποία αφορούν τόν πόλεμον.

Στην πραγματικότητα η επιτυχία κατά την μάχην είναι ζήτημα ηθικού. Θα κερδίσει εκείνος που είναι αποφασισμένος να προχωρήσει: Ντυ Πικ.

Η επίδρασις τού ηθικού εμπνέει φόβον. Ο φόβος πρέπει να μετατραπεί εις τρόπον διά να νικήσομεν. Η ηθική ώθησις ευρίσκεται εις την υπό του εχθρού αντίληψιν τής αποφασιστικότητος η οποία σάς εμπνέει. Οι ελιγμοί είναι απειλαί. Κερδίζει εκείνος που εμφανίζεται πλέον απειλητικός.

Ο εχθρός ουδέποτε κρατεί τις θέσεις του. Διότι αν τις κρατήσει, σεις θα φύγετε.

Η μάχη είναι πάλη μεταξύ δύο θελήσεων και όχι -παρά μόνο σ' έναν ορισμένο βαθμό- σύρραξη μεταξύ φυσικών δυνάμεων. Το αποτέλεσμα κρίνεται πριν τα δύο μέρη έλθουν στα χέρια.

Μία επίθεσις κατά βάθος δεν είναι άλλο τι παρά μία φυγή διά της προελάσεως: Βούρβαχης.

Ο σκεπτικιστής, χωρίς ψευδαισθήσεις Ρωμαίος, έλαβεν υπόψιν την ανθρωπίνην αδυναμίαν και ανεκάλυψε την λεγεώναν.

Ο Φος τούς έμαθε ν' απελευθερώνονται από τα δεσμά τών εκ των προτέρων συλ- ληφθεισών θεωριών... και τόνιζε πάντα για την ανάγκη τής συνεχούς σκέψεως και της αιώνιας αυτοσχεδιάσεως και της προσαρμογής εν μέσω τής δράσεως.

Η κοινή λογική συστήνει ότι όταν ο εχθρός θέλει ν' αρχίσει να δημιουργεί εν ρήγμαν, δεν πρέπει σεις να το ευρύνετε.

Πόλεμος= το πεδίο τών ηθικών δυνάμεων. Νίκη= ηθική υπεροχή τών νικητών, ηθική κατάπτωση τών ηττημένων. Μάχη= πάλη μεταξύ δύο θελήσεων.

Η θέλησις θα νικήσει: αυτός είναι ο πρώτος όρος τής νίκης και, συνεπώς, το πρώτιστον καθήκον παντός στρατιώτου.

...να παύσει να αναγιγνώσκει περί στρατιωτικών ζητημάτων και να παρατηρεί πέριξ αυτού διά να μάθει την πραγματικότηταν.

...ότι έτρεφε το ίδιον μίσος κατά της γραφειοκρατίας.

Διά τον Λυωταί και τον Γκαλιενί το έργον τού στρατού ήτο έργο προόδου και βελτιώ- σεως τών υφιστάμενων συνθηκών ζωής και πολιτισμού. Ήτο μία αποστολή δημιουργίας συνθηκών διαρκούς ειρήνης, αποφυγή αιματοχυσίας, αναπτύξεως των πολιτιστικών και βιοτικών επιπέδων και δι' αυτών αυξήσεως τού μεγαλείου και του γοήτρου τής μητρός πατρίδος.

Ο στρατιώτης είναι κυρίως στρατιώτης εφόσον τούτο είναι ανάγκη. Ευθύς μετά την ειρήνην καταθέτει τα όπλα. Γίνεται διοικητής. Το έργον τούτο είναι λεπτότερον και απαιτεί μεγαλυτέραν επιμέλειαν, προσπάθειαν και μεγάλας προσωπικάς ικανότητας, δεδομένου ότι η ανοικοδόμησις είναι κατά πολύ δυσκολότερα από την καταστροφή.

...Ότι ο πλούτος δεν έχει καμίαν αξίαν άνευ τής ενότητος και της ισχύος ενός κράτους.

Ο πλήρης άνθρωπος, εκείνος ο οποίος θέλει να εκπληρώσει ολόκληρον το πεπρωμένον του και είναι άξιος να ηγείται ανθρώπων, ο άνθρωπος αυτός πρέπει να έχει ανοικτόν το πνεύμα εις παν ότι τιμά την ανθρωπότητα: Λυωταί.

Εις την δράσιν εύρον πάντοτε τας μεγαλυτέρας ικανοποιήσεις και τον πραγματικόν λόγον υπάρξεως εις την ζωήν: Γκαλιενί.

Η χαρά τής ψυχής ευρίσκεται εις την δράσιν. Σέλλεϋ.

...και ήθελον ενεργητικούς ανθρώπους οι οποίοι επίστευον εις την ιδίαν αυτών δράσιν... «Πίστις εις την νίκην καθορίζει την νίκην».

Η προθυμία τού Τσώρτσιλ ν' αναλάβει ευθύνας, η ταχύτης τής αντιλήψεως του και η λαμπρά ευγλωττία του τον έκαμαν να κινείται ως «πάνθηρ εν μέσω φωκών».

Επίστευεν ο Λένιν ότι ο πόλεμος ηδύνατο να είναι η μαία τής επανάστασεως.

Εἰς στρατός δεν δύναται να γίνει με ωραίους λόγους, ἀνκαὶ οὔτοι δύνανται ευκόλως να τον καταστρέψουν: Λόρδος Μπάλφουρ.

Εἰς την τεχνικὴν σφαίραν καὶ ἐκείνην τῶν επιχειρήσεων εἶδον την αποστολὴν μου κυρίως ως ζήτημα να θέτω τον κατάλληλον ἄνθρωπον εἰς την κατάλληλον θέσιν καὶ να τον αφήνω ἔπειτα να χρησιμοποιεῖ τὰς ἰκανότητάς του: Τρότσκι.

Ἀπὸ τον Στάλιν ἐπεζητήθη ὁ μεγαλύτερος δυνατός βαθμός αὐτάρκειας... Ευθύς ἐξ ἀρχῆς ἡ Σοβιετικὴ ἀντίληψις περὶ ολοκληρωτικοῦ πολέμου δεν ἀνεγνώρισεν φραγμούς φύλου.

...καὶ ἀφῆκεν 600.000 νεκρούς εἰς τὰ στρατιωτικὰ νεκροταφεῖα τῆς Γαλλίας... Ὁ Βρετανικός λαός κατέληξε με λύπην του εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ εἰρήνη δεν ηδύνατο πλέον να εξαγοράζεται ἐμὴ μόνον με «αἶμα, ἰδρώτα καὶ δάκρυα»... Δεν θα πρέπει να λησμονηθῶν αυτά τὰ γεγονότα εἰς ὀλιγότερον ἐπικινδύνους ἡμέρας.

Καὶ ἀνησύχη ὁ Μάχαν μήπως ἡ Ἀμερικὴ δεν ἀποκτήσει ἐξίσου καλὰς θέσεις καθ' ὃν χρόνον θα ἐγίνετο ἡ διανομὴ τοῦ κόσμου...

Ἡ ναζιστικὴ στρατηγικὴ εθεώρει τον πόλεμον, καὶ ὄχι την εἰρήνην, ως την φυσιολογικὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας.

...Ὅτι μόνον αἱ τελικὰ μάχαι κρίνουν τοὺς πολέμους.

Αἱ στρατιωτικὰ τέχνη καὶ ἀρετὰί εἶναι χαρίσματα ἀρμόζοντα μεγάλως εἰς ὅλους τοὺς ἐντιμους πολίτας: Φράνσις Χάτσεσον.

... καὶ ἔδωσε τον στέφανον εἰς τον Σάρνχορστ διότι οὗτος συνεδύαζε ἐν βαθυστόχαστον πνεῦμα με ἐν ἐντονον πάθος προς δρᾶσιν.

Ἀμφότεροι εἶχον γεννηθεῖ ἠγήτορες ἀνθρώπων, ὁ εἰς ἴσως μεγαλύτερος εἰς τὸ να τους ἐκπαιδεύει διὰ τον πόλεμον, ὁ ἄλλος διὰ να τους διευθύνει ἐπὶ του πεδίου τῆς μάχης·, ἀλλ' ἀμφότεροι ἐπίστευον ὅτι ἡ σκέψις πρέπει να δίνει πτερά εἰς την δρᾶσιν.

...ἐνὼ ἡ μεγαλοφυΐα ἔδρα συμφώνως προς την διαίσθησιν.

...τον αυθορμητισμόν, ὁ ὁποῖός ἦτο ἡ κρυφία δύναμις τῶν πράξεων τοῦ Ναπολέοντος.

Μία ἀπλή θεωρία ἀπηλλαγμένη πάσης σχολαστικότητος, ἀνατρέχουσα εἰς τὰς βασικὰς ἀρχὰς ἀλλ' ἀποφεύγουσα τὰ ἀπόλυτα συστήματα, στηριζομένη με ἄλλους λόγους ἐπὶ ὀλίγων θεμελιωδῶν ἀποφθεγμάτων, δύναται πολλάκις ν' ἀναπληρώσει την μεγαλοφυΐαν ἢ δύναται να την βοηθήσει ν' ἀναπτυχθεῖ αὐξάνουσα την πεποίθησιν τῆς εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς ἐμπνεύσεις.

...καὶ την ἀνεκτίμητον ἀξίαν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ.

Τὸ διαυγές καὶ μαθηματικῶς ἠσκημένον πνεῦμα τοῦ Βοναπάρτου ἐκινεῖτο διὰ μέσου τῆς συμβατικότητος με οξύτητα καὶ ἀφοβία καὶ συνεμερίζετο ἐλάχιστα ἐκ τῶν αἰσθημάτων τὰ ὁποῖα ὁ 18ος αἰὼν ἐπιποφόρει κοινῶς «προκαταλήψεις».

...για τὸ πόσο ἀπέραντες ἰκανότητες κοιμούνται ἀνεξέλικτες στο στήθος ἐνός ἔθνους: Γναίξενάου.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πράττει ἡ μεγαλοφυΐα πρέπει να εἶναι ὁ καλύτερος ἐξ ὅλων τῶν κανόνων, ἡ δε θεωρία δεν δύναται να πράξει τι καλύτερον παρὰ να δείξει πῶς καὶ διατί εἶναι οὕτω πως.

Συχνὰ τὰ πάντα κρέμονται ἀπὸ την μεταξωτὴν κλωστήν τῆς φαντασίας.

Ἰσχυρόν πνεῦμα δεν εἶναι ἐκεῖνον που εἶναι ἀπλῶς ἰκανόν δι' ἰσχυράς συγκινήσεις ἀλλ' ἐκεῖνον τὸ ὁποῖο διατηρεῖ την ἰσορροπίαν του ἐν τῷ μέσω τῶν ἰσχυροτάτων συγκινήσεων οὕτως ὥστε παρὰ την τρικυμίαν εἰς τὸ στήθος, ἀντίληψις καὶ κρίσις να ἐνεργοῦν με τέλειαν ἐλευθερίαν, ὅπως ἡ βελόνη τῆς πυξίδος εἰς τὸ κλυδωνιζόμενον σκάφος.

...Ὅτι μία μάχη δεν ἔχει ποτέ υλικῶς χαθεῖ ἐκτός ἀν ἠττηθεῖ τὸ «πνεῦμα» τοῦ διοικητοῦ τοῦ στρατοῦ: Κλαούζεβιτς.

Ἡ θέλησις εἶναι ἐκείνη ἣτις παραμένει κυρίαρχος καὶ ἐπιβλητικὴ εἰς τὸ κέντρον τῆς τέχνης τοῦ πολέμου.

Με την ζύμωσιν, ἡ ὁποία εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ την ἐπανάστασιν, ἐνεφανίσθησαν εἰς την Γαλλίαν ἄνδρες οἵτινες εἰς ὀμαλοὺς καιροὺς οὔτε θα ὑποπτεύετο κανεὶς διὰ τι ἦσαν ἰκανοί.

Ἐπρότεινε ἓνα καθεστῶς εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι θα κατατάσσοντο ἀναλόγως τῆς ευφυΐας, τῆς κρίσεως καὶ τῆς ωφελιμότητος τῶν εἰς τὸ κράτος. Ὅλαι αἱ ἰδέαι αὐταὶ παρέμειναν ἀσυγκέντρωτοι εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Μπύλωφ. Οὐδέποτε οὗτος ἐπέτυχε την σταθερότητα ἐκείνην τῆς συλλήψεως καὶ την ἐμμονὴν εἰς τὸν σκοπόν, τὰς ὁποίας ἀνεγνώριζεν ως οὐσιώδεις διὰ την ἠγεσίαν.

Ἦτο ὁρμητικὸς μεταρρυθμιστὴς ἀλλὰ εθεώρει την μεταρύθμισιν ως χίμαιραν. Ἡ στάσις του μετὰ

την Ιέναν ήτο απλώς: σας το είχαν είπει.

Ο συνδυασμός σοφής θεωρίας με ισχυρόν χαρακτήρα είναι εκείνο που θ' αναδείξει τον μεγάλο ηγήτορα. Μία φυσική κλίσις προς τον πόλεμον, η ικανότης να εμπνέει τούς στρατιώτας, αυτά τα πράγματα είναι επίσης σημαντικά.

Οσονδήποτε ανυπομόνως και αν ανέμενον ο Έγκελς την ώρα καθ' ήν θα ηδύνατο και πάλι να ανέλθει επί του ίππου διά «την μεγάλην αυτήν μονομαχίαν μεταξύ τής αστικής τάξης και του προλεταριάτου» εγνώριζε πολύ καλώς ότι ο μεγαλύτερος κίνδυνος διά μίαν τοιαύτην επιχείρησιν ευρίσκετο εις τον πόθον προς δράσιν. Ο υπολογισμός τού κατάλληλου χρόνου και η υπομονή κατέστησαν αι κύριαι απαιτήσεις τής υγιούς στρατηγικής.

Μεγάλοι επιτυχία εν πολέμω δεν κατορθώνονται χωρίς μεγάλους κινδύνους.

Οι Σλήφεν ήτο μια φύσις Προμηθέως η οποία τον ώθει με ακάματον ζήλον να επιτύχει το αδύνατον.

Και: η ευκινησία υπήρξεν εις άλας τας εποχάς έν από τα θεμελιώδη προαπαιτούμενα τής στρατιωτικής επιτυχίας.

Μπαρπύς: Η κόλαση ..Λυπάμαι για όλους όσους έχουν μια καρδιά και δεν αγαπούν.

Η ευτυχία βρίσκεται μέσα μας. Είναι ακριβώς για τον καθένα μας ο πόθος για όσα δεν έχουμε.

Ο νέος φώναξε: η πληγή τής ανθρωπότητας έχει μια μεγάλη γενική αιτία. Την είπατε μόνος σας: είναι η υποδούλωση στο παρελθόν, η προαιώνια προκατάληψη που μας εμποδίζει να τα ξανακάνουμε όλα σωστά, σύμφωνα με το λογικό και την ηθική. Το πνεύμα τής παράδοσης μολύνει την ανθρωπότητα και το όνομα δίο από τις τρομερές του εκδηλώσεις είναι...είναι η ιδιοκτησία και η πατρίδα, είπε.

Ο πόλεμος, ο πόλεμος...Για όπιοι θα μας κοιτάζει από μακριά και για όπιοι θα μας κοιτάζει από ψηλά είμαστε βάρβαροι και τρελλοί.

Η δύναμη τής παράδοσης συνδουλισμένη από τα συμφέροντα...Δεν είμαστε ελεύθεροι. Είμαστε δεμένοι με το παρελθόν. Ας ελπίσουμε πως κάποια μέρα θα βγούμε από την ασυνόριστη περίοδο τής σφαγής και της δυστυχίας. Τι άλλο από την ελπίδα μάς μένει; Ο νέος είπε: η θέληση.

Αν θέλουμε να γιατρέψουμε την ανθρωπότητα από την καταπίεση και τον πόλεμο θα έχουμε δίκαιο να χτυπήσουμε με όλα τα δυνατά μέσα -με όλα!- την αρχή τού ατομικού πλούτου και την πατριδολατρία; ...-Ναι, θα έχουμε δίκαιο.

Ξέρω πως παρά τα μπερδεμένα επιχειρήματα και τον δαίδαλο τών ειδικών περιπτώσεων όπου χανόμαστε, τίποτα δεν κλονίζει την απόλυτη απλότητα τής αλήθειας πως: ο νόμος που επιτρέπει να γεννιούνται άλλοι πλούσιοι και άλλοι φτωχοί και συντηρεί μια χρόνια ανισότητα στην κοινωνία είναι υπέρτατη αδικία, και πως είμαστε περισσότερο συμπατριώτες μ' εκείνους που μας καταλαβαίνουν και μας αγαπούν και βρίσκονται στο ίδιο ψυχικό επίπεδο με μάς, ή που τυρανιούνται στην ίδια σκλαβιά με μας, παρά με τους άλλους που συναντούμε στον δρόμο. Για την τερατώδη παραμόρφωση τής φιλοπατρίας που όλο και πιο τερατώδης γίνεται, η ανθρωπότητα σκοτώνεται, η ανθρωπότητα πεθαίνει και η εποχή μας είναι μια αγωνία...Είναι ένας καρκίνος, ένας καρκίνος.

Ξέρω πως πάντα οι πρωτοπόροι έχουν εναντίον τους την έχθρα κάθε υπαρκτού. Οι πρώτοι που φώναξαν είναι μόνον και, κατά συνέπειαν, αγνοημένοι και μισητοί. Μα η αιωνιότητα θ' αγκαλιάσει αυτή την προφυλακή τής θυσίας, θα χαιρετίσει εκείνους που έριξαν την αμφιβολία στην διφορούμενη λέξη τής πατρίδας και θα τους ζευγαρώσει με τους πρωτοπόρους.

Ότι κάνει η φύση είναι καλά καμωμένο,λένε.Στο βάθος πρόκειται για λόγια κάποιου δυστυχισμένου...Ελπίζουν κάποτε να παρηγορηθούν από το αίσθημα ενός κανόνα και μιας κακής μόρας.

Όσοι πιστεύουν στον Θεό θα έπρεπε να ρίξουν πιο ψηλά την ευθύνη. -Είναι τρελλός, είπε ο γέρος με πείσμα. Τρελλός σου λέω.

Ξέρει ποτέ κανείς τι κρύβει το ψίχουλο τής πραγματικότητας που μας παρουσιάζεται; Χρειάζεται για τούτο μια διορατικότητα που ξεχειλίζει ως την παραίσθηση. Οι μεγάλοι είναι έξω απο την φύση.

Η λογοτεχνία δεν βρήκε ακόμα τον Μπετόβεν της...

Γιατί ο Θεός τούς έδωσε περισσότερο βίσιον από αρετή. Τους τιμώρησε, όμως δεν έπεσαν παρά εκεί όπου τους είχε ρίξει ο ίδιος.

Α, είπε, πιο πολύ κι απ' το προπατορικό αμάρτημα, πιο πολύ κι απ' το πεπρωμένο, ο πόνος

τών καλών στην Γη είναι κάτι φρικτό. Τίποτα δεν τον δικαιολογεί. Αν υπήρχε κάπου δικαιοσύνη, οι καλοί δεν θα υπέφεραν ούτε μια στιγμή μέσα στην αιωνιότητα. «Την ευτυχία πρέπει να την κερδίζουμε με πόνο». Πώς συμβαίνει να μην διαμαρτυρηθεί κανείς για τούτο τον άγριο νόμο; Όσο κι αν γυρίσεις και ξαναγυρίσεις την θεία καλοσύνη, όσο κι αν την δουλέψεις και την βερνικώσεις, ποτέ δεν θα σβύσεις από πάνω της την κηλίδα τού άδικου.

Ο Θεός δεν μπορεί να με παρηγορήσει γιατί δεν μπορεί να μου δώσει αυτό που χρειάζομαι... Ο άνθρωπος παραδέρνει σ' όλη του την ζωή χωρίς να υπάρχει παρηγοριά γι' αυτόν.

...Δεν ξέρω. Πάντα ελπίζουμε σε κάτι το άγνωστο.

Στους δρόμους τού χωριού έτρεχαν στις πόρτες τους να την δούν σαν περνούσε.

Θα έρθει ο μεγάλος αδυσώπητος ποιητής...

...Πως δεν είναι έτσι και πως υπάρχει ένα τεράστιο λάθος παντού.

Ο Θεός δεν είναι τίποτε άλλο από μια τοποθετημένη απάντηση στο μυστήριο, και στην ελπίδα και στην ύπαρξη τού Θεού δεν έχει άλλη δικαιολογία από την επιθυμία μας να έχουμε έναν Θεό.

Η σκέψη είναι η πηγή τού παντός. Απ' αυτήν πρέπει ν' αρχίζουμε πάντα.

...Κάπια αλήθεια τρομερά απρόσιτη...Κρατάω τίς δύο άκρες της ψάχνοντας ψηλαφητά για το όμορφο ψέλλισμα που θα την ερμήνευε.

Εκεί κάτω, ανάμεσα στα αμέτρητα περιβόλια τής ακτής, ήθελα να χώσω τα δάχτυλα μου στο σκούρο χώμα. Τριγύριζα άσκοπα, πασκίζοντας να σε φανταστώ, αναζητούσα την ευωδία τής σάρκας σου και άπλωνα τα χέρια στο κενό για ν' αγγίξω όσο πιο πολύ μπορούσα τον ήλιο σου.

Δεν χρειάζεται πια θλίψη, ούτε αγωνία και πυρετός. Μακριά, μακριά από όλ' αυτά τα τόσο τρομερά και σοβαρά ζητήματα που η θέα τους είναι αβάσταχτη, αν θέλω να περάσω όση ζωή μου μένει στην γαλήνη και την ησυχία. Θα ζήσω κάπου φρόνιμα, δουλεύοντας για να κερδίζω το ψωμί μου. Και συ θα είσαι μαζί μου, γυναίκα μου, και θα είσαι φτωχιά για να μιάξεις πιο πολύ με τις άλλες γυναίκες.

Η τρυφερότητα είναι πιο μεγάλη από τον έρωτα. Δεν θαυμάζω τον παράλογο και εγωιστικό παροξυσμό του, τον τόσο πρόστυχα σύντομο. Ωστόσο...

Οι ιδέες τους ήταν όμοιες και δεν είχαν ανάγκη να τις λένε ο ένας στον άλλο. Τα φτωχά πλάσματα πάνε σχεδόν πάντα δύο δύο.

Τώρα κουράστηκα γιατί πόθησα πάρα πολλά και πάρα πολύ. Ποτέ δεν θα γιατρέψω αυτή την καρδιά που έχω στο στήθος. Το όνειρο τής γαλήνης που έπλασα πριν δεν με είχε παρασύρει και συγκινήσει παρά μόνο γιατί ήταν μακριά μου. Αν το αποκτούσα θα έκανα αμέσως κάποιο άλλο αφού η καρδιά μου είναι μόνο ένα άλλο όνειρο.

Λάτρευε την ζωή μα σιχαινόταν και φοβόταν τούς ανθρώπους. Το χαμόγελο της είχε κάτι το τραγικό. Ήταν μια πρόκληση... Στην αρχή την είχα δει σαν άγγελο ομορφιάς. Χωρίς ν' αλλάξει την ξανάβρισκα σαν άγγελο οργής και εκδίκησης.

Θα σας δαμάσει για να σας επιβληθεί ή για να το αγαπήσετε. Θα ξαναπλάσει την αιωνιότητα με το τραγούδι και με το μουρμούρισμα του.

Τελιώνω με το μεγαλείο τής ανθρώπινης κατάρας και ξαναλέω με την μονοτονία εκείνων που έχουν δίκαιο...: ω, χωρίς Θεό, χωρίς λιμάνι, χωρίς κουρέλι, δεν έχουμε τίποτα άλλο από την ανταρσία τού χαμογέλιου, όρθιοι πάνω στην γη τών νεκρών...Είμαστε θεϊκά μόνοι. Ο ουρανός έπεσε στα κεφάλια μας.

...γι' αυτό το αληθινό ποίημα τής ανθρωπότητας δεν είναι καμωμένο ούτε από τοπικό χρώμα, ούτε από κοινωνική κατατόπιση, ούτε από πρόχειρες ψυχαγωγίες, ούτε από έξυπνες ραδιουργίες. Σας εντυπωσιάζει μ' ένα θρησκευτικό ψύχος. Αποτελείται από το τρομερά μονότονο και παντοτινά σπαραχτικό μουσικό τών όντων.

Κλαίω την σβυσμένη ομορφιά και το χαμένο μεγαλείο.

Πιστεύω πως αντίκρυ στην ανθρώπινη καρδιά και στην ανθρώπινη λογική, καμωμένο από άφθαρτα καλύματα, δεν υπάρχει παρά το όραμα εκείνου που καλούμε. Πιστεύω πως γύρω μας δεν υπάρχει παρά μια μοναδική λέξη, αυτή η απέραντη λέξη που αναδύει η μοναξιά μας και απογυμνώνει η ακτινοβολία μας: Τίποτα. Πιστεύω πως αυτό δεν σημαίνει το κενό μας, ούτε την δυστυχία μας μα, απεναντίας, την πραγμάτωση και την θεοποίηση μας αφού όλα βρίσκονται μέσα μας.

Μυρζέ: Μποέμ... Τότε που δεν είχαν άλλη τύχη εκτός από τον ήλιο τών είκοσι τους χρόνων.

...την αλαζονία, που τους κάνει άτρωτους από κάθε λογική συμβουλή...

Όλα τα αληθινά δυνατά πνεύματα έχουν γνώμη και την λένε αργά ή γρήγορα. Το δυνατό πνεύμα και το ταλέντο δεν μένει ποτέ στο σκοτάδι και στην απομόνωση. Γιατί αν ο κόσμος δεν βγαίνει σε προϋπάντηση του, βγαίνει αυτό σε προϋπάντηση τού κόσμου. Το πνεύμα είναι ο ήλιος και όλος ο κόσμος τον βλέπει.

...και πήρε μια σοβαρή στάση θνητού που έχει άμεσες σεξουαλικές σχέσεις με τις μούσες.

...Ότι η αχαριστία είναι κόρη τής ευεργεσίας.

...Από κείνες τις αναπάντεχες ελπίδες που δεν γενιούνται παρά στις μεγάλες και απελπισμένες στιγμές.

Γι' αυτόν ο έρωτας ήταν η ψυχή τής τέχνης.

Ήταν τεμπέλης όπως όλοι οι αληθινοί καλλιτέχνες, και ερωτευόταν όπως όλοι οι ποιητές.

Αχ Μαρσέλ, στα άστρα να με είχαν βάλει, μέσα στον παράδεισο τού καλού θεού, αν μου έκανες ένα νεύμα θα κατέβαινα και θα' ρχόμουν κοντά σου.

Οκτώβρης 1979. Ζώρζ Ρου: Ισπανικός εμφύλιος πόλεμος...

Ο βασιλιάς: δεν εννοώ να χυθεί για μένα ούτε σταγόνα Ισπανικό αίμα.

Οι επαναστάσεις τελιώνουν συνήθως με χρεοκοπίες αλλά αρχίζουν πάντα με εναγκαλισμούς.

«Νεοβάρβαροι τής εποχής μας, ελάτε να λεηλατήσετε αυτό τον ξεπεσμένο πολιτισμό».

...και παραβιάζονταν μόνιμα όπως όλα τα συντάγματα που έγιναν, γίνονται και θα γίνονται σε άλλες χώρες και σε άλλους καιρούς.

...Έναν νέο τριάντα χρονών, ψηλό και ωραίο, αθλητικό, έξυπνο, δυναμικό, με εκπληκτική ακτινοβολία: τον Χοσέ Αντόνιο Πρίμο ντε Ριβέρα.

...Ότι οι πιο σίγουροι επαναστάτες είναι οι αριστοκράτες.

Όχι με την πάλη των τάξεων αλλά με την συνεργασία τους έπρεπε να πραγματοποιηθούν οι κοινωνικές προσαρμογές που επέβαλλε η εποχή.

...Και λησμονούν ότι η αριθμητική υπεροχή δεν σημαίνει πάντα μεγαλύτερη δύναμη.

Όσοι ξέρουν να κυριαρχούν πάνω στην μέθη τής νίκης είναι οι πραγματικοί νικητές.

...ενός λαού που συχνά υπερβάλλει και που δεν είναι έτοιμος για την ελευθερία. Ούτε ο χαρακτήρας του ούτε η ιστορία του δεν τον είχαν προδιαθέσει για την Δημοκρατία.

Για να είναι πραγματική η επανάσταση χρειάζεται ενότητα και κύρος. Οι επαναστάσεις γενιούνται κυρίως από αυταπάτες και δεν μπορούν να προκαλέσουν παρά απογοητεύσεις.

Πρέπει λοιπόν να συνοδεύονται από έναν αμείλικτο μηχανισμό που να μπορεί να εξουδετερώνει τις απογοητεύσεις. Αλλιώς διαλύονται μέσα στην αναρχία. Αυτή η αναρχία με την σειρά της γεννάει μια άλλη τυρανία. Και το αποτέλεσμα είναι πως οι επαναστάσεις καταλήγουν στην δικτατορία. Το έχει η μοίρα τους όπως τόχει η μοίρα τού λαού να τρώγεται σιφάδο.

Μια γυναίκα βουλευτής, γερμανικής καταγωγής, δηλώνει: θέλουμε την επανάσταση. Μα δεν θα χρησιμοποιήσουμε για πρότυπο την Ρωσική επανάσταση. Εκείνο που χρειαζόμαστε είναι τεράστιες φλόγες που να μπορεί να τις δει ολόκληρη η γη. Χρειαζόμαστε κύματα αίματος που θα κοκκινήσουν όλες τις θάλασσες τού κόσμου.

Η υποτίμηση τού αντιπάλου αποτελεί ένα από τα πιο συνηθισμένα πολιτικά λάθη.

Η Ισπανία αρχίζει να αναμετρά το βάθος τής αβύσσου όπου έχει πέσει. Και την πιάνει φρίκη.

...Ο φόβος, που είναι ο πατέρας κάθε παραφροσύνης.

... Ξαφνικά οι φιλήσυχοι κάτοικοι ηλεκτρίστηκαν... Ο όχλος χύμηξε πάνω στα πτώματα τους και τα κομμάτιασε.

...Χτυπήθηκαν και πετάχτηκαν με ουρλιαχτά από τις ταρατσές. Τα σώματα τους, κατασπαργμένα, συντρίφτηκαν στο έδαφος. Εκείνοι που ανάσαιναν ακόμα αποτελιώθηκαν, οι περισσότεροι, από τον όχλο που παραληρούσε. Οι ελάχιστοι πληγωμένοι που είχαν επιζήσει δεν μπόρεσαν να δέσουν ποτέ τις πληγές τους. Τους έσυραν καταματωμένους, μισοπεθαμένους από τον πόνο, ως το..., όπου, χωρίς την παραμικρή διαδικασία τούς τουφέκισαν.

Τους σκοτώνουν και πετούν τα πτώματα τους στην θάλασσα.

Η καινούρια κυβέρνηση ξεχείλιζε από την καλύτερη θέληση τού κόσμου μα είχε ένα ελάττωμα, δυστυχώς το κυριότερο: ήταν αδύνατη.

Η Δημοκρατία έμιαζε με την φοράδα τού Ρολάνδου. Η φοράδα τού Ρολάνδου είχε όλες τις αρετές

τού κόσμου αλλά δυστυχώς ήταν ανύπαρκτη.

Πιός μπορεί να μιλήσει για μοιραία γεγονότα και γι' αυτό που λεν «ρεύμα τής ιστορίας»; Ολόκληρη η ιστορία διαψεύδει αυτές τις θεωρίες και δείχνει πως οι άνθρωποι είναι εκείνοι που την διαμορφώνουν ...Μοναδική «μοίρα» είναι εκείνη που προέρχεται από την έλλειψη σθένους.

Οι μηχανορραφίες, οι κλίκες, οι ελιγμοί, οι θυμοί, όλα εξουδετερώνονται από την επιδέξια επιμονή τού στρατηγού.

Είναι κανόνας τής ιστορίας: οι ξένες επεμβάσεις σε μια εσωτερική σύγκρουση έχουν συνήθως κακή εξέλιξη. Σπάνια ωφελούν εκείνες που τις επιχειρούν. Παρόλα αυτά οι άνθρωποι νιώθουν πάντα την ανάγκη να χώνουν την μύτη στην πόρτα τού γειτονά τους.

Πολύ ειλικρινής για νάναι μετριοπαθής...

Ο πρόεδρος τής δημοκρατίας παρουσίαζε το θέαμα ανθρώπου που κατέχεται από ανίσχυρη λύσσα για όσα διαπράττονταν.

Τόμος 2ος. Έκδοση: ΒΙΠΕΡ. 98-102: πέντε σελίδες φρίκης.

Όπως σε όλες τις επαναστατικές φρικαλεότητες, οι γυναίκες διακρίθηκαν για την λύσσα τους. Μέγαιρες παρακινούσαν τούς άντρες στις χειρότερες πράξεις. «Αχ, οι γυναίκες! Αυτές μάς σπρώχνουν στην σφαγή!»...

Ανάμεσα στον πολιτισμό και στην βαρβαρότητα δεν υπάρχει συχνά παρά μόνο το τείχος μιας πειθαρχίας.

Ζούμε σε μια εποχή που είναι τεχνικά εξελιγμένη αλλά πολιτικά βάρβαρη.

Πρόκειται για το πιο μακάβριο έγκλημα τής ιστορίας... Στην «κοιλιάδα τών νεκρών» έχουν συγκεντρωθεί λείψανα πενήντα χιλιάδων θυμάτων τού πολέμου, ανδρών και γυναικών, στρατιωτών ή πολιτών, κυβερνητικών ή εθνικιστών ανακατεμένων χωρίς διάκριση. Είναι τοποθετημένα με τάξη, σαν μια τελευταία επιθεώρηση τού Χάρου. Σ' αυτή την γιγάντια και σκοτεινή νεκρούπολη τρεμουλιαστές λάμπες μιάζουν σαν να κινούν λεγεώνες από φαντάσματα. Νιώθει κανείς την καρδιά του να σφίγγεται από την φρίκη...

Οκτακόσια άτομα ρίχτηκαν σ' ένα πηγάδι ορυχείου...

Οι εμφύλιοι πολέμοι είναι θαυμάσιες ευκαιρίες για το ξεκαθάρισμα προσωπικών λογαριασμών.

...Υπερβολές που ήταν τόσο συχνές ώστε δεν μπορεί κανείς να τις χαρακτηρίσει παρά σαν ενδείξεις μιας νοοτροπίας.

Εμίλ Ντερμέγκεν: Μωάμεθ. ...Σ' αυτόν τον τόσο μπερδεμένο και ανήσυχο κόσμο όπου δεν υπάρχει τίποτα το ωραίο και το καλό που να μην είναι ανακατεμένο κατά κάπιο τρόπο με το άσχημο και το κακό, όπου τα ελεύθερα και δίκαια πνεύματα τις πιο πολλές φορές βρίσκονται υπό διωγμόν, υπάρχουν άνθρωποι που δεν μπορούν να ζήσουν παρά μόνο μέσα στην αλήθεια. Το θέαμα τής αδικίας και των προλήψεων τούς πληγώνει και υποφέρουν από μια ιδιότυπη αναπηρία: την ανάγκη να έχουν την καρδιά τους αδέκαστη και το μυαλό τους καθαρό.

Η αγία φλόγα έπρεπε να φτάσει οπωσδήποτε στον ουρανό τού Ιράν για να επιβεβαιώνει μέρα και νύχτα τον κρυφό πόλεμο που κάνουν ακατάπαυστα το φως και η ζωή ενάντια στις σκοτεινές δυνάμεις που τις απειλούν.

Οι προφήτες δεν άρχισαν τον αγώνα παρά γυμνοί από τα κοινά όπλα.

Απάγγελλε ποιητικά και με ρυθμό αποφθέγματα τής Γοαφής με τόσο όμορφο τρόπο που πολλοί κλαίγανε ακούγοντάς τον.

Άλλοι γελούσαν μαζί του, τον θεωρούσαν δαιμονισμένο ή τρελλό και συνωμοτούσαν για την εξόντωσή του.

Όπως όλες οι δυνατές ψυχές και τα πνεύματα που τα χαρακτηρίζει η βαθύτητα και σοβαρότητα, η μοναξιά τού ήταν αναγκαία. Ακόμα κι όταν χρειάστηκε να γίνει αρχηγός κράτους δεν έπαψε να βυθίζεται σ' αυτή την πηγή τής δύναμης, της ισορροπίας και της σοφίας... Αυτοί οι μακρόχρονοι διαλογισμοί ξυπνάνε τις δαιμονικές ικανότητες και δυναμώνουν τον άνθρωπο όχι μονάχα για τα μεγάλα ξεδιπλώματα τής ψυχής, αλλά και για την πραχτική δράση σε τούτο τον κόσμο. Οι μεγάλοι στοχαστές είχαν την δυνατότητα να είναι ακούραστοι δημιουργοί.

Η γη δεν θα ξεράσει επιτέλους τούς κακούς ανθρώπους και τις μετριότητες;

Οι δεισιδαιμονίες πρέπει να διαλυθούν στο φως τής λογικής όπως διαλύονται στο φως τής ημέρας τα φαντάσματα τής νύχτας και οι σκοτεινές παραισθήσεις.

Απαρνιόταν όλο και πιο πολύ την ανθρώπινη κοινωνία.

-Παίρνω όρκο πως θα γίνεις ο προφήτης αυτού του λαού. Όχι, ο Θεός δεν μπορεί να επιτρέψει να εξαπατηθείς.

...Ναι, κανένας άνθρωπος δεν έφερε στον κόσμο αυτό που φέρνεις εσύ χωρίς να τον καταδιώξουν. Θα σε πολεμήσουν σκληρά, θα σε μεταχειριστούν σαν άνθρωπο που έχασε τα λογικά του και σαν απατεώνα. Θα σε κυνηγήσουν...

Πριν απ' όλα όμως έπρεπε να παλέψει με τον εαυτό του προτού παλέψει με τους άλλους ανθρώπους.

...Γι' αυτή την ψυχή που δεν μπορεί να ζήσει παρά μόνο μέσα στην επίγνωση...

Οι αρνήσεις, τα περιφρονητικά λόγια, δεν είναι τίποτα μπροστά στις ενδόμυχες αμφιβολίες.

...Ποτέ μου δεν είχα ακούσει τέτλια λόγια. Η μεγαλοπρέπεια και η γοητεία τους σε μαγεύανε. Η καινοτομία τους σε τρόμαζε.

...Συχνά συγκινημένος μέχρι δακρύων, με τάση να δίνει μετριοπαθείς λύσεις, ο Αμπού Μπακρ, ήξερε, όπως όταν πήρε την εξουσία σε μια δύσκολη στιγμή, να λύνει χωρίς δισταγμό τα προβλήματα και να δείχνεται άκαμπτos.

Για τον Μωάμεθ τα απόκρυφα πράγματα έχουν μεγαλύτερη σημασία από τις προσόψεις που γίνονται αισθητές. Το άορατο προηγείται τού ορατού και η πνευματική εντολή είναι η βασική και η μόνη εντολή που υπάρχει. Ρεαλιστής με τρόπο απόλυτο, πετυχαίνει το καλύτερο στην πρακτική ζωή όταν ενεργεί στον εξωτερικό κόσμο. Έτσι ήταν όλοι οι μεγάλοι μυστικιστές.

Ζητήστε πρώτα τήν βασιλεία τού Θεού και την δικαιοσύνη του και όλα τα άλλα θα σας δοθούν με το παραπάνω.

...Να ξεκαθαρίσεις με ακρίβεια το καλό και το κακό. Χωρίς να φοβάσαι...

Στην αρχή προσπάθησαν να εκμηδενίσουν τον Μωάμεθ με την κοροϊδία. Όταν ήθελε να κηρύξει τον λόγο τού Θεού σκέπαζαν τήν φωνή του με άσεμνα τραγούδια ή με κακόηχες φωνές. Όταν περνούσε στους δρόμους γελούσαν σε βάρος του ή παρακινούσαν τα παιδιά να τρέχουν γύρω του... Γείτονες του ρίχνανε ακαθαρσίες μπροστά στην πόρτα τού Μωάμεθ και εκείνος περιοριζόταν να τις μαζεύει.

Αν τα λόγια μου κινούσαν βουνά, αν έσχιζαν την γη κι έδιναν λαλιά στους νεκρούς, πάλι τίποτα δεν θα πιστεύατε αφού οι καρδιές σας έχουν πετρώσει.

Ο ...ορκίστηκε στις Θεές πως ποτέ δεν ήταν οπαδός τού Μωάμεθ και πήγε και τον έφτυσε κατάμουτρα... Οι παραβρισκόμενοι γελούσαν σε βάρος του κάθε φορά που περνούσε από μπροστά τους.

...Όταν τελίωσε, προχώρησε προς το μέρος τους δείχνοντας τό στήθος του. «Χτυπάτε με, είτε, σφάζτε με όπως τα ζώα που θυσιάζετε».

Ο..., που ήθελε να του συγχωρήσουν την παροδική χλιαρότητα που είχε δείξει, τον έπιασε από τον λαιμό κι έκανε να τον πνίξει. Μια μέρα πάλι γύρισε στο σπίτι του χωρίς να συναντήσει ούτε έναν άνθρωπο, άνδρα ή γυναίκα, σκλάβο ή παιδί, που να μην τον βρίσει στο πέρασμά του. Όμως ο Θεός έστειλε τον άγγελο του να εμψυχώσει τον απεσταλμένο του.

Δοκίμασαν επίσης να τον κολακέψουν για να αλλάξει στάση. Ο... πήγε να του προτίνει χρήματα, τιμές, ακόμα και γιατρούς για να φροντίσουν την παράξενη αρώστια του.

...Απ' αυτά που είπε κατάλαβα μόνο ένα μέρος γιατί τα άλλα ξεπερνούσαν το μυαλό μου.

Ναι, είναι ευτυχισμένο νέο για τους πιστούς, αλλά είναι τρομερό για τις καρδιές που κουφάθηκαν.

...Πως το μεγάλο μήνυμα το συλλαμβάνει η διαίσθηση.

Κάθετι που υπάρχει στην γη θα περάσει. Μόνο η όψη τού Θεού θα διατηρηθεί μέσα στο μεγαλείο και στην δόξα.

Αυτός που έκανε καλό όσο το βάρος ενός κόκκου άμμου θα το βρει. Κι αυτός που έκανε κακό όσο το βάρος ενός κόκκου άμμου, επίσης θα το βρει.

Οι δίκαιοι, αυτοί που ανταποδίδανε καλό στο κακό, αυτοί που πεινούσαν οι ίδιοι και δίνανε τροφή στους φτωχούς και στους αιχμαλώτους.

...Πέρασε πια ο καιρός που υπέφεραν υπομονητικά τής διώξεις, που αντιάσσανε την γλυκύτητα στις βρισιές. Τώρα το Ισλάμ έπρεπε να νικήσει ή να πεθάνει. Οι προφήτες έρχονταν κάνοντας θαύματα και οι άνθρωποι τούς θανάτωναν ή τους γελοιοποιούσαν. Ο

Μωάμεθ δεν κάνει θαύματα και δεν κάθεται να τον σκοτώσουν. Δοκίμασε τά πάντα, τίποτα δεν

φειδωλεύτηκε. Οι προφήτες έρχονταν με θαύματα και με θεϊκούς λόγους. Τώρα ο Μωάμεθ έρχεται με το σπαθί του. Μια καινούρια ζωή αρχίζει...

Αγαπητός σε όλους, ακόμα και σ' αυτούς που τους έκρινε αυστηρά, χωρίς όμως ποτέ να χρησιμοποιεί πρόστυχες λέξεις, ήταν ευκολοπλησίαστος, αλλά επέμενε να περιφρουρεί την μοναξιά του.

Οι θρησκείες μεγαλώνουν μέσα στο αίμα των μαρτύρων.

Το Κοράνι συστήνει να μην επιτίθεσαι πρώτος και να αντικρύζεις πάντα τα πράγματα με την πιο μεγάλη μετριοπάθεια.

Φαίνεται πως έκανε προσπάθεια να ξεπεράσει τον ίδιο του τον εαυτό και να υπερνικήσει κάποια τάση του για εκδικητικότητα. Μπορεί και να υπέφερε γιατί δεν πετύχαινε πάντα την τελειότητα.

Οι προφήτες επιβάλλονται στον κόσμο όπως οι μεγάλες ευεργετικές, αλλά και καταστροφικές, δυνάμεις τής φύσης, όπως ο ήλιος και η βροχή, όπως οι χειμωνιάτικες θύελλες που τραντάζουν την γη.

Πίστευε βαθιά στην αποστολή του και την αποδέχτηκε σαν ένα φορτίο που έπρεπε πρώτος αυτός να σηκώσει το πιο μεγάλο βάρος... Αν παρασέρνει τούς ανθρώπους δεν το πετυχαίνει καθόλου με ευκολίες και προσαρμογές αλλά με το να τους παρουσιάζει με όλη του την σκληρότητα το φωτεινό του μήνυμα, κοφτερό και απλό σαν σπαθί, ένα μήνυμα που το διαχωρίζει προσεχτικά από τις προσωπικές του απόψεις.

Μπορεί μερικές φορές να φάνηκε φταίχτης ή αδύναμος γιατί η πράξη είναι βαριά δοκιμασία για την καθαριότητα, αλλά ο προφήτης έμεινε πάντα ειλικρινής και άκαμπτos.

Χωρίς τον Θεό αισθανόταν μόνος και αδύναμος.

Η επιείκεια μου είναι πάνω από τον θυμό μου...

...Ο ασύλληπτος Θεός γίνεται προσιτός με την αγάπη. Ο Ύψιστος είναι ο βασιλιάς των αδυνάτων, ο απαραβίαστος και ο πιο κοντινός στους πιο ταπεινούς. Ο Δημιουργός είναι ένας φίλος...

Οι πράξεις δεν αξίζουν παρά ανάλογα με τις προθέσεις.

-...Αλλά τον καταπιεστή πώς θα τον βοηθήσω; -Εμποδίζοντας τον να κάνει κακό.

...Επιστρέφουμε από τον μικρό ιερό πόλεμο. Τώρα πρέπει να κάνουμε τον μεγάλο ενάντια σε μας τους ίδιους.

Η αγάπη πρέπει ν'απλώνεται σε όλους τους ανθρώπους και σε όλες τις υπάρξεις.

Πρέπει να κρίνει κανείς αυτούς τους προφήτες ανάλογα με τους καρπούς που αποδώσαν και οι καλύτερες αποδείξεις γι'αυτό είναι η ήρεμη, βαθιά γνώση, οι καρδιές που γαλήνεψαν, οι θελήσεις που δυνάμωσαν, οι στενοχώριες που υπομένονται, οι ηθικές αρώσεις που θεραπεύονται, οι προσευχές που υψώνονται στον καθαρό ουρανό.

Το κακό προέρχεται από την διεστραμμένη ανθρώπινη θέληση.

«Να φροντίζετε γι' αυτό τον κόσμο σαν να πρόκειται να ζήσετε σ' αυτόν παντοτινά και για τον άλλον σαν να πρόκειται να πεθάνετε αύριο». Αυτή είναι πραγματικά η σοφία και η ουσία όλων των ηθικών προσταγμάτων.

Να είσαι σ' αυτό τον κόσμο σαν ξένος, σαν περαστικός.

...Ο Θεός δεν έχει ανάγκη να σακατεύεστε.

-Αν το καλό μπορεί να οδηγήσει στο κακό; Οι λαμπρότητες αυτού του κόσμου αξίζουν σ' αλήθεια το όνομα τού καλού;

Τα πλούτη αν κινούνται στον δρόμο τής αρετής είναι αγαθά. Διαφορετικά είναι κατάρρα.

Χρησιμοποιούσε συχνά απανωτές επαναλήψεις που προκαλούσαν αληθινό τρόμο στους ακροατές του.

Ο Μωάμεθ πρέπει να συμπεριφέρεται σαν η ώρα να πρόκειται να έρθει από στιγμή σε στιγμή.

...Και δεν σκεφτόταν πια παρά πώς να κατακτήσει τις καρδιές με την δύναμη τής μεγαλοψυχίας.

Καλύτερα να κοκκινίζει κανείς από ντροπή σ' αυτό τον κόσμο παρά στον άλλο.

*

Η φυσική ανάγκη γίνεται πηγή χαράς και δεν ζούμε κυρίως για να ζούμε αλλά για να μαθαίνουμε πώς να ζούμε καλά: **Συνέσιος**.

Ντοστογιέφσκη: Ημερολόγιο.

Σε μια περίοδο μακράς ειρήνης αυτή η έγνοια τής αυτοσυντήρησης μετατρέπεται πάντα σ' έναν πανικό για τον εαυτό μας, μεταδίνεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα και γεννάει την επιθυμία στον

άνθρωπο να συσσωρεύει πλούτη. Η πίστη για την αλληλεγγύη των ανθρώπων και την κοινωνική βοήθεια χάνεται και δίνει την θέση της στην ιδέα που διακηρύχεται μεγαλόφωνα: «ο καθένας μόνος του και για τον εαυτό του»... και όλοι απομονώνονται και ζούνε σαν σε μικρά παρεκλήσια. Ο εγωισμός σκοτώνει τον ηρωισμό.

Μόνο η περιφάνια ταιριάζει στους δυστυχισμένους.

Όταν είναι άρρωστη και μολυσμένη η κοινωνία, το πλεονέκτημα μιας μακρόχρονης ειρήνης αντί να είναι καλό για την κοινωνία, είναι μάλλον βλαβερό... Η μακρά ακινησία είναι βλαβερή για έναν μολυσμένο οργανισμό.

«Υπέροχο πνεύμα, σ' ευχαριστώ γι' αυτή την ανθρώπινη μορφή που μου έδωσες»: αυτή ήταν σε όλη του την ζωή η προσευχή τού μεγάλου Γκαίτε.

...Όλοι παίρνουν μια γεύση ισχύως προτού πεθάνουν.

Πάντως θα πω πως θεωρώ τον εαυτό μου σαν τον πιο φιλελεύθερο απ' όλους, έστω και μόνο από το γεγονός πως δεν θέλω καθόλου να μείνω ήσυχος.

Πρέπει να μας λυπεί το γεγονός πως σήμερα προσπαθούν να τα κάνουν όλα πιο εύκολα για τα παιδιά.

Δεν βλέπεις κανέναν που να μην σε κοιτάζει σαν να έχει δικαιώματα επάνω σου και επάνω στην τύχη σου, στην οικογένεια και στην τιμή σου, μόλις βρεθείς στα οικόπεδα του.

...την ιδέα πως είναι ανάγκη να αποκτηνώνεται το μεγαλύτερο μέρος των ανθρώπων για να δίνει την άνεση σ' ένα άλλο μέρος που εκπροσωπεί, τάχα, τον πολιτισμό.

...και πως η ευτυχία δεν βρίσκεται μέσα στην ευτυχία αλλά στην επιδίωξη της.

Έτσι σκέφτονται σήμερα: όλα γίνανε, δεν απομένει πια τίποτ' άλλο να γίνει, όλα είναι γνωστά και δεν απομένει πια τίποτ' άλλο να μάθουμε.

«Ούτ' επ' άρτω μόνο ζήσεται άνθρωπος».

Μα όχι, οι διάβολοι δεν θα κάνουν τέτοιο λάθος τακτικής. Αυτοί είναι βαθυστόχαστοι πολιτικοί και προχωρούν στον σκοπό τους από τον πιο κοντινό και τον πιο σίγουρο δρόμο... Ξέρουν θαυμάσια την παγκόσμια ιστορία και προπαντός θυμούνται τι έχει θεμελιωθεί πάνω στην διχόνοια.

...που τους θεωρούν γελοίους γιατί είναι φτωχοί.

...Πως «το ταλέντο υποχρεώνει». Και πως σπάνια ένας άνθρωπος είναι σε θέση να κυβερνήσει τα χαρίσματα του.

Είναι σκληρός, αλαζονικός, δεν του χρειάζονται οι παρηγορίες τού άλλου, υποφέρει αμίλητος.

...Η πίστη πως θα έχεις την δύναμη και την θέληση να πεις στον κόσμο τον υπέρτατο λόγο, εσύ που θα τον ανανεώσεις τελικά με την υπεραφθονία των ζωτικών σου δυνάμεων, με την αγάπη σου, με τον πόθο σου να φανείς χρήσιμος στην ανθρωπότητα.

Έπρεπε ακριβώς ν' αρχίσουμε με μια επίμονη περιφρόνηση για τον εαυτό μας και για τους δικούς μας... Όσο περισσότερο περιφρονήσαμε την εθνικότητα μας για να τους αρέσουμε, τόσο περισσότερο μάς περιφρόνησαν εκείνοι.

...Ναι, καταραμένα νάναι τα συμφέροντα τού πολιτισμού και καταραμένος νάναι και ο ίδιος ο πολιτισμός αν για να διατηρηθεί είναι απαραίτητο να γδέρνουν τούς ανθρώπους. ...Βεβαιώνω πως αν δεν το βλέπουμε το γδάρσιμο στην λεωφόρο Νέφσκι, αυτό είναι τυχαίο. Αν κάποιος «ειδήμων» απόδειχνε πως μπορεί καμιά φορά να είναι χρήσιμο για την κοινή υπόθεση το να βγάζουμε από μερικούς ανθρώπους το πετσί που έχουν στην ράχη τους, πως οσοδήποτε αποκρουστική κι αν είναι αυτή η πράξη, «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα», αν μιλούσε κάποιος μ' αυτόν τον τρόπο με κατάλληλα λόγια και σε ευνοϊκές γι' αυτό συνθήκες, αμέσως θα βρίσκονταν αρκετοί άνθρωποι να το κάνουν, και μάλιστα με μεγάλη χαρά... Υπάρχει ο πολιτισμός, υπάρχουν οι νόμοι, υπάρχει ακόμα κι η πίστη σ' αυτούς τους νόμους, αλλά μόλις εμφανιστεί μια καινούρια μόδα, σε τούτη την μόδα θα προσηλυτιστεί αμέσως η ανθρώπινη μάζα. Οι καρδιές και τα πνεύματα μπορούν πάντα να πέσουν στις πιο μεγάλες φρικαλεότητες.

...Από το λαρύγγι της έβγαине ένας βραχνός ήχος, εκείνος ο ήχος που δείχνει την απόγνωση όταν βγαίνει από τα μικρά παιδιά. Τον ξέρω καλά αυτό τον ήχο.

Η ανθρωπότητα βέβαια έφτασε στο σημείο, ύστερα από τόσους αιώνες, ν' αφομοιώσει ένα σωρό κανόνες που μερικοί απ' αυτούς φαίνονται σαν να της είναι έμφυτοι.

Για μένα, μόνο μια κεκτημένη αλήθεια υπάρχει: μπορείς να σκεφτείς ή και να αισθανθείς σωστά μονομιάς, αλλά δεν γίνεσαι άνθρωπος μονομιάς γιατί πρέπει να κάνεις την ανθρώπινη μαθητεία σου. Χρειάζεται πειθαρχία.

Διακηρύσσουν γενικούς κανόνες που θα κάνουν ευτυχισμένους όλους τους ανθρώπους, χωρίς

καμιά προσπάθεια, με μόνο το γεγονός πως θα εισαχθούν αυτοί οι κανόνες. Αλλά, αν ήταν ποτέ δυνατόν να πραγματοποιηθεί αυτό το ιδανικό, αυτοί οι κανόνες, ακόμα και οι πιο προφανείς, θα έμεναν ατελέσφοροι αν οι άνθρωποι δεν είναι σε θέση να τους δεχθούν. Μόνο με την αδιάκοπη πειθαρχία, με την αδιάκοπη εργασία πάνω στον εαυτό του θα μπορέσει ο πολίτης να γίνει άνθρωπος. Σ' αυτό το μεγαλειώδες έργο πρέπει να αφιερωθούμε πρώτα για να ξεχερσώσουμε ύστερα την «παρθένα γη μας», ειδημή δεν θα ωφελήσει σε τίποτα το ξεχέρσωμα της.

Το να θυσιάζεσαι για κείνους που καταπιέζονται και εγκαταλείπονται είναι ο καλύτερος τρόπος να υπηρετήσεις τα αληθινά συμφέροντα τού πολιτισμού.

Η μόνη δυνατή λύση για ολόκληρο το ανθρώπινο γένος είναι το ηθικό νόημα τού ζητήματος ή, μάλλον, το χριστιανικό νόημα. Αργά ή γρήγορα, ύστερα από τα ποτάμια το αίμα που θα χυθούν και τα εκατό εκατομύρια κεφάλια που θα κοπούν, θα φανεί και κει αυτή η αλήθεια αφού είναι η μοναδική οδός τής σωτηρίας.

Όποιος αναζητά ειλικρινά την αλήθεια είναι ήδη οπλισμένος με τρομερή δύναμη.

Κυριάρχησε στον εαυτό σου πριν να επιβάλεις την πράξη στους άλλους: αυτό είναι το μυστήριο τού πρώτου βήματος.

...ίσως τής απέραντης μελαγχολίας που γέμισε την ψυχή μου ένα γεγονός πολύ ανώτερο από τον εαυτό μου, δηλαδή η πεποίθηση που είχε εδραιωθεί μέσα μου, πως εδώ κάτω, τίποτα δεν έχει σημασία.

...Ήταν η πηγή όλης του της ποίησης, της οδυνηρά φλογερής αγάπης που είχε ο Νε- κράσωφ για κάθετι που υποφέρει, για κάθετι που πέφτει λεία τής βίας και της σκληρότητας, για την Ρωσίδα γυναίκα, για το παιδί τών Ρωσικών μας οικογενειών, για τον φτωχό μας λαό.

Αρριανού: Αλεξάνδρου Ανάβασις.

Ήτο ανίσχυρος να συγκρατεί τον εαυτό του διά να αποφεύγει τούς κινδύνους. Όπως και κάθε άνθρωπος δεν είχε την δύναμιν να απέχει από μίαν επιθυμίαν όταν αυτή τον έχει κυριεύσει.

-Ω Αλέξανδρε, τα κατορθώματα τα πράττουν οι άνδρες, και όποιος δρα, επόμενο είναι και να πάθει.

...Το πόσον κρατερά και ανίκητος είναι η ανθρώπινη βούλησις, επιτυγχάνουσα παν ότι αυτή θελήσει.

* *

Βασίλειφ: Ιστορία τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Ένας εγωιστής με πορφυρό μανδύα κάνει ή επιτρέπει κάθετι που προσφέρει κάτι στην προσωπική του δύναμη.

Τα σχέδια τού Ιουλιανού επροορίζοντο να ναυαγήσουν γιατί ο κόσμος δεν είχε να χάσει τίποτα από την αποτυχία τους.

...Γιατί θα πρέπει να διδάξουμε και όχι να τιμωρήσουμε τούς παράφρονες.

Ιουστινιανός: δεν θα συμφιλιώσετε τον λαό με τον Κύριο μας με διωγμούς και αιματοχυσίες αλλά με την υπομονή. Υπάρχει φόβος μήπως επιθυμώντας να κερδίσουμε ψυχές χάσουμε τα σώματα και μαζί τις ψυχές πολλών ανθρώπων. Γιατί πρέπει να διορθώνουμε τα σφάλματα που έχουν για πολύ καιρό υπάρξει με ηπιότητα και επιείκεια. Δικαίως τιμάται ο γιατρός που θεραπεύει τις παλιές αρώστιες με τέτιο κατάλληλο τρόπο που να μην προκαλούνται απ' αυτές νέα τραύματα.

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος υπήρξε σκληρός για την αμαρτία και γεμάτος ευσπλαχνία για τους αμαρτωλούς. Έχει χαρακτηρησθεί ως ένα από τα ωραιότερα παραδείγματα ηθικής που έχει ποτέ παρουσιάσει η ανθρωπότης.

Κατά την πανώλη τού 542 η θνησιμότης υπήρξε τρομερή. Πόλεις και χωριά εγκατα- λείφθησαν, η γεωργία σταμάτησε και η πείνα, ο πανικός και η φυγή πολλών ανθρώπων μακριά από τα μολυσμένα μέρη έριξαν την αυτοκρατορία σε σύγχιση.

Η φυσική ωραιότης, το μεγαλείο τού πνεύματος, η απλότης των συνηθειών, η καλλιτεχνική δημιουργία, οι αγώνες, οι πόλεις, τα χωριά, το μεγαλείο των μνημείων και των ναών έχει εξαφανισθεί από την Ελλάδα.

Ο Ηράκλειος πίστευε ότι η δύναμη πρέπει να δείχνεται περισσότερο με την αγάπη παρά με τον φόβο.

Σε μια κοινωνία που πιέζεται από την συναίσθηση τών αμαρτιών της υπάρχει μια τάση προς τον ασκητισμό, την απομόνωση, τα πνευματικά έργα και τα προσκυνήματα.

Θαρσείτε όσοι αγαπάτε τον Χριστόν και είσθε ξένοι και παρεπίδημοι χάριν τού Χριστού.

...Μην φοβείσθε πια τα εγκληματικά χέρια. Ο Αυτοκράτωρ που αγαπά τον Χριστόν τα έχει αλυσοδέσει, ενώ συγχρόνως έκαμε κομμάτια το άδικο τους ξίφος.

Μετά απ' αυτά σημείωνα έναν αγαπημένο σκοπό που έπαιζε στο ράδιο: Λέχαρ: ο κόμης τού Λουξεμβούργου. Σε λίγο: δίπλα στο γοργό ποτάμι: ρωσικός δημοτικός σκοπός. Και: μόνο ένα κορίτσι. Για να συνεχίσω με τα Βυζαντινά χρονικά: οι λάκκοι ήσαν τελείως γεμάτοι από πτώματα, στα φαράγγια υπήρχαν όγκοι από σκοτωμένους και στους κάμπους βουνά από νεκρούς. Κανείς δεν επερνούσε από κει δίχως δάκρυα και θρήνους και όλοι, κλαίγοντας σπασμωδικά, εκαλούσαν τούς χαμένους φίλους και συγγενείς με τ' όνομα τους.

...Ζω στις Αθήνας αλλά δεν βλέπω πουθενά τας Αθήνας.

Όλοι τον θεωρούσαν σαν εξαιρετικό και ευτυχισμένο άνθρωπο γιατί δεν κατέφευγε στο ξίφος για την λύση τών διαφορών του με τους υπηκόους του.

-Έχω εμπρός μου μίαν αλήθιαν, έναν σκοπό και μίαν επιθυμίαν: να περισυλλέξω το ποίμνιο τού Θεού και να το προστατέψω από τους λύκους.

Ο Θεόδωρος Β Λάσκαρις πίστευε ότι έπρεπε να στηρίζονται στην δική τους δύναμη και όχι στις ξένες συμμαχίες ή σε ξένους μισθοφόρους. Απέθανε αφού προηγουμένως αντήλλαξε τούς αυτοκρατορικούς χιτώνας με το ένδυμα τού μοναχού. Ο δραστήριος αυτός και φιλοσοφικά κατηρητισμένος αυτοκράτωρ έζησε και εργάστηκε με την πεποίθησιν ότι η ιστορία κάποτε θα τον έκρινε. Μπορούσε κανείς να αντιληφθεί στον Θεόδωρο ένα είδος πεφωτισμένης απολυταρχίας.

...με σκοπό την φροντίδα τού λαού και την καθοδήγηση του προς το υπέρτατο καλό. Προτίστως ο άρχων πρέπει να ελέγχει τον εαυτό του και κατόπιν να κυβερνά τούς υπηκόους του.

Κατά την διάρκεια τού «μαύρου θανάτου» πολλοί γενναίοι άνθρωποι, ωραίες κυρίες και λεπτοί νέοι ξυπνούσαν γεμάτοι υγία ανάμεσα στους συγγενείς τους, τους συντρόφους τους και τους φίλους τους, για να βρεθούν το βράδυ στον άλλο κόσμο. Σε μερικές πόλεις, κατά ένα ρωσικό χρονικό, δεν έμεινε κανείς ζωντανός.

Θεέ μου! Τι έγινε η παλιά δόξα τής Ρώμης; Τώρα η δύναμή της έχει κομματιαστεί.

Όποιος δεν ξέρει ότι είναι αυτοκράτωρ, μπορεί να το καταλάβει από την εμφάνιση του.

Όταν οι Μογγόλοι τού Ταμερλάνου εγκατέλειπαν μια πόλη για να πάνε σε μια άλλη, την άφηναν τόσο κατεστραμμένη και έρημη που δεν ακούγετο ούτε γαύγισμα σκύλλου, ούτε κακάρισμα πτηνών, ούτε κλάμα παιδιών.

Η επιθυμία τού Μωάμεθ Β για την κατάκτηση τής Κων/πόλης τού είχε γίνει έμμονη ιδέα. Νύχτα και ημέρα, πηγαίνοντας στο κρεβάτι του ή ξυπνόντας, μέσα στο παλάτι και έξω απ' αυτό, δούλευε στην σκέψη του την στρατιωτική δράση και τα μέσα με τα οποία θα μπορούσε να κατακτήσει την Πόλη. Ολόκληρες νύχτες έμενε ξύπνιος χαράσσοντας στο χαρτί το σχέδιο τής πόλεως και τα οχυρά της και σημειώνοντας τα σημεία που θα μπορούσαν να χτυπηθούν ευκολότερα.

...Ότι υπάρχουν τρεις προϋποθέσεις για έναν επιτυχή πόλεμο: η επιθυμία για την νίκη, η ντροπή για την ήττα και η υπακοή στους ηγέτας: Μωάμεθ Β.

Τις παραμονές τής οριστικής τής καταστροφής όλη η Ελλάς συγκέντρωνε την πνευματική της δραστηριότητα για να ρίξει την τελευταία θαυμάσια λάμψη της.

Σενέκας: Παρηγορητικός στον Πολύβιο.

Σκληρότατη τύχη, όσο πιο ανώτερος είναι κάποιος, τόσο πιο πολλές φορές συνήθισε να σε υποφέρει χωρίς κάποια διάκριση πάνω στην μανία σου και όντας φοβερή ανάμεσα στις ίδιες τις ευεργεσίες σου.

Διότι πιο εύκολα αυτή η λύπη θα μας στείλει στον Άδη παρά θα ξαναφέρει εκείνους που πέθαναν σε μας. Ας κρατήσουμε μακριά την ψυχή μας από ανώφελες παρηγορίες και από κάποια πικρή ευχαρίστηση να νιώθουμε λύπη.

...Αυτό που κάνουν οι μεγάλοι στρατηγοί σε κρίσιμες περιστάσεις: να προσποιούνται σκόπιμα ότι είναι αισιόδοξοι για να κρύβουν τις δυσμενείς περιστάσεις με μια ψεύτικη χροιά χαράς για να μην καταρρεύσει το φρόνημα τών στρατιωτών αν δούν ότι τσακίστηκε το θάρρος τού στρατηγού.

Τι είναι όμως τόσο ταπεινό και θηλυπρεπές από το να ανέχεσαι να σε φθείρει η λύπη;

...Στον Καίσαρα στον οποίο όλα επιτρέπονται και, ακριβώς γι' αυτό, πολλά δεν επιτρέπονται. Εκείνου η αγρύπνια προστατεύει τον ύπνο όλων των υπήκων του, ο μόχθος εκείνου προστατεύει την ανάπαυση όλων, η φιλοπονία εκείνου τις ανέσεις όλων, η απασχόληση εκείνου την αμεριμνισία

όλων. Έχει απαρνηθεί τον εαυτό του...και δεν επιτρέπεται σ' αυτόν ουδέποτε να ξεκουράζεται ούτε να κάνει κάτι για τον εαυτό του.

Η φύση σε κανέναν δεν έχει δώσει σημάδια ότι θα του κάνει την χάρη να παραβιάσει τούς νόμους της.

Ας είμαστε έτοιμοι πάντοτε, και αυτό που είναι αναγκαίο ας μην το φοβόμαστε, κι αυτό που είναι αβέβαιο ας το περιμένουμε.

Αρη Δικταίου: Γκαίτε.

... Τον λόγο τού Λορέντζου τών Μεδίκων: πως είναι νεκροί και για τούτην ακόμα την ζωή όσοι δεν ελπίζουν σε μιαν άλλη.

Δεν πέρασε χρόνος, δεν πέρασε μήνας ή μέρα που αυτός ο άνθρωπος να μην εξηγήθηκε με τον εαυτό του και να μην επιβεβαίωσε το θαύμα τής ύπαρξής του.

...Η χρεοκοπία άλλωστε των Πανεπιστημίων μπροστά στις ανάγκες τών σημερινών ανθρώπων, το τεράστιο γεγονός ότι το Πανεπιστήμιο, κι όχι μόνο, καθώς φαίνεται, στην Ελλάδα, έπαψε να είναι μια πνευματική δύναμη, δεν είναι παρά μια από τις πολλές συνέπειες τής κρίσης αυτής.

Από το σχολικό βιβλίο Υγιεινής.

Πολύ απέχομεν ακόμη από τον χρόνο κατά τον οποίον θα εφαρμοσθούν θετικά μέτρα Ευγονικής, δηλαδή να ευνοούνται υπό της κοινωνίας προς αναπαραγωγή άτομα υγιή, προικισμένα με καταλλήλους σωματικές και πνευματικές ιδιότητες.

Ούτε εκ φύσεως, ούτε παρά φύσιν γεννώνται εντός μας αι αρεταί, αλλά ναι μεν εγίναμεν εκ φύσεως επιδεχτικοί δι' αυτάς, τελειοποιούμεθα όμως με την συνήθειαν: **Αριστοτέλης:** διότι και τα υπερβολικά γυμνάσια και τα ελλιπή φθείρουν την δύναμη.

Σεφέρης. Πολιτείες μεγάλες που έζησαν χιλιάδες χρόνια κι έπειτα απόμειναν τόπος βοσκής για τις γκαμούζες.

...Πώς να φτιάξω και γώ ένα ξύλινο άλογο για να κερδίσω την δική μου Τροία.

Από τον «Πυγμαχό», τού Μπέρναρ Σω, περισσότερες σημειώσεις.

Μου έλεγε πως ήμουνα ένας μικρός δειλός. Ακόμη μέχρι σήμερα δεν της το συγχώρεσα αυτό. Ίσως γιατί ήταν ένα από τα λίγα αληθινά πράγματα που μούχε πει ποτέ...

...Κι ήμουνα τόσο άγριος και σκληρός στα ξεσπάσματα μου όσο είναι συνήθως οι δειλοί... Αλλ' αυτό που μ' έσωσε και δεν μ' άφησε να γίνω κακός ήταν η ανακάλυψη μου πως τα κατάφερα πολύ με τις γροθιές μου... Κατά κάπιο τρόπο ήξερα από ένστικτο πότε ο αντίπαλος μου θα χτυπούσε και φρόντιζα να τον χτυπήσω πρώτος εγώ. Ξέρω με ακρίβεια τό τι σκέφτεται να κάνει ο άλλος πριν καλά καλά το καταλάβει κι ο ίδιος. Η δύναμη που μούδινε τούτο το ένστικτο μ' εκπολίτισε μπορώ να πω. Στο τέλος μάλιστα μ'έκανε τον κόκορα τού σχολείου, και σαν κόκορας δεν μπορούσα βέβαια να παιδιαρίζω.

...Φοβάμαι πως σύντομα θ' ανακαλύψεις ότι ο κόσμος μας δεν διαθέτει μια θέση κι έναν περίγυρο δραστηριότητας για μια στ' αλήθεια καλλιεργημένη γυναίκα. Όταν ήμουνα πολύ νέος, και τότε που η συντροφιά τών ανθρώπων μου ήταν κάτι απαραίτητο, προσπάθησα ν' αφήσω κατά μέρος την καλλιέργεια μου, να παραμερίσω κάπως τις αρχές μου και ν' αποκτήσω συνηθισμένα γούστα, με σκοπό να κατακτήσω τούτη την κοινωνία τών ανδρών που με περιτριγύριζε. Γιατί μιας κι έπρεπε να ζήσω ανάμεσα σε αρκούδες ήταν μάλλον απαραίτητο να γίνω αρκούδα και γω ο ίδιος παρά νάμαι άνθρωπος... Πρόσεχε Λύντια: μην επιχειρήσεις να προσαρμόσεις τον εαυτό σου με τον κόσμο φτάνοντας ως το σημείο τής ηθικής αυτοκτονίας.

...Γιατί νομίζω πως πρέπει να ξέρετε πώς να τον χτυπήσετε, πότε να τον χτυπήσετε και πού να τον χτυπήσετε. Και ακόμα χρειάζεσθε το ψυχικό θάρρος που θα σας κάνει να προχωρήσετε σε κάτι τέτιο. Κύριοι, χρειάζεστε εκτελεστική δύναμη αν θέλετε να δώσετε ένα παράδειγμα... Κι αυτό νομίζω δεν είναι χειρότερο από το να κάθεσαι και να συλλογίζεσαι πόσο καλός είσαι. Το πρώτο πράγμα που έχετε να μάθετε είναι τό πώς ν' αγωνίζεσθε. Δεν ωφελεί το ν' αγοράζετε εκλεκτά βιβλία και ακριβούς πίνακες αν δεν ξέρετε τον τρόπο να τα υπερασπιστείτε και να τα κρατήσετε δικά σας... Ο αγώνας είναι η δύναμη τής αυτοσυντήρησης... Έτσι, μόνο τον εαυτό σας πρέπει να κατηγορήσετε. Γιατί **εσείς** δώσατε στο χρήμα μιαν εκτελεστική δύναμη που στην ουσία δεν την έχει. Γι' αυτό τον λόγο υποστηρίζω πως το πρωταρχικό καθήκον τού ανθρώπου είναι να μάθει να αγωνίζεται. Αν δεν μπορεί να το κάνει αυτό, δεν μπορεί να αποτελέσει και παράδειγμα για τους άλλους, δεν μπορεί να

υποστηρίζει τα δικαιώματα του, ούτε αυτά των γειτόνων του... Γιατί έστω κι αν έχετε θάρρος από την φύση και δεν διαθέτετε την εκτελεστική δύναμη, το θάρρος σας θα σας οδηγήσει μονάχα σ' ένα ξυλοφόρτωμα σας από ανθρώπους που τάχουν και τα δύο.

...Οι περισσότερες ανοησίες λέγονται από ανθρώπους που δεν ξέρουν τίποτ' άλλο να πουν.

Η αλήθεια είναι πως υπάρχουν άνθρωποι στον κόσμο με τέιο βαθμό ζηλοτυπίας και κακίας μέσα τους που δεν εννοούν να παραδεχτούν στον άλλον καμιά από τις αξίες του. Κι όταν καταφέρνουν να παραδεχτούν ότι μπορεί να κάνει κάτι, βιάζονται ν' αποδείξουν ότι δεν είναι ικανός για κάτι άλλο.

Πρωταγόρας.

Σε κάθε πράγμα υπάρχουν δύο λόγοι που αντιπαράσσονται.

Αναγκάστηκαν λοιπόν για την σωτηρία τους να οργανωθούν κοινωνικά και να ιδρύσουν πολιτείες. Η προσπάθεια τους όμως αυτή ναυαγεί γιατί η έλλειψη κοινωνικής συνειδησης κάνει αδύνατη την συμβίωση τους. Έτσι εξ αιτίας τής έλλειψης πολιτικής τέχνης η σωτηρία των ανθρώπων διακυβεύεται. Σ' αυτή την κρίσιμη στιγμή ο Ζεύς δεν αφήνει τούς ανθρώπους να χαθούν. Τους στέλλει με τον Ερμή δύο αγαθά, την Αιδώ και την Δίκη, με την ακόλουθη ρητή δήλωση: τα αγαθά αυτά είναι αγαθά για όλους τούς ανθρώπους και αν κανείς δεν συμμετέχει σ' αυτά πρέπει να αφανίζεται σαν μια αρώστια τής πολιτείας.

Θεωρεί την κοινή πολιτειακή ζωή, που διακοσμείται από την δίκη και κατοχυρώνεται από μια ηθική συνειδηση, ως δυνατή και πραγματοποιήσιμη μιας και όλοι οι άνθρωποι κατέχουν τις αναγκαίες γι' αυτό προϋποθέσεις.

Φτάνει στην ηθική αυτονομία τού λογικού που απαίτηση της είναι τίποτα να μην αποφεύγει όσο μια πράξη που θα τον κάνει να ντρέπεται για τον εαυτό του.

...«Έρχομαι να ξυπνήσω τις κοιμισμένες συνειδήσεις, να αναστήσω τις νεκρές ψυχές που συσώρευσε η αργία».

...Όπου το έργο τού σοφιστή παρομοιάζεται με του περιβολάρη και του γιατρού, κι υποστηρίζεται η προϋπόθεση πως η αγωγή μπορεί μια κατάσταση τής ψυχής να την με- ταβάλλει σε καλύτερη, να ξεριζώνει τα κακά και διειστραμμένα αισθήματα και στην θέση τους να φυτέψει γερά και αληθινά.

...Κι ο μύθος τής φιλοσοφίας τού πολιτισμού που θέλει να δείξει πως καμιά ανθρώπινη κοινωνία δεν μπορεί να ζήσει χωρίς το αίσθημα τού ηθικού και τού δικαίου.

Ο Πρωταγόρας όλα τα έθιμα και τους νόμους τούς παραδέχεται σαν κάτι που ισχύει σχετικά, δηλαδή δεσμευτικούς μόνο για την ανθρώπινη κοινωνία που τους έφτιαξε και για τόσο καιρό μονάχα όσο αυτή τούς έχει για καλούς. Απόλυτη θρησκεία, απόλυτη ηθική και απόλυτο δίκαιο δεν υπάρχει... Ο άνθρωπος είναι «ζώνον φύσει πολιτικόν», τα πολιτεύματα όμως και οι νόμοι των διαφόρων λαών, όπως κι ο γλώσσες κι οι θρησκευτικές τους παραστάσεις κι οι μορφές τής ηθικής τους ζωής είναι μονάχα συμβατικά (νόμω).

Το μάθημα χρειάζεται φυσική ιδιοφυία και άσκηση.

Πρέπει ν' αρχίσει κανείς να μαθαίνει από νέος.

Δεν ριζώνει μόρφωση στην ψυχή αν δεν φτάσει κανείς σε μεγάλο βάθος.

Την τιμωρία την θεωρούσε αναγκαία, την αναγνώριζε όμως μόνο σαν μέσο διορθωτικό κι εκφοβιστικό ενώ απέρριπτε την θεωρία τής ανταπόδοσης.

Από την Ελληνική Φιλοσοφία, των Τσέλλερ - Νεστέ.

Οι στωικοί αποζητούν το πώς θα μπορούσαν τον άνθρωπο με την αρετή του να τον κάνουν ανεξάρτητο κι ευτυχημένο. Ορίζουν τήν φιλοσοφία σαν «άσκηση αρετής» κι εξαρτούν την αξία τής θεωρητικής έρευνας από την σημασία της για την ηθική ζωή.

Η στωική φιλοσοφία δεν είναι απλή συνέχεια τής κυνικής παρά μεταμόρφωση και συμπλήρωση εκείνης απ' όλες τις πλευρές με την χρησιμοποίηση τού κάθετι που τα παλιότερα συστήματα τής πρόσφεραν γι' αυτό.

Ο Επίκουρος θεωρούσε την φιλοσοφία σαν γιατρικό για την ψυχή. Ο σκοπός τής γνώσης δεν ήταν γι' αυτόν η γνώση η ίδια παρά ο πραχτικός κανονισμός τής ζωής... Αν δεν απαιτεί από τον σοφό του ούτε την στωική απάθεια ούτε αποχή από υλική απόλαυση, τον θέλει όμως τόσο τέλειο κυρίαρχο των παθών του ώστε να μην παρασύρεται απ' αυτά σε κάτι άπρεπο και εικονίζει τον σοφό τόσο ανεξάρτητο από καθετί εξωτερικό, την ευδαιμονία του τόσο τέλεια και την σοφία του τόσο αναφαίρετη ώστε λέγει γι' αυτόν, όπως οι στωικοί για τον δικό τους, πως ζει σαν θεός ανάμεσα

στους ανθρώπους και δεν έχει να ζηλέψει τίποτα τού Δία όσο δεν του λείπει ψωμί και νερό.

Θεωρεί πως το κύριο είναι όχι το να χρησιμοποιεί κανείς λίγα παρά το να χρειάζεται λίγα και ζει με την αρχή πως είναι πιο ευχάριστο να ευεργετεί κανείς παρά να ευεργετείται.

Τέλος 3ου μέρους

Τέταρτο μέρος

29 **Αυγούστου** 1979, **Τετάρτη**. Η πρώτη μέρα στην Κύπρο, στην Μακούντα, μετά το Πανεπιστήμιο. Το βράδυ που καθήσαμε να φάμε είπε ο μπαμπάς μου στις αδελφές (Ιουλία και Ερμολία) όταν έκαναν να μου δώσουν κανένα δικαιολογητικό που άφησα τις σπουδές μου: όταν θα κάνετε και σεις μπάσταρδους θα με θυμηθείτε.

Την απάντηση την έδωσα την άλλη μέρα: γνώριζε λοιπόν πως είσαι επικηρυγμένος εχθρός. Θα χτυπήσω ότι αντιπροσώπευες μέχρι τώρα, ότι αντιπροσωπεύεις και θα αντιπροσωπεύεις για καιρό ακόμα αν διστάσει να χτυπήσει εκείνη η ατσαλένια θέληση για την οποία σου έγραφα.

Σεπτέμβρης 1979.

Έτσι έμπαινε ο Σεπτέμβρης, και έτσι έφευγε: με καυγάδες, με χίμαιρες και με δικαιολογίες.

Όταν έφτασα πάντως στο χωριό τις πρώτες μέρες βοηθούσα στις δουλιές. Έπαψα όμως να βοηθώ όταν βαρέθηκα να κουράζομαι και να με έχουν για παλαβό οι νοικοκύρηδες. Έκανα κάτι απλώς για να λέω πως βγάζω το φαί που έτρωγα αλλά μπορούσα να μην το κάνω κι αυτό με μια άλλη δικαιολογία: λυπάμαι αλλά πρέπει να μάθετε πως είμαι ικανός καί γι' αυτό. Έτσι είχα τις μελέτες μου, είχα τα ονειροπολήματα και τους ανθρώπους πάλι που έφεραν αυτές και εκείνες τις σημειώσεις.

***

...Γιατί η ζωή φαντάζει στα μάτια μου σαν πεδίο μάχης όπου ο πόλεμος συνεχίζεται αμείλικτα και όπου χρειάζεται να παρθούν δύσκολες αποφάσεις.

***

Η επανάσταση μου δεν θάναι αυτού του τόπου μόνο. Αυτή που θα ξεκινήσει εδώ δεν θάναι παρά η αρχή μιας χαρακτηριστικά οικουμενικής επανάστασης, και σ' αυτήν μόνο οι αρχές και τα αξιώματα τής επανάστασης και του πολέμου θα επιδέχονται εφαρμογή.

***

Αφηνα, θυμάμαι, τα χαρτιά για ένα περπάτημα στα χωράφια. Απομεσήμερο, καυτός ο ήλιος. Ήταν το περπάτημα, οι μνήμες, κι αυτό: σκοπός δεν είναι η εξουσία. Σκοπός είναι ο ίδιος ο άνθρωπος. Είναι η δικαίωση των ελπίδων και των πόθων των ηλιθίων, των ρομαντικών, των τρελλών, των πεινασμένων, όλων των δυστυχισμένων και μοναχικών ανθρώπων αυτής της Γης.

8 Σεπτεμβρίου, Σάβατο. Αυτό: γκρίζα βουνά, ήχοι θαλάσσης, πανσέληνος κι ερημιά, πολλή ερημιά...

9 Σεπτεμβρίου. Δεν μπορώ να δω ή να ακούσω τίποτα πάνω σε τούτη την Γη που να μην μου εμπνέει πόνο. Ακούστε, ακούστε αυτούς τούς ήχους των κυμάτων που λίγο πριν έπνιγε η ανθρώπινη χλαλοή, οι ήχοι των οργάνων, για τον γάμο μιας κόρης στ' ακρογιάλι. Το καράβι πριν τα ρηχά περιμένει να φορτώσει. Κάπου εδώ είναι το μεταλλείο, και κει είναι η αποβάθρα. Θάναι αγόρια στο καράβι, και αγόρια θάναι στις μαούνες. Χρόνια ολόκληρα, τόση θλίψη και τόσο βάσανο χωρίς να ξέρει κανείς γιατί.

10 Σεπτεμβρίου. Σαν μια νύκτα πριν σε πάρει ο ύπνος, περνά η ώρα, εσύ βλέπεις, ακούς και φροντίζεις να μείνει κάπια εικόνα: απ' το παράθυρο τής ανατολής ακουγόταν το σπάσιμο τών κυμάτων. Απ' το άλλο οι ήχοι τών άστρων.

***

Πόλεμος τών δυνάμεων τού καλού ενάντια στις δυνάμεις τού κακού. Και πρώτα αυτός ο πόλεμος θα ξεσπάσει μέσα μας, μέσα στον καθένα: πόλεμος τών ανθρώπινων και λογικών στοιχείων ενάντια στα ζωώδη και άλογα ένστικτα.

11 Σεπτεμβρίου. Μαθαίνοντας τό καθετί με βάση τ' αποτελέσματα του, τον καθένα με βάση τα έργα του.

***

...Πώς «τα λόγια έχουν μερικές φορές πιο πολλή επίδραση από πολλά έργα μαζί.» Και πως « οι μπόρες και οι καταιγίδες θα σταθούν το στολίδι τού ταξιδιού μου.»

***

Οι άνθρωποι αισθάνονται πάντα τον πειρασμό να παρασέρνουν σε συζητήσεις αυτούς τους αλαζονικούς τύπους που δεν λένε ν' ανοίξουν εύκολα το στόμα τους και όμως έχουν μίαν μέχρις εκνευρισμού σιγουριά για τον εαυτό τους. Αν κάποτε παρασυρθούν σε μια συζήτηση πάνω στο «δεν βαριέσαι», για μέρες και βδομάδες θα θυμούνται με αποτροπιασμό αυτή την αδυναμία που έδειξαν. Μισούν εκείνον που τους προκάλεσε, μα πιο πολύ μισούν τον εαυτό τους. Ασφαλώς δεν θα υπήρχε και τόση ανάγκη για το μίσος αν οι άνθρωποι καταλάβαιναν, όμως, δυστυχώς, δεν καταλαβαίνουν.

***

Αυτό προοριζόταν για κάποιον μπαμπά: γιατί είσαι το δείγμα αυτής της σαπισμένης κοινωνίας. Νά γιατί πρέπει να παραμερίζεις.

12 Σεπτεμβρίου. Οραματίζομαι εκείνο τον κόσμο όπου τα παιδιά θα μαθαίνουν την ζωή στους κάμπους, τρυγώντας ελιές και σταφύλια, κλαδεύοντας τα δέντρα, ποτίζοντας την γη, παίζοντας κάτω από τ' αστέρια. Όλοι άλλωστε το ξέρουν πως δεν έγινε ποτέ πιο μεγάλος δάσκαλος από την φύση. Ζω έτσι όπως ζω, με την ευθύτητα και την πολλή τιμή, ευγνωμονώ εκείνους που μ' εκτιμούν γι' αυτό και ονειρεύομαι να φέρω τούς ανθρώπους σε κείνο το ψυχικό επίπεδο που θα τους κάνει να σέβονται την ευθύτητα και την τιμή και να αγαπούν και να εμπιστεύονται εκείνους που δεν μπορούν να ζήσουν χωρίς αυτά.

***

Τα πτυχία είναι για τους δειλούς, για κείνους που δεν έχουν δικά τους φώτα και θέλουν ξένα για να φωτίζονται.

***

Δεν ξέρουμε να συγχωρούμε, δεν ξέρουμε ν' αγαπούμε, πολύ περισσότερο δεν ξέρουμε να ζούμε. Ούτε ακόμα και να μισούμε δεν ξέρουμε.

***

Και πως είχε δίκαιο ο Ντοστογιέφσκη όταν προέβλεπε πως το νέο μήνυμα θαρχόταν από την ανατολή. Αφού λοιπόν η επανάσταση τής Ρωσίας δεν έδωσε το νέο μήνυμα και αφού είμαι εγώ τώρα στην ανατολή, πρέπει λοιπόν να το δώσω εγώ. Αγαπώ τον Ντοστογιέφσκι. Ανήκει στους τίμιους και στους δυστυχημένους ανθρώπους και πρέπει γι'αυτό να τον δικαιώσω.

***

...Από κείνους τους στίχους και κείνα τα τραγούδια που όταν τ' ακούς, εκείνες τις μορφές και κείνα τα μάτια που όταν τα βλέπεις νιώθεις πως ως εκείνη την στιγμή η ζωή σου βασίστηκε πάνω σ' ένα φέμα, πάνω σ' ένα λάθος, πάνω στην ψευδαίσθηση και πάνω στην δειλία.

***

Πολεμούν ενεργά τήν αθλιότητα και την αδικία όσοι έτσι κι αλλιώς δεν έχουν να χάσουν τίποτα. «Δεν έχω καλούς τρόπους, ούτε και κακούς. Έχω τούς δικούς μου και είμαι περήφανος γι' αυτούς». Έτσι. Και δεν πέρασε μέρα πάνω στην γη που να μην με κάνουν οι άνθρωποι να το θυμηθώ.

***

Είδα στην τηλεόραση μια κινηματογραφική ταινία. Ο τίτλος: ο θάνατος ενός πιστολέρο. Ήταν σερίφης και είχε πολλή απασχόληση το πιστόλι του γιατί είχε κι η πόλη γεμίσει με απατεώνες. Διέβλεπε πως στο τέλος θα συντριβόταν. Λίγο πριν το τέλος ένας νεαρός έγινε φίλος του. Η σκηνή ήταν στην εξοχή κι έτρεχε ένα ρυάκι (ήταν το μέρος όπου επήγαινε για να παίρνει τις αποφάσεις του). Εκεί τον ρώτησε ο νεαρός: γιατί μεταχειρίζεσαι την βία; - Να, συχνά χάνω την ψυχραιμία μου. - Δεν μούδωσες απάντηση.

***

Την νύχτα που παίρναν τον «Γίγαντα» τού Μιχαήλ Αγγέλου στο βάθρο του τού έριχναν πέτρες οι όχλοι. Όταν πια τον στήσανε, όλοι τον προσκύνησαν (η πληροφορία από το «Αγωνία και έκσταση»). Υποψιάζομαι πως θάχω και γω παρόμοια τύχη.

***

Μείναμε μόνοι μας. Οι Τούρκοι χτύπησαν και κράτησαν μετά απόσταση. Κοιτάμε ο ένας τον άλλο και δεν ξέρουμε τι να κάνουμε. Μιλούμε και ούτε που καταλαβαίνουμε τι λέμε. Χανόμαστε όμως στα σίγουρα. Αυτό δεν το λέμε κι όμως το νιώθουμε. Και σίγουρο είναι μονάχα αυτό που νιώθεις.

***

Για την πολιτεία, όλα για την πολιτεία.

Κι αυτό τότε: η ανάγκη μάς επιβάλλει την χειρότερη μορφή κουμμουνισμού. Εξευ- γενήστε τον εσείς με την καρδιά και με το λογικό σας.

Επίσης: τις πολιτείες μου θα τις πω «Κήπους». Η ονομασία αυτή έχει πηγή της τόν Κήπο τού Επίκουρου όπου εκεί ζούσαν οι άνθρωποι για την χαρά. Κάθε Κήπος θα έχει όλα όσα εξυπώνουν τον άνθρωπο. Γιατί μόνον αυτά θα είχαν την δυνατότητα να κάνουν την χαρά βαθιά και διαρκή. Θα έχει όμως και πυρηνικά καταφύγια γιατί έτσι είναι ο κόσμος.

***

«Δεν θα κόψουμε κεφάλι. Θα τους κυβερνήσουμε με την αγάπη, την ανθρωπιά και την δύναμη μας. Θα τους νικήσουμε με την μεγάλη μας καρδιά»: καθόλου παράξενο να είναι δικό μου.

Αυτό όμως είναι από παλιές σημειώσεις: «ο Μπαμπέφ πίστευε στο ισχυρό κράτος που διευθύνεται από κάποια επαναστατική κλίκα υπεύθυνη για την οργάνωση τής οικονομικής ζωής, με συλλογική ιδιοκτησία τών μέσων παραγωγής».

***

Η τέχνη να αξιοποιήσεις, να δώσεις στο πλήθος όλα τα έργα τής τέχνης και του ανθρώπινου Λόγου που είδαν το φως τού ήλιου. Αυτός θέλω να είναι ο ρόλος μου σαν κα- λιτέχνη. Σ' αυτό τον τομέα θέλω να φανώ αριστοτέχνης.

***

Από τα στιγμιότυπα κι αυτό εκείνου του ιεροκήρυκα που περιμένει να βγει στους δρόμους να φωνάξει τον Λόγο (το πιθανότερο για να προδοθεί. Φυσικά δεν θέλει να προδίνεται αλλά πρέπει και αυτό που του έδωσε η μοναξιά του και οι αναζητήσεις του να δοθεί κάποια μέρα στον κόσμο γιατί δεν του δόθηκε παρά γι' αυτό): μην διαιωνίζετε τα αίσχη τού παρελθόντος, το ψέμα, την κλεψιά, την υποκρισία, την μικροπρέπεια. Δειχτείτε εσείς από σήμερα και για πάντα μεγάλες καρδιές. Μάθετε ν' αγαπάτε την δικαιοσύνη και την ομορφιά, να μισείτε το άδικο, να πολεμάτε την ιδιοτέλεια.

***

«Νάσαι στην κόψη τού ξυραφιού, αυτό είναι η ζωή. Όλα τ' άλλα είναι αναμονή.»

***

Τα προσχήματα για να προχωρήσεις σε κάτι βρίσκονται πάντα και άμα δεν βρίσκονται εφευρίσκονται. Η δική μου δήλωση πάντως βασίζεται στα γεγονότα: επί κυβερνήσεως Κυπριανού (θα γνωρίζετε για την κυβέρνηση Κυπριανού) πετιούνταν στα φαράγγια φορηγά από φθαρτά ενώ κάπου εδώ γύρω πεθαίνουν άνθρωποι από πείνα. Παραείναι το γεγονός αυτό αρκετή αιτία για να θέλω να τσακίσω αυτή την κυβέρνηση.

***

Όπως άλλοτε θα φεύγαν μακριά τα παιδιά ή εκείνος. Στην μοναξιά του θα είχε ερινύες τα πρόσωπα, τις κινήσεις και τα χαμόγελα τους. Τον κόσμο θα ζούσε, την απουσία ή τους φόβους του και νά: βιάσου. Για κάπια παιδάκια πάλι. Για την Άννα, για την Μαρία... Θα κάνω ότι περνά απ' το χέρι μου, θα τραντάξω τον κόσμο προκειμένου να χαρούν αυτά τα παιδιά και όλα όσα θαρθούν.

***

...Να φύγω, να φύγω από δω όπου βρίσκομαι στην ανάγκη να συμπεριφέρομαι έτσι όπως συχαίνομαι (υψώνω την φωνή μου, βρίζω, εγώ που είμαι το άγαλμα). Τους μισώ αφού με διώχνουν από τούτη την ερημιά που αγαπώ.

Μίσος, μίσος, μίσος για όλα, και τάσεις φυγής που δεν οδηγούν πουθενά.

***

Μερικές σκηνές τής κρατώ επίμονα στην σκέψη μου μέχρι που να πλημμυρίσουν το υποσυνείδητο μου και να με επηρεάζουν κατόπιν στις αποφάσεις μου. Στην τηλεόραση: σύνορα Θαϊλάνδης - Καμποτίας: φορτηγά αυτοκίνητα στην σειρά φορτωμένα με τρόφιμα για ανθρώπους που λιμοκτονούν.

Το ερώτημα είν'αυτό: γιατί να μην είμαστε και μεις ικανοί να βοηθήσουμε αυτούς τους δυστυχισμένους;

***

Γι' αυτούς τους χώρους της επαγγελίας, σαν αυτόν, όπου δεν πεινάς παρά μόνο για να δοκιμάσεις την αντοχή σου στην πείνα.

Χώροι τής επαγγελίας. Κι όμως να ζούνε σαν τα κτήνη. Ή είναι ψέματα Κατερίνα;

***

Δεν είσαι παρά ένα χαϊβάνι»: από τις δηλώσεις τού μπαμπά. Και είναι αλήθεια πως τον έφερνα συχνά σε κείνο το σημείο όπου δεν μπορείς να ελέγξεις την γλώσσα σου και λες ξεκάθαρα και παστρικά την άποψη σου.

Με την γλώσσα εκφράζω κάποτε ένα πολύ θλιβερό κομμάτι τού εαυτού μου. Ότι ευγενικό και ωραίο σέρνω μαζί μου ως το δει κανείς στο ύφος και στο βλέμμα μου.

***

Αυτό: δυστυχισμένοι είναι όλοι, άλλοι το ξέρουν, άλλοι όχι.

Αυτό: για να μην δουν τα μάτια σας τους καιρούς όπου θα βρεθείτε στην ανάγκη να σκεφτείτε και να κάνετε στους εχθρούς σας κακά χειρότερα από κείνα που γίνονταν στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως.

Κι αυτό: το πρώτο χτύπημα θα στρέφεται ενάντια στους φορείς αυτής τής στείρας κοινωνίας. Στους μπαμπάδες και στις μαμάδες, σ' αυτούς που μπορούσαν και όφειλαν και όμως δεν στάθηκαν άξιοι να φτιάξουν μίαν ανθρώπινη πολιτεία.

***

Πάνω σε τούτο τον κόσμο δύο δυνάμεις υπάρχουν: αυτές τού καλού και κείνες τού κακού. Είμαι ταπεινό και πιστό όργανο τών πρώτων. Χτυπώ τις δεύτερες όπου και όπως μπορώ.

***

Σε τούτο τον τόπο θεωρούν παλαβό εκείνον που ελέγχει και παρακολουθεί από κοντά τα παιδιά. Φαντασθείτε τι θα σκεφτούν για κάποιον που θα δουν να παίζει μ' αυτά.

***

Κάπως αλλιώς το δήλωνα κάποτε, ναι, όμως και το ίδιο ακριβώς νάταν, θα το έγγραφα ξανά. Αφού επιμένουν οι άνθρωποι να με κατηγορούν και αφού είναι ο κόσμος αυτός που είναι, πρέπει και γω να επιμένω να το γράφω: ξέρω τόσο καλά τον εαυτό μου και τόσο καλά τον κόσμο σας που είμαι σε θέση να πω πως κανείς σε τούτη την γη δεν έχει το δικαίωμα να με κατηγορήσει για οτιδήποτε.

***

3 Οκτωβρίου. Ξύπνησα με την Γιάννα (εικόνα από τα γήπεδα) δεμένη στον λογισμό μου σαν βδέλλα.

***

Ερωμένη μου είναι η ομορφιά, ναι! Και πατέρας μου είν' ο πόλεμος, μητέρα μου η ελευθερία.

***

...Όμως εγώ ο ηλίθιος το πήρα απόφαση να κάνω τέτια έργα που να μην ντροπιάζουν απλά την ανθρωπότητα, ούτε και να της είναι αδιάφορα, παρά να την τιμούν. Τα δικά σας έργα δεν την ντροπιάζουν, δεν την ατιμάζουν μονάχα. Την κάνουν κομμάτια.

***

Να σας πω: δεν έχω τίποτα προσωπικά με τον Αγαμέμνονα ούτε και έχω καμιά συμπάθεια για κείνον τον Αίγισθο. Αλλά κάποια μέρα φανταζόμουν έτσι τον νέο κόσμο, φανταζόμουν προπαντός εκείνο το χτύπημα που θα προηγείτο, έπρεπε με κάποιες λέξεις να δοθεί αυτή η αναταραχή και τα ρίγη τής ελπίδας, κι ήρθαν αυτές: στις Μυκήνες δεν βασιλεύει πια ο Αγαμέμνων...

4 Οκτωβρίου. Χτες εκφράστηκε η δύναμη τού δημιουργού μ' ένα άγριο πρωτοβρόχι. Και σήμερα όλη την μέρα πάνω στο βρεγμένο χώμα διαβάζω και ανασαίνω με πρωτόγονη ευδαιμονία τήν δροσιά τού φθινοπώρου.

7 Οκτωβρίου, Κυριακή. Θυμάμαι ανηφόριζα, ήταν πρωί, αυτούς τους γυμνούς λόφους στον νότο, όταν η σκέψη μου πήρε αυτό το σχήμα: προδώστε με, φτύστε με, ματώστε με, αλλιώς δεν

κάνω βήμα.

Σας θυμίζω επ' ευκαιρίας τον Ροβεσπιέρο: εκείνο που φοβάμαι μόνο είναι μήπως δεν προδοθούμε. Έχουμε ανάγκη από μεγάλες προδοσίες. Εκεί βρίσκεται η σωτηρία μας.

8 Οκτωβρίου. Μίσησα πάντα την έλλειψη τάξης. Πιο πολύ μίσησα την υποκρισία και το θράσος.

***

Οι Τούρκοι δεν θα τσακιστούν παρά με την βία, λέτε. Εντάξει. Επειτα όμως πώς από σας, πείτε μου, αμφιβάλει πως υπάρχουν ανάμεσα μας εχθροί πιο επικίνδυνοι από τους Τούρκους: Ρωτώ: αυτοί πώς θα τσακιστούν;

***

Πως θαρθεί τότε, σκεφτόμουν, από μακριά ένας Οδυσσέας που άκουσε και είδε πολλά και θα τους το πει να το ξέρουν: να ξέρετε πως ολόκληρη η ανθρωπότητα ριγεί για όσα γίνονται σε τούτο το νησί. Η φωτιά που άναψε εδώ, να ξέρετε, έχει αφυπνίσει τον κόσμο...

Γιατί μ' **αυτά** είναι γεμάτος ο νους μου. Και ότι κάνω και δεν κάνω δεν γίνεται παρά για να υπηρετήσει εκείνες τις ημέρες.

9 Οκτωβρίου. Όσοι στην αρχή δεν ήθελαν αυτή την επανάσταση θα δειχτούν στην συνέχεια οι πιο πρόθυμοι να την φέρουν ως τις έσχατες εκφράσεις της.

Και για «τα άγουρα παιδιά που πνιγμένα μέσα στην άγνοια και στην δειλία έχουν την αρετή για ντροπή και βιάζονται να κρύψουν από τον κόσμο κάθε αυθόρμητο φτερούγισμα τής ψυχής».

***

...Έχουμε δουλιά, μην βιάζεστε. Οργανώσαμε πρώτα αυτή την γη που κρατάμε; Την ασφαλίσαμε από τους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς κινδύνους; Κάνετε υπομονή. Η απελευθέρωση θα έρθει κι αυτή στην ώρα της.

Τα διαβάζω που λέτε, και απορώ με την εμπιστοσύνη που διοχετεύεται σ' αυτές τις προτάσεις για ανθρώπους που με σταύρωναν μια ζωή. Ασφαλώς όμως εκείνος ο λαός στον οποίο θα απευθυνόμουν τότε μ' αυτή την γλώσσα δεν θάχε τίποτα κοινό μ' αυτόν εδώ. Γιατί όταν θα τον πάρω εγώ αυτόν και θα έχω τα μέσα επικοινωνίας και την εκτελεστική δύναμη για τα ταρακουνήματα θα τον πλάσω ως διά μαγείας τέτιον όπως τον θέλω και όπως τον οραματίζομαι. Τότε μόνο θα ακούσει αυτή την γλώσσα. Και τότε ασφαλώς θα είναι οι φίλοι μου, εγώ τους φίλους μου τους κρίνω αυστηρά, είναι περιττά τα κολακέματα και ο συναισθηματισμοί και πρέπει να προχωρήσουμε στο έργο με τάξη και με σύστημα.

12 Οκτωβρίου... Ένας νεαρός που απ' τα δεκαοκτώ του χρόνια έχει βάλει σαν στόχο του στην ζωή να επισκιάσει όλους μαζί τούς μεγάλους άντρες τής ανθρωπότητας.

Και σε κάποιον με την ευκαιρία: από καιρό έχω σχεδιάσει πολλά πράγματα για τα ματάκια σας.

Κι η σκέψη για ένα βιβλίο όπου θα οργιάζει σε τέτια έκταση η ανθρωπινή διαφθορά και η κακία όσο σε κανένα άλλο: νάναι το δικό μου.

13 Οκτωβρίου. Το θυμάμαι και γω. Σαν ποιητής. Με κλάματα δηλαδή, πάντα με κλάματα... Κι από το ραδιόφωνο ένα ποίημα: μικρή πράσινη θάλασσα δεκατριών χρονών.

14 Οκτωβρίου. Η επανάσταση μου θα είναι τόσο μεγάλη στα κίνητρα και στους στόχους της όσο και μια θρησκεία. Θα είναι μια μεγάλη σταυροφορία.

Το βράδυ στην τηλεόραση είδα ένα θεατρικό τού Χάουπμαν. Γέρος πια ο Ματία αγάπησε τα είκοσι χρόνια τής Ίγκεν. Περιγελούσε τον έρωτα του ο κόσμος. Ήταν γέρος και σκεφτόταν τον θάνατο μεσ' την μοναξιά του, έτσι περίπου: όταν σκέφτομαι την παράδεισο βλέπω τον ήλιο και σένα, βλέπω το φεγγάρι και σένα, τ' άστρα και σένα, την θάλασσα και σένα, την αυγή και σένα. Όταν σκέφτομαι την κόλαση βλέπω σπηλιές και βάραθρα απύθμενα, βλέπω καπνούς και κολασμένες κοιλάδες και τότε... τότε... - Τότε σκέφτεσαι εμένα και όλα αυτά χάνονται. - Ναι, ναι!

Έλεγε στο πορτραίτο τής νεκρής από χρόνια συζύγου του: έκανες σκύλλους, αλεπούδες και λύκους που σέρνονταν στο σπίτι μου με την μορφή παιδιών... Και στα παιδιά του: ανιχνευτικά σκυλιά... Το φέρετρο μου! Σίγουρα θα μου φέρατε το φέρετρο μου.

Σε μια άλλη πράξη έλεγε για τα ήσυχα μέρη, «εκεί όπου καταφεύγει κανείς όταν πρέπει να ληφθούν γενναίες αποφάσεις». Όταν τελίωσε το έργο έσειρα τα βήματα μου κάτω από τ' άστρα. Έτσι: αν κάποιες αποφάσεις δεν έχουν παρθεί νά τ' αστέρια και νά η ευκαιρία για να παρθούν. Έσερνα τον πόνο τού Ματία μεσ' την νύχτα, τον πόνο τής Ίγκεν και το μεγαλείο τής ψυχής, έσερνα τον Έρωτα και τον Θάνατο. Εκείνα τα ανθρωπάκια σκεφτόμουν, με φρίκη, που συντρίψαν αυτή την ανταρσία τής αγάπης.

Την επόμενη μέρα σημείωνα αυτό: όμως εγώ θα την χαρώ αυτή την ζωή. Όπως θα είμαι αρκετά δυνατός για να την κατευθύνω σε έργα άξια τιμής, θάμαι και πάλι αρκετά δυνατός να την κατευθύνω στην προσωπική μου χαρά. Δεν πρόκειται να δώσω την ευκαιρία στους λύκους να θριαμβεύσουν πάνω στον πόνο μου. Αρκετά θριάμβευσαν ως τώρα.

***

Η μοναξιά σαν τρόπος ζωής προκαλεί αποτροπιασμό στους περισσότερους ανθρώπους. Ξαναείπα βέβαια για την μοναξιά, όμως θα προσθέσω κι αυτό: αποσύρομαι τώρα. Θα γυρίσω κάποια μέρα στον κόσμο για να επιβάλω όσα πρέπει να επιβληθούν. Με τον τρόπο τού Λάιπνιτς: αποτραβιόμαστε (όπως οι άλτες) για να πηδήξουμε καλύτερα.

*

Αυτό θάναι από τον Μωάμεθ: στο κακό κάνε το καλό και θα δεις τον εχθρό σου να μεταβάλλεται σε προσάτη και φίλο.

19 Οκτωβρίου. Τα υπερκόσμια δεν είναι δική μου υπόθεση. Θα κάνουμε το καλό εδώ που μπορούμε για χάρη τού ίδιου τού καλού, χωρίς την σκέψη ότι κάπου θα υπάρξει ανταπόδοση.

20 Οκτωβρίου. Έφαγα την νιότη μου σ' έναν τόπο όπου δεν με καταλάβαινε κανείς. Η ανθρωπίνη άγνοια και η απονιά με χτύπησε με χίλιες μορφές. Αμέτρητες μέρες κι αμέτρητες νύχτες ένωσα την καρδιά μου να σπαράζεται χωρίς έλεος, χωρίς οίκτο.

***

«Ο Θεός είναι ένας φίλος». Λοιπόν: θα αντικαταστήσω τότε τον Θεό!!

Πως: η δική μας προσευχή είναι η δημιουργία μας.

Και πως δεν βρίσκομαι εδώ (στην εξουσία) για να συντηρώ με την αδυναμία μου την ιδιοτέλεια, το ψέμα και την αδικία. Αυτό όλοι μπορούν να το κάνουν. Βρίσκομαι εδώ για να δώσω δικαιοσύνη και χαρά, και θα την δώσω.

21 Οκτωβρίου. Τα πιο ευγενικά και τίμια πνεύματα αυτής της γης μάς θεωρούσαν άξεστους ανατολίτες, μας αποστρέφονταν και μας περιφρονούσαν. Κύπριοι, γίνετε τώρα εσείς τόσο μεγάλοι, τόσο ωραίοι και τόσο δυνατοί που νάχετε κάθε δικαίωμα να τους ανταποδώσετε την αποστροφή και την περιφρόνηση και όμως να μην το κάνετε γιατί... γιατί εσείς θα είστε τώρα μεγάλοι, ωραίοι και δυνατοί.

***

Για κάθε πράξη μου έχω να δώσω και μια δικαιολογία, όταν χρειαστεί, που νάναι τόσο σοφή και αληθινή που όλα τα ηλίθια δόγματα τής ξεπεσμένης ηθικής σας να ωχριούν μπροστά της.

22 Οκτωβρίου... Η επέμβαση μας στον περιβάλλοντα χώρο μας πρέπει να είναι τόσο καίρια ώστε να μην μπορεί το ανθρώπινο μάτι ν' αντικρίσει και το πιο μικρό κομμάτι γης χωρίς να υπάρχει πάνω του η σφραγίδα τής δημιουργίας μας, η σφραγίδα τής δύναμης και τού πνεύματος μας.

...Γιατί είμαι σεμνός. Και ανήκει στις αδυναμίες μου το ότι δεν περιφρονώ τον κόσμο όσο του πρέπει... Όταν τα σκέφτομαι όλα αυτά που μου κάνουν πόσο, αλήθεια, θέλω να εκδικηθώ! Τούτο το εγκάρδιο και αθώο ύφος σάς δίνει μήπως την εντύπωση πως λησμόνησα τα όσα τράβηξα από σας; Αυτή η σκέψη με φέρνει στην ανάγκη να μιλήσω σαν εκείνον τον δυστυχισμένο έφηβο - γέμισε άχτι η ψυχή του, δεν βλέπετε; - που ποδοπατούσατε κάποτε χωρίς έλεος. Ναι, πρέπει να το ξέρετε, πρέπει και κάπως να μάθετε πως εγώ θυμάμαι. Πάρτε λοιπόν την απέχθεια μου, πάρτε και τις λέξεις της...

23 Οκτωβρίου... Ο νέος σας αρχηγός θέλει να ονομάζεται **Ούτοπος**. Αυτός δεν ανήκει σε καμιά σχολή και σε κανένα κόμμα. Είναι ειλικρινής μέχρι αηδίας, έχει την διαίσθηση τού μυστικιστή και τον ρεαλισμό τού τοκογλύφου. Έζησε κοντά στην φύση, κοντά στον ήλιο, κοντά στην θάλασσα και στ' αστέρια και έμαθε εκεί πόσο ωμά και αμείλιχτα χτυπά η αλήθεια. Είναι αποφασισμένος όχι μόνο να φυλάξει τούτη την γωνιά γης από τον καλπάζοντα αφανισμό τής ανθρωπότητας, να μην κάνει μόνο τούτο το νησί καταφύγιο για τους δυστυχισμένους, αλλά και να κατεβάσει εδώ κάτω την βασιλεία τών ουρανών, ναι, ακόμα κι αυτό!...

24 Οκτωβρίου. Η αλήθεια είναι όπως ο ήλιος. Όσοι δεν είναι τυφλοί την βλέπουν. Όπως και νάναι επιβάλλεται όπως ακριβώς και ο ήλιος.

***

Την είδα σήμερα και θυμήθηκα. Τι να πω! Πολλές νύχτες σπατάλησα για το χατήρι της, πολύ δάκρυ, και μάλλον γι' αυτήν ήταν οι πρώτοι στίχοι μου, άνκαι αδέξιοι, και χαμένοι. Πολύ δάκρυ φίλοι μου, τι κι αν πέρασε; Τόξερε. Κάπιοι καθρέφτη λεωφορείου θυμάμαι και πλαγιές και πεύκα και ρυάκια, κραυγές, κραυγές και οπασίες, σιωπηλά ουρλιαχτά μέσα σ' ερημιές. Το ήξερε πως υπόφερα γι' αυτήν, στα βιβλία και στα τετράδια μου έγραφα τ' όνομα της. Ήταν, που λέτε, τότε εκείνη στην δεύτερη τάξη και γω ήμουν στην έκτη. Την αγάπησα κι αυτήν με τα ίδια τραγούδια που τις αγάπησα όλες, πάντα με κείνη την δύναμη, σας είπα πως, ώσπου ήρθε η Ελένη.

Τα μάτια της τότε ήταν οι φωτιές μου, ήταν και τα καρφιά μου. Εκείνη μ' αρνιόταν από παραξενιά. Και τώρα χάθηκαν οι φωτιές, πάνε χρόνια. Το χωριό της είναι η Αργάκα, εκεί που έμενε

και η οικογένεια μας ως τον Απρίλη τού 76 που φύγανε οι Τουρκοκύπριοι για τον βορρά και ήρθαμε εμείς στην Μακούντα. Είχα γυρίσει τότε από την Θεσ/νίκη τον Ιούλη τού 75 και η μόνη μου επαφή με κείνη την πόλη ήταν κάπια γράμματα με τον Γιάννη και ένα μικρό περιοδικό που έβγαζε για λογαριασμό τής ΧΑΝ Καλαμαριάς και μου το έστελνε. Προτού φύγω διο καλοί φίλοι και καλά παιδιά, ο Φώτης και ο Τάσος (συμμαθητής ο πρώτος και συγκάτοικος σε κείνο το Ίδρυμα ο δεύτερος), μου πρότιναν να έχουμε αλληλογραφία αλλά εγώ την αρνήθηκα. Μα, γιατί τέλος πάντων; Κι έτσι χάθηκαν απ' την ζωή μου αυτές οι οάσεις, αυτές οι μορφές και κάπιες λέξεις που περισσότερο από τις λέξεις οπιουδήποτε άλλου θα είχαν την αξίωση να είναι αγαπημένες. Μα τι νόμιζα; Πως θα κατακούσα τον κόσμο σε δύο, σε τρία ή σε πέντε χρόνια και τότε θάρχονταν οι αγαπημένοι από το παρελθόν να σταθούν στο πλάι μου για να μην ξαναφύγουν; Ας πούμε πως μπορεί να το φανταζόμουν κι έτσι, άνκαι βεβαίως ήταν κι αυτό: τι να πεις σ' ένα γράμμα σ' έναν φίλο; Όταν εσύ θέλεις να βλέπεις τις κινήσεις του και το χρώμα και την αγάπη; Είναι αλήθεια, ναι, όμως κάτι θα βρισκόταν να πεις. Μπορούσα ακόμα νάπαιρνα τις διευθύνσεις τους για την περίπτωση που θα πήγαινα ξανά σε κείνα τα μέρη. Μπορούσα να τους ψάξω, ν' αγγίξω εκείνα τα δάχτυλα τ' αγαπημένα, να τα φιλήσω αφού τόσον καιρό κοντά τους δεν τόκανα. Χρόνια τώρα σε νύχτες και σε ημέρες μέσα στις ερημιές ντύνονται τα πρόσωπα τους οι τύψεις και με τυρανούν. Απλώνω τα χέρια στ' αστέρια, γλιστρούν τα δάκρυα και πέφτουν: πού νάστε παιδιά; Πού νάστε;

***

Και: ένα πρότυπο για την πολιτεία μας; Η κυμέλη.

25 Οκτωβρίου.

Στα χρόνια τού χαμένου καιρού θάμουν παιδί κάπιου Θεού. Σήμερα εδώ είμαι πεντάρφανος. ...Ήρθε ο καιρός να καθαριστούν πια αυτοί οι στάβλοι τού Αυγεία, να σβυστεί μέσα στην αγάπη όλη η βρωμιά που συσώρευσε το παρελθόν.

Ω, ως πού θα με πάρει αυτή αναμονή; Ως πού θα με πάρει;... Φτάνει πια, πέφτει, γκρεμίζεται ο τιάνας.

Κι αυτό: λουλούδια, λουλούδια, λουλούδια, άγρια λουλούδια, βουνίσια.

26 Οκτωβρίου. Το βράδυ ήμουν στην Αργάκα. Δυσπιστία και ψίθυροι εκεί, μεσ' την αγνότητα τής φύσης. Έμειναν οι λέξεις: όχι κύριοι, δεν θα σας κάνω την χάρη. Πρώτα θα σας τσακίσω και ύστερα αποφασίζω την αυτοκτονία μου. Ξέρετε σεις καλά πως μόνο αυτό θα σας γλύτωνε από το τόσο μίσος μου. Και όλα τούτα τα δύσπιστα και μοχθηρά πρόσωπα σας φροντίζετε να μου τα επιδείχνετε για να επισπεύσετε έτσι κάπια τάση που έχω, σκέφτεστε, να θέλω να είμαι όσο γίνεται μακριά από σας, κοντά σε Κείνον. Για ν' αποφύγω επιτέλους τούτο το θέαμα και τούτο το μαρτύριο. Όμως όχι κύριοι, Αργακείς και άλλοι, όχι, δεν θα σας κάνω το χατήρι, όχι, όχι, χίλιες φορές όχι!

***

Στον χάρτη τής Κύπρου χάραξα τις θέσεις σαράντα Επικούρειων Κήπων. Κάθε Κήπο τον θέλω με τα πάρκα του, το θέατρο, τα στάδια του, τις βιβλιοθήκες, τις λίμνες και την οικονομία του. Για τα δένδρα θα φροντίζουν βασικά οι νέοι μέχρι δεκαοκτώ χρόνων. Τα καταλύματα θα είναι μικτά. Ταξίδια ομαδικά σε ξένες χώρες... Στις καθημερινές συνήθειες θα επιβάλλεται επίμονα και ανεπαίσθητα ένας πρωτογονισμός. Θα έχουμε επίσης τέτια άμυνα που θα σκεφτεί κανείς πολύ πριν την θέση σε συναγερμό. Θέλω όμως να πιστεύω πως δεν θα υπάρξει κανείς αφού θάχουμε τάξει σαν στόχο να επιβαλλόμαστε με την δύναμη τής ανθρωπιάς, της αγάπης και της μεγαλοψυχίας μας.

***

Να μην πω: να σταματήσει αυτό κι αυτό κι αυτό, αλλά ότι πρέπει ν' αρχίσει αυτή ή εκείνη η επιχείρηση. Όμως αυτό δεν θα μπορούσε να γίνει αν δεν σταματήσει αυτό κι αυτό κι αυτό.
Καταλαβαίνετε.

28 Οκτωβρίου. Είμαι άξιος σε πέντε χρόνια ν' αλλάξω την όψη τής Κύπρου.
Και στην Θεσ/νίκη, την περίοδο που άφηνα το Πανεπιστήμιο, δήλωνα: σε λίγα χρόνια δεν θα μετράνε τα πτυχία στην Κύπρο. Γιατί έτσι το θέλω εγώ...

***

Αυτό: όσο περνούν οι μέρες τόσο πιο εύκολα απορρίπτω όλα όσα στοίβαζα μεσ' το κεφάλι μου τον καιρό τής άγνοιας μου. Και για τούτο χρειάζεται μεγάλη καρδιά, η πιο μεγάλη ίσως.
Αυτό: αν, Τούρκοι, προσπαθήσετε τουλάχιστον να σεβαστείτε αυτά τα μέρη που μας κρατάτε και αν ενεργήσετε ανάλογα μ' αυτό τον σεβασμό, τότε χαλάλι σας όλα. Διαφορετικά θα βρεθούμε στην ανάγκη να είμαστε μεις εκείνοι που θα έχουν τον τελευταίο λόγο, κι αυτό προς μεγάλη σας λύπη.
Κι αυτό: θα μάθετε τι δεν έκανε ο Μακάριος μόνο όταν δείτε τι θα κάνω εγώ. Αυτή η ευκαιρία σάς είναι απαραίτητη, έστω και μόνο για να επανεξετάσετε την ιδέα σας για ένα πρόσωπο για το οποίο επειδή ακριβώς γίνεται πολύς λόγος, εύκολα μπορεί να γίνει και αιτία τύφλωσης και καταστροφής.

29 Οκτωβρίου. Από τις οπτασίες:... και είπεν: ας γίνει ξανά η νήσος τού Έρωτα...

***

Τα κρυφά, και τα φανερά ακόμα, δράματα τής ανθρωπότητας πιός θα μας τα γνωρίσει; Σήμερα μια Καμποτία με θέλει να βιαστώ. Αύριο θα βρεθεί κάποιος άλλος εμπνευστής, μια άλλη σκοτεινή σελίδα. Κι ως τότε θάναι πολλοί οι άνθρωποι που θα ριχτούν στον Σκάμανδρο - αν απομείνουν κάπιοι να τους κάνουν τέτια χάρη - κι αιτία δεν θάναι το αδιανό πουκάμισο μιας Ελένης, ούτε και κάτι που να μιάζει μ' αυτό.
Τρελλοί, πείτε μου: πιός θα βοηθήσει αυτούς τους δυστυχισμένους; Ή δεν νιάζεστε, δεν πεινάτε; Αλήθεια, πεινάσατε ποτέ για να νιαστείτε; Άνθρωποι, άνθρωποι, υπάρχει κάποιος άνθρωπος τώρα στην Γη;

***

Κλάδεψα τις λεμονιές. Είναι βράδυ τώρα και τα χέρια μου μυρίζουν ακόμα ήλιο και παρθένο φύλλο λεμονιάς.
Στην τηλεόραση το βράδυ είδα «τον Πρόγονο», τού Αγγέλου Τερζάκη. Λέξεις: Δικαιοσύνη!... Δικαιοσύνη!... Ακούγονται βήματα να κατεβαίνουν τις σκάλες... Δικαιοσύνη... Δικαιοσύνη!...

***

...Α, τότε θα πω στους έμπιστους μου: μ' ακούτε; Θέλω να σκαρώσω την πιο συγκλονιστική

στρατιωτική επιχείρηση. Την έχουμε ανάγκη όλοι μας. Αυτή θα μας στοιχίσει, αυτή θα μας εξυψώσει, αυτή θα μας εξιλεώσει. Την έχουμε, σας λέω, ανάγκη.

31 Οκτωβρίου. Κάθε μέρα το ίδιο φριχτό, το ίδιο απάνθρωπο θέαμα που δεν μπορώ να αντέξω. Με πλημμυρίζει με απόγνωση, με πλημμυρίζει με μίσος και μου επιβάλλει μια χωρίς όρια περιφρόνηση. Η σκέψη μάλιστα πως θα μπορούσα νάμουν και γω υπεύθυνος για τούτο το κατόντημα, κι ίσως ο πιο μεγάλος, με τρομάζει.

***

Ένα βιβλίο που δεν μιλάει για τούτο τον αδιάκοπο εξευτελισμό τού ανθρώπου και των ιδανικών του είναι ένα ανάξιο βιβλίο.

1η Νοεμβρίου. Κάπια δικαιολογία έφαχνα να βρω για να δικαιολογήσω την σκνηρία και την αναισθησία που εξουσιάζει αυτούς τους ανθρώπους. Βρήκα αυτήν: βρήκαν την στέρηση και τον πόνο στα χρόνια εκείνα που η στέρηση και ο πόνος αφήνουν ασφράγιστο τον χαρακτήρα και την θέληση. Όμως όχι, δεν είν' αυτό. Ίσως φταίει η κοινωνία που νέκρωσε ότι αγνό και δυνατό είχαν μέσα τους.

Έχε για τούτο κατά νουν μια πολιτεία ευκίνητη, μια πολιτεία που θα κρατά ότι καλό υπάρχει στον κάθε πολίτη σε κατάσταση συναγερμού. Αυτή ακριβώς μάς είναι η πιο επιτακτική ανάγκη για να μην βρεθούμε ποτέ σε τούτη εδώ την κατόντια όπου οι καρδιές γίνανε πέτρα με το πρόσχημα τού ρεαλισμού και το μιάλο έχει συσκοτισθεί από την ακινησία.

1^η Νοεμβρίου. Σε τούτη την αναζήτηση τής χαράς εκείνος που θα παίξει τον πιο υπεύθυνο ρόλο θάναι καταδικασμένος νάναι και ο πιο ευτυχής.

***

Στην Πάνω Μακούντα ένας ψηλός ευκάλυπτος παίζει, χορεύει και τινάζει τα κλαριά του στον ρυθμό τού ανέμου. Κι εγώ κοιτάζω, κοιτάζω και απορώ που λένε πως τα δένδρα δεν έχουν ψυχή.

... Τώρα θα φανεί ποιό διακήρυτταν αυτά ή εκείνα τα ιδανικά μόνο και μόνο για να κρύψουν την αβουλία, την αδιαφορία, την ανανδρία και το χάος στο οποίο παράδερνε χωρίς συγκρατημό το μιάλο τους

***

Σ' αυτούς εδώ τούς χώρους παίχτηκαν πολλές πράξεις τραγωδίας. Η τελευταία όμως δεν παίχτηκε ακόμα. Δουλεύεται. Για νάναι η τελευταία...

2 Νοεμβρίου.

...Σας το τονίζω από τώρα για να μην έρχεστε αργότερα να μου κάνετε σχόλια: θέλω την εξουσία, όμως την θέλω **απόλυτη**. Δεν θέλω ένα κλοτσοσκούφι σαν αυτά που γνωρίσατε ως τώρα. Δεν θέλω Βουλές, δεν θέλω κόμματα και χίλιες διο άλλες οργανώσεις που στην δημοκρατία σας ενώ ισχυρίζονται πως υπάρχουν και δρουν για σας και για το συμφέρον σας, όμως στην πραγματικότητα μόνο αυτά δεν κάνουν.

...Σας το λέω λοιπόν: θέλω μια **δικτατορία**. Έτσι μόνο καταλαβαίνω την εξουσία. Θα αλλάξω γνώμη μόνο όταν γίνετε εσείς ικανοί να δίνετε κύρος και δύναμη σε τίμιους ανθρώπους και όχι στους λύκους, σ' αυτούς δηλαδή που σήμερα σάς κατασπαράσσουν ακριβώς γιατί συνέβη να τους δώσετε εσείς το δικαίωμα να το κάνουν.

3 Νοεμβρίου. «Η ανθρώπινη συνείδηση ξυπνά απότομα και αρχίζει να σκέφτεται και να ζει μόλις αντιληφθεί πως υπάρχει ένα πρόβλημα που αν δεν λυθεί σωστά και έγκαιρα κάποιος θανάσιμος κίνδυνος θα κρέμεται πάνω από το κεφάλι της».

Λοιπόν, θα σκηνοθετήσω εγώ αυτό το πρόβλημα και αυτό τον κίνδυνο. Όταν οι κινήσεις των άστρων...

4 Νοεμβρίου. Αυτό: η αθωότητα μου μ' έκανε Θεό, με ύψωσε πάνω απ' όλους τους ανθρώπους όταν τόσο άλλοι έγιναν τα θύματα της.

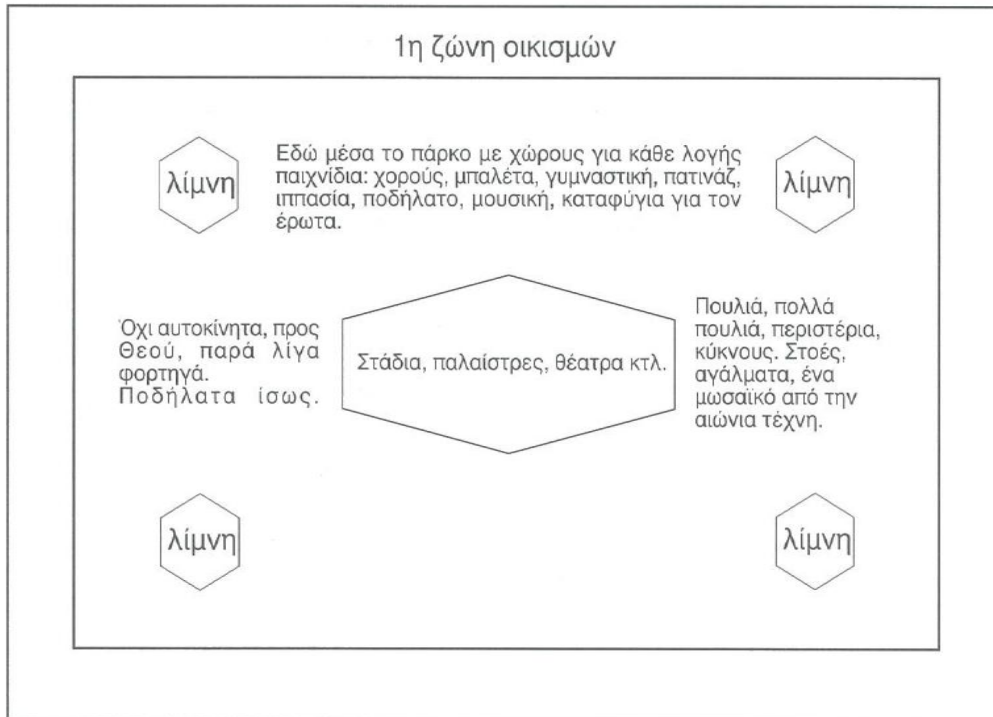
Κι αυτό: πως κάθε χτύπημα σας οργιάζει την ορμή μου.

5 Νοεμβρίου. Μια κοινωνία όπου να μπορεί κανείς να αξιοποιεί τις σωματικές και πνευματικές του δυνάμεις.

Αλλά και το αντίστροφο: μια κοινωνία που να αξιοποιεί απόλυτα τα πνευματικά και σωματικά προσόντα κάθε πολίτη της.

«Υγία είναι η κατάσταση τής πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι απλώς η έλλειψις νόσου ή αναπηρίας. Η υγία όλων των λαών είναι βασική προ- υπόθεση δια την επίτευξιν τής ειρήνης και της ασφαλείας»: από το σχολικό βιβλίο Υγιεινής.

Το βράδυ πάντως με μια πένα στο χέρι επεχείρησα ένα σχεδιάγραμμα τού Κήπου. Είναι αυτό:

σύνθημα μας: στροφή στην φύση, και στην τέχνη. Στροφή στις πηγές. Το σύστημα πολυγαμικό: όποιος θέλει με όπιαν θέλει, όπια θέλει με όπιοι θέλει και για όσο καιρό το αισθάνονται. Τα παιδιά πέρα από ένα ορισμένο χρόνο (δεύτερο ή τρίτο) τα αναλαμβάνει η πολιτεία (οι μικροί κήποι θα είναι ακριβώς για τα παιδιά μέχρι τα δεκαοκτώ). Ο καθένας θα έχει το δικό του δωμάτιο (άνετο, απλό και με διπλό κρεβάτι). Για όλες τις άλλες δραστηριότητες θα υπάρχουν οι κοινόι χώροι.

Μία βδομάδα τού Μάη θα οργιάζει η εκστρατεία για το πράσινο και στο πιο απόμακρο κομμάτι γης. Και ο Έρωτας...

Τα χτήρια θα είναι διόροφα και θα διαθέτουν πυρηνικό καταφύγιο. Θα υπάρχει υπόγεια επικοινωνία με δραστηριότητες που θα συνέτιναν στην μείωση τής στενοχώριας που θα επέφερε ένας νέος πόλεμος. Σατανικό σχέδιο αμύνης τής πόλεως. Δρακόντεια μέτρα ελέγχου τών ακτών και του αέρος. Δυνατότητες εκδίκησης σε περίπτωση προσβολής. Σμήνη ελικοπτέρων, αεροπλάνων και φορητών πλοίων θα μεταφέρουν τρόφιμα σε ανθρώπους που πεθαίνουν από την πείνα. Υπόγεια πολεμική και εμπορική αεροπορία. Τέλεια όπλα αντιαεροπορικής αμύνης. Αξιοποίηση τής γης, τής βροχής και τής θάλασσας στον ύψιστο δυνατό βαθμό.

Τα εργοστάσια και τα ζωοτροφεία θα βρίσκονται σε αρκετά μακριά για να αποφεύγεται ο κακός αερισμός τής πόλης. Ώρες εργασίας: 4 έως 5. Μήκος πόλης: 4 ως 5 χιλιόμετρα. Πλάτος: 3 ως 4. Πληθυσμός: 35 ως 40 χιλιάδες. Και: ΕΥΓΟΝΙΚΗ.

Αυτό το σχεδιάσμα το συνόδευε μια άγρια βροχή.

Τώρα, το 1981 (έβαζα τότε σε τάξη τα γραπτά μου) ξέρω ότι τα χτήρια πρέπει να γίνουν από πλίνθους. Είναι πιο δροσερά το καλοκαίρι, τον χειμώνα πιο ζεστά, είναι αντισεισμικά και, επιπλέον, πιο οικονομικά. Και τώρα που μετέφερα εδώ το σχέδιο σκέφτηκα αυτό: γιατί να μην έχουν οι λίμνες το σχήμα τού τριφυλιού, για παράδειγμα, ή τής πεταλούδας; Σκέφτηκα και άλλα σήμερα. Εν καιρώ...

7 Νοεμβρίου. Υπό διωγμόν! Κι όλοι! Να δούμε ως πού θα μας φέρει αυτή η κωμωδία...

***

Πάψετε επιτέλους να προσποιείστε αυτόν τον διαχωρισμό των ανθρώπων σε καπιταλιστές, κομμουνιστές ή ότι άλλο θέλετε. Πείτε αυτός είναι καλός και κείνος όχι. Τούτος είναι κακός κι ο άλλος όχι ώσπου... ως την ημέρα που δεν θα υπάρχουν πια κακοί ανάμεσα μας.

***

Τι έκανα, τι κάνω, και τι λογαριάζω; Ελάτε κυρία: παραδεχτείτε πως όλα τούτα σάς είναι αδιάφορα...

***

...Το βλέπεις, βλέπεις πως έχω εμπιστοσύνη στους ανθρώπους. Ε λοιπόν: είναι **γι' αυτό ακριβώς** που θα πετύχω. Μην απορείς. Το πράγμα είναι απλό. Όμως, δυστυχώς για σένα, δεν θα μπορούσες να το δεις χωρίς υπομονή, χωρίς αργοπορίες και χωρίς την παρέλευση ενός ορισμένου αριθμού ετών.

***

Κι αυτό σε μια προσπάθεια να δικαιολογήσω τούς μεγάλους «λόγους» μου: ναι, τα λέω ξεκάθαρα, και τα όνειρα μου και τις φιλοδοξίες μου. Σ' όλους και σε κάθε ευκαιρία. Ξέρω από πείρα τον κίνδυνο που υπάρχει σ' αυτές τις δηλώσεις. Πάνω απ' όλα ξέρω τον κίνδυνο τής διάψευσης και της γελοιοποίησης. Κι όμως επιμένω, γιατί προπαντός **δεν φοβάμαι**. Και γιατί: **έτσι αισθάνομαι**. Είν' απλό.

8 Νοεμβρίου. Στο ταξί, σ' έναν γυρισμό από την Πάφο: φίλε, την ειρωνία την ξέρω καλά. Κοίταξε μην την σερβίρεις εις βάρος μου. Μην με αναγκάσεις να κάνω επίδειξη δυνάμεως...

Περιπτώ να προσθέσω ότι οι θρασύδειλοι δεν χρειάζονται και την συνέχεια για να βγάλουν τον σκασμό. Αν καμιά φορά όμως την χρειάζονται, τότε προχωρείς και πάρα πέρα.

Το τραγούδι που με κυνηγούσε σήμερα: ήταν που λέτε μια φορά σπού 'χαμ' ένα βασιλιά, καλό ανθρωπάκι (από το «Παραμύθι χωρίς όνομα»).

9 Νοεμβρίου. Τους χαρακτήρες τούς μαθαίνω από τα πρώτα πέντε δευτερόλεπτα που αντικρύζω το πρόσωπο τους. Κι αυτό θα μπορούσε ο καθένας να το πετυχαίνει αρκεί να έμενε αγνός και αθώς.

***

Αφού σε τούτη την αδιάκοπη πολιορκία υπάρχουν χίλιοι παράγοντες έξω από τα τείχη που συντρέχουν στο κακό, μην απορείτε που απαιτεί να επιβληθεί και μέσα στα τείχη. Είναι καθήκον του. Αυτή είναι η ιστορία.

Αν σε κάποια περίπτωση χαθούν από το πρόσωπο τής Γης αυτοί οι εχθροί που σας ενώνουν, εύκολα θα βρείτε ύστερα μια πρόφαση για ν' αλληλοφαγωθείτε όλοι εσείς που κι ως σήμερα ακόμα ορκιζόσασταν σαν φίλοι. Ο άνθρωπος είναι τόσο αχόρταγος που, καθώς φαίνεται, δεν θα τελιώσει

ποτέ αυτό το αλληλοφάγωμα. Μια κακή φύση δεν ησυχάζει. Παραμονεύει και ανανεώνεται και συνεχίζει το ατέλιωτο κυνήγι της γεμάτη δίψα για αίμα, ανθρώπινο ή όχι. Γεμάτη δίψα για το πλεονέκτημα, για χρήμα και για ισχύ.

Έχει βέβαια και το καλό κάποιες τάσεις να εμμένει και να εξαπλούται. Οι επιτυχίες του θάναι πάντα ανάλογες με τις δυνατότητες ευκινησίας που έχει. Αν έστω και μια στιγμή επαναπαυτεί θάναι καταδικασμένο να τα πάρει όλα από την αρχή. Αφού το κακό χτυπά πάντα αιφνιδιαστικά και το θύμα αργεί πολύ να συνέλθει.

Χρειάζεται να χτυπηθεί το κακό στις ρίζες του: ιδού μια σκληρή αλήθεια.

***

Όταν συνηθίσει κανείς σε μια μορφή διαφθοράς, είναι επόμενο να μην τον ενοχλεί όταν την κάνουν οι άλλοι. Συγχωρεί για να συγχωρεθεί.

10 Νοεμβρίου. Κάτι παρεδώσε με τις βαλίτσες μου. Για την φυγή μου...

***

...Έχετε να κάνετε μ' έναν διάβολο που πρόδωσε τούς συντρόφους του και πέρασε στο στρατόπεδο τών αγγέλων. Είναι αποφασισμένος να τσακίσει τούς παλιούς του συντρόφους κι είναι ο μόνος που μπορεί να το πετύχει γιατί ξέρει από πείρα πώς επιβάλλονται και πώς βασιλεύουν οι διάβολοι εδώ κάτω: θα τους τσακίσει με τα όπλα τους.

***

Οι περισσότεροι άνθρωποι υπηρετούν την διαφθορά επικαλούμενοι άγιες αρχές. Οι δικηγόροι τους είναι επόμενο πάντα να τους δικαιώνουν.

11 Νοεμβρίου. Ως πού θα τραβήξει αυτή η απάθεια και η αδιαφορία, η βουβή περιφρόνηση; Ως πού ο εγωισμός; Ως πού η δυσπιστία και η σαπίλα; Ως πού αυτή η απομόνωση, αυτή η ερημιά κι αυτή η νύχτα;...

***

...Τι; Που χτυπήθηκα, που έφαγα τα νιάτα μου για να κάνω ανθρώπους όλα αυτά τα κτήνη που αντάμωνα καθημερινά μόλις αποφάσιζα να σύρω τα πόδια μου δέκα μέτρα από το ερημητήριο μου; Ε; Πείτε μου σάς παρακαλώ: πιά είν' η πληρωμή μου για όλη τούτη την θυσία; Για την σιωπή; Την οδύνη; Την απόγνωση; Την απελπισία; Ω, κι ως τότε Θεέ; Ως τότε; Θαρθείς ποτέ κάποια μέρα να προστατέψεις τα πιστά σου παιδιά που υποφέρουν; Θαρθείς ποτέ να βοηθήσεις αυτά τα παιδιά που καταδικάσες να υπερασπίζονται την δικαιοσύνη σου; Θεέ, θαρθείς;

12 Νοεμβρίου. Η ζωή είναι απλή και αν οι άνθρωποι την κάνουν πολύπλοκη και χάνονται μέσα της δεν φταίει η ζωή αλλά οι ίδιοι οι άνθρωποι. Στο τέλος γίνονται αυτόχειρες και δεν το ξέρουν.

***

Εξ αιτίας της ειδικότητας μου να μπλέκω τα αναγνώσματα μου με τους πόθους μου ήρθε αυτό: ε, όλοι εσείς οι ρέμπελοι κι οι εγκληματίες κι οι απόβλητοι κι οι υποκριτές και οι γδάρτες: κάποτε, κάποια στιγμή έστω, σκεφτήκατε, ζήσατε και σεις σαν αυτό τον Έλληνα σοφό. Θυμηθείτε αυτή την στιγμή και έχει πολλή σημασία. Ίσως σταθεί αυτή το νήμα που θα σας οδηγήσει στην τελειότητα.

***

...Σ' το λέω καθαρά: έχω και γω τις απόψεις μου πάνω σ' αυτό το ζήτημα και σε δια-βεβαιώ πως προτού περάσει πολύς καιρός όλες οι σκέψεις και οι κρίσεις τών ανθρώπων πάνω σ' αυτό δεν θάναι παρά σχόλια πάνω στις δικές μου.

13 Νοεμβρίου. Φεύγω για την Λευκωσία. Ασφαλώς χωρίς να δίνω λογαριασμό σε κανέναν για το πού θα πάω και τι θα κάνω, παρά μόνο στον Μιχάλη, που κι αυτός δεν έλεγε τίποτα. Λογαριάζω να κάτσω στην χώρα δύο ή τρεις μέρες και μετά να πάρω το αεροπλάνο για την Αθήνα. Μου έγραψε κιόλας η Ιουλία πως με περιμένει.

Λευκωσία. Και είχα στο τσαντί μου μαζί με το διαβατήριο και τα άλλα, το γράμμα που μούχε γράψει ο Λάκης από την Θεσ/νίκη τον Οκτώβρη (ένα απόσπασμα του υπάρχει στον πρώτο τόμο)... Φίλε μου, κι είχες αφήσει άδια την πίσω σελίδα. Και νά που οι άνθρωποι θέλησαν να γεμίσει και τούτη η σελίδα με τον πόνο μου...

Ήταν σχεδόν μεσημέρι στον Πεδιαίο και είχα γείρει στον κορμό ενός ευκαλύπτου. Στο χέρι μου η πέννα για να ζήσω ξανά τις ώρες που πέρασαν.

Ο Νοέμβρης έχει στο μεταξύ 14. Και... γιατί είναι απλούστατα η ιδέα μου, διάβολε, και πρέπει κάποτε, έστω και αργά, να την λέμε κιόλας: από την στιγμή που γεννήθηκες Μάριε (ξάδελφος κι αυτός), κι ακόμα πολύ πριν γεννηθείς ήσουν καταδικασμένος να μείνεις ένας άνθρωπος διανοητικά φτωχός. Εκείνος: εσύ είσαι ο διανοητικά φτωχός. Είσαι παλαβωμένος από το διάβασμα: νά τι είσαι. Άνθρωποι που σε ξέρουν κτλ κτλ.

Τι ήθελα δηλαδή; Του είπα, μου είπε. Σάμπως και πρώτη φορά μού συμβαίνει; Κι όμως εγώ σαν ηλίθιος το πήρα στα σοβαρά. Άσε που οι πίκρες δεν έρχονται μια-μια. Όταν αποφασίσουν οι άνθρωποι να σε ξεκάνουν ή, έστω, να δοκιμάσουν την αντοχή σου, φροντίζουν να τάχεις όλα μαζεμένα.

Όλος παράπνοο έμπαινα αργότερα σε ένα περιβόλι - παράξενο πώς έμειναν λίγα δένδρα στην πρωτεύουσα. Έκοψα ένα μανταρίνι. Ο φύλακας, ένας γέρος σε αναπηρική καρέκλα, με είδε, με φώναξε και γω πλησίαζα αργά. - «Από που είσαι;», μου είπε. - Από την Κερύνεια. - Και δεν ξέρεις ότι αυτά τα μανταρίνια έχουν ιδιοκτήτη; - Ω, με συγχωρείτε κύριε, πάρτε το μανταρίνι σας, είπα, κι έφυγα. Θα φαντάζεστε πώς.

Ύστερα βρέθηκα σε μια ξαδέλφη μου από τον μπαμπά. Δεν πάει και πολύς καιρός που μου έδινε την εντύπωση πως καταλάβαινε κάτι για μένα. Είχε ακόμα την άποψη (γιατί μου την είπε) πως εκείνη η ξαδέλφη μου στην Θεσ/νίκη ήταν απλούστατα μια «χωριάτισσα». Της είπα με την ευκαιρία: στο σπίτι τής θείας μου μ' έχουν κηρύξει υπό διωγμόν. Έχουν την ιδέα, και την λένε ελεύθερα, πως παλάβωσα από το διάβασμα.

- Εσύ τι λες; Αληθεύει;

Βέβαια εγώ όλα τα περιμένω πάντα, και αυτό που δεν με ξαφνιάζει πια είναι το να με γελούν αυτοί που εμπιστεύτηκα και που, το πιο τραγικό, τους φανταζόμουν στις ατέ-λιωτες ώρες τής μοναξιάς μου να μ' αγαπούν και να με υπερασπίζονται. Έτσι ερχόταν αμέσως η απάντηση: πες μου εσύ την γνώμη σου Σάντυ: αληθεύει; - Πες μου εσύ τι λες;

- Θέλω τη γνώμη σου Σ: τι πιστεύεις αλήθεια; - Κάτσε να μιλήσουμε ακόμα λίγο και θα σου πω...

Όμως επειδή εγώ ξέρω την αλήθεια όσον αφορά τούς λόγους και επειδή δεν μ' αρέσει να μ' εξετάζουν και, προπαντός, επειδή αυτοί μού εμπνέουν τόσο την φυγή που δεν μπορώ πια να αρθρώσω λέξη, σηκώνομαι και χωρίς να γυρίσω να την δω τής λέω: γιάσου Σ. Αντίο. - Κωστή, κάτσε Κωστή, κάνεις σαν το μωρό... Κωστή, μην φεύγεις...

Είχα χαθεί. Στον δρόμο έκλαιγα: σαν το μωρό...

Έλεγα: θα φύγω, και σήμερα μάλιστα. Τι να κάνω εδώ δηλαδή; Να πεθάνω; Όχι. Τα χαρτιά μου

είναι έτοιμα... Δεν μπορώ άλλο εδώ! Και δεν έχω άνθρωπο να του πω το βάσανο μου...

Έτσι και πάλι σήμερα δηλαδή: υπάρχει κανένας ζωντανός άνθρωπος εδώ γύρω; Υπάρχει κανένας; Ίδια ήταν πάλι η απόκριση, ίδια σαν τότε: είναι ολομόναχος ο άνθρωπος πάνω στην γη, ολομόναχος!... Όμως... όμως δεν έχω παράπονο, τι παράπονο νάχω; Κι όσο για το νούμερο 8 στην Φαλήρου ας περιμένει (ήταν διο κορίτσια: η Μαρία και η Πόπη - γνωριστήκαμε από μακριά τότε που στην Θεσ/νίκη έψαχνα για τον Αλέξη στην Γιουγκοσλαβία - και τους είχα υποσχεθεί να περάσω από κει προτού φύγω για την Ελλάδα. Ήθελα πολύ να δείξω συνέπεια, όμως θα πήγαινα τώρα να κάνω τι; Να τους κλαφτώ; Και τέτιες αναμνήσεις ν' αφήνα πίσω μου για τον άνθρωπο που θέλησε όσο κανείς να συμβολίσει την δύναμη και την αλαζονία; Κάτι τέτιες σκέψεις, άνκαι όχι τόσο σοβαρά αλήθεια...). Ολομόναχος. Και ανάμεσα από τους λυγμούς: Πάμπο, Πάμπο, θα τον χάσεις τον καλό και δυνατό σου Κωστή. Και πώς θες να ζήσει; Πώς να ζήσει; πώς;;; (ο Πάμπος ήταν φίλος από τον στρατό και έτσι με ήξερε. Χτες κιόλας μού τόχε πει και ήταν αυτό όλη η παρηγοριά μου).

Αργότερα βρέθηκα σ' ένα παγκάκι πίσω από την δημόσια βιβλιοθήκη. Θυμάμαι είχα κοιτάξει μοχθηρά στα δεξιά - ήταν η δημαρχία, ένα γύρω τα άλλα - και είπα με τον εαυτό μου: η εξουσία αυτή δεν είναι καθόλου ισχυρή. Θα πέσει μόλις νιώσω τον εαυτό μου έτοιμο όχι απλώς να την κρεμίσω αλλά να την αντικαταστήσει.

Κάπου εκεί ήταν κι ένας νεαρός σ' ένα καφενείο. Είχε ιδέες κι έβριζε την κοινωνία: είναι βάρβαρη και απάνθρωπη και και και. Εγώ τον είχα δει μόλις πριν να απλώνει τα πόδια του στην καρέκλα σαν τον τελευταίο χωριάτη. Τι τρόποι δηλαδή; Και θέλει κι από πάνω να κάνει τον αναμορφωτή τού κόσμου. Θέλησε να μου πλασάρει και μένα πνεύμα και δεν έχασα την ευκαιρία να του τα πω απ' την καλή.

...Όχι λοιπόν! Μην νομίζετε πως θα ανεχτώ να γίνομαι το κορόιδο των συγγενων. Καμιάς χώρας και κανενός προαστείου της. Ανθρωπάκια μου, δεν ξέρετε τι σας γίνεται. Πολύ περισσότερο δεν ξέρετε με πión έχετε να κάνετε. Μ' έναν παλαβωμένο από το πολύ διάβασμα, λέτε. Ε λοιπόν, αυτό μόνο σάς ζητώ: κάνετε μου την χάρη να μην το ξεχάσετε.

Δαιμονικό πνεύμα, μεις οι διο κάτι ξέρουμε τέλος πάντων. Ξέρουμε και πως θα νικήσουμε, ούτως ή άλλως.

Πράσινη χλόη τού Πεδιαιού να θυμάσαι και συ, συ που είδες το δάκρυ μου, συ και την οργή μου. Χλόη μικρή τού Πεδιαιού να θυμάσαι.

ΑΡΚΟΥΔΕΣ!

Μάζευα με νεύρο τα πράγματα μου. Το ταξί που θα μ' έπαιρνε στην Λάρνακα ήταν ήδη στον δρόμο για την Αιπείας. Οι λέξεις: τι έχεις ρε Κωστή; Φαίνεσαι κουρασμένος. - Μην νιάζεσαι ρε θεία, θα περάσει. - Ε, όλα περνούν. - Τόσο το καλύτερο που το ξέρεις. Δεν σου λείπει, βλέπω, η σοφία...

Το τελευταίο ήταν, νομίζω, στο αεροπλάνο: υπό διωγμόν ε; Καλά. Θα τα ξαναπούμε. Η τελευταία πράξη δεν άρχισε καν... Όχι κύριοι, δεν θα σας κάνω το χατήρι... Όχι! Χίλιες φορές όχι!!

***

15 Νοεμβρίου. Ξύπνησα στην Αφαίας, στους Αμπελόκηπους, στο πάτωμα τού διαμερίσματος που νοίκιαζε η Ιουλία. Είμαι φιλοξενούμενος της.

Ήπια σήμερα στο μεταξύ όλο τον ήλιο τής Αθήνας σε έρημους δρόμους και σε οικόπεδα. Έτσι εζούσα: ήρθα εδώ για να θέσω τα θεμέλια τής αυτοκρατορίας μου.

Ένα καινούριο κεφάλαιο αρχίζει.

***

Θυμήθηκα την Αγγελική, εκείνην που με γέλασε τότε στην Θεσ/νίκη. Έτσι: ήθελα την αγάπη σου. Για να την έχω παρηγοριά στις ώρες που οι υποχθόνιες δυνάμεις τής γης λυσομανούν να με καταπιούν.

Σκεφτόμουν και το ενδεχόμενο να έπεφτε το αεροπλάνο. Έτσι κι αυτό: ήξερα πως θα χανόμουν μόνο όταν θα το αποφάσιζα εγώ. Ήξερα πως εκείνη η Δύναμη ήταν πάντα μαζί μου, όσο κι αν εγώ την ξεχνούσα, όσο κι αν έσερνα την ψυχή μου με μίσος πάνω στα ερείπια τού κόσμου. Ήξερα πως αν όλος τούτος ο πλανήτης καταβυθιζόταν μεσ' τα πελάγη ή αν, ακόμα, τινάζόταν στον αέρα, εγώ θα έμενα άθικτος και... δικαιωμένος.

***

Έρχομαι σε αντάμωση τών ανθρώπων κουβαλώντας μαζί μου την σκληρή αλήθεια και το σκληρό μήνυμα που με δίδαξε η ζωή. Όποιος μ' ακούσει, σ' εκείνον πέφτει η τιμή, όποιος δεν μ' ακούσει, σ' αυτόν η ντροπή.

***

...Αν πετύχετε αυτό που λέτε Επανάσταση όχι χωρίς αίμα, τότε σάς λέω: δεν κάνατε κανενός είδους επανάσταση. Αν αυτή η θεωρία τής ανάγκης τών ποταμών αίματος ήταν κάποτε απαραίτητη, σήμερα δεν είναι παρά μια ηλιθιότητα. Σας ορκίζομαι: δεν γίνονται έτσι οι επαναστάσεις. Δεν είν' αυτές επαναστάσεις. Το πολύ πολύ να παρατίνετε για λίγα χρόνια ακόμα τούτη την τάξη πραγμάτων. Αυτό θάναι όλο κι όλο.

***

Είμαι σήμερα μ'αυτή την απορία: είναι οι βόρειοι λαοί τής Ευρώπης ανώτεροι από μας κι είναι σε όλα πρωταγωνιστές;

Η απάντηση: όχι δεν είναι. Θαρθεί η μέρα που θα πεισθούν εκείνοι, όπως και μεις, πως εμείς είμαστε ανώτεροι. Κι είμαστε ανώτεροι γιατί είμαστε παιδιά τού ήλιου.

***

Σε τούτη την ζωή το άδικο μούκανε συχνές επιθέσεις. Δεν με νίκησε όμως. Με θέριεψε.

17 Νοεμβρίου. Γκρέμισα και γω πίσω μου τις γέφυρες. Θα προχωρήσω μπροστά, ακόμα κι αν χρειαστεί να σέρνομαι γι' αυτό, ή θα πεθάνω. Δεν υπάρχει τώρα πια άλλος δρόμος για μένα.

***

Αν το κακό είναι δεμένο με την ανθρώπινη φύση: αυτή είναι η μεγάλη μου απορία, η απορία που θα με υποχρεώσει σύντομα να γυρίσω ανάποδα τον κόσμο.

18 Νοεμβρίου. Εξ αιτίας τών συγκρούσεων μου με την Ιουλία: γυρίζω εδώ και κει αποδιωγμένος από τους ανθρώπους, δικούς και ξένους. Ω, ως πότε θα κρατήσει αυτό; Ως πότε; Αχ, όχι η ευτυχία μα ούτε καν η δικαιοσύνη είναι για τούτο τον κόσμο. Μια στέγη θέλω Θεέ μου, μόνο μια στέγη...

19 Νοεμβρίου. Αυτό: το καλό και το κακό, το κουμμουνιστικό και το καπιταλιστικό πνεύμα, το συλλογικό και το εγωιστικό είναι εκφράσεις και βιώματα τού καθενός μας. Η άγνοια φταίει για όλα, αυτή μάς κάνει και υποφέρουμε. Χρειαζόμαστε την διαφώτιση.

Αυτή είναι η πεποίθηση που στεριώνω μέρα με την μέρα.

Κι αυτό: ήτανε στείρα η Σχολή, και γω είχα ανάγκη από παιδιά. Γι' αυτό την άφησα.

20 Νοεμβρίου. Είχαν αφήσει την Αφαιάς εκείνα τα παιδιά (ο Κύπρος και ο Άριστος), κι ήταν

αργά βράδυ όταν σκέφτηκα... μια πολιτεία γεμάτη ομορφιά, μουσική, ποίηση και Θεό.

... Θυμήσου πως θα κυβερνάς πάντα με την στοργή σου. Μ' αυτήν θα σκορπάς γύρω σου την ειρήνη και την αγάπη. Θυμήσου. Και μην πλανηθείς από αλλοπρόσαλλες τάσεις μέσα σου που γυρεύουν να σε γελάσουν. Θυμήσου να βασιλεύεις πάνω στους ανθρώπους με την συμπόνια και την συγνώμη σου. Να νικάς με μια καρδιά μεγαλόψυχη που θα στρέφεται πάντα σ' ότι εξυψώνει τον άνθρωπο.

21 Νοεμβρίου. Σκεφτόμουν σήμερα την Βέτα (από τα παιδιά τής Ε. ΠΟΙ. ΖΩ.), με κείνη την φωνή όνειρο. Σκεφτόμουν το μεγαλείο και την δόξα γύρω απ' αυτό το όνομα.

***

Κάπια ανάγκη να σχηματοποιήσω τα ενδόμυχα μου αισθήματα που τρέφω για τους ανθρώπους ας πούμε πως καθόρισε τούτη την πρόταση: τους περιφρονώ γι' αυτό που είναι ενεργεία. Τους αγαπώ γι' αυτό που είναι δυνάμει. Ή, αλλιώς: τους περιφρονώ για όσα κάνουν. Τους αγαπώ για όσα θα μπορούσαν να κάνουν.

Πιο αλλιώς: τους περιφρονώ γι' αυτό που είναι. Τους αγαπώ γι' αυτό που θα μπορούσαν να γίνουν.

***

Η επανάσταση μας θα είναι σαν γιορτή. Έτσι θ' αρχίσει και έτσι θα τελιώσει.

***

Έτσι τέλιωνα έναν μονόλογο: θέλησα ν' απορήσετε με την ευφράδεια μου. Τώρα θέλω ν' απορήσετε με την σιωπή μου.

Της είχα πει για την ανάγκη να γυμνάζεις το σώμα. Την αμφισβήτησε με κάποιες δικαιολογίες επιστημονικής τάχα φύσεως. Τέλιωσα μ' αυτό - για να τελιώνουμε δηλαδή: ότι και να σκεφτείς, όπου και να τοποθετήσεις τον εαυτό σου, η αλήθεια αυτή είναι αρκετά σίγουρη ώστε να μην χάνει τίποτα από το κύρος της.

***

Όσοι αλόγιστα μαρκάρουν τον άλλο για τρελλό αποδεικνύουν στους ανθρώπους με αντίληψη πως αυτοί οι ίδιοι φοβούνται την τρέλλα και πως δεν τους χωρίζει απ' αυτήν τίποτα παραπάνω από έναν τυποποιημένο κώδικα συμπεριφοράς από τον οποίο κρατιούνται με τα δόντια, αλλιώς θάταν χαμένοι.

26 Νοεμβρίου. Είδα ένα κορίτσι στον φούρνο όπου πήγα να πάρω ψωμί. Τα μάτια της, σκέφτομαι, που μου έδωσαν τόσες ελπίδες. Τα κορίτσια δίχως όνομα, αυτά σκέφτομαι.

***

Πάνω στην θεωρία τού Μάρξ, πως πρέπει δηλαδή ο κουμμουνισμός να περάσει πρώτα από τον σοσιαλισμό, έχω αυτό το σχόλιο: είμαστε άνθρωποι; Παναπαί είμαστε ικανοί για τα πάντα. Όχι

λοιπόν! Εμείς θα μπορούμε κατευθείαν στον κουμμουνισμό, και θα μπορούμε αλάθευτα.

27 Νοεμβρίου. ...Προτιμήσατε την ελευθερία από την Φρόνηση. Τότε ας μιλήσει. Κι ας γίνουν οι λόγοι του αιτία για να κοπούν αύριο πολλά κεφάλια. Σεις δώσατε στην ελευθερία έναν ρόλο που δεν τον αξίζει. Πληρώστε λοιπόν...

★

Είναι στην φύση τού ανθρώπου να νιώθει για το καινούριο μια κρυφή λαχτάρα κι έναν κρυφό φόβο μαζί.

***

Άνθρωποι που περπατούν ολομόναχοι μέσα στην νύχτα και το μόνο που ζητούν είναι να κλάψουν, να κλάψουν πολύ να ξελαφρώσουν. Και δεν το μπορούν...

Τους ξέρει το φεγγάρι, τους ξέρουν τ' άστρα και οι νυχτερίδες, τους ξέρουν κάπιοι διαβάτες τού χειμώνα.

28 Νοεμβρίου. Αυτήν έβλεπα: την κατάντια αυτής τής γης. Έτσι: πώς μπορέσατε και κάνατε τέτια κόλαση; Και τόσο μεγάλη άνθρωποι!...

***

Δεν γίνεται κανείς άνθρωπος με καμιά χειρουργική επέμβαση, με κανένα εμβόλιο. Δεν μπορεί ν' αρχίσει να γίνεται κανείς άνθρωπος χωρίς οδύνη, χωρίς απόγνωση, δίχως μίσος για κείνον που τον προκαλεί. Ναι! Πρέπει να με μισήσετε. Μ' ένα μίσος που ν' αγγίζει τον θάνατο μου.

29 Νοεμβρίου. Δεν ξέρω πιά τύχη θα με κάνει τόσο μεγάλο στα μάτια τών ανθρώπων ώστε να περιφρονήσω τούτο τον ήλιο τού χειμώνα που με χαδεύει ηδονικά. Θέλω τον ήλιο, θέλω τον ήλιο τού χειμώνα, και τον θέλω μόνος. Για να μην ξεχνώ πόσο είμαι μικρός.

***

Ένας αντίλογος (διάβαζα τότε Μαρξιστική φιλολογία. Κράτησα σημειώσεις, μαζί και από άλλα αναγνώσματα): το πρόβλημα δεν έγκειται στην συντριβή τής αστικής τάξης αλλά στο πώς θα γίνουν άνθρωποι όλα τούτα τα κτήνη που αποκαλούνται εργάτες, χωρικοί και πάει λέγοντας.

30 Νοεμβρίου. ...Και γιατί άραγε με κατηγορείτε: Που καταδίκασα τόσα χρόνια την σκέψη μου να στρέφεται σε σας και στην προκοπή σας; Που κρατήθηκα μακριά από τις χαρές τής ζωής για την δική σας ευτυχία;

Τόσα χρόνια Θεέ μου! Τόσα χρόνια μόνος κι εξόριστος. Για πιούς Θεέ μου; Για πιούς; Για πious η οδύνη; Η απόγνωση για πious; Για πious το δάκρυ μου; Τα οράματα μου για πious;

Τόσα χρόνια Θεέ μου! Τόσα χρόνια χωρίς ένα χαμόγελο, χωρίς ένα χάδι.

...Ω, οι τίμιοι κι οι δυστυχημένοι! Φτάνει πια μ' αυτή την κωμωδία. Την βαρέθηκα. Και σήμερα ξέρεις για πious, ξέρεις για πious: για τους λύκους, που με την πρώτη ευκαιρία θα σε κατασπαράξουν.

***

Μ' αγαπά. Και δεν φταίει εκείνη γι' αυτό, ούτε και γω. Φταίει η φύση αφού έτσι μάς θέλει. Φταίει η φύση αφού δεν βάζει σύνορα στην ομορφιά, σύνορα στον έρωτα. Έτσι μάς θέλει εμάς που δεν κάναμε ακόμα πέτρα την καρδιά μας, έτσι μας θέλει: να λαχταράμε την ομορφιά και την αγάπη όπου κι αν την συναντάμε, σε δεσμά γάμου ή όχι, σε κάθε άκρη τής γης, σε κάθε της σοκάκι, σε κάθε γύρισμα τού χρόνου...

3 Δεκεμβρίου. Έτσι: σας ορκίζομαι πως δεν είναι μακριά η μέρα που η ανθρωπότητα θα κρίνει και μένα και σας.

4 Δεκεμβρίου. Πέρασα από το βιβλιοδετείο όπου εργαζόταν η Ιουλία. Άνοιξα εκεί μερικά βιβλία. Σύντομα έφευγα με τον στίχο με τον οποίο έμπαινα, μόνο που πριν μπω δεν τον ήξερα: «με το κεφάλι χωμένο στους ώμους περιμένοντας το πεπρωμένο να τον γελάσει».

Κι έτσι: ας μείνει ο κόσμος στην θέση του για έναν μήνα ακόμα. Έχω έναν πόθο, έναν πόθο!...

***

Με βασανίζει το ενδεχόμενο κατά πόσον έχω συνείδηση τών πραγματικών μου δυνατοτήτων. Απ' αυτές πάλι τις δυνατότητες που λέω πως ξέρω τι ποσοστό έχω ως τώρα αξιοποιήσει; Και οι προθέσεις μου, τα σχέδια μου για μελλοντική αξιοποίηση αυτών των δυνατοτήτων είναι σεβαστά; Μήπως είμαι ακόμα και γω τελικά ένας τυφλός;...

5 Δεκεμβρίου. Παρακολούθησα κάποιους μαθητές στα παιχνίδια τους. Ήταν ολοφάνερη η έλλειψη οργάνωσης. Σκέφτηκα πως όσο ανίκανοι είναι οι άνθρωποι να παίζουν έναν σωστό και υπεύθυνο ρόλο, τόσο περισσότερο έχουν ανάγκη τούς αρχηγούς που θα τους διδάσκουν και θα τους κατευθύνουν εκεί που πρέπει να τους κατευθύνουν. Όσο καλύτεροι θα γίνονται, τόσο λιγότερο θα έχουν ανάγκη από τους αρχηγούς τους. Όμως το πιο φρόνιμο θάταν να υπάρχουν πάντα οι αρχηγοί για να ελέγχουν και να σφίγγουν τον δεσμό τής ομάδας μόλις θα δείχνει σημάδια αταξίας και παράλυσης.

7 Δεκεμβρίου. Αισθάνομαι πως είμαι το επίκεντρο μεγάλων αναστατώσεων. Και πως αυτές οι αναστατώσεις βρίσκονται προ των πυλών.

8 Δεκεμβρίου. Θα ξαναζήσουμε; Θα ξαναζήσουμε;...
Εδώ κάτω τουλάχιστον μια τέτια πίστη ας κατευθύνει τις πράξεις μου.

10 Δεκεμβρίου. Βρέθηκα το βράδυ σε μια συγκέντρωση - διαμαρτυρία για την εγκατάσταση Αμερικανικών πυρηνικών όπλων στην Ευρώπη. Ομιλίες και ψηφίσματα και κόσμος πολύς. Θυμήθηκα εκείνον τον Κάσελ Μπάυρον: «θα κατάφερνε περισσότερα αν αγωνιζόταν έτσι να πείσει έναν γάιδαρο παρά εμάς. Αυτή δεν είναι η γλώσσα που μεταχειρίζεται κανένας όταν θέλει να πείσει».

Στάθηκα λίγο ή άνοιγα δρόμο ανάμεσα στα πλήθη για να πιάσω τον παλμό τους. Ο οίκτος μου ήταν ανάμικτος με περιφρόνηση. Σημείωνα αργότερα: κατακρίνω την εγκατάσταση πυραύλων, κατακρίνω την κατασκευή φονικών όπλων, όμως δεν την κατακρίνω περισσότερο από το κυνήγι αθώων πτηνών, όχι περισσότερο από το τσιγάρο, την υποκρισία, την φιλαρέσκεια, την ματαιοδοξία, την ιδιοτέλεια. Όχι περισσότερο από την εμμονή σε μια κακή συνήθεια ή σε μια ανήθικη σκέψη.

Και εκεί λοιπόν είχαν συγκεντρωθεί η φιλαρέσκεια, η ματαιοδοξία, η ιδιοτέλεια και η ανηθικότητα

για να καταδικάσουν τι; Εγώ λοιπόν καταδικάζω πιο πολύ αυτές τις συγκεντρώσεις γιατί είναι καθαρή υποκρισία και δεν πετυχαίνουν τίποτα παραπάνω από ψηφίσματα.

11 Δεκεμβρίου. Άνθρωποι, ως πού θα μας πάει αυτή η αδιαφορία και η φρονιμάδα σας; Ως πού θα μας πάει αυτή η κοροϊδία;

***

Νιώθω μέσα στην νύχτα τα περπατήματα των μελλοθανάτων. Και μέσα στο μυαλό τα «πρόσωπα που γλύψε ο πόνος».

Ο πόνος απόψε είναι ανακατωμένος με τα πρόσωπα. Είναι ο ίδιος πόνος που μόνο τα ονόματα αλλάζει, είναι τα ίδια δάκρυα που πέφτουν σε άλλους τόπους, τα ίδια βογγητά.

Το τραγούδι: πίσω απ' τις τριανταφυλιές μου ήρθαν κάτι ακεφίες, και σε θυμήθηκα αγόρι μου θλιμμένο, πουλλί χαμένο, και πληγωμένο...

...13 Δεκεμβρίου. Τόσα χρόνια δουλεύω στο μυαλό μου την παράδεισο σας. Μα τώρα... τώρα... Δεν πάτε να χαθείτε σκουλήκια!... Τώρα που επέρχεται με καλπασμό η τελευταία ώρα και στήνεις τ' αυτί κι ακούς το ποδοβολητό της στην άσφαλτο ως κοιτάζω λέω και γω να απολαύσω λίγο τούτη την χαμοζωή.

Σκουλήκια! Μπούχτησα, βαρέθηκα πια να βλέπω τούτα τα σοβαρά πρόσωπα σας. Θα μείνω όσο μπορώ μακριά σας. Ίσως σας ευεργετήσω, όμως αυτό δεν θάναί παρά το αποτέλεσμα ενός πειράματος που αξίωσα να κάνω μόνο και μόνο για την προσωπική μου ικανοποίηση και ίσως για να ξεκαθαρίσω κάποιες απορίες μου.

Τώρα κοιτάζω πίσω από το παραθύρι μιας θλιβερής μέρας την στραπατασαρισμένη πολιτεία, φέρνω στον νου μου όλες τις πολιτείες που χάραξε η αδικία και η εκμετάλλευση και μουρμουρίζω με μίσος και αηδία: δεν πάτε να χαθείτε σκουλήκια... δεν πάτε να χαθείτε σκουλήκια...

14 Δεκεμβρίου.

Οι πολιτικοί μου προβληματισμοί με οδηγούν λίγο-λίγο σε μια «πολιτεία όπου όλα θάναί κοινά και που θα την συντηρούν με τον έλεγχο και τις αποφάσεις τους οι άριστοι» (άριστοι, δήλωνα αργότερα, από την άποψη ότι θέλουν το καλό του λαού και, το βασικότερο, ξέρουν και πώς να το πετύχουν). Κουμμουνισμός και Αριστοκρατία δηλαδή, ή **αριστοκρατικός κουμμουνισμός**.

***

Και κείνες οι τάσεις τής φυγής, της πιο μακρινής: περίμενε με στον κόσμο που δεν μπορεί πια κανείς να μου στερήσει. Εκεί μακριά περίμενε με. Άπλωσε το χέρι όταν με δεις νάρχομαι.

15 Δεκεμβρίου. Η μνήμη των φίλων με συγκλονίζει. Κι αν μείνω μια στιγμή μόνος, η πρώτη θύμιση θα μου βουρκώσει τα μάτια. Φίλοι μου, καλοί μου φίλοι, βοηθήστε με να ξεχάσω κι αυτή την προδοσία.

***

Υπάρχουν πολλοί δρόμοι για να φτάσει κανείς στον σκοπό του. Και μπορούν να είναι όλοι τίμιοι, αρκεί να το θελήσουμε.

17 Δεκεμβρίου. «Τα νιάτα σου στον χάρο μην τ' αφήνεις Αννούλα...»: από το δημοτικό τραγούδι.

***

Εδώ θα μείνω. Να χαιρετήσω την ανατολή τής μέρας που θα φέρει τον όλεθρο σας. Ω, εγώ τώρα έχω πια καταδικάσει τον εαυτό μου. Το ξέρω πως το τέλος είναι ο θάνατος. Από καιρό το χώνεψα καλά. Τον αναβάλλω όμως γιατί θέλω μαζί μου να καταδικάσω, να σύρω μαζί μου μεσ' την άβυσσο τούτο τον απαίσιο και άδικο κόσμο σας. Αισθάνομαι πως θα την ζήσω εκείνη την μέρα, ναι, θα την ζήσω. Ως το τέλος θα την ζήσω, ως το τέλος!...

18 Δεκεμβρίου. Μην απορείτε που'χει σκάψει το πρόσωπο του η μελαγχολία, μην απορείτε. Μην απορείτε που τον βλέπετε να σέρνει όλη μέρα τούτη την παγωμένη όψη. Μου θυμίζει την έκφραση που παίρνω λίγο πριν ξεσπάσω σε λυγμούς.

Ναι! Πώς δεν το βλέπετε πως αυτό το παιδί είναι πάντα έτοιμο να βάλει τα κλάματα; Μόλις και συρθεί στα μάτια ή στην σκέψη του κάπια από κείνες τίσ σκηνές τού πόνου και της δυστυχίας με τις οποίες είναι γεμάτη η κοινωνία αυτή και το ανθρώπινο υποσυνείδητο ή μόλις μια σκηνή από το παρελθόν πάρει το σχήμα τής νοσταλγίας. Όταν θα μπορέσει κάποτε να ζήσει μακριά απ' αυτές τις φριχτές πολιτείες, όταν δεν θάναι πια αναγκασμένος να βλέπει κάθε πρωινό που θα βγαίνει από την πόρτα του τα ηλίθια και αρωστημένα πρόσωπα σας, όταν δεν θα συναπαντιέται πια με την αλλοίθωρη και διεστραμμένη αντίληψη σας. Τότε το ξέρω, ξέρω πως θα γελάσει... Θα γελάσει. Θα πάρει το γέλιο του ο αγέρας, θα το πάρει το κύμα και όλος ο κόσμος θα γίνει τόπος χαράς. Πώς περιμένω εκείνη την μέρα! Πώς περιμένω το γέλιο του! Το χαμόγελο που θ' ανθίσει σε κλαμένα χείλη. Πώς περιμένω ζωή!...

Από τους Υπνοβάτες, τού Άρθρουρ Κάιςλερ: «το σκηνικό τού βου αιώνα π.Χ. μάς δίνει την εντύπωση μιας ορχήστρας που κουρδίζει, περιμένοντας, τα βιολιά της με τον κάθε της μουσικό αφοσιωμένο στο δικό του μόνο όργανο, κουφό στα νιαουρίσματα τών άλλων. Ακολουθεί μια υποβλητική σιωπή, μπαίνει ο μάέστρος, χτυπάει τρεις φορές το ραβδί του και από το χάος ξεπετιέται η αρμονία. Μάέστρος ήταν ο Πυθαγόρας τής Σάμου που επηρέασε τις ιδέες και, συνεπώς, το πεπρωμένο τού ανθρώπινου γένους όσο κανείς πριν ή μετά απ' αυτόν».

Εγώ: μπορεί κανείς να βρει ομοιότητες ανάμεσα στα δεδομένα τού βου πΧ αιώνας και σ' αυτά τού 20ού μΧ; Η απάντηση είναι: ναι! Ε τότε ας παίξουμε τον ρόλο τού Πυθαγόρα.

Σε όπια πάντως εποχή και να ζούσα δεν θα μπορούσα να ισχυριστώ δικαιολογημένα πως θα με χρειαζόταν η ανθρωπότητα περισσότερο απ' όσο αισθάνομαι να με χρειάζεται τώρα.

***

Είτε το θελήσαμε είτε όχι, η αλήθεια σε τούτη περίπου την φράση στριφογουρίζει: γίναμε όλοι όργανα τού σατανά. Ζούμε σε μια κοινωνία τής οποίας κάθε όψη αποτελεί κι έναν πρακτικό οδηγό για να κάνεις το κακό. Κάθε σελίδα της είναι και μια πρόσκληση στην απάτη. Εδώ κυλά το ρεύμα και μεις βιαζόμαστε να προλάβουμε. Φοβόμαστε μήπως και ξεκόψουμε, μην μας πάρουν για πρωτόγονους αν τους θυμίσουμε πως διατηρούμε ακόμα κάποιες σχέσεις μ' εκείνον τον κόσμο όπου όλα ήταν αθώα κι απλά, όλα ήταν αληθινά και ωραία και όμως να που γίνανε όλα με μια μακάβρια διαδικασία άχαρα και κίβδηλα.

20 Δεκεμβρίου. Μαθαίνω - ύστερα από πολλά παθήματα - πώς να μην χτίζονται οι πολιτείες και πώς να μην είναι οι άνθρωποι, και ζω αυτό που μου δίδαξε καλά η ζωή και επεσφράγισε ο Ράιχ: πως οι αληθινοί επαναστάτες βρίσκονται μακριά από τις μάζες. Και το πιο παράξενο σ' όλα αυτά είναι πως αυτές οι πληροφορίες που έρχονται απ' έξω και παίζουν κάποιο ρόλο επιδοκιμασίας στις

πράξεις μου έρχονται μόνο και μόνο για να παρατίνουν την ζωή μου την στιγμή ακριβώς που δουλεύω μέσα μου την απόφαση να την εγκαταλείψω.

***

...-Η θλίψη μου δεν έχει τίποτα να κάνει με κείνα που φαντάζεστε εσείς. Τι να σου πω όμως; Νά: ο κόσμος δεν είναι στην θέση του: αυτό είναι που με τρώει. - Ε, και θ' αλλάξεις εσύ τον κόσμο; - Ω, ναι! Θα τον αλλάξω. Αυτό τόχω από καιρό αποφασισμένο. Τώρα με βασανίζει τό πώς.

21 Δεκεμβρίου. Ούτε λίγο ουτε πολύ, αυτό που θέλω και ονειρευομαι είναι μια πολιτεία κι έναν κόσμο στα μέτρα τής μεγαλοφύιας.

22 Δεκεμβρίου. Είμαι αυτός που θα κάνει την ζωή που σας απόμεινε άνω κάτω. Κι όσο για την νίκη μου; Νά: θα πρόκειται απλά για τον θρίαμβο τής μεγαλοφύιας πάνω στις μετριότητες.

23 Δεκεμβρίου. Τούτη η βροχή που με χτυπάει, τούτος ο άνεμος που με δέρνει, τούτη η παγωνιά που με περισφίγγει... ω, τώρα νιώθω πόσο αδύναμος είμαι.

24 Δεκεμβρίου. Μεσ' την ψυχή μου κατέφυγε μια δύναμη που μου επέβαλε σαν χρέος να κατακτήσω στ' όνομα της τον κόσμο. Στις ανθρώπινες σχέσεις αυτή η δύναμη εκφράζεται σαν **δικαιοσύνη**.

***

Είναι κάπιοι άνθρωποι που το βράδυ αναμασούν τ' όνομα τού Χριστού και σαλιαρίζουν με τις πιο ιερές αρχές που μας άφησε, κι όμως το πρωί θα τον δουν έξω από την πόρτα τους και θα τον φτύσουν.

Έπειτα έχω αυτό: σαν άνθρωποι έχουμε κοινό τον πόνο, κι αυτό μπορεί να μας λυτρώσει.

Αυτό: κριτήριο για όλα είναι το πώς και το πόσο υπόφερε κανείς.

Κι αυτό: ...μήπως ο άνθρωπος δεν είναι ανώτερος από μια γεννήτρια που μετατρέπει την ορμή τού νερού σε ηλεκτρικό ρεύμα, για να μπορεί κι αυτός να μετατρέπει το μίσος που παίρνει σε αγάπη;

25 Δεκεμβρίου, η μέρα τού Χριστού. Αν δεν γίνει ο κόσμος άνω κάτω, αν δεν του δημιουργήσουμε ρήγματα, τότε πώς θα μπορέσουμε να εισχωρήσουμε μέσα του; Πώς θα τον κατακτήσουμε τον κόσμο; Και το χωράφι αν δεν το κάνεις άνω κάτω, αν δεν το οργώσεις δηλαδή, τότε πώς θα μπορέσει και ο σπόρος να φυτρώσει;

Κι όμως ο κόσμος είναι διαρκώς άνω κάτω χωρίς να βρίσκεται κανένας για να τον σπείρει. Ως πότε όμως;

Κατά τ'άλλα σήμερα ήμουν παρών σε μια όμορφη γιορτή. Την θυμάμαι, θυμάμαι τα παιδιά της και μου μένουν οι αναστεναγμοί. Δεν πειράζει. Κάπιοι θάχουν φυλάξει μερικές φωτογραφίες από τότε. Εγώ φύλαξα καμιά- διο εξυπνάδες και τίποτ' άλλο.

26 Δεκεμβρίου. Το βράδυ πήγαμε με την Ιουλία στο σινεμά. Είδαμε τό Σολάρις, ένα έργο επιστημονικής φαντασίας. Κράτησα στην μνήμη μου αυτό: αγαπάμε εκείνο που φοβόμαστε μην το χάσουμε: την γυναίκα, τα παιδιά, την πατρίδα...

Πριν από το έργο έδειξε ένα φιλμ από μια πισίνα καταδύσεων στην Ρωσία. Κράτησα κάτι λέξεις τής δασκάλας: όσο και να φωνάξεις στα παιδιά, όσο και να τους θυμώσεις, θα σ' το συγχωρέσουν, φτάνει να νιώθουν ότι τ' αγαπάς κι ότι αγωνίζεσαι για την προκοπή τους.

27 Δεκεμβρίου. Για κάποιους ανθρώπους που είναι φωτιές, τους βλέπεις, κι όμως τούς λείπει εκείνο το κάτι που θα κάνει όλο τον κόσμο να το πληροφορηθεί.

Για μια Μαρία. Είναι κοντούλα και ντροπαλή. Αισθάνεται βέβαια την αξία της, όμως πώς να προχωρήσεις μπροστά σε τούτο τον κόσμο; Και νάσαι και 30 χρονών σ' έναν περίγυρο που έχει για το παν την αποκατάσταση μ' έναν γάμο. Και ν' αγαπάς τα παιδιά, να θέλεις ένα δικό σου, να εμψυχήσεις σ' αυτό την δύναμη που δεν σουδωσαν εσένα, να το στείλεις με το φιλί και την φωτιά να υποτάξει τον κόσμο. Γι' αυτούς...

Η Μαρία έδενε τα «Επίκαιρα» στην Αθήνα με τις γόμες. Την είδα σε κείνη την γιορτή, την άκουσα, και στις δύο μετά το μεσονύκτι φεύγω από το σπίτι τής χαράς, της σφιγγω δυνατά το χέρι και την παρηγορώ με ανοησίες: ξέρεις ότι πιστεύω σε σένα. Και ξέρεις ακόμα τι θέλω για να μην με διαψεύσεις.

Με ανοησίες ασφαλώς. Και με τι υποσχέσεις! Στις 31 μού χάρισε τούς «Αδελφούς Καραμάζωφ», τού Ντοστογιέφσκυ, και εγώ της έταξα έναν «μικρό κήπο».

28 Δεκεμβρίου. Έχεις βουλιάξει εσύ ποτέ μέσα στην απελπισία; Έχεις φτάσει ποτέ στα πρόθυρα τής τρέλλας, στα πρόθυρα τής αυτοκτονίας; Αν όχι, τότε δεν την κατάλαβες την ζωή, ούτε και θα την καταλάβεις ποτέ.

29 Δεκεμβρίου. Μπορούσα, μου ταίριαζε μάλιστα να σας αγνοήσω. Δεν τόκανα. Και σας πλησίασα άνθρωποι. Τώρα μού λέτε το ευχαριστώ. Δεν θα βάλουμε βέβαια τα μαύρα. Το αίτημα είναι γνωστό: μακριά τους!

30 Δεκεμβρίου. Ελάτε όλοι: κουτσοί, χωλοί, τυφλοί, και τούτη η γη όλους σάς χωράει. Δεν είμαι γω εκείνος ο άξιος να σας κρίνει. Πόνεσα όπως και σεις και έχουμε όλοι την ελπίδα τής συγνώμης για το κακό που κάναμε, για το κακό που αφήσαμε να γίνει ή για το καλό που αρνηθήκαμε να κάνουμε. Ελάτε, και η μέρα όπου όλοι θα κριθούμε είναι μακριά όσο υπάρχει ανάμεσα μας η αγάπη.

***

Πήγαινα με τις φόρμες στο γήπεδο για προπόνηση και πέρασα από το Πεδίο τού Άρεως. Κάπιο σχολείο είχε ρθει για περίπατο και στάθηκα να χαζέψω. Μια παρέα έπαιζε μπάλα και ένα παιδί απ' έξω κοιτούσε κατσουφιασμένο. Ήταν λυγνό κι αδύναμο και στο πρόσωπο του διαγραφόταν ο πόνος. Πήρα το θάρρος και το πλησίασα. -Πώς σε λένε, το ρωτώ. - Βασίλη, μού απαντά. - Και γιατί δεν παίζεις εσύ μπάλα; - Δεν με παίζουνε.

Αν ξέρατε πώς με συγκλονίζουν αυτές οι σκηνές! Τι μού θυμίζουν! Με κόπο κρατώ τα κλάματα, σαν κι αυτό το παιδί τών δώδεκα. Και πώς να τον παρηγορούσα εγώ που ήμουν απαρηγόρητος; Δεν τολμούσα να επέμβω στις υποθέσεις τού σχολείου. Οι δάσκαλοι ήταν γύρω. Δεν κατάλαβαν τίποτα; Τέλος πάντων τον αποχαιρετούσα μ' αυτά: πρόσεξε Βασίλη; για καιρό, για πολύ καιρό ακόμα δεν θα σε παίζουν τα παιδιά, δεν θα σε προσέχουν οι άνθρωποι. Και θα πονείς. Να κρατιέσαι όμως Βασίλη, εντάξει; Να κρατιέσαι...

31 Δεκεμβρίου. ...Γιατί η αποκάλυψη μιας σκέψης ή μιας αλήθειας δεν έρχεται διο φορές. Αν την χάσεις για να κερδίσεις μια φτηνή διασκέδαση, φοβάμαι πως δεν θα σου συγχωρηθεί ποτέ. Και ούτε είναι κάτι που μπορείς να ισχυριστείς πως αναβάλλεται για αύριο. Χώνεψε πως πρέπει να

θυσιάσεις το κατώτερο στο ανώτερο, κι ας εκφράζεται το πρώτο σαν χαρά και το δεύτερο σαν θλίψη.

***

Σ' ένα σπίτι περιμέναμε να γυρίσει ο χρόνος. Ήμασταν καλεσμένοι εγώ και η Ιουλία. Θάταν έντεκα η ώρα. Δεν υπήρχε τίποτα δικό μας να κάνουμε λες και είχαμε εξαντλήσει όλη την ζωτικότητα μας στην γιορτή που πέρασε (σ' αυτό το ίδιο σπίτι είχε γίνει). Καθηλωμένος μπροστά στην τηλεόραση μύριζα την ατμόσφαιρα γύρω: άχαρα, όλα άχαρα. Τίποτα δεν θα ζωντάνευε εκείνη την μουντή ατμόσφαιρα. Και ακριβώς επειδή έχω τούς τρόπους μου και εκείνοι τούς δικούς τους - και τα τσιγάρα τους ασφαλώς- σηκώθηκα μ' ένα χαμόγελο σαν να ζητούσα συγγνώμη. Όλοι βέβαια κατάλαβαν. Με ήξεραν κάπως και ήταν τόσο καλοί. Βέβαια ρώτησαν γιατί. Με όλο το θάρρος: νά, κάνω σκέψεις που δεν ταιριάζουν στον ρόλο που 'πα να παίζω στην ζωή ή, αν θέλετε, βρίσκομαι σε τέτια κατάσταση όπου δεν μπορώ να ελέγξω τις σκέψεις μου. Επιπλέον αυτά τα έργα στην τηλεόραση μού ανακατώνουν το στομάχι. Καληνύχτα...

Τραγουδίσα μέσα στο κρύο και πήγα στο σπίτι γι' αυτό: έμεινα μόνος, μόνος να θάψω τις τόσες αγάπες που μου έφεραν οι καιροί και οι ανέμοι.

1η Ιανουαρίου 1980... Δεν είναι και τόσο άσχημη η πόλη σας. Το πολύ πολύ να βρεθείτε κάποιο βραδάκι ανακατεμένοι με τα ερείπια της.

***

Μια υγιής κοινωνία θα μας επέβαλλε στις συνειδήσεις των πολιτών της χωρίς να χρειαστεί όλος αυτός ο αγώνας, όλη η θυσία και η οδύνη, όχι όμως και χωρίς την θέληση γι' αυτό.

***

Το βράδυ ήμουν με τον Λάκη στον Λυκαβητό. Είχε ρθει προχτές από την Κύπρο και θα έμενε λίγες μέρες στην Αθήνα, στον αδελφό του. Μιλήσαμε. Ύστερα τού τραγουδίσα: με την φουρτούνα και το σιρόκο... Στα μάτια μας απλωνόταν η Αθήνα. Θυμάμαι διο δάκρυα του μα... δεν βαριέσαι.

***

Αν μπορείτε να είστε οι ισχυρότεροι στον κόσμο και όμως νάχετε στις ενέργειες σας τις διαθέσεις και τα κίνητρα των φτωχών, των ταπεινών και των αδικημένων...

***

Οι γενναίοι έρωτες που γνώρισε ο κόσμος είναι μετρημένοι στα δάχτυλα. Αυτά που λένε οι πολλοί άνθρωποι έρωτες δεν είναι τίποτ' άλλο από σαλιαρίσματα.

***

Και τι δεν επινοούν οι άνθρωποι για να αποφύγουν την πλήξη! Και όμως είναι πάντοτε παρούσα εκεί όπου προσπαθούν να την διώξουν: στις ταβέρνες και στις δισκοθήκες, στα ανάκτορα και στις

γορτές τους. Η πλήξη επιβάλλεται περισσότερο εκεί όπου οι προσπάθειες να την εξαλείψουν είναι εντονότερες και οι μέθοδοι πιο εξεζητημένες και περίπλοκες. Μόνον εκεί όπου υπάρχει η δημιουργία που πηγάζει από φυσικές ανάγκες η πλήξη είναι ανύπαρκτη.

2 Ιανουαρίου. ...Πως η πείρα, όπως και τα πλούτη, είναι θετική υπό ορισμένες προϋποθέσεις και αρνητική υπό άλλες. Οι προϋποθέσεις είναι σε συνάρτηση με τον χαρακτήρα κάθε ανθρώπου. Τι να πεις για μια πείρα πενήντα, εκατό ή χίλιων χρόνων που υπηρετεί το κακό;

***

Για τις γυναίκες; Α, στην ζωή μου δεν γνώρισα παρά πέντε έξι γυναίκες. Την Ελένη, την Φωτεινή, την Πηνελόπη, την Μαρία, μιαν άλλη Μαρία και διο τρεις άλλες. Όλες οι υπόλοιπες που ήθελαν να περνιούνται για γυναίκες δεν ήσαν άλλο τίποτα από γυναικάκια.

3 Ιανουαρίου. ...Αν έχεις την διάθεση να βοηθήσεις στην επανάσταση που ετοιμάζω, καλώς. Αν όμως δεν την έχεις την διάθεση ούτε και μπορείς να προτίνεις κάτι καλύτερο, παραμέρισε. Μην μου κλείνεις τον δρόμο, αφού έτσι ή αλλιώς δεν θα καταφέρεις τίποτα. Αν ήταν τα έντομα εκείνα που μου τον άνοιξαν αυτό τον δρόμο, τότε μόνο και θα μπορούσαν αυτά να μου τον κλείσουν. Όμως τον δρόμο τού ανδρός εκείνου που τον ανοίγει το ανθρώπινο πεπρωμένο, τον δρόμο τού προφήτη που τον απλώνει μπροστά στα πόδια του ο Θεός για να περάσει, μόνον εκείνος μπορεί και να του τον κλείσει.

Άνθρωποι! Ερρίφθη ο κύβος. Θά σας σύρω στον δρόμο τού Θεού. Αυτή είν' η προσταγή του. Προσκυνώ.

***

«Θαρσείτε όσοι υποφέρετε χάριν τής δικαιοσύνης».

***

Κάθε μέρα αυτό το ίδιο βλέμμα που αφήνει να φανεί ένα πέτρινο γεφύρι, το πέτρινο γεφύρι τής νοσταλγίας εκεί στα σύνορα και στα περιβόλια. Η Μπελίζα τών ονείρων μου εκεί στα σύνορα και στα περιβόλια...

***

Κάθε νότα και μια ανάμνηση. Όπως πετάγεται το δάχτυλο από την μια χορδή στην άλλη, έτσι πετάγονται στην θολομένη θύμιση μου οι εικόνες από τους χαμένους καιρούς.

Και για να το ξέρετε:

Με την φουρτούνα και το σιρόκο ήρθε μια σκούνα απ' το Μαρόκο, με τον αγέρα και με τ' αγιάζι πάει μια μπρατσέρα για την Βεγγάζη.

Άγιε Νικόλα παρακαλώ σε στα πέλαγα όλα λουλούδια στρώσε.

Με τον Ασίκη τον μπουρλοτιέρα ήρθ' ένα μπρίκι από τ' Αλγέρι,

με την Ελλάδα караβοκύρη πάει μια φρεγάτα για το Μισίρι.

Άγιε Νικόλα παρακαλώ σε στα πέλαγα όλα λουλούδια στρώσε...

4 Ιανουαρίου. Την πιο άγια και ήρεμη μορφή την έχουν οι άνθρωποι με τις πιο ριψοκίνδυνες, τις πιο παράξενες και τρελλές ιδέες, άνθρωποι όμως που είναι κύριοι πάνω σ' αυτές.

***

...Νά, συμβαίνει κάποιο εξωτερικό γεγονός και αμέσως συλλαμβάνω την σκέψη μου να κινείται σε σφαίρες στις οποίες δεν την κατεύθυνα εγώ. Είναι τόσο δύσκολο να πειθαρχήσει κανείς την σκέψη και την φαντασία του.

***

Ένας άνθρωπος που πονά εύκολα, που αγαπάει, ενθουσιάζεται και ερωτεύεται εύκολα: ένα παιδί.

***

Η στοργή Κύπρο, και το καλό Κύπρο, και η αρετή Κύπρο είναι μεγαλύτερα απ' αυτή την ελευθερία που θέλεις εσύ. Η ελευθερία όμως που θέλω εγώ πάει μαζί με την αρετή, είναι ταίρι, και η μια υπηρετεί την άλλη.

***

Η μοναξιά είναι η θεά και η μούσα μου. Έρχομαι κοντά της όταν με καλέσει ή - πράγμα που είναι το ίδιο - μόλις νιώσω εγώ την ανάγκη της.

***

...Για τον άνθρωπο, για σάς γίνονται όλα. Για σάς δουλεύει αυτή η σκέψη, αυτό το δάκρυ για σάς πέφτει στην γη. Γιατί να μην το καταλαβαίνετε;

5 Ιανουαρίου. Κάποιοι έρωτες είναι πολύ μεγάλοι για να μπορέσει κανείς να τους εκφράσει με λέξεις.

***

Αυτός που κάθεται στο γραφείο του και ζητάει πνεύμα, στο τέλος δεν θα πάρει πνεύμα αλλά λέξεις, λέξεις πομπώδεις και κούφιες.

***

Το πρώτο χάρισμα μου; Νά: μυρίζομαι το ψεύτικο χωρίς αργοπορίες.

***

Δίψασα και σήμερα για γνώση, για δικαιοσύνη. Για αγάπη Θεέ μου!...

***

Δεν δουλεύω; Κι είμαι βάρος στην γη ε; Όμως εγώ σάς λέω: αν υπάρχει τώρα στην γη ένας άνθρωπος που ζει και εργάζεται και δημιουργεί, αν υπάρχει ένας άνθρωπος που ακολουθεί τον νόμο τού προορισμού του, αυτός ο άνθρωπος είμαι εγώ.

***

Κάθε καινούριο μήνυμα, κάθε καινούριο αίσθημα που έρχεται και ριζώνει στον λογισμό μου με τον αέρα που αναπνέω μιάζει ν' αποτελεί μέρος μιας μοίρας, μιας φύσης αν θέλετε, που βάλθηκε να με χρησιμοποιήσει για λόγους που μόνο να υποπτεύομαι μπορώ.

6 Ιανουαρίου. Η νύχτα στην γειτονιά, νύχτα τού Γενάρη, και κρύο, κρύο βαρύ. Και σιωπή, άκουσε την. Και θλίψη.

***

Ήταν προχτές; Πότε ήταν; Τα κίτρινα φύλλα που είχαν απομείνει στα δέντρα τού μικρού πάρκου τής γειτονιάς, πότε ήταν που τα είδα να σπαρταρούν σαν την καρδιά μου στα γυμνά κλαριά; Ήταν προχτές;

Μεσ' την νύχτα, μεσ' το κρύο. Ήταν προχτές;...

***

Θα είμαι θάνατος για τους κακούς, τους βλάκες και τους δειλούς. Όχι απλώς επικίνδυνος. Αυτή η τάξη πραγμάτων μόνο τον εγωισμό συντηρεί, και όλα τα παράγωγα του.

***

Δεν μπορούν νάναι υγιείς οι αποφάσεις που θα πάρει ο άνθρωπος εκείνος που δεν κρατά τον εαυτό του κοντά στην φύση, κοντά στον ήλιο, κοντά σ' ότι μάς δίνει την ζωή. Οι πλείστοι από τους καλούμενους πνευματικούς ηγέτες τής εποχής δεν είναι παρά αρωστημένοι οργανισμοί που σε υγιή πλάσματα μόνο οίκτο εμπνέουν.

***

Γιατί ο Θεός, όπως και το κάθετι, εκφράζεται μέσα από τα δημιουργήματα του. Μέσα από τον ήλιο, μέσα από την άνοιξη, αυτή την άνοιξη που καλπάζοντας έρχεται και καλπάζοντας φεύγει χωρίς νάχουμε προλάβει να νιώσουμε τον χτύπο που άφησαν τα βήματα της καθώς περνούσε.

7 Ιανουαρίου... Ε σεις! Διαλέξτε ανθρώπους τίμιους που θα οδηγούν εσάς και τον κόσμο σας στην χαρά και στην προκοπή. Γκρεμίστε αυτούς που σας σέρνουν στην θλίψη και στην καταστροφή.

***

Η χαρά είναι το πνευματικό τέκνο της δημιουργίας, του δημιουργικού νου και του πόνου. Και κάθε άνθρωπος που αγκαλιάζει με την σκέψη την φύση, την ανθρωπότητα και το σύμπαν ολόκληρο, είναι δημιουργικός.

***

Ανταπόδιδε το καλό με εκατό φορές καλό και το κακό με χίλιες (φορές καλό).

***

Προσευχόταν χαδεύοντας τα πράσινα φύλλα ενός δένδρου ή κοιτάζοντας τὰ κιτρι- νισμένα φύλλα και τα κλαριά που μπουμπούκιαζαν μεσ' την παγωνιά. Τις νύχτες σήκωνε τα χέρια ψηλά στ' αστέρια σε μια στιγμή απόγνωσης ή θριάμβου και επικοινωνούσε με κείνον τον μακρινό σύντροφο μ' έναν αναστεναγμό ή μ' ένα χαμόγελο.

Αυτή ήταν όλη η προσευχή του και όλη η επικοινωνία του με τον Θεό. Έτσι έζησε την ζωή του μέσα στο πνεύμα με μια προσωπική επαφή μ' αυτά που λένε οι άνθρωποι απόκρυφα μυστήρια ή ότι άλλο θέλουν.

***

Ο ήλιος είναι σαν μια γεννήτρια που η παραγωγή της βελτιώνεται ποιοτικά μ' έναν ρυθμό αδιάκοπο. Έχει ακόμα πολλή ενέργεια και πολύ πνεύμα να δώσει. Όταν τον κοιτάξεις σαν ίσος προς ίσον, τότε αρχίζει και σου κουβεντιάζει. Μπορεί διφορούμενα και αλληγορικά. Όμως τον νιώθω να με προβληματίζει, τον νιώθω κάτι να μου εξομολογείται, να με βασανίζει λυτρωτικά.

8 Ιανουαρίου... Και δεν μου λες: τι θα κάνεις αν ξυπνήσεις ένα πρωί και δεν βρεις κο- λώνιες και αρώματα στην τουαλέτα σου; Αν δεν βρεις τις καφετηρίες και τις δισκοθήκες και όλα τ' άλλα που σε κάνουν «σύγχρονη και ρεαλίστρια»; Ε, σκέφτηκες τι θα κάνεις;

***

Οι καλοί τρόποι: αυτοί κρύβουν τη γύμνια μας, την χυδαιότητα και την κακία μας. Κι αυτό: αδύνατο; Μπορεί. Μην ξεχνάς όμως πως ό,τι είναι δύσκολο, ακατόρθωτο και αδύνατο για έναν άνθρωπο μπορεί να είναι εύκολο, κατορθωτό και δυνατό για έναν άλλον.

***

Προτιμώ να είμαι υγιής και να μην είμαι αποδεχτός γι' αυτό από τους πολλούς, παρά να είμαι άρωστος και αποδεχτός.

***

Ο Ηλίας ήταν ένας σύντροφος από το ΚΕΝ Λάρνακας και τον βρήκα έτσι τυχαία σ' έναν δρόμο. Για τους ανθρώπους μου είπε αυτή την ιδέα του: νήπια που παίζουν με σπύρτα και μπαρούτι.

Ύστερα: δηλαδή θα πάρεις την εξουσία; - Και βέβαια θα την πάρω. Μήπως ξέρεις κανέναν άλλον καταλληλότερο για να την κατέχει;

Κι αυτό: ναι! Να φτιάξουμε πυραύλους, αλλά να τους φτιάξουμε τέτιους που να μπορούμε να τους διαλύσουμε στα «εξ ών συνετέθησαν» μόλις θα εξαφανιστούν και οι συνθήκες εκείνες που μας επέβαλαν την κατασκευή τους.

9 Ιανουαρίου. Κάποιες σημειώσεις που βρίσκω πιο κάτω ήταν αποτέλεσμα τών συγκρούσεων που είχα εκεί στην Αθήνα με την αδελφή μου. Αυτή την μέρα είχε τρεις καλεσμένους και τους είχε ακριβώς για νάναί μάρτυρες σ' αυτή την ρεβάνς που ετοίμασε. Πίστευε πως την περασμένη φορά που τους είχε καλεσμένους την πρόσβαλα. Έτσι όταν καθόμασταν στο τραπέζι ανακοίνωνε για μένα: τρώει αργά για να ηδονίζεται. Ύστερα: όλο φανάρια πετάει ο βλαμμένος (δεν σημείωσα τότε το φανάρι που πέταξα και τώρα δεν το θυμάμαι). Ή: ότι κάνει το κάνει για να δείχνεται διαφορετικός.

Είχε φαίνεται την εντύπωση πως μια βρισιά που θα εκτόξευε εναντίον μου θα έσωζε την υπόληψη που εξ αιτίας μου - για ένα χαζοαστείο μου - είχε, νόμιζε, χάσει. Μ' αυτό ή με το άλλο στάθηκα και, αργά αργά, χωρίς να πω τίποτα, έφυγα από το σπίτι. Περιπλανήθηκα μεσ' τους δρόμους. Μια λυτόμουν, μια χαιρόμουν. Ένωθα πάντως υπέροχα στην σκέψη πως είχα γλυτώσει από τα τσιγάρα τους.

Το βράδυ, όταν έστρωνα στο πάτωμα να κοιμηθώ, μού λέει: ρε αχαίρευτε, θέλω να φύγεις από το σπίτι μου.

Μου τόχε ξαναπεί αυτό μια άλλη μέρα όταν χτύπησα δύο αυγά και τάριξα στον τραχανά και πήξανε. Άξιζε δεν άξιζε ήταν κι αυτή μια μεγάλη σκηνή.

Μου έλεγε ακόμα πως «είμαι όλο λόγια». Είναι αλήθεια πως όταν αποφασίζω εγώ να χρησιμοποιήσω τα λόγια, μόνο μεγάλα λόγια ξέρω να σερβίρω. Όμως νάμαι εγώ όλο λόγια ή να κάνω το κάθετι μόνο και μόνο για να ξεχωρίζω ή να τρώω αργά για να ηδονίζομαι, αυτό πάει πολύ. Μια σκέψη που κάνω είναι πως από κάποιο βιβλίο ψυχολογίας θα πήρε την ιδέα γιατί πού και πού αισθάνεται την ανάγκη να εμβαθύνει. Μάλιστα ένα βιβλίο που διάβασα, και θα δείτε αργότερα σημειώσεις του, ήταν δικό της (Κάρεν Χόρνεϋ: αυτοανάλυση).

Έτσι λοιπόν δεν άργησα να γίνω όλος σιωπή (αφού πάνω στην ευθυμία μας δεν μας συγχωρούν ένα αστείο). Ας συνεχίσω όμως στον παλιό σκοπό.

10 Ιανουαρίου. Μόλις ένας άνθρωπος είναι ικανός και νιώθει την ανάγκη να κάνει έρωτα, να μπορεί και να κάνει.

***

Προτού κλείσω τα εικοσιπέντε μου χρόνια θέλω να έχω κάνει περισσότερο καλό στον κόσμο απ' όλους μαζί τούς ευεργέτες του.

***

Έσερνα το βήμα μου με θλίψη στο πάρκο όταν πέρασε από δίπλα μου ένα κορίτσι. Σαν από ένστικτο ανταμώθηκαν μια στιγμή οι ματιές μας. Ένωσα έναν κόμπο μεσ' την καρδιά. Και στα δάχτυλα μου την ανυπομονησία για την ώρα που θα το γράψουν: πιος ξέρει; Όταν θα τύχει να την σκεφτώ κάποια μέρα ίσως νάχει πια σβύσει αυτή η ομορφιά που με προσπέρασε στο πάρκο τού χειμωνιάτικου δειλινού.

*

11 Ιανουαρίου. Την πολιτεία που κρύβεται πίσω από τα θλιμμένα μάτια, που κρύβεται πίσω από το δάκρυ τών ταπεινών, πίσω από τούς λυγμούς τής μεγαλοφυίας, πίσω από το κλάμα τού

παιδιού. Την πολιτεία που κρύβεται πίσω από τους λίγους ωραίους στίχους που άφησε ο ανθρωπίνος στοχασμός. Την πολιτεία που κρύβεται πίσω από την αθωότητα, πίσω από την αφέλεια, πίσω από το χαμόγελο της... Την πολιτεία που κρύβεται πέρα από τις ώρες, πέρα από τον χρόνο και πέρα από τους ανθρώπους...Αυτήν θέλω.

***

Σας το υπόσχομαι: δεν είναι μακριά η μέρα που θα το θεωρούσατε σαν την υπέρτατη τιμή που μπορεί να σας γίνει το να βλέπετε την «φάτσα» μου ή ν' ακούτε «τα λόγια μου» αλλ' όμως δεν θα σας γίνεται η τιμή. Μ' ακούτε; Ίσως κάποτε να είχα ανάγκη από κάποια κατανόηση και κάποια εκτίμηση από μέρους σας. Δεν ζητούσα περισσότερη απ' όσην ο κάθε άνθρωπος θα ομολογούσε στον εαυτό του πως δικαιούται από την στιγμή που αισθάνεται ότι είναι άνθρωπος. Δεν την είχα. Όμως τώρα ούτε ανάγκη την έχω, ούτε και την θέλω. Προδότες μου!...Νά πιά ήταν η πληρωμή μου για την αρετή μου, πιά για την διάθεση μου να δώσω και γω κάτι απ' αυτά που είχα, απ' αυτά που κατέκτησα μέσα από τον πόνο. Νά πιά ήταν η πληρωμή μου: ειρωνία και καταφρόνια.

12 Ιανουαρίου. Δεν σας καταπιέζω υπήκοοι. Καταπιέζω ότι κακό υπάρχει μέσα σας. Αν όμως θέλετε και επιμένετε να ταυτίζεστε με το κακό, τότε ναι: σας καταπιέζω. Και θα σας καταπιέζω. Θα κάνω ακόμα και κάτι παραπάνω: θα σας τσακίσω!
...Καταπιέζω ότι βρώμικο υπάρχει μέσα σας. Έχετε το αυτό κατά νουν και όλα θα πάνε καλά.

***

Η ζωή μου μέρα με την μέρα γίνεται ολοένα και πιο μαύρη, είτε το θέλεις εσύ είτε όχι. Οι βρισιές και η περιφρόνηση σου μάλλον με ανακουφίζουν.

***

Θέλετε κύριοι λεφτά, ε; Γιατί εσείς μόνο τα λεφτά θεωρείτε σαν τον μοναδικό εκφραστή και υπηρέτη τής δράσης. Ο πρώτος όρος για την πράξη τα λεφτά. Αυτό είναι το άλφα και το ωμέγα σ' αυτό που αποκαλείτε «ρεαλιστική ηθική». Ξετσιπίτωνα ανθρωπάκια, δεν θα πάει μακριά αυτή η κοροϊδία.

13 Ιανουαρίου... Φαίνεται πως κάποιοι κύριοι δεν υπέφεραν ποτέ από πείνα. Ακόμα φαίνεται να αγνοούν το γεγονός πως άνθρωποι στον κόσμο πεθαίνουν κάθε μέρα γιατί δεν έχουν ένα ξεροκόμματο... Άνθρωποι μου, πιά κατάρα σάς κλείνει τα μάτια; Πώς δεν ακούτε τον ρόγχο τού θανάτου που κουβαλά ο αγέρας; Πώς δεν νιώθετε το ξεψύχισμα εκείνων τών αθώνων υπάρξεων; Άνθρωποι μου, που κι αν δεν είστε σεις εκείνοι που την ώρα αυτή ξεψυχάτε, αυτό είναι μόνο ζήτημα συμπτώσεως.
Κύριοι! Ας πούμε πως δεν πείνασα και γω ποτέ μου και πως είχα πάντα το φαΐ έτοιμο στο πιάτο να με περιμένει. Όμως η επίγνωση αυτού του γεγονότος με υποχρεώνει να διαθέτω ανάλογα ακόμα και το τελευταίο ψίχουλο.

14 Ιανουαρίου. Ακόμα και μ' αυτή την τάξη πραγμάτων μπορεί κανείς να είναι ενάρετος όταν επιδιώκει όλα εκείνα που η πείρα αποδεικνύει πως βγάζουν στην επιφάνεια τα καλά ένστικτα και αποφεύγει όλα όσα βγάζουν στην επιφάνεια τα κακά.

***

Το αίτημα: να φτιάξω τον κόσμο που μόνο αυτοί που υπέφεραν μπορούν να εκτιμήσουν.

***

Υπάρχει τίποτε άλλο πίσω απ' αυτά τα σχήματα τής ύλης; Τίποτε άλλο πέρα από τούτο τον κόσμο; Για τι θ' αγωνιζόμασταν, αλήθεια, για τι θα ζούσαμε αν δεν υπήρχε αυτό το μυστήριο; Αυτό το μυστήριο είναι που μας ανυψώνει, η επιθυμία μας να το γνωρίσουμε είναι που μας κάνει μεγάλους. Αν θέλετε φαντασθείτε έναν κόσμο χωρίς αυτά τα αγωνιώδη ερωτήματα. Ναι. Υπάρχουν για να μας βασανίζουν, και είμαστε εν τέλει τα πειραματόζωα εκείνης τής ανώτερης θέλησης που ίσως νάχει καταλήξει σ' αυτό το πείραμα μόνο από μια ιδιοτροπία, από ένα καπρίτσιο.

***

...Αν υπάρχει ή όχι Θεός, αυτό μου είναι αδιάφορο, λέω. Όμως αγαπώ και πιστεύω σ' αυτό το ανθρωπάκι που κάνει αυτή την ομολογία.

***

Θα μας απειλήσουν; Θα χτυπήσουν τίς πολιτείες μας με ατομικές βόμβες; ΔΕΝ θα εκραγούν!

15 Ιανουαρίου. Τίνω ολοένα να πιστέψω πως αυτές οι διαπιστώσεις, αυτές οι γνώσεις και τα συμπεράσματα μου όλα για τους ανθρώπους, όλες οι αποκαλύψεις που μου έγιναν και όλο αυτό το δυνάμωμα τής θέλησης μου την άξιζαν εκείνη την οδύνη και την απόγνωση, εκείνες τις ατέλιωτες ώρες τής μοναξιάς και αυτό τον διωγμό μου από τους ανθρώπους.

***

...Αν υπάρχει ένα πλάσμα στον ουρανό και στην γη που αγωνίζεται για τον άνθρωπο, αυτός είναι κείνος. Κι όμως τώρα πεινά, δεν έχει φράγκο κι όμως δεν άφησε ποτέ να τον εγκαταλείψει η υποχρέωση του να γίνει θυσία για την λύτρωση όλων σας.

***

Για την αρμονία που δίνει στο ανθρώπινο πνεύμα η πίστη στην ένωση της με την λογική. Κατά τ' άλλα έκλαιγα και σήμερα, μέσ' τα πάρκα έκλαιγα. Για τον άνθρωπο...

16 Ιανουαρίου. Τα λόγια μου να τα υπολογίζεις γιατί μετράνε περισσότερο από τα έργα εκατομμυρίων ανθρώπων.

Και πως κανενός ανθρώπου τα λόγια δεν θα σταθούν αιτία για να γίνουν τόσα έργα όσο τα λόγια μου θα σταθούν.

Κι ένα σχολείο με χαρακώματα στην γειτονιά. Και κάπια παιδιά που με κοιτάζουν και μου χαμογελούν. Σαν η Νίκη.

***

Εκεί που χτες άφηνα τα δάκρυα μου να ποτίζουν τα ξερά φύλλα, άπλωνα σήμερα ένα θριαμβικό χαμόγελο.

***

Εσύ λες Δήμητρα: είσαι νέος και κάπου νιώθεις την ανάγκη να διοχετεύσεις την ενεργητικότητα σου. Κι εγώ λέω: είστε δειλοί.

***

Δεν μπορούν να γίνουν όλοι οι άνθρωποι άγιοι. Κι όμως μπορούν όλοι να κάνουν το καλό, ακόμα κι αν χρειασθεί να υποχρεωθούν γι' αυτό.

17 Ιανουαρίου. Κάπιων ανθρώπων η «ράζα» (ο χάρτης τών στωικών) είναι χαραγμένη με χαλύβδινη γραφή και δεν υπάρχει ανθρώπινη δύναμη να τους εμποδίσει να φτάσουν στον προορισμό τους, αν και εφόσον όμως τον θέλησαν και τον υπέγραψαν οι ίδιοι αυτό τον προορισμό.

***

Σ' ένα περιοδικό είχε φωτογραφίες με στρατιώτες σε παράταξη: κράνη, όπλα, αποσκευές και πρόσωπα. Έτσι είδα εκείνα τα πρόσωπα: δεν είναι για σας αδέρφια μου οι πολέμοι. Δεν είναι για σας... Ζήστε για τον διπλανό σας, για τους φτωχούς, για τους ταπεινούς, για την χαρά και για τον Έρωτα.

***

«Τα έργα σου είναι η εξωτερική έκφραση τού τρόπου που αγάπησες, του τρόπου που πόνεσες, του τρόπου που νιάστηκες για τούτο το ανθρώπινο Είναι...» «Όχι το αν ενδιαφέρεσαι αλλά τó πώς ενδιαφέρεσαι»... Συκουτρή, καημένη μου αδελφέ, σ' ανασταίνουν τάχατες τα λίγα δάκρυα μου;

***

Δεν θα κάνουμε αυτά τα πλήθη μεγαλοφυείς. Θα μάθουν απλούστατα να καταλαβαίνουν και να εκτιμούν το έργο τής μεγαλοφυίας και να το προτιμούν από το έργο μιας μετριότητας.

***

Όταν βρεθεί κάποιος και τους πείσει με κατάλληλα έργα και επιχειρήματα πως επιδίωξη του είναι το δικό τους καλό, τότε όλα θα είναι εύκολα για την εξουσία και για την επανάσταση.

***

Νύχτα. Και ξαναζώ τις ψυχές που αγάπησαν, τις ψυχές που πόνεσαν. Είναι η μνήμη κάτω από τις ταρατσές.

***

Όπιος λέει κάτι νέο είναι τρελλός μέχρι ν' αποδειχτεί η ορθότητα των ιδεών του: Αϊνστάιν.

***

Δεν ξέρω τι ζητώ. Μου φαίνεται πως μ' έχουν μαγέψει. Αιδώς Αργείοι!... Τι σας έφταιξα;...

***

Στην Εστία τού Μετσόβειου Πολυτεχνείου γνώρισα την Γιώτα, από την Σπάρτη, κι ήταν αυτή που έδωσε την αφορμή να σημειώσω για «εκείνη την ομορφιά που μόλις την αντικρύσει κανείς καταλαβαίνει πως βγαίνει κατευθείαν από την ψυχή.»

18 Ιανουαρίου. Με το πνεύμα που βλέπω εγώ τον κόσμο καθημερινά, εσείς όλοι μόνο μια στιγμή στην αιωνιότητα θα μπορέσετε να τον δείτε.

***

Το κοινωνικό μου περιβάλλον έκανε πάντα ότι μπορούσε για να με αποθαρρύνει. Κι αυτό πάλι στα πλαίσια των δυνατοτήτων και της... τόλμης του.

***

Μέτρο ο άνθρωπος, ναι! Αλλά πώς άνθρωπος; Πώς απ' όλους; Πώς από τα τόσα δι-σεκατομύρια; Πώς;

***

Οι γιορτινές μέρες των ανθρώπων στάθηκαν το σχολείο που με πότισε ως τα βάθη τής ψυχής μου με την υποψία, που μούγινε στο τέλος επίγνωση, πως αδικούμαι, και μαζί όλοι όσοι αγαπώ.

***

Έχω μαζί μου σήμερα την εικόνα εκείνου τού προφήτη που επιβαλλόταν με κείνο το σκληρό, το αδυσώπητο και αμείλικτο που είχε το μήνυμά του. Είχε ξεκινήσει από τις ερημιές τής Αραβίας και σε πενήντα χρόνια είχε επιβάλει το μήνυμά του ως τον Ατλαντικό. Δεν μπορεί λοιπόν να μην περάσει από τον νου μου η ιδέα πως αυτός ο αιώνας έχει τόσα μέσα που μπορούν να κάνουν ένα αδυσώπητο μήνυμα να κατακυριεύσει τον κόσμο μέσα σε πέντε χρόνια. Αφού πρόκειται για ιδέες λοιπόν και αφού όλα εδώ κάτω έγκεινται στο «ΜΠΟΡΕΙΣ», τότε πρέπει κι εγώ να συλλάβω την πιο μεγαλεπίβολη.

***

Η οπτασία εκείνων των χιλιάδων ψυχών που πεθαίνουν καθημερινά από πείνα δεν λέει να μ' αφήσει ούτε στιγμή να ησυχάσω.

***

Κι η Κυπρούλα, η φίλη τής Ελένης τότε στο Γυμνάσιο. Τώρα είναι στην Αθήνα και σπουδάζει στο Ωδείο. Πέρασα από το σπίτι της μετά από μια προπόνηση που είχα κάνει σ' ένα γήπεδο εκεί κοντά. Ήμουν ξεθεωμένος από την κούραση. Έστρωσε μπροστά μου μπανάνες, τυρί και λεμονάδα που είχε φέρει από την Κύπρο. Τι έμεινε από κείνη την νύχτα; Αυτό: σε μας ότι δίνεις στον άλλο από μεγαλοψυχία, το στερείσαι αναγκαστικά εσύ ο ίδιος. Στο τέλος σου μένει αυτή η ικανοποίηση, αυτή η χαρά που αισθάνονται οι ψυχές που αγαπούν όταν ευεργετούν.

Τώρα (Μάης τού 1981) που τα θυμάμαι σκέφτομαι πως αυτό θα πρέπει να στάθηκε το πιο ευτυχισμένο μου επεισόδιο στην Αθήνα. Η αδελφή της ύστερα, και αργότερα κάπιοι φίλοι της που εισέβαλαν στο σπίτι στάθηκαν αφορμή για κάποιες άλλες σημειώσεις. Αυτές: όταν βρίσκομαι στην ανάγκη να εκφράζω στους ανθρώπους τα όνειρα και τις προσδοκίες μου μού απομένει στο τέλος ένα αίσθημα κενού. Έχω πεισθεί περισσότερο από κάθε άλλον άνθρωπο για την ανάγκη έργων και η αλήθεια αυτή με απελπίζει, δεδομένης πάντα τής αδυναμίας μου... Δεν έχω συνηθίσει να μου στρώνουν δάφνες εκεί που περνώ. Έχω υποφέρει τόσο, έχω τόσο μισηθεί, τόσες φορές έχω τσακώσει εκείνο το βλέμμα των ανθρώπων που μεταφράζεται σε «μην του δίνεις σημασία, αποβλακώθηκε», που η δική σου καταφρόνια και η ειρωνία συμβαίνει να περνούν απαρατήρητες σχεδόν. Θα σου πω ακόμα μια ξένη φράση: «αυτός είναι η θάλασσα εκείνη που στα βαθιά της νερά βουλιάζει η μεγάλη σας περιφρόνηση» (Νίτσε)... Ή μήπως καί θέλεις να σου αποδείξω τον ρόλο πούπαιξε, τον ρόλο που παίζει και θα παίζει ακόμα για πάντα στα ανθρώπινα πεπρωμένα η δύναμη τής θέλησης; Σου λέω πως δεν θα προλαβαίνεις να μαζεύεις τα συντρίμια, αν θελήσεις να είσαι από κείνους. Δεν θα προλαβαίνεις να παρακολουθείς τις αναστατώσεις που επιφυλάσσονται στην ανθρωπότητα στα χρόνια που μας έρχονται, παρά θα τρίβεις θαμπωμένη τα μάτια σου. Αυτές τις αναστατώσεις εγώ θα τις προκαλέσω. Απλά το θέλησα πολύ και δεν βλέπω να υπάρχει τίποτα που θα μπορέσει να με σταματήσει.

Και για την «πάλη ανάμεσα σε θελήσεις. Θα κερδίσει ο πιο αποφασιστικός».

Κι αυτό: τότε θα σε παραδεκτώ. Διαφορετικά... - Την παραδοχή σου όμως πώς θα την εκφράσεις; Αυτό μ' ενδιαφέρει πιο πολύ. Αν το κάνεις με λόγους, μού είναι περιττή. Αν πάλι αποφασίσεις μια τακτική δράσης που, λίγο πολύ, θα ενέκρινα, όμως ως τότε, ως τότε, λέω, τι θα κάνεις; Θα σπέρνεις παντού την ιδέα πως όλ' αυτά είναι ανέφικτα και ουτοπικά;

19 Ιανουαρίου, Σάββατο. Έχω και σήμερα μαζί μου αυτή την αίσθηση τής άδικης και έντονης μοναξιάς. Θα περάσει και τούτο το Σάββατο. Θα περάσει και η Κυριακή...

Κατά τ' άλλα το μεσημέρι ήμουν με την Μαρία στο παζάρι τής γειτονιάς. Έμεινε αυτό: η μελαγχολία μου είναι ο ελάχιστος φόρος που οφείλω για τούτο το θέαμα που ζω καθημερινά. Και αυτό ύστερα, για να το σημειώσουμε: είκοσι δραχμές το σέλινο. Ντρέπομαι και που το λέω.

Το δειλινό πέρασα από την Τσόχα. Έμεινε εκεί η Αντρούλλα και η Δήμητρα. Όταν χτύπησα το κουδούνι μού απάντησε η Δήμητρα από το θυροτηλέφωνο: Κώστα, θα βγούμε. - Καλά. - Εσύ δεν βγαίνεις; - Α, εγώ όχι. Είμαι καταδικασμένος, λέω, να μην βγαίνω. Επιβάλλω στον εαυτό μου μια περίοδο απομόνωσης. Την θεωρώ απαραίτητη. Γιάσου.

Δεν λέγονται βέβαια αυτά τα πράγματα. Δεν πειράζει όμως. Μπορεί και να τα είπα για να με λυπηθούν. Μου συμβαίνει κι αυτό κάποτε.

Έφυγα για τους ατέλιωτους δρόμους. Αναλογιζόμουν την δήλωση μου: την γελοιότητα, μα πιο πολύ την τραγικότητα της. Έρχονταν κλάματα. Και τα παραμιλήματα: απαραίτητη... αχ! Αν ήξερε κι αυτή, αν ήξερε!... Έξω από την αναμονή, έξω από την ελπίδα για την χαρά τι άλλο μάς κρατά εδώ πάνω;

Για άλλα παραμιλήματα ύστερα. Και για κάποιες «σκιές που σέρνονται μέσα στην νύχτα»...

Κάπιο φίλο θυμόμουν κατόπιν από τα παιδικά χρόνια στο χωριό - έφυγε πέρσυ για την Γαλλία να σπουδάσει (ιατρική ή ηλεκτρονικά). Και τον Αλέξη στην Γιουγκοσλαβία. Έτσι: θα φροντίσω εγώ να κάνω τις γνώσεις και τις σπουδές σας ευλογία για την ανθρωπότητα.

20 Ιανουαρίου. Όταν εξέφραζε ο Ρουσσώ, ο Ντοστογιέφσκη ή ο Πλάτωνας αυτήν ή εκείνην την ιδέα ξέρω εγώ ότι για μένα τόκαναν. Για να την πάρω εγώ σήμερα και να την αξιοποιήσω για την δράση και για τον κόσμο που κάποτε και οι ίδιοι πόθησαν.

***

Κάνετε τό σωστό γιατί υποχρεώνεστε γι' αυτό από την πολιτεία; Είστε δυστυχημένοι. Μάθετε γιατί το κάνετε, κάντε το γιατί το θέλετε και θα είστε ευτυχισμένοι.

***

Είναι άνθρωποι που κρατούν την ευγνωμοσύνη σ' όλη τους την ζωή και είναι ικανοί να την φέρουν και μέσα στον τάφο τους ακόμα για μια στέγη, για ένα πιάτο φαί που κάποτε, σε μια στιγμή τής αιωνιότητας, ένα χέρι απλώθηκε να τους δώσει γιατί κρυώνανε ή γιατί πεινούσανε.

Αυτό το χέρι ήταν σήμερα ο Γιώργος, συμμαθητής στην τελευταία τάξη στο Γυμνάσιο. Στον στρατό είχαμε ανταλλάξει διο τρία γράμματα και το 1979 τον βρήκα στην Αθήνα φοιτητή στην Νομική σχολή.

***

Για κείνο το παράπονο κι εκείνη την βουβή πίκρα που νιώθει ένας μοναχικός, δυνατός και ευαίσθητος άνθρωπος όταν αισθάνεται ότι τον αδικούν.

Και για κείνους που είναι άξιοι για ένα χάδι να συγχωρήσουν όλη την ανθρωπότητα για την αδικία και την διαφθορά από την οποία έχουν τόσο υποφέρει σε τούτη την ζωή.

***

Εκφράζω τις ευγενέστερες και τις γενναιότερες ανάγκες τών σημερινών ανθρώπων. Αλλά και σ' όπιο καιρό κι αν ζούσα, πάλι τις ευγενέστερες και τις γενναιότερες ανθρωπίνες ανάγκες θα εξέφραζα και πάλι.

21 Ιανουαρίου 1980. Δώστε μου εξουσία και θα φέρω εδώ κάτω την βασιλεία τών ουρανών.

***

Γιατί η αποστολή μου Ε είχε, και έχει, περισσότερη σημασία από τις σχέσεις μας.

***

Αν ένα φρούτο δείχνει κούφιο με την πρώτη ματιά που θα του ρίξεις, δεν χρειάζεται να το ψηλαφίσεις και πολύ για να πεισθείς γι' αυτό.

***

Ανθρωποι σαν εμένα είναι ικανοί για όλα. Το τι κάνουν εξαρτάται από το τι βρίσκουν. Πίστεψε σ' αυτούς ή φυλάξου - απ' αυτούς - ανάλογα μ' εκείνο που είσαι.

***

Το πνεύμα και η γνώση που ζήτησα δεν έρχονται χωρίς εκείνο το προσωπείο τού πόνου που, χωρίς καν να με ρωτήσει, καρφώθηκε μια για πάντα στην όψη μου.
Ας δώσει ο Θεός να μην γευτούν κι άλλοι τούτο τον πόνο.

***

Η μορφή της ήταν εκεί στο ξύλινο παγκάκι, αθώα κι αγνή, κι είχε τα πόδια σταυροπόδι, όπως και πριν, την ώρα πούπεφτε ο ήλιος. Το δέρμα της είχε την απαλοσύνη αυγινού φωτός.

Κάπια στιγμή είχαν από ένστικτο χωθεί τα μάτια της στα δικά μου. Την είδα, όμως δεν ήμουν εκεί. Ήμουν κάπου αλλού, κάπου ψηλά και παρακολουθούσα την φρίκη που άφηνε ο χρόνος στο πέρασμα του. Κρύωνα πολύ κι έτρεμα.

Κάπια άλλη πέρασε κατόπιν μπροστά από τα μάτια μου για να πάει εκεί που πηγαίνουμε όλοι.

Ω, ύστερα από την νιότη της δεν ξέρω, δεν ξέρω τι θα υπάρξει ύστερα από την νιότη της, ούτε και τι ύστερα απ' αυτήν, τι ύστερα από τον χρόνο...

***

Περπατούσε αργά, ποτέ δεν έδειχνε να βιάζεται, και οι χειρονομίες του ήταν παγερές. Έκανε ότι μπορούσε για να μην ερεθίζει το μακάβριο θεριό μέσα του που γεννήθηκε με την φύση για να εκδικηθεί.

***

«Την ώρα που εμείς κάνουμε συλλογισμούς πάνω στην ζωή, η ζωή έχει φύγει».

***

Ζω ανάμεσα στον θρίαμβο και στην φτώχεια.

Είμαι και τώρα όπως εκείνο το ντροπαλό και αδικημένο παιδί που ήταν στην οργή του έτοιμο να σηκώσει την σημαία μιας επανάστασης.

Η διαίσθηση μου πάντως μού λέει πως από την στιγμή που θα μάθει ο κόσμος πως υπάρχω, θα μάθει καί πως με έχει ανάγκη και πως χωρίς εμένα θα κινείται στο κενό.

***

Έτσι: σκοτώστε με! Σας προκαλώ. Και σκοτώστε με προτού κλείσει μήνας γιατί έπειτα, έστω

και νεκρός, δεν θα προλαβαίνετε να μαζεύετε τα συντρίμια σας, όσο και να το θέλατε πολύ.

Κι έτσι: είναι τώρα αργά για να με ξεκάνετε. Η προθεσμία που σας δόθηκε έκλεισε. Τώρα πια δεν πεθαίνω. Το μήνυμα που άφησα σε τούτη την γη θα ζεί για πάντα. Όσο θα ζουν άνθρωποι εδώ κάτω θα ζεί κι αυτό.

Οι καιροί δείχνουν πως ο Θεός έχει στείλει τον προφήτη του.

***

Σκοπεύω να γιατρέψω τον κόσμο, και θα χρησιμοποιήσω για τούτο κάθε είδους μέσο: την επιστήμη, την τεχνολογία, την τέχνη, την εξουσία, ακόμα και τον ίδιο τον διάβολο.

Κι από τα επιθανάτια στον Συκουτρή: «... γιατί την ενότητα στην ζωή και στο έργο εκείνου την εξασφάλιζε και την θεμελιώνει το «προσωπικό πάθος» που εμπύχωνε κάθε ασχολία του. Αισθάνεσαι ένα υπόγειο ρεύμα προσωπικής παρουσίας να ζωντανεύει και να σφραγίζει τα εκάστοτε θέματα, απ' τα νοήματα ως την φραστική τους διατύπωση, με το έντονο προσωπικό χρώμα των στοχασμών, της γλώσσας και του ύφους. Τα θέματα για κείνον δεν ήσαν απλώς «θέματα». Τους δινόταν τόσο ολόψυχα, τόσο ολόκληρα που καταλάβαινες πως αφορμές τού ήταν μόνο για να εκφράσει, να πει τον εαυτό του, και λέγοντας τον να τον χαρεί. Έτσι ερμηνεύεται και η προσωπική μέθη που τον κυριεύε πάντοτε όταν μιλούσε και που τον έκανε, ωχρός, ταραγμένος, δονούμενος ακόμα από τα ίδια τα λόγια του,νάχει ανάγκη κατόπιν να πάρει τούς δρόμους για να συνέλθει, ενώ εμείς απομέναμε αμίλητοι, μ' ένα αλλόκοτο σφίξιμο ψυχής»... «Το ήξερε πως ο θρίαμβος τού δικαίου είναι συνήθως υπερατομικός, πως συντελείται πέραν από τα εκάστοτε άτομα. Μάλιστα πως αυτά συντρίβονται τīs περισσότερες φορές γιατί χρειάζεται η συντριβή τους για να προπαρασκευαστεί το καλύτερο μέλλον...

Εγώ: φίλοι μου, μην τα πιστεύετε όλα τούτα τα παραμύθια, μην τα πιστεύετε. Αν θέλουμε εμείς να μην προδώσουμε την επανάσταση μας, τότε θα πρέπει να επιδιώξουμε να ζήσουμε και μετά το χτύπημα. Αν θα θαφτούμε εμείς, να ξέρετε πως εκείνοι που θα αναλάβουν να συνεχίσουν στ' όνομα μας θα μας γελάσουν. Είναι η μοίρα κάθε νέου μηνύματος που χάνει τους υπηρέτες του στη μάχη. Γι' αυτό λοιπόν η καινούρια επανάσταση πρέπει να είναι επανάσταση πιο πολύ γι' αυτό: θα σώσει τούς φρουρούς και τους μαχητές της και θα προχωρήσει μ' αυτούς ως τα έσχατα όρια της.

***

Μέρες και ημέρες είναι που με συγκλονίζουν αυτές οι λέξεις τού Όσκαρ Ουάιλτ: *όταν η τελευταία σάλπιγγα αντηχήσει και μεις θα είμαστε ξαπλωμένοι στους πορφυρούς μας τάφους θα γείρω και θα σου ψιθυρίσω: Ρόμπυ, Ρόμπυ, ας κάνουμε πως δεν την ακούμε...*

Μια σημείωση από το **«Θεωρία και πράξη τής αντιαυταρχικής εκπαίδευσης», τού**

A. Σ. Νιλ: «κάπια μέρα μια νέα γενιά θα πετάξει στον κάλαθο τών αχρήστων τις γερασμένες θρησκείες και τους μύθους τής εποχής μας. Κι αν τότε παρουσιαστεί μια νέα θρησκεία, το πρώτο της βήμα θα είναι να ξεκαθαρίσει μια για πάντα την αντίληψη σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος γενιέται αμαρτωλός. Αυτή θα τιμάει τον Θεό και θα κάνει τούς ανθρώπους ευτυχισμένους».

Το σημείωμα, καταλαβαίνετε, ακριβώς γιατί είμαι ο υπ' αριθμόν ένα ενδιαφερόμενος για την δημιουργία αυτής της νέας θρησκείας.

***

Ναι! Δεν έτρεφα αυταπάτες: εκείνο το θριαμβευτικό χαμόγελο που σου έγραφα πως είχα ανάγκη, το είχα πραγματικά ανάγκη.

Θλίψη. Και σε θυμάμαι σε κείνη την «σύντομη διαδρομή κάπιου ανσανσέρ».

...Ήταν, που λέτε, τότε στην Θεσ/νίκη. Γυρνούσα στο σπίτι, στην Ιωαννίνων, από μια προπόνηση και περνούσα από μια συμφοιτήτρια μου να πάρω ή να δώσω κάπιο βιβλίο για κάτι

απόλυτα ανιαρό (έπρεπε να γίνει μια μετάφραση από τα αγγλικά με θέμα την «θεωρία τών ιδεών» του Πλάτωνα). Στο ανσασέρ για τον τρίτο όροφο μπήκε μαζί μου ένα κορίτσι - είκοσι χρόνων, εικοσιενός, μα δεν είναι αυτό το θέμα. Έκανε μ' ένα συγκρατημένο χαμόγελο, όλο πόνο, και χωρίς ν' ανοίξει το στόμα: πού; Δεν είχα ρωτήσει εγώ γιατί είχα τα χέρια μου φορτωμένα. Της είπα: στον τρίτο. Πάτησε το κουμπί. Κι εγώ με την αιώνια δίψα στα μάτια την κοιτούσα, όχι όμως ως το σημείο να γίνομαι ενοχλητικός - όχι, όχι ως εδώ, σ' αυτό είμαι πάντα προσεκτικός, όλα κι όλα-αλλά την κοιτούσα δυνατά.

Αφήσαμε μαζί το ανσασέρ. Ένα «γιάσου» από μένα, κι ένα από κείνην. Στάθηκα με τρόπο στον διάδρομο να δω την πόρτα που θάμπαινε. Ναι, εντάξει. Ήταν διό ονόματα στην πόρτα: Έλπη Ταβανιώτου και..., κι έγιναν μεμιάς τόσο αγαπημένα. Υπόφερα, την ήθελα, μ' έπνιγε ο πανικός στην σκέψη πως μπορεί να μην την ξαναδώ. Είχα αφήσει πολλές να φύγουν και γνώρισα καλά τις πληγές που άφησαν πίσω τους. Δεν τις ήθελα πια τις πληγές, κουράστηκα, δεν θα την άφηνα κι αυτήν να χαθεί.

Έλεγα να χτυπήσω την πόρτα της. Θα μ' άφηνε όμως να μπω; Και θα της πω τι; Ω, αν είναι ν' αρνηθεί δεν θα άντεχα να το μάθω τώρα. Κι αν θάναι ναι, ναι, ε τότε ας παρατίνω αυτή την καυτερή ελπίδα. Αν φύγω όμως τώρα και δω κάπιαν άλλην στον δρόμο δεν θα την ξεχάσω για κείνην;

Στάθηκα διο λεπτά στον διάδρομο, στάθηκα πέντε, δέκα. Τι συμβαίνει τέλος πάντων;

Πιά ήταν η ζωή μου εκείνο τον καιρό το μαρτυρούν κάποιες σημειώσεις (βέβαια τον Φλεβάρη του '79 δεν άγγιξα την πέννα μου - τι τις ήθελα τις λέξεις; Εγώ ήμουν παραπάνω από σίγουρος πως θα τους κατατρόπωνα στα γήπεδα. Θα το μάθαινε βέβαια κι αυτή και όλος ο κόσμος). Ήθελα ν' αγαπήσω, ήθελα, ένα όνειρο ήθελα να τ' αγγίζω, κάπιαν σύντροφο στον πόνο...

Χτυπούσα ύστερα τήν πόρτα τής Φανής. Φεύγοντας έψαξα για το γραμματοκιβώτιο της. Αποφάσιζα για ένα σημείωμα. Κι όταν έφτασα στο σπίτι πήρα την πέννα να δω πώς θα το σκάρωνα. Έριξα κάποιες ξεκάρφωτες σκέψεις σε πρόχειρο χαρτί για ν' αποτολήσω ύστερα να τις δέσω για να τις πάρει η Σίβυλλα μου (γιατί μου θύμιζε εκείνη την Σίβυλλα τών Δελφών, του Μιχαήλ Αγγέλου, «εικόνες - δηλαδή - που ανιστορούσαν ταπεινά ζωγράφοι αλλοτινοί»).

Στα χέρια μου απόμειναν μόνο εκείνες οι ξεκάρφωτες σκέψεις αλλά δεν έχω τώρα (22 Αυγούστου 1982) καμιά διάθεση να τις δέσω για σας - μεγάλη η χάρη σας.

Δείτε όμως την απάντηση τής Έλπης (πέρασα και την πήρα από το κιβώτιο της την μεθεπόμενη, στις εφτά το βραδάκι): «Σάββατο 17-2-1979.

Πραγματικά λυπάμαι που αυτή την στιγμή δεν είμαι η ίδια για να σου δώσω μian απάντηση, ωστόσο πιστεύω ότι αυτό το χαρτί που εγώ θάχω γράψει θάναι ένα άξιο υποκατάστατο τών σκέψεων μου.

Ομολογώ ότι το γράμμα σου με ξάφνιασε, με παραξένεψε, μ' έκανε να γελάσω, αν θέλεις, στην αρχή τουλάχιστον. Διαβάζοντας το όμως πιο προσεκτικά κατάλαβα ότι έχω να κάνω μ' έναν άνθρωπο ρομαντικό, ευαίσθητο και, κυρίως, αξιοπρεπή.

Κι ίσως θάταν αλήθεια αν έλεγα πως λυπάμαι για το ότι ο δικός μου κόσμος - τουλάχιστον σήμερα - είναι αντίθετος με το δικό σου - όπως γράφεις - όνειρο.

Ποτέ δεν θα μπορούσα να φανταστώ ότι μια τυχαία συνάντηση σε μια σύντομη διαδρομή κάποιου ανσασέρ θάχε τέτοιες προεκτάσεις και θέλω να πιστεύω ότι θα με συγχωρέσεις γι' αυτή την αναστάτωση που άθελα μου σου προκάλεσα.

Θα σε παρακαλούσα ακόμη ό,τι έχει συμβεί να σταματήσει εδώ. Θάταν ατιμία από την πλευρά μου αν σου δίνα ψεύτικες ελπίδες τροφοδοτώντας μάταια όνειρα.

Το θέμα ΔΕΝ (έτσι ακριβώς τόγραψε) πρέπει νάχει συνέχεια κι αυτό, τώρα πια, εξαρτάται μόνο από σένα.

Τελιώνοντας αυτή μου την απάντηση στον άγνωστο Κώστα Κ θέλω να του ευχηθώ ΚΑΛΗ ΤΥΧΗ για όλη την υπόλοιπη ζωή του.

Φιλικά
Έλπη»

Είδατε το γράμμα της. Η πιο πειστική απόδειξη δηλαδή πως είναι το όνειρο μου - δείτε τι λεπτότητα στην έκφραση, πόσο όμορφος ο γραφικός χαρακτήρας, ορθογραφικά λάθη καθόλου...

Είναι το όνειρο σου, όσο ποτέ δεν θέλεις να τ' αφήσεις να φύγει, όμως δεν σου απομένει τίποτ' άλλο από το να το βλέπεις να χάνεται μέσα στον χρόνο και στα τσιμέντα γιατί δεν θέλεις να γίνεις άλλο φορτικός (αφού γι' αυτό πρόκειται), δεν θέλεις να παρακαλέσεις ούτε να προκαλέσεις άλλο,

έχεις περιφάνια - αυτό να λέγεται - και δεν έχεις εκλογή.

Δεν την ξανάδα. Μια μέρα μόνο, ύστερα από καιρό, είδα ένα κορίτσι - ίδια «εικόνα που ανιστορούσαν ταπεινά ζωγράφοι αλλοτινοί»... - σε κείνους τούς ίδιους δρόμους και αναρωτήθηκα αν είναι εκείνη η Έλπη. Μπορεί;

Μπορεί ή δεν μπορεί: χάθηκε.

***

Άκουσα από το ράδιο ένα θεατρικό βασισμένο στην ζωή του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου. Οι σκηνές συγκλονιστικές, τέτιες που σε πείθουν, ανάθεμα τα, πως αξίζει να πεις ή να γράψεις κάτι. Οι λέξεις: ολίγον ακόμη, ολίγον ακόμη Θεόφιλε κι όλα θα γίνουν καλύτερα... Την βρήκα την ουσία. Εδώ μέσα είναι: στην καρδιά και στο κεφάλι. Υπάρχει μα δεν την νογάμε... Χαρά και γιορτή τών ματιών της.. Πάμε να φύγουμε... πέρα απ' το Αιγαίο και πέρα απ' τους ανθρώπους... Θα την βρούνε την ουσία γιατρέ, θα την βρούνε. Δεν είναι μακριά η μέρα εκείνη... Θα της δώσω ένα γερό ξύλο για να μη νομίσει πως μου πήρε τον αέρα και θα την φιλήσω ύστερα εκεί που την πόνεσα... Μέλι και φαρμάκι μαζί ανακατεμένο. Μέλι και φαρμάκι...

***

Περπατούσα μια μέρα στον δρόμο. Από την πολυκατοικία αριστερά βλέπω να βγαίνει μια κυρία με το κοριτσάκι της. Μόλις με είδε η μικρή, λέει στην μαμά της: μαμά, έτον πελλόν (η διάλεκτος Κυπριακή). Η μαμά: σσσ.

Εν πάση περιπτώσει είναι αρκετά σαφής αυτή η σκηνή για να καταλάβετε τις διαδόσεις που κυκλοφορούσαν για μένα στον κύκλο κάπιων Κυπρίων.. Τι προστυχιά! Και γω να κάνω πως δεν καταλαβαίνω.

Μην νομίσετε όμως πως σκέφτομαι την μαμά. Ότι θέλει ας νομίζει εκείνη. Είναι το παιδί της που σκέφτομαι και λυπάμαι. Πώς τα μαθαίνουν!

Ηθικοί αυτουργοί, που λέτε, γι' αυτή την σκηνή ήταν μια συμμαθήτριά μου από την έκτη τάξη στην Πόλη τής Χρυσοχούς και η αδελφή της, και την πληροφορία πως είμαι τρελλός αυτή την ήξερε στην Πάφο από καιρό. Στην Αθήνα άρχισαν τα πράματα μια μέρα που άκουσα εντελώς τυχαία πως στην πολυκατοικία δίπλα μας υπήρχαν δύο Κύπριες. Η Στέλα και η...

Ύστερα από δύο τρεις μέρες βλέπω να βγαίνουν μπροστά μου από την πολυκατοικία δίπλα δύο κορίτσια. Προχωρούσα πίσω τους, τις άκουσα που μιλούσαν τα κυπρέικα και, πώς μούρθε, όλος αφέλεια και ενώ τις πλευρίσα λίγο, τις ρώτησα: πιά είναι η Στέλα; Αν βλέπατε με τι φρίκη γύρισαν και με κοίταζαν! Λες κι ήμουν κανένα τέρας. Τόσο τις είχα τρομάξει. Σουρούπωνα βέβαια αλλά δεν φανταζόμουν τέτια αντίδραση. Ήμουν και εγώ λίγο ευδιάθετος αλλιώς δεν θα τολμούσα κάτι τέτιο. Τι ντροπή δηλαδή! Από κείνη την στιγμή φαντάστηκα τις συνέπειες όπως ήρθαν: θα τόλεγαν στην Μαρία (σε νέα έκδοση, εννοείται, επηυξημένη και βελτιωμένη) - ήταν φίλες, θα το μάθαινε οπωσδήποτε - και εκείνη θα με σιγύριζε. Έτσι κι έγινε: από κείνη την μέρα μού έκαναν πόλεμο νεύρων: όποτε με έβλεπαν στον δρόμο με κοίταζαν, λέγανε κάτι μεταξύ τους (οτιδήποτε είχε τις περισσότερες πιθανότητες να με πληγώσει) και χασκογελούσαν. Εγώ πονούσα βέβαια, ήμουν μόνος - άλλα τα προβλήματα με την αδελφή μου - και σε πιον να πεις τον πόνο σου με τόση περιφάνια στους ώμους; Πονούσα, λυπόμουν, όμως πιο πολύ γι' αυτές. Γιατί, στο κάτω κάτω, δεν έκανα κανένα κακό, τίποτα το χυδαίο και, μάλιστα, είχα απ' αρχής τις καλύτερες διαθέσεις.

* Ξέρετε όμως τι είναι εκείνο που προκάλεσε την τόση απέχθεια τους απέναντι μου; Φαίνεται παράξενο αλλά θα το πω γιατί είναι ενδεικτικό τού τι καθορίζει κάποτε τις συμπεριφορές κάπιων ανθρώπων. Να, κάπου στο τέλος τής σχολικής χρονιάς είχα βγάλει κάτι φωτογραφίες με μια φωτογραφική μηχανή που είχα. Σε μια απ' αυτές τις φωτογραφίες ήταν και η αδελφή τής Μαρίας, η Αντρούλλα, και πιθανώς γιατί ήταν στην άκρη τής εικόνας βγήκε το πρόσωπο της παραμορφωμένο.

Όταν είδε εκείνη την φωτογραφία με κοίταξε με τοσο μίσος και τόση απέχθεια λες και έφταιγα εγώ γι' αυτήν και όχι η μηχανή, λες και είχα σκοπό να την βγάλω και να την θυμάμαι έτσι και όχι αλλιώς. Το μίσος και την απέχθεια της μάλιστα την μετέδωσε και στην αδελφή της. Κράτησαν αυτή

την στάση απέναντι μου για κάποια χρόνια, οπότε και το ξεπέρασαν. Ας είναι καλά. (Σημείωση τού 2019).

***

Αφού οι άνθρωποι τοποθετούνται με τέτιο τρόπο απέναντι μου και όχι αλλιώς, αφού δεν χάνουν καμιά ευκαιρία για να δείξουν πως η παρουσία μου τούς είναι ενοχλητική ή, στην καλύτερη περίπτωση, περιπτή, τότε η μόνη διέξοδος που μου απομένει είναι να κρατηθώ όσο γίνεται μακριά τους. Να φροντίζω ώστε η σκέψη μου και οι στόχοι μου στην ζωή να κατευθύνονται με έναν τρόπο που τα πράγματα δείχνουν πως δεν εκφράζει την πλειοψηφία των ανθρώπων. Να μείνω σε μια κατάσταση απόλυτης μοναξιάς, χωρίς φίλους, χωρίς προσδοκίες, μακριά από τις απατηλές συήθειες τού πλήθους, μέσα σ' έναν νοητό κόσμο τελειότητας, χωρίς όνειρα, χωρίς μίσος, χωρίς αγάπη, χωρίς όλες εκείνες τις ελπίδες και τις ψευδαισθήσεις που μου φαρμακώναν την ζωή, χωρίς συμπόνια για κανέναν, χωρίς δάκρυ κανένα, παρά βυθισμένος μέσα σε μια ψυχρή γαλήνη, μέσα σε μια μακάρια μελαγχολία.

***

Αγαπώ τον άνθρωπο εκείνο που τον σφυρηλάτισε η δυσπιστία και το μίσος από την συνεχή επαφή του με το αποτρόπαιο θέαμα που παρουσιάζει ο κόσμος. Όμως αν δεν μπορεί αυτός ο ίδιος άνθρωπος να ανοίγει την καρδιά του και να προσκυνά την ομορφιά και την αθωότητα που παρουσιάζεται σε κάποιες ευκαιρίες σαν παραφωνία σε τούτο το γενικό ρεύμα τής πανούκλας, τον περιφρονώ.

22 Ιανουαρίου. Φίλοι μου, ζήτησα την μοναξιά σαν χάρη. Μού την αρνηθήκατε. Φίλοι μου, την επιβάλλω σαν ανάγκη, σαν δική μου απαίτηση πια. Βαστάξετε το. Δεν θέλω να σας βλέπω όσο αισθάνομαι πως έτσι πρέπει να γίνει. Θέλω τον εαυτό μου κύριοι, θέλω να ξέρω ότι τον αφορά, θέλω να του αποσπάσω την αλήθεια για τον δημιουργό του κι αυτό, όσο είμαι κοντά σας, δεν πρόκειται να το μάθω ποτέ.

Δδεν ζήτησα πολλά. Και δεν τα ζήτησα για μένα.

***

Ακολουθώ το πεπερωμένο μου. Ζω την μεγάλη μου νύχτα στην έρημο.

Αυτό που θέλω κυρίως είναι να δώσω με την ζωή μου ένα μάθημα στην ανθρωπότητα, να γίνω ένα παράδειγμα, ένα πρότυπο που να εμπνέει κάθε άνθρωπο που αισθάνεται πως είναι ζωντανός.

Και πως κάποιον τέλος πάντων πρέπει να σας προβάλω σαν παράδειγμα. Έναν μόνο μπορώ να πω πως ξέρω καλά, κι αυτός είναι ο εαυτός μου. Αφήστε με λοιπόν να σας μιλήσω γι' αυτόν.

***

Σκεφτόμουν γιατί οι γυναίκες έμειναν μακριά μου, αυτό δηλαδή: γιατί ένιωθαν με μιαν αλάθευτη σιγουριά πως αν έρχονταν λίγο ακόμα πιο κοντά μου δεν θα μπρορούσαν ύστερα να με αποχωριστούν. Γνώριζαν πως αργά ή γρήγορα θα τις εγκατέλειπα εγώ, κι ίσως μόνο και μόνο για να συνεχίσω να τις αγαπώ. Ποτέ δεν θα αμφισβητούσαν την αγνότητα των κινήτρων μου. Όμως την πληγή τής εγκατάλειψης καμιά γνώση δεν θα μπορούσε να την γιατρέψει.

***

Ότι καλό κι ότι θείο χτίστηκε σ' αυτό τον κόσμο, πάνω σ' αυτό που λέμε ένστικτο βασίστηκε και δεν γύρευε ποτέ να μάθει τούς λόγους που έγινε έτσι και όχι αλλιώς.

***

Αυτός ο ηλίθιος που σούγραφε τότε για δύναμη και για ανθρωπιά, τώρα τα θυμάται, όλα τα θυμάται και τον ταράζουν οι λυγμοί... Τον σκέφτηκες άραγε και συ κανένα πρωινό;

***

Από τα «Επίκαιρα»: παρατηρώντας τα δύο τελευταία στην σειρά ζωώδια – υδροχόος και ιχθύς (ανήκω στους ιχθύες. Γεννήθηκα - το μαρτυρεί η μάνα μου - στις 5 τού Μάρτη άγκαι το πιστοποιητικό μου γέννησης μιλά για τις 10 τού Ιούνη) βλέπει κανείς ολοκάθαρα πώς λειτούργησε ο Θεός στον πανικό του: πρώτα, όπως ήταν φυσικό, ένιωσε την ανάγκη ενός βοηθού για τον ίδιο και για τα δημιουργήματά του. Κι όταν τελίωσε μ' αυτό έγειρε ανακουφισμένος κι έφτιαξε έναν σύντροφο, έναν συνομιλητή, ένα πλάσμα όχι εντελώς ανθρώπινο παρά μόνον εκεί που πρέπει να υπάρξει σε σχέση με τους άλλους: τον βαθύ άνθρωπο τών **ιχθύων**... Αλίμονο αν ο βοηθός τού Θεού είχε να κοιτάξει ένα Εγώ πριν κοιτάξει την δουλιά για την οποία φτιάχτηκε.

***

...Οι άνθρωποι ψάχνουν πεισματικά να βρουν εγωιστικά κίνητρα πίσω από τις πράξεις μου. Θέλουν να αναγάγουν τα πάντα στο φέρσιμο μου σε κίνητρα εγωισμού και κυριαρχίας γιατί δεν τολμούν να σκεφτούν πως δεν είναι απαραίτητο νάχω και γω τα δικά τους πάθη.

***

Όταν κάποια μέρα νιώσουν οι άνθρωποι πως του αξίζει περισσότερος σεβασμός αυτού τού ήλιου, αυτής της φύσης και αυτής της νύχτας, τότε θα δουν και την ζωή αλλιώς, και το άλλο πρωί που θα ξυπνήσουν θα πάρουν άλλον δρόμο από κείνον πουύπαιρναν ως χτες. Θα πάρουν εκείνον τον δρόμο που αντιστοιχεί στο μέγεθος και στην ποιότητα τού σεβασμού τους για την ζωή και για τον άνθρωπο.

***

...Όταν θα γυρίσω μια μέρα ύστερα από χρόνια - θάθελα νάμαι ένα δείλι - και σε ρωτήσω με κείνο το αθώο χαμόγελο: «με θυμάσαι;» θα πέςεις με λυγμούς στην αγκαλιά μου και μόνο ύστερα από κάμποση ώρα θα μου πεις: αγόρι μου, δεν ήρθε ακόμα η μέρα εκείνη που θα με εμποδίσει να σ'έχω μέσ' την καρδιά μου. Τόσα χρόνια αγόρι μου μεσ' την παγωνιά τού κόσμου, εγώ, μια παλιόγρια, τι νομίζεις πως περίμενα; Έξω από εσένα δεν είχα άλλο λόγο να ζω. Ήρθες αγόρι μου, καλώς ήρθες...

Ήταν μια γυναίκα που γνώρισα στην Θεσ/νίκη, στην Αγία Τριάδα, και σ' αυτήν χρωστάτε αυτό το παραλήρημα. Έμενα τότε εγώ στον τρίτο όροφο μιας πολυκατοικίας και εκείνη στον τέταρτο τής απέναντι. Απλωνα στο μπαλκόνι μια μέρα τα ρούχα και κείνη από το δικό της μού φώναξε: «να προσέχεις αγόρι μου μην πέςεις». Εγώ την κοίταξα μόνο έτσι απλά και της χαμογέλασα σαν νάλεγα

ευχαριστώ. Θυμάμαι εκείνο το βλέμμα της όταν με κοιτούσε, το ραγισμένο χαμόγελο και την στοργή της.

Τέλη τού Γενάρη έφυγα από την Αγία Τριάδα. Μια μέρα πέρασα τυχαία από κείνα τα στενά. Δεν θυμάμαι τι μου φώναξε από κει ψηλά όταν με είδε. Θυμάμαι την φωνή της μόνο, μόνο την φωνή της, και ένιωσα πως αυτή με περίμενε, σαν τρελλή με περίμενε να φανώ. Μα γιατί;

...Μόνο την φωνή της, τα ξερά της φύλλα στον άνεμο. Και την φωτιά των ματιών της από ψηλά. Την έβλεπα σαν ένα σύμβολο τού πόνου και της γης.

Απλωνα τα ρούχα στον ήλιο τής Αθήνας. Έτσι: πώς θα μου πει τώρα εδώ: να προσέχεις αγόρι μου μην πέσεις... Ή κάτι σαν αυτό, μια καλή κουβέντα νάναι μόνο και τίποτ' άλλο.

Ένα σταχτύ πελώριο σύννεφο απλωνόταν πάνω από την γειτονιά. Και εγώ έκλαιγα, έκλαιγα...

***

Προδότες!! Δεν ξέρω τι καρδιά πρέπει νάχω για να σας πω κάποια μέρα: σας συγχωρώ.

23 Ιανουαρίου. Απ' αφορμή κάποιων λόγων:... κι όμως θα πρέπει να έχεις πολύ θάρρος για να παραδέχεσαι πως είσαι δειλή. Στην ζωή σου θα κατορθώσεις θαυμαστά πράγματα ακόμα κι αν επιδείξεις ένα ποσοστό μονάχα από το θάρρος που χρειάστηκε τώρα για τούτη την ομολογία.

***

Συνήθως οι άνθρωποι εκφράζουν αυτή την δυσπιστία απέναντι στον άλλο όχι τόσο γιατί δεν πιστεύουν σ' αυτά που τους λέει όσο γιατί τους επέβαλαν να θεωρούν καθωσπρεπισμό αυτή την άρνηση που βρίσκει κάθε φιλόδοξος άνθρωπος όταν τους πλησιάζει. Η δυσπιστία τους όμως δεν έχει τίποτα το θετικό. Τους επεβλήθη σαν μόδα, και η αντίληψη τους πως εκείνοι την ελέγχουν, δεν είναι παρά αυταπάτη. Ο σκεπτικισμός τους καταντάει να είναι εν τέλει ηλιθιότητα.

Δεν πιστεύω να σκέφτονται στα σοβαρά πως αγνοούμε τούς κανόνες τής λογικής... Δεν πειράζει όμως. Άλλωστε όλοι σχεδόν οι άνθρωποι έχουν σαν βασικό χαρακτηριστικό τους τον διχασμό τού νου τους. Πράγματα εντελώς απλά και αυτονόητα απορρίπτονται διαμιάς με το πρόσχημα τής λογικής και του ρεαλισμού. Μα είναι πράγματα αυτά; Πιος περιπαίζει πιον δηλαδή; Συνεχίζω: στηριγμένος πάντα στην λογική, πάνω σε μian ορθολογιστική μελέτη και επίμονη βάσανο τών δεδομένων, γνωρίζοντας συγχρόνως καλά τις δικές μου δυνάμεις και διαθέτοντας μian ασάβινη πίστη στην θέληση μου προχωρώ λέγοντας στον εαυτό μου πρώτα και στους άλλους ύστερα: «θα κάνω αυτό». Και το κάνω. Αν με όλα αυτά υπάρχει λογική που να με αφορίζει, τότε εγώ θα πρέπει να πω πως δεν καταλαβαίνω τίποτα.

***

Αυτά που σε τούτη την εποχή χαρακτηρίζω εγώ σαν προκαταλήψεις και αυτό που ισχυρίζομαι τώρα, πως δηλαδή τα έργα τών σημερινών ανθρώπων δεν είναι αντάξια υγιών ανθρώπων, ο πολύς κόσμος θα μπορέσει να το καταλάβει μόνο ύστερα από πολλά χρόνια, κι ίσως μόνο με το προσωπείο ανύπαρκτων τώρα υπάρξεων.

***

Κάποιοι άνθρωποι ζουν με την αξιοπρέπεια τους, κι έτσι θα συνεχίσουν να κάνουν. Και παρόλο που το νόημα που της δίνω εγώ ίσως να μην έχει να κάνει τίποτα με κείνο που της δίνουν οι άλλοι άνθρωποι, όμως θα την θυσιάσω κι αυτήν, θα θυσιάσω αυτό που είναι για μένα το παν φτάνει να

ξέρω, ή να ελπίζω έστω, πως θα προσφέρω μ' αυτό κάπιο καλό στην ανθρωπότητα.

***

Απ' όλα τούτα, απ' όλη την φρίκη και την αδικία, μόνο ένας θα μπορούσε να ζημιωθεί: εκείνος που έχει καρδιά και φοβάται μην ραγίσει. Ένας που δεν έχει τι να φοβηθεί;

Και μια λεπτή και εύθραστη καρδιά που αφήνει ελεύθερο το φως και τον πόνο να την πλημμυρίσει, αυτή την καρδιά μόνο η γνώση μπορεί να την σώσει.

25 Ιανουαρίου. Ανάμεσα στις σημειώσεις από την «ηρωική αντίληψη τής ζωής», τού Συκουτρή έχω αυτό: από την στιγμή που ξέρει πως δεν έχω δραχμή και, το κυριότερο, δεν έχω πού αλλού να μείνω και μου λέει: «να φύγεις, να νοικιάσεις μόνος σου, δεν σε ανέχομαι άλλο» είναι ένοχη.

Κάτι θυμήθηκα από ένα θεατρικό: «εσύ τον έβριζες. Κι αυτός πώς αντιδρούσε; - Έσκυβε στην γη και δεν έλεγε λέξη»...

Και γω τι να κάνω τώρα; Πώς να συνδυάσω την αξιοπρέπεια με την ανάγκη; Μίσος θάταν έτσι κι αλλιώς αυτό που θα ένιωθα όποιος κι αν ήταν αυτός ο αποδιωγμένος. Σκέφτομαι τόν Κολόμβο πριν φύγει για την ανακάλυψη τής Αμερικής του (γιατί και γω για κάπια Αμερική ψάχνω). Και το κλάμα τού Κλαύδιου στην Ρώμη (παιζόταν τότε από την Ελληνική τηλεόραση και γω πήγαινα στον Γιώργο, στην Ιπποκρίνης, και το έβλεπα).

Φαντάζεστε πού γυρίζει τώρα η σκέψη μου. Για νάχετε μια καλύτερη ιδέα: μην τον ενοχλείτε φίλοι μου. Κάπια ανάγκη μεγάλη σε τούτο το βουνό τον έχει φέρει να χτίσει την φωλιά του.

Ίσως στο τέλος καταλήξω να πουλήσω τα προσωπικά μου αντικείμενα (ένα σακάκι, ένα ρολόι και κάτι ακόμα) για να μπορέσω να επιζήσω. Πιος ξέρει; Είναι κι αυτό ένα ενδεχόμενο που έρχεται στην σκέψη μου προφανώς όχι για να γίνει αφορμή για να κάνω λογοτεχνία.

Παρακάτω: ριψοκίνδυνος και τολμηρός είμαι, όχι όμως και βλάκας. Εδώ θα κάτσω ώσπου οι εξελίξεις επιβάλουν σαν ανάγκη το αντίθετο.

Ω, ρώτησες άραγε καμιά φορά τον εαυτό σου γιατί να μην με ανέχεσαι;... Γιατί δεν σου μιλώ ε; Σου μίλησα όμως, σου μίλησα αρκετά, τόσο που όταν αναθυμάμαι την ζωή που άφησα πίσω μου διαπιστώνω πως αυτή την περίοδο που είμαι μαζί σου χρησιμοποίησα την γλώσσα όσο ποτέ και, όπως δείχνουν τα πράγματα, καθόλου φρόνιμα. Δεν πειράζει όμως. Θα πληρώσω και γι' αυτό όπως πληρώνω για όλα. Και τα λόγια μου, μάθε, δεν πρόκειται ποτέ να τα καταλάβεις αν δεν καταλάβεις την σιωπή μου.

26 Ιανουαρίου. Περίλυπος αποχαιρέτησα εκείνο το πρόσωπο που έμελλε να γίνει το επίκεντρο μιας τραγωδίας κι από μακριά τού χάδευα τα μαλιά. Βασίλη!!

Ήταν ένα μικρό αγοράκι, ως τεσσάρων χρονών, στην πλαγιά με τα πεύκα και τα κυπαρίσια, στον Λυκαβητό. Είχε βγει περίπατο με την γιαγιά και τον μεγάλο αδελφό του. Ήταν αδύναμος και με λευχαιμία. Έφερα στον νου μια σημείωση από τον «Αιμίλιο»: τα μισό από τα παιδιά που γενιούνται πεθαίνουν πριν φτάσουν στα οχτώ τους χρόνια». Δεν το ξανάδα.

Κι αν έκλαψα πιος με είδε; Πιος με λογαριάζει;

Στο πρόσωπο αυτού του αγοριού είδα όλη την δυστυχία και όλο τον πόνο που γεννήθηκε πάνω στην γη. Αγόρι μου, κουράγιο. Μας τότε χτες ο Ρένος. Ας κάνουμε κι εμείς κουράγιο, κι όσο αντέξουμε.

Ένα πάντως θέλησα σήμερα: να εκδικηθώ για όλο το δάκρυ που χύσανε μεσ' τούς αιώνες οι αδικημένοι αυτού του κόσμου.

Κουράγιο οδοιπόρε, κουράγιο! Και ξέρεις τι σου χρειάζεται. Είναι η Δύναμη και η Ανθρωπιά. Αχ! Το φωνάζω δυνατά για να το πιστέψω... Δύναμη και ανθρωπιά... Τρέχουν τα δάκρυα ποτάμι και μουρμουρίζω: δύναμη και ανθρωπιά... δύναμη και ανθρωπιά... Και θα νικήσουμε το κακό, δεν θα τ' αφήσουμε τόπο να σταθεί σε τούτη την γη, δεν θα τ' αφήσουμε στον κόσμο...

...Εκείνη την στιγμή ήξερα πολύ καλά πως θα μου ήταν αδιάφορο αν έκανα μια τούμπα στο κενό. Σκεφτόμουν πιοι θα το ήθελαν, πόσοι θα το εύχονταν. Και πώς θα το περίμεναν! Θα τους χάριζα την λύτρωση τους έτσι μεμιάς. Ήταν το παράπονο μου πολύ μεγάλο. Και ο λυγμός που

κάππασε, μόνο φυγή μου ενέπνευσε. Σ' αυτή την ορμή για φυγή κάποια άλλη ορμή όμως, πιο δυνατή, στάθηκε εμπόδιο. Είχε το πρόσωπο τού Βασίλη καί άλλων αθώων και αγαπημένων υπάρξεων.

Το βράδυ στην Εστία τού Πολυτεχνείου ο Αντρέας μου πρόσφερε το φαί του. Μου πρότινε ακόμα και λεφτά. Τ' αρνήθηκα. Όλα κι όλα που είχε κι αυτός ήταν δύο κατοστάρικα.

Είδα πάντως κι εκείνο το Σάβατο τα σύννεφα. Και «τον οδοιπόρο που γέρνει το κορμί του στις γωνίες τών δρόμων για να το ξεκουράσει». Σ' ένα παγκάκι προς την Εστία όπου ξάπλωσα λίγο, με χτύπησε ένας καλός κύριος απαλά στον ώμο και με ρώτησε όλος στοργή: είσαι καλά; Εγώ τον κοίταξα με απορία και μόλις κατάλαβα τι συνέβαινε τού είπα: ω, ναι! Σας ευχαριστώ πολύ.

Σύντομα χανόταν στην ανηφόρα. Θεέ μου! Γιατί να συμβαίνουν τέτια πράγματα σε τούτο τον κόσμο; Ένιωσα τέτια ευγνωμοσύνη και χαρά λες κι είχα αναστηθεί. Πήρα αμέσως τον δρόμο για την Εστία, για τον Αντρέα και τον Χριστόδουλο κι είχα στα χείλη έναν χαρούμενο σκοπό.

Θεέ μου! Πόσα ακόμα θα υπέμενα σε τούτη την γη για να σταθώ μάρτυρας μιας τόσο μεγάλης χειρονομίας...

27 **Ιανουαρίου** 1980, η τελευταία ημέρα στην Αθήνα.

Τότε που δεν έχανα καμιά ευκαιρία για να σου δείξω πως είχα ανάγκη την αγάπη σου εσύ μούλεγες με τα μάτια «πάρ' την» και με πρόδιδες την ίδια σπγγμή με τις πράξεις σου. Και γω δεν την θέλω αυτή την αγάπη, δεν την θέλω Αγγελική.

***

Κάποιος παλιός γνώριμος - από την ΣΕΑΠ - μου είχε πει να περάσω από το σπίτι του. Και πέρασα σήμερα: έτσι, για να του κάνω το χατήρι ή, έστω, από περιέργεια.

Τον βρήκα στο σπίτι ή ήρθε σε λίγο. Σχεδόν δεν άνοιξα το στόμα μου. Με κάλεσαν και στο τραπέζι τους. Δεν πεινούσα, ευχαριστώ.

Απέναντι μου ύστερα στην πολυθρόνα του χαδολογιόταν μ' ένα κορίτσι όλο χρώματα κι αρώματα καθισμένο στα πόδια του. Κάτι περιοδικά ήταν στο τραπεζάκι αριστερά. Έριξα μερικές ματιές, ενώ τους κοιτούσα πού και πού. Έκανα πάντως έτσι σαν να ήταν το πιο συνηθισμένο μου θέαμα. Σύντομα τούς άφηνα. Όταν έκλεισε η πόρτα στάθηκα λίγο στον διάδρομο. Άκουγα πίσω μου τα χαχανητά τους. Μα εγώ χαμογελούσα. Έτσι: τα κορόιδα...

***

...Τα μαζεύω για να μην τα πετάξεις εσύ έξω από την πόρτα σου. Και φεύγω. Αφού με διώχνεις. Φεύγω. Ο δικός μου κώδικας τιμής, το αίτημα τής αξιοπρέπειας, αυτό με υποχρεώνει να κάνω. Κι είναι πάλι το δάκρυ στεγνό, καρφωμένο στο μάγουλο.

Ήταν δειλινό. Κάπου είχα σταθεί. Ήταν το κρύο, οι άνθρωποι και η βροχή. Κι εγώ κοίταζα. Απέναντι ήταν μια εκκλησία, τριγύρω ο πόνος, η εκκλησία κι ο πόνος. Σκεφτόμουν πώς τάχα θάχε αρχίσει αυτή η ιδέα για μιαν εκκλησία, έναν χώρο όπου θα μπορούσαν να γείρουν άνθρωποι απαρηγόρητοι για να βρουν παρηγοριά. Έλεγα να μπω μέσα, πως θάταν, σκεφτόμουν, αυτός εκείνος ο χώρος, θα μύριζα το λιβάνι, ψηλά θα έβλεπα τον σταυρωμένο Ιησού, θάταν η σιγή τού τάφου, κάποιο χέρι αόρατο που θ' αγγίξει σπλαχνικά τα μαλιά, θάρχονταν τα δάκρυα, θα έφευγε ο πόνος. Για να μην ξανάρθει, να μην γυρίσει πίσω, κουράστηκα, έλεος... έλεος! Ήθελα τόσο νάταν, κάπου εδώ γύρω ήθελα νάταν. Όμως φοβόμουν πως αυτός ο χώρος δεν υπάρχει στην γη. Τρυπούσαν την καρδιά οι πληγές: έλεος... έλεος! Αιδώς Αργείοι! Σε τι έχω φταίξει; Έλεος!... έλεος!...

Το δάκρυ στεγνό, καρφωμένο στο μάγουλο. Αδελφή! Γιατί θέλεις να μου εμπνέεις αυτή την αίσθηση τής ενοχής; Γιατί να μου μεγαλώνεις αυτή την αίσθηση τής εξορίας και της αποδίωξης;

Φεύγω. Γιατί φοβάμαι πως αν μείνω ως αύριο θα καταρρεύσω. Φεύγω. Με ξεπροβοδούν εκείνα τα χαχανητά που αφήνουν συχνά οι άνθρωποι στην πλάτη εκείνων που αισθάνονται πως είναι δυνατοί αλλά δεν έχουν όμως να φοβηθούν τίποτα γι' αυτό επί του παρόντος.

Τα χαχανητά. Στην Αφαιάς η Μαρία - αυτές οι γυναίκες!... - και στην Ευρυτανίας «τα κορόιδα»...

Είναι οι Κύπριοι, όπως πάντα.

Φεύγω. Με δικαιολογίες: αφού ο Θεός είναι μεγάλος κι αφού το ξέρω πως η μεγαλοψυχία υπάρχει ακόμα σε τούτο τον κόσμο φυλαγμένη για τις δύσκολες ώρες που θα την απαιτήσουν.

Η Ιουλία ήταν στο σπίτι όταν ετοίμαζα την βαλίτσα. Σουρούπωνα. Δεν της είπα λέξη. Με ακολουθούσε, κι εγώ της έλεα: δεν υπάρχει λόγος, πήγαινε σπίτι.

Εκείνη μπήκε μαζί μου στο λεωφορείο, όλο με κοιτούσε, μου έλεε με τα μάτια: «γύρνα» και γω σ' όλη την διαδρομή να δίνω μάχη για να μην κλάψω. Στον σταθμό Λαρίσσης θ' αργούσε ακόμα το τραίνο για την Θεσ/νίκη. Στον ίδιο τόνο περίμενε ακόμα καμιά ώρα ώσπου έφυγε. Πώς Θεέ μου, πώς;

...Πως φεύγω, φεύγω. Στο μυαλό μου είχα αυτό που θα δήλωνα εκεί που πάω: «ήρθα εδώ με μεγάλα προβλήματα και με μεγάλες προσδοκίες».

Φεύγω. Κι είναι Κυριακή. Κι είναι νύχτα. Είναι η βροχή. Κι είμαι και γω. Και η σιωπή πάνω από την Αττική, πάνω από την Θήβα και πάνω από την Θεσσαλία...

.....Αυτά όσον αφορά τις περιπέτειες τής ψυχής μου. Κι όσο για παρακάτω θα έχετε σημειώσεις από τα διαβάσματα μου εκείνης τής περιόδου.

Κάρεν Χόρνεϋ: Αυτοανάλυση.

Ο ψυχαναλυτής είναι ένας οδηγός που δεν είναι και πάρα πολύ σίγουρος ο ίδιος για τον δρόμο γιατί, παρόλον ότι είναι, ας πούμε, ένας πεπειραμένος ορειβάτης, εν τούτοις δεν έχει ακόμη αναρριχηθεί σ' αυτό το συγκεκριμένο βουνό.

Μαξ Όττο: η βαθύτερη πηγή τής φιλοσοφίας ενός ανθρώπου, αυτή που της δίνει σχήμα και την θρέφει, είναι η πίστη ή η έλλειψη πίστης στον άνθρωπο. Εάν έχουμε εμπιστοσύνη στον άνθρωπο και πιστεύουμε ότι κάτι καλό μπορεί να προκύψει απ' αυτόν, οι ιδέες που διαμορφώνουμε για την ζωή και για τον κόσμο είναι σε συνάρτηση με την εμπιστοσύνη μας αυτή. Η έλλειψη εμπιστοσύνης θα γεννήσει αντίστοιχες ιδέες.

...Συνήθως η εφαρμογή τής αρχής «όλα ή τίποτα» περικλείει κάποια πλάνη, παρά την έκδηλη ευλογοφάνεια της. Σχετικά μ' αυτό το πρόβλημα θάτανε καλό να θυμόμαστε ότι, μ' όλο τον οφειλόμενο σεβασμό για τον ρόλο που παίζει η ειδικευση στην πολιτιστική ανάπτυξη, το υπερβολικό δέος για την ειδικευση μπορεί να παραλύσει την πρωτοβουλία... Η απόσταση ανάμεσα σ' ένα ειδικευμένο και σ' ένα ανειδίκευτο άτομο συχνά θεωρείται πολύ μεγαλύτερη απ' ότι είναι στην πραγματικότητα. Η υπερβολική πίστη στην ειδικευση μπορεί εύκολα να μετατραπεί σ' ένα τυφλό δέος και να καταπνίξει κάθε απόπειρα για καινούριες δραστηριότητες.

Μερικές από τις προσπάθειες αυτοαναλύσεως είχαν να κάνουν με προβλήματα που γενικά θεωρούνται απρόσιτα ακόμα και με την βοήθεια ψυχαναλυτού. Πάντως έγιναν κάτω από μια ευνοϊκή προϋπόθεση: όλοι αυτοί οι άνθρωποι είχαν αναλυθεί προτού δοκιμάσουν την περιπέτεια τής αυτοαναλύσεως, πράγμα που σημαίνει ότι ήσαν εξοικειωμένοι με την μέθοδο προσεγγίσεως τού όλου θέματος και εγνώριζαν από πείρα ότι στην ανάλυση τίποτα καλό δεν μπορεί να προκύψει χωρίς την αμείλικτη τιμιότητα τού ατόμου με τον εαυτό του.

Εκείνο που έχει σημασία είναι το άτομο να προσαρμόζεται στο περιβάλλον, να είναι χρήσιμο στην κοινωνία και να εκτελεί τα καθήκοντα του. Συνεπώς θα πρέπει να ελέγχει κάθε φόβο ή επιθυμία του. Η αυτοπειθαρχία είναι η υπέρτατη αρετή. Το να σκέφτεσαι παρά πολύ τον εαυτό σου με οπιοδήποτε τρόπο αποτελεί αυτοεντρύφηση και «εγωισμό»... Ότι η ανάλυση έχει συνήθως ως αποτέλεσμα το άτομο να γίνεται λιγότερο εγωκεντρικό και περισσότερο αξιόπιστο στις σχέσεις του με τους άλλους... Ότι η ενδοσκόπηση μπορεί να είναι ένα αμφισβητούμενης αξίας μέσο για ένα άξιο λόγου αποτέλεσμα. ...Το να ερευνάς την αλήθεια για τον εαυτό σου είναι εξίσου αξιόλογο όσο και το να ερευνάς την αλήθεια για άλλους τομείς τής ζωής... Η ενδοσκόπηση είναι εποικοδομητική εφόσον χρησιμοποιείται στην υπηρεσία τού ιδανικού να γίνει η ανθρώπινη ύπαρξη καλύτερη, πλουσιότερη και δυνατότερη. Εάν η ενδοσκόπηση είναι αυτοσκοπός, δηλαδή αν απλώς επιδιώκεται με ένα χωρίς διάκριση ενδιαφέρον για τις ψυχολογικές σχέσεις - όπως η τέχνη για την τέχνη - τότε μπορεί εύκολα να εκφυλισθεί σε κείνο που ο Χιούστον Πήτερσον αποκαλεί «ψυχολογική μανία». Και είναι εξίσου μάταιη η ενδοσκόπηση αυτή αν συνίσταται απλώς σ' ένα βούλιγμα τού ατόμου στον αυτοθαυμασμό ή τον οίκτο για τον εαυτό του, στον ατελίστο μηρυκασμό τού εαυτού του και σε κούφιες αυτοκατηγορίες.

Παροδικές διαταραχές είναι αναπόφευκτο να συμβαίνουν σε κάθε ανάλυση γιατί κάθε

προσέγγιση προς απωθημένο υλικό πρέπει να αναμοχλεύει το άγχος που έχει κατευνασθεί προηγουμένως από τους αμυντικούς μηχανισμούς. Με τον ίδιο τρόπο πρέπει να φέρνει στην επιφάνεια συγκινησιακές καταστάσεις θυμού και οργής που μέχρι τής στιγμής είχαν αποκλεισθεί από την συνείδηση. Η επίδραση από το σοκ αυτό είναι πολύ ισχυρή, όχι γιατί η ανάλυση οδήγησε το άτομο στο να συνειδητοποιήσει μια τάση του ανυπόφορα κακή ή διεστραμμένη, αλλά γιατί διετάρaxε μίαν ισορροπία η οποία, μολονότι επισφαλής, ωστόσο το εμπόδισε από του να αισθάνεται χαμένο στο χάος τών συγκρουόμενων παρορμήσεων του.

...Ότι η ανακάλυψη μιας αλήθειας δεν είναι μόνο ένας παράγων που προκαλεί διαταραχή αλλά έχει συγχρόνως και λυτρωτικό χαρακτήρα. Αυτή η λυτρωτική δύναμη που είναι συνυφασμένη με κάθε αλήθεια... Κι αν ακόμα το άτομο δεν βλέπει την αλήθεια αυτή, θα την νιώσει διαισθητικά και έτσι θ' αποκτήσει δυνάμεις για να προχωρήσει πάρα πέρα... Ότι όσο κι αν μια αλήθεια προκαλεί βαθύ τρόμο, υπάρχει κάτι που μιάζει νάναι σαν σωτήριος τρόμος.

Ότι το άτομο κερδίζει έδαφος εξ ολοκλήρου από δική του πρωτοβουλία, τόλμη και επιμονή.

Γιατί είναι μέσα στη φύση τών προβλημάτων να γίνεται προσιτό το καθένα τους μόνο αφού λυθεί το προηγούμενο του.

Εκείνος που κυνηγάει ακούραστα το ιδανικό του δεν είναι μακριά από την κατάκτηση του.

Πόλιτζερ: Βασικές Αρχές Φιλοσοφίας.

Έχω πεισθεί ότι η σκέψη είναι ακατάλυτα δεμένη με την πράξη, με την προσπάθεια τών ανθρώπων, και δεν πιστεύω στην σκέψη που βρίσκεται σε κατάσταση ακινησίας, αδράνειας και ύπνωσης: Γκόρκυ.

Πρέπει λοιπόν να εργαστούμε για να δημιουργήσουμε ιδέες νέες που φέρνουν μέσα τους τον αέρα της αισιοδοξίας και όχι της απαισιοδοξίας, ιδέες που να παρακινούν στην πάλη κι όχι στην εγκατάλειψη τού αγώνα.

Χωρίς μια σωστή κοσμοθεωρία, καμιά νικηφόρα πάλη δεν μπορεί να γίνει. «Χωρίς επαναστατική θεωρία δεν μπορεί να υπάρξει και επαναστατικό κίνημα»: Λένιν.

Χρειάστηκαν οι βομβαρδισμοί τής Χιροσίμα και του Ναγκασάκι για να με κάνουν να καταλάβω πως δεν υπάρχει «καθαρή επιστήμη», ότι η επιστήμη δεν έχει καμιά αποστολή, κανένα νόημα παρά μόνο αν εξυπηρετεί τα συμφέροντα τής ανθρωπότητας: Χίντον.

Εκτιμώ εκείνον που όταν σε μια δοσμένη κατάσταση παίρνει μια συγκεκριμένη απόφαση, όμως αλλάζει με θάρρος την απόφαση του αυτή όταν η κατάσταση μεταβληθεί. Δίνουμε το σήμα τής υποχώρησης όταν οι προϋποθέσεις τής επιτυχίας μας δεν φαίνονται αρκετά ευνοϊκές και, αντίθετα, ριχνόμαστε αδίσταχτα στην μάχη όταν οι πιθανότητες επιτυχίας μας είναι αρκετά μεγάλες ώστε να επιτρέπουν την προώθηση τών σκοπών μας: Μωρίς Τόρεζ.

Η αλλαγή είναι μια ιδιότητα συμφύης με τα πράγματα. Είναι καθολικός νόμος... κι η εξέλιξη είναι αδιάκοπη.

...Που δεν καταλαβαίνει την προσωπική του ευτυχία έξω από την ευτυχία τού συνόλου. ...

«Είναι κτήνη αυτοί που μας κυβερνούν».

Από ένα βιβλίο με τίτλο: **«Εβδομάς Μαρξιστικής Σκέψεως».**

Δεν ήσαν παρά λίγοι, κι έγιναν πλήθος ξαφνικά: Πωλ Ελύαρ.

Ο κουμμουνισμός είναι το τέλος τής προϊστορίας τού ανθρώπου... Αλλά είμαστε ακόμη προϊστορικοί άνθρωποι. Το ιδιαίτερο γνώρισμα τού κουμμουνισμού θα είναι το ότι θα θέσει τέρμα στους ανταγωνισμούς ανάμεσα στους ανθρώπους έτσι που κινητήρια δύναμη τής ιστορίας να είναι αποκλειστικά η πάλη τών ενωμένων ανθρώπων ενάντια στην φύση. Αυτό θα είναι η αρχή μιας καθαρά ανθρώπινης ιστορίας.

Αν σήμερα δεν συγχωνεύσουμε τις αξίες όλων των εποχών και όλων των λαών δεν θα καταφέρουμε να φτιάξουμε έναν αυθεντικό οικουμενικό ανθρωπισμό.

Το ουσιαστικό πρόβλημα τού σοσιαλισμού σ' αυτό τον χώρο δεν είναι το να κάνει τούς καλλιτέχνες να βλέπουν τον κόσμο με τα μάτια τών εργατών αλλά να βοηθήσει την εργατική τάξη να βλέπει τον κόσμο με τα μάτια τών καλλιτεχνών.

Ο γέρο Βάκων έλεγε πως «δεν κυβερνά κανείς την φύση παρά υπακούοντας στους νόμους της». Έτσι... δεν κυβερνά κανείς τήν ιστορία παρά γνωρίζοντας τούς νόμους της.

Προϊστορικοί άνθρωποι, γιατί συνεχίζουμε να οικοδομούμε τήν ιστορία με μάχες που γίνονται ανάμεσα στους ανθρώπους.

..Όταν θα έχουν εξαφανιστεί όλες αυτές οι αντιφάσεις τής κοινωνίας, όλα όσα ταπεινώνουν και ακρωτηριάζουν τον άνθρωπο, όταν ο άνθρωπος δεν θα υφίσταται πια ακρωτηριασμούς, ταπεινώσεις και καταπιέσεις, τότε η θρησκεία δεν θα εξαφανισθεί αλλά θα αποκαθαρθεί απ' αυτές τις αλλοτριώσεις.

...Αλλά έχουμε να διδαχτούμε από τους μαρξιστές την θέληση για ιστορική αποτελεσματικότητα. ...έστω κι αν αυτή η πάλη μάς κάνει καμιά φορά να υποτιμάμε άλλες διαστάσεις τού ανθρώπου...

Στο βάθος το ουσιαστικό πρόβλημα που τίθεται είναι να καταστραφεί πρώτα πρώτα ένα κοινωνικό και ιστορικό σύστημα που είναι αντίθετο στην αξιοπρέπεια τής ανθρώπινης προσωπικότητας.

Με τα αποθέματα βομβών που υπάρχουν αυτή την στιγμή και με την μεθοδική τους διασπορά έχει καταστεί τεχνικώς δυνατό να καταστραφεί κάθε ίχνος ζωής πάνω στην Γη.

...Το λάθος που συνίσταται στην πεποίθηση ότι από την στιγμή που πραγματοποιούνται οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες τού σοσιαλισμού απορρέουν αναγκαία και τα αντίστοιχα εποικοδομήματα σαν να ήταν απλώς το προϊόν ή η συνισταμένη τών συνθηκών μέσα στις οποίες ζει... Το λάθος που συνίσταται στην πεποίθηση ότι η παιδεία είναι μονάχα ένα μέσο για την πραγματοποίηση τών βραχυπρόθεσμων στόχων ενός οικονομικού σχεδίου ή ενός πολιτικού προγράμματος.

Η προσπάθεια για την πραγματοποίηση μέσα στον άνθρωπο εκείνου που είναι ιδιαίτερα ανθρώπινο σημαίνει αγώνα εναντίον όλων εκείνων που εξευτελίζουν και ταπεινώνουν τον άνθρωπο, είτε είναι αυτά μέσα του είτε έξω του.

Δεν μπορούμε να θέσουμε τέρμα στις αυταπάτες παρά μόνο αλλάζοντας την κοινωνική τάξη πραγμάτων που χρειάζεται αυτές τις αυταπάτες και που τις γεννά. Το ουσιαστικό γνώρισμα αυτού του ενεργού ανθρωπισμού είναι ότι θέτει στον εαυτό του το καθήκον όχι μόνο να ερμηνεύσει τόν κόσμο αλλά και να τον αλλάξει... Για τον συλλογικό αυτό ανθρωπισμό δεν υπάρχει ατομική «σωτηρία». Ή θα σωθούμε όλοι μαζί ή θα χαθούμε όλοι μαζί. Η πραγμάτωση τής ανθρωπότητας είναι αγωνιστικό καθήκον πάλης και κάθε ηθική που δεν συνδέεται στενά με την πολιτική είναι απατηλή και παραπλανητική. Η ηθική - Ελβέτιος - θα ήταν ένα πράγμα επιπόλαιο αν δεν υπεισέρχονταν στην πολιτική και την νομοθεσία. Και σήμερα είναι φλυαρία ή φενάκη κάθε ανθρωπισμός που δεν θέτει σαν στόχο του: α) την απελευθέρωση τής εργασίας από τον ζυγό τού κεφαλαίου, την κατάργηση δηλαδή τής καπιταλιστικής εκμετάλλευσης, β) την αναγνώριση τού δικαιώματος αυτοδιάθεσης σε κάθε λαό, την κατάργηση τής αποικιακής καταπίεσης και κάθε νεοαποικιακού κατάλοιπου της και γ) τον κοινό αγώνα χωρίς αποκλεισμούς εναντίον τής πυρηνικής εξολόθρευσης τού ανθρώπου και τον αγώνα για την εξάλειψη των πηγών και των αιτίων τού πολέμου. Αυτοί είναι οι στόχοι τού πραχτικού ανθρωπισμού. Τα μέσα του παραμερίζουν επίσης κάθε υποκρισία. Η αληθινή αγάπη για τον άνθρωπο δεν αποκλείει αλλά αντιθέτως εξυπνοεί την πάλη κατά των δυνάμεων που τον καταστρέφουν.

Το να μην έχεις χέρια δεν σημαίνει πως είσαι ουδέτερος και αγνός. Σημαίνει απλώς ότι αφήνεις να ασκείται η κατεστημένη και νομιμοποιημένη βία τού ισχυροτέρου. Η καταδίκη τής βίας τού σκλάβου που εξεγείρεται ισοδυναμεί με συνηνοχή προς την βία εκείνου που τον κρατάει αλυσοδεμένο. Έχουμε όλοι πια επιβιβαστεί στο καράβι, έλεγε ο Πασκάλ, και η αποχή μας λειτουργεί πάντα προς όφελος τού ισχυροτέρου.

...Μάθετε λοιπόν να κουβαλάτε μέσα σας αυτό τον άλλο, μάθετε να αντλείτε απ' αυτόν την δύναμη για μια θαυματουργή ανανέωση.

Μην περιμένετε ναρθεί το μεσημέρι για να πιστέψετε στον ήλιο.

Ποτέ δεν προσφέρθηκαν στον άνθρωπο τέια μέσα παιδείας, αλλά και ποτέ τέια μέσα αποκτήνωσης.

Αυτοί που ζουν είναι αυτοί που αγωνίζονται: Ουγκώ.

Δεν θα γνωρίσουμε ξεκούραση.

Δεν θα γνωρίσουμε ύπνο.

Θα προλάβουμε την αυγή και την άνοιξη
και θα φτιάξουμε μέρες και εποχές στο μπόι
τών ονείρων μας. Πωλ Ελυάρ

Έχω μάθει πως κάθε εκ των προτέρων απόρριψη τού αντιπάλου αποτελεί στρατηγικό λάθος. ...Πρέπει πάντα να σκεφτόμαστε όλους τους ανθρώπους, πρέπει πάντα να τους έχουμε απλωμένο ένα χέρι εγκάρδιο, γενναιόδωρο, δηλαδή ανθρώπινο, να συζητάμε μαζί τους και να έχουμε επαφές μαζί τους: Ζαν Λυρσά.

Γκαρωντύ: Μαρξισμός και Αισθητική.

Κι όταν λέω καλλιτέχνης... εννοώ: άμα υπάρχει ένα ηλίθιο υποσυνείδητο θα βγει ένα ηλίθιο έργο, άμα υπάρχει ένα έξυπνο υποσυνείδητο θα βγει ένα έξυπνο έργο.

...Την επίδραση που είχε η Κόρη τού Λούβρου σε κείνον τον ανθρωπάκο που αφού την είδε έγινε επαναστάτης κι αγωνιστής, ενώ το έργο αυτό δεν είναι έργο επαναστατικής προπαγάνδας.

Πήγα στον κουμμουνισμό έτσι όπως πάμε στην πηγή: Πικασό.

Σαμ Λίλλυ: οι συνέπειες τής τεχνολογικής επανάστασης.

Πάντοτε λέγαμε ότι στην ζωή τα πράγματα που αληθινά αξίζουν τον κόπο να γίνονται είναι τα δημιουργικά πράγματα, οι χαρούμενες περιπέτειες τής ποίησης και της επιστήμης, της φιλοσοφίας και της μουσικής. Τα έχουμε πει αυτά αλλά στην πραγματικότητα τούτες οι περιοχές είναι αποκλεισμένες για το μεγαλύτερο μέρος τών ανθρώπων οι οποίοι είναι αναγκασμένοι να αφιερώνουν ολόκληρη την δραστηριότητα τους στην απλή προσπάθεια να κρατηθούν στην ζωή. Τώρα ατενίζουμε την εποχή όπου η δυνατότητα τής καλής και δημιουργικής ζωής θα είναι ανοιχτή σε όλους.

...Απ' όλα αυτά γίνεται ολοφάνερο ότι αν επιθυμούμε να μας οδηγήσει η τεχνολογική επανάσταση στην χώρα τής αφθονίας, τότε ο καθένας μας πρέπει να δώσει όλη την βοήθεια του στις δυνάμεις εκείνες - δυνάμεις που συνεχώς αυξάνονται - οι οποίες αγωνίζονται για τον αφοπλισμό και την διαρκή ειρήνη.

...Σ' έναν κόσμο που έχει ακόμα εκατομύρια ανθρώπων που πεθαίνουν από την πείνα, μια τέτια ενέργεια αποτελεί στυγνή απανθρωπιά.

...Ότι η τεχνολογία φέρνει δυστυχία αν η κοινωνία δεν είναι κατάλληλα προσαρμοσμένη για να την χρησιμοποιήσει.

Πρέπει πρωτίτερα να κάνει την ανατομία τού κοινωνικού γίνεσθαι, να προσπαθήσει να βρει τα πραγματικά εμπόδια που ορθώνονται ενάντια στα ιδανικά τού ανθρωπισμού για να μπορέσει να τα πολεμήσει με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο. Η παμμέγιστη αξία τών θεμελιωτών τού Μαρξισμού, εδώ βρίσκεται.

Το να ζεις ισοδυναμεί με το να εξευτελίζεσαι: Ρομπέρ ντε Μοντεσκιέ.

Νίκος Κιτσίκης: η παιδεία στην εποχή μας.

Το πρόβλημα τής παιδείας πρέπει να αναζητήσει την λύση του στην διαπίστωση ότι δεν αποτελεί μόνο θέμα αναδιαρθρώσεως και εμπλουτισμού γνώσεων, δεν είναι μόνο πιο πολλά γράμματα, πιο πολλή επιστήμη, αλλά προπαντός θέμα καλύτερης ποιότητας.

Ο πολιτικός πρέπει να είναι προπαντός μορφωμένος άνθρωπος και μάλιστα γνώστης τών αναγκών τού σύγχρονου κόσμου.

...Πως πρέπει να είμαστε πάντα παρόντες και ν' αγωνιζόμαστε σ' οπιοσδήποτε συνθήκες. Το ίδιο έλεγε και ο Λένιν...

Αντόνιο Πεζέντι: μα σήμερα στο φρούριο υπάρχουμε και μεις που ζούμε μέσα στον καπιταλιστικό κόσμο. Αυτό το φρούριο ποτέ δεν θα παρθεί απ' έξω αλλά εμείς, από μέσα, με τον αγώνα μας, θα το κατακτήσουμε. Νά γιατί ξαναλέω πως κανένα φρούριο δεν είναι απόρθητο, πως δημιουργούνται πάντα νέες αντιθέσεις και οξύνονται οι παλιές. Χρειάζεται λοιπόν να παρακολουθούμε πάντα τīs εξελίξεις τής πραγματικότητας, να ανακαλύπτουμε τīs αντιθέσεις και πάνω σ' αυτές να επενεργούμε.

***

Άρθρουρ Κάιςλερ: οι Υπνοβάτες.

Ο Πυθαγόρας είχε τέτια επίδραση στους ανθρώπους που μετά από τον πρώτο λόγο του εξακόσοι Κροτωνιάτες τον ακολούθησαν στα κοινόβια τής εταιρείας χωρίς ν' αποχαιρετήσουν καν τīs οικογένειες τους.

Οι Πυθαγόρειοι χρησιμοποιούσαν την ιατρική για τον καθαρό τού σώματος και την μουσική για τον καθαρό τής ψυχής. Πραγματικά ένας από τους πιο παλιούς τρόπους ψυχοθεραπείας ήταν να παρασύρουν τον άρρωστο με έξαλλες μουσικές αυλών και τυμπάνων σ' έναν χορό που τον ανέβαζε στα όρια τής τρέλλας για να τον ρίξει απότομα στην εξάντληση και σ' έναν ληθαργικό και θεραπευτικό ύπνο (πρωτόγονη εκδοχή τής θεραπείας τού σοκ και της ψυχοκάθαρσης). Τέτια όμως βίαια μέσα

ήταν απαραίτητα μόνο στην περίπτωση που έχαναν οι ψυχικές χορδές τού ανθρώπου την εναρμόνιση τους και ήταν πολύ τεντωμένες ή κρέμονταν χαλαρές. Κι αυτά στην κυριολεξία γιατί έβλεπαν το σώμα σαν ένα μουσικό όργανο που οι χορδές του έπρεπε να είναι ρυθμισμένες για να κρατούν την ισορροπία ανάμεσα στα αντίθετα.

Είχε την προσαρμοστικότητα όλων των πραγματικά μεγάλων ιδεολογικών συστημάτων που αναπλάσσονται κάθε φορά που χάνεται κάποιο μέρος τους σαν αναπτυσσόμενοι κρύσταλλοι ή σαν ζωντανοί οργανισμοί.

Εκ των υστέρων όλα είναι πάντα πολύ απλά. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις πρέπει να έχει κανείς τεράστια πρωτοτυπία και ασέβεια για το παραδοσιακό πνεύμα τού σκέπτεσθαι για ν' ανακαλύψει αυτά τα πάρα πολύ απλά πράγματα.

Κοιτάζοντας πίσω μας τον δρόμο που χάραξε η ανθρώπινη γνώση βλέπουμε την εικόνα ενός ρημαγμένου γεφυριού με τα δοκάρια του να χάσκουν κι από τις δυο όχθες κι ανάμεσα τους τίποτα.

Αν συνηθίσουμε να φανταζόμαστε τούς κατακτητές σαν οδηγούς τού τραίνου τής ιστορίας, τότε θα πρέπει να δούμε και τους κατακτητές τής σκέψης σαν τους κλειδούχους που, αθέατοι από τον ταξιδιώτη, αποφασίζουν για την κατεύθυνση τού ταξιδιού.

Κάθε φορά που η πραγματικότητα καταντά αφόρητη, το μιαλό τραβιέται μακριά της και πλάθει έναν δικό του κόσμο τεχνητής τελειότητας.

Καταδικασμένο σε αιώνια άμυνα ένα σκιαγμένο μιαλό έχει απόλυτη συναίσθηση τών κινδύνων που το παραμονεύουν κάθε φορά που παραχωρεί έστω και μια σπιθαμή στον διάβολο.

...Γιατί ο Μεσαίωνας ήταν η κατ' εξοχήν εποχή τού διχασμένου εγκεφάλου... Με την Αναγέννηση ο άνθρωπος είχε αρχίσει να μην κοκκινίζει στην σκέψη τού σώματος του και να μην τρομάζει στην σκέψη τής αξιοποίησης τού μιαλού του.

Οι επαναστάσεις τής σκέψης που διαμορφώνουν το βασικό περίγραμμα μιας εποχής δεν διαδίδονται από τα κείμενα τους. Απλώνονται σαν τις επιδημίες με την μετάδοση αόρατων δυνάμεων και άκακων μικροβιοφορέων, με τις διάφορες μορφές τής επαφής ή με τον αέρα που αναπνέουμε. Άλλες απ' αυτές τις επιδημίες εξαπλώνονται σαν την πολυομυελίτιδα κι άλλες χτυπάν ακαριαία σαν την πανούκλα. Η Δαρβινική όμως επανάσταση χτύπησε σαν κεραυνός.

...Αναλογιζόμενη ότι ο φθόνος πολύ εύκολα πέφτει πάνω στους αξιόλογους ανθρώπους.

Η ιστορία τής ανθρώπινης σκέψης είναι γεμάτη από επιτυχίες που οφείλονται στην τύχη και σε θριαμβευτικά «εύρηκα».

Οι ιδέες που έχουν την δύναμη ν' αλλάξουν τις συνήθειες τής ανθρώπινης σκέψης δεν ενεργούν πάνω στον συνειδητό νου αλλά ποτίζουν τα βαθύτερα εκείνα στρώματα που αδιαφορούν για τις αντιφάσεις τής λογικής. Δεν επηρεάζουν μια συγκεκριμένη αντίληψη αλλά την γενικότερη αντίληψη τού μιαλού.

Είχε (ο Κέπλερ) εκείνο το μυστηριώδες κάτι τι που κάνει τīs εσωτερικές πιέσεις να βρίσκουν πρωτότυπες διεξόδους, που μεταμορφώνει τα βάσανα σε δημιουργικά επιτεύγματα, όμοια με μια τουρμπίνα που παράγει ηλεκτρικό ρεύμα από την ορμή τού νερού.

Η έλλειψη σταθερότητας σε όσα αναλάμβανε, που οφειλόταν στην σβελάδα τού μιαλού του, η ασυνέπεια του, η απερισκεψία του, η έλλειψη πειθαρχίας και η βιασύνη του, το γεγονός ότι ξεκίναγε πολλά νέα έργα πριν τελιώσει το προηγούμενο, οι ξαφνικοί ενθουσιασμοί του που δεν βαστούσαν, γιατί όσο κι αν ήταν εργατικός, δεν έπαυε να μισεί θανάσιμα την εργασία... οδήγησαν τον Κέπλερ στις ανορθόδοξες, και συχνά πολύ περίεργες, πνευματικές επιχειρήσεις του και τον έκαναν τον πιο παράτολμο τυχοδιώκτη τού πνεύματος τής επιστημονικής επανάστασης.

Σαν τους Ίωνες φιλοσόφους τών ηρωικών χρόνων, οι φιλόσοφοι τής Αναγέννησης ήταν κι αυτοί περισσότερο ξακουστοί για την επαναστατική φύση τών ερωτημάτων τους παρά για τις απαντήσεις που έδωσαν.

Ήταν πάρα πολύ υγιής για ν' αγνοήσει την πραγματικότητα αλλά και πάρα πολύ τρελλός για να την εκτιμήσει.

Για την επιστημονική επανάσταση παρατήρησε: ένα από τα πιο παράδοξα κι απελπιστικά χαρακτηριστικά ολόκληρης αυτής της τεράστιας κίνησης είναι ότι κανένας από τους μεγάλους εκπροσώπους της δεν φαίνεται να ήξερε με μια ικανοποιητική διαύγεια τι ακριβώς έκανε και γιατί το έκανε. Ο Κέπλερ ανακάλυψε κι αυτός τήν Αμερική του πιστεύοντας ότι είχε βρει τīs Ινδίες.

...ο Τύχο ντε Μπράχε, ο οποίος αποτελεί εξαίρεση μέσα στις σκοτεινές, βασιανισμένες και νευρωτικές μεγαλοφυίες τής επιστήμης.

Ο Κέπλερ, περήφανος που του εμπιστεύτηκαν τον Άρη, καυχήθηκε πως θα έλυne το πρόβλημα τής τροχιάς του μέσα σε οκτώ μέρες κι έφτασε στο σημείο να στοιχηματίσει πάνω σ' αυτό. Οι οκτώ μέρες έγιναν οκτώ χρόνια.

Μερικές από τις μεγαλύτερες ανακαλύψεις αποτελούνται από το γκρέμισμα τών ψυχολογικών οδοφραγμάτων που κλείνουν τον δρόμο τής αλήθιας.

Οι δρόμοι που οδηγούν τον άνθρωπο στην γνώση είναι τόσο θαυμαστοί όσο και η ίδια η γνώση. ...Για μένα όμως πιο αγία από όλα είναι η Αλήθια.

Μόνο τόν χειμώνα τού 1615 κήκαν έξι μάγισσες. Ήταν ένας από τούς τυφώνες τής παραφροσύνης που χτυπάνε από καιρό σε καιρό την ανθρωπότητα και που φαίνεται πως αποτελούν μέρος τής ανθρώπινης υπόστασης τής.

Η ηλικία τής (τεσσάρων χρονών), η παιδική άγνοια τής και το τεράστιο ακροατήριο τής κάνουν τον κόσμο και την πιστεύει.

Οι ακαδημαϊκοί υπήρξαν πάντοτε, από τον Αρίσταρχο ως τον Δαρβίνο, μια κατάρα για την μεγαλοφούια.

...Και πίστευε ότι τόσο το Πτολεμαϊκό όσο και το Κοπερνικό σύστημα δεν ήταν τίποτ' άλλο από πασατέμπος για διανοούμενους αφού η ύστατη αλήθια ήταν ότι τα άστρα τα κινούσαν οι άγγελοι.

Η διεργασία τής φυσικής επιλογής έχει, κι αυτή επίσης, το αντίστοιχο τής στην διανοητική εξέλιξη: μέσα από το πλήθος τών νέων εννοιών που ξεπροβάλλουν επιβιώνουν εκείνες μόνο που είναι σωστά προσαρμοσμένες στο διανοητικό υπόβαθρο τής περιόδου. Μια νέα θεωρητική αντίληψη θα ζήσει ή θα πεθάνει ανάλογα με το πόσο μπορεί να έρθει σε συνεννόηση με το περιβάλλον τής. Η επιβιωτική αξία τής εξαρτάται από την ικανότητα τής να προσφέρει αποτελέσματα.

Το τελικό κριτήριο τής αξίας ενός λειτουργικού συνόλου είναι ο βαθμός τής εσωτερικής αρμονίας του, η ολοκλήρωση του. ...Ένα σύνολο δεν καθορίζεται από το άθροισμα τών μερών του αλλά από την σχέση που έχουν αυτά μεταξύ τους. Έτσι κι ένας πολιτισμός δεν καθορίζεται από το άθροισμα τής επιστήμης του, τής τεχνολογίας του, των τεχνών του και τής κοινωνικής του οργάνωσης αλλά από τον τελικό τύπο που δίνουν όλ' αυτά τα στοιχεία και από τον βαθμό τής αρμονικής ολοκλήρωσης τους μέσα σ' αυτό τον τύπο. Κάποιος γιατρός είπε πρόσφατα ότι στο σύνολο του ένας οργανισμός είναι τόσο βασικός για μια ερμηνεία τών στοιχείων του όσο είναι και τα στοιχεία του για την εξήγηση τού οργανισμού. Αυτό ισχύει εξίσου είτε μιλάμε για τα επινεφρίδια είτε για τα στοιχεία μιας κουλτούρας, για την Βυζαντινή τέχνη, για την Μεσαιωνική κοσμολογία ή την ωφελιμιστική ηθική. Αντίστροφα μια νοσηρή κατάσταση ενός οργανισμού, μιας κουλτούρας ή μιας κοινωνίας χαρακτηρίζεται από μιαν εξασθένηση τών ελέγχων ολοκλήρωσης και από την τάση τών μερών τής να συμπεριφέρονται μ' έναν ανεξάρτητο και αυτοεπιβεβαιωμένο τρόπο, αγνοώντας το ύψιστο συμφέρον τού συνόλου ή προσπαθώντας να επιβάλλουν τούς δικούς τους νόμους πάνω σ' αυτό. Τέτιου είδους ασταθείς καταστάσεις μπορεί να οφείλονται ή στην εξασθένηση τών συντονιστικών δυνάμεων τού συνόλου που έχουν αναπτυχθεί πέρα από ένα κρίσιμο όριο, έχουν γεράσει και ούτω καθεξής, στην υπερβολική ανάπτυξη ενός οργάνου ή ενός μέρους ή σε μια διακοπή τής επικοινωνίας του με το κέντρο ολοκλήρωσης. Η απομόνωση ενός οργάνου από τα κέντρα ελέγχου του το οδηγεί ανάλογα με τις συνθήκες στην υπερδραστηριοποίηση του ή στον εκφυλισμό του. Στην περιοχή τού εγκεφάλου το σχίσμα τής σκέψης και τής συγκίνησης από ορισμένες πλευρές τής προσωπικότητας οδηγεί σε ανάλογα αποτελέσματα... Για μια κοινωνία ή για μια κουλτούρα ο βαθμός τής ολοκλήρωσης μεταξύ τών μερών τής ή των πεδίων τών προσπαθειών τής παίζει έναν εξίσου αποτελεσματικό ρόλο. Σ' αυτήν όμως την περίπτωση η διάγνωση τών συμπτωμάτων αποσύνθεσης είναι αφάνταστα δυσκολότερη και σχεδόν αμφίβολη γιατί δεν υπάρχει ένα κριτήριο τού φυσιολογικού.

Φαίνεται πως οι περισσότερες από τις μεγαλοφούιες που ευθύνονται για τις μεγάλες μεταλλάξεις στην ιστορία τής σκέψης έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά: από την μια μεριά έναν σκεπτικισμό που φτάνει συχνά σε επίπεδα εικονοκλασίας απέναντι σε παραδοσιακές ιδέες, αξιώματα και δόγματα, απέναντι σε κάθετι που λαμβάνεται σαν δεδομένο. Από την άλλη ένα πλατύ μιαλό που συνορεύει με την αφέλεστερη ευπιστία απέναντι στις νέες αντιλήψεις που φαίνονται να προσφέρουν μερικές υποσχέσεις στις ενστικτώδεις αναζητήσεις τους. Απ' αυτό τον συνδυασμό γενιέται η αποφασιστική ικανότητα τους να αντιλαμβάνονται ξαφνικά καθημερινά αντικείμενα, καταστάσεις, προβλήματα ή απλά δεδομένα κάτω από ένα νέο φως ή μέσα σ' ένα καινούριο πλαίσιο... Είναι μια

πράξη καταστροφής όσο και δημιουργίας... Κάθε πράξη δημιουργίας - στην επιστήμη, στην τέχνη ή στην θρησκεία - προϋποθέτει μίαν αναγωγή σ' ένα πιο πρωτόγονο επίπεδο, την νέα αθωότητα μιας αντίληψης ελευθερωμένης από τον καταρράκτη των παραδεδωμένων πεποιθήσεων. Είναι η έννοια της αποσύνθεσης που προηγείται από την νέα σύνθεση και που μπορεί να παραβληθεί με την σκοτεινή νύχτα της ψυχής από την οποία πρέπει να περάσει ο μυστικιστής.

... Το σύμπτωμα από το οποίο καταλαβαίνουμε ότι ένας ειδικός κλάδος επιστήμης ή τέχνης είναι ώριμος για αλλαγή είναι ένα συναίσθημα απογοήτευσης και δυσφορίας που δεν προκαλείται απαραίτητα από μια ιδιαίτερη κρίση τού συγκεκριμένου αυτού τομέα αλλά από το συναίσθημα ότι ολόκληρη η παράδοση έχει κατά κάπιο τρόπο ξεπεραστεί, ότι έχει ξεκόψει από το κύριο ρεύμα, ότι τα παραδοσιακά στοιχεία στερούνται νόημα, ότι έχουν αποσπασθεί από την πραγματικότητα της ζωής, ότι έχουν απομονωθεί από το ολοκληρωμένο σύνολο. Σ' αυτό το σημείο η Ύβρις τού ειδικού παραχωρεί την θέση της σε φιλοσοφικές φωνές της ψυχής, στην οδυνηρή επανεκτίμηση των βασικών αξιωμάτων του και της έννοιας των όρων που είχε δεχτεί σαν δεδομένους, με μια λέξη στην τήξη τού δόγματος. Και αυτή είναι η κατάσταση που εφοδιάζει τις μεγαλοφυίες με τις ευκαιρίες για τις δημιουργικές καταδύσεις τους κάτω από την κομματιασμένη επιφάνεια.

Είναι απόλυτα στραβό να ταυτίζουμε το θρησκευτικό συναίσθημα αποκλειστικά με την διαίσθηση και με την συγκίνηση και το επιστημονικό αποκλειστικά με την λογική και με τον ορθολογισμό. Οι προφήτες και οι εφευρέτες, οι ζωγράφοι και οι ποιητές, μοιράζονται όλοι τους την αμφύβια αυτή ιδιότητα να ζουν συγχρόνως σε αυστηρά καθορισμένες στεριές και σε ωκεανούς δίχως όρια.

Ουάιπχεντ: η θρησκεία δεν θα ξανακερδίσει την παλιά δύναμη της αν δεν μπορέσει ν' αντιμετωπίσει την αλλαγή με το πνεύμα που την αντιμετωπίζει η επιστήμη. Οι αρχές της μπορεί να είναι αιώνιες, η έκφραση τους όμως απαιτεί μια συνεχή ανάπτυξη.

«Είμαστε πραγματικά μια τυφλή γενιά και η επόμενη γενιά τυφλή στο δικό της το τύφλωμα θα μένει κατάπληκτη μπροστά στο δικό μας».

Το παρελθόν όμως μας δίδαξε πως τα αδιέξοδα της εξέλιξης ξεπερνιούνται μόνο με κάπιο νέο ξεκίνημα προς μίαν αναπάντεχη κατεύθυνση. Κάθε φορά που απομονώνεται ένας κλάδος γνώσης από το κύριο ρεύμα της θα πρέπει να ραΐσει και να λιώσει η παγωμένη του επιφάνεια για να μπορέσει να ξανασυνδεθεί με την ζωντανή πραγματικότητα.

Δεν αποκλείεται η ηθική τού αποτελέσματος που δικαιώνει τά μέσα να έχει παίξει έναν μεγάλο ρόλο στην καταστροφή μας.

Ε. Π. Κολλότι: Ιστορία της Κινεζικής Επανάστασης.

Προς το εξωτερικό αγώνας για την κυριαρχία. Στο εσωτερικό εξάλειψη των προδοτών.

Πολλοί απ' αυτούς δεν θα τέλιωναν ποτέ τις σπουδές τους... Πολλοί ήσαν εκείνοι που έκριναν σκόπιμο να αφοσιωθούν ολοκληρωτικά, στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό, στην αναζήτηση μιας στρατηγικής για την προώθηση τού επαναστατικού αγώνα που δεν μπορούσε να σταματήσει στην απλή αλλαγή τού τρόπου σκέψης και ομιλίας. Σε όλη τους την ζωή θα πειθόντουσαν πως η πιο γόνιμη περίοδος της νεότητας τους και των σπουδών τους ήταν ακριβώς εκείνο το καλοκαίρι τού 1919 που δεν είχαν πάει στο σχολείο.

«Όποιος φυλάει τούς στρατιώτες και χάνει το έδαφος θα καταλήξει να έχει και τους στρατιώτες και το έδαφος, μα όποιος κερδίζει έδαφος και χάνει στρατιώτες θα καταλήξει να χάσει και το έδαφος και τους στρατιώτες μαζί».

Ιωάννου Κιτσαρά: Ψυχολογία τού πολιτισμού μας.

...Το αντικειμενοποιηθέν πνεύμα, που θα το συναντήσομεν εις το βιβλίον, εις την μουσικήν, εις το παντός είδους καλλιτέχνημα, εις τα δημιουργήματα της επιστήμης και της τέχνης, εις τας λατρείας των διαφόρων θρησκειών, εις τα ήθη και έθιμα κτλ... Όταν συμβεί μια οιαδήποτε επερχόμενη γενεά να κατανοήσει το αντικειμενοποιηθέν πνεύμα και να θελήσει να ζήσει αυτό, τότε ομιλώμεν περί μεταρρυθμίσεως, αναγεννήσεως ή πνευματικής επαναστάσεως.

Από τα **ΕΠΙΚΑΙΡΑ**.

...Η πως ο άνθρωπος δεν ήταν προετοιμασμένος ψυχικά και πνευματικά να δεχτεί αυτή την εξέλιξη ή πως η φύση τον εκδικείται.

... Τώρα ξέρω σίγουρα ότι μόνο αν ο άνθρωπος ξέρει την γεύση τού τελευταίου κομματιού από το ψωμί, μόνο αν έχει λυπηθεί και υποφέρει, τότε μόνο θα μπορέσει να αισθανθεί την γεύση της απλής ανθρώπινης χαράς.

...Για την δυνατότητα που έχει η τέχνη (και μόνον αυτή) να δαμάσει τα αρνητικά, να ξυπνήσει τα αδιάφορα, να συντονίσει τα παράφωνα, να διεγείρει τα ναρκωμένα και να δημιουργήσει ομοούσιο,

αυτοδύναμο και αιώνιο έργο.

Λέβι - Στρως... Ότι δασκάλες του στάθηκαν η ψυχανάλυση, ο Μαρξισμός και η γεωλογία. Και οι τρεις διδάσκουν πως γνώση σημαίνει ικανότητα να ανάγεις έναν τύπο πραγματικότητας σε έναν άλλο και πως η αληθινή πραγματικότητα δεν είναι πάντα η πιο εμφανής.

Ο Σάρτρ οραματίζεται την λύτρωση από την φρίκη τής βίας στην αποκατάσταση τού κύρους τής ανθρώπινης προσωπικότητας ενώ ο Στρως την αναζητάει σ' έναν νέο μετα- μαρξιστικό ουμανισμό όπου μια συνειδητοποιημένη ανθρωπότητα θα ξαναβρεί την αρμονική σχέση με την φύση και τον εαυτό της ακολουθώντας το πρότυπο των πρωτογονικών κοινωνιών.

...Πως το αληθινά ελεύθερο πνεύμα μπορεί να λειτουργήσει παντού... Δεν υπάρχουν κατεστημένα κυκλώματα που ν'αντέχουν μέχρι τέλους στην επίθεση τού ταλέντου, της προσωπικότητας που κάτι έχει να πει. Και δεν υπάρχει κοινό στον κόσμο τούτο που να μην είναι ώριμο για το γνήσιο, το αποκαλυπτικό και το ουσιώδες σε όλες τις μορφές τής τέχνης: Μελίνα Μερκούρη.

Από το «τρίτο πρόγραμμα». Μπαχ: τέχνη για όλους. Αν είναι τέχνη, δεν είναι για όλους. Αν είναι για όλους, δεν είναι τέχνη.

Ντέιβιντ Χιουμ: δοκίμια.

Τίποτα δεν καλύτερεύει τόσο την ιδιοσυγκρασία όσο η σπουδή των τεχνών, της ποίησης, της ρητορικής ή της ζωγραφικής. Αυτές δίνουν κάποια κομψότητα συναισθήματος, ευνοούν τον στοχασμό, δίνουν ηρεμία και γεννούν μίαν ευχάριστη μελαγχολία που απ' όλες τις διαθέσεις τού πνεύματος ταιριάζει περισσότερο στον έρωτα και στην φιλία.

...Ότι ένας μεγαλοφυής άνθρωπος δεν είναι κατάλληλος για επικερδείς δουλιές.

...Εν τούτοις οποτεδήποτε παρουσιάζεται η αληθινή μεγαλοφυΐα επισύρει την προσοχή όλων και αμέσως εμφανίζεται σαν ανώτερη... Όταν εμφανίζονται τα έργα μιας μεγαλοφυΐας, τότε αυτά γρήγορα συγκεντρώνουν όλες τις ψήφους με το μέρος τους και με τα φυσικά και δυνατά θέλητρα τους κερδίζουν ακόμα και τους πιο προκατειλημμένους κάνοντας τους να τα αγαπούν και να τα θαυμάζουν. Οι αρχές κάθε πάθους και κάθε συναισθήματος βρίσκονται μέσα στον κάθε άνθρωπο. Και όταν αγγίζονται όπως πρέπει, βγαίνουν στην ζωή και ζεσταίνουν την καρδιά και μεταδίνουν εκείνη την ικανοποίηση με την οποία ένα έργο μεγαλοφυΐας διακρίνεται από τις μοιχές ομορφιές μιας ιδιότροπης εξυπνάδας και φαντασίας.

Από τον νόμο πηγάζει η ασφάλεια, από την ασφάλεια η περιέργεια και από την περιέργεια η γνώση.

Οι ευφυείς δυσανασχετούν όταν βρίσκονται στην ανάγκη να ασχολούνται με θέματα που ακόμα και ένας βλάκας θα καταλάβαινε αμέσως.

...όπως ένα δηλητήριο μπορεί να είναι αντίδοτο σ' ένα άλλο.

...Και είναι η εικόνα τής εύθραστης θνητότητας μας για πάντα παρούσα στο πνεύμα σου για να αδυνατίζει τις πιο χαρούμενες ώρες σου και να φαρμακώνει ακόμα και κείνες τις χαρές που εμπνέει ο έρωτας; Σκέψου καλύτερα ότι αν η ζωή είναι εύθραυστη, και αν η νεότητα είναι εφήμερη, πρέπει να χρησιμοποιούμε καλά την παρούσα στιγμή και να μην χάνουμε κανένα μέρος από μια τόσο φθαρτή υπόσταση. Μια μικρή στιγμή και τούτο δεν θα υπάρχει πλέον. Θα είμαστε σαν να μην είχαμε υπάρξει ποτέ. Ούτε ανάμνηση από μας μένει απάνω στην γη. Ακόμα και οι παραμυθένιοι ίσκιοι εκεί κάτω δεν θα μας προσφέρουν κατοικία.

Η πιο πλούσια μεγαλοφυΐα, όπως το πιο γόνιμο έδαφος, εάν μείνει ακαλιέργητη ξεπέφτει στα πιο χονδροειδή αγριόχορτα. Και αντί αμπέλια και ελιές παράγει στον νωθρό νοικοκύρη της άφθονα φαρμακερά βότανα.

Γνώριζε ότι η εργασία είναι το κύριο συστατικό στοιχείο τής ευδαιμονίας και ότι κάθε απόλαυση γίνεται ανούσια και κακόγουστη όταν δεν αποκτάται με κόπο και φιλοπονία.

...Πιό εγωιστικό πάθος, πιά αισθησιακή απόλαυση είναι εφάμιλλη με την στοργή του; ...Τι υψηλή που είναι η χαρά στις νίκες εναντίον τού ελαττώματος και της αθλιότητας όταν με το ενάρετο παράδειγμα ή την σοφή προτροπή οι συνάνθρωποι μας διδάσκονται νά κυβερνούν τα πάθη τους, να διορθώνουν τα ελαττώματα τους και να υποτάσσουν τούς χειρότερους εχθρούς των που κατοικούν μέσα στα δικά τους στήθη!

Αλλά να ξέρετε ότι η φύση υπήρξε επιεικής στην ανθρώπινη αδυναμία και δεν έχει αφήσει αυτό το ευνοημένο παιδί της γυμνό και απροίκιστο. Έχει προορίσει για την αρετή την πλουσιότερη προίκα. Αλλά επειδή φοβάται μήπως τα θέλητρα τού συμφέροντος δελεάσουν μνηστήρες

αναίσθητους απέναντι στην φυσική αξία μιας τόσο θείας ομορφιάς, έχει με σοφία προνοήσει αυτή η προίκα να μην είναι γοητευτική παρά στα μάτια εκείνων που έχουν ήδη μεταρσιωθεί από τον έρωτα της αρετής.

Εάν η φύση υπήρξε φειδωλή στα δώρα και τα προικίσματα της, άλλο τόσο χρειάζεται την τέχνη για να αναπληρώνει τις ελλείψεις της. Εάν υπήρξε γενναιόδωρη και απλόχερη γνώριζε ότι περιμένει ακόμα φιλοπονία και προσήλωση στο έργο από μέρους μας και εκδικείται ανάλογα με την ολιγωρούσα αγνωμοσύνη μας.

...Την διαίσθηση εκείνη και την προνοητικότητα που κάνει τον ηγεμόνα να προλαμβάνει τις επιθυμίες του λαού του αποφεύγοντας έτσι οδυνηρές καταστάσεις, παρεκκλίσεις, παλινδρομές και οπισθοδρομήσεις.

Επιθανάτια στον Συκουτή.

Γεννήθηκε σε σπίτι φτωχικό όπου τα γράμματα θεωρούνταν εχθρός της βιοπάλης. Παιδί βασανισμένο, σιωπηλό, παιδί αγέλαστο...

Στην Κύπρο και στην πνευματική ζωή τού τόπου το πέρασμα του αφήνει εποχή. Είχες την αίσθηση ότι άρχιζε μια καινούρια εποχή, ότι είχε εισβάλει απροσδόκητα και αποκαλυπτικά μια εξαιρετική διάνοια... Φυσικά αμέσως οι εχθροί, αμέσως οι λίβελλοι. Έτσι κι εδώ.

Η ουσία μιας ζωής βρίσκεται στον ρυθμό και στο χρώμα της. Βρίσκεται στην μυστική εκείνη και απαρόμιαστη σύνθεση που την λέμε πολύ γενικά και ακαθόριστα «προσωπικότητα» και που την νιώθεις μόνο σαν αποκάλυψη να σε πείθει και να σε κατακτά. Βρίσκεται ακόμα στον θανάσιμο ίσκιο που απλώνει αμετάκλητα γύρω της με τις συγκρίσεις που μοιραία επιβάλλει, στον γόνιμο προπάντων αντίλαλο που ξυπνά στις ψυχές των συγχρόνων της, παρόλα τα τέλματα, τα γλοιώδη και τα άτονα, που υφέρπουν τριγύρω της προσπαθώντας να την καταπνίξουν.

Ήταν συγχρόνως συμπύκνωση εσωτερικού πλούτου και περίσσεια που ανάβλυζε...

Και η πολυμέρεια εκείνη, μια πολυμέρεια που επήγαζε από την ζωτική ανάγκη τού πνεύματος του ν' αγκαλιάσει, να γνωρίσει και να ζήσει όλη την έκταση των προβλημάτων που είναι δέον ν' απασχολούν τον γνήσιο, τον άξιο διανοούμενο... Καρπός μαζί και κίνητρο ίσως τής συναίσθησης πως μια αποστολή τού ήταν ταγμένη, εξωτερίκευση αυτής της περισίσειας που η αφρόντιστη κατασπατάληση της ήταν γι' αυτόν κάτι σαν φυσική λειτουργία, αλλά ταυτόχρονα και στάση ηθική. Η πολυμέρεια εκείνη εκδηλωνόταν αδιάκοπα.

Σπείρει άφθονα τα γεννήματα τού νου του διότι δεν ημπορεί να κάνει διαφορετικά. Όπως το δένδρο που τινάζει τούς καρπούς του σαν ωριμάσουν είτε ευρίσκονται από κάτω είτε όχι αυτοί που θα τους είναι χρήσιμοι.

Και είν' η χαρά του να σκορπά: όλα τα αγαθά τής γης τα εχτιμά όχι ως «κτήματα» αλλ' ως «χρήματα» (εκ του χρώμαι), ως δαπανήματα δηλαδή. Ή μάλλον πιστεύει πως αγαθά δεν είναι. Γίνονται αγαθά αφ' ής στιγμής και εφόσον δαπανώνται.

«Κάθε γνήσιος διανοούμενος είναι από την φύση του υποχρεωμένος σ' όλη του την ζωή να είναι εχθρός τής μόδας. Αφού είναι προσωπικότης και η μόδα είναι άρνησις τής προσωπικότητος».

Το τι πιστεύεις, όχι, έλεγε πάντοτε. Το πώς πιστεύεις ότι πιστεύεις, το πώς έφτασες σε ότι πιστεύεις, ο βαθμός τής ευθύνης σου και η συναίσθηση τής τιμής σου, ο σεβασμός τής τιμής τού αντιπάλου σου, η τήρηση, όπως έλεγε, του κώδικος τιμής τού διανοούμενου. Αυτά ήταν για κείνον τα κριτήρια τού άξιου ανθρώπου. Το να έχεις βαδίσει τον δρόμο σου τίμια, υπεύθυνα, αδιάλλακτα, αιματηρά. Έξω από κάθε ταπεινή ιδιοτέλεια. Έξω από κάθε συμβιβασμό. Έξω από κάθε ωφελιμιστική σκοπιμότητα. Έξω από κάθε δημαγωγισμό.

...«Μα επίστεψα και πιστεύω στον ηρωισμό τής ζωής, και η πίστις αυτή είναι ο μόνος δεσμός που με δένει θετικά με την ζωή».

...Τον εαυτό μου όπως τον βλέπω κλονισμένο, αηδιασμένο, ματωμένο στην πίστη του, στην πλατωνική του πίστη προς την δικαιοσύνη και τον ηρωισμό.

...Η απόλυτη εκείνη ταυτότητα τής διδασκαλίας του και της ζωής του ήταν το άλλο, και το βαθύτερο, μυστικό τής γοητείας του. Της πειθούς του η δύναμη, το μέσον τής επιβολής του. Όταν εκείνος έλεγε κάτι δεν ένιωθες μόνο ότι το πίστευε. Ήξερες απλά, φυσικά, απτά ότι και το έπραττε, ότι οι αρχές και οι πεποιθήσεις του ήταν γι' αυτόν απaráβατος νόμος. Κι έτσι η διδασκαλία του, πραγματωμένη σε ζωντανή εφαρμογή, είχε την δύναμη που έχουνε πάντοτε οι μεγάλες αλήθειες: έπειθε και ενέπνεε, αλίευε και πλαστούργουσε μαζί ψυχές, κατεύθυνε ενεργά προς το ιδεώδες δέον. Μια τέτια φύση - είναι αναγκαίο - μένει αμετάπειστα αριστοκρατική. Η μάζα δεν την εμπνέει, γιατί η μάζα προϋποθέτει ισοπέδωση και η ισοπέδωση είναι η εμπράγματη θέση τού συμβιβασμού.

Ο άνθρωπος που αγάπησε βαθιά ήταν επόμενο να μισηθεί... Αν η εσωτερική ουσία τού μαρτυρίου είναι η αγάπη, η εξωτερική φύση του είναι η σταύρωση. Όλοι όσοι αγάπησαν πολύ, βρέθηκαν σε αντίθεση με το περιβάλλον... Τον εφθόνησαν όσοι είναι ανίκανοι ν' αγαπούν. Τον εμίσησαν οι στείροι. Τον εσυκοφάντησαν οι επαγγελματίες. Τον εσταύρωσαν οι μισθοφόροι. Ο Έντουαρτ Λώρενς λέει: «για να παρατηρήσεις τον κόσμο, καμιά σκοπιά δεν είναι καλύτερη από έναν σταυρό». Κάτι ξέρουν οι μισθοφόροι. Σε βοηθούν για να ιδείς καλύτερα τον κόσμο. Και για να τον αγαπήσεις ακόμα περισσότερο.

...Με δυνάμεις που συμπλέκονται και ανταγωνίζονται μεταξύ των. Η καθεμιά έχει την αξίαν και την δικαιολογίαν τής υπάρξεως της. Έτσι το πρόβλημα τής ζωής παρουσιάζεται στους ανθρώπους με τ' άγρυπνα μάτια ως ζήτημα ισορροπίας μεταξύ τών δυνάμεων αυτών, ισορροπία που απαιτεί διαρκώς ακούραστον προσοχήν και προσπάθειαν.

Συκουτήρη: η ηρωική αντίληψη τής ζωής.

...Όσοι φιλοδοξούν ν' ανήκουν εις ένα κοπάδι διά να έχουν το αίσθημα τής ασφαλείας που τους παρέχει ο μεγάλος αριθμός και να απαλλάσσονται από τον κόπον και τας ευθύνas μιας προσωπικής γνώμης...

Ζει την συντριβή και τον πόνο αλλά ζει μαζί και την ηθική αναγκαιότητα τού πόνου και του χαμού του. Κάτι περισσότερο: ερωτεύεται τήν συντριβήν του, την χαίρεται εκ των προτέρων, αντλεί την ιλαρωτέραν του ακριβώς παρηγοριάν από την συντριβήν του.

...Που θα συγκεντρώσει απάνω του όλες τις καταιγίδες και τα αστροπελέκια... Αλλά θα το κάνει όχι από πνεύμα αλτρουισμού και εθελοθυσίας υπέρ τών άλλων. Εις την ετοιμότητα τού κινδύνου τον σύρει με ακαταμάχητον έλξιν η αισθητική, θα έλεγα, γοητεία τού κινδύνου, η συναίσθησις ότι είναι προνόμιον τών εκλεκτών (όχι καθήκον ή πράξις φιλανθρωπίας) να συντρίβονται υπέρ και υπό των άλλων, το πολυτιμότερον προνόμιον. Ο ηρωικός άνθρωπος δεν είναι το άνθος, δεν είναι ο καρπός, είναι ο σπόρος που θα ταφεί και θα σαπίσει διά να αναφανεί το άνθισμα και το κάρπισμα.

...Αλλ' η πολυμέρεια αυτή δεν σημαίνει και διάσπασιν. Αυτό συμβαίνει εις τους πολλούς όταν ποτέ θελήσουν να είναι πολυμερείς... Και δυνατή προσωπικότης σημαίνει ισχυρόν κεντρικόν Εγώ που να συγκρατεί τας ψυχικάς περιπέτειas και τα εξωτερικά περιστατικά, τα πετάγματα και τα ενδιαφέροντα εις μίαν σφικτοδεμένην ενότητα όχι μόνον χρονικής διαδοχής αλλά και συνοχής λογικής, αναγκαιότητος ηθικής... Δεν ομοιάζει με τους καλούς και φρόνιμους αμαξάδες οι οποίοι οδηγούν τ' αμαξάκι των «βραδέως αλλ' ασφαλώς» από τους δρόμους τούς στρωτούς και τους ήσυχους προς το τέρμα που άλλοι καθόρισαν. Με τον ηνίοχον ομοιάζει που κυβερνά τέσσερα, οκτώ, πενήντα ίσως, θυμοειδή άλογα που το καθένα των σπεύδει ασυγκράτητον προς αυτοβούλους κατευθύνσεις. Τα κυβερνά με δυνατό χέρι, χωρίς όμως να εξουδετερώνει εκείνων την ορμητικότητα και την επαναστατικότητα. Ειδεμή τι θέλγητρον θα είχε δι' αυτόν η ηνιοχεία; Το «βραδέως αλλ' ασφαλώς» δεν το ξέρει. Λογαριάζει και τας πτώσεις διότι μόνο όπου υπάρχουν πτώσεις δίδεται ευκαιρία και ανυψώσεων. Πράγματι ο πόλεμος και ο κίνδυνος είναι το στοιχείον του, η απαραίτητος τροφή του. Ο πόλεμος, λέγω, και η νίκη, όχι η επιτυχία. Η επιτυχία δεν είναι πάντοτε νίκη... Και θεωρεί την νίκην ως ευκαιρίαν μόνον διά να ζήσει εντόνους και αγωνιώδεις στιγμάς. Και παρόμοια νίκη συνυπάρχει κάλλιστα με την αποτυχίαν εις τους αντικειμενικούς σκοπούς...

...Και έχει μέσα του τον σκοπόν και το νόημα τής υπάρξεως του. Απέναντι αυτού τίποτε δεν μετρά, ούτε η ζωή του ούτε η ευτυχία του... Η σοφία και η αποστολή του είναι να αναβιβάσει τα πράγματα προς την ψυχήν του, να τα γεμίσει με νόημα τόσον ώστε να γίνουν αντάξια του.

Έχει την αφροσύνην τού παιδιού που στερείται την πολυύμνητον αυτήν πείραν τής πραγματικότητος η οποία είναι κατά βάθος όκνος και ολιγοπιστία. Ενώ το παιδί είναι παιδί ακριβώς διότι πιστεύει, διότι ημπορεί ακόμη να πιστεύει ανεπιφύλακτα... Είναι αιωνίως νέος. Τι να την κάνει την φρόνησιν; Είναι διά τους πεζούς και τους νοικοκυραίους που βαδίζουν ήσυχα και ομαλά τον δρόμον τής ζωής των. Εκείνος όμως δεν βαδίζει. Χορεύει. Αυτός είν' ο λόγος που θεωρείται και είναι άνθρωπος αβοήθητος εις την συνήθη πρακτικήν ζωήν. Κι ένας επιπλέον λόγος: δεν έχει την φρόνησιν να δυσπιστεί προς τους γύρω του. Να δυσπιστεί προς τι; Διά να αποφύγει κινδύνους; Μα αυτούς είναι ακριβώς που αναζητεί η ψυχή του. Τους αναλαμβάνει όχι από επαγγελματικήν συνήθειαν ή από βιοποριστικόν καταναγκασμόν αλλ' ως εσωτερικήν προσταγήν τής μοίρας του, ως το ιερότερον δικαίωμα που του δίνει η υπεροχή του. Οι πολλοί καμαρώνουν δι' όσους κινδύνους απέφυγαν, όχι δι' όσους υπεβλήθησαν.

...Αλλά διά τον ηρωικόν άνθρωπον η επιτυχία δεν αποτελεί ούτε κριτήριον ούτε ιδεώδες.

Ιδεώδες του και κριτήριο: να ζήσει δυνατός και ωραίος. Και είναι γενναιότερον και ωραιότερον ν' αδικηθεί παρά ν' αδικήσεις, να εξαπατηθεί παρά να εξαπατήσεις. Άλλωστε προς τι να εξαπατήσει; Εξαπατούν οι ετεροκεντρικοί, αυτοί που ασχολούνται διαρκώς με τους άλλους, διά να τους αντιγράψουν ή διά να τους φθονούν ή και τα δύο μαζί. Απασχολούνται κατ' ανάγκην αφού δεν είναι τόσο πλούσιον το Εγώ των ώστε να τους απασχολεί εκείνο έντονα και ικανοποιητικά. Ο ηρωικός όμως άνθρωπος αποτελεί ο ίδιος κέντρον τού εαυτού του, ελεύθερος εις την απομόνωσιν του, αριστοκρατικός με την απόστασιν εις την οποίαν κρατά τούς άλλους, απτόητος με το θάρρος τής προσωπικής του γνώμης και της προσωπικής του ευθύνης, υπερήφανος μέσα εις το άβατον τέμενος τής μοναξιάς του. Δι' αυτό δεν καταδέχεται να φθονεί μήτε να παραβγαίνει με τους άλλους. Δεν χρειάζεται να βεβαιώνει εις τον εαυτόν του μ' αυτό το μέσον, με την εξωτερικήν αναγνώρισιν του δηλαδή, την υπεροχήν του. Αν φαίνεται κάποτε να προχωρεί από την απομόνωσιν του προς τους άλλους το κάνει από πλησμονήν εσωτερικήν, από εντροπήν να κρατεί μόνος του τον πλούτον που αναβλύζει μέσα του, από την σκληράν και αυτοβασανιστικήν επιθυμίαν να ξεφύγει από τον υποκειμενισμόν του, τον μόνον κίνδυνον που φοβείται σοβαρά, να προχωρήσει από το εγώ του προς την μοίραν του. Και είναι η μοίρα κάθε ανθρώπου κάτι που υπάρχει και δρα πριν από το εγώ του και ύστερα απ' αυτό. Είν' η μοίρα μας που διαπλάσσει το εγώ μας, όχι ταναπάλι. Ετσι ο ήρωας είναι πάντα μοναχικός, ειδημή δεν θα ήτον ήρωας, αλλά ποτέ υποκειμενικός.

Πουθενά δεν φαίνεται περισσότερο η περιφάνια του παρά εις τον τρόπον που διεξάγει τούς λεγόμενους αγώνας ιδεών. Δεν αποβλέπει ποτέ εις το να νικήσει. Τι θα είπει να νικήσει; Να δεχτούν τας απόψεις του; Συμφορά! Ο ίδιος ξέρει τι του εστοίχισεν ώσπου να καταλήξει εις αυτάς, τι τόλμη εχρειάσθη, τι εσωτερικήν ωρίμανσιν προϋποθέτει... Διά να αποκτήσει μήπως οπαδούς; Είν' αληθές ότι πολλοί αισθάνονται την ανάγκην να κάνουν προπαγάνδαν διά τας ιδέας των σαν να φοβούνται ότι δεν θα είναι ορθά αν δεν τας αναγνωρίζουν και άλλοι, κατά το δυνατόν πολυαριθμότεροι. Αλλ' εκείνος γνωρίζει ότι σημασίαν δεν έχει το περιεχόμενον τών ιδεών ενός ανθρώπου αλλ' η ψυχική δύναμις με την οποίαν τας κατάκτησε και τας κατέχει, όχι το τι πιστεύεις αλλά το πώς πιστεύεις ότι πιστεύεις.

Η ύπαρξις του και μόνη εξεγείρει το μίσος. Αρκεί να περιγραφεί απλώς πώς είναι και προκαλεί αντιπάθειαν - τόσον μεγάλον μέρος από το μέλλον αντιπροσωπεύει! Διότι το μέλλον είναι σκοτεινόν και είν' ολίγοι αυτοί που δεν φοβούνται το σκοτάδι. Οι πολλοί το φοβούνται και ο φόβος των παίρνει πολλάκις την μορφήν αντιπαθείας...

Υπερήφανος είναι, όχι εγωιστής. Δι' αυτό σπαταλά τον εαυτόν του. Η ευτυχία του είναι δαπανά, ακριβέστερον ακόμη: να δαπανάται. Ανεξάντλητος όπως είναι δεν ξέρει αριθμητικήν. Είναι τόσο πλούσιος ώστε θ' αναπληρώσει εύκολα (το ξέρει) κάθε ζημίαν. Προς τι λοιπόν να την υπολογίζει; Υπολογίζει ο φτωχός. Ο πλούσιος κλείνει τα μάτια, απλώνει το χέρι και σκορπά... Όσα και να σκορπάει, πάντοτε εκ του περισσεύματος θα είναι. Εκ του περισσεύματος αντλεί και η μεγαλοδωρία τού ηρωικού ανθρώπου. Αφρόντιστα και αδίστακτα σπαταλά τα πλούτη του, την δραστηριότητα του, την υγιάν του, την ρωμαλεότητα τής ψυχής και του νου του. Σκορπά την αγάπην του χωρίς ανταλλάγματα, έτοιμος να πληρώσει εκείνους που θα την δεχτούν. Σκορπά τις συγκινήσεις, τους ενθουσιασμούς και την φλόγαν, τα κάλλη και τα ρίγη τής ψυχής του. Και είναι τόσον πολλά τα πολύτιμα αυτά πετράδια ώστε ο φτωχός και ο κακός υποπτεύονται πως θα πρέπει να είναι κίβδηλα, ειδημή θα τα εμοίραζεν έτσι, τόσον αμέριμνα και τόσον αλύπητα;

Προχείρως σκορπά ένα πλήθος προσωπικών στοχασμών (προσωπικών και όταν έχει από αλλού λάβει την αφετηρίαν τής σκέψεως) που ένας άλλος θα επροφύλασεν ζηλοτύπως. Μα ο άνθρωπος μας αγνοεί την ζηλοτυπίαν. Και είναι φυσικόν. Αφού διατηρεί ζωντανά και καθαρά τα χαρίσματα τού γνήσιου αριστοκράτη, την μοναξιά του, το αίσθημα τής ανεπιμεξίας, το θάρρος και την ικανότητα προς περιφρόνησιν, τας μακροχρόνιους αφοσιώσεις, την αρχοντικήν μεγαλοδωρίαν. Προπαντός το αίσθημα τής προσωπικής τιμής ενώπιον τής οποίας όλα τ' άλλα - πλούτος και μόρφωσις, εξουσία και υγία - είναι ένα μηδέν,

Η ζωή του είναι συχνά σύντομος διότι πάντοτε είναι, από την μοίραν του και μόνην οδηγούμενος, εραστής τού θανάτου... Δεν υφίσταται τον θάνατον. Δι' αυτόν και ο θάνατος ακόμη δεν είναι πάσχειν, είναι πράττειν. Είναι η τελευταία πράξις με την οποίαν επισφραγίζει όλας του τας άλλας πράξεις... Αν θα είναι εκούσιος ο θάνατος ή ακούσιος δεν έχει σημασίαν. Διά τον ηρωικόν άνθρωπον ο θάνατος είναι πάντοτε εκούσιος αφού ο δρόμος που συνειδητά εδιάλεξε και βαδίζει, μοιραίως και αναγκάιως οδηγεί προς τα εκεί... Αλλ' εκούσιος ή ακούσιος ο θάνατος τού ήρωος είναι πάντοτε μία έκρηξις υφαιστέιου. Να, έτσι ξαφνικά σπάζει το δοχείον τής ζωής του, συντρίβεται και συντρίβει όλα

γύρω του, φλέγεται και φλέγει, φωτίζεται και φωτίζει, και τρομάζουν οι δειλοί και ταπεινοί και φθονεροί. Οργή Κυρίου...

Τέλος 4ου μέρους

Πέμπτο μέρος

5 Μαΐου 1981, Λευκωσία. Δεν θα κάνω κανένα πρόλογο στην περιπέτεια όπου σας ρίχνω τώρα. Ξέρω πως θα καταλάβετε,τουλάχιστον πως μπορείτε,τι τέλος πάντων συμβαίνει. Και ακριβώς πάλι επειδή συχαίνομαι τις αγγαρίες θα το υπομείνετε όπως το υπομένω εγώ και θα το καταλάβετε όπως το καταλαβαίνω εγώ. Και ύστερα έχει ο Θεός...

Είναι όλες οι σημειώσεις μου στην Θεσσαλονίκη από τις 28 τού Γενάρη τού 1980 μέχρι τις 2 τού Ιούλη αλλά και κάποιες σημειώσεις πριν ή μετά, κάτι που το κάνει απαραίτητο η φύση τού βασικού πρακτικού θέματος που στοίχισε αυτή την περίοδο τής ζωής μου, που δεν ήταν άλλο από τον **αθλητισμό...**

...Μακούντα, 23 Οκτωβρίου 1979, μεσημέρι:45 λεπτά τροχάδην και γυμναστική.

Μακούντα,28 Οκτωβρίου,μεσημέρι:2.500 μέτρα γρήγορα κάπως,400 γρήγορα, μερικές εκκινήσεις και 100 μέτρα πολύ γρήγορα. Μετά γυμναστική.

Κράτησε τρεις ώρες. Σχετικά καλά. Οι γάμπες πιάστηκαν για τα καλά, σύντομα και οι κοιλιακοί, και λίγο αργότερα όλα.

Μακούντα, 31 Οκτωβρίου, απόγευμα. Έκανα για μια ώρα δυνατή γυμναστική. Ύστερα, μεσ' το βράδυ και κατά μήκος τής παραλίας, έτρεξα για μιάμιση ώρα.

Μακούντα, 5 Νοεμβρίου. 30 λεπτά ζέσταμα, 60 λεπτά γυμναστική σ'ένα χωράφι με αχλαδιές προς τον φράκτη. Μαζί αναπηδήσεις και βαθιά καθίσματα. Ταχύτητες: 2X20, 2X50, 2X100 και 2X200 μέτρα. Για επτά μέρες οι μηροί ήταν πιασμένοι.

Μακούντα, 9 Νοεμβρίου. 75 λεπτά ελαφρό τροχάδην και 30'(λεπτά) γυμναστική.

Μακούντα, 11 Νοεμβρίου. Τολμούσα την σύνταξη τού πρώτου μου προγράμματος για τον στίβο. Περιείχε τρεις διαφορετικές προπονήσεις. Θα γινόταν η πρώτη μια μέρα,η δεύτερη σε πέντε μέρες και η τρίτη πάλι σε πέντε. Μια προπόνηση λοιπόν κάθε πέντε μέρες. Το υπογράμμιζα. Από τις τρεις προπονήσεις την μια την είπα «ανορθόδοξο» :χωρίς ζέσταμα, χωρίς χαλαρώματα,ξυπόλυτος κ.τ.λοιπά.

Την επόμενη μέρα σημειώνα αυτή την πρόταση από τα «Ηθικά Νικομάχεια»,τού Αριστοτέλη: **τα υπερβολικά γυμνάσια, καθώς και τα ελλιπή, φθείρουν την δύναμη.** Ωστε επρόκειτο για το μέτρο. Και γω νόμιζα πως το είχα κιάλας βρει.

Μετά ακολούθησαν μια διο μέρες στην Λευκωσία,κατόπιν η Λάρνακα και μετά η **Αθήνα**. Στις 16 Νοεμβρίου ήμουν στο γήπεδο τού Πανελληνίου. Έτρεξα σε γρήγορο κάπως ρυθμό 1400,400 και 600 μέτρα, 4000 μέτρα μετά τροχάδην, κινητική γυμναστική στην συνέχεια και 3X80 μέτρα επιταχυνόμενα, 15 λεπτά εναλλασσόμενες ταχύτητες με τροχάδην (20,50,100 και 200 μέτρα). Κατόπιν 100 και 200 μέτρα με τα γόνατα ψηλά, 200 μέτρα διασκελισμό, 30 λεπτά στατική γυμναστική (ασκήσεις ευκινησίας δηλαδή) και 15' χαλάρωμα. Από τις 4 μέχρι τις 7 και μισή. Πριν από την προπόνηση είχα περπατήσει μεσ'την Αθήνα για πέντε ώρες συνέχεια. Με μάλιστα μια γοητευτική εξάντληση. Η καρδιά δεν ήταν στην θέση της. Η εντολή: η ίδια προπόνηση να επαναληφθεί στις γενικές της γραμμές σε πέντε μέρες. Να γίνει ζέσταμα και γυμναστική πριν.

Αθήνα, 21 Νοεμβρίου,Τετάρτη: 20' ζέσταμα,35' γυμναστική, 2X100 μέτρα ταχύτητες. Οι γάμπες δεν επέτρεψαν τίποτα παραπάνω (γίνανε πέτρα). Ύστερα: 60' τροχάδην, 15' γυμναστική, 5' βάρη για τους άνω μηρούς και 5' χαλάρωμα. Όλα σε 2 ώρες και 15 λεπτά.

Η εντολή: η προπόνηση να γίνεται κάθε τρεις μέρες. Το πρόγραμμα πάντως που έδωσε αυτή η μέρα είναι περίπου το ίδιο με εκείνο το πρώτο στην Μακούντα, μόνο που εκείνες οι πέντε μέρες γίνονται τώρα τρεις:η προπόνηση Α: 12 χιλιόμετρα γρήγορα, 15' γυμ/κη, αναπηδήσεις 3X30, βαθιά καθίσματα 3X20, πηδηματάκια με περιστροφή τής μέσης 3 φορές επί 1 λεπτό, 2X200 μέτρα με τα γόνατα ψηλά, 45' εναλλασσόμενο τρέξιμο με περπάτημα, κινητική γυμναστική 2X20 (ασκήσεις σουηδικής γυμναστικής βασικά: σε τέσσερις χρόνους, 20 φορές σε δύο σετ. Είναι σε γενικές γραμμές η γυμναστική που κάναμε στον στρατό), 20' στατική γυμ/κη και 20' χαλάρωμα.

Η προπόνηση Β: 20' ζέσταμα, γυμναστική 2X15, τζοκεύ (μικρά και γρήγορα βήματα), ανοίγματα (ελαφρές ταχύτητες ως εκατό μέτρα), 3000 μέτρα κούρσα, 45' τροχάδην και, τέλος, ελαφρά γυμ/κη.

Η προπόνηση Γ: ζέσταμα για 15 λεπτά, γυμναστική, ανοίγματα (5X50), επιταχυνόμενα (3X100, 2X200 και 2X400), 800 και 1500 μέτρα τρέξιμο, 15' χαλάρωμα, ελαφρύ γιόγκα (οι βασικές ασκήσεις: δίπλωση, γέφυρα, τόξο).

Και για την περίπτωση αγώνα έλεγα: ζέσταμα για 7', λίγο περπάτημα, και πάλι 7' γυμναστική, τζοκεύ, ανοίγματα, η κούρσα, 15' χαλάρωμα και 30' ελαφρά γυμ/κη.

Αυτά στο χαρτί. Οι γάμπες όμως ήταν πέτρα και μόνο στις 27 πήγα στο γήπεδο, ημέρα **Τρίτη**: ζέσταμα, γυμναστική, 10.000 μέτρα τρέξιμο με τα πρώτα 2500 μ. γρήγορα. Στάθηκε ο προάγγελος της νίκης. Υπήρξε και επιδοκίμασία από τα έξω (κάποιοι δηλαδή ήταν εκεί και με είδαν που έτρεξα).

Παρασκευή, 30 Νοεμβρίου. 15' ζέσταμα, 2 ώρες γυμναστική, 60' τροχάδην με ασκήσεις τών χεριών, λίγη γυμναστική και χαλάρωμα.

3 Δεκεμβρίου, Δευτέρα, πρωί. Ζέσταμα για 15', γυμναστική άνω άκρων 1X5, 60' εναλλασσόμενο (20,50,100,150,200,400,20,50,800,1.500,3X100,250 και 400 μέτρα), και 40' στατική γυμ/κη. Τα σκεφτόμουν ύστερα. Έτσι: Θεέ μου! Και πώς τα κατάφερα ολ' αυτά; Την επομένη ήρθε αυτό: ας μείνει ο κόσμος στην θέση του για ένα μήνα ακόμα! Έχω έναν πόθο... έναν πόθο!!

Απόγευμα **Πέμπτης, 6 Δεκεμβρίου.** Ζέσταμα, λίγη γυμ/κη, λίγο τροχάδην, γυμ/κη και 80' τροχάδην. Πάντα στο μεταξύ το ανικανοποίητο. Και στις 8, μέρα **Σάββατο**, φτιάχνω ένα άλλο πρόγραμμα. Επιδίωξή μου: να στριμώξω δύο προπονήσεις σε μία βδομάδα. Για την τάξη...

Έτσι (με βάση το δεκαπενθήμερο): την μια Πέμπτη: 15' ζέσταμα, γυμ/κη (2X15), αναπηδήσεις κτλ (2X60), 60' εναλ/νο και 15' χαλάρωμα.

Την άλλη Πέμπτη: 20.000 μέτρα τρέξιμο, χαλάρωμα, γυμ/κη (1X10). Και κάθε Δευτέρα: ζέσταμα, γυμ/κη (1X5) και 60' τροχάδην.

Μια σημείωση: στην γυμ/κη η μια άσκηση να ακολουθεί ή να προηγείται της πιο συγγενούς της. Μία άλλη: ε λοιπόν: αυτό θάναι και η δικαίωση μου.

Κι όμως προτού τελιώσω καλά καλά αυτό, προτού, που λένε, στεγνώσει το μελάνι του, ήρθε αυτό σαν «υστερόγραφο»: ΜΙΑ ΠΡΟΠΟΝΗΣΗ ΚΑΘΕ ΒΔΟΜΑΔΑ (έγινε φως).

Στις **10 Δεκεμβρίου** έκανα στο σπίτι γιόγκα και στατική γυμ/κη (βασικά γύμναση τών μηρών) για 90 λεπτά.

Στις **11, Τρίτη**, σε άλλο χαρτί: η αυριανή μέρα θα φανερώσει όλα όσα ως χτες ήταν απόρρητα ή διφορούμενα.

Απόγευμα **Τετάρτης, 12 Δεκεμβρίου.** 2.700 μέτρα γρήγορα, περπάτημα, μετά 300 μ. γρήγορα, περπάτημα, 7.000 μ. κάπως γρήγορα και 3X80 μ. (ξυπόλυτος). Εδώ οι γάμπες γίνανε πέτρα. Γυμναστική άνω άκρων, μέσης, στατική (μηροί), λίγο γιόγκα και χαλάρωμα... Οι γάμπες ανέθεμα τες, οι γάμπες! Αυτές με σκοτώνουν. Αυτές ήταν και η αιτία για την θλίψη που με συγκλόνισε. Κατα τ' άλλα: έξοχα. Η εντολή: να επιδιωχθεί μια παρατεταμένη ταχύτητα.

Έξοχα! Κι όμως κάπου παρακάτω εκείνη την ίδια νύκτα σημείωνα αυτό: αυτή η Τετάρτη στάθηκε μια απελπισμένη μέρα. Με τσάκισε και μου χάραξε το μέλλον με τα πιο μαύρα χρώματα. Με απόγνωση θυμόμουν εκείνο: ας μείνει ο κόσμος στην θέση του για ένα μήνα ακόμα...

Μόνη παρήγορη εικόνα: τα κορίτσια τού Πανελληνίου...

14 Δεκεμβρίου, Παρασκευή. 90' στατική γυμ/κη και γιόγκα μετά, στο σπίτι.

8 Δεκεμβρίου, Δευτέρα. Ζέσταμα για 20', γυμ/κη 2X10, και 100 και 200 μ. τρέξιμο. Απολογισμός: είμαι πτώμα.

Τετάρτη, 19 Δεκεμβρίου με τον Γιώργο στου Ζωγράφου. Ζέσταμα 7 και 7', γυμ/κη και 5 φορές 100 μέτρα τρέξιμο. Και πάλι πτώμα.

Στις 23 επιχειρώ κάπια τεχνάσματα στο πρόγραμμα της 8ης Δεκεμβρίου με την ελπίδα πως θα φτιάξουν τα πράγματα.

Στις 27 πάω στο γήπεδο τής Φοιτητικής Εστίας. Στο πρώτο χιλιόμετρο ήμουν βαρύς, στα πέντε χιλιόμετρα πάλι βαρύς. Στα δέκα κάτι άλλαξε. Δοκιμάζω ένα τετρακοσάρι και: Θεέ μου! Είναι δυνατόν; Όλη η κούραση μου είχε γίνει καπνός. Πετούσα. Ύστερα έκανα ένα τρακοσάρι.

Πάλι αυτό: Θεέ μου! Την ώρα μάλιστα που είχα αρχίσει να καταρρέω. Κάποιες φορές ύστερα συνέβη να πω γι' αυτά: αμφιβάλλω αν έχει ποτέ τρέξει άνθρωπος τόσο γρήγορα όσο εγώ εκείνη την ημέρα.

Παρασκευή, 28 Δεκεμβρίου: 20' γιόγκα.

Σάβато, 29: 30' γυμ/κη.

Κυριακή, 30: 30' γιόγκα.

Δευτέρα, 31, στο σπίτι: γυμ/κη 2X15, αναπηδήσεις (50 και 45), βαθιά καθίσματα (70 και 50), αναπήδηση-βαθύ κάθισμα (50 και 40), για 2' τα γόνατα ψηλά, κοιλιακές διπλώσεις (35 και 25), κάμπεις (αγκώνων, 15 και 20). Κράτησε δύο ώρες. Εξαιρετικά.

Τρίτη, 1η Ιανουαρίου του 1980: 30' γιόγκα.

Τετάρτη, 2 Ιανουαρίου. 30' γιόγκα.

Πέμπτη, 3 Ιανουαρίου, στο γήπεδο. 15' ζέσταμα, γυμ/κη X5, εναλ/νο για 15' (3X20, 3X50 και 3X100). Δεν άντεξα να τρέξω περισσότερο.

Αναρωτιέμαι μήπως και είναι χρήσιμα τα καρφιά; Έφερνα στον νου εκείνους που μου τα πρότιναν τόσες φορές. Τα δοκιμάζω: τίποτα. Όταν έφτανα στο σπίτι: ποτέ δεν ήταν χειρότερα. Τα πόδια βουλιάζανε. Ήμουν τελείως αγνώριστος. Στον γυρισμό στο σπίτι ντρεπόμουν να κοιτάξω τούς ανθρώπους. Ήταν ένα αίσχος. Σημειώνω: έχει πολλά μυστήρια ακόμα τούτο το γήπεδο.

Αργά την νύχτα έφτιαχνα ένα άλλο πρόγραμμα. Αργότερα ένα άλλο πάνω στο «άλλο». Βασικά όμως ήταν και τα δύο τού πνεύματος: δύο προπονήσεις κάθε βδομάδα. Και 3-5% επιπλέον στο πρόγραμμα με την κάθε βδομάδα. Στα περιθώρια τους αυτά: πρωινό γερό και δύο καλά γεύματα κάθε μέρα. Επίσης: ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΤΙΣ ΑΝΑΠΝΟΕΣ. Η εισπνοή: 1,2,3. Κράτημα τής αναπνοής: 1,2,3,4,5,6, και η εκπνοή: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10. Προτού κλείσει μήνας θα έχουμε βροντήξει τα φουσέκια.

Να μην το ξεχνώ: πολλοί πολέμοι (και αγώνες κάθε λογής) κερδήθηκαν από εκείνους που κατάφεραν να κάνουν 15 λεπτά υπομονή περισσότερο από τους αντιπάλους. Στα υπόψιν και εκείνος ο Οδυσσέας: «υπόμεινε τώρα ψυχή μου. Εχεις υπομείνει πολύ χειρότερα απ' αυτό».

Παρασκευή, 4/1: 30' γιόγκα.

Σάβато, 5/1 : 15' γιόγκα.

Κυριακή, 6/1: 15' γιόγκα. Είμαι σε μεγάλο χάλι. Μόλις που συνέρχομαι από την προπόνηση τής Δευτέρας. Η μόνη λύση αυτή: **μόνο μία** προπόνηση την εβδομάδα. Και να μην ξεχνώ το αξίωμα τού Ένγκελς: ο μεγαλύτερος κίνδυνος βρίσκεται στην επιθυμία για δράση, πράγμα που εγώ το μεταφράζω σε: ο μεγαλύτερος κίνδυνος βρίσκεται στην επιθυμία για κίνηση.

Δευτέρα, 7/1.10' γιόγκα. Γράφω: πολύ καλά. Όχι πολύ αργότερα, αυτό: είμαι ακόμα δέσμιος εκείνης της προπόνησης. Και πλάι στο «προσοχή στις αναπνοές» και τα υπόλοιπα: **ανοησίες.** Ακόμα: η προπόνηση Α να συμπυκνωθεί στην Β.

Τρίτη, 9/1. 15' γιόγκα και: ποτέ δεν ήμουν σε καλύτερη φυσική κατάσταση. Αυτή η εντύπωση έδωσε φτερά στην πέννα μου. Και σημειώνω: με τούτο το πρόγραμμα προπονήσεως θα μπορώ να αποθηκεύω δυνάμεις που θα μου επέτρεπαν να κάνω σε κάπιο καιρό την ίδια προπόνηση καθημερινά για ένα μήνα χωρίς να κουράζομαι... Αυτοί οι βλάκες νομίζουν πως αν περάσει μέρα και δεν τρέξουν θα χάσουν και την ικανότητα τους να τρέχουν λες και την έχουν αποκτήσει αυτήν σε τούτη την ολιγόχρονη ζωή τους μέσα στα γήπεδα και όχι στις χιλιάδες τα χρόνια όπου ζυμώθηκε ο προϊστορικός άνθρωπος μέσα στις ζούγκλες και στα άγρια βουνά όπου κυνηγούσε την τροφή του ή όταν έτρεχε για να φυλαχτεί από τα άγρια θηρία, από τις αστραπές και τους κεραυνούς κι ακόμα τότε που είχε την παρόρμηση να φύγει μακριά μπροστά στο φόβο που του ενέπνεε το άγνωστο και το μυστήριο στην φύση. Έτσι όπως χαρακτηρίζουν την επίθεση σαν φυγή διά της

προελάσεως έτσι χαρακτηρίζω και εγώ την ταχύτητα που αναπτύσσει ο αθλητής στον στίβο.

Συνεχίζω: με τούτο το πρόγραμμα επιτυγχάνεται ο μεγαλύτερος δυνατός βαθμός οικονομίας ενέργειας και δεν αφήνεσαι ποτέ στην ηλίθια ανάγκη να τρως σαν βόδι κι ούτε πάλι να χρειάζεσαι να πάρεις χαπάκια για να βγάλεις έναν γύρο τού στίβου. Και ύστερα πάλι να διστάζεις να κατέβεις από τον δεύτερο όροφο στο περίπτερο για να πάρεις κάτι που έχεις ανάγκη γιατί φοβάσαι τα σκαλοπάτια και πάλι χρειάζεσαι ταξί ή λεωφορείο για δύο χιλιόμετρα δρόμο που αν τον περπατούσες και περισσότερο καλό θα έκανες στην υγία σου, θα γλύτωνες και τα λεφτά σου για κάτι καλύτερο και θ' απόφευγες όλες εκείνες τις αχρείαστες διαδικασίες και όλο εκείνο το βρώμικο περιβάλλον όπου ένας υγιής άνθρωπος αισθάνεται τον εαυτό του να προσβάλλεται και το ανθρώπινο γένος να γελοιοποιείται.

Παρακάτω: έχω πιάσει πολλές φορές τον εαυτό μου να θυμάται περιπτώσεις απ' το παρελθόν μου όπου έχω πετύχει καταπληκτικές ταχύτητες χωρίς να έχει προηγηθεί κανενός είδους προπόνηση ή προετοιμασία.

Τελικά για ολόκληρους μήνες ήμουν υπόδουλος αυτής της σωματικής κατάπτωσης που μου σκλάβωνε το πνεύμα. Σιγοβράζει ένα άχτι... ένα άχτι...

Κάποιοι πρέπει να μάθουν πως τα νιάτα δεν υπάρχουν για να τα ταλαιπωρούν άσκοπα όλοι αυτοί οι τυφλοί. Πολλές φορές λυπόμουν (και λυπόμουν πολύ) όταν σκεφτόμουν τόσα παιδιά που για ολόκληρα χρόνια θα καταταλαιπωρούσαν τα σώματά τους από άγνοια και βλακεία, από τις τόσες προκαταλήψεις με τις οποίες έχουν δέσει κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, είτε του σώματος είναι αυτή, είτε του πνεύματος.

10 Ιανουαρίου, Πέμπτη. Μετά από την προπόνηση: καλά, πολύ καλύτερα από την προηγούμενη, όμως απέχει πολύ από την προηγούμενη τής προηγούμενης. Και από τον στόχο μου βέβαια για παγκόσμιο ρεκόρ. Στην ταράτσα την νύχτα έκανα στατική γυμναστική για μια ώρα.

Την επόμενη πάντως μέρα έκανα ένα άλλο πρόγραμμα: μια βαριά και μια ελαφριά προπόνηση την εβδομάδα. Φορτώνω αρκετά την βαριά και σημειώνω: NA ΒΑΡΑΣ.. Επαναφέρω στην σκέψη μου εκείνη την πρόταση τού Αριστοτέλη (ασφαλώς γιατί νόμιζα τα γυμνάσια μου ελλιπή): διότι και τα υπερβολικά γυμνάσια και τα ελλιπή φθείρουν την δύναμη.

Η διαπίστωση: έφτιαχνα ένα νέο πρόγραμμα μόνο και μόνο για να το πετάξω σε λίγες μέρες.

Κυριακή, 13/1. 15' γιόγκα. Την Δευτέρα ήμουν στο γήπεδο με τον Γιώργο. Κάναμε δύο γύρους πρώτα και τέσσερις κατόπιν για ζέσταμα, γυμ/κη Χ3 και 4Χ100 μ. στο χορτάρι. Ύστερα αρχίσαμε κούρσα. Ο Γιώργος σταμάτησε στα 200μ. Εγώ έτρεξα 5.400 μέτρα. Μόλις τερμάτισα πήγα περπατώντας εκεί όπου καθόταν ο Γιώργος. Του άπλωσα το χέρι, κάναμε τόκα και του είπα: σκίσαμε. Ο Γιώργος είπε: έτσι όπως άρχισες αμφέβαλλα αν θα έβγαζες οκτακοσάρι. Έχεις κάνει άνετα πανελλήνιο ρεκόρ. Αν έβγαζες μ' αυτό τον ρυθμό δέκα χιλιόμετρα δεν θάκανες μόνο πανελλήνιο αλλά παγκόσμιο ρεκόρ. Υπερβολή; Ίσως. Αν ναι πάντως, πολύ μετριόφρονη υπερβολή. Και μάλιστα από έναν άνθρωπο που δύσπιστούσε και είχε και λόγους γι' αυτό. Εγώ είπα: θα εξυγιάνουμε τώρα τον αθλητισμό και μετά την κοινωνία.

Σε λίγο ο Γιώργος έφευγε για κάποιο ραντεβού και συνέχιζα εγώ την προπόνηση: 200μ. στο χορτάρι, 3Χ200 με τα γόνατα ψηλά, βαθιά καθίσματα (100 και 70), άλματα κουτσό 50 και 50, αναπήδηση κουτσό 2 φορές 30 και 30, βαθύ καθίσμα-αναπήδηση 40. Δεν έβγαλα φουσκάλα (έτρεχα ξυπόλυτος). Στον γυρισμό κατά το σπίτι πέρασα από την Κυτρουλά. Κάποιες σημειώσεις γι' αυτό υπάρχουν στον προηγούμενο τόμο.

Σύντομα το πιάσιμο από την προπόνηση άρχισε να εκδηλώνεται αμείλικτα. Σερνόμουν. Κι όμως το πρωί έβαζα τα διο πόδια σ' ένα παπούτσι και έκανα γιόγκα για 30 λεπτά.

Αργότερα έκανα ένα άλλο πρόγραμμα (παραχώρηση οπωσδήποτε στον Γιώργο που επέμενε: όχι πιο αραιά από μία προπόνηση κάθε τρεις μέρες).

Τετάρτη, 16/1. Τίποτα. Το πιάσιμο αφόρητο.

Πέμπτη, 17/1. 15' γιόγκα. Την Παρασκευή το ίδιο. Η τέταρτη μέρα μετά την προπόνηση και δεν πήγα στο γήπεδο. Τι νάκανα αφού σερνόμουν ακόμα; Πάνω από το κάθε «τρεις» μέρες τής Τρίτης έβαλα το ΕΦΤΑ.

Έλεγα στον Γιώργο (γιατί τον βρήκα σπίτι και τον πήρα και χαθήκαμε μεσ' τους δρόμους μιλώντας για τον Νέο Κόσμο): είμαι πιασμένος από την Δευτέρα. Μια προπόνηση την εβδομάδα.

Γιατί θέλω και να χαίρομαι τούς καρπούς τής προπόνησής μου.

Το **Σάββατο, 19/1**: 15' γιόγκα. Οι μηροί μόλις σήμερα είπαν ν' αρχίσουν να χαλαρώνουν.

Ένα σχόλιο: οι κούρσες που κάνω γίνονται για να δοκιμαστεί η ορθότητα ή όχι τής κύριας προπόνησης μου. Στην καλύτερη περίπτωση είναι η επαλήθευση της, και στην χειρότερη η διάψευση της.

Αυτής τής μέρας είναι κι η σκέψη για «ένα ταλέντο που έρχεται εδώ κάτω κάθε πεντακάσια χρόνια και μια θέληση που έρχεται κάθε χίλια».

Την **Κυριακή έκαανα** 15' γιόγκα. Και την **Δευτέρα** στο γήπεδο: 1.500 μ. γρήγορα, για ζέσταμα, γυμ/κη Χ5 και εναλλ/νο 4Χ50, 3Χ100, 2Χ500, 800 και 2Χ300 μ. Έβρεχε καθώς έτρεχα (με το παντελονάκι μόνο), και κάποιες στιγμές νόμιζα πως έπρεπε να αισθάνομαι υπέροχα και πίεζα τον εαυτό μου και χαμογελούσα. Είχα στο μεταξύ αφήσει τα γιαλιά μου κάτω από ένα παγκάκι. Ήρθαν ύστερα και κάθησαν εκεί δύο κορίτσια με αδιάβροχα και με κοιτούσαν. Όταν τέλιωσα πλησίασα και τους λέω: «μπορώ να πάρω τα γιαλιά μου;» Ω, πώς με κοιτούσαν! Έτσι τσακισμένος ήμουν, έτσι ζούσα κι έτσι πέθαινα, έτσι που αν χτυπούσαν εκείνη την μέρα οι καμπάνες τής ανάστασης θα το φιθύριζα και γω σε κάποιον αγαπημένο: Ρόμπυ, Ρόμπυ, ας κάνουμε πως δεν τις ακούμε...

Στις κόλλες τα συνηθισμένα: χάρηκες βλάκα αρκετά τούς καρπούς τής προπόνησής σου. Λοιπόν: πού 'ναι το πρόγραμμα εκείνο που θα μου δώσει δικαίωμα στην χαρά; Πιό είναι;

Αυτό βέβαια: κάθε Δευτέρα και κάθε Πέμπτη οι προπονήσεις. Και: ΝΑ ΒΑΡΑΣ: Τις άλλες ημέρες 15' γιόγκα. Για ζέσταμα 4.000μ. γρήγορα, γυμ/κη Χ5, εναλλ/νο 5Χ50, 4Χ100, 3Χ500, 2Χ800, 1.500, 3Χ300, 4Χ200, 5Χ100 και 4Χ150μ. διασκελισμό. Πηδηματάκια με περιστροφή τής μέσης, τίναγμα-βαθύ κάθισμα: 50, έκταση- διάσταση στον αέρα: 50, βαθύ κάθισμα: 50, άλμα κουτσό: 50, κουτσό αναπήδηση: 50, 10 κάμψεις τών αγκώνων, 10 κοιλιακές διπλώσεις. Στατική γυμ/κη (γύμναση τών άνω και πρόσθιων μηριαίων, γοφών, ασκήσεις εμποδίων, δίπλωση, γέφυρα τόξο: όλα επί 3 λεπτά).

Στ' αριστερά τού προγράμματος σημείωσα: την Δευτέρα, 28/1/1980, θα χτυπήσω παγκόσμιο ρεκόρ στα 5.000 μ. **Αρχισε** ήδη η αντίστροφη μέτρηση.

Την **Τρίτη** 25' γιόγκα. Το ίδιο την **Τετάρτη**. Την **Πέμπτη, 24/1**, πήγα στο γήπεδο. Μαύρο χάλι. Καρδιά κουρασμένη, μηροί αγύμναστοι. Σημειώνω αυτό που άκουσα από έναν προπονητή που πρωτογνώρισα στην Θεσ/νίκη (η διατύπωση δική μου): η ακινησία βαίνει ενάντια στην καλή φόρμα.

Αυτό: αναζητώ το πρόγραμμα εκείνο που η εφαρμογή του θα δίνει ένα νέο ρεκόρ με την κάθε προπόνηση.

Την **Παρασκευή** για 30' δυνατή γυμ/κη (βασικά μηρών). Και όταν ανέβηκα μετά από λίγη ώρα τα σκαλοπάτια: είναι η πρώτη μέρα που ανέβηκα τα σκαλοπάτια άνετα και γρήγορα. Ακόμα: οι μηροί μεγάλωσαν αισθητά.

Είχανε οπωσδήποτε αυτά δόση από αλήθεια, όμως με στρίμωξαν και αυτά τα φαινόμενα περισσότερο μέσα στην πλάνη μου.

Το παράπονο μου: αχ αυτό το μέτρο! Μου ξεφεύγει σαν το νερό μέσα από τα δάχτυλα. Ως πότε όμως; Ως πότε;

Πιο κάτω μια νέα διατύπωση ενός γνωστού ήδη λόγου: τώρα θα κάνω την μικρή μου επανάσταση. Ύστερα την μεγάλη. Πρώτα θα εξυγιάνω τον στίβο. Ύστερα την κοινωνία.

Συνέχιζα (ολοφάνερη η επίδραση τού Καίσιερ): αυτό το τόλμημα που τώρα επιχειρώ στον χώρο τού στίβου εκ των υστέρων θα φανεί πολύ απλό. Ύστερα από μερικά χρόνια οι αθλητές και όλοι οι άνθρωποι θα σκέφτονται όλα όσα γίνονται σήμερα στον αθλητισμό και στην καλύτερη περίπτωση θα μας έχουν για βλάκες και ηλίθιους. Και όμως αγαπητοί μου για τούτο το απλό πράγμα χρειάστηκε πολλή τόλμη, τόσο μάλλον που ζούσα σ' ένα περιβάλλον που έκανε ότι μπορούσε για να με αποθαρρύνει και να στρέφει αλλού το ενδιαφέρον μου.

Στο πρόγραμμα κάνω πάλι κάποιες αλλαγές. Και για την συνέχεια: αποδεικνύω με το προσωπικό μου παράδειγμα πως βασίζονται στο λάθος. Τις εξηγήσεις θα τις δώσουν οι ειδικοί... Πάνω σ' αυτό το θέμα, αυτή την αντίληψη είχα και έκανα ότι μπορούσα για να την επαληθεύσω.

Το **Σάββατο** «είμαι πιασμένος παντού». Και την **Δευτέρα** δεν πάω στο γήπεδο. Αλλά... αδελφή, γιατί θέλεις να μου εμπνέεις αυτή την αίσθηση τής ενοχής;...

Το πρωί ήμουν στην Θεσ/νίκη: άφραγκος. Κάποιες λέξεις σ' ένα χαρτί μαρτυρούν για κείνη την Δευτέρα: από τον σταθμό πήρα λάθος λεωφορείο. Άφησα ύστερα τις αποσκευές μου (μια μεγάλη πράσινη βαλίτσα) στον Ντένη (είχε μαγαζί αθλητικών ειδών) για μερικές ώρες. Αυτός ο άνθρωπος όταν του εξέθεσα με κάτι γενικότητες τις προσδοκίες μου σκέφτηκε ότι παραλογίζομαι και έκανε κάποιες προσπάθειες να με γελοιοποιήσει σε κάποιους γνωστούς του που είχαν ήδη έρθει εκεί.

Τους λέει: δεν μου λέτε: τι γνώμη θα σχηματίζατε για έναν άνθρωπο που έχει πέντε μήνες προπόνηση και σου λέει ότι θα κάνει παγκόσμιο ρεκόρ; - Ότι είναι τρελλός, απάντησαν. Τότε εγώ τούς είπα: κύριοι, αυτός ο άνθρωπος είμαι εγώ και θα κάνω -θυμηθείτε το- φέτος -θυμηθείτε το- παγκόσμιο ρεκόρ από τα τετρακόσια μέχρι και τα δέκα χιλιάδες μέτρα. Αυτοί είπαν: μακάρι...

Κάπια Άννα που συνέβη να μ' ακούσει εκείνη την μέρα έδειξε κατανόηση.

Ύστερα στην Φιλοσοφική βρήκα τον Περικλή, συμμαθητή μου στο τρίτο έτος στο Φιλοσοφικό τμήμα και συγγάτοικο κάποτε του Θεόφιλου. Σύντομα έφευγα για τον Θεόφιλο (τον είχα γνωρίσει τον τελευταίο καιρό πριν φύγω τότε από την Θεσ/νικη). - Θεόφιλε, του λεω, θέλω στέγη. -Σε περίμενα. Είχα την προαίσθηση. Προχτές μάλιστα αρνήθηκα σ' έναν φίλο το δωμάτιο (είχε ένα άδιο δωμάτιο από τότε που έφυγε ο Περικλής) ακριβώς γι' αυτή την προαίσθηση.

Όταν μίλησα στον Θεόφιλο για εξυγίανση τού στίβου έκανε αναφορά σε έμμονες ιδέες, σε υπερβολικό ζήλο, κάτι για προσκόλληση σ' έναν στόχο (μιλούσε πάντα με ψυχαναλυτικούς όρους και απ' όλους διάβαζε πιο πολύ τον Ράιχ) και συμπλήρωσε πως είναι άθλιο για έναν άνθρωπο να σκέφτεται μόνο σαν αθλητής και να παραγκωνίζει όλες τις άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες.

Λυπήθηκα, μόνο λίγο φυσικά, και ξέρω εκ των προτέρων πως σύντομα θα αναγνωρίσει την γκάφα του. Γενικά μου φέρεται πολύ πρόσχαρα και ευγενικά.

Την άλλη μέρα τού έκανα ένα μάθημα γυμναστικής (υπόφερε από την καρδιά του και ο γιατρός τού την είχε απαγορεύσει). Έδειξε πάντως γοητευμένος. Ύστερα μού έκανε λεμονάδα.

Για νάχω στο μεταξύ το φαί μου στην λέσχη φρόντισαν δύο καλοί κύριοι. Ο ένας ήταν παράγοντας τού «Ηρακλή Θεσ/νικης» και ο άλλος εργαζόταν στα γραφεία τής λέσχης.

Ο Θεόφιλος πάλι μού έδωσε προθεσμία: θα μείνω κοντά του μόνο για δύο μήνες. Ήθελε κι αυτός νάναι μόνος του...

Τρίτη, 29 Ιανουαρίου. Στο ημερολόγιο μου έχω τα λείψανα από λέξεις που είπα ή δεν είπα ποτέ (θα δουλέψει πολύ ακόμα η πέννα μου πάνω σ' αυτές. Φαντάζομαι όσο θα αναπνέω).

Την Τρίτη λοιπόν: όσο θα είμαι εδώ πάνω, οι δυνάμεις που εκφράζω θα θριαμβεύουν.

Και: ελπίδα και αισιοδοξία ναι. Που δεν είναι όμως άλλο από το πνευματικό παράγωγο μιας βαθιάς επίγνωσης τών υποκειμενικών και αντικειμενικών δεδομένων. Αν τώρα η διατύπωση αυτής της αυτοπεποίθησης σάς σκανδαλίζει, γι' αυτό δεν φταίω εγώ, δεν φταίνε τα «μεγάλα» λόγια μου αλλά η κακοδαιμονία και η οκνηρία σας.

Πιο κάτω: κορίτσια τών είκοσι και εικοσιενός χρονών, κι είναι όλη την μέρα σκυμμένα πάνω από τα βιβλία. Τα νιάτα σας; Ε, αυτά θα συλλογιέστε τώρα; Έχω να σας δω έξι μήνες και έχετε γεράσει.

Είδα σήμερα και τον Σταύρο, το περπάτημα τού αητού.

... Η πρώτη φιλοδοξία μου πάντως είναι αυτή: να γίνω αιτία να βρουν την σωματική και την ψυχική τους υγία εκατομύρια άνθρωποι.

Τετάρτη, 30 Ιανουαρίου, απόγευμα. Σε λασπωμένο χώμα στο βουνό σε κύκλο με διάμετρο δύο μέτρων, ξυπόλυτος και με το κοντό μόνο έκανα για 45' συνέχεια κινητική γυμναστική (γόνατα ψηλά, αναπηδήσεις, κουτσό κτλ). Οι γάμπες πετρώσανε.

***

Να γυρίσω στο Πανεπιστήμιο ε; Το παράτησες και συ κάποτε και σήμερα καταριέσαι την ανήσυχη νιότη που το τόλμησε. Ω, κι αν είχες σήμερα εκείνο το χαρτί! Παλιές ιστορίες. Τις ακούσαμε τόσες φορές. Ω, όχι κύριε Τ. Δεν με ξέρετε καλά. Αλλιώς δεν θα μιλούσατε έτσι, δεν θα τολμούσατε κύριε...

***

Δεν θέλησα παρά να επαναλάβω εκείνους τούς γίγαντες τής ηθικής: τον Αντισθένη, τον Πύρρωνα και τους Στωικούς.

Κατά τ'άλλα είμαι και σήμερα βυθισμένος στην νοσταλγική αναπόληση και στο «τίποτα δεν έχει

σημασία εδώ πάνω».

Πέμπτη, 31 Ιανουαρίου. 15' γιόγκα κι ελαφρά πιασμένος παντού.

Στέγη, φαί, ήλιος. Πώς αλλιώς να σας μιλήσει για τον Θεό του ένας δυστυχισμένος;

Το βράδυ στην Φοιτητική Εστία μετά την «5η σφραγίδα» έτρεξε η Μαρία κοντά μου. Έδειχνε τόσο χαρούμενη που μ' έβλεπε. Δεν είπαμε και τίποτα. Μόνο στο σπίτι άφησα κάτι λέξεις να χαραχτούν στο χαρτί: πόσο την αγαπώ! Και πόσο καλή στάθηκε μαζί μου σε πιο δύσκολες ώρες απ' αυτές! Πάντα αγάπησα και νοστάλγησα τις ώρες που ήμουν κοντά της.

***

Όποιος υπόφερε, όποιος αγάπησε και πόνεσε δικαιούται τα πάντα εδώ πάνω. Αν τον ρωτούσατε όμως τι θάθελε να πάρει από τούτο τον κόσμο δεν θα ζήτηγε τίποτα για τον εαυτό του. Θα σας μιλούσε μόνο για ανθρώπους γαλήνιους και ευτυχισμένους.

Αργά το βράδυ ακούγονταν κάτι τραγούδια στην γειτονιά: ένα νερό κυρά Βαγγελιώ. Ύστερα: τρία παιδιά Βολιώτικα μάς κλέψαν την Αννούλλα. Και: γιάνκα χορεύει η Άννα-Μαρία.

Έσβυναν στο στενό μου οι ήχοι τους όταν άρχιζαν πάλι: ένας αητός καθότανε στον ήλιο και liaζότανε. Κι εγώ σημείωνα: μου φαίνεται πως ζω ένα ευτυχισμένο όνειρο.

Παρασκευή, 1η Φεβρουάριου, νωρίς το πρωί και: «έχω καλή σαρδέλα». Μεσ' το ίδιο «όνειρο».

... Το πιάσιμο σήμερα πιο βαρύ. Κι ένα σχόλιο πάνω σ' αυτό που είναι πραγματικότητα: σκοτώνανε το σώμα τους και νόμιζαν πως το γυμνάζανε.

***

... Αφού τα πράγματα ακολουθούν την πορεία τους, αφού το νέο θα επιβληθεί έτσι κι αλλιώς, τι σημασία έχει αν διέψευσα εγώ τις ελπίδες κάποιων ανθρώπων; Τι σημασία έχει η ενοχή που αισθάνομαι γι' αυτό; Τι σημασία έχουν για την ανθρωπότητα οι ώρες, οι μέρες και οι μήνες που περνώ εγώ μέσα στην απόγνωση και τη βασανιστική αναζήτηση;

Θυσιάζομαι για να δώσω κάτι, όμως ο κόσμος ποτέ δεν θα σκεφτεί την θυσία παρά μόνο το κάτι.

Το **Σάββατο** σημειώνω για «την πεποίθηση που δημιουργήθηκε μέσα μου πως αν εξακολουθούσα ή όχι να υπάρχω κάτω απ' αυτό τον ήλιο δεν θα νιαζόταν κανένας εδώ πάνω, απολύτως κανένας».

Την **Κυριακή** θα γινόταν ένας ανώμαλος δρόμος στην Αμερικανική Σχολή. Το είχα μάθει σχεδόν αμέσως μόλις έφτασα στην Θεσ/νικη και πρόλαβα και δήλωσα πως αυτό τον δρόμο θα τον κερδίσω. Η προπόνηση τής Τετάρτης όμως ήταν τόσο σκληρή που όταν ήρθε η Κυριακή ήμουν πιασμένος παντού, τόσο που δεν μπορούσα να σύρω τα πόδια μου. Φοβήθηκα για καμιά ζημιά και στο τέλος δεν έτρεξα. Και πώς ν' αντικρύσεις ύστερα εκείνους που σ' άκουσαν να λες: θα κερδίσω, πώς;

Στο ημερολόγιο μου γέμιζα τις άδιες γραμμές τής Κυριακής: ο κόσμος σε κάνει να νιώθεις ντροπή Θόδωρε, και ενοχή. Γι' αυτό: θα τους φερθώ έτσι όπως ταιριάζει σ' έναν άνθρωπο ειλικρινή, δηλαδή τρελλά. Τώρα σε βλέπουν οι γνώριμοι και κάνουν τα στραβά μάτια. Θα φερθώ τρελλά σου λέω, τρελλά...

Δευτέρα, 4 Φεβρουάριου. Έκανα το πρωί μια δύσκολη γυμναστική 20 λεπτών.

Από τούτη την Δευτέρα άρχισα να μετρώ και τους σφυγμούς μου όταν ανέβαινα τα σκαλοπάτια στον 3ο όροφο. Λίγο αργότερα σημείωνα και τις ώρες ύπνου που έκανα κάθε βράδυ.

Τρίτη, 5 Φεβρουάριου. 15' γιόγκα. Κούραση, πολλή κούραση και επίμονη ανάγκη για ύπνο.

***

Η ομορφιά στάθηκε ο μεγάλος μου έρωτας. Την βρήκα στον ήλιο, στην ψυχή μου, στην σιωπή...
Να ξέρετε λοιπόν άνθρωποι πως όσο υπάρχει αυτή η σιωπή υπάρχει και η δυνατότητα να σωθεί
αυτός ο κόσμος. Όταν θα πάψει να υπάρχει θα έχετε και οι ίδιοι καταδικαστεί αμετάκλητα.

Το τραγούδι που συνόδευε την θλίψη τής Δευτέρας: άνοιξη μου δακρυσμένη, ω Ραχήλ
αγαπημένη...

***

Εκείνοι που με πιστεύουν με αναστατώνουν πιο πολύ από εκείνους που δεν με πιστεύουν, κι
αυτό γιατί η πίστη τους με υποχρεώνει και με φοβίζει πως η διάψευση των ελπίδων τους θα μ'
έκανε να μισήσω τον εαυτό μου.

Τετάρτη, 6 Φεβρουαρίου. Πήγα στο βουνό και σε κείνο τον ίδιο μικρό κύκλο έκανα
αναπηδήσεις (30 και 20). Τίποτ' άλλο δεν μπόρεσα να κάνω. Δεν είχα δυνάμεις για τίποτα
παραπάνω. Ακούμπησα περίλυπος σ' ένα δένδρο και ανάσανα το γκρέμισμα των ονείρων μου.

Στο σπίτι σημείωνα για να θυμάμαι: ο Μ έκανε ότι μπορούσε για να με πάρει στο δούλεμα.
Εκείνοι οι άλλοι έκαναν σαν να μην υπήρχα. Όμως η παρέα του Βασίλη μου ήταν βάλσαμο. Και
το χαμόγελο του Σοφοκλή στην λέσχη και οι ευχές μιας Μαρίας και ενός Δημήτρη.

Ποτέ άλλοτε δεν είχα συνειδητοποιήσει σε τέτοιο βαθμό την τραγικότητα τής περίπτωσης μου
και ποτέ άλλοτε δεν πλησίασα περισσότερο στην λύση που ψάχνω, παρόλο το βούλιαγμα μου μεσ'
την απόγνωση.

Και όμως είχα και σήμερα εκεί, ανάμεσα στα πλήθη, εκείνο το διαβολικό χαμόγελο που γεννά
η επίγνωση τής υπεροχής μου. Η περίοδος τού ψυχρού πολέμου κρατάει ακόμα γερά.
Αναρωτιέμαι: πώς στ' αλήθεια άνθρωπος που επεχείρησε ν' απαλλάξει την κοινωνία από τις ηλίθιες
προκαταλήψεις της δεν τα υπέστη ολ' αυτά και ακόμα χειρότερα; Η δυσπιστία; Ω, τι ναι για μένα η
δυσπιστία τους; Τι είναι τα γελάκια τους; Ω, γιατί παραπονιέμαι; Και γιατί απελπίζομαι; Που
«αισθάνομαι καθηλωμένος» ή που «είναι πολλοί εκείνοι που ήταν ήσυχοι με την απουσία μου και
θα εύχονταν να μην γυρνούσα ποτέ»; Γιατί;

***

Με τον καιρό διαπιστώνω ολοένα και πιο καθαρά πως οι νίκες και το φτάσιμο ψηλά που θέλω
δεν είναι αυτοσκοπός παρά ένα μέσο που κάπια ιερή αποστολή μου εμπνέει και που με θεωρεί
απαραίτητο όργανο για την πραγμάτωση της.

Πέμπτη, 7 Φεβρουαρίου. 5' κλειδώσεις (έστριβα δηλαδή τα μέλη μου όπως μπορούσα).

Απολογισμός: σε τούτη την περιπέτεια μου δεν υπήρξε κανένα θριαμβευτικό Εύρηκα. Το καθετί
νέο που ερχόταν να δώσει το παρόν του επιβαλλόταν πάντα κατόπιν επίγνωσης, βάσει αυστηρά
λογικών αρχών, της αχρηστίας και διάψευσης τού προηγούμενου. Όταν θα φτάσω τελικά στο
οριστικό πρόγραμμα, αυτό θα γίνει γιατί οπιοδήποτε άλλο θα είχε δοκιμαστεί και αποκλειστεί και
δεν θα μπορούσε να υπάρξει άλλο για δοκιμή.

Για την ώρα πάντως οι καταστάσεις με θέλουν για αποτυχημένο άνθρωπο ως την στιγμή που
κάτιες άλλες καταστάσεις θα δείξουν το αντίθετο.

Ζω και υπάρχω σε μια πολιτεία χωρίς φίλο κανένα, χωρίς ένα σύντροφο για τις ώρες της πίκρας
μου. Κι όσο για την χαρά, ω, ας μην γίνεται καλύτερα λόγος...

Άνθρωποι! Μάθετε πως τούτη την ώρα υπάρχουν κάπιοι που έχουν ανάγκη από μια καλή
κουβέντα για να κρατηθούν και δεν την βρίσκουν. Φροντίστε αυτούς τους ανθρώπους χωρίς να
σας το ζητήσουν γιατί έτσι έμαθαν. Φροντίστε να έχουν πάντα αυτή την καλή κουβέντα, φροντίστε
να τους κρατάτε κοντά σας αφού από τον πόνο και από την δουλιά τους υπάρχει ο πολιτισμός.

Παρασκευή, 8 Φεβρουάριου. Δεν είχα καλά καλά ξυπνήσει και στα χείλη μου ανάδευαν οι ήχοι: τώρα νυμφούλλα μου χρυσή που βγαίνεις απ' το σπίτι σου... (το είχα τραγουδήσει φές για κάπια κορίτσια).

Αναρωτιέμαι τι θα γινόταν ο κόσμος αν όλοι οι άνθρωποι ξυπνούσαν ένα πρωί με κάτι σαν αυτό: τώρα νυμφούλλα μου χρυσή που βγαίνεις απ' το σπίτι σου...

***

Σημειώνω για «κείνο το σοφό ένστικτο που μ' έσπρωχνε κατευθείαν στο ουσιώδες και μετουσίωνε σε χρυσάφι κάθε ώρα τής ζωής μου».

Η ευνοούμενη μου παροιμία (τουρκική): η τύχη πάει μαζί με τον τολμηρό.

***

Το να αισθάνεσαι πως βασίζονται στο λάθος: νά το πρώτο σημάδι, και το πρώτο κίνητρο για να συντρίψεις το σάπιο οικοδόμημά τους.

Σάβατο, 9 Φεβρουαριου. Και πώς να συγχωρέσω τωρα τον εαυτό μου που στάθηκε ανίκανος τόσον καιρό γι' αυτή την αποκαλυπτική συσχέτιση: πως όπως οι γάμπες από υπερβολική γύμναση βρίσκονται σε μια κατάσταση ατονίας, χωρίς να μπορεί κανείς να την πει «πιάσιμο», έτσι και οι μηροί είναι επόμενο από ανάλογα υπερβολική γύμναση τους να βρίσκονται όμοια κι αυτοί σε τούτη την κατάσταση τής ατονίας που σε κάνει να βουλιάζεις όταν ανεβαίνεις τα σκαλοπάτια.

Αρκετές φορές μετά θεωρούσα τον εαυτό μου κουτό όταν σκεφτόμουν αυτή την πρόταση και ένας Θεός ξέρει πώς και δεν την μουντζούρωσα σε μια απ' αυτές τις φορές. Σήμερα όμως (1981) σκέφτομαι πως οι στιγμές που γέννησαν αυτή την πρόταση ήταν από τις πιο φωτεινές που είχε τότε ο νους μου...

Είπαμε: ο μεγαλύτερος κίνδυνος βρίσκεται στην παρόρμηση για κίνηση (παράφραση εκείνου τού αξιώματος τού Ένγκελς: ο μεγαλύτερος κίνδυνος βρίσκεται στην επιθυμία για δράση. Τόγρραφα και πριν).

***

Πιστεύω, με μian αφελή και ακλόνητη πίστη, πως απ' τα κατάβαθα τού είναι τους την λαχταρούν εκείνη την άλλη πολιτεία. Θαρθεί φίλοι μου η μέρα που θα κλάψουν πολύ για τούτο το ξεστράτεμα τους και θα λατρέψουν σαν Θεό τον άνθρωπον εκείνο που τους βοήθησε να γνωρίσουν το φως.

Κυριακή, 10 Φεβρουαριου. Αυτή ακριβώς η μέρα, οι σημειώσεις της δηλαδή, είναι ενδεικτικές για την πορεία των σκέψεων μου.

Το πρωί: αισθάνομαι περίφημα.

Το απόγευμα: πνίγομαι. Δεν ξέρω τι να συμπεράνω. Το σίγουρο: μόνο ύστερα από λίγη γυμναστική νιώθω κάπως καλά. Το «αισθάνομαι περίφημα» ήταν μια απάτη.

Και κάπια αναδρομή: στις 6/2 φτιάχνω πρόγραμμα: δύο προπονήσεις κάθε βδομάδα και, σε σύγκριση με κείνες τις πρώτες που είδατε, πολύ ελαφριές.

Στις 8/2 γράφω κάτω απ' αυτό το πρόγραμμα: τα περιθώρια χρόνου έχουν εξαντληθεί και -όχι ακριβώς γι' αυτό- οποιαδήποτε τροποποίηση του θα μπορούσε να εκτιμηθεί μόνο σαν ηλιθιότης. Όλα τα προγράμματα που είχα ως τώρα δοκιμάσει με είχαν καταντήσει ένα ράκος. Μόνο εκείνο το ένστικτο τής αυτοσυντήρησης μ' έκανε ικανό να φτάσω ως εδώ χωρίς κάπια σοβαρή ζημιά.

Ακόμα: ας μην ξεχνώ ότι αυτό που λέμε «απόθεμα» παίζει έναν πολύ σπουδαίο ρόλο σε τούτη την περιπέτεια.

Υστερόγραφο (ΥΓ): την προπόνηση σου θα την κάνεις με το χαμόγελο στα χείλη.

Και: ΟΧΙ ΗΛΙΘΙΕ: ΝΑ ΜΗΝ ΒΑΡΑΣ.

Στις **10** πάλι, την **Κυριακή**: ε, ας είναι: εκείνα που χωρίς σωστή εκτίμηση αποκαλούνται ηλιθιότης, στο τέλος δείχνουν νάναι συχνά τα πιο ρωμαλέα και λογικά. Ας επιχειρήσω σήμερα αυτό που χτες αποκάλεσα ηλιθιότητα. Πιός ξέρει τι θα βγει;

Ύστερα υπογραμμίζω αυτό: θα το τολμήσω!

Το πρόγραμμα ήταν βασικά κάπιες προσθαφαιρέσεις σ' εκείνο τής 6/2, κάτι τεχνάσματα που δείχνουν νάναι αστεία ύστερα από την κατάληξη που είχε η όλη ιστορία.

Την **Δευτέρα** έγραφα για κάπιες εντυπώσεις. Την **Τρίτη** για άλλες. Πήγα πάντως στο γήπεδο και κατάφερα και έκανα την προπόνηση που έλεγε το πρόγραμμα. Σημείωνα αυτό: ένιωσα την χαρά του ανθρώπου που βάζει τα πράγματα σε τάξη και που ξέρει πως σε λίγο καιρό οι προσδοκίες του θα γίνουν πραγματικότητα από μαθηματική αναγκαιότητα. Αισθάνομαι πολύ καλά. Οι γάμπες είναι τελείως χαλαρές.

Και τι ντροπή ήταν αυτή όταν ξυπνούσα το πρωί και δεν αισθανόμουν καθόλου καλά! Ήμουν πιασμένος παντού, και πιο πολύ στις γάμπες.

***

Βρέθηκα στ' όνειρο μου με τα μικρά μου αδέρφια σε μια ερημιά και παλεύαμε μ' ένα τεράστιο φίδι. Ξύπνησα και θυμήθηκα. Νοστάλησα έναν κόσμο που δεν ξέρω αν τον έχω ζήσει ποτέ.

Κάπια δάκρυα κύλησαν στην θολή κάμαρα.

Φαντάστηκα φίλους και γνωστούς σαν παιδιά ή σαν γέρους. Ω, να τους αγαπάς, να τους αγαπάς. Κι όταν ακόμα σε σκοτώνουν, εσύ να τους αγαπάς.

Τούτη την νύχτα και τούτο το αχνοχάραμα έζησα εμπειρίες μελλοθανάτων: μια βαρκούλλα, μικρή τοσοδά, τσακιζόταν στα βράχια κι απάνω της ήμουν μόνος εγώ. Και τώρα, τώρα που κείτομαι στο στρώμα και ανασκαλεύω στον χρόνο πίσω, μού φαίνεται πως μια στιγμή, κάπια στιγμή, τον αγάπησα τούτο τον κόσμο, τον αγάπησα τέτιον που είναι: κακός και απάνθρωπος...

***

Θέλω, να! Θέλω να κάνω πολλά! Ένας Θεός όμως ξέρει για πιούς δουλεύει τούτη η αδυσώπητη θέληση.

Τετάρτη, 13 Φεβρουαρίου... Και να: το θολό περίγραμμα μιας θαυμάσιας ιδέας κρεμμάστηκε για μια στιγμή κάτω από την μύτη μου. Μπορούσα να θέσω σε συναγερμό ένα ελάχιστο κομμάτι τού εαυτού μου και να δώσω σε κείνη την ιδέα σάρκα και οστά. Ήταν κάτι που πετύχαινα εύκολα όσο λίγο και να το ήθελα. Όμως γύρισα απότομα το κεφάλι και βυθίστηκα ξανά σε τούτη την θλίψη και την φυλακή όπου κατά βάθος τίποτα δεν έχει σημασία, σε τούτη την φυλακή όπου η χαρά, ο έρωτας, η δικαιοσύνη και η αγάπη ακόμα, μένουν χωρίς κανένα νόημα.

Ω, άστην τώρα να πάει στο καλό. Πού θα πάει; Θα ξαναγυρίσει. Έγινα πια ο εκλεκτός της, το θύμα και ο μαγνήτης της. Ξέρω πως έρχεται γιατί με έχει ανάγκη. Προφανώς θέλει κι αυτή να γευτεί λίγη δόξα, και βρήκε σε μένα το μέσο της για να το πετύχει.

Τετάρτη, 13/2. Ήτανε τ' όνομα σου Γιάννα ανάμεσα από τα ορνιθοσκαλίσματα μου. Ήτανε το σώμα σου. Για να θυμάμαι πως τ' αγάπησα και το πόθησα μια Τετάρτη.

Το σώμα σου, για να θυμάμαι μεσ' τα χρόνια και μεσ' τα χρόνια να πονώ...

***

Από την «Ανατομία τής καταστροφικότητας», τού Έριχ Φρομ, αυτό μόνο:
Όμως εγώ δεν θέλω να ξεχάσω. Ανάθεμα με αν ξεχάσω.
Θέλω να φαντάζομαι πάντα κάθε μέρα, κάθε ώρα από το παρελθόν.
Αυτό με κάνει να μισώ. Δεν θέλω να ξεχάσω καμιά ταπείνωση, καμιά προσβολή, καμιά αλαζονική χειρονομία. Θέλω να σκέφτομαι όλα όσα έπαθα, όλες τις λέξεις που με κάνανε να πονέσω και που θέλανε να με κάνουν να πονέσω. Θέλω να θυμάμαι κάθε πρόσωπο και κάθε εμπειρία και κάθε εχθρό. Θέλω να φορτώσω ολόκληρη την ζωή μου μ' όλη αυτή την αποκρουστική βρωμιά, μ' αυτό τον όγκο τών αποκρουστικών αναμνήσεων.
Δεν θέλω να ξεχάσω. Μόνο τα λίγα καλά που γνώρισα: αυτά θέλω να ξεχάσω. (Ε. βον Σάλομον: αυτοβιογραφία.)

16 Φεβρουάριου. Έτρεξα στο Καυτατζόγλειο 6.500 μ. Δεν θάθελα να ήταν καλύτερα. Οι γάμπες πιάστηκαν αρκετά.

Ω, θα σκέφτηκαν πως ξεχάσα τις ταχύτητες. Μόνο αυτή η ψευδαίσθηση θα τους επιτρέψει απόψε να κοιμηθούν.

Θέλω να πετύχω ένα περήφανο, αετίσιο, ένα θείο και ανάλαφρο τρέξιμο. Θέλω όποιος με βλέπει να χαίρεται γι' αυτό από την καρδιά του.

Θέλω και ο ίδιος να γλυτώσω από τούτη την φυλακή... Ω, θα γλυτώσω, και σύντομα...

17 Φεβρουάριου. Μόλις ένας άνθρωπος αποκτήσει επίγνωση τών ικανοτήτων του αρχίζει αυτομάτως και το δράμα του. Η γνώση δεν έρχεται με το αζημίωτο...

Το απόγευμα πέρασα από το «Εθνικό κολυμβητήριο». Πισίνα, κορίτσια και γαλάζιο κύμα.

18 Φεβρουάριου. Καθαρή Δευτέρα. Η λίμνη με εκδικήθηκε, με εκδικήθηκαν τα κορίτσια της, και όλο το βράδυ στοίχιωναν τα όνειρά μου.

Το απόγευμα περπάτησα στο Σείχ Σου, στα πεύκα. Έγραψα όταν γύρισα στο σπίτι : θα περάσει και τούτη η γιορτή τών ανθρώπων. Τώρα πια έπαψα να στενοχωριέμαι για τούτες τις μέρες όπου παρελαύνει η ιεροτελεστία τής αδικίας. Κάποτε, θυμάμαι, μου γίνονταν εφιάλτης. Έμαθα επιτέλους να ζω μόνος και απελπισμένος.

Σημείωσα και μια σκηνή στο βουνό: ήμουν ακουμπισμένος σ' ένα δένδρο καθώς πλησιάζουν κατά το μέρος μου τρεις φοιτητές (Κύπριοι). Ο ένας μου είναι γνωστός: ο Γιώργος. Κάτι λένε μεταξύ τους όταν κάποιος απ' αυτούς κάτι ψιθυρίζει: α, τούτος ο μασκαράς; Δεν το άκουσα όμως καλά ή δεν ήμουν σίγουρος και όταν ήρθαν κοντά και χαιρετηθήκαμε τού λέω: πες μου φίλε εσύ τι πέταξες μόλις πριν; - Εε, τούτος ο μασκαράς... Συγγνώμη φίλε γι' αυτό. - Ω, μην ανησυχείς. Συνήθισα χειρότερα. Ήθελα μόνο να βεβαιωθώ για την ακοή μου, τίποτα παραπάνω.

Σύντομα αντίο. Στην κατηφόρα συνάντησα δύο γνώριμα μου παιδάκια, τον Γιάννη και τον Μανόλη, και ξεχάσα λίγο με το παιχνίδι. Τώρα στο σπίτι... Τώρα στο σπίτι...

Ω, θα περάσει, θα περάσει κι αυτό...

***

Και η ταχύτητα ασφαλώς είναι θέμα αντοχής. Δύναμη και αντοχή δεν μπορούν να νοηθούν χωριστά.

***

Άνθρωποι με διαβολικές δυνάμεις που ξέρουν όμως πως η αρετή, η δικαιοσύνη και η ανθρωπότητα είναι πάνω απ' αυτούς. Αυτοί είναι οι Άριστοι μου...

***

Και προπόνηση σήμερα: εναλλασσόμενο: 50,100,200,300,500 (ξυπόλητος). Το δεύτερο δεξί δάκτυλο μάτωσε. Με πολλή δυσκολία έβγαλα τις ταχύτητες. Ύστερα έκανα στατική γυμναστική (βάρη). Με μάζιτιζε μια αφόρητη εξάντληση. Και όμως: δεν προτίθεμαι ν' αλλάξω τίποτα στο πρόγραμμα μου.

Είναι νύκτα τώρα και ένα κύμα οργής και παράπικτου πλημύρισε την ψυχή μου.

***

Η καρδιά θέλει οπωσδήποτε ξεκούραση και κάνω καλά να μην την πολυστριμώχνω αφού έγινε σαφές πια πως όλη η πρόταση μου σε τούτη περίπτωση βασίζεται: πως δηλαδή η εξασφάλιση τής δύναμης που χρειάζομαι για τον αγώνα εξαρτάται πιο πολύ από την καλή ξεκούραση κατά τις μέρες τής ανάπαυλας παρά από τις προπονήσεις.

***

Στην λέσχη μια μαγείρισα που μ' αγαπούσε λέει σε μιαν άλλη: στον γιαλάκια βάλε διπλή μερίδα. Εκείνη, γελώντας: γιατί δηλαδή; Επειδή είναι γιαλάκιας; Ευλογημένο επεισόδιο δηλαδή, κι ευλογημένες ψυχές.

***

Ύστερα; Ω, ύστερα θα ζήσει ο καθένας στον κόσμο που πίστεψε πως θα ζήσει. Αν πίστεψε στην ανυπαρξία, στην ανυπαρξία θα ζήσει, κι αν πίστεψε στην αθανασία, στην αθανασία θα ζήσει.

Εκείνο πάντως τον Φλεβάρη δανείστηκα από την ΧΑΝΘ το βιβλίο τού **Κέννεθ Κλάρκ: πολιτισμός**. Έχει σειρά στις σημειώσεις μου και αρκετή ουσία ώστε να μην αποφύγετε λίγες σκέψεις του...

... ενμέρει από ματαιοδοξία: λίγοι άνθρωποι μπορούν να αντισταθούν όταν τους παρουσιαστεί η ευκαιρία να διαδώσουν τις απόψεις τους.

... Τι είναι πολιτισμός; Δεν ξέρω, δεν μπορώ να τον ορίσω με αφηρημένες έννοιες. Νομίζω όμως πώς μπορώ να τον αναγνωρίσω όταν τον δω.

... Κι ωστόσο η πίστη τού ότι για να απελευθερώσουμε το πνεύμα πρέπει να απαλλαγούμε απ' όλα τα εγκόσμια αγαθά μας είναι κοινή πεποίθηση όλων των μεγάλων θεολόγων τής Δύσης και της Ανατολής χωρίς εξαίρεση. Είναι ένα ιδανικό στο οποίο θα στρέφονται πάντα τα πιο εκλεπτισμένα πνεύματα, όσο κι αν είναι δύσκολο στην πράξη.

... Για το πώς μια άνθιση πολιτισμού εξαρτάται από την αυτοπεποίθηση...

... Ήταν περίεργοι, εξαιρετικά ευφυείς και είχαν σε πολύ μεγάλο βαθμό την ικανότητα να κάνουν τις σκέψεις τους πραγματικότητα... Όπως οι Αθηναίοι, έτσι και οι Φλωρεντινοί, αγαπούσαν την ομορφιά.

... Γιατί «ένας άνθρωπος μπορεί να κάνει τα πάντα όταν θέλει». Τα λόγια αυτά θα μπορούσαν να είναι το έβλημα τής πρώιμης Αναγέννησης.

... Όσο παράλογο και αν φαίνεται αυτό, εγώ πιστεύω στην ιδιοφυία. Πιστεύω ότι το κάθετι σχεδόν που έγινε στον κόσμο και έχει κάποια αξία οφείλεται σε μεμονωμένα άτομα.

... Εάν, όπως πιστεύω, η επιείκεια και η συμπόνια για όλους τους ανθρώπους είναι δείγμα τής πολιτισμένης ζωής...

... Είναι ο παρατηρητής ολόκληρου τού μουσικού κόσμου και όλης τής μουσικής ζωής που γι' αυτόν δεν έχει την παραμικρή σημασία αν κάτι είναι νέο η παλιό, φτάνει να είναι αληθινό.

... Ο ... έλεγε ότι έγραφε την μουσική του με σκοπό «οι κουρασμένοι και εξαντλημένοι ή σκοτισμένοι από τις δουλιές τους άνθρωποι να μπορούν να απολαμβάνουν λίγα λεπτά παρηγοριάς

και αναψυχής».

...να εξωτερικεύσει δύο χαρακτηριστικά: το ένα είναι η μορφή τής μελαγχολίας που φτάνει ως τον πανικό. Το άλλο είναι σχεδόν το αντίθετο: ένα παθιασμένο ενδιαφέρον για τους ανθρώπους και για το δράμα των ανθρώπινων σχέσεων.

...Η μοναξιά είναι αναμφίβολα απαραίτητη για τον ποιητή και τον φιλόσοφο αλλά ορισμένες ζωτικές σκέψεις γενιούνται μόνο με τον διάλογο, την συζήτηση. Και η συζήτηση ανθεί μόνο σε μια μικρή συντροφιά όπου κανένας δεν αγορεύει.

... Μια πνοή από ένα ανοιξιότικο δάσος μπορεί να σε διδάξει πιο πολλά για τον άνθρωπο, για το ηθικά καλό και το κακό, απ' όσο το μπορούν όλοι οι σοφοί.

...Σ' αυτό το σημείο αποκαλύπτω τον εαυτό μου έτσι όπως είναι: είμαι οπισθοδρομικός, «αντιδραστικός», και το ξέρω. Διατηρώ ένα σωρό πεπαιθώσεις που απορρίφθηκαν από τα ζωηρότερα πνεύματα τής εποχής μας. Πιστεύω πώς η τάξη αξίζει περισσότερο από το χάος, η δημιουργία περισσότερο από την καταστροφή. Προτιμώ την ηπιότητα από την βία, την συγγνώμη από την βεντέτα. Γενικά νομίζω πώς η γνώση είναι προτιμότερη από τις ιδεολογίες. Πιστεύω πώς, σε πείσμα των τελευταίων θριάμβων τής επιστήμης, οι άνθρωποι δεν έχουν αλλάξει πολύ εδώ και δύο χιλιάδες χρόνια, και συνεπώς μπορούμε ακόμα να διδασκόμαστε από την Ιστορία. Η Ιστορία είμαστε εμείς. Έχω ακόμα μια-δύο πεπαιθώσεις που είναι πιο δύσκολο να διατυπωθούν με συντομία. Πχ πιστεύω στην ευγένεια, μια τελετουργία με την οποία αποφεύγουμε να πληγώνουμε τα αισθήματα των άλλων, ικανοποιώντας το δικό μας εγώ. Και πιστεύω ότι πρέπει να θυμόμαστε πως είμαστε τμήμα ενός μεγάλου συνόλου που για ευκολία μας το ονομάζουμε φύση. Όλα τα ζωντανά όντα είναι αδέρφια μας. Πάνω απ' όλα πιστεύω στην θεόπεμπτη ιδιοψυία ορισμένων ατόμων και εκτιμώ μια κοινωνία που καθιστά δυνατή την ύπαρξή τους.

... Και ότι περισσότερο από κάθε άλλο η έλλειψη αυτοπεποίθησης είναι ότι σκοτώνει έναν πολιτισμό. Μπορούμε να αυτοκαταστραφούμε με τον κυνισμό και την απογοήτευση τόσο αποτελεσματικά όσο και με τις βόμβες.

Γέιτς: τα πάντα διαλύονται. Το κέντρο δεν βαστάει πια. Η αναρχία ξεσπάει πάνω στον κόσμο, η αιμάτινη πλημύρα ξεσπάει και παντού η ιεροτελεστία τής αθωότητας πνίγεται. Ο καλύτερος έχασε κάθε πίστη ενώ ο χειρότερος είναι γεμάτος παθιασμένη ένταση.

26 Φεβρουάριου. Προπόνηση σήμερα, κι αυτό: «οι Αθηναίοι έγιναν ελεύθεροι όταν κατάλαβαν πως πρέπει να υπακούνε στον νόμο.»

Κι από την «αυτοβιογραφία», τού Αλεξάντερ Νίλλ: κάθε φορά που ταξιδεύω με τ' αυτοκίνητο δεν προσπερνώ ποτέ γέρο ή παιδί χωρίς να σταματήσω και να το πάρω.

Παρασκευή, 29/2. Χτες ήμουν περισσότερο πιασμένος από προχτές και σήμερα περισσότερο από χτες. Δώστε κύριοι μια δικαιολογία που να σώζει την λογική τού δικού σας προγράμματος. Να αποφευχθεί το πιάσιμο; Θα γίνει κάτι τέτιο μόνο αν αλλάξετε την φύση τού ανθρώπινου οργανισμού.

Σάβато, 1η Μαρτίου. Προπόνηση στο Καυτατζόγλειο, ξυπόλυτος: Έτρεξα 13.500 μέτρα. Στο τέταρτο χιλιόμετρο έλεγα να σταματήσω. Ήμουν βαρύς, ήταν χιονιάς και φυσούσε με λύσσα. Κρατήθηκα όμως και στο 7ο χιλιόμετρο ξεπέρασα το νεκρό σημείο. Ανέπτυξα ταχύτητα. Στο 12ο ανέπτυξα πάλι και τερμάτισα με ένα άψογο τετρακοσάρι, επιτάχυνα τα τελευταία 100 μέτρα και έδωσα στον Αποστόλη αφορμή να μου πει για τον «μεγάλο, άνετο και γρήγορο διασκελισμό» μου.

Πρέπει να προσθέσω ότι αυτή η μέρα μου έδωσε φτερά.

Στο ημερολόγιο σημειώνω: έκλαψα πολύ, τόσα χρόνια, από πόνο. Θα κλάψω και τώρα, από χαρά.

***

Οραματίστηκα έναν καινούριο κόσμο. Θα φύγω από δω πάνω μόνο αφού γίνει το όραμα

πραγματικότητα.

Δευτέρα, 3 Μαρτίου. Άρχισα τον στίβο με 52 δευτερόλεπτα το τετρακοσάρι. Ξέπεσα στα 58 και στα 60". Αφού υπάρχει λοιπόν κάποια μορφή προπόνησης που φθείρει και αδυνατίζει, γιατί να μην υπάρχει κάποια άλλη που να ανανεώνει και να ενδυναμώνει; Αυτήν ισχυρίζομαι πως έχω ανακαλύψει.

***

Η Φύση δεν συχαίνεται τίποτα περισσότερο από τις συνταγές. Και η ζωή τίποτα περισσότερο από την ρουτίνα.

Το τραγούδι τής σημερινής μέρας: στο παραθύρι σου θαρθεί εν' άσπρο περιστέρι...

***

Ζητώ τώρα την βοήθεια σας για να έχω αύριο μια δικαιολογία που να με συμφιλιώνει με το παρελθόν. Δεν ξέρω τι θ' απογίνει σε λίγο καιρό τούτο το κύμα τής εκδίκησης που με συνεπαίρνει. Φοβάμαι πως όλες οι καλές προθέσεις μου να βοηθήσω τούς ανθρώπους θάχουν γίνει μίσος ύστερα από τόση προδοσία.

4 Μαρτίου. Μέρα προπόνησης. Ήμουν εξαντλημένος, σωστό ράκος. Γιατί; Το αποτέλεσμα: φτιάχνω ένα άλλο πρόγραμμα. (Στην ουσία ήταν το ίδιο γιατί το «άλλο» πρόγραμμα αργούσε ακόμα πολύ ναρθεί).

***

...Και είναι όλοι τους πρόθυμοι να διαδώσουν πως είσαι τρελλός, και το θεωρούν αυτό φυσικό γιατί γι' αυτούς ένας κόσμος χωρίς τρελλούς δεν είναι κόσμος.

Στις **6 Μαρτίου** επιβάλλεται αναθεώρηση τού προγράμματος (αφαιρέσεις βασικά από τις καθιερωμένες δύο προπονήσεις την εβδομάδα)

Κατά τ'άλλα: και σήμερα τα κλάματα. Και μέσα από τα αναφυλλητά ορθωνόταν εκείνο το μακάβριο «γιατί» τών δικαίων.

***

Στην λέσχη ένας μάγκας έκανε πύργους με τα ποτήρια και έκανε χάζι ύστερα να τα βλέπει να πέφτουν και να σκορπίζουν στο πάτωμα. Ήταν βέβαια πλαστικά τα ποτήρια, δεν έσπαζαν, όμως τα πετούσε διάολε, τα πετούσε για να τα μαζέψουν ύστερα άλλοι.

Κοιτάξετε, δεν μου αρέσει να αστυνομεύω, μα πιο πολύ δεν μου αρέσει να βλέπω να γίνονται τέτια πράγματα μπροστά στα μάτια μου και να μην επεμβαίνω.

Με την τρίτη φορά σηκώθηκα και πήγα κοντά του και του λέω: δεν μου λες: έχεις τούς δούλους σου για να σου μαζεύουν τα ποτήρια; -Τι σε νιάζει; Θα τα μαζέψω εγώ. Τον κοίταξα αυστηρά στα μάτια και έφυγα. Στο τέλος πάντως τα μαζέψα.

***

Οι διακρίσεις; Ω, μα χωρίς αυτές δεν θα υπήρχε ο έρωτας. Κάτιον πρέπει πάντα να

διακρίνουμε, κάποιον να ξεχωρίσουμε.

***

Κάπια μέρα η Φύση θα πάρει την εκδίκηση της για όλο το κακό και όλη την αδικία που κτίζεται πάνω στην αδυναμία της πολιτείας.

***

Στην Τριανδρία ένα δειλινό πήγαινα σε κάπια παιδιά. Έκοβα κύκλους γύρω από το σπίτι τους πριν μπω, ακουμπούσα στις κολόνες και κοίταζα ολόγυρα τον κόσμο και χαμογελούσα.

Το σκηνικό το έστησαν κάπια παιδάκια στο παρκάκι της γειτονιάς. Κάπιο παιδί έπαιζε τον ασθενή:... λυποθυμώ... λυποθυμώ... Του λέω εγώ: λυποθυμάς; Είμαι γιατρός.

Κι εκείνο : ψέματα λες, ψέματα. Ένα παιδί αρρώστησε προχτές στην γειτονιά, μα πού ήσουν; Είναι άλλος ο γιατρός. Εκείνος δεν φορούσε γιαλιά. Κτλ κτλ.

Τα ονόματα τους: Γιανούλλα, Δήμητρα, Βικτώρια, Κούλλα και Αλέξης.

7 Μαρτίου. Αυτό: η συμφιλίωση με την αιώνια δικαιοσύνη: νά τι θα σας κάνει ελεύθερους. ... Κι αυτό: αν η επιμονή είναι το ήμισυ της μεγαλοφυίας, τότε τολμώ να πω πως, τουλάχιστον κατά το ήμισυ, είμαι, ναι, μεγαλοφυής.

***

Το μέτρο για την υγία σας παιδιά, πάρτε το. Συνταγή κι αυτό, ναι. Όμως ποτέ άλλοτε συνταγή δεν είχε την αξίωση να κάνει τόσο καλό.

***

Για κάποιους ανθρώπους η πραγματοποίηση μιας απόφασης, ένα μόνο βήμα απέχει από την ίδια την απόφαση.

7 Μαρτίου, στο γήπεδο πάλι: βαρύς, πολύ βαρύς.

Απολογισμός: μόνος τράβηξα τούτο τον δρόμο, μόνος και θα τον βγάλω. Θα θυμάμαι όμως πάντα την συμπαράσταση των ... φίλων σε τούτες τις δύσκολες ώρες.

***

Στην Κάτω Τούμπα, πίσω από κάπια στάση λεωφορείου είδα λίγο χορτάρι σ' ένα οικόπεδο. Ρώτησα: τι γυρεύει το χορτάρι της άνοιξης μέσα σε τούτη την κόλαση;

8 Μαρτίου. Είμαι κατάκοπος. Ανεβαίνω τα σκαλοπάτια ολοένα και με περισσότερη δυσκολία. Έχω ζήσει πολλά όλες αυτές τις μέρες. Όσα ακόμα θα ζήσω ως την δικαίωση μου, αυτά φοβάμαι.

Με την κάθε μέρα πάντως που έρχεται διαπιστώνω ολοένα και πιο καθαρά πως είμαι ένα δαιμόνιο ορθολογισμού.

***

Στον Χάρη είχα κάνει νύξη ένα βράδυ για το «μέτρο» και για τις φιλοδοξίες μου στον στίβο (ήταν μετά από κείνα τα 13.500μ). Εκείνο το βράδυ μάλιστα σημείωσα έναν λόγο του: ουκ εν τω πολλώ το εύ (δηλαδή δεν είναι οι πολλές προπονήσεις αλλά κάτι άλλο που είναι το «εύ»). Και σήμερα, νά που σήμερα γελούσε εις βάρος μου με τους φίλους του.

Αυτοί οι διπρόσωποι! Τού λέω μεσ' το πλήθος των φοιτητών: τι συμβαίνει Χάρη; Τι συμβαίνει; Τον πλησιάζω απειλητικά: τι 'ναι αυτά Χάρη; Σου είπα απλούστατα πως θα κάνω παγκόσμιο ρεκόρ στο τετρακοσάρι, δεν σου είπα δα και τίποτα σπουδαίο.

Τα μάσησε σαν τον τελευταίο δειλό. Τον άφησα μ' αυτά: με μένα να προσέχεις Χάρη, ακούς; Για το καλό σου Χάρη.

Τρίτη, 11 Μαρτίου. Από μέρες οι γάμπες είναι σε άσχημο χάλι. Οι μηροί είναι στην θέση τους, μόνο που θέλουν δουλιά. Γενικά είμαι πολύ καλά.

Την **Τετάρτη** πήγα για πρώτη φορά στο γήπεδο με τον Μάκη. Η προπόνηση: χάλια, μαύρα χάλια. Όταν εγώ είχα πει τόσο μεγάλα λόγια και συ τα άκουσες με χαρά και με πίστεψες... Μάκη. Πώς ντρέπομαι...

Στα σκαλοπάτια τής λέσχης ύστερα που πήγαμε να φάμε, μού λέει: δεν σε κοροϊδεύουν αυτοί εδώ;

Ω, με κοροϊδεύουν Μάκη, με κοροϊδεύουν. Αλύπητα.

Μου πέταξε ένας: πώς παν οι προπονήσεις Κώστα; ...Α, άστα Μάκη, αυτό δεν είναι τίποτα. (Σημείωση: ο Μάκης ήταν τότε στην έκτη τάξη του Γυμνασίου).

Στο σπίτι μετά σημειώσεις. Όπως: το ουσιαστικό, ναι. Και ουσιαστικό εδώ είναι, κατά βάση, το δύσκολο.

Το δύσκολο. Όμως άργησα λίγο να ακολουθήσω τις συνέπειες αυτού του αξιώματος. Το πρόγραμμα, πλην λεπτομερειών, έμενε το ίδιο.

Να ξέρεις πως ο οργανισμός προειδοποιεί πάντα. Αν δεν τον ακούσεις, ξέρει και να εκδικείται.

Το **Σάββατο**: εξάντληση.

Και την **Κυριακή**: τα ίδια πάλι.

... Την **Τρίτη**: κάπιες ζαλάδες και πόνος στο στομάχι.

Κι αυτό: μα χωρίς το σκοτάδι δεν θα είχαμε τ' αστέρια.

Την **Τετάρτη, 19 Μαρτίου** ήμουν στο γήπεδο. Ο Σωτήρης με ρώτησε: γιατί τρέχεις; Είσαι υποψήφιος για την ακαδημία; -Υποψήφιος για την ακαδημία όχι, τού απαντώ. Υποψήφιος για την αθανασία ναι.

Όσο για την προπόνηση: θαυμάσια. Αυτή η προπόνηση μπορώ να πω πως με έκρινε και με επαλήθευσε. Ήταν ακριβώς τού είδους: ουσιαστικό είναι το δύσκολο.

Την **Πέμπτη** είμαι πιασμένος παντού. Την **Παρασκευή** πιο πολύ.

Στο σπουδαστήριο τής Φιλοσοφικής η Μαρία (συμμαθήτρια μου στο τρίτο έτος) μού πρότινε λεφτά. Έτσι: έχεις λεφτά;... Να σου δώσω εγώ; Έλα, δεν είναι και τίποτα...

Αρνήθηκα. Όμως πιός ξέρει αν δεν είναι εκείνες οι λέξεις της που με κράτησαν σε κείνες τις μέρες; Κι αν τώρα δεν με κρατά εκείνο το πνεύμα που μου είπε τότε ντροπαλά: έλα, δεν είναι τίποτα...

Το απόγευμα ετοιμάζα την βαλίτσα... Καλά Θεόφιλε, θα φύγω αφού θέλεις να μείνεις μόνος. Στο κάτω κάτω με προειδοποίησες...

Τα πουκάμισα στην βαλίτσα, η θλίψη και τα όνειρα μου στη βαλίτσα. Ω, Θεόφιλε... Ένα παράπονο με πνίγει. Κι ένα κλάμα, ένα κλάμα... Κλείνω την βαλίτσα, σκουπίζω το δωμάτιο να το δώσω καθαρό. Ένα κλάμα, ω ένα κλάμα...

Ω, υπομονή ανυπόμονη καρδιά, υπομονή φορτίο μου και θα νικήσουμε. Υπομονή, υπομονή...

Βράδιαζε όταν βγήκα στον δρόμο για την στάση. Κομματισμένο το φεγγάρι. Σε μίαν αυλή ανθισμένα κάτι κλαριά, τα φώτα στους δρόμους και στον νου μια παλιά δήλωση τού μπαμπά: διάολε, ξόδεψα ως τώρα γι' αυτόν δίομιση-τρεις χιλιάδες λίρες.

Ω, κρατήσου φορτίο μου, κρατήσου. Μια σέγη βρέθηκε πάλι για σένα (ας είναι καλά ο Δημήτρης) μεσ' τον χιονιά. Είναι τα παιδιά. Κι αυτός ο άνθρωπος που σε βοήθησε ν' ανεβάσεις την βαλίτσα στο λεωφορείο, το κορίτσι που σου χαμογέλασε. Ω, κρατήσου, κρατήσου μόνο...

Νικηφόρου Φωκά, αριθμός άγνωστος, όροφος έβδομος, απέναντι από την πολυκατοικία που έπεσε κατά τον σεισμό τού Ιούνη τού 1978.

Για το γραφτό: ήμουν στην Θεσ/νίκη τότε με άδεια από τον στρατό για εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο. Το βράδυ τού σεισμού, ώρα έντεκα, ήμουν ακόμα στο αναγνωστήριο τής λέσχης με τον Αλέκο (έναν συμμαθητή μου) και αρκετά άλλα παιδιά. Το κτίριο σείεται, τα γιαλιά πέφτουν και σπάζουν. Όλοι τρέχουν πάνω κάτω στην αίθουσα και στο μπαλκόνι. Κάποιοι φωνάζουν, δένουν μαζί τα χέρια. Με συνεπήρε και μένα ένας πρώτος πανικός, κράτησα και γω κάποια χέρια που μου προσφέρθηκαν, τα ένιωθα. Σύντομα φώναζα αυστηρά για να τ' ακούσουν όλοι: μην φοβάστε μωρέ, δεν είναι τίποτα.

Δεν πρόλαβε να σβύσει η φωνή μου και όλα ησύχασαν. Οι άνθρωποι στριμώχνονταν στην έξοδο και στις σκάλες. Όλοι γίνανε μεμιάς καπνός. Εγώ κοιτούσα. Άνθρωποι!

Βέβαια μπορούσα να σκοτωθώ μόνο και μόνο γιατί δεν το εύρισα αισθητικά σωστό να στριμώχνομαι και γω στις σκάλες, γιατί δεν μ' αρέσουν αυτές οι κινήσεις πανικού. Μάζεψα, που λέτε, ήσυχα ήσυχα τα φυλλάδια μου, και κείνα τού Αλέκου, και κατέβηκα, ήσυχα πάντα, τις σκάλες. Οι άνθρωποι στέκονταν σε απόσταση από το κτίριο και περίμεναν να πέσει ενώ ο Αλέκος με περίμενε ανήσυχος.

Ύστερα τραβήξαμε για την πόλη. Στους δρόμους ήταν τα πλήθη, η φυγή και ο χαμός. Χωρίσαμε.

Αυτό τον μήνα στην Θεσ/νίκη ήμουν φιλοξενούμενος ενός φίλου τού Γιάννη σ' ένα δεύτερο υπόγειο. Εκεί σταμάτησαν και τούτη την νύχτα τα βήματά μου. Διάβασα μέχρι την μία, κοιμήθηκα ύστερα, ξύπνησα στις πέντε και διάβασα μέχρι τις επτάμιση που ξεκίνησα για το Πανεπιστήμιο για την γραπτή εξέταση στα αρχαία ελληνικά, κατά το πρόγραμμα. Φαντάζεστε όμως την λύπη μου όταν έμαθα πως δεν θα γινόταν η εξέταση. Το Πανεπιστήμιο και όλα σταμάτησαν να λειτουργούν, οι κατοικίες άδιαζαν και γέμιζαν οι άνθρωποι τα πάρκα και τους δρόμους που έφευγαν για την ύπαιθρο. Σε πέντε ή έξι μέρες γύριζα στην Κύπρο.

Μου έδωσε πάντως κι αυτό την ευκαιρία να μάθω πως διατηρώ κάποια ίχνη γενναιότητας. Βασίζονταν κι αυτά στην γνώση πως όταν έφευγα εγώ από το Ακάκι για να πάω στην Θεσ/νίκη ήξερα πως δεν πήγαινα για να σκοτωθώ.

***

Επιπλέον σημειώσεις από τα αναγνώσματα μου.

Από την «Παγκόσμια Ιστορία τού πολιτισμού», τού Ντυράντ: τόλεγε εκείνος ο Οδυσσεάς στην ψυχή του: υπόμεινε τώρα, έχεις υποφέρει πολύ χειρότερα απ' αυτό.

... Η ιστορία διά του Περικλέους απέδειξε και πάλι την αρχήν ότι αι φιλελεύθεροι μεταρρυθμίσεις εκτελούνται με μεγαλύτεραν ικανότητα και εξασφαλίζονται με μεγαλύτεραν νομιμότητα υπό την φρόνιμον και μετριοπαθή ηγεσία ενός αριστοκράτους που έχει την λαϊκήν υποστήριξιν.

... Αφού ήτο ευκολότερον διά τους ανθρώπους να τον επικρίνουν παρά να τον φτάσουν.

... Και με την επιμονήν, που αποτελεί το ήμισυ τής μεγαλοφυίας.

... Ήλπιζον να παρασκευάσουν τούς ανθρώπους διά τον ρόλον τών κυβερνητών ασκούντες αυτούς εις την επιστήμην και την μεταφυσικήν. Ο ίδιος ο Ισοκράτης παρεδέχετο ότι ημπορούσε να φέρει αποτελέσματα μόνον όταν ο μαθητής είχε κάποιο φυσικό τάλαντο.

... Αι Αθήναι είχαν αυτοκαταστραφεί υπερβάλλουσαι τās αρχάς τής ελευθερίας και της ισότητος, εκπαιδεύουσαι τούς πολίτας κατά τοιούτον τρόπον ώστε να θεωρούν την αυθάδειαν ως δημοκρατίαν, την ανομίαν ως ελευθερίαν, την αναίδειαν τού λόγου ως ισότητα και την ελευθερίαν να πράττουν ότι τους ήρσεν ως ευτυχίαν. Όλοι οι άνθρωποι δεν είναι ίσοι και δεν θα έπρεπε να είναι εξίσου ελεύθεροι να κατέχουν δημόσιον αξίωμα. Ο Ισοκράτης επίστευεν ότι ο θεσμός τού κλήρου είχε καταβιβάσει καταστρεπτικώς το επίπεδον τής Αθηναϊκής πολιτικής. Καλλιτέρα από αυτήν την «οχλοκρατίαν» ήτο η τιμοκρατία τού Σόλωνος και του Κλεισθένους. Διότι τότε η καλοκάγαθος άγνοια και η εύγλωτος ιδιοτέλεια είχαν ολιγότερας πιθανότητας να φτάσουν μέχρι τής ηγεσίας.

... Ήτο γενναίος στρατιώτης τον οποίον η πείσμων επιμονή και η παιδική περιφρόνησις προς ότι εθεωρείτο αδύνατον ωδήγησεν εις νίκας άνευ προηγουμένου... Τον θαυμάζομεν διότι αντιμετώπισε μόνος το ήμισυ τού κόσμου και διότι μας ενθαρρύνει με την σκέψιν ότι πίσω από την ψυχήν τού ατόμου κρύπτεται απίστευτος δύναμις... Η δράσις είναι μόνον το ήμισυ τής μεγαλοφυίας.

Το άλλο ήμισυ είναι ο χαλινός. Και ο Αλέξανδρος ήτο όλος δράσις.... Και ότι διά μέσου όλων των μαχών και της αιματοχυσίας εκράτησε πάντα προ οφθαλμών το όνειρον να φέρει το φως τών Αθηνών εις ευρύτερον κόσμον... Όπως οι περισσότεροι μεγάλοι άνδρες δεν ηδυνήθη ούτε αυτός να εύρει αντάξιον διάδοχον του.

Φ. Γκιράντ: Παγκόσμιος Μυθολογία. Κατά τας εορτάς του οι ιερείς ανεζήτουν μέγαν αριθμόν βρεφών τα οποία ηγόραζαν από τας μητέρας των... Αφού τα εφόρευον, τα έψηναν και τα έτρωγαν... Εάν τα παιδιά έκλαιαν και έχυναν άφθονα δάκρυα, οι θεατοί έχαιραν και έλεγαν ότι επλησίαζεν η βροχή.

Γκίλπερτ Χάιερ: Η τέχνη να διδάσκεις.

... Ότι δηλαδή η σκέψη και μόνη είναι μία από τις ισχυρότερες δυνάμεις τής ανθρώπινης ζωής. Ότι αθροίσματα ανθρώπων παραμένουν ως άτομα ως την στιγμή που ένα και μόνο γεγονός ή σκοπός ή συγκίνηση τούς συγχωνεύσει και τους κάμει ομάδες (ομοψυχισμός, Ιούλιος Ρομαίν).

Αντρέ Μωρουά: Γεωργία Σάνδη.

...Ο δίκαιος δεν έχει περιουσία, ούτε σπίτι, ούτε δούλους. Οι υπηρέτες του είναι φίλοι του αν το αξίζουν. Η στέγη του ανήκει στον άστεγο, το πορτοφόλι του και η φορεσιά του σε όλους τους φτωχούς, ο χρόνος του και τα φώτα του σε όλους όσους τα ζητούν. ...Ο δίκαιος είναι ειλικρινής πριν απ' όλα και τούτο ακριβώς απαιτεί απ' αυτόν μιαν υπέρτατη δύναμη γιατί ο κόσμος είναι γεμάτος ψέμα, πονηριά ή ματαιοδοξία, προδοσία ή πρόληψη.

... Πυρηναία, Πυρηναία, πιος απ' τους διο μας θα μπορέσει ποτέ να σας λησμονήσει;...

... Σίγουρα ο Αυρηλιανός αποβλέπει στην τελική νίκη. Αν επιτρέπει την αναβολή της το κάνει γιατί είναι βέβαιος ότι θα την αποσπάσει.

... Νά, θα πούνε οι παγωμένες ψυχές που μέσα στον μικρό τους κόσμο δεν ευδοκίσανε να συλλάβουνε μια μεγάλη, μια ωραία ιδέα, νά ένα σχέδιο φεύτικο, παράλογο, αδιανόητο, απραγματοποίητο. Και είναι ασφαλώς τέτιο, αλλά μόνο για όσους σκέφτονται έτσι.

... Ο πόνος αφυπνίζει το πνεύμα. Η δυστυχία είναι ο δρόμος προς την ευαισθησία. Η καρδιά μεγαλώνει μέσα στον πόνο.

...Με ρωτά: Καζιμίρ, γιατί νασαι λυπημένος; Μην έχεις καημούς; -Ω, Θεέ μου. Όχι, του αποκρίθηκα, μα κουράστηκα απ' την ζωή, θέλω να πεθάνω.

... Είναι αλήθεια ότι όλο και περισσότερο τής άρεσε να κεντρίζει πόθους που δεν είχε καμιά πρόθεση να ικανοποιήσει.

...Το ξενητεμένο πλάσμα κουράστηκε προσδοκώντας τον άυλο έρωτα.

... Ο κόσμος θα τα βάζει πάντα μαζί μου που είμαι τόσο προσηλωμένη και, μονολότι κανείς δεν τολμά να μου το δείξει ολοκάθαρα, διακρίνω συχνά την επίκριση πάνω στο πρόσωπο τών ανθρώπων που με αναγκάζουν να τον υπερασπιστώ.

... Και όπου κάθε μέρα βλέπω ανθρώπους που πεθαίνουν από την πείνα γιατί τους λείπουν είκοσι φράγκα.

... Πως η μεγαλοφυία πορεύεται πάντοτε μόνη και πως δεν υπάρχει ηθική ιεραρχία ομόφωνα αποδεκτή από τους εκλεκτούς.

... Όμως δεν είναι το κάλλος τού σκηνικού που θρέφει τον έρωτα. Είναι ο έρωτας που ομορφαίνει τα τοπία και τις πολιτείες όταν αποθέσει πάνω τους το φως του.

... Και που όσους δεν πιστεύανε στον ίδιο τούς έλεγε «ανθρώπους που δεν πιστεύουν σε τίποτα.»

... Ότι η τέχνη είναι ασφαλής παραμυθία στις χειρότερες στιγμές τής ζωής μας και η καθαυτό φωνή τών αρίστων.

... Μας συμφιλιώσανε, φιληθήκαμε και από τότε γίναμε εχθροί θανάσιμοι.

... Που λένε πάντα κάτι γιατί δεν έχουν να πουν τίποτα.

... Και θα παρακαλούμε τον αληθινό Θεό, εκείνον που ευλογεί τις ανυπόκριτες καρδιές...

Από τον Δημοσθένη.

... Αφού και αν αυτός πάθει κάτι, γρήγορα εσείς θα κατασκευάσετε έναν καινούριο Φίλιππο... Οι αμαρτωλοί γεννούν τούς τιμωρούς των και οι ράθυμοι τούς κατακτητές των.

... Ότι εκείνοι που διεξάγουν καλά έναν πόλεμο δεν ακολουθούν τα πράγματα αλλά προπορεύονται τών πραγμάτων.

... Το γενικό προστατευτικό μέσον που βρίσκεται στην ίδια την φύση τών ορθοφρονούντων, για όλους καλό και σωστικό: η δυσπιστία...

... Διότι έχω παρατηρήσει πως μερικών η οργή δεν ξεσπά επάνω στους ενόχους αλλά επάνω σε όποιους έχουν προχείρους.

... Οφείλεται στο ότι μερικοί από τους πολιτικούς μας σάς έχουν μάθει εις μεν την εκκλησίαν να είστε φοβεροί και τρομεροί, αλλά στις πολεμικές παρασκευές νωθοί και αξιοθρήνητοι.

... Ότι ναι μεν λέει σωστά αλλά δεν πράττει: είναι τυπικό επιχείρημα που λέγεται όπου υπάρχει φτώχεια πραγματικών επιχειρημάτων.

Πλάτωνος: Πολιτεία.

... Θα αρκούσε ένας μόνο θεϊκός ζωγράφος να υπάρξει για να πραγματοποιήσει όλα όσα τώρα παρουσιάζονται ως απίστευτος Ουτοπία.

... Ότι η απελευθέρωση είναι ένα γεγονός που γίνεται με βία... ότι οι αλυσίδες τής συνήθειας δεν σπάζουν με την πειθώ αλλά μόνο έπειτα από εφαρμογή βίας... Το όργανο τούτο είναι η παιδεία... Και η παιδεία πρέπει να είναι ωσάν παιχνίδι.

... Επειδή ο χαρακτήρας τών πολιτειών καθορίζεται από την ποιότητα τής ψυχής τών πολιτών που τις αποτελούν.

Αγίου Αυγουστίνου: Πολιτεία τού Θεού.

... Ο Μέγας Μάρκελλος που κατέλαβε την ενδοξοτάτην πόλιν τών Συρακουσών την έκλαυσε προτού την καταστρέψει και έχυσε δάκρυα προτού χύσει το αίμα τών κατοίκων της.

... Διότι εκείνοι που επαγρυπνούν, δηλαδή οι εντεταλμένοι διά την καθοδήγησιν τών λαών εις την εκκλησίαν, ίστανται επικεφαλής αυτών διά να τους προφυλάσσουν από την αμαρτίαν και να συμπεριφέρονται απέναντι των αυστηρότατα.

... Οίδαμεν δε ότι τοις αγαπώσι τον Θεόν πάντα συνεργεί εις αγαθόν: Παύλος.

... Των πιστών και των ανθρώπων τού Θεού τους οποίους το Άγιον Πνεύμα εξέλεξεν ως μέσα και όργανα του διά την εκτέλεσιν έργων αγαθών.

... Και το θαύμα είναι τόσον μεγαλύτερον όσον είναι μιας δυνάμεως μεγαλυτέρας.

Ο Σκιπίων δεν κατέστρεψε την Καλχηδόνα διότι ήθελε να φοβείσθε έναν εχθρόν διά να μην γίνετε ασελγείς και ακόλαστοι.

... Και έτσι δεν ημπορέσατε να ωφεληθείτε από το πλεονέκτημα τής συμφοράς...

... Διά την δόξαν τής πολιτείας τού Θεού η οποία θα απαστράψει τόσον περισσότερον εκθαμβωτικώς όσον περισσότερον αντιταχθούν προς αυτήν οι αντίπαλοι της.

... Όπ «λαός δεν είναι συσσωρευσις ενός πλήθους αλλ' ενότης συγκροτούμένη με φυσικήν κοινωνικότητα και αμοιβαίαν συμφωνίαν με σκοπόν νομιμόφρονα χάριν κοινής ωφελείας».

... Κάποις στρατιώτης ενώ εσκύλευεν έναν νεκρό μαχητήν ανεγνώρισεν εις το γυμνόν πτώμα τον αδελφόν του. Τότε καταρώμενος τούς εμφύλιους σπαραγμούς ηυτοκτόνησε και έπεσε επάνω εις το πτώμα τού αδελφού του.

... Εφάνέρωσε ότι όποιος θεωρεί γελοίο κάτι άλλο και όχι το κακό, είναι ένας ηλίθιος, καθώς και όποιος προσπαθεί να μας κάμει να γελάσομεν έχοντας ως θέμα του και θεωρόντας ως γελοίο ένα άλλο θέαμα και όχι το θέαμα που παρουσιάζει ο άφρονας και ο κακός.

Από τον Έριχ Φρόμ.

... Το φανερό συμπέρασμα είναι πως η φιλία και η αγάπη πρέπει ν' αγκαλιάσουν ολόκληρη την ανθρωπότητα, πως πρέπει ν' αγαπάμε δίχως καμιά διάκριση όλους τούς αδελφούς μας ανθρώπους. Αυτή η εντολή δεν είναι καινούρια. Η λογική μας είναι απόλυτα σε θέση να καταλάβει την αναγκαιότητα της όμοια καθώς το συναίσθημα μας μπορεί να εκτιμήσει την ομορφιά της. Ωστόσο όντας φτιαγμένοι όπως είμαστε δεν έχουμε την δύναμη να την υπακούσουμε... «Όμως οι μεγάλοι δημιουργοί το μπορούν και πιστεύω πως θα το κάνουν. Πιστεύω στην δύναμη τής ανθρώπινης λογικής όπως πιστεύω και στην δύναμη τής φυσικής επιλογής. Πιστεύω πως η λογική μπορεί και θα ασκήσει μια πίεση για επιλογή προς την σωστή κατεύθυνση. Πιστεύω πως αυτή στο κοντινό

μέλλον θα προικίσει τούς απογόνους μας με την ικανότητα να πραγματώσουν τις μεγαλύτερες και τις ωραιότερες εντολές». (Κ. Λώρενς). Οι μεγάλοι δημιουργοί θα νικήσουν εκεί που ο Θεός και ο άνθρωπος έχουν αποτύχει. Η εντολή τής αδελφικής αγάπης θα μείνει χωρίς αποτέλεσμα, όμως οι μεγάλοι δημιουργοί θα της δώσουν ζωή.

... Θαυμάζουμε την αυθεντικότητα ακριβώς επειδή μπορούμε να την ρυθμίσουμε μόνο θαυμάζοντας την...

Αντρέ Μωρουά: Βίκτωρ Ουγκώ.

... Το καλύτερο μέρος τής μεγαλοφυίας αποτελείται από αναμνήσεις.

... Το πιο μεγάλο μυστικό είναι πως σ' αγαπώ, επανέλαβε εκείνη.

... Υπάρχει κάπιο ωφέλιμος όταν λέμε πως είμαστε κακοί: αποκτούμε το δικαίωμα να γίνουμε.

... Η κοινωνία μονάχα βασίλισσα θα μπορούσε να σε κάμει, ενώ η φύση σ' έκαμε Θεά.

Λα Ροσφουκώ: συγχωρούμε στο μέτρο που αγαπούμε.

... Δεν θα κοιτάξω μήτε το χρυσάφι τής νύχτας που πέφτει, μήτε τα πανιά πέρα που φεύγουν για το Άρφλερ.

Κι όταν φτάσω, θ' αποθέσω στον τάφο σου ένα μπουκέτο από πράσινα θάμνα και ρείκια ανθισμένα.

... Όποιος ξέρει ότι παρατηρείται από τους πάντες βλέπει τον εαυτό του όπως τον φαντάζονται οι άλλοι και προσπαθεί να παίξει τον ρόλο του. Μέσα σε κάθε ήρωα υπάρχει ένας ηθοποιός.

... Ο Θεός στέλνει στους ανθρώπους ένα τεκμήριο τής ύπαρξης του: την μεγαλοφυία.

Τα είχε καταφέρει, μόνο που, όπως συμβαίνει πάντα, ο λόγος δεν έπεισε παρά εκείνους που ήτανε κιάλας πεπεισμένοι.

Μπένζαμιν Σποκ: Το παιδί και η φροντίδα του.

... Υπάρχει ένας γενικός κανόνας που λέει ότι είναι προτιμότερο να κάνουμε τα πράγματα κατά φυσιολογικό τρόπο έστω και αν είμαστε απολύτως βέβαιοι ότι υπάρχει ένας ευκολότερος τρόπος να γίνουν.

... Ένα «επίστρωμα λίπους» που το έχουν όλοι οι άνθρωποι, άλλος περισσότερο και άλλος λιγότερο, και που χρησιμεύει σαν απόθεμα καυσίμων.

... Κι αυτό είναι ένα από τα πολλά παραδείγματα για το πόσο θαυμάσια έχει κάνει η φύση τα πράγματα.

Μα είναι γνωστό ότι πέρα από όλα αυτά σε κάθε ηλικία είμαστε άνθρωποι με συνήθειες και αν πάντα τρεφόμεστε σε μια κανονισμένη ώρα, σε λίγο θα συνηθίσουμε και θα πεινάμε ακριβώς σ' αυτή την ώρα.

Από την βιογραφία τού Ντα Βίντσι.

Απόδειξε με την τελειότητα τών έργων του πόσο ανώφελα ξοδεύουν τον καιρό τους εκείνοι που παίρνουν για πρότυπο οτιδήποτε άλλο έξω από την φύση, γιατί αυτή είναι η δασκάλα όλων τών δασκάλων.

Μικρή γνώση δίνει στους ανθρώπους περιφάνια, μεγάλη γνώση τούς δίνει ταπεινοφροσύνη. Έτσι τα στάχια τ' αδιανά από καρπό υψώνουν με περηφάνια στον ουρανό τα κεφάλια τους, ενώ τα φορτωμένα καρπό γέρνουν κάτω στην μάνα γη.

Ο Θεός ξέρει πως ένας άνθρωπος που γελά έτσι δεν μπορεί να είναι κακός...

Η ψυχή είναι ο καλλιτέχνης τού σώματος.

Πόση ταπεινή χαρά αισθάνονται οι άνθρωποι όταν ρίχνουν χαμηλά κάπιον μεγάλο συνάνθρωπο τους!

Να θυμάσαι καλλιτέχνη πως η δύναμη σου βρίσκεται στην μοναξιά.

Όσο πιο βαθιά είναι τα αισθήματα μας τόσο πιο μεγάλα είναι τα βάσανα μας.

Και, τέλος: η μεγάλη αγάπη είναι κόρη τής μεγάλης γνώσης.

***

Ξανά τώρα στα δικά μου...

Ο στίβος; Νά, το θεώρησα σαν μια καλή ευκαιρία ν' αρχίσουμε να γιατρεύουμε την ανθρωπότητα.

***

Ότι θελήσει αυτός ο άνθρωπος θα το πετύχει γιατί τον αγαπάει ο κόσμος, όσο σκληρά και αν τον κρίνει. Αφού ξέρει, το νιώθει αυτός ο κόσμος πως τον πονεί και ότι κάνει το κάνει για την προκοπή του.

***

Το σκηνικό ήταν ο δρόμος από την λέσχη στην Νικηφόρου Φωκά τα μεσάνυχτα. Κοίταξα γύρω για να σιγουρευτώ πως δεν με έβλεπε κανείς και έγειρα ύστερα το κεφάλι στοργικά στον κορμό τού ανθισμένου δέντρου, χάδεψα με τα μάτια τα μικρά πράσινα φύλλα που ξεπρόβαλλαν δειλά μέσα από τα κλαριά και θυμήθηκα κάπως αόριστα, κάπως συγκεχυμένα, την εποχή που ήμουν ενωμένος με τούτο το θαύμα.

Η Φιλοσοφική, τα όνειρα που έκανα κάποτε γι' αυτήν. Και τώρα, τώρα μόνο απ' έξω μπορώ και την υποφέρω. Πόσο όμορφη είναι πάντως η αυλή της! Όλες τις σπουδές μου εδώ τις έκανα, μέσα στα χρώματα τών κήπων της. Κι όμως το ξέρω πως καθημερινά τα προδίνω αυτά τα ανθισμένα δέντρα και αυτό το δροσερό αγέρι τού ανοιξιάτικου μεσονυκτίου.

23 Μαρτίου, Κυριακή. Ηλιόλουστη η μέρα και κίνησα με το δισάκι στον ώμο για το δάσος με δύο αυγά, δύο μήλα και ένα βιβλίο. Ακουμπισμένος σ' ένα δένδρο έβλεπα τις πεταλούδες, τα πεύκα και το χορτάρι μπροστά στα πόδια μου κι ένιωθα να μου είναι όλα τόσο μακρινά κι απρόσιτα, τόσο ξένα...

Στην λέσχη το βράδυ είχαν γιορτή και τόμπουλα οι φοιτητές κι εγώ ήμουν από εκεί περαστικός. Τσιγαρίλα, βρωμιά και χορός. Διο ματιές έριξα και έφυγα. Από την μια λυπήθηκα που δεν μπορούσα να χαθώ κι εγώ και να ξεχάσω μέσα σε τούτο το ξεφάντωμα. Από την άλλη όμως τ' αστέρια και η δροσιά τού Μάρτη μ'έκαναν να νιώθω πως δεν είχα να ζηλέψω κανέναν εκεί μέσα, απολύτως κανέναν...

***

Η Μαρία (καινούριο πρόσωπο στο βιβλίο) νευρίασε και έβριζε τον αδελφό της. Θυμήθηκα εκείνα που είχα εγώ στην Αθήνα με την αδελφή μου. Όταν έφυγε από το δωμάτιο η Μαρία πλησίασα τον Σοφοκλή, τον χτύπησα απαλά στην πλάτη και του ψιθύρισα: ότι και να συνέβη, το αγόρι μου έχει δίκαιο ή, τουλάχιστον, δεν έχει άδικο.

Χαμογελάσαμε και οι δύο και το ξεχάσαμε.

***

Πυρηνικός πόλεμος; Όχι, δεν θα γίνει κύριοι. Είμαι και γω εδώ πάνω. Και έτσι θα ζήσουμε εκείνη την παράδεισο, εδώ θα την ζήσουμε, σε τούτη την γη. Κι όσο για την τελευταία ώρα: ας περιμένει.

***

Στιγμιότυπο κι αυτό εκείνων των ημερών...Λέω στον Άκη: ο Ρουσσώ μου δίνει προθεσμία ως τα τριάντα μου να έχω την εξουσία.

Κι εκείνος: μ' αφού θα την έχω εγώ. -Κοίταξε, προσθέτω, ευχαρίστως θα σ' την άφηνα, έτσι, από μεγαλοψυχία, αν την έβλεπα σαν κάτι που θα είχε την αξίωση να μου κάνει την προσωπική μου ευτυχία. Το θέμα όμως είναι πως την αισθάνομαι σαν φορτίο, και την θέλω γιατί ξέρω πως δεν είναι άλλος κανείς άξιος να το σηκώσει. Ναι, την θέλω την εξουσία, όμως την θέλω από καθήκον.

***

Είχα ένα αξίωμα Ε: απέναντι σε δούλους κράτα απόσταση. Δεν το σεβάστηκα και γι' αυτό πληρώνω. Έλα, δούλεψε με λοιπόν...

***

Από τούς «διαλόγους»:

Ο Λεωνίδα: με τι πρόγραμμα γυμνάζεσαι; -Κάνω δύο προπονήσεις την εβδομάδα. - Και τι νομίζεις πως θα κάνεις μ' αυτό; -Κάτι καλύτερο πάντως απ' αυτούς που γυμνάζονται κάθε μέρα. - Συγκεκριμένα. -Νά, κάνω από καιρό λόγο για παγκόσμια ρεκόρ.

Αυτός: ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα. Κάντα, τι μιλάς; -Λεωνίδα, με ρώτησες. Σου ορκίζομαι πως δεν είχα καμιά διάθεση να σου μιλήσω. -Ναι, όταν επιμένεις όμως πως με δύο προπονήσεις την βδομάδα θα κάνεις ρεκόρ, ε, αυτό είναι νεύρωση. -Νεύρωση...

Αυτός ο άνθρωπος κάποτε, μια φορά, μου πρόσφερε ένα πιάτο φαί στην Εστία και από τότε, όταν το θυμόμουν, πέθαινα πάντα από τον φόβο πως δεν θα μπορούσα κάποτε να του το ξεπληρώσω. Μέχρις εδώ θυμάμαι και πονώ, και να... -Νεύρωση. -Ναι, αρκετά Λεωνίδα, αρκετά είπαμε...

Στάθηκα στην μέση τού δρόμου ενώ τον έβλεπα σύντομα να χάνεται στην πρώτη στροφή.

***

Αυτό:«όποιος άνθρωπος έχει εντρυφήσει μέσα του είναι ήδη ένας μικρός εωσφόρος».

Κι αυτό: όπως «οι ράθυμοι δημιουργούν τούς κατακτητές των και οι αμαρτωλοί τούς τιμωρούς των» ... έτσι και οι ασθενείς δημιουργούν τούς ιατρούς των...

***

Τρόπος σκέψης ή δράσης που σπάνια συναντάς δεν σημαίνει και έλλειψη λογικής. Η ιστορία λέει: αντιθέτως...

***

Δεν είναι επιθυμία για να δώσεις εσύ την ευχή σου. Είναι Μοίρα. Ανάμενε την.

***

Νά τι συμβαίνει με τους πιο πολλούς από τους ανθρώπους: ο μισός εγκέφαλος τους τα πιστεύει και ο άλλος μισός δεν τα πιστεύει. Ο μισός τα δέχεται και ο άλλος μισός τα απορρίπτει. Κι άντε να

βγάλεις άκρη.

***

Την εκτελεστική εξουσία την θέλω πιο πολύ για να προλαβαίνω το κακό. Για να μην γίνει η αδυναμία τής πολιτείας η μαία κανενός θλιβερού γεγονότος και κανενός πικρού συναισθήματος.

Θαρθούν με τα χρόνια και άλλοι σαν εμένα, αθώοι και ανυπόμονοι, και δεν θάθελα να υποφέρουν κι αυτοί όσα υπόφερα εγώ.

Θέλω με την δράση μου να εκδικηθώ για όλους τούς αποδιωγμένους και τους κατατρεγμένους αυτού του κόσμου.

***

Τι κάνω εδώ εκτός από το να δοκιμάζω προγράμματα άθλησης; Κάνω, λέω, ελεύθερες σπουδές. Μέσα γι'αυτό είναι τα μάτια μου, τ' αυτιά μου και όλα τα αισθητήρια όργανα μου.

Συλλέγω ουσιαστικά ότι μπορεί να βοηθήσει στο χτίσιμο μιας ανθρώπινης πολιτείας.

***

Ναι, δεν μπορούσε. Γι' αυτό και δεν είπε ο Χριστός τον τελευταίο λόγο. Αυτό τον λόγο θα τον πω εγώ. Θα στήσω εδώ πάνω την Βασιλεία των Ουρανών. Ας περιμένει ο Μεσσίας...

***

Καμιά καλή πράξη, κανένας καλός λόγος, και κανένα ευγενικό κίνητρο δεν θα μείνει απλήρωτο. Εδώ.

***

Ξέρω πως μόνο η συγνώμη θα σώσει την ανθρωπότητα. Όμως αυτό που δεν ξέρω είναι το αν θα μπορέσω εγώ να την δώσω ύστερα απ' αυτά.

***

Το να είναι κανείς αθώος και πρόσχαρος εθεωρείτο αρκετό για τους ανθρώπους μας για να είναι και κορόιδο. Έτσι δεν είναι;

Η δουλιά αυτής της κοινωνίας είναι να φτιάχνει φονιάδες, κλέφτες και απατεώνες για να την συντηρούν και τρελλούς για να την διασκεδάζουν.

***

Ένα δειλινό ήμουν στο αγγλικό σπουδαστήριο μ' ένα βιβλίο. Δεν είχα καμιά όρεξη να τ' ανοίξω και κοίταξα γύρω ψάχνοντας για κάτι τόσο φευγαλέο όσο και χειροπιαστό. Εκεί περίπου έπεσαν τα μάτια μου σε μια πρόταση γραμμένη με μελάνι στο αριστερό θρανίο: why should you be so far away my lonely boy? Σε μετάφραση: γιατί νασαι τόσο μακριά μοναχικό μου αγόρι;

Σκέφτηκα μεμιάς πως θα γράφτηκε για μένα, πως κάποια τρελλή θα με είδε που ήμουν εδώ εχτές και προχτές και θα έγραψε στο θρανίο το παράπνοο της.

Έψαξα γύρω να βρω εκείνην που κοιτάζε έτσι ή έτσι θα πονούσε, μα τίποτα. Όλες ήταν σκυμμένες στα βιβλία και καμιά δεν είχε ιδέα.

Μ' αυτό το παράπνοο γέμισε το δειλινό, μ' αυτό το παράπνοο γέμισε η νύκτα. Και γω μέσ' τις ώρες να ψάχνω για κείνην, να κοιτάζω, σαν χαμένος να κοιτάζω, την ψυχή μου ν' ακούω να φωνάζει απελπισμένα και απτόκριση να μην έρχεται.

***

Αδελφέ μου, αγαπημένε μου αδελφέ, κάποτε σε περίμενα σε γυμνούς λόφους έξω από την χώρα για να γυρίσεις από την ξενητιά.

Εκείνα τα σιδερένια πουλιά γίνονταν μολύβι στα σωθικά μου κάθε φορά που αρνούνταν να σε φέρουν, όλες τις φορές που αρνούνταν να σε φέρουν αδελφέ μου, αγαπημένε μου αδελφέ.

Έλα, σε φωνάζω, έλα. Πες μου τι την έκανες εκείνη την καρδιά σου; Πές μου τι την έκανες ξενητεμένο πουλλί. Αδελφέ μου, γιατί κουράστηκες ν' αγαπάς; Γιατί κουράστηκες να μ' αγαπάς; Γιατί κουράστηκες να με θυμάσαι;

Έλα αδελφέ, έλα και φέρε την εκδίκηση για το αθώο παιδί που σκότωσαν αυτοί οι απάνθρωποι.

Έλα αδελφέ. Πέρασε, πέρνα από κείνο το μνήμα και θυμήσου. Τις κόρες στην χώρα θυμήσου, τις ξέρες στην χώρα.

Θυμήσου, κι έλα φτωχός τούτη την φορά, έτσι όπως έφυγες φτωχός, στην γη σου, σαν τότε φτωχός και σαν τότε αθώς αγαπημένε.

Έλα. Θυμήσου, θυμήσου όσο είναι καιρός, μόνο θυμήσου.

***

Βιάσου. Η δυστυχία είναι σαν την διαφθορά. Ανακυκλώνεται.

Είδες ένα πρόσωπο βλιμμένο; Βιάσου. Και είδες στην λέσχη τώρα δύο μάτια σκαμμένα; Βιάσου. Θα δεις σε λίγο κάποιο παιδί να κλαίει στο δρόμο, θα δεις, θα δεις, πόσα θα δεις! Ω, βιάσου λοιπόν, βιάσου, βιάσου...

***

Συχαίνομαι και περιφρονώ τα ήθη τών Κυπρίων, ιδίως εκείνα τα: τι κάνεις κουμπάρε; Ή: είσαι εντάξει ρε; Αυτά, και όλα τα παρόμοια που κάθε άλλο παρά θετικό ενδιαφέρον προδίνουν.

Αν δεν μπορείτε λοιπόν φίλοι να πείτε ένα «γιά σου» στον διπλανό σας που να δείχνει ευγένεια, στοργή και συμπάθεια, τότε καλύτερα μην το πείτε, τίποτα μην πείτε. Θα προτιμούσε την σιωπή σας, θα προτιμούσε χίλιες φορές να κάνετε πως τον αγνοείτε παρά να τον υποχρεώνετε να υποφέρει εκείνο το γαύγισμα που του πετάτε μόνο και μόνο γιατί σάς το επιβάλλουν οι τρόποι σας...

***

Ότι «λαός δεν είναι η συσσώρευσις ενός πλήθους». Το σημείωνα βέβαια για να τους το φωνάξω τον καιρό που θ' ακούγομαι. Κι αυτό: αν είστε εσείς Κύπριοι, τότε εγώ το λέω ξεκάθαρα: δεν είμαι Κύπριος...

***

Ναι, γεμάτος από σοφία, και θεωρεί σαν την μεγαλύτερη σοφία το νάναι αθώος, πρόσχαρος, ευαίσθητος, τίμιος και ευθύς.

***

Δεν κρατάμε κακία σε κανέναν, κανέναν δεν μισούμε, και αν δεν μας επιτρέπουν οι τρόποι του να τον αγαπούμε από κοντά ξέρουμε, και μπορούμε, να τον αγαπούμε τουλάχιστον από μακριά και δεν χάνουμε καμιά ευκαιρία προκειμένου να τον ευεργετήσουμε.

***

Από τις «σπουδές» μου: δεν είστε παιδιά της Κύπριοι. Είστε οι προδότες της μόνο.

***

Είμαστε άνθρωποι λέτε. Και γω αυτό λέω, όμως φτάνω σε τελείως διαφορετικά συμπεράσματα.

***

Έχω απαρνηθεί τόσα «καλά» αυτού του κόσμου με την ίδια ευκολία που αποδέχτηκα άλλα. Αυτά τα «άλλα» λοιπόν ας μην γίνει κανείς αιτία να τα στερηθώ. Θα τον τσακίσω.

***

Θέλω να γίνω η εξουσία εκείνη που θα διαλύσει εις τα εξών συνετέθεισαν όλα τα κατασκευάσματα που απειλούν την ζωή.

Αχ αυτοί οι άνθρωποι! Και τι δεν έχουν επινοήσει που να μην έχει την αξίωση να οδηγήσει την ζωή στην καταστροφή, και μάλιστα τόσο πιο γρήγορα όσο πιο σύγχρονη είναι η επινοήση;

***

Του λέω: να με πάρει ο διάολος αν από ανθρώπους που αγαπώ περιμένω ένα τέτιο φέρσιμο. Με δουλεύεις Α. Από την στιγμή όμως που το ξέρω, ξέρω καλύτερα πως δουλεύεις τον εαυτό σου. Σου λέω: συνέβη να μ' αγαπήσουν πραγματικά κάπιοι άνθρωποι. Τους παρατήρησα αρκετά, αρκετά το φέρσιμο τους κι αρκετά τον τόνο τής φωνής τους, αρκετά ώστε να μπορώ να τους αναγνωρίζω ανάμεσα σε εκατομύρια χειρονομίες, ανάμεσα σε εκατομύρια ήχους. Τι να γίνει; Ευτυχώς ήρθαν διο-τρεις άνθρωποι και μ' αγάπησαν προτού ρθειτε σεις οι χιλιάδες να με περιπαίξετε.

23 **Μαρτίου** 1980. Άλλα κόλπα στο πρόγραμμα και: κριτήριο Α: Υπερβολικά ή Ελλιπή γυμνάσια. Κριτήριο Β: Υπερβολικά ή Ελλιπή γυμνάσια.

Τρίτη, 25 Μαρτίου. Παρακάλεσα-χρειάστηκε κι αυτό -για ένα τεστ στο ταρτάν τού Καυτατζόγλειου.

Το τεστ: 3.000μ. Και πήγαινα την άλλη μέρα στο γήπεδο με χτυποκάρδι.

Τετάρτη λοιπόν. Και ώσπου να μου δώσουν την άδεια να μπω στο στάδιο μού τσάκισαν τα

νεύρα. Έτρεξα μόνο 1.600μ. Χάλια δηλαδή, μαύρα χάλια. Σε λίγο τού πρότινα να ξανατρέξω. Αυτός: α, όχι, όχι, είναι περιττό, κατάλαβα.

Δεν είπα τίποτα. Ήταν περιττό. Ο άνθρωπος είχε ακούσει για τα μεγάλα μου τα λόγια. Είχε την ιδέα του, και σήμερα την σφράγισε.

Έκανα ύστερα στο βοηθητικό δίο τετρακοσάρια και 30 αναπηδήσεις και πήγα για ντουζ. Απόμεινα με μια φουσκάλα και με την δίψα για εκδίκηση αναγεννημένη. Είδαν πολλοί την ντροπή μου. Και ήθελα εκεί να φωνάζω στον Θ στον Λ και στον Π: βρε γαϊδούρια, για σας προσπαθώ. Δείξτε τουλάχιστον λίγη συμπάθεια.

Πέμπτη, 27 Μαρτίου.

Οι γάμπες είναι πέτρα και αισθάνομαι μιαν αβάσταχτη κούραση. Αισθάνομαι και τα δαιμόνια να κατεβαίνουν και να πλημμυρίζουν τον λογισμό μου. Το χάδι που θα με συμφιλιώσει με τον κόσμο δεν φάνηκε ακόμα στον ορίζοντα. Τίποτα δεν με χωράει, και ο νους και η καρδιά ολοένα εκεί στριφογυρίζουν: στην ώρα της Εκδίκησης.

Νιώθω την προσβολή να μετουσιώνεται σε δύναμη. Και ξέρω πως αυτή η δύναμη που αναδύεται τούτο το πρωινό πάνω από τα ερείπια θα χαράξει τα ανθρώπινα πεπρωμένα. Ξέρω ακόμα πως τούτες οι μέρες είναι κρίσιμες για την ανθρωπότητα και πως η τύχη της θα εξαρτηθεί από την ικανότητα μου να κάνω υπομονή τώρα που, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, νιώθω πως για να γίνει αυτό, το πρώτο που χρειάζεται να επιστρατεύσω είναι τα αποθέματα της που από τη μια η απερισκεψία μου και από την άλλη η ανθρωπίνη απονιά, απειλούν να εξαντλήσουν.

... Να μην βγάλω τρία χιλιόμετρα! Κι όμως τότε έβγαλα δεκατρία. Ω, κι όμως κύριοι: εδώ έγκειται το δράμα.

Μούρχεται να βάλω μια κραυγή που να σείσει τον κόσμο. Πόνος, απέραντος πόνος, άπειρος όσο το σύμπαν το άπειρο. Στυφό το βλέμμα πάνω από τα χαρτιά. Τρίξιμο οδόντων: Θεέ! Γιατί να μην είναι και η φωνή μου τόσο μεγάλη, τόσο απέραντη!

Και έλα ύστερα να μελετήσεις την Πολιτεία τού Πλάτωνα, έλα μετά να αντικρύσεις την άνοιξη. Με τούτο το μαρτύριο δεν θέλω να βλέπω άνθρωπο και πέρα απ' αυτό δεν υπάρχει πια τίποτα. Μόνος έχω κλειστεί σε τούτη την φυλακή. Και το μαγικό μυστικό θα το βρει αυτός μόνο που γεύτηκε όλη την οδύνη και την απόγνωση της. Κι όσο πιο μεγάλη κι όσο πιο φριχτή υπήρξε, τόσο πιο σωτήριο θάνατο το μυστικό.

Παρασκευή, 28 Μαρτίου. Δέκα ώρες ύπνο (συνηθισμένο για τότε).

Η διαπίστωση: εδώ και οκτώ μέρες σκοτωμένος κοιμάμαι, σκοτωμένος ξυπνώ.

***

«Η σωματική κούραση επιταχύνει την πνευματική κούραση και η πνευματική την σωματική»: από σχολικό βιβλίο.

***

... Και που αισθάνονται τόσο πιο έρημοι όσο περισσότεροι είναι αυτοί για τους οποίους θυσιάζονται.

***

Βαρέθηκα τούς ανθρώπους. Κάθε μέρα γίνομαι όλο και περισσότερο απόκοσμος όσο λιγοστεύουν τα πράγματα και οι άνθρωποι που μου προκαλούν το παραμικρό ενδιαφέρον.

Σάβато, 29 Μαρτίου. Απέτυχα, προφανώς παταγωδώς, στην προσπάθεια μου να χωρέσω δίο προπονήσεις στην εβδομάδα τού Θεού. Είμαι ευχαριστημένος από το πάθημα μου. Τώρα :

βίρα τις άγκυρες. Δεν μας σταματάει κανείς... Ούτε και ο Θεός...

Κατά τ' άλλα βουλιάζω και σήμερα στα σκαλοπάτια.

Το πρόγραμμα: δρόμος, κινητική γυμναστική, στατική, γιόγκα. ΚΑΘΕ 5 ή 6 ΜΕΡΕΣ, ανάλογα πάντα με το πρόσταγμα τής φύσης, και μέχρι μιάμιση ώρα. Και ακόμα: να κάνω μια προπόνηση μόνο αφού θα μούχει βγει η προηγούμενη.

***

... Αφού αυτό, απ' όσα δοκίμασα, μου απομένει, κι αφού είναι απλό -μιάς και όλα στην φύση είναι απλά- μπορώ να πω πως η περιπέτεια μου για αναζήτηση τού μέτρου σταματάει εδώ, κι οπιαδήποτε στροφή προς τα πίσω θάταν σκέτη ανοησία. Η περίοδος τών πειραματισμών έκλεισε εδώ.

***

Η Φύση έχει τούς νόμους της. Μπορούμε να τους παρατηρήσουμε, όχι όμως απαραίτητα και να τους εξηγήσουμε.

Κυριακή, 30 Μαρτίου, Ξεκουράστηκα, λέω, αρκετά και όμως οι μηροί δεν βλέπω να γυμνάστηκαν καλά αφού δυσκολεύομαι ακόμα στα σκαλοπάτια. Οι γάμπες επίσης είναι πέτρα.

***

Η άγνοια είναι θανάσιμο αμάρτημα για ανθρώπους που απ' αυτούς εξαρτούν την σωματική και ψυχική τους υγία τόσοι νέοι.

Ακόμα κι αυτή η παροιμία φίλοι μου με υπηρετεί: εκείνος που δεν έχει νου, έχει πόδια.

Η μέση μου στο μεταξύ έχει τα χάλια της -από μέρες άλλωστε- και ξέρω γιατί. Αυτό όμως αρκεί;

***

Νικηφόρου Φωκά, έβδομος όροφος. Δίο μέτρα είναι από τούτο το έρημο στρώμα το περίσσειμα τών λουλουδιών και γω εδώ μέσα αλυσσοδεμένος αφήνομαι κι αναπνέω τις βρώμικες κάλτσες τού Δημήτρη και την αποπνιχτική ατμόσφαιρα που αφήνει στο δωμάτιο η σόμπα και μούρχεται να τρελλαθώ...

Εγώ θέλω το παράθυρο ανοικτό, και πάντα το θέλω, ακόμα και τον χειμώνα.

Και τώρα είναι Μάρτης Θεέ μου! Ο Δημήτρης κρυώνει, έχει κουβέρτες αλλά δεν ξέρει ότι μπορεί να τις χρησιμοποιήσει αυτές και ν' αποφύγει την σόμπα.

Φοβάμαι πως δεν θ' αντέξω εδώ μέσα, δεν θ' αντέξω...

Τρίτη, 1η Απριλίου. Προπόνηση μιάμισης ώρας. Το πρόβλημα υπήρξε τώρα η καρδιά (ταχυπαλμία).

Τετάρτη, 2 Απριλίου.

... Αφού ως προς αυτό είναι εξαιρετικοί, εκλεκτοί και ανώτεροι: συμπονούν, αγαπούν και βοηθούν τούς ταπεινούς, τους δυστυχείς και τους αμαρτωλούς και την σκέψη τους την κατευθύνει μόνο η ένγνια να βγάλουν το γένος τών ανθρώπων από την αθλιότητα και να το οδηγήσουν σε δρόμους φωτεινούς και αξιοπρεπέεις.

***

Δεν έδεσα σε τούτο το σύστημα άλλο τίποτα από σκόρπιες αλήθειες και πείρα που πολλοί είχαν γνωρίσει πολύ πριν από μένα. Θέλησα και έπαιξα απλώς τον ρόλο τού μαέστρου.

***

Πήγαινα νωρίς το πρωί στο αναγνωστήριο τής λέσχης με τέτιες σκέψεις μεσ' το μυαλό: πέρασαν πολλοί ανάμεσα από τούτη την αυγινή δροσιά και τα σκιρτήματα τής άνοιξης, πολλοί ανάμεσα από τούτα τα δειλά ξεπετάγματα τής γης. Πέρασαν πολλοί, κι όμως πέρασαν χωρίς να τα κοιτάζουν, χωρίς να τα φιλήσουν Θεέ μου...

Πέμπτη, 3 Απριλίου. Μελέτησα όλες τις σημειώσεις μου και κατάρτισα ένα νέο πρόγραμμα. Όλο το νέο ήταν προσθέσεις στο προηγούμενο. Οι ώρες γίνονται δύο ως διόμισι.

***

... Ας ήταν να πηγαίναμε ως την άκρη τού κόσμου...
Ήταν μια διαδρομή από την Πάφο στην Πόλη τής Χρυσοχούς, κι ήταν Ιούνης ή Ιούλης. Καθόμασταν μαζί (και η μάνα της δίπλα) και με το κούνημα τού λεωφορείου άγγιζαν ελαφρά οι αγκώνες και οι ώμοι μας. Της ψιθύρισα χαμογελόντας: ας ήταν να πηγαίναμε ως την άκρη τού κόσμου.

Ελένη!!

Κι όμως στ' όνειρο μου το πήρα εκείνο το παράνομο φιλί τού πόθου. Ήταν στην Κρήτη, στα άγρια ακρογιάλια. Και δεν ήταν κανείς εκεί να μας μαλλώσει. Ελένη...

Και την Παρασκευή: αναμνήσεις αναμνήσεις αναμνήσεις. Δεν είχα άλλες έξω από σένα Ελένη. Παρασκευή. Κι ερημιά, ερημιά.

Παρασκευή, η μέρα με τα αιώνια πάθη. Την Παρασκευή οι Ρωμαίοι την έλεγαν «μέρα τής Αφροδίτης»...

Παρασκευή. Κι υπομονή... υπομονή... υπομονή...

***

Πλήθη στην παραλία, κι ερημιά στην παραλία.
Ύστερα για το σπίτι. Ερημιά, ω, ερημιά! Μόλις έκλεισε πίσω μου η πόρτα μούρθε να βάλω τα κλάματα. Ελένη! Ελένη!

Δευτέρα, 7/4. Ατονία. Και δεν ξέρω πού να την αποδώσω.
Κι ένα τραγούδι: στην ερημιά γυρεύω νάβρω λίγο φως, κάθε βραδιά μονάχος και φτωχός...

***

Ο καλύτερος γιατρός για την ψυχή και το σώμα είναι η δύναμη.

***

Κάτω από το πρόγραμμα σημειώνω: φαίνεται πως υπερεκτίμησα την αποτελεσματικότητα τού προγράμματός μου. Και την επόμενη μέρα κάτω απ' αυτό: ΟΧΙ! ΔΕΝ ΥΠΕΡΕΚΤΙΜΗΣΑ ΤΙΠΟΤΑ, ΤΙΠΟΤΑ!!!

Τρίτη, 8/4. Προπόνηση. Πέθανα. Κι όμως γενικά είμαι ευχαριστημένος.

Τετάρτη. Φεύγω από την Νικηφόρου Φωκά. Σύρθηκα βιαστικά στην Βασιλίσσης Σοφίας σαν συγκάτοικος. Από λάθος τού ενοικιαστή φεύγω την μεθεπόμενη.

Βρίσκω τελικά ένα δωμάτιο στο φως, στον κήπο και στο βουνό, στις Σαράντα Εκκλησιές.

Σημείωνα για πρώτη μέρα σε κείνο το ημερολόγιο ύστερα από την Παρασκευή που έφυγα κλαίγοντας από τον Θεόφιλο (Παρασκευή κι αυτή, έντεκα): ήυρα την άνοιξη στην αυλή και με περίμενε. Απ' το παραθύρι απλώνω το χέρι και αγγίζω τούς ανθούς της. Κι οι μαργαρίτες! Ω, κι η ψιλή βροχούλα ήρθε να μου θυμίσει τι; Πως υπάρχουν; Μοίρα, Θεέ μου! Πως υπάρχουν;

Σάβατο, 12 Απριλίου. Θέλουμε το γήπεδο να υπηρετεί την ζωή, και όχι το αντίθετο.

Την **Κυριακή** πήγαίνα στην παραλία. Στην διασταύρωση ενός δρόμου χώθηκε μεσ' τον νου μου ένα όνομα. Όταν γύρισα σπίτι σημείωνα για «τους ανθρώπους που δεν κλάψανε ποτέ στην θύμηση μιας αγαπημένης μορφής». Ύστερα ήρθε βροχή και κρύο.

***

Οραματίζομαι την πραγματικότητα τού αύριο.

***

Αργά, ανάλαφρα περπατήματα στις αυλές και στο χορτάρι, στο Πανεπιστήμιο. Ξαστεριά μετά από βροχή, έρημη η νύχτα, κι αγαπημένη. Ήθελα τόσο κάτι να γράψω γι' αυτό.

Έγραψα αυτό: τελικά πείσθηκα πως καμιά λεκτική διατύπωση δεν θα μπορούσε να εκφράσει αντάξια όσα έζησα σε τούτη την νυχτιάτικη βόλτα.

Δευτέρα, 14. Απρίλη πονεμένη... Απρίλη... Και καημοί που θα μείνουν για πάντα ξεχασμένοι, που δεν θα τους μνημονέψει καμιά σελίδα βιβλίου ούτε σημείωση σε παλιό τετράδιο. Ελένη!

... Μορφές απαρνημένες που γι' αυτές κανείς ποτέ δεν θα νιαστεί. Αδέλφια μου, άνθρωποι...

***

Ένας μικρός που κρατούσε βιολί με ρώτησε σήμερα: είσαι συ που κυνηγούσες τα περιστέρια; -Όχι, του είπα, δεν είμαι γω...

Το μεσημέρι πήγα να δω μια γνώριμη μου από το 1974 που ήμουν στην Καλαμαριά. Με ρώτησε: -Οι Κύπριοι τι ιδανικά έχουνε τώρα; -Το συμφέρον βέβαια, της είπα, σαν όλους. Το ίδιο ακριβώς που είχαν άλλωστε και τότε.

Το απομεσήμερο έβαλε η γειτόνισσα Πουλόπουλο στο κασετόφωνο. Δίπλωσα το βιβλίο και άκουγα. Ήρθαν ξανά οι μνήμες μαζί με την Ελένη.

Κάπια απόχρωση χαράς με διαπέρασε. Το παραθύρι μου, το φως, ο κήπος και οι αναμνήσεις. Ήχοι αγαπημένοι, και στην ψυχή μου στάζει το βάλαμο.

Σ' ευχαριστώ γειτόνισσα, σ' ευχαριστώ.

***

Το απόγευμα πέρασα από το Εθνικό κολυμβητήριο. Έκανα όνειρα εκεί. Ονειρεύτηκα τις λίμνες μου στην Ουτοπία και τις κόρες μου στην Ουτοπία.
Θεέ μου, κάνε να μην αργήσουν! Μη!...

***

Αν πεινάσεις θα σου δώσω να φας, αν διψάσεις θα σου δώσω να πιες. Σε κάθε σου δυσκολία, σε κάθε σου πρόβλημα θα τρέξω πρόθυμα να σε βοηθήσω. Θα ρωτώ πάντα με τρόπο για σένα και θα φροντίσω να μην σου λείπει ποτέ τίποτα. Θα σου γίνω γιατρός και προστάτης και ας με ποτίζει η ανάμνηση σου με φρίκη.

Τρίτη, 15 Απριλίου 1980. Πήγα στο γήπεδο, στο ταρτάν, με τον Θανάση.

Ο Θανάσης ήταν παιδί με φιλότιμο. Να ξέρετε όμως πως σ' ένα τομέα όπου δεν υπάρχει γνώση και υπάρχει φιλότιμο, αυτά τα παιδιά είναι που τσακίζουν πρώτα. Θα τα βρείτε νάναι λεπτά και αδύνατα, αλλά πιο πολύ θα τους καταλάβετε από τα μάτια τους...

Τρέχω 2.600 μέτρα και σταματώ. Τρέχω μετά 6.000 μέτρα και στην συνέχεια κάνω ταχύτητες και κινητική γυμ/κη. Είδα και την μεγάλη άρκτο μέρα μεσημέρι.

Το βράδυ έκανα στατική γυμναστική.

Τα ούρα μου έγιναν κόκκινα, όμως εγώ δεν έδινα σημασία. Με προβλημάτιζε βέβαια αλλά δεν με ανησυχούσε. Είναι δύο τρεις μήνες άλλωστε που είναι κόκκινα μετά από τις προπονήσεις μου, κάτι που διήρκησε ένα δύο μήνες ακόμα από τούτη την μέρα.

Τετάρτη, 16/4. Κάνω 15' γιόγκα-κλειδώσεις και ένα άλλο πρόγραμμα. Συμπληρωμένη έκδοση του στις 21/4. Θα το δείτε τότε. Κάθε πέντε μέρες.

Το βράδυ ήμουν αρκετά πιασμένος παντού.

***

...Ήταν άνθρωπος που στην νοσταλγία των χαμένων καιρών και των χαμένων μορφών τού ήταν αδύνατο να συγκρατήσει τούς λυγμούς που τον πνίγανε. Όμως θα τον έβλεπες την άλλη στιγμή να σκουπίζει τα δάκρυα και να ρίχνει γύρω του το στυφό βλέμμα τού ανθρώπου που ξέρει πως το άδικο γιγάντωσε στην γη, που υποφέρει γι' αυτό και αισθάνεται σαν αποστολή του να το συντρίψει. Εκεί παρελαύνει η μακάβρια σιωπή τού Εκδικητή.

17 Απριλίου. Βαρύ το πιάσιμο.

Και το σχόλιο κάποιου γνωστού πάνω στις φιλοδοξίες μου: να κάνεις ρεκόρ στα 400 και στα 10.000μ; Δεν θα κάνεις τίποτα. Θα κάνεις ή αερόβιο ή αναερόβιο προπόνηση. Διάλεξε.

(Σημειώστε: αερόβιο λένε τούς δρόμους αντοχής και αναερόβιο τούς δρόμους ταχύτητας).

Αυτό το επεισόδιο έδωσε την αφορμή για ένα σχόλιο που ήρθε σε λίγες μέρες: η μια άσκηση βοηθά την άλλη: η αερόβιος βοηθά την αναερόβιο και το αντίστροφο.

Παρασκευή, 18/4. 15' γιόγκα-κλειδώσεις, με το πιάσιμο νάναι βαρύ. Κατά τ' άλλα έφτιαξα το μισό ενός βάρους με τσιμέντο και άμμο.

Το μεσημέρι ένιωθα εξαντλημένος.

Σάβато, 19/4. Κάνω 10 κάμψεις, γυμ/κη X5 και γιόγκα (κλειδώσεις) για 20'. Είμαι αρκετά πιασμένος στους άνω, στους πρόσθιους μηρούς, και στις γάμπες.

Ξέρω πάντως πως αν απ' την Τρίτη επιχειρούσα να τρέξω δεν θα ήμουν ικανός να βγάλω ούτε και 100 μέτρα. Έχω την υποψία πως δεν γύμνασα αρκετά τούς πρόσθιους μηρούς ώστε ν' ανεβαίνω δύο δύο τα σκαλοπάτια χωρίς ν' αγκομαχώ, ενώ κουράζομαι ανάλογα και στις ανηφόρες.

Σήμερα ακόμα έφτιαξα το δεύτερο μισό από το βάρος. Πούλησα, επίσης, τα παπούτσια με τα καρφιά (αφού τρέχω ξυπόλυτος). Πήρα 1750 δραχμές.

Κυριακή, 20 Απριλίου. Βαρύ ξύπνημα, βαρύ και το στομάχι. Ελαφρό πιάσιμο στους πρόσθιους μηρούς και στις γάμπες. 15' γιόγκα-κλειδώσεις. Ούτε και σήμερα θα μπορούσα να τρέξω, όσο και να το ήθελα.

Το μεσημέρι ήπια δύο γάλατα εβαπορέ και το βράδυ είχα κάτι πόνους στο στομάχι. Η φύση (το μέτρο) εκδικήθηκε ξανά. Τα δύο γάλατα ήταν, φαίνεται, πολλά.

... Θα κάνω μία προπόνηση κάθε επτά μέρες. Κάθε Δευτέρα πρωί. Θα τρέχω όταν έχει ημερίδες τις Κυριακές όλα τα αγωνίσματα και την επόμενη θα κάνω τα υπόλοιπα αγωνίσματα τού προγράμματος μου.

Κι αυτό: κι όμως μπορούμε να πετάξουμε με μυϊκά μεσα. Στην Ουτοπία μου έτσι, πετόντας, θα κάνουμε την βόλτα μας.

Δευτέρα, 21 Απριλίου. Προπόνηση. Τα δέκα χιλιόμετρα τα έβγαλα με το ζόρι. Έκανα μετά ταχύτητες: 3X40, 2X200, 2X100μ., αναπήδησεις 2X60, βαθύ κάθισμα-τίναγμα 60 (εδώ φάνηκε καθαρά πόσο κουρασμένοι ήταν οι μηροί). Έκανα μετά ένα 400αρι στα (εκτιμώ) 48- 49". Το είδε ένας Κύπριος καθηγητής τής Γυμναστικής Ακαδημίας και μου είπε: γιατί δεν βάζεις καρφιά: Ξυπόλυτος κάνεις 47". Αν βάλεις όμως καρφιά θα κάνεις 43.

Το βράδυ έφαγα 20 λεπτά και τελικά το βάρος αποδείχτηκε ασήκωτο. Έκανα όμως στατική γυμ/κη: άνω μηροί (με δύο τούβλα στα δάκτυλα τών ποδιών): 3X1'.

Το πρόγραμμα: 10.000μ συνεχόμενο, εναλ/νο: 2X400, 2X200, 2X100, κινητική γυμναστική με τροχάδην στα ενδιάμεσα: αναπήδηση 60 συν 10 με την κάθε προπόνηση, βαθύ κάθισμα-τίναγμα 60 συν 10 και τα υπόλοιπα γνωστά σας πια. Ύστερα στατική γυμ/κη X10 με τα τούβλα στα χέρια, κάμψεις αγκώνων 2X30 συν 5 επιπλέον με την κάθε καινούρια προπόνηση, κοιλιακοί 50 και 10, περιβραχίονας (σε έκταση τα χέρια με τα τούβλα) 2', άνω μηροί 3X2', γοφοί 2X2', κοιλιακοί, ραχηαίοι, όλα με τα τούβλα, 2', πρόσθιοι μηροί (βαθιά καθίσματα, ημικάθισμα στάση, διασκέλισμα, πάλι με το βάρος). Δίπλωση 2X2', (να κολλήσει όλο το στήθος και η κοιλιά στα πόδια για δύο λεπτά παίρνοντας βαθιές αναπνοές), γέφυρα 2' (τα χέρια αγγίζουν περίπου τα πόδια), και τόξο 2'.

***

Οι άνθρωποι χρειάζονται ηνίοχους. Χωρίς αυτούς νιώθουν χαμένοι. Μόλις όμως -για το καλό τους- τούς σφίξουν λίγο τα χαλινάρια, μόλις δουν πως οι κόποι αρχίζουν και τους ταραίζουν λιγάκι ξεσηκώνονται και φωνάζουν για ελευθερία.

***

Στους μήνες που πέρασαν πήρα τα καλύτερα μου μαθήματα για την ανθρώπινη συμπεριφορά (ήμουν σταυρωμένος).

Η ανάγκη για λίγη κατανόηση και στοργή μετουσιώθηκε μέσα μου σε μίσος. Μ' αυτό το μίσος κοιμάμαι, μ' αυτό ξυπνώ.

Τρίτη, 22 Απριλίου. Βαρύ πιάσιμο στο σβέρκο, στον λαιμό, στα «φτερά», στους κοιλιακούς, στους ραχηαίους και στις γάμπες.

***

***

Ο κηπουρός έκλεισε μια γάτα στην αποθήκη για να φοφήσει τής πείνας. Όταν έφυγε πήγα και της άνοιξα, αφού πρώτα το σκέφτηκα πολύ.

Το έμαθε, και το απόγευμα μου έλεγε: έμαθα πως αγαπάς τα ζώα. -Ναι, του απάντησα. Πιο πολύ όμως αγαπώ την δικαιοσύνη...

Σώζεις μια ύπαρξη. Όμως το πρόβλημα δεν λύνεται έτσι. Σημασία έχει το να διώξεις από την ψυχή τού ανθρώπου τον σπόρο τού κακού. Καταδικάζουμε μια γάτα σε θάνατο με την δικαιολογία πως μας χαλά τον κήπο. Τον άνθρωπο όμως με τα τόσα εγκλήματα του τον συγχωράμε, και το κάνουμε γιατί έτσι νομίζουμε ότι θα μας συγχωρεθούν τα δικά μας ανομήματα. Και τι λέμε για να εξηγήσουμε την στάση μας: άνθρωποι είμαστε. Όμως μια γάτα την κλείνουμε στην αποθήκη μας για να φοφήσει τής πείνας και, στην πραγματικότητα, όχι γιατί μας χαλά τον κήπο αλλά γιατί ξέρει και ζει μια γάτα.

Τι να κάνουμε; Την ζηλεύουμε μιας και είμαστε ανάξιοι αυτής της ανθισμένης φύσης και τούτου του ανοιξιάτικου ήλιου.

***

Υπήρξα ο προφήτης μου.

Αισθάνομαι πως κάτι δύναμη με υπηρετεί από τα παρασκήνια.

Τετάρτη, 23, βράδυ, και είμαι κυριολεκτικά πτώμα.

Πέμπτη, 24. Εξάντληση. Ανεβαίνω τις ανηφόρες και τα σκαλοπάτια και κλαίω τούς κόπους μου. Ας μην γίνεται λόγος για τρέξιμο.

Παρασκευή, 25. Πέμπτη μέρα μετά την προπόνηση και κάποιες στιγμές είχα ταχυπαλμία. Γιατί; Το βράδυ η καρδιά πιάνει ξανά τον ρυθμό της.

Κι αυτό σήμερα: δώστε μου δέκα ανθρώπους και σε ένα χρόνο θα τους δείτε να παρελαύνουν στον ουρανό σας...

Σημειώτεον ότι δεν ήξερα τότε τίποτα για την μυϊκή πτήση. Είναι γεγονός όμως πως συμπίπταν αυτές οι σκέψεις μου με τις μέρες που διάβαζα την βιογραφία τού Λεονάρδο Ντα Βίντσι.

Κυριακή, 27 Απριλίου. Το δειλινό περπάτησα κατά την παραλία. Έξω από την Φιλοσοφική τα λουλούδια και το χορτάρι ήτανε καταπατημένα και σωροί από στάχτη απλώνονταν στο χόρτο. Είχαν κάψει τα παλούκια και τα σύρματα ήταν σκόρπια εδώ και κει.

Έμαθα πως είχε γίνει εκεί ψες συναυλία ΡΟΚ, πως κράτησε ως τα χαράματα και πως τον βανδαλισμό τον κάνανε οι αναρχικοί...

Δηλώνω βέβαια και γω αναρχικός, κι άφησα μάλιστα και το Πανεπιστήμιο για διαμαρτυρία... Γι' αυτό Τύρανε σε επικαλέστηκα και σήμερα. Ω, αυτή είναι λοιπόν η ελευθερία που ζητάτε. Γι' αυτό θέλετε να εξαλείψετε την εξουσία; Αλίμονο, σας! Εσείς δεν μπορείτε νάχετε καμιά σχέση με κείνους τούς ήρωες που στάθηκαν, ας πούμε, οι πρόγονοι σας: τον Προυντόν, τον Κροπότκιν ή εκείνον τον άλλον που αρνήθηκε τον τίτλο που του έδινε το κράτος και που στάθηκε για μένα το πρότυπο μου, αρνήθηκα τις υποσχέσεις μιας νεότητας ματαιόδοξης, αρνήθηκα τα όπλα τού κόσμου και απόμεινα μόνος, γυμνός, για να δω αν αξίζω κάτι...

Τύρανε, σε επικαλέστηκα και σήμερα, την Ώρα σου την ευλογημένη. Ύστερα γύριζα στην παραλία και ένα παράπνοο έδερνε την ψυχή μου: αστέρι μου, ας πούμε γιά σε τούτο τον κόσμο. Δεν υπάρχει θέση για μας εδώ κάτω, δεν υπάρχει, δεν υπάρχει...

Αργότερα στο Πολυτεχνείο έγινε μια ομιλία από τον πατήρ-Βασίλειο. Η μορφή που συγκέντρωσε πιο πολύ την προσοχή μου ήταν ένα κορίτσι με ξανθά και σγουρά μαλιά.

Γύρισα στο σπίτι σαν κυνηγημένος. Ύστερα ύπνος και...

Δευτέρα, 28. Κάνω την στατική γυμναστική στο δωμάτιο μου. Μετά φεύγω για το γήπεδο και κάνω την κινητική γυμ/κη κατά το πρόγραμμα. Οι μηροί πετρώσανε. Το περπάτημα με κούραζε. Έτρεξα 16.400μ. σε μια ώρα και 18 λεπτά (114 δευτερόλεπτα η στροφή. Πέρασα αρκετές στροφές γύρω στα 80 δευτερόλεπτα).

Το βράδυ στο Πολυτεχνείο έγινε μια ομιλία για τον Παπαδιαμάντη. Ήταν καθαρό εγκώμιο, και καλά ήτανε. Στο τέλος έγιναν ερωτήσεις. Κάποιος ρώτησε: καλά, αυτός ο Παπαδιαμάντης δεν είχε και καμιά λανθασμένη αντίληψη για τα πράγματα; Ο Σακελίων, ο ομιλητής απάντησε: είχε βέβαια και αυτός αρνητικές αντιλήψεις. Πιο βασική η πίστη του στην πεφωτισμένη δεσποτεία.

Ω, και μ' έπιασε τέτια οργή που έτρεμα κυριολεκτικά. Έβλεπα απ' τον τόνο του πως δεν το πίστευε. Κι ήθελα τόσο να του βάλω τις φωνές: είσαστε ένας δειλός κύριε Σ, είσαστε ένας γραφιάς και τίποτα παραπάνω...

Δεν ξέρω αν μέσα στην ταραχή μου θάβρισκα λόγια για να του πω τίποτα παραπάνω. Αλλά τι σημασία έχει; Θάταν και περιπτώ ε; Να τούλεγα για τα χτεσινά; Για τί να τούλεγα; Μα, ως πότε πια θα βγάζω αυτό τον σκασμό; Ως πότε;

Αργά το βράδυ: αφόρητη η κούραση κι ελαφρύ πιάσιμο παντού.

***

Η ελευθερία δεν είναι αγαθό αυτό καθεαυτό. Αν δοθεί σε μια ενάρετη ψυχή, θα γίνει ευλογία, κι αν δοθεί σε μια ακόλαστη, θα γίνει κατάρα.

*

Τρίτη, 29. Τα ψεσινά ως προς το χάλι μου. Και το πιάσιμο βέβαια όχι ελαφρύ.

Το μεσημέρι έθαψα ένα ψοφίμι κοντά στην λέσχη. Η επίγνωση πως πέρασαν από εκεί τόσοι και τόσοι που ένιωσαν την δυσωδία και δεν έκανε κανείς τίποτα με πότισε με ακόμα περισσότερη περιφρόνηση για κείνους που με περιτριγύριζαν.

Έτσι κι έτσι ήρθε αυτό: το κακό που προέρχεται από την ανικανότητα τής πολιτείας πρέπει να το απαλύνει η υπευθυνότητα και το ενδιαφέρον τών πολιτών για τα κοινά.

***

Μήπως και η αρετή δεν είναι κάτι το άπιαστο και απρόσιτο για την πλειοψηφία τών ανθρώπων;...

*

Τετάρτη, 30 Απριλίου. Έγινε και το πιάσιμο αφόρητο... Ενώ σκέφτηκα να δέσω στα πόδια βάρος από άμμο και να τρέχω μ' αυτό (την Πέμπτη το απόγευμα ήταν γεγονός).

Στον δρόμο για το σπίτι γελούν δύο μικρές πίσω από την ράχη μου. Η αρχηγός ήταν μία χοντρή, αυθάδης, δέκα τόσων χρονών. Τις ρωτώ: γιατί γελάτε; -Μήπως σε πειράζει που γελάμε ή απαγορεύεται; -Όχι, δεν με πειράζει, ούτε και απαγορεύεται. -Τότε;...

Κάνω να φύγω και λέει πάλι η χοντρή: μήπως πρέπει να σε δει κανένας ψυχίατρος; Γυρίζω πίσω, την κοιτάζω και μονολογώ; αχ ρε κορίτσι μου, αχ!

Πάλι οι δρόμοι. Μα, δεν είναι και τίποτα. Θα περάσει κι αυτό.

Τι να πω άνθρωποι. Αν ύστερα από όλα τούτα τα χρόνια πούζησα μαζί σας σ' αυτό τον κόσμο εξακολουθώ να βρίσκομαι ανάμεσα σας, να ξέρετε κύριοι πως έγινε προς χάριν σας.

Ζω στο μεταξύ με τον φόβο τής πείνας... Κατάντησα ένα ασκί γεμάτο οργή.

Πέμπτη, 1η Μαΐου, απόγευμα. Κάπια συγκεχυμένα σημάδια ανάκαμψης και μαζί μ' αυτά οι λαχτάρες για δικαίωση.

Παρασκευή, 2 Μαΐου. Στην προσπάθεια μου να φτιάξω γιλέκο για να το γεμίσω με άμμο με τον σκοπό να τρέχω μ' αυτό έκανα ένα πλήθος από λάθη. Τα λογάριασα σαν προειδοποίηση για την αχρηστία αυτού που ετοιμάζα και έτσι παραιτήθηκα.

***

Άκουσα μια μικρή να το λέει στην φίλη της: α, δεν ξέρεις τι καλό παιδί που είναι! Κι είναι και νέγρος κιόλας...

***

...Πρέπει νάσαι πολύ υγιής, να είσαι τελείως άδιος από προκαταλήψεις για νάσαι και σε θέση ν' ακούσεις αυτά που ετοιμάζει ο φίλος σου. Νά, προτού κλείσει αυτός ο χρόνος όλες τις θεωρίες που στοίβαζαν έναν αιώνα τώρα για τον αθλητισμό θα τις έχω πινάξει στον αέρα.

***

Σκέψη και έργο: νά τι θέλω. Αν μπορείς να κάνεις κάτι χωρίς να χρειάζεται να βγάλεις μιλιά, τότε κάντο, κάντο και δεν θα μετανιώσεις ποτέ.

Σάββατο, 3 Μαΐου. Μετά από μια καλή προπόνηση μπορώ άνετα να κάτσω μέχρι οκτώ και εννέα ημέρες ως την επόμενη. Ποτέ πέντε, ούτε έξι.

***

Έναν άνθρωπο τον κάνεις φίλο από την πρώτη μέρα που τον γνωρίζεις ή δεν τον κάνεις ποτέ.

***

Έξω από την Εστία ο Λεωνίδας ήθελε να μου ζητήσει συγνώμη για κείνο το επεισόδιο γιατί, ότι κι αν θάλεγα, μ' αγαπούσε, με πονούσε. Τον αγαπούσα κι εγώ και τον πονούσα, και φύλαγα γι' αυτόν κάθε ευγενικό αίσθημα. Δεν του είπα ποτέ τίποτα. Εκείνη η τελευταία συνάντηση μπορεί να έβαλε την αρχή τού τέλους για την επικοινωνία με την γλώσσα, όμως άνοιξε και τον δρόμο για μια άλλη επικοινωνία, εύγλωττη, ανείπωτη και πονεμένη. Θα θυμάμαι πάντα τό πώς με κοίταζε, την πίκρα που έβλεπα να πηγάζει από κείνα τα μάτια του.

Έτσι κι έτσι αυτά ήταν τα τελευταία μας λόγια:... με όλ' αυτά δεν υπηρετούσες παρά την αλήθεια και την ευθυκρισία. Έπρεπε κάποιος να μου τα πει, μόνο που ίσως αυτός ο κάποιος δεν έπρεπε να ήσουν εσύ. Έλα, πέστο: δεν είναι αυτό που θέλεις να πεις Λεωνίδα;

-... Ναι, ναι...

Κυριακή, 4 Μαΐου. Ελαφρό πιάσιμο στους πρόσθιους μηρούς κι ατονία.

Το βράδυ, γυρίζοντας στο σπίτι, κινήθηκα άνετα στις ανηφόρες και στα σκαλοπάτια.

Αίτημα: οκτώ ή εννέα ημέρες πριν από κούρσα να κάνω την προπόνηση Α. Κάθε 15 μέρες, και για αρκετό διάστημα, θα έχω 5% επιτάχυνση στην χειρότερη περίπτωση.

Τώρα το νέο πρόγραμμα ήταν σε 15ήμερη βάση. Η προπόνηση Α είναι περίπου η γνωστή σας και θα γινόταν την μια βδομάδα ενώ την άλλη θα γινόταν η Β: 4 ώρες συνεχές τζόουκινγκ: 30-40 χιλιόμετρα.

Ένα ενδεχόμενο: η στατική γυμναστική τής Α να γίνεται καλύτερα την επομένη τής προπόνησης. Αυτή η υπόθεση πρέπει να με απασχολεί όσο γίνεται λιγότερο. Ακόμα και η μια μέρα την βδομάδα που της αφιερώνω, τής είναι πολλή.

Δευτέρα, 5 Μαΐου: Πρωί, με ελαφρύ πιάσιμο, και φεύγω για το γήπεδο. Στόχος η Β. Έτρεξα 9.200μ. σε 38'. Κουράστηκα και σταμάτησα, περπάτησα λίγο και άρχισα ξανά. Έτρεξα 19.000μ. σε μια ώρα και 40 λεπτά.

Όταν έτρεχα έρχεται προς το μέρος μου ένας κύριος: υποψήφιος είσαι; - Όχι. - Σου μιλάω ρε παιδί μου, γιατί δεν σταματάς; - Πιος είστε δηλαδή; - Ο διευθυντής του σταδίου. - Ω, με συγχωρείτε... - Απαγορεύεται να τρέχεις εδώ μέσα. - Είμαι στον Ηρακλή. - Δεν έχει σημασία. Απαγορεύεται.

Συνέχισα να τρέχω, το έβλεπε μα δεν μου ξανάπε τίποτα. Το εκτίμησα όμως... όμως:... είμαι στον Ηρακλή, αυτό σκεφτόμουν, και άφριζα από το κακό μου. Κάποτε ήμουν στην Αθήνα και έγραφα από εκεί να μου στείλει ο Ηρακλής ένα χαρτί ότι ανήκω σ' αυτό τον σύλλογο για να μπορώ να γυμνάζομαι στο γήπεδο του Πανελληνίου. Το περιμένω ακόμα. Αυτοί οι ίδιοι που τότε μού είχαν δώσει τόσες ελπίδες, τώρα με ξεγράφουν. Εγώ όμως δεν συγχωρώ. «Θέλω να θυμάμαι...»

Με τον εαυτό μου ύστερα κύριε Α (νταλ, Ούγγρος προπονητής τής Εθνικής. Πώς με κοιτούσε κάποτε κι αυτός! Ήθελε μάλιστα να μού κάνει και τον μάνατζερ) πληροφορηθήκατε πως παραλογίζομαι. Γιατί δεν ήρθατε σαν καλός αδελφός να μου δώσετε τις αναγκαίες συμβουλές για να μπω στον δρόμο τής λογικής; Γιατί δεν δώσατε ένα χέρι βοήθειας στον δυστυχισμένο;

Κι αυτός ο Ζ(αχαριάδης, προπονητής του Ηρακλή) είναι ένα αίνιγμα για μένα: ή με κοροϊδεύει ή μου έχει απόλυτη εμπιστοσύνη. Ή με ειρωνεύεται ή με θεωρεί αυθεντία μπροστά στην οποία αισθάνεται χαμένος.

Σε κείνους τούς χώρους υπήρξε και κάποιος κ. Αχιλλέας. Του είπα μια μέρα τα σχετικά και με πίστεψε. Φώναζε μάλιστα την ιδέα του και δεν φοβόταν κανέναν. Από μέρα σε μέρα περίμενε τα έργα. Όσο περνούσαν όμως οι μέρες και δεν γινόταν τίποτα ω, με τι μούτρα να δει εκείνους που τον άκουσαν. Τον είδα διο-τρεις φορές μετά. Όλο το φέριμο μου πρόδινε την επιθυμία να του ζητήσω συγνώμη, ναι, συγνώμη, όμως ήθελα να του πω και πως η υπόθεση δεν ήταν τελωμένη, πως χρειάζεται υπομονή κτλ. Δεν του είπα ποτέ τίποτα, μα ούτε και εκείνος. Βέβαια τον γέλασα, όμως εγώ δεν γελάστηκα;

Οι γάμπες μου στο μεταξύ, οι πρόσθιοι μηροί και οι ραχιαίοι είναι ιδιαίτερα κουρασμένοι, ενώ στα γόνατα παρουσιάζονται προβλήματα που δεν θυμάμαι νάχα ξανά. Μετά το μπάνιο ένωσα κάπως καλύτερα.

Μαθαίνω στο μεταξύ πως θα γίνουν οι Παμβορειοελλαδικοί αγώνες στις 28 και 29 Ιουνίου. Και για την τάξη: στις 13 Μαΐου θα κάνω την προπόνηση Α, στις 21 την Β, στις 29 την Α, στις 5 Ιουνίου την Β, στις 13 την Α και στις 20 την Β.

Τρίτη, 6 Μαΐου. Έχω κάποια κούραση, που έγινε έντονη στην συνέχεια, με ελαφρά πιασίματα.

Τετάρτη, 7: κατάπτωση.

Το βράδυ, μετά το μεσονύκτι, έκλαιγε η Κατερίνα.

Το άλλο απόγευμα τραγουδούσε: μικρό παιδί σαν ήμουνα και πήγαινα σχολείο...

Γειτόνισσα γιατί; Για πιον το ένα και για πιον το άλλο; Μήπως για μένα; Γειτόνισσα γιατί; Γιατί;

Πέμπτη, 8 Μαΐου.

Όχι αντίζηλος σας άνθρωποι παρά φίλος, αδελφός και σύντροφος στον πόνο σας.

Αν ήξεραν όμως; Αν ήξεραν πως για κείνους ζω και για κείνους υποφέρω. Αν ήξεραν...

Όμως ήλιε, ήλιε πονεμένη μου σύντροφε, ως πότε; Ως πότε θα κουβαλώ μαζί μου τούτο τον

ανεξέλεγκτο οίκτο για τον εαυτό μου; Ως πότε ήλπε μου, ως πότε;...

Παρασκευή, 9 Μαΐου. Αρκετή κούραση, κι αυτή η σκέψη: αν καθυστέρησα τόσο πολύ στην εξεύρεση τής λύσης σ' αυτό το πρόβλημα, αυτό συνέβη απλώς και μόνον γιατί δεν την υποψιαζόμουν τόσο απλή.

Σάβато, 10 Μαΐου, απόγευμα: έντονη κούραση.

Ο Σωφρόνης μου είπε σήμερα: είσαι ο καλύτερος μου φίλος. Έβαλα μπροστά το πρόγραμμα σου και έβγαλα την προπόνηση τόσο άνετα όσο ποτέ.

Και στην Εστία ο Μάκης: ομόρφηνες. Εγώ: δεν είναι τίποτα. Θα περάσει...

Κι αυτό: η ελευθερία είναι τόσο αδιάφορη σαν αξία, όσο είναι και η βία. Υπό ορισμένες προϋποθέσεις είναι αγαθά όπως υπό άλλες είναι κατάρρα. Η πράξη τού οργώματος τής γης και της βλάστησης είναι πράξεις βίας. Γενικά κάθε πράξη δημιουργίας είναι πράξη βίας. Η βία βγάξει στην επιφάνεια τον καρπό τής γης όπως ο καλλιτέχνης βγάξει τον καρπό τού νου, τον καρπό τής καρδιάς που ωρίμασε.

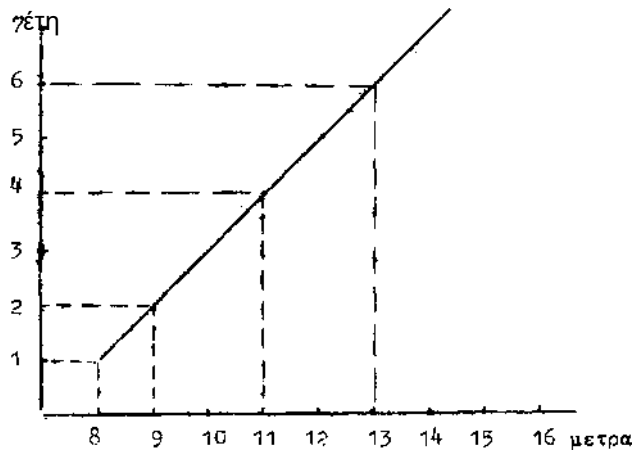
Κυριακή, 11 Μαΐου. Ατονία. Το βράδυ σημάδια ανάληψης και **αποφασίζω** πως δεν υπάρχει προπόνηση Β. Υπάρχει μόνο μια προπόνηση και γίνεται κάθε εννέα ή δέκα ημέρες.

Αφού αυτή η κόπωση είναι εξίσου οδυνηρή με το πιάσιμο, και αφού, όταν περάσει, το αποτέλεσμα δεν είναι τόσο θετικό όσο στην περίπτωση τού πιασίματος, έτσι προτιμώ αυτό.

Το βράδυ στα χαρτιά μαθηματικές ασκήσεις, κλίμακες κτλ. Θα έχετε μερικά δείγματα στην συνέχεια. Δεδομένο για μένα το 5% επιτάχυνσης στην ... χειρότερη περίπτωση. Έτσι αν κάνεις σήμερα το 400άρι σε 52", τότε την άλλη φορά θα το κάνεις σε 49,4", την άλλη σε 47, την άλλη σε 44,7 την άλλη 42,5 κτλ. Κατά συνέπεια, αν κάνω τέσσερις προπονήσεις μέχρι τούς Παμβ/κούς, τότε με βάση αυτά τα δεδομένα, πρέπει να κάνω το τετρακοσάρι σε 42 δευτερόλεπτα και 5 δέκατα.

Υπολόγισα ανάλογους χρόνους σε όλα τα υπόλοιπα αγωνίσματα.

Με δεδομένο πάλι ένα ποσοστό τοις εκατό σε επιτάχυνση έκανα την παρακάτω κλίμακα (δεδομένο ακόμα πως ένας αθλητής τρέχει τον πρώτο χρόνο 8 μέτρα στο δευτερόλεπτο το 100άρι και τον άλλο τρέχει 9 μέτρα, πράμα, φαντάζομαι, λογικό).

στα χαρτιά και στην θεωρία. Η πράξη θα δείξει καλύτερα.

Έτσι: στον τέταρτο χρόνο κάνει 11 μέτρα στο δευτερόλεπτο. Και με βάση την μέθοδο των τριών στα: 11 μ θέλει ένα δευ/πτο, στα 100 πόσα: $X=100/11$ =(περίπου) 9 δευ/πτα το 100άρι.

Στον έκτο χρόνο: $X=100/13=7.7$ ".

Για τα 400 μέτρα κτλ ανάλογα. Κι ολ' αυτά, φυσικά,

Δευτέρα, 12 Μαΐου. Αισθάνομαι καλύτερα. Γενικά όμως είμαι σε κατάσταση ατονίας.

***

Ο άγιος μέσα μου σάς συγχωρεί ακόμα και τότε που ο καίσαρας σάς τιμωρεί.

Τρίτη, 13 Μαΐου: Κάπια άνεση πούχω μήνες και μήνες να δοκιμάσω. Κι εκείνα τα σκαλοπάτια στην Φιλοσοφική παράξενο να τ' ανεβώ σήμερα τόσο εύκολα!

Από σήμερα μπαίνω στο μεταξύ σε μια καινούρια φάση ζωής. Έκλεισε βδομάδα και δεν πήγα ακόμα στο γήπεδο.

Και στην λέσχη μια μαγείρισσα: θες κι άλλο αυγό;... Θεέ μου! Αυτές οι χειρονομίες που με συγκλονίζουν!...

***

... Γιατί έχουμε τόσες σχέσεις με τις πεταλούδες όσες και με τα γαϊδούρια.

Και πως αυτό το πρόγραμμα που σε κάνει δυο φορές καλύτερα από την προηγούμενη προπόνηση υπάρχει γιατί αυτή είναι η ιδέα μου. Η πείρα μου μιλά από μόνη της για τούτη την αλήθεια. Μου μένει λοιπόν να το βρω.

Πέμπτη, 15 Μαΐου. Τρία λεπτά κλειδώσεις και: δεν βλέπω την χρησιμότητα περισσότερης γυμναστικής για τα πρωινά.

Κι η Σούλα, ένα χλωμό κορίτσι τής Αγγλικής Φιλολογίας (τι άλλο να πω; Πως την αγαπώ; Άστα, αφού το θέμα είναι άλλο): με τόσο αραιές προπονήσεις δεν ξεσυνηθίζεις;

Αρπάχτηκα απ' αυτό και ύστερα από αρκετή ώρα περισυλλογής σημείωνα αυτά: αν αρμέγεις την αγελάδα μια φορά την ημέρα και σου δίνει ποσότητα γάλακτος X δεν μπορείς να την κάνεις με την συνήθεια να σου δίνει ποσότητα γάλακτος 5X όταν την αρμέγεις 5 φορές κάθε μέρα.

Ή: τον σπόρο τον ρίχνεις στο χώμα και η ώρα του που θα φυτρώσει και ο χρόνος που θα δώσει τον καρπό είναι καθορισμένος εκ των προτέρων από την φύση τού είδους.

Μετά τον ύπνο το μάτι δεν ξεσυνηθίζει να βλέπει, ούτε και ένας οργανισμός που έχει μία ή δυο μέρες να φάει ή να πει ξεσυνηθίζει να τρώει ή να πίνει.

Δεν μπορείς να βάζεις το γαϊδούρι σου να σου δουλεύει 24 ώρες το 24ωρο και νάχεις και την απαίτηση να σου κάνει και καλή δουλιά.

Αν δώσεις σ' έναν σαθρό εγκέφαλο τις πιο θεμελιώδεις αλήθειες και αν η συνειδητοποίηση τής

ωφέλειας που θα είχαν απάνω του οι εφαρμογές τους είχαν την ανάγκη κάπιας εκ μέρους του ικανότητας για συσχετίσεις για να γίνουν άμεσα σαφείς, σ' αυτό τον εγκέφαλο οι πληροφορίες θα ήσαν άχρηστες- αν όχι επιζήμιες - αφού δεν θα μπορούσε να τις αξιοποιήσει.

Σε διάφορες ασθένειες ενώ ο ιός τής μόλυνσης υπάρχει στον οργανισμό, τα αποτελέσματα του εκδηλώνονται μετά από ορισμένο χρόνο, ανάλογο πάντα με την φύση τής ασθένειας.

Πως στον πόλεμο και στην ειρήνη η συγκέντρωση τών προσπαθειών είναι αυτή που δίνει τα αποφασιστικά αποτελέσματα.

Και πως πολλά πράγματα δείχνουν πως η φύση δείχνει προτίμηση στο απλό.

Παρασκευή, 16 Μαΐου. Έχω υγρά στο γόνατο και κουτσαίνω. Το απόγευμα είχα κάτι ζαλάδες. Το βράδυ είχαν περάσει.

Σάβато, 17 Μαΐου. Μέρα προπόνησης. Το πρωί οι δρόμοι, το απόγευμα κινητική γυμναστική και το βράδυ στατική. Δεν είχε και τίποτα σπουδαίο να παρουσιάσει αλλά υπήρχε κάτι που με υποχρέωσε σ' ένα ΖΗΤΩ.

Κυριακή, 18 Μαΐου: σήμερα ζω με την σκέψη πως η χτεσινή μέρα ήταν από τις πιο αποφασιστικές στην ζωή μου. Το δεξί χέρι είναι μουδιασμένο από χτες και το πιάσιμο έρχεται καλπάζοντας.

Το βράδυ στην Εστία τραγούδησε η Μαρία «Νέο Κύμα» και άλλα τραγούδια (μαζί και το: τώρα νυμφούλλα μου χρυσή που βγαίνεις απ' το σπίτι σου να θυμηθείς πως βγαίνεις σαν τον αυγερινό). Και ζήλεψα, ζήλεψα πολύ. Την πλησίασα στο διάλειμα και της είπα: ήθελα τόσο να κάναμε ντουέτο.

Τα λείψανα τής φαντασίας: τι λαχτάρησες κουτέ; Τα χειροκροτήματα αυτής της αγέλης; - Ναι, ναι, αυτά λαχτάρησα...

Δευτέρα, 19 Μαΐου. Ένας περίπατος στο δάσος το πρωί. Και το πιάσιμο παντού απελπιστικό.

Το απομεινάρωμα γυρίζαμε στο σπίτι από την λέσχη εγώ και ο Κώστας, ένας συγκάτοικος, (ήμασταν έξι σε κείνο το ισόγειο, με ανεξάρτητο δωμάτιο ο καθένας και κοινό ένα ντουζ, την τουαλέτα και μια κουζίνα που δεν χρησιμοποιούσε περίπου κανείς. Ας ήταν καλά η μάνα μας, η λέσχη). Γύρω στα 150 μέτρα από το σπίτι με σκηνικό μια πλατειούλα, σκαλοπάτια και απομεινάρια κάτι βράχων στάθηκε ο Κώστας να παίξει μπάλα με τέσσερις μικρούς που έπαιζαν εκεί. Μαζί τους ήταν ένα μικρό κοριτσάκι ντυμένο στα κόκκινα. Το πρόσεχα και το κοιτούσα ίσως γιατί είχε κάνει εκείνο την αρχή. Σε μια στιγμή, ενώ έπαιζαν, πήρε ο Κώστας έναν μικρό και τον σήκωσε ψηλά. Τότε εκείνο ήρθε κοντά μου, βρέθηκε η ευκαιρία και μου λέει (έφευγα ύστερα για το σπίτι και εκεί πήρα την πέννα να γράψω ότι μου απόμεινε από τις λέξεις): κοίτα τι έκανε αυτός; Τον πήρε αγκαλιά. Μπορείς εσύ να πάρεις εμένα αγκαλιά;... Πιο ψηλά... γιατί με κουτουλάς;... Πώς σε λένε; - Κώστα. - Κι αυτόν; - Κώστα. - Είστε αδέρφια δηλαδή;... - Ω, όχι!...

- ... Ο Πωλ (αδελφός της) μάς πέταξε αυτό το ξύλο. Να τον δέσουμε; - Ναι, να τον δέσουμε. Βρες σκοινί. - Να, νά... Έλα να σου δείξω πού τόκρυσαν...

Στεκόταν ύστερα σ' ένα ψήλωμα: Κώστα, πάρε με... Κώστα, ο Πωλ σ' έφτυσε. Πάμε να το πούμε στην μαμά.

Με πήρε από το χέρι, περπατούσαμε και φώναζε κάπου ψηλά: μαμά... μαμά... Φτάσαμε σε μια βεράντα, κοιτούσε σ' ένα μπαλκόνι στον δεύτερο όροφο και όλο φώναζε: μαμά, μαμά, όταν σε μια στιγμή μου λέει: ντρέπεσαι που είσαι εδώ; Μούσφιγγε το χέρι και με ρωτούσε: ε, Κώστα, ντρέπεσαι; Εγώ χαμογελούσα δειλά και απορούσα, χωρίς και να με πολυνιάζει, για την έκφραση που θα έπαιρνε η μαμά όταν θα με έβλεπε με την κορούλα της. - Μαμά, της είπα, ο Πωλ έφτυσε τον Κώστα... - Καλά, θα τον κανονίσω.

Ύστερα ήρθαν άλλες λέξεις της: πάμε εκεί στον πηλό... Να πηδήξω στο χώμα;... Πάρε με. - Όχι δεν σε παίρνω. Το φιλί, τ' άλλο φιλί...

... Πωλ, Πωλ, νά μικρά γατάκια... Πάμε στο φορηγό, ω όχι εκεί, εδώ... Πωωλ, ο Στέλιος... πάμε στην Μαρία... έλα. Να πηδήξουμε μαζί.

Κάπια στιγμή στάθηκα σ'ένα ψήλωμα και της λέω: Μελίνα, πάρε με. -Όχι, δεν μπορώ... Πάμε στην Μαρία... Πωλ, Πωωλ, κοίταξε από πού πηδώ...

...Πάρε με στους ώμους... Παιδιά, εκεί έχει φρέσκο τσιμέντο και μην πατήσετε... πάμε στον σκύλλο...

Σύντομα πλήθυναν τα παιδιά και άρχισε να με προσέχει λιγότερο. Εγώ κοιτούσα. Αφού πέρασαν έτσι πέντε-δέκα λεπτά ανέβηκα τα σκαλοπάτια κατά το σπίτι (ο Κώστας είχε στο μεταξύ φύγει). Ψιχάλιζε, στάθηκα εκεί ψηλά και πάλι κοιτούσα. Κάπια στιγμή πρόσεξα μιαν ανήσυχη έκφραση στο πρόσωπό της. Άφησε στην μέση το παιχνίδι της και έψαχνε γύρω με αγωνία. Θεέ μου! Παίρνει την Μαρία από το χέρι και της λέει: Μαρία, πάμε πάνω. Όχι εκεί, εδώ πάνω.

Ανεβαίνει τρέχοντας τα σκαλοπάτια, στέκει μπροστά μου, μου παίρνει τα χέρια και μου λέει: φεύγεις; - Ναι, φεύγω. - Επειδή ψιχαλίζει; - Ναι. - Ελα μωρέ, όλη μέρα ψιχαλίζει. Τι να κάνουμε;

Ενιωθα τα πόδια μου να θέλουν να λυγίσουν να την προσκυνήσουν. Έφτασε όμως ένα χάδι.

- Κώστα, αυτή είν' η φίλη μου η Μαρία... Ελα Κώστα, έλα μαζί με τα παιδιά...

Θεέ μου! Πιός το φανταζόταν; Πιός το φανταζόταν;

Ύστερα στο σπίτι. Και την άλλη μέρα...

... Μελίνα με τα τέσσερα σου χρόνια πión περιμένεις όλη την μέρα ακουμπισμένη στα κάγκελα τού μπαλκονιού σου; Μελίνα με τα τέσσερα σου χρόνια πiός σ' έχει στείλει για να με βασανίσεις; Πιός σ' έχει στείλει να μου θυμίσεις πως είμαι ένα κουφάρι;

Μελίνα με τα τέσσερα σου χρόνια δεν με πονάς; Ω, γύρνα ξανά στα παιχνίδια σου, γύρνα ξανά στον κόσμο τής απολησμονιάς.

Μελίνα με τα τέσσερα σου χρόνια, και το μελαχρινό προσωπάκι, Μελίνα... Θα ήμουν ο δήμιος σου αν ξεχνούσα ποτέ το δειλό κυμάτισμα τού χεριού σου, το περίλυπο βλέμμα που με καλωσόριζε από το μπαλκόνι και από το μπαλκόνι με ξεπροβοδούσε.

Μελίνα με τα τέσσερα σου χρόνια πιον περιμένεις; Μελίνα Μελίνα Μελίνα, έκλαψα για σένα, έκλαψα και για μένα, για το δειλό αγόρι των τεσάρων χρόνων που δεν θυμάται τίποτα από τα τέσσερα του χρόνια...

Μελίνα με τα τέσσερα σου χρόνια, Μελίνα, ας είναι ευλογημένη η ώρα που ήρθες στην ζωή μου.

Υπομονή τώρα κουφάρι μου, υπομονή...

Α, κι η Ιωάννα! Είδα τα δάχτυλα της σήμερα σ' εκείνους τούς χώρους... Ω, υπομονή κουφάρι μου, υπομονή...

Το απομεσήμερο την είδα όταν γυρνούσα από την λέσχη: γιάσου Μελίνα, της είπα.

Δεν μου απάντησε. -Γιατί δεν μου μιλάς Μελίνα; - Μούπε η μαμά μου να μην μιλώ σε ξένους. - Μα εγώ δεν είμαι ξένος Μελίνα. - Αφού εσύ δεν είσαι μαμά μου, ούτε μπαμπάς μου... – Καλά. Όταν όμως θα με βλέπεις δεν θα με χαιρετάς Μελίνα; -... Θα σε χαιρετώ...

Θεέ μου! Αυτός ο κόσμος!... Και στο σπίτι μόνος μόνος μόνος. Όλα έτσι που αναρωτιέμαι αν αξίζει να εξακολουθήσω να ζω.

... Θα με χαιρετάς Μελίνα, ω, θα με χαιρετάς;... Ω, φοβάμαι όχι. Κι αν, αν μ' αρνηθείς και συ Μελίνα, αν μ' αρνηθείς...

Τρίτη, 20 Μαΐου. Πιο έντονο το πιάσιμο. Χαρακτηριστικά πιο οδυνηρό από χτες. Το βράδυ στην Κάτω Τούμπα η φουσαρμόνικα, τα φουστίκια, η πορτοκαλάδα και ο Μάκης: η μάνα μου είναι τρισευτυχισμένη με την παρουσία σου.

Τετάρτη, 21 Μαΐου. Πιάσιμο εξίσου οδυνηρό με το χτεσινό.

Και... τι να πούμε κύριοι; Αν ξέρατε πως είσαστε κουτοί, ίσως είχαμε κάτι να πούμε. Όμως ενώ είστε κουτοί νομίζετε πως είστε σοφοί, τότε κάθε επαφή μου μαζί σας καταντάει περιττή, αν όχι επιβλαβής.

Πέμπτη, 22 Μαΐου. Αφόρητο πιάσιμο, αλλά με τα πρώτα σημάδια χαλάρωσης.

Ο Θεόφιλος πέρασε στο μεταξύ χτες για να μου πει «χρόνια πολλά». Ήταν του Μεγάλου Κωνσταντίνου βλέπετε και... γιόρταζα. Αχ! ...Δεν με βρήκε στο σπίτι αλλά άφησε σημείωμα κι έτσι πέρασα εγώ το απόγευμα από το νούμερο 78 στην Ιωαννίνων. Ήταν εκεί και ο Χρίστος, ένας φίλος του, και κάτι λέξεις που κράτησα από τότε είναι δικές του: ξέρεις αυτό το διάβημα - τούτο το ποίημα που της γράφω, μαζί με τα λουλούδια - δεν το κάνω για να την πιάσω αυτήν γκόμενα. Ήθελα μόνο να ξεφύγω απ' αυτή την θλίψη, απ' αυτό το τέλμα...

***

Οι λύσεις και για τα πιο απίθανα ακόμα προβλήματα υπάρχουν μέσα στο βιβλίο τής φύσης και γι' αυτό έχουμε υποχρέωση να την μελετάμε αδιάκοπα.

Παρασκευή, 23 Μαΐου. Αρχίζει το πιάσιμο και υποχωρεί, όντας ακόμα πολύ. Έντονη κούραση στα άνω άκρα. Και σήμερα όλη την μέρα ήμουν ένα πτώμα.

Από τους «Αδελφούς Καραμάζωφ»: η μοίρα των ερπετών είναι να τρώγονται μεταξύ τους.

Κι ο Βασίλης ο Λάκογλου, πάνω στο πρόγραμμα μου: δεν το πιστεύω, όμως και δεν απορρίπτω τον προβληματισμό σου.

Αυτό είναι το είδος των σχολίων που με κάνουν έξω φρενών.

Σε μιαν άλλη ώρα ο Δημήτρης: ω, αυτό είναι πάνω απ' όλα τόλμη.

Εγώ: ναι, ο Δημήτρης κάτι κατάλαβε.

***

Είσαι αυτός που νομίζει ο καθένας που έχεις απέναντί σου πως είσαι. Έλα τώρα να τον πείσεις με λόγια πως είσαι κάποιος άλλος, πως είσαι αυτός που ξέρεις εσύ πως είσαι.

Ο Βασίλης μου είπε επίσης για «την μοναξιά, τον πρώτο μου εχθρό».

Το βράδυ, μετά το φαΐ, πέρασα από τον Γιώργο, παλιό συγκάτοικο στην Ιωαννίνων, και την Φωτεινή, τώρα σύζυγο του (με την Φωτεινή μιλήσαμε διο-τρεις φορές, και το Πάσχα τού '79 τούς τραγούδησα. Εγώ πάντως αισθάνομαι πάντα το καθήκον να ενσαρκώσω το ιδανικό της: πεφωτισμένη δεσποτεία).

Κι αυτοί λοιπόν ψουψούριζαν για την μοναξιά μου, μου έλεγαν ότι πρέπει να θέτω τις απόψεις μου σε μια παρέα και να τις συζητάμε. Μου πρότιναν να διαβάσω την «Αργώ», τού Θεοτοκά (δεν την άνοιξα ποτέ, όμως είδα το 1982 κάποια επεισόδια στην τηλεόραση). Μου είπαν για την καλή μου φωνή και να πάω να βρω τον Χατζιδάκη για να την ακούσει, μόνο να την ακούσει... Ή: εδώ βρίσκεται ο κίνδυνος: στις αντιθέσεις. Κτλ κτλ.

Όταν με ξεπροβοδούσαν εκείνο το βράδυ είχα την αίσθηση πως ξεπροβοδούσαν έναν μελλοθάνατο.

Συμβαίνει την άλλη μέρα και μαθαίνω εντελώς τυχαία για έναν φοιτητή που έπεσε από τον 4ο όροφο μιας πολυκατοικίας την Πέμπτη το σουρούπο, ούτε 50 μέτρα από κει που έμεναν ο Γιώργος και η Φωτεινή. Όστε γι' αυτό... γι' αυτό...

Περνώ λοιπόν το απόγευμα από το σπίτι τους, τους λέω τις υποψίες μου αλλά κάνουν πως δεν ξέρουν τίποτα. Τα λόγια μου: εγώ θα κάτσω εδώ κι ας υποφέρω. Έχω υποχρεώσεις απέναντι στους αδύνατους και στους ταπεινούς τού κόσμου. Ακούτε; Εγώ θα ζήσω. Και μάλιστα θα ζήσω, θα αναδυθώ μέσα από μια πιο βαθιά μοναξιά αφού έτσι είσαστε. Εγώ δεν πρόκειται να παραδοθώ ποτέ σε κουβεντούλες με τους φοιτητάκους. Τόσα χρόνια εδώ πάνω τούς μάθαμε καλά, δεν νομίζετε;... Αυτά φίλοι μου, σας ευχαριστώ. Πέρασα μόνο να σας πω πως δεν θα σκοτωθώ και να μην ανησυχείτε. Καληνύχτα.

Και πώς με κοιτούσε πάλι η Φωτεινή! Σαν μελλοθάνατο πάλι...

Στο σπίτι: έχω πια βαρεθεί το ενδιαφέρον σας και τις καλές προθέσεις και τις συμβουλές σας. Αυτό που θέλω είναι να με αφήσετε ήσυχο, μόνο μου, αντιμέτωπο με «τον πρώτο μου εχθρό».

***

Μόνο η πράξη τής ευεργεσίας προσφέρεται σαν δικαιολογία για να επικοινωνήσει ένας άνθρωπος αυτάρκης (και πλούσιος, πνευματικά) με τους συνανθρώπους του.

***

Όχι κύριοι, δεν θα σας κάνω την τιμή να δείτε το πτώμα μου, ούτε με οίκτο ούτε χωρίς. Στο κάτω κάτω δεν βλέπω και τίποτα ιδιαίτερα ποιητικό στην πράξη τής αυτοκτονίας. Όμως αν μπορούσα να το κάνω χωρίς να χρειαστεί να γίνω γι' αυτό το επίκεντρο μιας πεζής και άχαρης διαδικασίας, ευχαρίστως θα το τολμούσα με την πρώτη ευκαιρία. Νάχα μόνο έναν καλό άνθρωπο πρόθυμο να εξαφανίσει εγκαίρως το κουφάρι μου!...

***

«Ολόκληρη η γνώση τού κόσμου δεν αξίζει τα δάκρυα ενός παιδιού».

***

Σάβατο, 24 Μαΐου, κι έχω μια-δύο σκέψεις. Η μια: τόσο πιο εύκολα κουράζεται ένας μυς όσο πιο κοντά στην προηγηθείσα άσκηση βρίσκεται.

***

Κι η άλλη: όσο πιο πολύ λίπος έχει κανείς σαν απόθεμα, τόσο πιο συχνές προπονήσεις μπορεί να κάνει. Όταν θα έχει τελειώσει αυτό το απόθεμα λίπους, οι προπονήσεις πρέπει να είναι τόσο αραιές ώστε να προλαμβάνει ο οργανισμός να αποθηκεύει μια ποσότητα λίπους που θα χρησιμεύσει σαν καύσιμο για την επόμενη προπόνηση.

Κυριακή, 25 Μαΐου. Ατονία. Και **Δευτέρα, 26**. Αρκετή κούραση. Κάτιπο ελαφρό πιάσιμο επιζητεί ακόμα.

Κι αυτή η σκέψη: παρόλες τις βαριές προπονήσεις μου, ποτέ δεν πίεσα τον εαυτό μου περισσότερο απ' όσο τον πιέζουν αυτοί καθημερινά σχεδόν.

Τρίτη, 27 Μαΐου. Το αίτημα: να γίνουν δύο μόνο προπονήσεις μέχρι τους Παμβ/κους. Στις 31 Μαΐου και στις 14 Ιουνίου.

***

Το υποψιαζόμουν απ' την αρχή ότι αυτή η υπόθεση, όπως όλες οι ουσιαστικές υποθέσεις, ήθελε πάνω απ' όλα υπομονή, υπομονή την κάθε μέρα και την κάθε στιγμή. Επιτέλους αφού έχει κλείσει και το δεύτερο πενθήμερο μετά την προπόνηση αρχίζει και ο οργανισμός να αναλαμβάνει ξανά τις δυνάμεις του. Κι είναι η χαρά μου μεγάλη, πολύ μεγάλη...

Τέτια άνεση δεν την έχω ζήσει ξανά. Παρόλ' αυτά στις μεγάλες ανηφόρες και στα σκαλοπάτια κουράζομαι αρκετά.

Και ο Γιάννης σήμερα. Ρίχνει σφύρα, είναι μηχανικός και κάποτε υπηρέτησε στρατιώτης στην Κύπρο, μετά την εισβολή, και είχε πάντα το παράπνο που οι Κύπριοι φέρνονταν τόσο σκληρά στα

παιδιά της Ελλάδας που έρχονταν από τόσο μακριά για να τους φυλάγουν. Προχτές - μου τότε - στην δουλιά ένας κύριος που ήρθε να φτιάξει τ' αμάξι του τού έδινε ένα χιλιάδραχμο για να κάνει κάτι μη κανονικό. Τα μη κανονικά όμως δεν περνούσαν από το κεφάλι τού Γιάννη. Έκανε την δουλιά του εντάξει, έφυγε ο κύριος ευχαριστημένος και επέμενε να δώσει από πάνω και κείνο το χιλιάρικο. Ο Γιάννης επέμενε να μην το πάρει ώσπου: καλά, άστο, του λέει, αλλά να ξέρεις ότι θα πιάει σε φιλανθρωπία. Εγώ εκείνη την μέρα τον πλησίασα γιατί τον παρακολουθούσα που σκοτωνόταν στην προπόνηση και τον πονούσα κι ήθελα να του πω για το πρόγραμμά μου. Είναι αλήθεια: δεν το δέχτηκε, όμως δέχτηκε την καλή πρόθεσή μου και μου χάρισε εκείνο το χιλιάρικο. Θα κλείσω την παρένθεση μ' αυτό τον λόγο του: και βέβαια γυμνάζομαι για να γίνω πρωταθλητής. Δεν θα κάθομαι τώρα να κρύβομαι σαν αυτούς τους δειλούς. Αγωνίζομαι για να βγω πρώτος, διαφορετικά δεν έχει νόημα, και είναι άνανδρο να μην το παραδέχομαι.

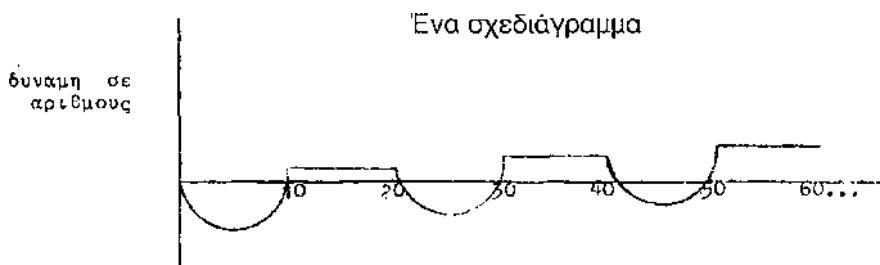
Σημείωση: ο Γιάννης ερχόταν πάντα με τους τελευταίους. Αρχισε την σφύρα με 46, τόσα, μέτρα - δεν ξέρω ακριβώς - πριν πέντε χρόνια και έχει ατομικό ρεκόρ τα 47 μέτρα. Αυτό ανήκει σε μια αλυσίδα πολλών περιστατικών πολλών ανθρώπων που ενίσχυαν την ιδέα μου.

Τετάρτη, 28 Μαΐου. Θέλει δέκα μέρες για να συνέλθει ο οργανισμός από μια προπόνηση; Θέλω και άλλες δέκα για ξεκούραση.

Μεσημέρι: άνεση. Η ίδια όμως δυσκολία στις ανηφόρες και στα σκαλοπάτια.

Το βράδυ οι πρόσθιοι μηροί είναι κουρασμένοι. Γενικά: άνεση και ...νύστα. Καληνύχτα.

***

Όταν συνέβη να πω μια μέρα στον Αλέκο για την «καμπύλη πιασίματος», μού είπε: παράτα μας. Πρήξαμε από καμπύλες.

Ο Αλέκος είχε κι αυτός μεγάλα όνειρα. Εργαζόταν, μακροπρόθεσμα, να γίνει παγκόσμιος πρωταθλητής και προσπαθούσε να το πετύχει με κάτι τέτια: όπως τρως τρεις φορές την ημέρα, έτσι πρέπει να τρέχεις και τρεις φορές την ημέρα, άντε δίο. Δεν βλέπεις; Αυτό είναι το φυσικό: όπως θέλει το στομάχι την τροφή του κάθε μέρα, την θέλει και ο μυς. Είναι απλό.

Ή: πρέπει να τρως μέχρι σκασμού. Αλλιώς δεν γίνεται.. Έχεις λεφτά να παίρνεις μέλι, να παίρνεις χαβιάρι; Έχεις λεφτά να κάνεις σάουνα και μασάζ; Θα τα καταφέρεις. Αλλιώς δεν γίνεται. Κτλ.

Ο Αλέκος με πρόσεξε, κάπως, μετά που του είπα εκείνο το «αν βάλεις καρφιά κάνεις 43 δευτερόλεπτα», τού Λούκα. Το είπε και σ' άλλους και έβλεπα κάτι ν' αλλάζει στο φέρσιμο τους απέναντι μου. Ύστερα όμως ήρθαν οι συμφορές και τα γελάκια. Βλέπετε δεν ήμουν καθόλου σταθερός στην απόδοσή μου, κάτι έφταιγε και γω έψαχνα απεγνωσμένα να βρω το λάθος.

Πέμπτη, 29 Μαΐου, πρωί. Αισθάνομαι περίφημα.

Το βράδυ: κούραση και άνεση μαζί. Περπάτησα πολύ ενώ έγινε φανερό πως δεν γύμνασα αρκετά τούς πρόσθιους μηρούς. Κουράζομαι πολύ στις μεγάλες ανηφόρες και στα σκαλοπάτια.

Κατά τ' άλλα αγόρασα σήμερα ένα σορτάκι και έχω για τούτο μεγάλη χαρά. Καλοκαίρι τώρα, ο

ήλιος είναι καυτός και πάει πολύ να φοράς και μακρύ παντελόνι.

Τα πουλούσαν σε χαμηλή τιμή κάποια κορίτσια έξω από την λέσχη. Πήρα το πιο μεγάλο από τα λίγα που ήταν απλωμένα σ' ένα τραπεζάκι. Είχε κάποιο ελάττωμα μα, το βασικότερο, όταν φτάνω στο σπίτι και το δοκιμάζω μου βγαίνει στενό. Η απάντηση άμεση: στην μαμά του Μάκη. Αναπολούσα τό «η μάνα μου είναι τρισευτυχισμένη», και γελούσα στην σκέψη ότι σύντομα ο δρόμος μου θα μ' έπαιρνε εκεί.

Έτσι λυνόταν ένα πρόβλημα, έτσι λύθηκε, και πέρασε τώρα από την σκέψη μου μια γλυκιά ανάμνηση κι ένας καημός: πότε θα τις ξαναδώ αυτές τις μορφές; Πότε;

***

Τι σας στοιχίζει άνθρωποι ένα χαμόγελο ή μια καλή κουβέντα; Ο κόσμος δεν έχει τίποτε άλλο που να του λείπει τόσο πολύ. Δώστε τα άνθρωποι και θ' ανταμοιφθείτε και δω και κάπου αλλού.

Παρασκευή, 30 Μαΐου, απομεσήμερο. Είχα φάει διο πιάτα φακί στην λέσχη και προτού καλά καλά κλείσει ώρα από το γεύμα ήμουν στο γήπεδο. Η ανησυχία και η αγωνία μου για το τι επιτέλους θα φέρει και τούτη η μέρα ήταν μεγάλη. Στο βοηθητικό, στο χώμα έτρεξα 4.000 μ. σε 14'30" (87" η στροφή). Το βαρύ μου στομάχι και οι φουσκάλες που βγήκαν ήδη μ' εμπόδισαν να συνεχίσω. Όμως έκανα ύστερα 6 χιλιόμετρα αργά και 1500 γρήγορα. Οι φουσκάλες δεν μου επέτρεψαν άλλους δρόμους. Αμάν. Χτυπούσα το κεφάλι μου. Και τι φουσκάλες ήταν αυτές! Και στην συνέχεια (ένεκεν πείσματος): ημικάθισμα - τίναγμα 70 και 50 και 30 φορές. Μια παλιά πληγή στο μεγάλο δάκτυλο τού δεξιού ποδιού μάτωσε, φοβήθηκα στο μεταξύ για γάγγραινα (με απειλούσε κι ο Αλέκος σαν ...γιατρός) και σταμάτησα. Στο σπίτι ύστερα έκανα στατική γυμναστική για τρεις ώρες. Εγίνα κίτρινος.

Σάβατο, 31 Μαΐου. Αυτό: ανταλλάζουμε χαμόγελα για να μην βριζόμαστε...

***

Η περιφρόνηση δεν είναι προσιτή για τον καθένα. Είναι πολύ πιο εύκολο να μισείς...

Κυριακή, 1η Ιουνίου 1980. Πιασμένος παντού. Χτες το απόγευμα στο μεταξύ είχα σπάσει τις φουσκάλες, το βράδυ τις καθάρισα και αποφάσισα να περπατώ ξυπόλυτος για να σφίξει το δέρμα. Χτες και προχτές είχα ζαλάδες. Η αιτία βρίσκεται στην λαιμαργία και στην επιπολαιότητά μου. Τώρα είμαι καλύτερα, έστω και σακάτης, ενώ πρήστηκαν και τα διο μου πόδια από τον πόνο.

Δευτέρα, 2 Ιουνίου. Πιο βαρύ το πιάσιμο, τα πόδια ξεπρήστηκαν και νιώθω δυνατός.

***

Η φύση κι οι ιδιοτροπίες της. Κι αυτές οι αντιθέσεις. Θεοί! Δώστε μου την δύναμη να τα αντέξω όλ' αυτά, μα, κυρίως, δώστε μου την δύναμη να βρω μια άκρη.

Τρίτη, 3 Ιουνίου. Κοιμήθηκα οκτώμισυ ώρες. Ξύπνησα μουδιασμένος. Ξέρω πως τώρα πια τόσοσ ύπνος μου είναι πολύς. Οι μηροί είναι βαριά πιασμένοι ενώ στα άνω άκρα νιώθω κάποια άνεση πρωτοφανέρωτη.

Το απόγευμα: ατονία στα άνω άκρα και έντονο πιάσιμο στους μηρούς.

Πέμπτη, 5 Ιουνίου. Βαρύ πιάσιμο και έντονη κούραση, αισθητά όμως λιγότερο έντονη από την κούραση που ένιωθα μετά από τις παλιές προπονήσεις μου.

Παρασκευή, 6 Ιουνίου, απόγευμα. Περιπάτησα ξυπόλυτος στο δάσος, πέρασα από το γήπεδο και πήγα στη λέσχη. Γύρισα στο σπίτι με βροχή. Στον δρόμο βρήκα τον Λούκα και μου πρότινε καυτή άμμο ή χώμα για να σκληρύνει το δέρμα.

Σάβατο, 7 Ιουνίου. Ελαφρύ πιάσιμο, κούραση κι ατονία.

8 Ιουνίου. Κάπια ατονία και άνεση μαζί. Το μεσημέρι ανηφόρισα ξυπόλυτος στα βουνά. Το βράδυ ατονία και: υποθέτω πως θα έκανα καλά αν την προηγούμενη τής προπόνησης έτρωγα μόνο φρούτα.

Δευτέρα, 9 Ιουνίου, μεσημέρι. Είμαι πτώμα. Θα κάνω μία μόνο προπόνηση τον μήνα.

Τρίτη, 10. Και πάλι πτώμα. Υπομονή!!...

...Μία στον μήνα, ναι! Ο πιο σίγουρος και ο πιο σύντομος δρόμος. Ο δρόμος τών διαβόλων...

Πέμπτη, 12. Πτώμα. Όλοι οι μύες είναι πέτρα, ιδιαίτερα οι μηροί και οι γάμπες, ενώ εδώ και μέρες με πονάν οι ρίζες τών μαλιών. Όλο το βράδυ μέσα στις σημειώσεις μου επιθεωρούσα την τραγωδία μου όχι χωρίς συγκίνηση.

Σκέφτομαι μήπως γι' αυτή την κούραση φταίνε τα δύο ανηφορίσματα στο βουνό. Στο μεταξύ και τα άνω άκρα είναι κι αυτά το ίδιο πέτρα. Η αλήθεια όμως είναι πως νιώθω νάμαι καλύτερα από χτες, όσο μικρή και αν είναι η διαφορά.

Με τις πολλές πάντως επισκέψεις στο κολυμβητήριο και στο στάδιο σαν θεατής πρόσεξα πως κανένας αθλητής δεν έχει τούς μηρούς που έχω εγώ. Συμπέρασμα: δούλεψα πολύ. Τώρα είναι καιρός να δρέψω τούς καρπούς τής δουλιάς μου.

Παρασκευή, 13 Ιουνίου. Το πρωί πήγα στο βουνό για διάβασμα και πιάστηκα σε κουβέντα με κάποιους εργάτες που δούλευαν εκεί. Στην γειτονιά δούλεψε κομπρεσόρος.

Το σούρουπο στο Καυτατζόγλειο μίλησα με τον Δημήτρη, έναν παλιό πρωταθλητή στο μήκος. Ποτέ άνθρωπος δεν ήταν τόσο έτοιμος να δεχτεί το μήνυμα μου. Ήταν ενθουσιασμένος. Το σχόλιο του: έχεις πιάσει σωστά τα πράγματα. Την ιδέα και τον ενθουσιασμό του ενισχυε και αυτή η σύμπτωση: έκανε το ατομικό του ρεκόρ 15 ημέρες μετά από ένα κτύπημα που τον υποχρέωσε για 15 ημέρες να μην κάνει προπόνηση.

Θα σημειώσω ακόμα πως ο ενθουσιασμός του είχε χαθεί την επαύριον, και όχι γιατί είχε έρθει τίποτα ανάποδο παρά γιατί, καθώς φαίνεται, δεν μπορούσε να το χωρέσει για πολύ ο νους του. Είναι βέβαια και αυτές οι συνήθειες: τόσα χρόνια να έχεις μάθει κάθε τρεις η ώρα να φεύγεις για το γήπεδο και τώρα να χαλάς την τάξη τής ζωής σου για μια ιδέα τόσο αλλοπρόσαλλη;

Εκεί στο γήπεδο πάντως έκανα τρεις φορές ημικάθισμα-τίναγμα και μού ήρθε ταχυπαλμία. Ω, να μην ξεχάσω να σημειώσω πως και σήμερα ήμουν ένα πτώμα. Όλοι οι μύες είναι πέτρα. Τώρα πώς λαχτάρησε η καρδιά με τρία ημικαθίσματα, ένας Θεός ξέρει.

***

Στην λέσχη σήμερα πήγα και έκατσα στο τραπέζι όπου καθόταν η ξαδέλφη μου με τις φίλες της, κάποια πρόσωπα, δύο αδελφές συγκεκριμένα, αγαπημένα μου. Μόλις κάθησα (ήμουν ξυπόλυτος και μόνο με το κοντό) την βλέπω να φεύγει. Κάτι έβαλε ο νους μου μα, ότι και νάναι, δεν πρόκειται να με κάνει κανείς να ντραπώ για τίποτα, αρκετά ντρέπομαι από μόνος μου.

Περνά έτσι κάμποση ώρα και δεν φαίνεται η ξαδέλφη. Ρωτώ την μεγάλη αδελφή: Κούλα, πού πήγε η ΣΤ; - Πήγε να φέρει νερό. - Τόση ώρα; Φοβήθηκα κάτι χειρότερο...

Γέλασαν. Βέβαια αυτό ήθελα να γίνει και κάποτε τα καταφέρνω και σ' αυτό. Πάντα όμως όταν υπάρχει κατάλληλο έδαφος, ακριβώς δηλαδή κατάλληλος δέκτης γιατί διαφορετικά προκαλείς, μόνο

την αηδία. Εγώ δηλαδή πρώτα καταφέρνω να εντοπίζω τούς δέκτες και τότε προχωρώ στα άλλα, διαφορετικά στήνω το τείχος και προχωρώ.

Στο τέλος ήρθε η ξαδέλφη, φάγανε αυτές γρήγορα γρήγορα, άδιασε λίγο το τραπέζι, ήρθαν άλλα παιδιά, και ο Γιώργος. Η γνωριμία μας έγινε στην Κρήτη, στην ΣΕΑΠ. Στην Θεσσαλονίκη ήταν μαζί μου στο γήπεδο κι ήταν δυνατός. Εκείνος πήγε στον ΠΑΟΚ και εγώ στον Ηρακλή και για ένα διάστημα τον έβλεπα για αντίζηλο.

Έτσι με έβλεπε κι αυτός. Βέβαια κρατούσαμε τα προσχήματα και ποτέ δεν είπαμε κακή κουβέντα. Είχαμε μεγαλοψυχία αλλά αναγνωρίζαμε και την ανθρώπινη αδυναμία. Σύντομα τον τσάκισαν εκείνον οι προπονήσεις και χάθηκε από το γήπεδο και έμεινα εγώ να καταγράψω τα συντρίμια μου.

Ο Γιώργος λοιπόν μου λέει πως εδώ και μήνες έχει ζαλάδες, πονοκεφάλους και όλα τα συνακόλουθα και είχε την ιδέα πως έφταιγε το φαί τής λέσχης. Του λέω: όλο τον χειμώνα είχες σόμπα. - Ναι. - Λοιπόν, όχι ξανά σόμπα, ποτέ. Να προτιμάς να ντύνεσαι καλά. Ε, διαβάξεις με πορτατίφ (λάμπα στο τραπέζι) ε; - Ναι. - Να το πετάξεις. Μια καλή λάμπα από ψηλά κάνει τέλεια την δουλιά της. Και τα παραθύρια ανοικτά, να θυμάσαι, χειμώνα και καλοκαίρι, για πολύ οξυγόνο, και εξοχή, περιπάτους, κολύμπι κτλ. Επίσης μην βαρυντώς, κι όταν τρως απόφευγε το νερό. Για την ώρα, προσθέτω, κάντα αυτά και αν ενδιαφέρεσαι και για κάποια άλλα - γιατί υπάρχουν και άλλα - πάλι εδώ με βρίσκεις. Ο Γιώργος: είναι πελλάρες τούτα που μου λαλείς. - Πελλάρες. Καλά, δεν ανησυχώ. Αυτά σ' έμαθαν, αυτά ξέρεις. Μα... όλα κι όλα ρε φίλε. Κοντός ψαλμός αηλουία: η λογική υποχρεώνει να εξεταστούν προτού χαρακτηριστούν «πελλάρες». Εγώ πάντως αυτά είχα να σου πω. Αντίο. - Αντίο...

Σύντομα είχα ξεχάσει το επεισόδιο. Η πείρα μου με ανάγκαζε να υπολογίζω στο γνωστό: βοή βοόντος...

Κι όμως τον είδα πάλι την άλλη Παρασκευή, μου είπε πως έκανε εκείνα που του είπα και πως τώρα είναι μια χαρά.

Ήτανε κι αυτή πάντως ωραία σκηνή. Τα πληροφορήθηκε μάλιστα το στενό του περιβάλλον(ο γαμπρός, η αδελφή και κάποιος ξάδελφος) και χάρηκαν πολύ που με γνώρισαν.

Επίσης σήμερα ήταν η μέρα που δανείστηκα από κάποιον φοιτητή, τον Βασίλη, την «Φυσιολογία» τού Ασπιώτη και τις ημέρες που ακολουθούν την διαβάζω και ψάχνω να βρω κάποια στοιχεία που νάχουν την αξίωση να δώσουν μιαν επιστημονική άποψη στην υπόθεσή μου. Οι σημειώσεις μου (από τον πρώτο τόμο μόνο):

Κύρια πηγή ενέργειας εις τον εγκέφαλον είναι οι υδατάνθρακες, και δε η γλυκόζη τού αίματος... Όταν η αναλογία τού σακχάρου τού αίματος πίπτει, τότε επέρχεται θόλωση τής διανοίας.

Όταν τα δύο συστήματα (συμπαθητικόν, παρασυμπαθητικόν) ευρίσκονται εν ισορροπία, τότε ο οργανισμός ευρίσκεται εις κατάστασιν ευτονίας, άλλως εις κατάστασιν δυστονίας.

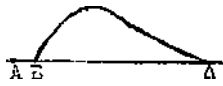
Δι' αγνώστου μηχανισμού...

Ως προς την φύσιν τού χημικού μεταβιβαστού ουδέν γνωρίζομεν...

Η μυοσφαιρίνη αποτελεί την αποθήκη οξυγόνου τού μυός. Εάν υπάρχει μέγα ποσόν μυοσφαιρίνης, τότε ο μυς έχει χρώμα βαθύ ερυθρόν. Εάν δεν υπάρχει μυοσφαιρίνη, τότε ο μυς είναι λευκός... Ως υδατάνθρακες υπάρχουν το γλυκογόνο και ίχνη γλυκόζης τα οποία είναι τα καύσιμα τού μυός.

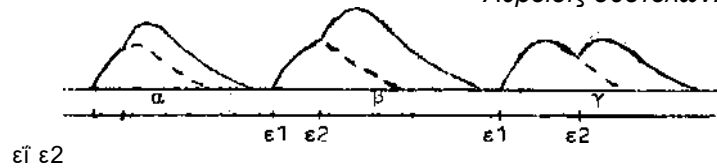
Το φαινόμενον τής κράμπας είναι σύνηθες εις τους αθλητές, ιδίως εις περίπτωσιν παρατεινόμενης εξαντλητικής προσπάθειας και απώλειας μεγάλων ποσοτήτων χλωριούχου νατρίου (άφθονος εφίδρωσις).

Καμπύλη απλής μυϊκής συστολής.

A: έναρξις ερεθίσματος AB:
λανθάνον χρόνος ΒΓ:
σύσπασις τού μυός ΓΔ:
χάλασις τού μυός.

Άθροισις συστολών.

Το δεύτερον ερέθισμα ε2 εις την περίπτωσιν α δρα κατά τον χρόνον τής συσπάσεως τού μυός. Εις την περίπτωσιν β το ερέθισμα δρα κατά την κορυφήν τής καμπύλης τής μυϊκής συστολής και εις την γ κατά τον χρόνον τής χαλάσεως τού μυός

Όλαι αι μυϊκαί ίνες δεν συσπώνται συγχρόνως. Καθ' ον χρόνον ορισμένα συσπώνται, έτερα αναπαύονται. Δι' αυτού του τρόπου δίδεται καιρός εις τα ίνας αι οποίαι υπέστησαν κάματον να αναλάβουν.

Διατηρείται η ελαστικότητα των μυών διά μαλάξεων-μασάζ- και διά προπονήσεως αυτών επί ελαστικών επιφανειών. Αθλητής ο οποίος χάνει την ελαστικότητα των μυών του είναι «εκτός φόρμας».

Κάματος τού μυός είναι η μερική ή ολική ανικανότης τού μυός προς σύσπασιν. Πρέπει ιδιαίτερος να τονισθή ότι εκείνον το οποίον κουράζεται το πρώτον και εντονότερον δεν είναι ο μυς, ουδέ καν το νεύρον του. Ο κάματος έρχεται και εγκαθίσταται ιδίως εις τας τελικάς κινητικάς πλάκας, εις τας συνάψεις και εις τα κινητικά νευρικά κύτταρα. Τα κινητικά ταύτα κύτταρα ευρίσκονται κυρίως εις τα πρόσθια κέρατα τής φαιάς ουσίας τού νωτιαίου μυελού... Ούτω υπάρχουν περιπτώσεις (συνεπεία ψυχικών ιδίως λόγων) κατά τας οποίας ενώ δεν καταβάλλεται υπό τίνος ατόμου οιασδήποτε εντάσεως μυϊκή προσπάθεια, εν τούτοις το άτομον τούτο αισθάνεται πολύ κουρασμένον. Κατά τα ανωτέρω, μύες θεωρούμενοι κεκμηκότες, αν διεγερθούν δι' απ' ευθείας επ' αυτών ερεθισμάτων, αποδίδουν το μέγιστον τής συσπάσεως των. Τούτο διότι ο κάματος δεν επήλθεν εισέτι εις αυτούς τους μύες. Εάν ο κάματος είναι βαθύς, τότε επέρχεται αυτός και εις αυτόν τούτον τον μυν. Το ύψος τής συστολής τού μυός ελαττούται και τελικά μηδενίζεται. Ο μυς παρουσιάζει ανεπάρκειαν O₂, (ανοξίαν), και καυσίμων υλικών, γλυκογόνον κτλ. Επίσης αθροίζονται εις τον μυν διάφοροι ουσίαι αι οποίαι καλούνται καματογόνοι: γαλακτικόν οξύν, πυροσταφυλικόν οξύν, φωσφορικόν οξύν, διοξειδιον τού άνθρακος, αδενυλικόν οξύν κτλ... Γενικώς διά να μην κουράζεται ο μυς ταχέως (διά να έχει το άτομον αντοχήν) πρέπει να έχει πολλά τριχοειδή αιμοφόρα αγγεία. Δι' αυτών, αφ' ενός μεν προσάγονται αφθόνως διάφορα καύσιμα υλικά και O₂, αφ' ετέρου απάγονται ευχερώς αι παραγόμεναι καματογόνοι ουσίαι. Τα τριχοειδή αιμοφόρα αγγεία αναπτύσσονται με την μυϊκήν άσκησιν...

Ο πόνος τον οποίον αισθανόμεθα κατά την κόπωσιν οφείλεται αφ' ενός μεν εις ισχαιμίαν τού μυός, αφ' ετέρου δε εις άθροισιν μιας ουσίας, της ουσίας P. Η φύσις τής ουσίας ταύτης δεν είναι γνωστή. Κάματον δεν υφίστανται υπό ομαλάς συνθήκας ο καρδιακός μυς και οι αναπνευστικοί μύες. Τούτο διότι αναπαύονται περισσότερον χρόνον απ' όσον εργάζονται...

Ανάληψις τού μυός είναι η επανάκτησις τής ικανότητος τού μυός προς σύσπασιν. Επιτελείται δι' απαγωγής και οξειδώσεως των καματογόνων ουσιών ως και διά προσαγωγής νέων θρεπτικών ουσιών και O₂.

Ασυνήθης ταχύτης, δύναμις, αντοχή εις περιπτώσεις ανάγκης οφείλονται εις την αδρεναλίνη.

Επί απώλειας αίματος, τούτο αναπληρούται ταχέως. Προς τούτοις γίνεται μετακίνησις ύδατος και ηλεκτρολυτών εκ του υγρού των ιστών. Επί απώλειας των 2/3 τού αίματος, τα 80% τού πλάσματος αναπληρούνται περίπου εντός δύο ημερών. Τα λευκώματα αργότερον. Τα ερυθρά αιμοσφαίρια εντός 20 ημερών. Το ποσόν τής αιμοσφαιρίνης επανέρχεται εις τα φυσιολογικά του όρια μετά 40 περίπου ημέρας.

Και μερικές άλλες, είναι αλήθεια, που βαριέμαι να τις γράψω.

Ρωτώ: αυξάνει η προπόνηση τον αριθμό των ερυθροκυττάρων ή μήπως προσφέρει απλώς και μόνο την δυνατότητα αύξησής τους;

Μια προπόνηση τρώει άμεσα στοιχεία από το σώμα σου και δεν αφήνει παρά δυνατότητες αναπλήρωσης τους στον χρόνο.

Άραγε από όσα χάνεις με μια προπόνηση, πόσον χρόνο χρειάζεται το καθένα για να αντικατασταθεί;

Το να κτίσεις ένα σπίτι, έναν πολιτισμό ή ένα όνειρο είναι κάτι που θέλει πολύ χρόνο, δουλιά και υπομονή. Τι το πιο εύκολο από το να τα γκρεμίσεις;

Κι ένα αίτημα: τις δύο μέρες προτού τρέξω να μην περπατήσω ξυπόλυτος, ούτε και να καθήσω στον ήλιο πολύ... Δεν θα δουν παρά το πτώμα μου. Κατά τ' άλλα δεν ξέρω τι.

***

Το βράδυ πάλι φώναζαν οι γειτόνισσες. Κάτι τους πέταξα, κάτι λέξεις δηλαδή, και λέει η μια: Κατερίνα, ο γείτονας ενοχλήθηκε. - Πιος; - Ο Κύπριος. - Δεν πάει να γαμηθεί πέστου. - Πέστου το εσύ. Δίστασε κάπως μα τότε τελικά: δεν πας να γαμηθείς...

Θυμόμουν τον Νιλ: όταν περάσει από μπροστά μου ένα κορίτσι πέντε χρονών και μου πετάξει: Νιλ, είσαι τρελλός, εγώ εννοώ: αισθάνομαι ωραία μαζί σου... Ω, μα και η Κατερίνα πέντε χρονών ήτανε μόνο, πέντε χρονών.

Σάβατο, 14 Ιουνίου. Βαρύ το στομάχι και κούραση αρκετή. Πάντως είμαι καλύτερα από χτες. Στην λέσχη με είδε ο Κώστας που ήμουν ξυπόλυτος και μου έκανε χειρονομίες αποδοκιμασίας.

Αυτοί οι κηδεμόνες! Σιχτήρ...

***

Η καρδιά μου με παιδεύει. Και δεν φταίνε οι γειτόνισσες γι' αυτό. Κι όμως: ο άνθρωπος είναι πάνω απ' όλα ικανότητα προσαρμογής.

Το σχόλιο: η καρδιά παρουσιάζει διαταραχές διότι δεν έχει πάρει ακόμα ερέθισμα ενώ έχει ήδη περάσει ο καιρός όπου έπρεπε-κατά την συνήθεια-να δεχτεί το ερέθισμα (ναρκωτικό της). Εν τέλει όλα είναι θέμα επιμονής.

***

Οι πίσω μηρναίοι και οι γάμπες αρχίζουν να χαλαρώνουν, όμως οι άνω και πρόσθιοι μηροί είναι πέτρα.

Ο Αλέκος μού έκανε λόγο για τρέξιμο-προπόνηση στο νερό. Γιά να δούμε...

Όλες αυτές τις μέρες πάντως το ημικάθισμα, χωρίς κανένα βάρος στην ράχη, με σκοτώνει.

Το απόγευμα ένας συγκάτοικος, παλιός καταδρομέας, μας έλεγε αυτό: όταν περνά το κεφάλι σου μέσα από μια τρύπα, τότε περνά και όλο το υπόλοιπο σώμα σου. Είναι νόμος.

Ο Κώστας τού έλεγε: νά αυτή η τρύπα (περνούσε ίσα ίσα το κεφάλι του). Πέρνα. - Κοίταξε, εγώ σου είπα: θέλει εκπαίδευση. Κτλ. Γελάσαμε μέχρι σκασμού.

Αργότερα τραγουδούσα με την μύτη το «σαράντα παλικάρια στην άκρη τού γιαλιού επαίξανε στα ζάρια την μικρή Ραλλού». Το σύγχιζα με την μουσική που στην «Οδό Ονειρών», συνοδεύει τις λέξεις: εδώ τελιώνει η μουσική για την οδό ονειρών, εδώ τελιώνουν τα όνειρα που μου δανείσατε εσείς οι ίδιοι μια βραδιά δίχως να το γνωρίζετε... Το τραγουδούσα, διάβαζα μια σελίδα και το τραγουδούσα ξανά. Ήξερα πως με άκουγαν οι γειτόνισσες. Αχ! Και πώς!...

Αργά, πολύ αργά, μέσ' την νύχτα, τραγουδούσε η Κατερίνα από το σπίτι της: δεν πάω απόψε σπίτι μου... Δεν πάω απόψε σπίτι μου...

Παιδούλα γειτόνισσα γιατί; Γιατί;...

Κυριακή, 15. Πόδια έντονα κουρασμένα. Και μόνο που στέκομαι με σκοτώνει.

Με κεφαλαία: θα κερδίζει ο έχων το τάλαντον (θα κερδίζει αυτός που έχει το ταλέντο).

Σκέφτομαι μήπως θάταν αναγκαίο να κάνω μια ελαφρά προπόνηση στις 27 Ιουνίου. Κι ακόμα: να μην κοιμηθώ το βράδυ πριν από τον αγώνα.

Στην πολιτεία μου τα κτίρια θάναι με δύο όροφους και θάχουν σύστημα στην ταράτσα για την αξιοποίηση τής ηλιακής ενέργειας και για σάουνα.

Το απόγευμα τραγουδούσε με την κόρη της, μια γλυκιά κοπέλλα 50 χρονών, η κυρά Σουλτάνα (η οικοδέσποινα μας) από το μπαλκόνι της. Κάθησα στο παγκάκι στον κήπο και άκουγα, άκουγα και τραγουδούσα μετά για μια βδομάδα: για σένανε γεννήθηκα, για σένα θα πεθάνω... για σένανε γεννήθηκα, για σένα θα πεθάνω...

***

Το πρωί: πτώμα.

Τότε που ήμασταν παιδιά μαλάζαμε ένα μισώριμο σύκο για να το παρουσιάσουμε σαν ώριμο. Κάτι ανάλογο κάνουμε με το μασάζ στον ανθρώπινο μυ. Τα κάνουμε και τα διο για να ξεγελάσουμε τον εαυτό μας. Το μασάζ απέχει πολύ από το να είναι προϊόν επιστημονικής σκέψης. Είναι κομπογιαννιτισμός.

Απολογισμός: ένας χρόνος κίνηση χωρίς καύσιμα.

***

Δεν ξέρω αν θα μπορέσω ποτέ να τους συγχωρέσω. Ένα μόνο ξέρω: θα τους ευεργετήσω.

Τρίτη, 17 Ιουνίου. Την κούραση ή τον θάνατο μπορείς να τα υποστείς από την μια στιγμή στην άλλη, όχι όμως και την ξεκούραση ή την ζωή. Αυτά θέλουν χρόνο και υπομονή. Αυτός πούχει φέρει την κούραση, το πιάσιμο και την ατονία στους μύες, αυτός και θα τα πάρει: ο χρόνος.

Δεν έγινε η ζωή για τον αθλητισμό. Ο αθλητισμός έγινε για την ζωή. Πώς ξεπέσαμε Θεέ μου!... Καημένο μου κορμάκι, πόσο αστόχαστα σ' έχω ταλαιπωρήσει!... Το να πάω στην λέσχη και να γυρίσω, στην κατάσταση που είμαι, είναι σκοτωμός.

***

...Πολύ πρακτικό για να το δοκιμάσουν και εξωφρενικά απλό για να το κατανοήσουν.

***

Το πιάσιμο και η κούραση έρχονται καλπάζοντας και υποχωρούν με βήμα σημειωτόν. Με τον ρυθμό τής ανάληψης ξεθάβονται και οι αναμνήσεις από χαμένους καιρούς.

Τι μαρτύριο είναι αυτό: η ανάπαυση δίνεται με το σταγονόμετρο.

Τετάρτη, 18 Ιουνίου, και το τελευταίο που έχω γραμμένο σε κείνο το ημερολόγιο είναι τούτο: αν διώξω και τις αράχνες πión θάχω για να μου κάνει συντροφιά;

***

Και: μήπως μία προπόνηση κάθε δύο μήνες;

Μα ναι! Μία προπόνηση κάθε δύο μήνες, με το τελευταίο δεκαήμερο πριν την προπόνηση και το πρώτο μετά χωρίς να κάνεις τίποτα. Τις υπόλοιπες 40 ημέρες μπορείς να παίζεις βόλεϋ, ποδόσφαιρο, καλαθόσφαιρα, να κάνεις κολύμβηση κτλ.

Πέμπτη, 19. Μεταχειρίστηκαν τον άνθρωπο σαν μηχανή που όταν της τελιώνουν τα καύσιμα είναι αρκετό να την ξαναγεμίσεις για να συνεχίσει να παράγει έργο.

Κι οι σύλλογοι; Τι είναι οι σύλλογοι; Τι άλλο απ' αυτό: εταιρίες κατασκευής αναπήρων.

Κι αυτή η σκέψη: ο Μαρξ έγινε το επίκεντρο τής πιο ακατάσχετης φλυαρίας και ανοησίας. Το απόγευμα στο μεταξύ έπαιξα με την Μαρία, τον Άκη και την Βίκη. Η Μαρία με ρωτούσε ολοένα: γιατί περπατάς ξυπόλυτος; Γιατί; Και γιατί; Ωσπου έβγαλε κι αυτή τα παπούτσια.

Της έλεγα: Μαρία, φόρεσε τα παπούτσια σου. Έχει γιαλιά.

Δεν μ' άκουγε όμως και στο τέλος έπεσε ξύλο από την μαμά για να τα φορέσει. Έτσι απόλαυσα και το κλάμα της...

***

Και αναμνήσεις, γλυκές αναμνήσεις μέσα στην οδύνη. Το βαρύ μου στομάχι μου φέρνει ζαλάδες. Πότε επιτέλους θα ζήσω την διαύγεια που δίνει ένα ελαφρύ στομάχι;

Και: να μην κάνω ελαφρά προπόνηση την προηγούμενη τού αγώνα. Θα μπω στον χορό και θα κρατηθώ με τα δόντια.

Και: ζέσταμα πριν την κούρσα; ΝΑΙ.

Σάββατο, 21. Έζησα σε μεγάλο φόβο. Η καρδιά μου είναι πρόβλημα. Πέρασα το μεσημέρι από το γήπεδο με τον Παναγιώτη, έναν συγκάτοικο. Έκανα ένα κατοστάρι. Κουρασμένος και βαρύς.

Αυτό κυρίως με απασχολεί: θα με συγχωρέσουν εκείνοι που άκουσαν τις υπερβολές μου; Ω, μα τι στενοχωριέμαι ο ηλίθιος; Έχω δίκαιο και το ξέρω. Όμως κλαίω, σπάζω για κείνα που χαράμισα.

Στο μεταξύ ελευθερώθηκα από την λαιμαργία μου (έκλεισε η λέσχη).

Και: από τους πιο βασικούς παράγοντες: η αγρύπνια!

Κυριακή, 22, στο βουνό. Κύρια σκέψη: όχι πια βάρη. Φοβάμαι για την μέση μου. Κατά τ' άλλα πέρασα την μέρα με μισό κιλό γάλα, τέσσερα αυγά και μούρα, ενώ χτες το βράδυ δεν έφαγα τίποτα.

Δευτέρα, 23 Ιουνίου. Δέκα λεπτά γυμναστική και λίγα ημικαθίσματα στον κήπο. Πήγα μετά στο ταχυδρομείο.

Τρίτη, 24. Έξω από την Φιλοσοφική είδα την Βιθανία. Πρώτη φορά την έβλεπα από τον Φλεβάρη που ήρθα στην Θεσσαλονίκη. Φορούσα κι αυτή την μέρα μόνο το κοντό, ως συνήθως, και ήμουν πάλι ξυπόλυτος, ως συνήθως. Δεν άργησα να διαπιστώσω πως ντρεπόταν για λογαριασμό μου: καλέ,μου λέει, πώς κυκλοφορείς έτσι; - Σε πειράζει αυτό το «έτσι» Βιθανία; Η απάντηση της: σωστά πράγματα είν' αυτά;

***

Κι αυτή η σκέψη: η αγρύπνια έχει την θέση της, όπως και η νηστεία, υπό προϋποθέσεις όμως.

Τετάρτη, 25. Ατονία. Διάβασα την «ζωή ενός επαρχιώτη», τού Τσέχωφ.

Πέμπτη, 26. Ατονία. Το απόγευμα πήγα με την Μαρία στην ... θάλαττα. Έπαιρνε άδεια από την μαμά της και πηγαίναμε στο κολυμβητήριο. Ευτυχισμένες ώρες...

Η Μαρία ήτανε τριών χρονών. Την έπαιρνα ύστερα στην Εστία και κει τρέχαμε και παίζαμε με όλο τον κόσμο. Αυτή την μέρα την κέρασαν παγωτό κάπια κορίτσια. Νύχτωσε όταν αποφάσιζε επιτέλους να φύγουμε και γω πάτησα για πρώτη φορά ένα γιαλί.

Παρασκευή, 27 Ιουνίου. Πήγα στο βουνό μ' ένα βιβλίο. Άκουσα μεγάφωνα από το γήπεδο (ήρθε η μέρα για τους αγώνες) και πήγα εκεί. Στο πρόγραμμα σήμερα το απόγευμα: δρόμος 10 χιλιομέτρων. Δηλώνω ότι θα το τρέξω. Η ανησυχία μου για την συνέχεια μεγάλη.

Το βράδυ είναι πια γεγονός πως έχασα στο γήπεδο. Έτρεξα μόνο 6.400 μέτρα.

Ήτανε να τρέξω και 5.000 μέτρα αλλά μού ήταν αδύνατο. Έχασα λοιπόν. Όμως την υπόθεσή μου την θεωρώ από καιρό κερδισμένη.

Ε, κάτι πρέπει να σκεφτώ για παρηγοριά.

Είμαι τώρα ξαπλωμένος στο στρώμα, σκοτωμένος, αηδιασμένος και γελοιοποιημένος και αφήνω την φαντασία μου ελεύθερη για τα πετάγματα της: Αφρική ή όμορφη αγκρογιαλιά τού νησιού. Στο μιαλό αναδεύουν οι αναμνήσεις, η Μαρία, μαζί με όσα θαρθούν. Κάπια απόφαση ρίζωσε μέσα μου: οι μέρες μου εδώ ας είναι μετρημένες. Έκανα πολλά όνειρα μα πέσανε, όλα πέσανε. Όμως στην πτώση τους ένα χαμόγελο διαγράφεται.

Σάβато, 28 Ιουνίου. Η Μαρία: σ' αγαπώ πολύ. - Και προχτές μού τόπες. - Ε, το λέω και σήμερα: σ' αγαπώ πολύ...

Το απόγευμα ύστερα, όταν πήγαινα κατά το σπίτι, βρίσκω την Μαρία να περπατάει στον δρόμο κρατώντας το χεράκι μιας άλλης μικρής. Στάθηκα μπροστά τους και τους λέω: πια θα πάρω όπα; Λέει η Μαρία, - Την Τζένη. Έλα Τζένη, αυτός είναι καλό παιδί...

Δεν δεχόταν όμως η Τζένη, κι έτσι πήρα την Μαρία: Την ρωτώ: πόσο μ' αγαπάς; - Πολύ, πολύ.

Πήγαμε ξανά στην θάλαττα. Κάπια παιδιά κάναν προπονήσεις και γω και η Μαρία κάναμε πανηγύρια και ακροβασίες. Σκαρφάλωνε στους τοίχους, συχνά μ' έκανε κι έτρεμα γιατί έδειχνε πολύ τολμηρή. Έπρεπε συνέχεια να επαγρυπνώ μήπως πάθει κανένα κακό. Ήθελε πάλι να πηγαίνει συνέχεια στην τουαλέτα να κατουρήσει και ήθελε να με παίρνει μαζί της να την βλέπω.

Ύστερα σμίξαμε με άλλα παιδάκια και παίξαμε κυνηγητό. Κυνηγούσα εγώ και η Μαρία: τρία πέντε εφτά, τρία πέντε εφτά... κυνήγησε τις... τρέξε τρέξε... τρία πέντε εφτά, τρία πέντε εφτά...

Κάπια στιγμή σταμάτησα ν' ακούσω τι μου έλεγε ένα κοριτσάκι: σε λένε Κώστα. Όλοι στην γειτονιά σε ξέρουνε.

Η Μαρία από πίσω φωνάζει: τρέξε τρέξε...

Νάτρεχα ή να κοιτούσα; Να κοιτούσα ...Θεέ! Ύστερα γυρισμός. Η Μαρία στην αγκαλιά μου να φωνάζει σ' όλο τον κόσμο: πήγαμε στην θάλαττα, πήγαμε στην θάλαττα...

Τα ματάκια της μεγάλα, πλατιά, γαλάζια, ίδια η θάλασσα. Μαρία! Ήθελες όλο να σε κρατώ αγκαλιά, κι όλο να σε ρωτώ: μ' αγαπάς; Και συ να μου λες: σ' αγαπώ, σ' αγαπώ πολύ...

Μαρία! Τι ωφελεί κι αν κλαίω; Τι ωφελεί κι αν γελώ; Τι ωφελεί να θυμάμαι; Τι ωφελεί;

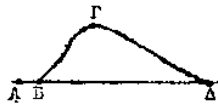
Ω, θα θυμάσαι τίποτα σαν μεγαλώσεις; Μαρία! Και σεις άνθρωποι, όλοι, όλοι θάχετε τέτιες αναμνήσεις. Θυμηθείτε τις άνθρωποι, θυμηθείτε τις!

***

Ο Βασίλης (ένα παιδί 15 χρονών, έτρεχε τα 100 μ. και προπονείτο με προπονητή τού Ηρακλή): έχω κολλήσει δύο χρόνια στα 12 δευτερόλεπτα. Βαρέθηκα κι αρχίζω και στήνω υποψίες. Του είπα τα δικά μου, κι αυτός: σαν σοφός μιλάς.

***

Οι προπονήσεις δεν δίνουν δύναμη. Δίνουν δυνατότητες μόνο δύναμης.
Και: από την στιγμή που επεχείρησα τούτο το τόλμημα έπρεπε συγχρόνως ν' αφήνα και τον κύκλο να κλείσει. Δίο καμπύλες, αποτέλεσμα εκείνης τής ιδιοτροπίας μου για συσχετίσεις και για παραφράσεις, θα δώσουν, εύχομαι, την ερμηνεία που χρειάζεται η πρόταση που προηγήθηκε.

A: η προπόνηση.

AB: ο χρόνος κατά τον οποίο δεν εκδηλώνεται το πιάσιμο.

BΓ: η ανοδική πορεία τού πιασίματος.

ΓΔ: η κάθοδος του. Το ΑΔ ισοδυναμεί με 9 ημέρες.

Δεξιά η άθροιση κοπώσεων ή πιασιμάτων: περίπτωση τεσσάρων προπονήσεων. Πού να βάλεις να καβαλλήσουν η μια την άλλη πενήντα, εκατό ή διακόσες προπονήσεις;

Για την δική μου περίπτωση: δούλεψα ενάμισυ χρόνο; Θέλω τρία για να συνέλθω.

Απολογισμός: είμαι αιχμάλωτος τών προπονήσεων μου.

***

Στον τόπο σου τουλάχιστον ο πόνος έχει κάποιο νόημα. Εκεί κάτω ίσως δώσει η παρουσία μου παρηγοριά σε κάποιους εγκαταλειμμένους.

Θα σκέφτομαι εκεί: όποιος νιώθει τον εαυτό του ικανό για κάτι, φεύγει. Εγώ νιώθω ικανός για τα πάντα. Και μένω...

Κυριακή, 29 Ιουνίου. Πήγα σ'ένα πάρκο στις Σαράντα Εκκλησιές. Όταν έφτασα εκεί ήταν ησυχία. Δεν είχε ψυχή στο πάρκο. Ύστερα από ώρα νάσου ένα αγοράκι με ένα τρακτέρ και ένα φορτηγάκι. Σκάβει την γη και φτιάχνει βουναλάκια. Σε λίγο νάσου μια μικρή με ένα φτιάρι. Τα κοίταζα τα παιδιά, με κοίταζαν και κείνα. Τους χαμογελούσα, μου χαμογελούσαν. Χωρίς να λέμε λέξη. Σύντομα ήρθε ένα άλλο αγοράκι. Και γω τού λέω: καλώς το και το τρίτο τ' αδερφάκι. Τότε λέει η μικρή: έχουμε κι ένα άλλο αδερφάκι. Είναι απάνω. Νά, βλέπεις εκεί;

Ο Δημήτρης δηλαδή, ο Παναγιώτης, η Μαριάννα κι ένα άλλο, και γω να φωνάζω την Μαριάννα, λες κι είναι οπτασία, με τις λέξεις τής Μπελίζας: αγάπη, κουράστηκα να περιμένω, αγάπη, στο περιβόλι τ' ανθισμένο, αγάπη...

***

Η μόνη πρόταση που σημείωσα από το «Μάζα και εξουσία», τού Ελιάς Κανέπτι: οι άνδρες καυχιούνται ότι μπορούν να δουλεύουν όλη την μέρα στο δάσος χωρίς να αισθάνονται πείνα. Στο χωριό σκέφτονται πάντα το φαί.

Δευτέρα, 30 Ιουνίου. Εξάντληση. Και σκέψεις. Όπως: ο όγκος αντικαθίσταται γρήγορα. Εκείνο όμως το ελάχιστο που κάνει το αίμα αίμα, και τον μυ μυ αργεί να αντικατασταθεί.

***

Πήγα σήμερα για τελευταία φορά με την Μαρία στο κολυμβητήριο. Στις έντεκα και μισή το βράδυ παίρνω το λεωφορείο για την Αθήνα. Έφτασα στις 8^{1/2} το πρωί τής Τρίτης, 1ης Ιουλίου. Είδα τον Γιώργο και τον Αντρέα και φάγαμε μαζί το μεσημέρι.

Τετάρτη, 2 Ιουλίου. Είδα ξανά τον Γιώργο και τον Αντρέα. Αυτή την φορά και τον Ζαχαρία που στάθηκε αφορμή γι'αυτή την σκέψη: πως μπορείς να κερδίσεις μian εξουσία με τα χαμόγελα και τις χειραψίες, όμως δεν μπορείς και να την κρατήσεις.

Πέμπτη, 3 Ιουλίου. Φεύγω σήμερα με το Σολφρίνι και παίρνω μαζί μου τα έπιπλα τής Ιουλίας που έφευγε για την Αφρική. Φοβόμουν πως θα μού ήταν μαρτύριο το ταξίδι αλλά κάθε άλλο παρά μαρτύριο ήταν. Μάλιστα ορισμένες ώρες τις χάρηκα πολύ: το πέταγμα τών γλάρων, τον ήλιο, την θάλασσα, τα τραγούδια μου στην πλώρη, τα όνειρα στο κύμα και τα δελφίνια. Οι σημειώσεις πάντως συνεχίζονται...

Όπως: τα πράγματα είναι στην ουσία τους απλά και η άγνοια μόνο, και η δειλία μας, τα θέλει περιπλοκά.

Κι όπως: θεωρεί (ή θεωρώ. Δεν κάνει μεγάλη διαφορά) σαν τις μεγαλύτερες

μάστιγες τής ανθρωπότητας το τσιγάρο, τα ρούχα και τα παπούτσια το καλοκαίρι, την δειλία και το πρησμένο στομάχι, και έχει σχηματίσει μια πολύ ιδιαίτερη ιδέα για το πιος είναι ικανός ηγέτης ανθρώπων. Τον άνθρωπο εκείνο που δεν έχει ποτέ προσπαθήσει να μείνει για μια βδομάδα νηστικός ή άγρυπνος τον περιφρονεί και δεν τον θεωρεί ικανό ούτε και να κουμαντάρει τον εαυτό του, να ελέγξει τα πάθη και τις αδυναμίες του. Και πώς θα τολμήσει αυτός ο άνθρωπος να κάνει λόγο στον λαό για θυσία, για στέρηση, για αντοχή ή υπομονή;

***

Υπόψιν και εκείνη η Στ. στο πλοίο, η ξαδέλφη. Θα θυμάμαι πάντα εκείνη την γκριμάτσα της...

***

Με κάποιους παλιούς γνώριμους (άκουγαν με ενδιαφέρον, παραδέχομαι, και όταν γελούσαν τόκαναν γιατί το ήθελα εγώ):... γι' αυτό θέλω την εξουσία. Το και το.

Θυμάμαι κι έναν αξιωματικό τού πλοίου που περνούσε εκείνη την ώρα. Με κοίταξε με πολλή περιέργεια και προσπέρασε.

Ύστερα ο Νίκος μου λέει: είσαι καλό παιδί, το ξέρεις; Εγώ βλέπω τι σκατά είναι τα Πανεπιστήμια εδώ, όμως ο κόσμος, η ζωή... Τι θα κάνεις τώρα;

Δεν είχα καμιά όρεξη για κουβέντες, όταν μάλιστα ούτε και γω ήξερα τι θα έκανα. Στον νου πολλά, πάρα πολλά. Οπωσδήποτε θα έβλεπα και θα έκανα. Όμως τον κοίταξα στα μάτια και του είπα: ανησυχείς για μένα; - Όχι, όχι! - Τότε υπομονή Νίκο. Σπουδάζεις Θεολογία ε; Πέσμου: υπάρχει ακόμα Θεός; - Μα και βέβαια υπάρχει! - Τότε υπομονή Νίκο, υπομονή...

Σάβατο, 5 Ιουλίου, απόγευμα. Μακούντα και: θα φτιάξω εδώ το κάστρο μου.

Εδώ πάντως τ' αστέρια έχουν κάτι το διαφορετικό: είναι αληθινά αστέρια.

Κυριακή, 6 Ιουλίου. Ξύπνησα στις πέντε και μισή και περπάτησα γύρω από το σπίτι. Βόσκησα λίγο τα αρνιά, σκούπισα με τον Μιχάλη την μάντρα και το απόγευμα πρωτοπήγα στο χωράφι ξυπόλυτος. Βάλαμε κόπρι στα λαχανικά και ποτίσαμε. Έφαγα και σήμερα λαίμαργα και με πλάκωσε για τούτο κάποια στενοχώρια.

Δευτέρα, 7. Βουίζουν ακόμα τ' αυτιά μου απ' το ταξίδι και στιγμές στιγμές παραπατάω. Κατά τ' άλλα έκοψα σήμερα καλάμια για το στρώμα.

Κι αυτή η σκέψη: εκείνος που τολμά να ξεφύγει από την μετριότητα στιγματίζεται.

Τρίτη, 8. Βγάλαμε ρεβύθια. Το απόγευμα πήγα στην Αργάκα με τον Μιχάλη και είδαμε κάποια γνωστή.

Το βράδυ κοιμήθηκα στην τάρτσα τής Μαρίας, τής αδελφής μου.

Τετάρτη, 9 Ιουλίου. Από την τάρτσα είδα πρωί πρωί τον Ματθαίο, παλιό μου συμμαθητή στο Γυμνάσιο, και τον Φύτο που πήγαιναν μισοκοιμισμένοι για την μάντρα τους.

Το απόγευμα στο σπίτι καθάρισα τα καλάμια από το φύλλωμα και έδεσα μερικά. Ύστερα πήγαμε με τον Μιχάλη στην θάλασσα και όταν γυρίσαμε ψεκάσαμε.

...**Πέμπτη, 17 Ιουλίου**. Φέραμε με τον Μιχάλη ένα χοντρό σχοινί πλοίου που το

βρήκαμε στην αμμουδιά. Το δέσαμε σε μια μεγάλη χαρουπιιά για αναρριχήσεις. Αυτή η χαρουπιιά ήταν το σπίτι μου για όλο το καλοκαίρι.

Μέρες γενικά που τις πέρασα στην κούραση και στην εξάντληση.

Παρασκευή, 18, βράδυ, κι είμαι πιασμένος στα άνω άκρα και στους κοιλιακούς από τις χτεσινές αναρριχήσεις.

Κι από τα εν οίκω: ...κορόιδο. - Εγώ κορόιδο; Εσύ είσαι το κορόιδο. Τώρα σε περιπαίζουν άνθρωποι παρακατιανοί σου. - Γέρο, ένα σου ζητώ: μην μου απευθύνεις ξανά τον λόγο. - Εγώ είμαι ο μόνος που σε πονεί. - Να τον βράσω τον πόνο σου. Δεν τον χρειάζομαι. - Τους ακούω που σε περιπαίζουν πίσω σου και σπάζω. - Σου λένε μόνο αυτά που θέλεις ν' ακούσεις. Όμως... αρκετά, αρκετά. Σ' το ξαναλέω: μην μου απευθύνεις ξανά τον λόγο. Είμαι άξιος να σε κάνω να με βλέπεις και να κατουράς πάνω σου. Σου λέω ακόμα πως θα μας βάλουν στην πρώτη σελίδα στην εφημερίδα. Και θα ξέρεις πως στην πρώτη σελίδα βάζουν τον φονιά και το θύμα του...

Συνοδεύονται ή ακολουθούν κτυπήματα τής γροθιάς στο τραπέζι, κάπια καρέκλα πέφτει στο πάτωμα, κι ύστερα παύση. Για την συνέχεια...

Τρίτη, 22 Ιουλίου. Προτού ξαπλώσω περπάτησα, για πρώτη φορά, γυμνός κάτω απ' το φεγγάρι. Σήμερα ακόμα ανοίγω ένα καινούριο φάκελο για τα «δικά μου» και έναν άλλο για τα αναγνώσματα μου. Πρώτο ανάγνωσμα εδώ η Φιλοσοφική Κριτική, τού Βολταίρου. Αργότερα όμως αυτά. Λίγες σημειώσεις στην συνέχεια αφορούν τον αθλητισμό.

«Όταν όλες οι ήδη υπάρχουσες μυϊκές ίνες χάσουν την ικανότητά τους να παράγουν έργο, τότε ο οργανισμός, ο μύς, βρίσκεται στην ανάγκη να φτιάξει άλλες ίνες. Η δημιουργία αυτών των ινών εκδηλώνεται σαν πιάσιμο»: από την Φυσιολογία, πρέπει, τού Ασπιώτη κι αυτό.

30 Ιουλίου. ΞΕΚΟΥΡΑΣΗ, ξεκούραση κι υπομονή. Αυτό χρειάζομαι.

***

Ένας οργανισμός που έχει χρέη θρεπτικών ουσιών δεν μπορεί να επιτρέψει την δημιουργία λίπους.

Και: θέλω στ' αλήθεια τρία χρόνια για να συνέλθω; Μα ναι!...

Δυστυχώς η απερισκεψία και η επιπολαιότητα σου μπορούν να σε φέρουν στο σημείο όπου το να περπατήσεις δύο χιλιόμετρα θα σου δίνει τόση κούραση όση δεν σου δινε μια σκληρή προπόνηση τριών ωρών τότε που πρωταρχινούσες να γυμνάζεις το σώμα σου.

Εκεί σε φέρνει: στο σημείο όπου αρκεί ένα ελάχιστο ερέθισμα για ν' αρχίσει η καρδιά να σπαρταράει. Πρόκειται για τα σπασμένα συνηθειών που δεν γνωρίζουν μέτρο.

11 Νοεμβρίου. Εδώ και πέντε μέρες κινούμαι σε ακτίνα 50 μόνο μέτρων γύρω από το σπίτι. Κάποτε δυσκολεύομαι να σταθώ στα πόδια μου για ένα λεπτό. Τώρα έχω ήδη κερδίσει αρκετά σε ευεξία.

*

16 Νοεμβρίου. Ανέβαινα, παραδόξως, με ευκολία, μια μεγάλη ανηφόρα.

Ω, βάσταξε καρδιά μου. Το μισό φεγγάρι μού το ψιθυρίζει από κει ψηλά: θα νικήσουμε καρδιά μου, θα νικήσουμε...

19 Νοεμβρίου. Το βάρος μου: 74 κιλά. Θυμάμαι ήρθα εδώ με 68. Κι αισθάνομαι

τόσο υπέροχα...

Πέμπτη, 20 Νοεμβρίου. Έκανα για μία ώρα εναλλασόμενο τρέξιμο κατά τον φράκτη.

Δευτέρα, 24 Νοεμβρίου. Το σώμα μου θα το ετοιμάσω για τους αιφνιδιασμούς: πώς να είναι σε θέση να τους αντιμετωπίζει κατά το δυνατόν ανώδυνα.

Και πως τα καύσιμα προσφέρουν κι αυτά δυνατότητες δύναμης, δεν κάνουν όμως την δύναμη. Όταν παραδίνεις το σώμα σου στην ακινησία πέρα από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα μπορείς να του εξασφαλίσεις έτσι τα καύσιμα, πολλά καύσιμα, όχι όμως και την δύναμη.

***

Και: ή θα χαρείς τούς καρπούς τής προπόνησης σου αμέσως μετά την προπόνηση ή δεν θα τους χαρείς ποτέ.

***

Υπάρχει, μήπως, στον οργανισμό ένας μηχανισμός που βάζει φρένο στις κινητικές δραστηριότητες του και καθορίζει κάποιο μέτρο στα ερεθίσματα που του δίνουμε; Θα πάρει όσα μπορεί να υπομείνει η φυσική του δύναμη και αντοχή ή μήπως είναι στο χέρι μας να υπερβούμε αυτό το φυσικό όριο;

Η πείρα λέει «ναι» στο δεύτερο.

Η προσπάθεια να αλλοιώσει κάποιος την φύση με την συνήθεια είναι αποτέλεσμα ύβρης και έλλειψης σεβασμού για τον άνθρωπο, για την δημιουργία, για τον ίδιο τον δημιουργό. Οι συνέπειες είναι συνήθως γνωστές.

***

Στην προπόνηση τής Πέμπτης με ζόρισαν από την αρχή οι γάμπες και οι ραχναίοι. Σήμερα έχω τους κοιλιακούς και τις γάμπες πολύ πιασμένους και λίγο το σβέρκο, τους μηρούς κτλ. Νομίζω πως είμαι σε θέση να πω πως υπάρχει κάτι το αξιοσημείωτο. Αν όμως περιμένω ως αύριο, ως μεθαύριο ίσως, θα το πω οπωσδήποτε καλύτερα εφόσον υπάρχει. Αν όμως πρόκειται για συμπαγνία τής φύσης που τόσο της αρέσει να με παραδίνει στην γελοιοποίηση και αφού τώρα το υποψιάζομαι, τότε γιατί να φανώ αφελής ενώ είμαι σοφός; Και αφού είμαι σοφός γιατί να μην θέλω και να φαίνομαι κιόλας;

***

Πως οπωσδήποτε τα ελλιπή γυμνάσια δίνουν καύσιμα. Τα υπερβολικά γυμνάσια κάτι τέλος πάντως θα δίνουν κι αυτά που θα βοηθούν με κάποιο τρόπο στην δύναμη, όμως θα απέχουν πολύ απ' το νάναι τα ίδια δύναμη. Τον τελευταίο λόγο τον έχει πάντα η πιστή συνέπεια ενός πρακτικού λόγου.

Τι δίνουν τα υπερβολικά γυμνάσια δεν μπορώ να το προσδιορίσω. Όμως φαντάζομαι πως μπορεί νάναι κάτι σαν αυτό που δίνει πάντα οπιασδήποτε μορφής σκληραγωγία: σκληρύνει την θέληση και δίνει οστά στην ίδια την δύναμη.

Η ίδια η σκληραγωγία είναι σαν ένα βότανο που η αξία του εξαρτάται από την σπανιότητα τής χρήσης του. Όταν το παίρνεις κάθε λίγο και λιγάκι παύει νάχει οπιαδήποτε θετική επίδραση στον εαυτό σου.

Τι βλέπει απ' όλ' αυτά ένας ισορροπημένος άνθρωπος; Νά: τίποτα παραπάνω και τίποτα λιγότερο από ένα σωματικό και ψυχικό ράκος.

Ακόμα και το βάρος τού σώματός μας είναι ένας παράγοντας που πρέπει να τον λαμβάνουμε υπόψιν αν επιμένουμε να σκεφτόμαστε ορθολογιστικά. Είναι ανόητο να γυμνάζεται κανείς και όσο γυμνάζεται να χάνει απ' το βάρος του - και ξέρετε τι σημαίνει να χάνει βάρος ένας άνθρωπος που ήθελε πάντα το σώμα του να μην υστερεί σε τίποτα από εκείνο των εφήβων τής κλασικής εποχής - και να θέλει, σώνει και καλά, να πείθει τον εαυτό του πως όλα πάνε καλά.

Δεκέμβρης 1980, Άγιος Νεόφυτος. Ίδιο το αίτημα: ανάπαυση και υπομονή: 1η, 2η και 3η εντολή.

Από το βιβλίο «Σύγχρονος Ιατρικός Σύμβουλος»: *αν μια μηχανή δεν εργάζεται, τελικά σκουριάζει και αχρηστεύεται. Παρόμοια ένα μυϊκό κύτταρο που δεν εργάζεται γίνεται ασθενικό και ανίκανο. Από την άλλη πάλι μια μηχανή που δεν της επιτρέπουν να σταματήσει ποτέ και υποχρεώνεται να λειτουργεί ταχύτατα ή να επιτελεί πολλή εργασία γι' αυτήν, φθείρεται σύντομα τόσο πολύ ώστε να μην μπορεί να επισκευασθεί. Το ίδιο και το μυϊκό κύτταρο που αναγκάζεται να εργασθεί πολύ σκληρά και δεν αναπαύεται κατάλληλα θα υποστεί ανεπανόρθωτη ζημιά. Είναι σαφές λοιπόν ότι ενώ η άσκηση είναι πολύ καλή για τους μύες, η υπερβολική άσκηση είναι εξίσου κακή όσο και η παντελής έλλειψις αυτής.*

Ένα μεγάλο πλεονέκτημα τής ασκήσεως είναι ο ελάχιστος χρόνος απασχολήσεως που απαιτείται.

Σχεδόν κάθε γεύμα περιέχει υλικό που δεν πέπτεται. Μερικές φορές συμβαίνει να τρώμε πολλή τροφή ή τα πεπτικά όργανα να μην λειτουργούν κανονικά και ακόμη και η καλή τροφή να μην πέπτεται.

Δεν έχετε δει συχνά ανθρώπους, ίσως κάποιον με ένα αδύνατο πρόσωπο αλλά με πνεύμα γεμάτο ελπίδα, θάρρος, ενθουσιασμό, ενδιαφέρον, αποφασιστικότητα ή βαθιά πίστη σε κάποιο ζήτημα, να προχωρεί μπροστά και να εκτελεί κατορθώματα φαινομενικά πολύ ανώτερα των δυνάμεών του; Είναι σπάνιο να καταβληθεί το σώμα ενός ανθρώπου στο μέσο μιας προσπάθειας όταν το πνεύμα πιστεύει ότι είναι ζωτικό να την τελιώσει.

Δευτέρα, 5 Ιανουαρίου 1981.

Πως: έχει και ο πονοκέφαλος την καμπύλη του.

***

Όταν πίνει κανείς για χρόνια πολύ αλκοόλ φτάνει κάποτε η μέρα που και το ελάχιστο τον μεθάει. Έτσι φτάνει και για τον υπερκουρασμένο μυ η μέρα που κουράζεται μόνο με ένα ελάχιστο ερέθισμα.

8 Φεβρουάριου. Προχτές πήγα στην Τάλα. Στον δρόμο μ' έπιασε βροχή και αναγκάστηκα να τρέξω. Τώρα είμαι περίπου πιασμένος. Ήρθε μήπως ο καιρός όπου πρέπει ν' αρχίσω από την αρχή;

***

Ένα πρόγραμμα που θα σου επιτρέπει να γυμνάζεις πιο συχνά τούς μύες που δεν γυμνάζεις με τις καθημερινές σου κινήσεις και αραιότερα εκείνους που γυμνάζεις θάταν η καλύτερη συνταγή για εκείνους που εργάζονται πνευματικά. Δίνει το μέτρο ανάμεσα σε κείνους που φθείρονται και πεθαίνουν νωρίς από την υπερβολική

κόπωση και σε κείνους που παθαίνουν καρδιακή προσβολή από την ελλειπή. Υπόσχεται την καλύτερη υγία για σήμερα και συνάμα τα πιο πολλά και καλά χρόνια.

Στο μεταξύ από καιρό σκεφτόμουν τρία διαφορετικά προγράμματα προπονήσεως και τέταρτο μικτό. Το Α: μια ελαφρά προπόνηση την βδομάδα: μια-δύο ώρες ελαφρύ τρέξιμο και λίγες ασκήσεις. Το Β: μέτρια προπόνηση κάθε 15ημέρες: τρέξιμο, λίγες ταχύτητες και ασκήσεις.

Το Γ: του είδους: ουσιαστικό είναι το δύσκολο. Κάθε μήνα ή δίμηνο.

22 Μαρτίου 1981, Λευκωσία. Στην Αγγλική Σχολή έκανα 45 λεπτά εναλλασσόμενο τρέξιμο. Θέλω να πιστεύω πως έχω ακόμα ανάγκη από ανάπαυση, κι άλλη ανάπαυση.

Τον Μάη: όχι ποδήλατο κι όχι παιχνίδια αν θέλω να συνέλθουν ποτέ αυτά τα πόδια μου. Θέλω οπωσδήποτε μια μοτοσυκλέτα.

10 Μαΐου. Έμαθα σήμερα για τις μέλισσες τής άνοιξης που ζουν μόνο 40 ημέρες από την πολλή δουλιά (υπάρχει πολλή ανθοφορία) και για τις άλλες τού χειμώνα που ζουν έξι ολόκληρους μήνες.

Ας πούμε πως εδώ τελιώνει αυτό το ζήτημα, όχι όμως και η περιπέτειά μου για την αναζήτηση τού μέτρου και της νίκης. Για κάποιο διάστημα την άφηνα (ας πούμε πως περνούσα με όσα είχα βρει ως εκεί, έστω και λανθασμένα - περνούσα μ' αυτά μέχρι που να εύρισκα τον χρόνο και το κουράγιο για να ψάξω για το καλύτερο). Ύστερα την ξανάπιανα, την ξανάφηνα, την ξανάπιανα πάλι, έτσι που από πείσμα σε πείσμα κατέληξα σε κάτι διαφορετικό από τον αρχικό μου στόχο ο οποίος ήταν οι νίκες και οι επιδόσεις στα γήπεδα.

Έστω λοιπόν και αν δεν πέτυχα σ' αυτό, όμως είναι αυτό ακριβώς που μου έδωσε το κίνητρο να ψάξω για το τέλειο, κάτι που πέτυχα στο τέλος, ύστερα από 20 χρόνια πειραμάτων, έστω και αν αυτό δεν μου δίνει πλέον την δυνατότητα να νικήσω στα γήπεδα. Προφανώς άργησα πολύ να το βρω, η νεότητα παρήλθε, ενώ, από την άλλη, δεν βλέπω να μπορώ να νικήσω έναν αθλητή που ενισχύεται με τα θαύματα τής σύγχρονης χημείας, όσο σκληρά κι αν γυμναστώ και όσο κι αν δουλέψω με το τελειότερο πρόγραμμα.

Θα σημειώσω επίσης πως, όντως, υπερεκτίμησα την αποτελεσματικότητα τού προγράμματός μου. Όταν πια κατέληξα σ' αυτό, όταν το δοκίμασα και το ξαναδοκίμασα χωρίς να έχω το αποτέλεσμα που πρόσμενα, τότε συμπέρανα πως η φυσική ανθρώπινη δύναμη και αντοχή έχει τα όριά της, κι αυτά δεν μπορείς να τα ξεπεράσεις.

Από κει και πέρα τον λόγο τον έχει η χημεία, πράγμα που εγώ προσωπικά απέκλεια από την κοσμοθεωρία μου, αλλά κι αυτή έχει τα όριά της.

Θεωρήστε λοιπόν σ' αυτό το σημείο ότι αυτό το πέμπτο μέρος αυτού του βιβλίου αποτελεί το χρονικό τών πρώτων αναζητήσεων μου πάνω στο θέμα και ότι σ' αυτό υπάρχουν και τα σωστά και τα λάθη. Προς Θεού λοιπόν. Μην θεωρήσετε την κάθε σκέψη που πέρασε στις προηγηθείσες σελίδες αυτού τού βιβλίου σαν σωστή. Όχι όχι όχι. Είπαμε υπάρχουν και οι σωστές και οι λάθος σκέψεις, κι αυτές δεν θέλω να τις αποσιωπήσω, είτε κρίνω ότι με τιμούν και με ανεβάζουν είτε κρίνω ότι με προσβάλλουν και με κατεβάζουν.

Ας πούμε πως ισχύει το γνωστό, πως δηλαδή θεωρώ μέρος τού έργου μου να παρουσιάσω στους ανθρώπους και τα σωστά μου αλλά και τα λάθη μου. Σε γενικές όμως γραμμές θεωρώ ότι τα πήγα καλά, πάρα πολύ καλά. Βρήκα άκρη και, το κυριότερο, βρήκα και έδωσα και τέλος σ' αυτή την ιστορία.

Το απόλυτο σωστό και το απόλυτο μέτρο το πέτυχα ύστερα από αρκετά χρόνια, πάντα περνώντας μέσα από λάθη και λάθη τα οποία πάντα αξιολογούνταν, και λίγο λίγο με οδηγούσαν

σ' αυτό.

Είπα και πριν πως δεν θεωρώ πως η εφαρμογή αυτού του προγράμματος θα πετύχαινε καλύτερες επιδόσεις από εκείνες που θα πετύχαινε μια φαρμακευτική αγωγή μαζί με ένα άλλο πρόγραμμα, άνκαι πιστεύω πως ο συνδυασμός αυτού του προγράμματος μαζί με την κατάλληλη, και εντός πλαισίων, φαρμακευτική αγωγή θα έσπαζε όλα τα ρεκόρ.

Είναι ένα πρόγραμμα που πετυχαίνει (με την πρώτη φάση του) την κούραση που χρειάζεται πρώτα ο αθλητής αλλά και την ξεκούραση που χρειάζεται κατόπιν (με τις επόμενες φάσεις) για να μπορεί να αποδώσει καθώς αποτελεί, κατ'εμέ τουλάχιστον, αξίωμα πως ένας μέτριος αλλά ξεκούραστος αθλητής -ή παίκτης- είναι αποδοτικότερος από έναν άριστο αλλά κουρασμένο αθλητή.

Ασφαλώς υπάρχουν πολλά προγράμματα για να κουράσετε περισσότερο έναν αθλητή απ'όσο μπορεί να τον κουράσει το δικό μου πρόγραμμα, και πολύ περισσότερα για να τον ξεκουράσετε περισσότερο (τίποτα το πιο «εύκολο»), αλλά σας λέω πως όχι μόνο δεν θα φέρνατε καλύτερο αποτέλεσμα μ'αυτά – πράγματα που θα είναι εκτός των προδιαγραφών του κατασκευαστή μας και, άρα, μακράν των κινητικών αναγκών του- αλλά επιπλέον θα κάνατε χάρις σ'αυτά και τον αθλητή σας έναν δυστυχισμένο άνθρωπο.

Θεωρήστε λοιπόν πως αυτό το πρόγραμμα μου εκτός από το να είναι ένα πρόγραμμα υγίας και άθλησης είναι επίσης -που είναι και το κυριότερο- ένα πρόγραμμα **ευτυχίας**.

Σημειώστε επίσης εδώ πως αυτή η αναζήτηση για το μέτρο με οδήγησε και σε κάτι άλλο, σε κάτι που ούτε που μπορούσα να το διανοηθώ όταν έμπαινα σ' αυτή την περιπέτεια, κι αυτό είναι η **Π ό λ η**, η πόλη στα μέτρα του ανθρώπου, μια πόλη την οποία πρόβαλα ήδη αρκετά ως τώρα με αφορμή τις προεκλογικές μου δραστηριότητες και την οποία θα γνωρίζουν πολύ καλά οι συμπατριώτες μου.

Σαν επίλογο τώρα θα σας δώσω την κατάληξη που είχε αυτή η αθλητική μου περιπέτεια, μια κατάληξη που την τιτλοφορώ σαν «σχέδιο υγίας και άσκησης» και την οποία μπήκα στον κόπο να την τακτοποιήσω τον Ιούνιο του 2003, και είν' αυτή:

Σχέδιο Υγίας και άσκησης

(οι καθημερινές ανάγκες του ανθρώπινου σώματος σε κίνηση)18

1η φάση (στην Ύπαιθρο)

4 μέρες με 6 δόσεις των 60 λεπτών, κάθε 3 ώρες. Οι 3 δόσεις κολύμπι και οι 3 τρέξιμο ή περπάτημα.

Εδώ έχουμε **συγκέντρωση** της άσκησης...

1η μέρα

1η δόση: 60' συνεχόμενο κολύμπι (πρόσθιο, 27, περίπου, μέτρα το λεπτό) στις 6, και στατική¹⁹ εργασία στην συνέχεια για 40-50 λεπτά.

Φαγητό μετά (στις 8).

2η δόση: 60' εναλλασσόμενο τρέξιμο (ταχύτητες) με περπάτημα ή τροχάδην στις 9. Τώρα είναι η κύρια προπόνηση. Όσο πιο επίπονη, τόσο καλύτερο το αποτέλεσμα.

Στατική εργασία (ή άσκηση) στην συνέχεια για 50-60 λεπτά με κάμψεις, μονόζυγο, βάρη κτλ (ισχύει η προηγούμενη παρατήρηση). Βασικά στον ήλιο.

30-40' ελαφρότερη εργασία στην συνέχεια -στην σκιά-, εκτός και αν είναι χειμώνας, οπότε και προσαρμόζουμε ανάλογα το πρόγραμμα (στα γόνατα) και 20'

διάλειμμα (χαλάρωση) στο τέλος (στην καρέκλα, ή στο χώμα), κι εδώ στην σκιά.

3η δόση: 60' εναλλασσόμενο κολύμπι (γρήγορο ελεύθερο με αργό πρόσθιο), στις 12. Ισχύει και εδώ το ίδιο: όσο πιο δύσκολο, τόσο το καλύτερο. Το κύριο βάρος της προπόνησης πέφτει σ' αυτές τις 2 δόσεις κατά το 1ο μισό της 1ης μέρας.

40-50' στατική εργασία (ή άσκηση) στην συνέχεια, όχι πολύ δύσκολη.

Φαγητό στην συνέχεια, ξεκούραση (ύπνο) για 40-50' και

4η δόση: 60' περπάτημα (μεταφορές. Γιατί ο άνθρωπος πρέπει να λειτουργεί και σαν μεταφορικό και παραγωγικό ον και πρέπει να συνδυάζει το τερπνό με το ωφέλιμο την κάθε μέρα) στις 4 με φορτίο 9 κιλών και με ταχύτητα 90 μέτρων το λεπτό (με βαρύ παπούτσι καθ' όλη την 1η φάση κατά τις μεταφορές και την εργασία).

50-60' στατική εργασία (ή άσκηση) στην συνέχεια (μειωμένη σε ένταση σε σχέση με πριν).

30-40' ελαφρότερη εργασία, στα γόνατα (γονατιστός) και 20' διάλειμμα στο τέλος.

5η δόση: 60' συνεχόμενο κολύμπι, (ελεύθερο, με ταχύτητα, και πάλι, 27 μέτρων το λεπτό) στις 7.

50-60' ανάλογη στατική εργασία μετά, φαγητό²⁰ στις 9 και

6η δόση: 60 λεπτά περπάτημα στις 10 με ταχύτητα 90 περίπου μέτρων το λεπτό και ύπνος²² σύντομα μετά.

2η μέρα

1η δόση: 60' συνεχόμενο κολύμπι, πρόσθιο (26 μέτρα το λεπτό) στις 6. Ανάλογη εργασία μετά, φαγητό στις 8 και

2η δόση: 60' εναλλασσόμενο τρέξιμο με περπάτημα ή τροχάδην στις 9 (144 + - 48 μέτρα το λεπτό) με την εναλλαγή κάθε 2 ως 5 λεπτά - 2' τρέξιμο και 2' περπάτημα, ή 3, 4 ή 5' τρέξιμο και 3, 4 ή 5' περπάτημα). Αρχίζει η αποθεραπεία των μυώνων. Παλλικαριές - πρωταθλητισμό-σηκώνει μόνο η 1η μέρα. Η υπερβολή ισοδυναμεί με σακάτεμα των μυώνων και των αρθρώσεων.

Στατική εργασία στην συνέχεια στον ίδιο βασικά χρόνο με την 1η μέρα. Ρίχνουμε την ένταση. Ελαφρότερη εργασία και διάλειμμα μετά, όπως την 1η μέρα.

3η δόση: 66' εναλλασσόμενο κολύμπι στις 12 (30 + - 8 μέτρα το λεπτό), με την εναλλαγή κάθε 2 ως 5 λεπτά.

40-50' στατική εργασία στην συνέχεια, φαγητό μετά, ξεκούραση και

4η δόση: 60' περπάτημα στις 4, με 8 κιλά φορτίο. Η εργασία μετά όπως και κατά την χτεσινή μέρα την ίδια ώρα.

5η δόση: 60' συνεχόμενο κολύμπι, ελεύθερο, με ταχύτητα 26 μέτρων το λεπτό, στις 7. Η εργασία μετά κατά τα γνωστά, φαγητό στην συνέχεια και

6η δόση: 60' περπάτημα στις 10, σε 90, περίπου, μέτρα το λεπτό.

3η μέρα

1η δόση: 60' συνεχόμενο κολύμπι, πρόσθιο, με ταχύτητα 25μ. το λεπτό, στις 6, 40- 50' εργασία και μετά φαγητό στις 8.

2η δόση: 60' τρέξιμο στις 9. 144 + - 24 μέτρα το λεπτό. Τα πρώτα 30' σε 168μ. το λεπτό και τα δεύτερα σε 120μ. το λεπτό. Εργασία και διάλειμμα μετά κατά τα γνωστά.

3η δόση: 60' εναλλασσόμενο κολύμπι. 30 + - 4 μέτρα το λεπτό. Τα πρώτα 30' με ταχύτητα 34 μέτρων το λεπτό και τα δεύτερα με ταχύτητα 26μ. το λεπτό. Ανάλογη εργασία στην συνέχεια, φαγητό στις 2, ξεκούραση και

4η δόση: 60' περπάτημα στις 4, με 7 κιλά φορτίο. Εργασία όπως πριν,

διάλειμμα και **5η δόση:** 66' συνεχόμενο κολύμπι, ελεύθερο, σε 25 μέτρα το λεπτό, στις 7. Εργασία μετά, φαγητό στις 9 και

6η δόση: 60' περπάτημα στις 10 (90μ. το λεπτό)

4η μέρα

1η δόση: 60' συνεχόμενο κολύμπι, πρόσθιο, (24μ. το λεπτό), στις 6. Εργασία μετά και φαγητό στις 8.

2η δόση: 60' συνεχόμενο τρέξιμο στις 9, σε 144μ. το λεπτό. Ανάλογη εργασία και διάλειμμα στην συνέχεια.

3η δόση: 60' συνεχόμενο κολύμπι, ελεύθερο, σε 30μ. το λεπτό, στις 12. Η γνωστή εργασία μετά, φαγητό στις 2, ξεκούραση και

4η δόση: 60' περπάτημα στις 4, με 6 κιλά φορτίο. Εργασία, διάλειμμα και

5η δόση: 60' συνεχόμενο κολύμπι, ελεύθερο, σε 24μ. το λεπτό, στις 7. Εργασία μετά, φαγητό στις 9 και τέλος

6η δόση: 60' περπάτημα στις 10 (90μ. το λεπτό).

* * *

2η φάση (στην Πόλη, 3η ζώνη οικισμών)

3 μέρες με 12 δόσεις τών 30 λεπτών, κάθε 1¹/₂ ώρα.

Οι 6 δόσεις κολύμπι και οι 6 τρέξιμο ή περπάτημα, πάντα εναλλάξ. Περνάμε σε **διασπορά** τής άσκησης.

5η μέρα

1η δόση: 30' περπάτημα στις 6, με 5 κιλά φορτίο. 20-30' στατική εργασία μετά, 15- 20' ελαφρότερη εργασία και 10' διάλειμμα.

2η δόση: 30' συνεχόμενο κολύμπι στις 7¹/₂ πρόσθιο, σε 23μ. το λεπτό. Φαγητό αμέσως μετά.

3η δόση: 30' εναλλασσόμενο τρέξιμο με περπάτημα στις 9. 120 + - 24 μέτρα το λεπτό, με την εναλλαγή κάθε 2 ως 5 λεπτά. 20-30' στατική εργασία (ρίχνουμε την ένταση σε σχέση με την 1η φάση. Περνάμε σε πιο εύκολες εργασίες), 15-20' ελαφρότερη εργασία, 10' διάλειμμα.

4η δόση: 30' εναλλασσόμενο κολύμπι στις 10¹/₂- 24 + - 4 μέτρα το λεπτό, με την εναλλαγή κάθε 2 ως 5 λεπτά.

Ανάλογη εργασία και διάλειμμα μετά.

5η δόση: 30' εναλλασσόμενες μεταφορές στις 12. 12 με 0 κιλά, με την εναλλαγή κάθε 2 ως 5 λεπτά. Η ανάλογη εργασία μετά.

6η δόση: 30' εναλλασσόμενο κολύμπι στην 1¹/₂ όπως και κατά την 4η δόση. Φαγητό αμέσως μετά, ξεκούραση και

7η δόση: 30' συνεχόμενο τρέξιμο με ταχύτητα 115 μέτρων το λεπτό στις 4.

Ανάλογη εργασία μετά, διάλειμμα και

8η δόση: 30' συνεχόμενο, πρόσθιο, κολύμπι με ταχύτητα 23μ. το λεπτό, στις 5¹/₂- Ανάλογη εργασία, διάλειμμα.

9η δόση: 30' περπάτημα στις 7, με 5 κιλά φορτίο.

Ανάλογη εργασία κτλ μετά.

10η δόση: 30' συνεχόμενο κολύμπι, ελεύθερο (23μ. το λεπτό) στις 8¹/₂. Φαγητό μετά.

11η δόση: 30' περπάτημα στις 10 (90μ. το λεπτό).

12η δόση: 30' συνεχόμενο κολύμπι, πρόσθιο (18 μέτρα το λεπτό), στις 11¹/₂. Ύπνος μετά.21

6η μέρα

Και πάλι: 12 δόσεις τών 30 λεπτών, κάθε 1¹/₂ ώρα.

1η δόση: 30' περπάτημα στις 6, με 4 κιλά φορτίο. Εργασία, διάλειμμα για 10

λεπτά (το διάλειμμα λειτουργεί ταυτόχρονα και σαν προετοιμασία για την επόμενη πράξη)

2η δόση: 30' συνεχόμενο κολύμπι στις 7^{1/2} (22μ. το λεπτό). Φαγητό μετά.

3η δόση: 30' εναλλασσόμενο τρέξιμο στις 9. 120 + - 12μ. το λεπτό (τον πρώτο μισό χρόνο 132μ. το λεπτό και τον δεύτερο μισό 108μ. το λεπτό). Ανάλογη εργασία, διάλειμμα.

4η δόση: 30' εναλλασσόμενο κολύμπι στις 10^{1/2}. 24 + - 2μ. το λεπτό (ο πρώτος μισός χρόνος στα 26μ. το λεπτό και ο 2ος στα 22). Εργασία και διάλειμμα μετά.

5η δόση: 30' περπάτημα με εναλλασσόμενο φορτίο στις 12. 6 + - 3 κιλά (τον πρώτο μισό χρόνο με 9 κιλά και τον δεύτερο με 3 κιλά). Εργασία και διάλειμμα μετά.

6η δόση: 30' εναλλασσόμενο κολύμπι στην 1^{1/2} (όπως στις 10^{1/2}). Φαγητό μετά και ξεκούραση.

7η δόση: 30' τροχάδην (ή βάδην) στις 4, σε 110μ. το λεπτό. Εργασία, διάλειμμα.

8η δόση: 30' συνεχόμενο κολύμπι, πρόσθιο, 22μ. το λεπτό, στις 5^{1/2}- Εργασία, διάλειμμα μετά.

9η δόση: 30' περπάτημα στις 7, με 4 κιλά φορτίο. Εργασία, διάλειμμα.

10η δόση: 30' συνεχόμενο κολύμπι (ελεύθερο, σε 22μ. το λεπτό) στις 8^{1/2}. Φαγητό μετά.

11η δόση: 30' περπάτημα (90μ. το λεπτό) στις 10.

12η δόση: 30' συνεχόμενο κολύμπι, πρόσθιο (18μ. το λεπτό) στις 11^{1/2}.

7η μέρα

Οι ίδιες 12 δόσεις, κάθε 1^{1/2} ώρα, με συνεχόμενα όμως όλα.

Το τρέξιμο στα 120μ. το λεπτό.

Οι μεταφορές (περπάτημα) με 6 κιλά φορτίο μετά το πρόγευμα και μέχρι το γεύμα, και 3 κιλά πριν το πρόγευμα και μετά το γεύμα ως το δείπνο.

Το τροχάδην (ή βάδην) στα 105 μέτρα το λεπτό.

Το κολύμπι σταθερό στα 24μ. το λεπτό, την μια φορά ελεύθερο και την άλλη πρόσθιο.

Το περπάτημα μετά το δείπνο πάντα χωρίς φορτίο, στα 90μ. το λεπτό. Το κολύμπι στα 18μ. το λεπτό.

* *

3η φάση (στην Πόλη, 2η ζώνη οικισμών)

2 μέρες με 18 δόσεις τών 20 λεπτών, κάθε 1 ώρα, με τις μισές, πάντα, δόσεις κολύμπι και τις μισές περπάτημα ή πολύ χαλαρό τροχάδην. Πάντα εναλλάξ. Ξεκινάμε με κολύμπι.

8η μέρα

Στις 6 συνεχόμενο κολύμπι, πρόσθιο, (20μ. το λεπτό)

Στις 7 περπάτημα (100μ. το λεπτό ή 90μ. με 2 κιλά φορτίο)

Στις 8 συνεχόμενο κολύμπι, ελεύθερο (20μ. το λεπτό). Φαγητό μετά.

Στις 9 εναλλασσόμενο τροχάδην (120μ. το λεπτό) με περπάτημα 10+10'. Στις 10 εναλλασσόμενο κολύμπι (22 + - 2μ. το λεπτό) 10+10 λεπτά.

Στις 11 περπάτημα με εναλλασσόμενο φορτίο (6 με 0 κιλά) 10+10 λεπτά. Στις 12 εναλλασσόμενο κολύμπι, όπως στις 10.

Στην 1 εναλλασσόμενο τροχάδην με περπάτημα, όπως στις 9.

Στις 2 εναλλασσόμενο κολύμπι, όπως στις 10. Φαγητό μετά και ξεκούραση. Στις 4 περπάτημα σε 100μ. το λεπτό.

Στις 5 κολύμπι, πρόσθιο σε 20μ. το λεπτό.

Στις 6 περπάτημα με 2 κιλά φορτίο, σε 90μ. το λεπτό.

Στις 7 κολύμπι, ελεύθερο, σε 20μ. το λεπτό.

Στις 8 περπάτημα σε 100μ. το λεπτό.

Στις 9 κολύμπι, πρόσθιο σε 20μ. το λεπτό. Φαγητό μετά.
Στις 10 περπάτημα, σε 90μ. το λεπτό.
Στις 11 κολύμπι, πρόσθιο, σε 18μ. το λεπτό.
Στις 12 περπάτημα, σε 90μ. το λεπτό.

9η μέρα

Πάλι: 18 δόσεις τών 20 λεπτών, κάθε 1 ώρα. Όλα συνεχόμενα. Αναλυτικά:

Στις 6 κολύμπι, πρόσθιο, (19μ. το λεπτό).
Στις 7 περπάτημα (95μ. το λεπτό ή 90μ. με 1 κιλό φορτίο).
Στις 8 κολύμπι, ελεύθερο (19μ. το λεπτό). Φαγητό μετά.
Στις 9 τροχάδην ή βιάδην (108μ. το λεπτό).
Στις 10 κολύμπι, πρόσθιο (22μ. το λεπτό).
Στις 11 περπάτημα με 3 κιλά φορτίο.
Στις 12 κολύμπι, ελεύθερο, (22μ. το λεπτό).
Στην 1 τροχάδην ή βιάδην (108μ. το λεπτό).
Στις 2 κολύμπι, πρόσθιο (22μ. το λεπτό). Φαγητό μετά και ξεκούραση.
Στις 4 περπάτημα με 1 κιλό φορτίο.
Στις 5 κολύμπι, πρόσθιο (19μ. το λεπτό).
Στις 6 περπάτημα, 95μ. το λεπτό.
Στις 7 κολύμπι, ελεύθερο (19μ. το λεπτό).
Στις 8 περπάτημα με 1 κιλό φορτίο.
Στις 9 κολύμπι, πρόσθιο (19μ. το λεπτό). Φαγητό μετά.
Στις 10 περπάτημα, σε 90μ. το λεπτό.
Στις 11 κολύμπι (18μ. το λεπτό).
Στις 12 περπάτημα (90μ. το λεπτό).
Η εργασία σ' αυτή την φάση μετά από κάθε δόση άσκησης χαλαρή (εύκολη).

* * *

4η φάση (στην Πόλη, 1η ζώνη οικισμών) 10^η μέρα

1 μόνο (και τελευταία) μέρα με 30-36 δόσεις τών 10,11, ή 12 λεπτών, κάθε μισή ώρα. Τώρα ξεκινάμε με περπάτημα.

Τα περπατήματα για τα πρωινά και τα δειλινά και, πάντα, τα βράδια στα 90μ. το λεπτό. Από το πρόγευμα ως το γεύμα στα 96μ. το λεπτό, χωρίς κανένα φορτίο αυτή την μέρα.

Το κολύμπι για τα πρωινά και τα δειλινά (και τα βράδια, μετά το δείπνο) στα 18μ. το λεπτό. Από το πρόγευμα ως το γεύμα στα 20μ. το λεπτό.

Χαλαρότατη εργασία 22 ή λίγο ήλιο στον ανάλογο χρόνο μετά τις δόσεις άσκησης. Σημειώστε κι εδώ ότι η τελευταία μέρα είναι τόσο σημαντική για το τελικό αποτέλεσμα όσο και η πρώτη.

Η «πλήρης» ελαφράδα και δύναμη συνοδεύει αυτή την ημέρα και την επόμενη αρχίζουν τα ίδια από την αρχή, σ' έναν κύκλο 10 ημερών.

Συνοπτικά

Οι ταχύτητες και το φορτίο για τα πρωινά και τα απογεύματα.

1η μέρα: **135 μέτρα το λεπτό**

2η μέρα: **130 μέτρα το λεπτό**

3η μέρα: **125 μέτρα το λεπτό**
4η μέρα: **120 μέτρα το λεπτό**
5η μέρα: **115 μέτρα το λεπτό**
6η μέρα: **110 μέτρα το λεπτό**
7η μέρα: **105 μέτρα το λεπτό**
8η μέρα: **100 μέτρα το λεπτό**
9η μέρα: **95 μέτρα το λεπτό**
10η μέρα: **90 μέτρα το λεπτό**

9 κιλά για την 1η μέρα
8 κιλά για την 2η μέρα
7 κιλά για την 3η μέρα
6 κιλά για την 4η μέρα
5 κιλά για την 5η μέρα
4 κιλά για την 6η μέρα
3 κιλά για την 7η μέρα
2 κιλά για την 8η μέρα
1 κιλό για την 9η μέρα και
0 κιλά για την 10η μέρα

Οι ταχύτητες για τα μεσημέρια (από το πρόγευμα ως το γεύμα).

1η φάση

1η μέρα: 144 + - 288 ή 144 ή 96 ή ή ή μ. το λεπτό, με 1 μέρος τρέξιμο και 1, 2,3,ή 4 μέρη περπάτημα, αναλόγως τής ταχύτητας, με την εναλλαγή ως κάθε 2 λεπτά.

2η μέρα: 144 + - 48μ. το λεπτό, με την εναλλαγή κάθε 2 ως 5 λεπτά.

3η μέρα: 144 + - 24μ. το λεπτό (ο πρώτος μισός χρόνος στα 168 και ο δεύτερος στα 120μ. το λεπτό).

4η μέρα: 144μ. το λεπτό (σταθερό).

2η φάση

5η μέρα: 120 + - 24μ. το λεπτό (η εναλλαγή κάθε 2 ως 5 λεπτά).

6η μέρα: 120 + - 12μ. το λεπτό (ο πρώτος μισός χρόνος στα 132 και ο δεύτερος στα 108μ. το λεπτό).

7η μέρα: 120μ. το λεπτό (σταθερό)

3η φάση

8η μέρα: 108+ - 12μ. το λεπτό (ο πρώτος μισός χρόνος στα 120 και ο δεύτερος στα 96μ. το λεπτό).

9η μέρα: 108μ. το λεπτό (σταθερό).

4η φάση

10η μέρα: 96μ. το λεπτό (σταθερό).

Αντίστοιχο φορτίο τα 12 + - 18 ή 24 ή 36 ή ή ή, 12 + - 12, 12 + - 6, 12, 6 + - 6, 6 + - 3, 6, 3 + - 3, 3 και 0 κιλά για την 1η, 2η, 3η, 4η, 5η, 6η, 7η, 8η, 9η και 10η μέρα.

Πάντα το τρέξιμο με ελαφρύ, βασικά, παπούτσι.

Κατά τις μεταφορές ή κατά την εργασία: βαρύ κατά την 1η φάση, μέτριου βάρους κατά την 2η, ελαφρύ κατά την 3η και πολύ ελαφρύ (ή χωρίς παπούτσι) κατά την 4η φάση. Ας πούμε στα 600, 300, 200 και 100 γραμμάρια για την 1η, 2η, 3η και 4η φάση.

Ή στα 500, 250, 125 και 0 ή και: 400, 200, 100, 0.

Το **κολύμπι** για τα πρωινά και τα δειλινά στα 27, 26, 25, 24, 23, 22, 21,20, 19 και 18 μέτρα το λεπτό για την 1η, 2η, 3η, 4η, 5η και λοιπές μέρες.

Για τα μεσημέρια στα

30 + - 1 0 ή 1 5 ή 2 0 ή ή ή .... μ. το λεπτό για την 1η μέρα

30 + - 8 μέτρα το λεπτό για την 2η μέρα

30 + - 4 μέτρα το λεπτό για την 3η μέρα

30 μέτρα το λεπτό για την 4η μέρα

24 + - 4 μέτρα το λεπτό για την 5η μέρα

24 + - 2 μέτρα το λεπτό για την 6η μέρα

24 μέτρα το λεπτό για την 7η μέρα

22 + - 2 μέτρα το λεπτό για την 8η μέρα

22 μέτρα το λεπτό για την 9η μέρα και

20 μέτρα το λεπτό για την 10η μέρα

Ιδανική θερμοκρασία τού νερού οι 28 βαθμοί Κελσίου ή, αν θέλετε, οι 27 για την 1η φάση, οι 28 για την 2η, οι 29 για την 3η και οι 30 για την 4η φάση, πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό για το τελικό αποτέλεσμα. Στην περίπτωση χαμηλών θερμοκρασιών (κατά τον χειμώνα) συστήνεται η χρήση στολής, ενώ κατά την περίπτωση ψηλών θερμοκρασιών (κατά το καλοκαίρι) η σκίαση τής πισίνας. Μια άλλη λύση είναι η στεγασμένη και κλιματιζόμενη πισίνα, που σ' αυτή την περίπτωση, χάριν οικονομίας ενέργειας, τα 80-90 εκατοστά βάθος και μια διάμετρος (γιατί η πισίνα πρέπει να είναι κυκλική) 6 μέτρων είναι αρκετά.

Σημειώστε εδώ ότι μερικά κολύμπια (προσπαθήστε να είναι όσο το δυνατόν λιγότερα) μπορούν να αντικατασταθούν με την ανάλογη γυμναστική στο πάτωμα. Στόχος: να μην πιεστούν τα γόνατα. Το ιδανικό είναι πάντα το κολύμπι γιατί πετυχαίνει διπλό σκοπό: από την μια πέφτει το βάρος της άσκησης στα άνω άκρα και έτσι παίρνουν ανάσα τα κάτω, και από την άλλη η επαφή με το νερό στην συγκεκριμένη θερμοκρασία κινεί γρήγορα το αίμα, δυναμώνει τις αναπνοές και λειτουργεί θεραπευτικά για τα σωθικά μας (για το στομάχι μας κυρίως), ενώ, επιπλέον, αποτελεί και το καλύτερο **ορεκτικό**.

Σημειώστε επιπλέον ότι οι τελευταίες συστάσεις μου είναι συστάσεις που ισχύουν για τα γνωστά δεδομένα τού κόσμου. Στις πόλεις που σχεδίασα θα υπάρχουν κοινές, μεγάλες και κλιματιζόμενες πισίνες ενώ στις ιδανικές πόλεις, στις πόλεις τής Νέας Γης και της παντοτινής άνοιξης -της παντοτινής ζωής, της παντοτινής νεότητας και της παντοτινής χαράς- η θερμοκρασία τού νερού θα είναι η ιδανική, οι υγροί (υδάτινοι) δρόμοι θα είναι όσοι και οι στερεοί (χωματένιοι ή ασφαλτένιοι) και το κολύμπι θα είναι κυρίως μέσον για την μετακίνηση μας από τον ένα χώρο στον άλλο ή για την μεταφορά αγαθών.

Επαναλαμβάνω: 6X60' (+12' σαν προετοιμασία για την επόμενη πράξη) για την 1η φάση, κάθε 3 ώρες.

12X30' (+6' σαν προετοιμασία για την επόμενη πράξη) για την 2η φάση, κάθε 1 1/2 ώρα.

18X20' (ή 16X22') συν 4' σαν προετοιμασία για την επόμενη πράξη) για την 3η φάση, κάθε 1 ώρα.

30 -36 X12, 11 ή 10' για την 4η φάση, κάθε 1/2 ώρα.

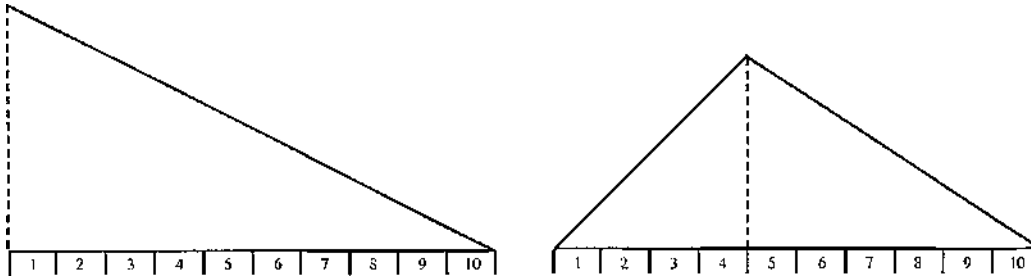
Συγκεντρωμένες, έντονες και μεγάλης διάρκειας δόσεις άσκησης (1η φάση) σφίγγουν και κουράζουν τούς μύες. Διασπαρμένες, άτονες και μικρής διάρκειας (2η, 3η και 4η φάση), χαλαρώνουν και ξεκουράζουν τούς μύες.

Για να είναι μάλιστα οι τελευταίες μέρες ευχάριστες, τότε θα πρέπει να έχουν οι πρώτες μιαν απόχρωση «δυσάρεστη» (λίγο πιάσιμο, δηλαδή, και λίγη κομμάρα).

Τελικό συμπέρασμα: ο ανθρώπινος οργανισμός είναι κατασκευασμένος σύμφωνα με έναν **μαθηματικό σχεδιασμό** για να κάνει συγκεκριμένα πράγματα σε συγκεκριμένη ώρα, σε συγκεκριμένες δόσεις, σε συγκεκριμένη διάρκεια και με συγκεκριμένη ταχύτητα και ένταση. Η επιμελής τήρηση αυτού του σχεδιασμού μάς παρέχει την καλύτερη δυνατή Υγία και Ευτυχία και, επίσης, το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα στην περίπτωση αγώνα.

Ένα επιπλέον συμπέρασμα: ο ανθρώπινος οργανισμός είναι φτιαγμένος για να ζει και να λειτουργεί (να ασκείται, να εργάζεται, να τρέφεται και και και) σ' αυτή την Πόλη και σ' αυτή την Ύπαιθρο.

Σχεδιαγράμματα

Πορεία έντασης άσκησης:
αυστηρά καθοδική.

Πορεία κόπωσης: γρήγορα ανοδική ως την
4η μέρα, αργά καθοδική ως την 10η.

1η	2η	3η	4η	5η	6η	7η	8η	9η	10η
	1η φάση			2η φάση			3η φάση		4η φάση
	4 μαύρες μέρες			3 καφετιές μέρες			2 κίτρινες ή πράσινες μέρες		1 λευκή μέρα
	Ύψαιθρος			Περιφέρεια Πόλης (3η ζώνη οικισμών)			2η ζώνη οικισμών		1η ζώνη οικισμών
	Σκούρα (μαύρη) ενδυμασία - παραλλαγή			Ημισκούρα (καφέ) ενδυμασία - παραλλαγή			Ανοιχτόχρωμη παραλλαγή		Λευκή ενδυμασία

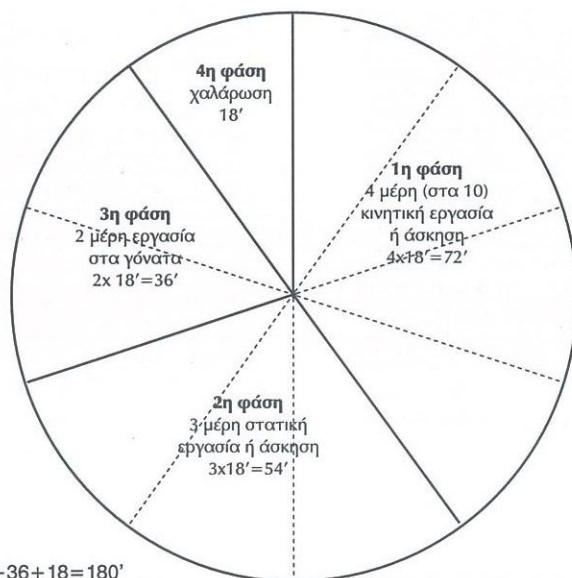
Ένας κύκλος 10 ημερών

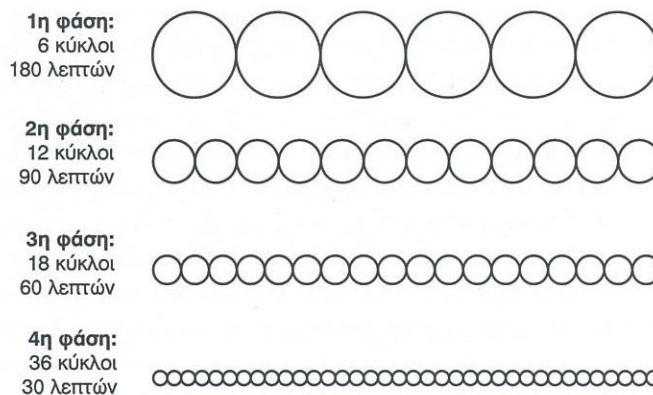
$$4+3+2+1 \text{ μέρα} = 10 \text{ μέρες}$$

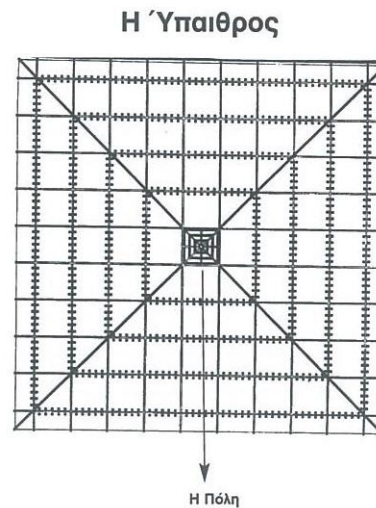
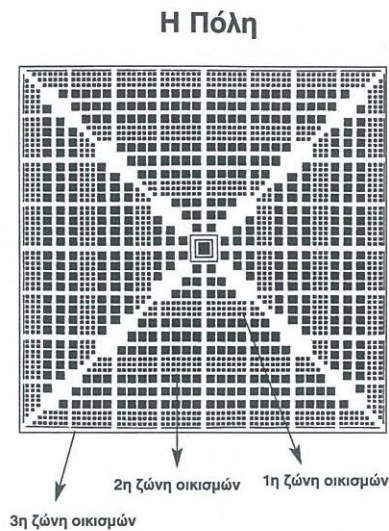
Ένας μήνας⁸: 3 (10ήμεροι) κύκλοι και ένας χρόνος 36 κύκλοι.

Ένας κύκλος 180 λεπτών*

* Ίδια θα ήταν και η παράσταση ενός χρονικού κύκλου 90, 60 ή 30 λεπτών. Διαφορετική θα ήταν μόνο η διάρκεια τής κάθε φάσης.

Τέλος 5ου μέρους

Σημειώσεις

1. Υπόψιν ότι ο τίτλος που σκόπευα εκείνη την μέρα να δώσω στο βιβλίο μου ήταν «Το Ημερολόγιο ενός... ηλιθίου, αφού έτσι το θέλουν οι Κύπριοι». Τελικά κατέληξα στο «Ο Αγών μου» και άφησα εκείνον σαν... υπότιτλο.
2. Λέξεις τού Ντοστογιέφσκη.
3. Λέξεις τού Νίτσε.
4. Από το ελληνικό τραγούδι.
5. Όλα τα πλάγια γράμματα εδώ είναι από το βιβλίο: «Το μυστήριο τού Τριγώνου τών Βερμούδων».
6. Από το Δημοτικό τραγούδι.
7. Από το Ελληνικό τραγούδι.
8. Από τα διαβάσματά μου.
9. Εκείνα τα αυτοκόλλητα είχαν τον χάρτη τής Κύπρου, με την κατεχόμενη Κύπρο κόκκινη, βαμμένη στο αίμα, και με τις λέξεις: δεν ξεχνώ.
10. Λέξεις τού Ισοκράτη.
11. ΣΕΑΠ: Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών Πεζικού, στο Ηράκλειο Κρήτης.
12. Κέντρο Ψυχαγωγίας Μαθητών.
13. Σημειώστε εδώ πώς αυτό που ανάφερα τότε σαν τόμους αποτελεί βασικά το ίδιο πράγμα μ' αυτό που τώρα αναφέρω σαν μέρη. Αλλού το άλλαξα, αλλού όχι.
14. Ο λόγος για τον Αρχιμήδη, αρχαίο Έλληνα φυσικό και μαθηματικό επιστήμονα.
15. Σκέφτομαι, άρα υπάρχω.
16. Από τηλεοπτικό έργο βασισμένο, αν δεν κάνω λάθος, σε διήγημα τού Τσέχωφ.
17. Εγώ ήθελα νάμουν όπως τότε που ανέβαινα τρία-τρία και τέσσερα-τέσσερα τα σκαλοπάτια στην Φιλοσοφική. Θυμόμουν παλιές εποχές όπου δεν με χωρούσε ο κόσμος όταν υποχωρούσε ένα πιάσιμο και τώρα υποχωρούσε αυτό και μου ήταν πρόβλημα το ένα σκαλοπάτι, όχι τα δύο.
18. Ισχύουν για έναν ώριμο και υγιή άνδρα. Για περιπτώσεις γέρων, παιδιών, εφήβων, γυναικών, ασθενών

κτλ γίνεται η ανάλογη περικοπή είτε στην διάρκεια κάθε δόσης, είτε στον αριθμό των δόσεων είτε και στην ένταση κάθε δόσης άσκησης. Έχετε υπόψιν όμως ότι για να είναι η άσκηση **και α π ό λ α υ σ η** και όχι απλά δράση για την πρόληψη ασθενειών ή λειτουργικών ανωμαλιών τού οργανισμού, τότε αυτή πρέπει να είναι πολύ κοντά στο εκατό τοις εκατό των αναγκών σας. Το λίγο παραπάνω τής μιας ημέρας και το λίγο παραπάνω τής επόμενης και το λίγο παραπάνω τής μεθεπόμενης μέρας θα το βρείτε μπροστά σας, και το λίγο παρακάτω θα το βρείτε κι αυτό. Η επιμέλεια και η συνέπεια αποτελούν το Α και το Ω για την επίτευξη τής υγίας, εκείνης δηλαδή τής κατάστασης τής πλήρους και διαρκούς σωματικής και ψυχικής ευεξίας. Υπόψιν επίσης ότι το σχέδιο αυτό είναι αποτέλεσμα προσωπικών πειραμάτων 20 σχεδόν χρόνων.

19. Στατικές εργασίες: τσάπισμα, κλάδεμα, ξεχόρτισμα, τρύγημα, χτίσιμο κτλ.

20. Ας πούμε πως τρία χορταστικά γεύματα την ημέρα είναι **α π α ρ α ί τ η τ α**. Ως προς το περιεχόμενο τους προσωπικά αρχίζω πάντα με κάποιο φρούτο, συνεχίζω με λίγους ξηρούς καρπούς, περνώ μετά στο κυρίως γεύμα, συμπληρώνω με κάτι γλυκό και τελιώνω με γάλα άγλυκο ή ελαφρώς γλυκό αραιωμένο με νερό.

21. Ο ύπνος με το σώμα ανάσκελα, σε καλά αεριζόμενο δωμάτιο και με καλυμμένο το μέτωπο και τ' αυτιά με ύφασμα ανάλογο με την εποχή. Χοντρό και μάλλινο για τους χειμώνες και λεπτό και βαμβακερό για τα καλοκαίρια.

22. Κατά κύριο λόγο η εργασία κατά την πρώτη φάση θα γίνεται στους αγρούς, κατά την δεύτερη θα μοιράζεται στους αγρούς γύρω από την Πόλη και στα εργοστάσια, κατά την τρίτη στα εργοστάσια και κατά την τέταρτη στα γραφεία και στις κουζίνες.

23. Στην περίπτωση μήνα με 31 ημέρες, τότε μπορούν κατά το τελευταίο ενδεκαήμερο τού μήνα οι 4 μέρες τής πρώτης φάσης να γίνουν 4½ και οι 3 μέρες τής δεύτερης φάσης να γίνουν 3½ ή κάτι ανάλογο. Μικρό το κακό. Στην περίπτωση τού Φλεβάρη γίνεται η αντίστοιχη περικοπή κατά το τελευταίο εννεαήμερο ή οκταήμερο.

Σαν τελευταία σημείωση ή σαν υστερόγραφο θα πρόσθετα αυτή την πιθανότατη απορία σας: τι γίνεται με τον έρωτα, αφού έτσι όπως έχεις γεμίσει τις μέρες με τρεξιματα, κολύμπια, περπατήματα και αγγαρίες δεν μας έχεις αφήσει χρόνο για... σεξ.

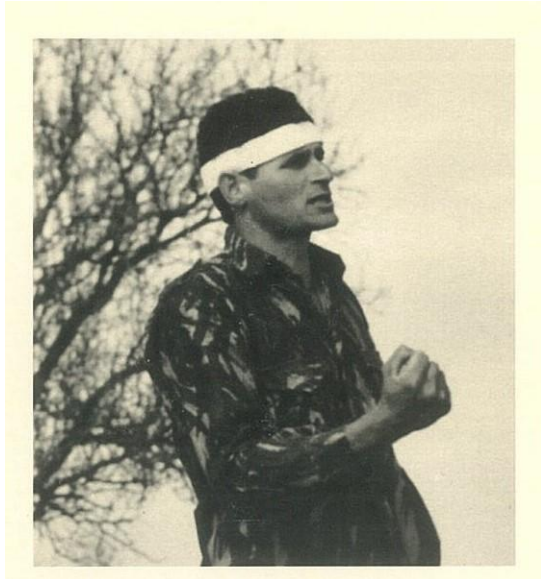
Τι προτίνω λοιπόν; Να, ας πούμε πως θα τακτοποιούσα τον έρωτα κάπου στο τέλος τής ημέρας (κι ίσως κάθε 2ης μέρας), σαν γυμναστική κρεβατοκάμαρας και σαν το επιδόρπιο και το αποκορύφωμα όλων των προηγούμενων ...απολαύσεων.

Ούτοπος ο Συμφιλιωτής.

Ο άνθρωπος που θα σας δώσει ΤΩΡΑ ό,τι ελπίζετε να πάρετε από το μέλλον.

Ο άνθρωπος που θα σας δώσει ΕΔΩ όλα όσα περιμένετε να βρείτε σ' έναν άλλο κόσμο.

Ο Ουτοπος γεννήθηκε το 1958 στον Αγιο Ερμόλαο, ένα μικρό χωριό της Επαρχίας Κερύνιας από αγρότες γονείς και έζησε εκεί μέχρι την εισβολή των Τούρκων το 1974. Μετά τις Γυμνασιακές και Λυκειακές σπουδές του και την στρατιωτική του θητεία (ως εφεδρος ανθυπολοχαγός) πήγε στην Ελλάδα για να συνεχίσει κάποιες ανώτερες σπουδές στην Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τις οποίες είχε αρχίσει σαν εξωτερικός φοιτητής κατά την στρατιωτική του θητεία. Στο τέλος του τρίτου έτους διέκοψε τις σπουδές του και ενεπλάκη σε μια περιπέτεια με τον αθλητισμό η οποία δεν του άφησε επιτυχίες αλλά αποτέλεσε την αφορμή για μια άλλη περιπέτεια που τον

οδηγήσει υστερά από χρόνια πειραμάτων στον σχεδιασμό της πόλης-κρατούς και στην καταρτίση ενός σχεδίου υγείας και άθλησης το οποίο θα αποκαλούσε “οδηγό λειτουργίας του ανθρώπινου σώματος”.

Τον Ιούλιο του 1980 επεστρεψε οριστικά στην Κύπρο και μετά από μια σύντομη (τριών μηνών) παραμονή στο μοναστήρι του Αγίου Νεοφύτου και μια ενιαμνη παραμονή στην Λευκωσία επιστρέφει πίσω στον χώρο που φιλοξένησε την οικογένεια του αμέσως μετά την Τουρκική εισβολή και από τις αρχές του 1982 μένει εκεί, στην Μακουντα, ένα Τουρκοκυπριακό χωριό κοντά στην Πόλη της Χρυσόχους, στην Επαρχία Πάφου.

Κατά την περίοδο της διαμονής του στην Λευκωσία εξέδωσε ένα μικρό βιβλίο με τον τίτλο ‘Ο Αγών μου’, ένα βιβλίο σε μορφή Ημερολογίου μέσα από το οποίο σκιαγραφούσε τις πολιτικές κλίσεις και φιλοδοξίες του και το οποίο σκόπευε να συνεχίσει με άλλα εννέα αλλά τα οποία δεν κατάφερε να εκδώσει τελικά παρά σε ελάχιστα φωτοτυπικά ή πολυγραφικά αντίτυπα. Το 1983 έκανε έναν γάμο από τον οποίο ‘απέκτησε’ τρία παιδιά και γύρω στο 1990 χώρισε. Το 1994 προχώρησε στην έκδοση ενός νέου βιβλίου με τον τίτλο ‘Το πορτραίτο μιας Νέας Θρησκείας’ το οποίο συνέχισε τα επόμενα χρόνια με άλλους δύο τομους. Το 2001 εξέδωσε ένα Ημερολόγιο και το 2006 ένα δεύτερο Ημερολόγιο που δεν είναι παρά μια απόπειρα επανεκδόσης εκείνου του πρώτου του βιβλίου και το οποίο προτιθεται να συμπληρωθεί με

άλλους δύο ή τρεις τομους όταν η οικονομική του κατασταση τού το επιτρεψει. Το 2010 εξέδωσε επίσης ένα μικρό βιβλίο με τον τίτλο 'Μια ιστορία για έναν άνθρωπο και μία Γη'.

Τον Φεβρουάριο τού 1993 επεχειρήσε για πρώτη φορά να διεκδικήσει την Προεδρία τής Κυπρου αλλά αποκλείστηκε λόγω ηλικίας. Το 1998 επεχειρήσε και παλι να διεκδικήσει την Προεδρία αλλά και παλι δεν καταφερε να είναι υποψήφιος, λόγω δολου αυτή την φορά. Το 2001 καταφερε και ήταν υποψήφιος Βουλευτής στην Πάφο, το 2003 ήταν υποψήφιος Πρόεδρος, το 2004 υποψήφιος Ευρωβουλευτής, το 2006 και παλι υποψήφιος Βουλευτής, το 2008 και παλι υποψήφιος Πρόεδρος και το 2009 και παλι υποψήφιος Ευρωβουλευτής, υποψηφιος βουλευτης το 2011, υποψηφιος προεδρος το 2013 και υποψηφιος και παλι Ευρωβουλευτης το 2014. Πήρε σε όλες αυτές τις διεκδικήσεις του τα 3/4 σχεδόν των ψήφων αλλά χάρις στις καλά οργανωμένες καλπονοθείες που επεχειρήσαν σε όλες τις περιπτώσεις οι Κύπριοι πολιτικοί άρχοντες δεν καταφερε ποτέ να εκλεγεί.

Μέρος τών επόμενων πολιτικων κινήσεων του φιλοδοξει να είναι η διεκδίκηση τής θέσης τού Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, μια θέση την οποία σκοπεύει να χρησιμοποιήσει για να πετυχει τον απώτερο στοχο του σ'αυτο τον κοσμο, έναν στοχο που δεν είναι άλλος απο την καθιέρωση ενός Παγκοσμίου Κράτους, μιας Παγκόσμιας Θρησκείας, μιας Παγκόσμιας Γλώσσας και πολιτισμού και ενός Παγκοσμίου Νομου και Δικαιου, ενός παγκοσμίου καθεστώτος και μιας νέας παγκόσμιας τάξης πραγμάτων που θα δώσει σε όλους τους ανθρώπους στην Γη ισομερίδιο στην εργασία, στην τροφή, στην στέγη, στην παιδεία, στην ένδυση και στην υπόδηση, στην υγια και στον έρωτα, στην χαρα και στην ευτυχία.